

שבוע פרשת שמות

(12 - 18 January 2025)

י"ב - י"ח טבת תשפ"ה

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנַתַּתִּי מִמַּר אֲרָצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתָּ דָגְגֶךָ וְתִירְשָׁךָ וַיִּצְהַרְךָ: וְנַתַּתִּי עָשָׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהֵאָדַמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאָבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יְרַבּוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשַׁבַע יְיָ לְאַבְרָהָם לְתַת לָהֶם, בְּיַמֵּי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִהְיוּ אֲחֵרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתָּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לְהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעַךְ בְּמוֹד: מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.
יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹךְךָ: אַךְ צְדִיקִים יִדְרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחַזְרַת בִּי נִשְׁמַתִּי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אַמוּנַתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְבוֹד מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבָבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ: וְשָׂנַתֶּם לְבַנְיָד וּדְבַרְתֶּם בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמַעְנוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ, אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹד,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המזורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלֶיךָ יְשׂאתִי אֶת עֵינֵי
הַיֹּשְׁבֵי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל
יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שֹׁפְחָה אֶל יַד גְּבַרְתָּהּ
כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְנוּ: ג חֲנֲנוּ
יְיָ חֲנֲנוּ כִּי רַב שָׁבְעָנוּ כּוֹז: ד רַבַּת שֹׁבְעָה
לָהּ נִפְשָׁנוּ הִלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לַגָּאִי
יּוֹנִים:

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לַדָּוִד לְלוֹלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ יְאֹמֵר-נָא
יִשְׂרָאֵל: ב לְלוֹלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוֹם עֲלֵינוּ אֲדָם:
ג אֲזוֹי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בְּחִרּוֹת אָפֶם בָּנוּ: ד אֲזוֹי הַמּוֹם
שִׁטְפוּנוּ נִחְלָה עֵבֶר עַל-נִפְשָׁנוּ: ה אֲזוֹי עֵבֶר עַל-
נִפְשָׁנוּ הַמּוֹם הַיּוֹדוּנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שְׁלֹא נִתְּנָנוּ טָרֶף
לְשֹׁנֵיהֶם: ז נִפְשָׁנוּ כְּצַפּוֹר נִמְלֶטָה מִפֶּח יּוֹקְשִׁים
הַפֶּח נִשְׁבֵּר וְאֲנַחְנוּ נִמְלֶטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

סוף זמן קידוש לבנה, יום שני בערב, י"ג טבת

אגרות קודש

ב"ה, ח' טבת, תשי"ח
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מהורנ"ן שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת המכתב מעש"ק עם הרשימות של שמות התלמידים שקבלו דמי חנוכה, ויהי רצון שיפעול הענין פעולתו במילואו בענינים המדוברים בעת החלוקה כאן דהאי שתא, שכלותם ופנימיותם, אשר מרזא דרוזין, שזהו ענין השמן, יאיר בכל הענינים, ולא רק בהענינים שבבית אלא גם על פתח הבית מבחוץ ובאופן דמוסיף והולך מיום ליום, שהנקודה בזה היא, שבכל המחדו"מ יהי ניכר שזהו מחדו"מ של זה שפנימיות התורה זוהי תורת החסידות מפעפע בכל מקום, וכדין השמן, וכיון שרבותינו נשיאינו השקיעו כחות עצמיים ופנימים בזה, בודאי שניתנה היכולת והאפשרות, אלא שהענינים הם באופן שכל אחד צריך להביא מכח אל הפועל בכדי שלא יהי נהמא דכסופא.

לפלא מה שאינו מזכיר דבר בהנוגע להתלמידים שחלק מזמנם לומדים ספרות, שתקותי חזקה שמתעלים הם בזה, שהרי זוהי מלאכת הקדש, ובודאי באם נמצאים עוד מוכשרים לזה, יצרפום אל הקודמים... ואצפה לבשו"ט בזה.

בברכת הצלחה.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 212 שולחן ערוך עם הערות וצייונים
212 שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
215 תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 220 תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 220 דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 221 תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 222 ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 223 ספר המאמרים - תרפ"ט
224 לקוטי דיבורים - בלה"ק.
225 מכתב הרבי הרי"צ לחתנו הרבי.
226 אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 46 ילקוט לוי יצחק על התורה
47 נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
170 נביאים וכתובים
182 עין יעקב - מסכת ברכות
227 נקודה משיחת קודש מעובדת
228 חומש לקריאה בציבור
237 קריאת התורה למנחה בשבת קודש
238 לוח זמנים
239 סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה הבאים ישרש יעקב גו'
ש"פ שמות, י"ט טבת, ה'תשמ"ח 5

התוועדויות

- משיחות שבת פרשת שמות, י"ט טבת, ה'תשמ"ח 16
משיחות שבת פרשת שמות, י"ט טבת ה'תנשא"א 22

לקוטי שיחות

- פרשת שמות, כרך כא, ב 34
פרשת שמות, כרך כא, ג 41

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת שמות 48
לוח לתהלים היומי 76
תניא יומי 77
לוח 'היום יום' 90

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם 93
שלושה פרקים ליום 97
פרק אחד ליום 152
ספר המצוות 167

לימוד מזהולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת סנהדרין 172
גמרא עם ביאור - מסכת סנהדרין 184
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 212

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

בהפטרה של פרשת שמות נאמר:

וְזֶה הַתּוֹכַח הַפְּנִימִי בַּעֲיִינֵי זֶה שֶׁהַתְּרַגּוּם דִּישְׂרָשׁ הוּא יִתְּלִידוֹן,³³
הוּא, שֶׁשְׂרָשׁ הַנְּשָׂמָה (יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב) שְׂבֻדָּךְ כָּלל הוּא בַּהֶעֱלָם³⁴
- "וּוֹלָד", יִהְיֶה בְּגִלּוּי (יִתְּלִידוֹן).³⁵

וּמִמָּשִׁיף בַּמֶּאֱמָר⁵ עוֹד פְּרוּשׁ בִּישְׂרָשׁ יַעֲקֹב, שְׁזָה קָאֵי
מִתִּיחַס עַל קִיּוּם הַמְּצוֹת.³⁶
דְּכִמּוֹ שֶׁהַשְּׂרָשָׁה כַּפְּשׁוּטָה³⁷
הֵינּוּ שׁוֹרְשִׁים שֶׁל אֵילָן שֶׁהֵם הִיסוֹד³⁸
וְהַשׁוֹרֵשׁ לְצִמְחָתָהּ וְלַהֲתַגְלוֹת שֶׁלוֹ,³⁹
הֵיא בְּאֶרֶץ דְּוִקָא, עַל-דִּרְרָף-זָה⁴⁰
הוּא בְּנִשְׂמָה (יַעֲקֹב),⁴¹
שֶׁהַשְּׂרָשָׁה הִיסוֹד וְהַשׁוֹרֵשׁ⁴²
לְצִמְחָתָהּ וְגִילּוּי הַנִּשְׂמָה הֵיא בְּקִיּוּם⁴³
מְצוֹת מַעֲשִׂיּוֹת בְּאֶרֶץ, בְּגִשְׁמִיּוֹת.⁴⁴
וְהַקָּשֶׁר דְּשִׁנֵּי הַפְּרוּשִׁים⁴⁵
בִּישְׂרָשׁ יַעֲקֹב⁴⁶ (הַפִּירוּשׁ הֶרְאִישׁוֹן⁴⁷
- גִּלּוּי שְׂרָשׁ הַנְּשָׂמָה, -⁴⁸
הַפִּירוּשׁ הַשְּׁנֵי קִיּוּם הַמְּצוֹת)⁴⁹
הוּא, כִּי הַגִּלּוּי הַיְלִידָה/דְּשִׁרְשׁ⁵⁰
הַנְּשָׂמָה שְׁיִהְיֶה לְעֵתִיד לְבָא⁵¹
כִּאֲשֶׁר הַנִּשְׂמָה תִצָּא מִהָעֵלֶם וְתִהְיֶה⁵²
נִרְאִית וְנִכְרַת הוּא עַל-יְדֵי קִיּוּם⁵³
הַמְּצוֹת עֲכָשׁוּ בּוֹמֵן שֶׁלִּפְנֵי⁵⁴
הַגְּאוּלָּה.⁵⁵

בס"ד. שבת פרשת שמות י"ט טבת ה'תשמ"ח*

הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב גּוֹ'¹, וּמִבֵּיא ה'צִמְחָה צְדָק'²
בְּמֶאֱמָרוֹ 'דְּבִוּר הַמִּתְחִיל' זָה? פְּרוּשׁ³
תְּרַגּוּם יוֹנְתָן בֶּן עֲזִיָּאֵל עַל הַפְּסוּק, שְׁזָה קָאֵי⁴
עַל הַגְּאֻלָּה. שֶׁהַתְּרַגּוּם דְּהַבָּאִים הוּא יִתְּכַנְשׁוֹן⁵
מִבִּינֵי גְלוּתָהוֹן וְיִתּוּבּוֹן לְאֶרְעָהוֹן [דְּהַבָּאִים קָאֵי⁶
עַל הַבִּיָּאָה לְאֶרֶץ שְׁתֵּהֵיָהּ בְּגֻלָּה הַעֲתִידָה,⁷
וְהַבִּיָּאָה³ ה' אֶלְקִיד אֶל הָאֶרֶץ], וְאִזּוּ יִהְיֶה יִשְׂרָשׁ⁸
יַעֲקֹב, תִּמְן יִתְּלִידוֹן דְּבֵית יַעֲקֹב. וּמִבְּאֶר⁹
בְּמֶאֱמָר, דְּהַשְּׂרָשָׁה (יִשְׂרָשׁ) הוּא הָעֵלֶם (כְּמוֹ¹⁰
הַשְּׂרָשֶׁת אֵילָן, שֶׁשְׂרָשֵׁי הָאֵילָן שֶׁבְּאֶרֶץ הֵם¹¹
בְּהָעֵלֶם) וְלִידָה הוּא גִלּוּי (דְּקָדָם הַלִּידָה בְּהִיתוֹ¹²
בְּכֶטֶן אֱמוֹ, הוּא בְּהָעֵלֶם, וְכִשְׁנוֹלָד בָּא לְגִלּוּי),¹³
וְזֶה שֶׁהַתְּרַגּוּם דִּישְׂרָשׁ הוּא יִתְּלִידוֹן, הוּא, שֶׁשְׂרָשׁ הַנְּשָׂמָה (יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב) יִהְיֶה¹⁴
בְּגִלּוּי (יִתְּלִידוֹן).¹⁵

וּמִמָּשִׁיף בַּמֶּאֱמָר⁵ עוֹד פְּרוּשׁ בִּישְׂרָשׁ יַעֲקֹב, שְׁזָה קָאֵי עַל קִיּוּם הַמְּצוֹת.
דְּכִמּוֹ שֶׁהַשְּׂרָשָׁה כַּפְּשׁוּטָה הֵיא בְּאֶרֶץ דְּוִקָא, עַל-דִּרְרָף-זָה הוּא
בְּנִשְׂמָה (יַעֲקֹב), שֶׁהַשְּׂרָשָׁה הֵיא בְּקִיּוּם מְצוֹת מַעֲשִׂיּוֹת. וְהַקָּשֶׁר דְּשִׁנֵּי
הַפְּרוּשִׁים בִּישְׂרָשׁ יַעֲקֹב⁶ (גִּלּוּי שְׂרָשׁ הַנְּשָׂמָה וְקִיּוּם הַמְּצוֹת) הוּא, כִּי הַגִּלּוּי
דְּשְׂרָשׁ הַנְּשָׂמָה שְׁיִהְיֶה לְעֵתִיד לְבָא הוּא עַל-יְדֵי קִיּוּם הַמְּצוֹת עֲכָשׁוּ. וְהַעֲנִין

(* יצא לאור בקונטרס כ"ד טבת – תשנ"ו, "לקראת כ"ד טבת, יום הסתלקות-הילולא של אדמו"ר הזקן . . עש"ק שמות, כ"ב טבת, שנת ה'תשנ"ו. 1) ישעי' כז, ו. – התחלת ההפטרה דש"ק פ' שמות. ולהעיר, אשר בשנה זו (ה'תשנ"ו) הקביעות דיום ההסתלקות של אדמו"ר הזקן היא כבשנת ויום ההסתלקות: "במוצש"ק דשמות כ"ג אור לכ"ד טבת" – לשון הצ"צ, נדפס ב"מענה לשון" (ווילנא, תער"ב. קה"ת, ה'תש"י. ה'תשכ"ז. [תשנ"ה]. ועוד) בתחילתו. פסקי דינים שלו בסופו (קה"ת, ה'תשל"ב – קג, א [תמכ, א]. בהוצאת קה"ת, תשנ"ב – עג, ב [תיא, ב]). השייכות דכ"ד טבת לפ' שמות – ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 33 ואילך. שיחת שבת זו – לקמן ע' טו ואילך. ועוד. 2) שנדפס באוה"ת פרשתנו (שמות) כרך ז ע' בתקלב ואילך. 3) נצבים ל, ה. 4) אוה"ת שם. 5) אוה"ת שם ע' בתקלו. 6) כמו כל הפירושים שבפסוק אחד ששייכים זה לזה,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

40 וְהָעֵנָן הָיָא⁷, דְּבִשְׁרֵשׁ הַנְּשָׁמָה עֲצֵמוּ יֵשׁ פְּמָה דְּרָגוֹת זֵו לְמַעְלָה
 41 מִזֵּו. וְעֵקֶר שְׂרֵשׁ הַנְּשָׁמָה הִדְרָגָה הַעֲמוּקָה וְהַגְּבוּהָה בְּיִתְרָה בְּשׁוֹרֵשׁ
 42 הַנְּשָׁמָה הָיָא כְּמוֹ שְׂהִיָּא הַנְּשָׁמָה מְשַׁרְשֶׁת בְּאֹר שְׁלַמְעֵלָה
 43 מְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת יִשְׁנֵו אֹר אֲלוֹקֵי שְׂיֹרֵד מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וּנְמִשְׁךְ מִדְּרָגָה
 44 לְדְרָגָה בְּצוּרָה הִרְגִּיתִּי מְסוּדֶרֶת כַּךְ
 45 כַּאֲשֶׁר בֵּית יַעֲקֹב יוֹלְדוֹ (כֶּשֶׁם
 46 שֶׁהַתִּינוּק נִעְלַם עַד הַלִּידָה וּבַעַת הַלִּידָה
 47 הוּא מִתְגַּלֵּה) שְׂשַׁרְשֶׁת הַנְּשָׁמָה
 48 יָאִיר בְּגִלּוּי (פְּרוּשׁ הָרֵאשׁוֹן
 49 בְּיִשְׁרָשׁ יַעֲקֹב).
 50 וְהִנֵּה עַל-פִּי הַיְדוּעַ הַדִּיּוּק
 51 בְּמֵאֲמָרֵי רַבּוֹתֵינוּ נִשְׂאִינוּ גַם
 52 בְּסִדְרֵי הָעֵנָנִים¹⁰, כִּי כָל דְּבַר
 53 בְּתוֹרָה, לֹא רַק תּוֹכֵן הַדְּבָרִים אֲלָא גַם
 54 סִדְרֵי הַדְּבָרִים, הוּא מְדוּקָה צְרִיף
 55 לְהַבִּין דְּבַר תְּמוּהָ בְּסִדְרֵי הָעֵנָנִים
 56 כַּמֵּאֲמָר זֶה שֶׁל אֲדַמּוֹר"ר הַצַּמַּח צֶדֶק,
 57 הַרְי מִבְּחִינַת סִדְרֵי הַתְּרַחְשׁוֹת
 58 הַמְּאֹרְעוֹת הַגְּלוּי דְּשְׂרֵשׁ
 59 הַנְּשָׁמָה שְׂהִיָּה לְעֵתִיד (שְׂהוּא
 60 תּוֹכֵן הַפִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן כַּמֵּאֲמָר זֶה) כָּא
 61 בְּפוּעַל לְאַחֲרֵי וְעַל-יְדֵי קִיּוּם
 62 הַמְּצוֹת עֲכָשׁוּ (שְׂהוּא תּוֹכֵן
 63 הַפִּירוּשׁ הַשְּׁנִי שְׁבַמְּאֲמֹר), וְהַסִּדְרֵי
 64 דְּשִׁנְיֵי הָעֵנָנִים (פְּרוּשִׁים)
 65 בְּמֵאֲמָר הוּא לְהִיפֵךְ -
 66 שְׂבִתְחַלָּה בָּא הַפְּרוּשׁ (הָרֵאשׁוֹן)
 67 שְׂיִשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב הוּא גְלוּי שְׂרֵשׁ
 68 הַנְּשָׁמָה שְׂהִיָּה לְעֵתִיד,
 69 וְלֹא-אֲחֵרֵי-זֶה בָּא הַפְּרוּשׁ (הַשְּׁנִי)
 70 שְׂיִשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב קָאֵי מִתִּיחַס עַל
 71 קִיּוּם הַמְּצוֹת עֲכָשׁוּ וְצִרִיךְ לְהַבִּין
 72 מַהוּ הַטַּעַם לְסִדְרֵי הַדְּבָרִים בְּצוּרָה כּוֹז
 73 וְלֹא לְפִי סִדְרֵי הַמְּאֹרְעוֹת בְּפוּעַל, הֵינּוּ
 74 תְּחִילָה קִיּוּם הַמְּצוֹת וְאַחַר כַּךְ הַתְּגַלּוֹת
 75 שׁוֹרֵשׁ הַנְּשָׁמָה?
 76 גַם צְרִיף לְהַבִּין, שְׂבַפִּירוּשׁ
 77 הָרֵאשׁוֹן (שְׂיִשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב קָאֵי עַל הַגְּאֻלָּה שֶׁתִּהְיֶה לְעֵתִיד שְׂאוּ
 78 יִתְגַּלֵּה שׁוֹרֵשׁ הַנְּשָׁמָה) מְפָרֵשׁ (גַּם) תְּבַת הַבָּאִים שֶׁכּוֹנֵה

1 הָיָא⁷, דְּבִשְׁרֵשׁ הַנְּשָׁמָה עֲצֵמוּ יֵשׁ פְּמָה דְּרָגוֹת זֵו לְמַעְלָה
 2 מִזֵּו. וְעֵקֶר שְׂרֵשׁ הַנְּשָׁמָה הִדְרָגָה הַעֲמוּקָה וְהַגְּבוּהָה בְּיִתְרָה בְּשׁוֹרֵשׁ
 3 הַנְּשָׁמָה הָיָא כְּמוֹ שְׂהִיָּא הַנְּשָׁמָה מְשַׁרְשֶׁת בְּאֹר שְׁלַמְעֵלָה
 4 מְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת יִשְׁנֵו אֹר אֲלוֹקֵי שְׂיֹרֵד מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וּנְמִשְׁךְ מִדְּרָגָה
 5 לְדְרָגָה בְּצוּרָה הִרְגִּיתִּי מְסוּדֶרֶת כַּךְ
 6 שְׂכַל דְּרָגָה קְשׁוּרָה בְּחִבְרָתָהּ, כְּמוֹ
 7 חוֹלִיּוֹת וְטַבְעוֹת בְּשִׁלְשֶׁלֶת (שְׂרִשְׁרַת)
 8 וְהוּא הַנְּקָרָא אֹר שֶׁל "סִדְרֵי
 9 הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת" וְיִשְׁנֵו אֹר אֲלוֹקֵי
 10 שֶׁהַמְּשַׁכָּה וְהַתְּגַלּוֹת שֶׁלּוּ הֵיָּא לֹא
 11 לְפִי סִדְרֵי הַדְּרָגָה וְהוּא אֹר נִעְלָה יוֹתֵר
 12 הַנְּקָרָא אֹר "שְׁלַמְעֵלָה מִהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת".
 13 יָאִיר זֶה שְׁלַמְעֵלָה מְסוּדֶר
 14 הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת נְמִשְׁךְ וּמִתְגַּלֵּה מִלְּמַעְלָה
 15 לְמַטָּה, דּוּקָא עַל-יְדֵי קִיּוּם
 16 הַמְּצוֹת. דְּהַהֲמַשְׁכָּה שְׂעַל-יְדֵי
 17 לְמִיּוֹד הַתְּוֹרָה שֶׁהִיא חֲכֵמָתוֹ שֶׁל
 18 הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הִיא מְבַחֲשֵׁת
 19 חֲכָמָה, רֵאשִׁית הַהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת
 20 חֲכָמָה הִיא הִדְרָגָה הָרֵאשׁוֹנָה וְהַעֲלִיּוֹנָה
 21 בְּסִדְרֵי הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת שֶׁהִי סְפִירַת
 22 הַחֲכָמָה הִיא הָרֵאשׁוֹנָה וְהַעֲלִיּוֹנָה מִבֵּין
 23 עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת, אַךְ עַם כָּל
 24 מַעְלָתָה הִיא חֶלֶק מְסוּדֶר הַהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת
 25 וְגַם אֹר הַחֲכָמָה נִחְשָׁב אֹר מוּגַבֵּל
 26 יְחִסִּיתָ, וְהַמְּשַׁכָּת הָאֹר
 27 שְׁלַמְעֵלָה מְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, שְׂהוּא
 28 אֹר בְּלַתִּי מוּגַבֵּל, הוּא עַל-יְדֵי
 29 מַעֲשֵׂה הַמְּצוֹת⁸.
 30 וְזֶהוּ שְׂאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁹
 31 כָּל אֲדָם שְׂמַעֲשִׂיו קִיּוּם הַמְּצוֹת
 32 שֶׁלּוּ מְרַבִּין מְחַכְּמָתוֹ מִלְּמִיּוֹד
 33 הַתְּוֹרָה שֶׁלּוּ כוֹז דּוּמָה לְאֵילָן
 34 שְׂעִנְפָּיו שֶׁהֵם חֶחֶלֶק הַגְּלוּי שֶׁל
 35 הָאֵילָן מוּעָטִין וְשְׂרָשָׁיו חֶחֶלֶקִים
 36 הַפְּנִימִיִּים וְהַנְּסַתְרִים שֶׁלּוּ מְרַבִּין, כִּי
 37 הַמְּשַׁכָּת שְׂרֵשׁ הַנְּשָׁמָה
 38 מִהַהֲעֵלֵם אֶל הַגְּלוּי הִיא (לֹא עַל יְדֵי לְמִיּוֹד הַתְּוֹרָה אֲלָא) עַל-יְדֵי מַעֲשֵׂה
 39 הַמְּצוֹת.

כידוע הראי' לזה מ"שעטנז" (נדה סא, ב) – ראה לקו"ש ח"ג ע' 782. ובכ"מ 7. בהבא לקמן ראה אוה"ת שם ע' ב'תקלד ואילך. (8) תו"א מג"א ד"ה יביאו לבוש מלכות צ, א"ב (הובא באוה"ת שם). (9) אבות פ"ג מ"ז. (10) וכמו בתורה בכלל, שגם טדו בתורה הוא תורה – ראה לקו"ש חכ"ד ע' 629 הערה ד"ה סדר אין תורה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 להתקבצות בני ישראל מהגלויות כנ"ל, ובפרוש השני (שישירש
 2 יעקב קאי על קיום המצות עקשו) אין פרוש לתבת למילה
 3 הבאים ויש להבין מהו הטעם להבדיל זה בין שני הפירושים?
 4 (ב) והנה בפרוש (השני שבמאמר) שישירש יעקב קאי מתיחס על
 5 קיום המצות, שגני אופנים¹¹.
 6 ששהשירש דיעקב היא 1 ובפרוש השני (שישירש יעקב קאי על קיום
 7 בקיום המצות פנ"ל שעל ידי 2 המצות עקשו) אין פרוש תבת הבאים.
 8 קיום המצות מתגלה השורש 3
 9 והפנימיות של הנשמה, יעקב, 4
 10 ושהשירש דמצות היא 5
 11 ביעקב (השורש והפנימיות של 6
 12 המצות מתגלה בבני ישראל, יעקב). 7
 13 כמו שכתב אדמו"ר הזקן 8
 14 (בעל ההלולא שיום ההסתלקות 9
 15 שלו חל ביום דכ"ד טבת) 10
 16 בתורה אור' ספר המכיל מאמרי 11
 17 חסידות שלו על החומשים בראשית 12
 18 ושמות 'דבור המתחיל' זה¹² 13
 19 "הבאים ישרש..." דכמו 14
 20 ששהזירעה של צמחים כפשוטה 15
 21 צריכה להיות בארץ בתוך 16
 22 האדמה דוקא, כמו כן הוא 17
 23 בזריעה הצמיחה וההתגלות 18
 24 דמצות (והקשר בין המצות לנושא 19
 25 הוריעה מוכן מהפסוק אור¹³ זרוע 20
 26 לצדיק¹⁴ וכן מפסוקים נוספים 21
 27 שהובאו במאמר זה בתורה אור': 22
 28 "זרעו לכם לצדקה", "זרוע צדקות 23
 29 מצמיח "ישועות" ועוד), שצריכה 24
 30 להיות בישראל דוקא דתיב 25
 31 בה¹⁵ הם, בבני ישראל, פי תהיו 26
 32 אתם [לי¹⁶] ארץ חפץ הרי 27
 33 שבני ישראל נקראים בשם "ארץ". 28
 34 וזהו ישרש יעקב יציין ופרח 29
 35 גו', דישרש יעקב קאי מתיחס 30
 36 על קיום המצות עקשו, 31
 37 שהמצות נזרעים ונשרשים 32
 38 מושרשים וצומחים ביעקב, אבל 33
 39 הצמיחה היא עדיין לא בגלוי, כאמור, ועל-ידי-זה על-ידי ההשרשה

(11) וראה בארוכה אוה"ת שם ע' בתקלו התיווך דשני האופנים. (12) תו"א פרשתנו נג, ד. (13) תהלים צז, יא. (14) כ"ה בתו"א שם (נג, ג), וכן מובא באוה"ת שם. ובתו"א שם נג, ג כמה פסוקים שהמצות נק' בשם זריעה. (15) מלאכי ג, יב. (16) כ"ה בתו"א שם. ובכ"מ (ראה בהנסמן במאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"א ע' רטז). (17) נד, סע"א. (18) וראה גם תו"א ריש פרשתנו (ועם הגהות וכו') – באוה"ת פרשתנו ע' ז ואילך). תו"ח ריש פרשתנו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דְּמִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב הוּא שֶׁהַשְּׂרָשָׁה הִיא בְּגִלּוֹת עֲצָמוֹ 19
 2 ולפי זה "הבאים ישרש" פירושו שהגלות עצמה תשריש ותצמיח תוצאות
 3 טובות, כפי שיבואר להלן. דְּבִנְיָגַע לְגִלּוֹת מִצְרַיִם, הַבָּאִים הַעוֹבְרָה
 4 שבני ישראל ירדו לגלות הוא רק הַקְדָּמָה לְיִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב שתהיה
 5 בהם השרשה וצמיחה. שְׁעַל יְדֵי
 6 גְלוֹת מִצְרַיִם, הַנִּקְרָא פֶּרֶשׁ
 7 הַבְּרִזָּל²⁰, נִצְרָפוּ נודככו ונתעלו
 8 יִשְׂרָאֵל לדרגה גבוהה לְהִיּוֹת
 9 בְּחִינַת אֶרֶץ חֶפְצֵי²¹ הָאָרֶץ
 10 שהקדוש ברוך הוא חפץ ורוצה בה,
 11 וְעַל יְדֵי זֶה עַל יְדֵי הוֹיכּוֹן
 12 וההתעלות קיום התורה ומצוות
 13 שְׁלֵהֶם שְׁלֵאֲחֵרֵי הַיְצִיאָה
 14 מִמִּצְרַיִם וּלְאֲחֵרֵי קִבְלַת
 15 הַתּוֹרָה הִיא בְּאֶפֶן דִּישְׂרָשׁ
 16 יַעֲקֹב כְּאִמּוֹר לְעִיל. וְלִכְּן מוֹסִיף
 17 רַבְּנוּ הוֹקֵן וּמְבַאֵר בִּתְּרוּהָ אֹרֵי
 18 שְׁגִלוֹת הָאֲחֵרוֹן הוּא הַכְּנָה
 19 לְהַגְלוֹי דְלַעֲתִיד לְבֵא, שְׁעַל
 20 פִּי זֶה, הַבָּאִים שֶׁבְּכַתוּב "הבאים
 21 ישרש" קָאֵי מְתִיחַס לֹא רַק לְגִלּוֹת
 22 מִצְרַיִם עֲצָמָה אֵלָּא גַם עַל הַגְּלוֹת
 23 שְׁלֵאֲחֵרֵי גְלוֹת מִצְרַיִם²² וְעַד
 24 לְגִלּוֹת זֶה הָאֲחֵרוֹן כִּי עַל יְדֵי
 25 הוֹיכּוֹן וההתעלות שנפעלו בגלות
 26 מִצְרַיִם הִגִּיעוּ אַחַר כֵּךְ לְקַבְּלַת הַתּוֹרָה
 27 וּלְקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בְּאֶפֶן נִעְלָה
 28 בְּכָל הַשָּׁנִים הַבְּאוֹת, גַּם בְּתַקִּיפַת הַגִּלּוֹת
 29 הַנוֹכַחִית שֶׁהִיא הַגִּלּוֹת הָאֲחֵרוֹנָה כִּי
 30 הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה לְבֹא תִּהְיֶה גְאוּלָּה
 31 נִצְחִית שֶׁלֹּא תִּהְיֶה אַחֲרֶיהָ גְלוֹת, דְּלִפִּי
 32 פֶּרֶשׁ זֶה, הַבָּאִים וְיִשְׂרָשׁ
 33 יַעֲקֹב הֵם עֲנִין אֶחָד.
 34 שֶׁהַשְּׂרָשָׁה דְּמִצְוֹת בִּישְׂרָאֵל
 35 - "יעקב" - (שְׁעַל יְדֵי זֶה תִּהְיֶה
 36 הַצְּמִיחָה בְּגִלּוֹי לַעֲתִיד לְבֵא)
 37 הִיא פְּעֻקָּר בְּמִצְוֹת שִׁישְׂרָאֵל -
 38 "יעקב" - מְקַיְמִים בְּזִמְן הַגְּלוֹת
 39 שְׁעַל זֶה נֹאמֵר "הבאים". כְּמוֹ
 40 שְׁכַתוּב בְּתַנְיָא²³, שְׁפָּל
- 1 דְּמִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב הוּא שֶׁהַשְּׂרָשָׁה הִיא בְּגִלּוֹת
 2 עֲצָמוֹ¹⁹. דְּבִנְיָגַע לְגִלּוֹת מִצְרַיִם, הַבָּאִים הוּא רַק
 3 הַקְדָּמָה לְיִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב. שְׁעַל יְדֵי גְלוֹת מִצְרַיִם,
 4 כּוֹר הַבְּרִזָּל²⁰, נִצְרָפוּ יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת בְּחִינַת אֶרֶץ
 5 חֶפְצֵי²¹, וְעַל יְדֵי זֶה קִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שְׁלֵהֶם
 6 שְׁלֵאֲחֵרֵי הַיְצִיאָה מִמִּצְרַיִם וּלְאֲחֵרֵי קִבְלַת הַתּוֹרָה
 7 הִיא בְּאֶפֶן דִּישְׂרָשׁ יַעֲקֹב. וְלִכְּן מוֹסִיף שְׁגִלוֹת
 8 הָאֲחֵרוֹן הוּא הַכְּנָה לְהַגְלוֹי דְלַעֲתִיד לְבֵא, שְׁעַל
 9 פִּי זֶה, הַבָּאִים קָאֵי גַם עַל הַגְּלוֹת שְׁלֵאֲחֵרֵי גְלוֹת
 10 מִצְרַיִם²² וְעַד לְגִלּוֹת זֶה הָאֲחֵרוֹן, דְּלִפִּי פֶּרֶשׁ
 11 זֶה, הַבָּאִים וְיִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב הֵם עֲנִין אֶחָד.
 12 שֶׁהַשְּׂרָשָׁה דְּמִצְוֹת בִּישְׂרָאֵל (שְׁעַל יְדֵי זֶה
 13 תִּהְיֶה הַצְּמִיחָה לַעֲתִיד לְבֵא) הִיא פְּעֻקָּר בְּמִצְוֹת
 14 שִׁישְׂרָאֵל מְקַיְמִים בְּזִמְן הַגְּלוֹת. כְּמוֹ שְׁכַתוּב
 15 בְּתַנְיָא²³, שְׁפָּל לְעִיל וְעַל יְדֵי זֶה תִּהְיֶה
 16 בְּמִצְוֹת שִׁישְׂרָאֵל וְעַל יְדֵי זֶה תִּהְיֶה הַגְּלוֹת.
- 17 וְיִשׁ לומר, דְּזֶה שְׁפִדְרוּשׁ הַנִּלְ דְּהִצְמַח צְדָקָה
 18 אֵינוֹ מְעַתִּיק פֶּרֶשׁ זֶה בְּהַבָּאִים יִשְׂרָשׁ
 19 יַעֲקֹב שְׁזָה קָאֵי עַל קִיּוֹם הַמִּצְוֹת שְׁבִזְמַן הַגְּלוֹת,
 20 הוּא, כִּי זֶה שֶׁהַגְּלוֹיִים דְלַעֲתִיד לְבֵא תְלוּיִים
 21 בְּמִצְוֹת שִׁישְׂרָאֵל וְעַל יְדֵי זֶה הוּא בְּמִצְוֹת שִׁישְׂרָאֵל
 22 שְׁבִכְל הַזְּמַנִּים, הֵן בְּזִמְן הַבֵּית וְהֵן בְּזִמְן הַגְּלוֹת,
 23 שְׁבִכְל אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ מִעֲלָה (פְּדִלְקָמֵן), וְיִשְׂרָשׁ
 24 יַעֲקֹב (לְבֵאוֹר שְׁפִדְרוּשׁ זֶה) קָאֵי עַל קִיּוֹם הַמִּצְוֹת
 25 שְׁבִכְל הַזְּמַנִּים.
- 26 ג) וְהַעֲנִין הוּא, דְּבִמְעֲלָה שְׁכִיּוֹם הַמִּצְוֹת עַל
 27 לְמוֹד הַתּוֹרָה, שְׁנִי עֲנִינִים.
 28 שֶׁהַמְּשָׁכָה שְׁעַל-יְדֵי קִיּוֹם
 29 יוֹתֵר מֵהַמְּשָׁכָה שְׁעַל-יְדֵי לְמוֹד הַתּוֹרָה (פְּנִל
 30 לְמוֹד הַתּוֹרָה, בְּחִינַת חִכְמָה, נִמְשָׁךְ
 31 אֹרֵךְ שֶׁל סֵדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, אֹרֵךְ
 32 מוֹגְבֵל, וְאֵילוֹ עַל יְדֵי קִיּוֹם הַמִּצְוֹת
 33 נִמְשָׁךְ אֹרֵךְ שֶׁלְמַעֲלָה מִסֵּדֵר
 34 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, אֹרֵךְ בְּלִתי מוֹגְבֵל),

(19) ראה פרש"י עה"פ ישעי' שם. (20) כמ"ש (ירמי' יא, ד) ביום הוציאי אותם מארץ מצרים מכור הברזל. וראה בהנסמך בהערה 18. (21) כ"ה הלשון באוה"ת פרשתנו כרך ח ע' ב'תתסא. (22) ראה שבת קמה, סע"ב ובפרש"י שם "הבאים... שיבואו לבבל". (23) רפ"ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 תורה' (פרשת וזאת הברכה): "עניין השתחווה הוא שמבטל ומכניע את
 2 עצמו לפניו יתברך כמו שמבטל את עצמו לפני המלך ומקבל עליו לעבדו
 3 ולשמוע בקולו", וכמו שאומרים²⁶ בחפילות מוסף לגבי זמן הגלות,
 4 כאשר בית המקדש חרב - ואין אנו יכולים לעלות ולראות
 5 ולהשתחוות לפניך, דמפנין
 6 שאין אנו יכולים לעלות
 7 ולראות וליהנות מגילוי אלוקות
 8 ברמה של ראייה במילא אין אנו
 9 יכולים להשתחוות, להיות
 10 בבחינת בטול פנימי²⁷ ועמוק,
 11 (שעניינו מבורר בלקוטי תורה שם:
 12 "יש השתחווה בבחינת חיצונית
 13 שמכניע את הגוף שלא ימרוד אבל
 14 עיקר רצון ופנימיות הנפש אינה
 15 מבוטלת... ויש לו רצון אחר ומחשבה
 16 אחרת... מה שאין כן בחינת
 17 ההשתחווה בבחינת פנימיות הוא
 18 בחינת בטל רצונך מפני רצונו שאין לו
 19 רצון וחפץ אחר כלל... והוא
 20 השתחווה הנפש והשתחווה זו היא
 21 מקבלים ישראל על ידי ראייה שלש
 22 רגלים בשנה בבית המקדש ששם היה
 23 גילוי שכניח...") הנה גם הבטול
 24 החיצוני שהוא ביטול ברמה יותר
 25 נמוכה ופחות עמוקה (בטול
 26 דכריעה²⁸ וכיוון שמדובר בבטול
 27 חיצוני בלבד, הוא אינו בא לידי ביטוי
 28 בהשתחווה שבה הראש והרגליים הם
 29 בהשוואה אלא בכריעה והתכופות בלבד, וכפי שהיה בבית המקדש
 30 שבתחילה היו כורעים ורק אחר כך היו משתחוים), וכאשר אין גילוי אלוקות
 31 כפי שהיה בזמן שבית המקדש היה קיים ישנו רק ביטול חיצוני שבא מצד
 32 השגת אלוקות (שישגה, בכללות, גם בזמן הגלות כאשר אין
 33 ראייה באלוקות), הנה גם ביטול זה, החיצוני, אינו כדבעי, פנין שגם
 34 ההשגה באלוקות שבזמן הגלות (היא רק "בכללות", כאמור, היינו
 35 השגה כללית בלבד שבמובן מסוים איננה מוחשית ופנימית אלא מופשטת
 36 וחיצונית ולכן) אינה השגה אמיתית²⁹, לכן, מאחר שגילוי אלוקות
 37 על ידי קיום המצוות נמשך על ידי הביטול, ובזמן הבית היה הביטול הרבה
 38 יותר פנימי ואמיתי - ההמשכה שעל-ידי קיום המצוות בזמן

1 והעניין השני - וזה שבקיום המצוות ישנה המעלה דאתהפכא
 2 חשוכא לנהורא של הפיכת החושך לאור, פי ברור ההבדלה בין הטוב
 3 והרע הפועלת זיכרון ועליה של הגוף ונפש הבהמית וחלקו של האדם
 4 בעולם ועל ידי כך החושך וההעלם על ענייני קדושה ואלוקות נהפך לאור
 5 הוא (בעקר) על-ידי מעשה
 6 המצוות²⁴. ומהחלוקים אחד
 7 ההבדלים שבין שני הענינים
 8 בקיום המצוות (האחד - שעל ידי קיום
 9 המצוות ממשיכים ומגלים אור עליון
 10 ביותר, והשני - שעל ידי קיום המצוות
 11 מהפכים את חושך הגוף והעולם לאור)
 12 הוא, דההמשכה הנעלית שעל-
 13 ידי קיום המצוות היא בזמן
 14 הבית יותר מבזמן הגלות. פי
 15 ההמשכה של האלוקות מדרגה
 16 עליונה שעל-ידי מעשה
 17 המצוות היא (בעקר)
 18 כשהעשיה היא בבטול²⁵,
 19 כמבואר בחסידות שכשם שבמלך
 20 כפשוטו מושג המלוכה שייך רק על
 21 בני העם שנפרדים ממנו ובכל זאת
 22 מתבטלים כלפיו (ולא בכניו
 23 שמאוחרים איתו מלכתחילה) כך
 24 מלכותו של הקדוש-ברוך-הוא,
 25 כביכול, היא דווקא על נשמות ישראל
 26 כפי שהם בגופים גשמיים בעולם הזה
 27 ובכל זאת מתבטלים כלפיו (ולכן בני
 28 ישראל נקראים "ארץ חפץ" כלומר
 29 מציאות גשמית שמתבטלת כלפי הקדוש-ברוך-הוא והוא רוצה בה) וכיין
 30 שבענין הבטול הוא בעקר בזמן הבית [נדוסף לזה שבזמן
 31 הגלות אי-אפשר לא יכול להיות הבטול דהשתחווה (בטול
 32 פנימי) כאשר היו עולים לרגל לבית המקדש היו נופלים על פניהם
 33 ומשתחוים כך שהראש והרגלים היו בהשוואה (ומצב זה בחיצונית נובע
 34 מכך שבגלל האור הרוחני הנעלה שהיה בבית המקדש, האדם היה מגיע למצב
 35 של ביטול פנימי ועמוק מאד), שבא דוקא מצד הראיה באלוקות
 36 כאשר יש לאדם הבנה והשגה באלוקות כדבר רחוק ומופשט הוא מתבטל
 37 לאלוקות ברמה נמוכה יחסית, אבל כאשר הוא רואה אלוקות, הדבר גורם לו
 38 להתבטל בביטול מוחלט הבא לידי ביטוי בהשתחווה כמבואר בלקוטי

(24) תניא פל"ה (מה, א) ופל"ז (מה, ב ואילך). (25) לקו"ת אחרי כו, ב. וראה גם תר"א פרשתנו ד"ה זה (נג, ד. נד, ב. נה, א). ובכ"מ. (26) בתפלת מוסף דיו"ט. (27) לקו"ת ברכה צח, ב. סידור (עם דא"ח) רעו, ב ואילך. ד"ה קול דודי תרס"ח (סה"מ תרס"ח ס"ע קנא ואילך), ה'תש"ט פ"ב (סה"מ ה'תש"ט ע' 108). ד"ה משכני תרפ"ד פ"ב (סה"מ תרפ"ד ע' רפ). ובכ"מ. (28) ד"ה קול דודי תרס"ח (סה"מ שם ע' קנב), ה'תש"ט פ"ג (סה"מ שם ע' 109). ד"ה הנ"ל תרפ"ד פ"ג (סה"מ שם ע' רפא). ובכ"מ. (29) ראה ד"ה ונחה עליו ה'תשכ"ה פ"ב (לקמן ח"ג ס"ע קפט ואילך). וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הבית היתה המִשְׁכָּה נְעִלִית יוֹתֵר מאשר ההמשכה שעל ידי קיום
 2 המצוות בזמן הזה. וְעַקֵּר הַהִמְשָׁכָה וגילוי האלוקות שְׁעַל-יְדֵי
 3 הַמְצָוֹת יִהְיֶה לְעֵתִיד לְבָא, כִּי אֶזְ יִהְיֶה קִיּוֹם הַמְצָוֹת
 4 בַּתְּכִלִּית הַשְּׁלֵמוֹת, כפי שאומרים בנוסח התפילה שרק אז קיום המצוות
 5 אכן יתבצע כפי רצונו של הקדוש-
 6 ברוך-הוא כְּמִצְוֹת רְצוֹנָךְ³⁰ ולכן
 7 על ידי קיום המצוות לעתיד לבוא יהיה
 8 גילוי אלוקות עוד יותר מכפי שהיה
 9 בזמן הבית. ובכל אופן – מבחינת
 10 ההמשכה וגילוי אלוקות שעל ידי קיום
 11 המצוות יש יתרון לזמן הבית על זמן
 12 הגלות וְהַעֲנִינָן דְּאִתְּהִפְכָּא וְהַעֲנִינָן דְּאִתְּהִפְכָּא
 13 חֲשׂוּכָא לְנַהֲרָא של הפיכת
 14 החושך (של הגוף ונפש הבהמית
 15 והעולם) לאור שְׁעַל-יְדֵי קִיּוֹם
 16 הַמְצָוֹת הוא בְּעֵקֶר בְּזִמְנָן
 17 הַגְּלוּת. כִּי הַחֲשֵׁךְ דְּהַגּוֹף
 18 וְדִנְפֵשׁ הַבְּהֵמִית וְדַהֲעוּלָם
 19 כְּמוֹ שְׁהֵם בְּגֵלוּת, הוא חֲשֵׁךְ
 20 גְּדוֹל יוֹתֵר מֵהַחֲשֵׁךְ שְׁלָהֵם
 21 כְּמוֹ שְׁהֵם מְצַד עֲצָמָם כִּי עֲצָם
 22 הַמְצִיאוֹת הַגִּשְׁמִית הַמַּעֲלִימָה וּמַסְתִּירָה
 23 על אור האלוקות ("עולם" מלשון
 24 העלם והסתר) היא חושך מבחינה
 25 רוחנית ובזמן הגלות כאשר יש העלם
 26 והסתר נוסף על האלוקות החושך
 27 מתגבר, וְעַל-יְדֵי קִיּוֹם הַמְצָוֹת
 28 בְּזִמְנָן הַגְּלוּת, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה
 29 נַעֲשֶׂה הַבְּרִיר הַהַבְרָלָה בֵּין הַטּוֹב
 30 והרע והיוכח דְּהַגּוֹף וְכוּ' כְּמוֹ שְׁהֵם בְּגֵלוּת, גַּם חֲשֵׁךְ זֶה נְהַפֵּךְ
 31 לְאֹר וְכִיּוֹן שְׁבוּמָן הַגְּלוּת הַחוּשֵׁךְ (הרוחני) נהפך לאור הוא עמוק יותר
 32 וחזק יותר מהחושך שנהפך לאור בזמן הבית כאשר היה בעולם גילוי אלוקות,
 33 נמצא שמבחינה זו יש יתרון בזמן הגלות על זמן הבית.

34 (ד) וְהִנֵּה לְעֵתִיד לְבָא עם בוא הגאולה יִהְיֶה הַגְּלוּי דְּשִׁנִּי
 35 הַעֲנִינִים הַנִּי"ל שְׁבִקְיִים הַמְצָוֹת וכיוון שכך שני היתרונות האמורים
 36 (היתרון שבזמן הבית והיתרון שבזמן הגלות) גם יחד יבואו לידי ביטוי, כי
 37 אז יהיה גם גְּלוּי הַהִמְשָׁכָה של אלוקות בעולם שְׁעַל-יְדֵי קִיּוֹם
 38 הַמְצָוֹת עֲצָמָה מדרגה נעלית
 39 באלוקות (כי קיום המצוות יהיה
 40 בשלימות, "כמצוות רצונך", כמבואר
 41 לעיל) ויחד עם זה יהיה גם - וְגֵלוּי
 42 הַהִמְשָׁכָה שְׁעַל-יְדֵי הַבְּרִיר
 43 וְהַאֲתֵּהֲפֵכָא שְׁנַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי
 44 הַמְצָוָה שאמנם מתבצע דווקא בזמן
 45 הגלות, כאשר החושך גובר, אבל בזמן
 46 הגלות ההמשכה שעל ידי בירור
 47 והפיכת החושך לא באה לידי גילוי
 48 ולעתיד לבוא יהיה הגילוי של המשכה
 49 זו בעולם.
 50 וְיֵשׁ לוֹמֵר (לפי האמור לעיל
 51 שלעתיד לבוא יהיה הגילוי של
 52 ההמשכה שנפעלת על ידי קיום
 53 המצוות בזמן הגלות) דְּזֶה שְׁכָּתוּב
 54 בַּתְּנִיָּא שְׁהַגְּלוּיִים דְּלְעֵתִיד
 55 תְּלוּיִים כְּמַעֲשֵׂינּוּ וְעַבְדוֹתְנּוּ
 56 שְׁבְּזִמְנָן הַגְּלוּת וּכְכַל מוּסוּפִים
 57 בְּקִיּוֹם הַמְצָוֹת בזמן הגלות תהיה
 58 התגלות גדולה יותר לעתיד לבוא, הנה
 59 טעם הדבר הוא, כִּי בַּתְּנִיָּא שֵׁם
 60 מְדַבֵּר בְּעֵלוּי דְּאִתְּהִפְכָּא
 61 חֲשׂוּכָא לְנַהֲרָא הפיכת החושך
 62 לאור, שיש לו מעלה מיוחדת שלא
 63 קיימת כאשר אין חושך שצריך להתגבר עליו - תְּרִוּן³¹ הָאֹר הַבָּא מִן
 64 הַחֲשֵׁךְ³² וכמבואר בתניא שם ששניין זה של הפיכת החושך לאור קשור
 65 בכל המטרה והכוונה של הבריאה ורצונו של הקדוש-ברוך-הוא שתהיה לו
 66 'דירה' דווקא בעולם הזה הגשמי שהוא עולם תחתון שאין תחתון למטה

30) נוסח תפלת מוסף דשבת ויו"ט. וראה תו"א ויחי מו, ד ואילך. תו"ח שם (צה, א. צו, ג-ד). אוה"ת ויחי כרך ו תתשכח, ב ואילך. שם כרך ז תתתסח, סע"ב ואילך. המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך. המשך מצה זו תר"ם פס"ג. ובכ"מ. 31) ע"פ קהלת ב, יג. 32) ראה תניא פל"ו (מה, סע"ב ואילך), דזה ש"התכלית הוא עוה"ז התחתון" הוא לפי שבעולם זה דוקא "אתהפך חשוכא לנהורא" . ויתרון האור מן החושך". וראה גם ספלו"ז (מט, סע"א) "להיות לו ית' דירה בתחתונים דוקא לאהפכא חשוכא לנהורא". ולכאורה צריך לומר, שהביאור שבכ"מ (המשך תרס"ו ס"ע ג. ועוד) דנתאוה הוא למעלה מטעם והביאור שבתניא שם, הם בשתי דרגות. ולהעיר מהלשון בתניא פל"ו שם "שכך עלה ברצונו ית' להיות נחת רוח לפניו ית' כד אתכפיא סט"א ואתהפך חשוכא לנהורא", דזה שיש נח"ר לפניו באתכפיא ואתהפכא הוא רק מפני "שכך עלה ברצונו ית'". אבל אעפ"כ, זה שעלה ברצונו הוא שיהי' מעלה בהענין דאתכפיא ואתהפכא ונכחמשך הלשון בתניא שם "ויתרון האור מן החושך"; משא"כ הענין ד'נתאוה' שלמעלה מהטעם (המבואר בכ"מ) – גם לאחר שנתאוה להיות לו דירה בתחתונים, אין "מעלה" בהדירה, וענינה הוא רק שכך נתאוה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לכו. [ולקעיר שמצונו דבר דומה - מהמצות דהאבות שהיו הכנה
 2 למצות שלא יקרי מות תורה³³ ואף שהמצוות שלאחר מתן תורה הן
 3 בדרגה נעלית יותר מהמצוות של האבות, כמבואר בחסידות שדווקא במתן
 4 תורה ניתן לבני ישראל הכוח לקדש את המציאות הגשמית על ידי קיום המצוות
 5 בעולם הזה הגשמי ואילו העבודה
 6 שהאבות קיימו את כל התורה עד שלא
 7 ניתנה תורה היתה באופן שלא החדיר
 8 קדושה בגשמיות, ובכל זאת המצוות
 9 שעשו האבות היו הכנה והקדמה
 10 למצוות שעשו בני ישראל לאחר מתן
 11 תורה].
 12 ויש לומר, שגם ענין זה
 13 שהמצוות שמקיימים לפני הגאולה
 14 השלימה הם הכנה והקדמה לקיום
 15 המצוות לעתיד לבוא, הרי אף שהכוונה
 16 גם למצוות שמקיימים בזמן הגלות,
 17 כאמור, מכל מקום הוא בעקר על-
 18 ידי העבודה של קיום המצוות
 19 שבזמן הבית שהיא הקדמה והכנה
 20 טובה יותר ומתאימה יותר לקיום
 21 המצוות לעתיד לבוא. כי בזמן
 22 הבית כאשר האיר בעולם גילוי
 23 אלוקות, האדם והעולם היו
 24 בדרגה נעלית יותר מבזמן
 25 הגלות כאשר שורר בעולם חושך
 26 רוחני המעלים ומסתיר על האלוקות,
 27 ולכן³⁴, בקיים המצוות שבזמן
 28 הבית [שהאדם שקיים המצוה,
 29 וכן הדבר הגשמי שבו נעשתה
 30 המצוה, היו בדרגה נעלית כי
 31 גילוי האלוקות שהיה בזמן הבית פעל
 32 והשפיע לא רק בבית המקדש אלא
 33 בכללות העולם] היתה שלמות
 34 בקיום המצוות בדרגת השלמות
 35 דקיים המצוות שיהיה לעתיד
 36 לבא, ולכן זה שהמצוות דעכשו היינו לכל אורך השנים ממתן תורה
 37 ועד הגאולה הם הכנה למצוות דלעתיד לבא הוא בעקר במצוות
 38 שבזמן הבית ופחות במצוות שמקיימים בזמן הגלות.
 39 ויש לומר שזהו גם מהטעמים על זה שבזמן הגלות
 40 נתוספו כמה וכמה ענינים במצוות (הדורים מנהגים וכו'),
 41 וגם בתורה נוספו חידושי תורה שלא היו בזמן הבית, ולא רק ענינים

1 הימנו (וראה בהערות כאן). והגילוי דאור זה שיהיה לעתיד (יתרון
 2 האור הפא מן החושף) תלוי (בעקר) במעשינו ועבודתנו
 3 שבזמן הגלות, וזה שלעתידי לבא יהיה הגילוי של דרגה אלוקית
 4 נעלית דאור אין-סוף שבמצוות עצמם תלוי (בעקר)
 5 במעשינו ועבודתנו שבזמן
 6 הבית כמבואר לעיל שהמסכה זו
 7 נפעלת על ידי קיום המצוות מתוך
 8 ביטול לאלוקות והביטול הפנימי
 9 והעמוק הוא דווקא בזמן הבית.
 10 ועם זאת, למעשה לא רק הפיכת
 11 החושך לאור על ידי קיום המצוות היא
 12 התגלות שתהיה לעתיד לבוא התלויה
 13 במעשינו ועבודתנו בזמן הגלות אלא
 14 גם גילוי והמשכת אלוקות בעולם
 15 ובאדם מצד המצוות עצמם תלוי
 16 במעשינו ועבודתנו בזמן הגלות. ועל
 17 כך מוסף ומבאר, כדלהלן.
 18 ויש לומר, דזה שגם הגילוי
 19 דהמצוות עצמם תלוי
 20 במעשינו ועבודתנו עכשו,
 21 וגם שלכאורה הדבר תמוה שכן
 22 הפיכת חושך לאור יכולה להיות רק
 23 בזמן הגלות כי לעתיד לבוא לא יהיה
 24 חושך אבל כיוון שגם לעתיד
 25 לבא יהיה קיום המצוות,
 26 ואדרבה קיום המצוות אז
 27 לאחר שתבוא הגאולה יהיה
 28 בתכלית השלמות (ובמילא,
 29 גם ההמשכה שעל-ידי
 30 המצוות אז תהיה המשכה וגילוי
 31 בתכלית השלמות) ואם כן למה
 32 התגלות על ידי קיום המצוות עצמם
 33 תלויה בעבודתנו בזמן הגלות והרי גם
 34 לעתיד לבוא נקיים מצוות ולא עוד
 35 אלא שהקיום יהיה באופן יותר נעלה
 36 מאשר בזמן הזה?
 37 ההסבר לכך הוא, כי בכדי שלעתידי לבא תהיה שלמות
 38 ההמשכה דהמצוות הוא על-ידי קדימת ההמשכה דהמצוות
 39 כמו שהיא עכשו כי למרות ההבדל הגדול בין קיום המצוות כעת בזמן
 40 הגלות לקיום המצוות לעתיד לבוא שהוא נעלה לאין שיעור – ההמשכה שעל
 41 ידי קיום המצוות בזמן הזה היא הקדמה והכנה להמשכה וגילוי שיהיו לעתיד

(33) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 88 ואילך. שם ע' 79 ואילך. וש"נ. 34) ראה תו"ח שבעה ערה 30 (צו, ג-ד) והמשך וככה שם (ספ"כ ואילך), שהשלמות דקיום המצוות תלוי (גם) בשלימות האדם המקיימם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 פְּרִטִיִּים אֲלָא גַם עֲנִינִים כְּלָלִיִּים ומרכזיים בקיום המצוות ובתורה
 2 ׀לדוגמא והוכחה - דְּהַמְשָׁנָה נִסְדְּרָה עַל-יְדֵי רַבִּי יְהוּדָה הַנְּשִׂיא שֶׁנִּקְרָא
 3 רַבְּנֵי הַקְּדוּשׁ בְּזִמְנֵי הַגְּלוּת לְאַחַר חוֹרְבַן הַבַּיִת (אֲלָא שְׂאֵז לֹא הָיָה
 4 קִשְׁי הַגְּלוּת³⁵ בְּאוֹתָהּ מִידָה שֶׁהִיא בְּשָׁנִים מֵאוֹחֲרוֹת יוֹתֵר, וּבְכָל זֹאת הָיָה
 5 זֶה זִמְנֵי הַגְּלוּת וְלֹא זִמְנֵי הַבַּיִת), וּמִכְּלָל-
 6 שְׁפָן הַבְּרִייתָא וְהַגְּמָרָא בְּשׁוּנָה 1 עֲנִינִים פְּרִטִיִּים אֲלָא גַם עֲנִינִים כְּלָלִיִּים
 7 מֵהַמְשָׁנָה שְׁחֻלְקִים חֲשׁוּבִים מִמְּנָה נִשְׁנו 2 ׀דְּהַמְשָׁנָה נִסְדְּרָה עַל-יְדֵי רַבְּנֵי הַקְּדוּשׁ בְּזִמְנֵי
 8 בּוֹמֵן הַבַּיִת אֲלָא שֶׁנִּסְדְּרָה וְנִחְמַתָּה בּוֹמֵן 3 הַגְּלוּת (אֲלָא שְׂאֵז לֹא הָיָה קִשְׁי הַגְּלוּת³⁵),
 9 הַגְּלוּת, הָרִי הַבְּרִייתָא וְהַגְּמָרָא - 4 וּמִכְּלָל-שְׁפָן הַבְּרִייתָא וְהַגְּמָרָא שְׁנִסְדְּרוּ בְּזִמְנֵי הַגְּלוּת],
 10 שֶׁנִּסְדְּרוּ וְנִלְמַדוּ בְּזִמְנֵי הַגְּלוּת], 5 הַגְּלוּת], בְּכַדִּי שְׁתַּהֲיָה שְׁלֵמוֹת גַּם בְּעִבּוּדָה
 11 וְהַחֲדוּשִׁים וְהַחוּסוֹפֹת הִלְלוּ בְּקִיּוֹם 6 דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שְׁבּוּזֵן הַגְּלוּת, וְעַל-יְדֵי-זֶה, גַּם
 12 הַמְצוּוֹת וּבִלְמִיד תּוֹרָה בּוֹמֵן הַגְּלוּת 7 הַמְצוּוֹת וּמִצְוֹת שְׁלֵמוֹת גַּם
 13 הֵם בְּכַדִּי שְׁתַּהֲיָה שְׁלֵמוֹת גַּם 8 בְּעִבּוּדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת
 14 שְׁבּוּזֵן הַגְּלוּת, וְעַל-יְדֵי-זֶה, 9 גַּם עַל-יְדֵי הַעֲבֹדָה שְׁבּוּזֵן
 15 הַגְּלוּת יְבוֹאוּ לְשְׁלֵמוֹת 10 הַמְצוֹת (ה) ׀הִגָּה הַחֲלוּק בֵּין שְׁנֵי עֲנִינִים הַנִּלְשָׁל שְׁכֻקִּיּוֹם
 16 הַמְצוֹת (הַהַמְשָׁכָה שְׁעַל-יְדֵי הַמְצוֹת 11 וְהַבְּרוּר שְׁנַעֲשֶׂה עַל-יְדֵיהָ) הוּא גַם בְּשִׁיכּוֹת
 17 דְּהַעֲבֹדָה עֲכָשׁוּ עִם הַגְּלוּי שִׁיְהִיָּה מְזָה לְעֵתִיד 12 לְבֹא. דְּבַעֲנִן הַהַמְשָׁכָה שְׁעַל-יְדֵי הַמְצוֹת, כִּיּוֹן
 13 שֶׁהַשְׁלֵמוֹת דְּהַמְשָׁכָה הִיא שְׁהַמְשָׁכָה תַּהֲיָה 14 בְּגִלּוּי, הָרִי גַם עֲנִינָה שְׁל (הַעֲבֹדָה ׀)הַהַמְשָׁכָה
 15 עֲכָשׁוּ הוּא שִׁיְהִיָּה לְעֵתִיד לְבֹא הַגְּלוּי שְׁלָה. 16 וּבַעֲנִן הַבְּרוּר שְׁעַל-יְדֵי הַמְצוֹת, כִּיּוֹן שְׁעֲנִינָה
 17 שְׁל הַעֲבֹדָה הוּא בְּרוּר הַחֲשָׁף, הִינּוּ שְׁבַעֲבֹדָה 18 זֹו נִרְגַּשׁ שִׁישְׁנו חֲשָׁף שְׁצָרִיף לְכָרוּ, הָרִי
 19 הַעֲבֹדָה עֲכָשׁוּ וְהַגְּלוּי דְּלַעֲתִיד שִׁיְהִיָּה עַל-יְדֵי- 20 זֶה (וְאֵת רִיחַ הַטְּמֵאָה אֲנִיבִיר מִן הָאֶרֶץ³⁶), הֵם
 21 שְׁנֵי עֲנִינִים. 22 וְעַל-פִּי-זֶה יוֹכֵן זֶה שְׁבַמְאָמֵר הַנִּלְ אִינוּ
 23 מְבִיא הַפְּרוּשׁ שְׁהַבָּאִים קָאִי עַל 24 הִירִידָה בְּגִלוּת, וְגַם הַסְּדֵר דְּשְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים
 25 שְׁבַמְאָמֵר, כִּי מְזָה שְׁקִיּוֹם הַמְצוֹת עֲכָשׁוּ נִקְרָא 26 בְּפִתּוּב בְּשֵׁם הַשְּׂרָשָׁה
 27 (זְרִיעָה) הוּא בְּכַדִּי לְהַבִּיא צְמִיחָה, מוֹכַח, 28 שְׁהַעֲנִין דְּקִיּוֹם הַמְצוֹת שְׁבַפְסוּק זֶה הוּא
 29 הַהַמְשָׁכָה שְׁעַל-יְדֵי הַמְצוֹת וְלֹא הַבְּרוּר שְׁנַעֲשֶׂה 30 הַמְצוֹת כִּי צִמְחָה הִיא מִשְׁל הוֹלֵם לְהַמְשַׁכַּת וְגִלּוּי אֲלוּקוֹת וְלֹא הַבְּרוּר

(35) ועד שאנטנינוס שמש'י רב'י (ע"ז י"ד, סע"ב). (36) זכר'י יג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 של החושך שבעשה על-ידיה שאתו אין לדרמות לצמיחה מתוך זריעה.
 2 ולכן מאותה סיבה, כיוון שמדובר על המשכה והגילוי שעל ידי קיום
 3 המצווה ולא על ביורו הגלות והחושך, הוצמח צדק אינו מביא במאמר
 4 פאן את הפרוש שהבאים קאי על הירידה בגלות, פי כפי
 5 שהוסבר לעיל, מעלת העבודה
 6 שבזמן הגלות היא בנוגע
 7 לבירור של החושך והפכתו לאור
 8 שעל-ידי המצווה, מה שאין-
 9 פן ההמשכה שעל-ידי
 10 המצווה היא יותר בעבודה
 11 שבזמן הבית (פנ"ל סעיף ג-
 12 ד).
 13 וזהו גם הטעם מה שהפירוש
 14 שישירש יעקב קאי על קיום
 15 המצוות עכשו בלא לאחרי
 16 ובהמשך להפירוש שישירש
 17 יעקב קאי על גלוי שרש
 18 הנשמה שיהיה לעתיד לבא,
 19 למרות שמכחית הזמנים הסדר הפוך,
 20 פי ההמשכה שעל-ידי קיום
 21 המצוות עכשו (שבפסוק
 22 ישירש יעקב) היא המשכת
 23 שרש הנשמה (פנ"ל סעיף
 24 א), ענינה ומטרתה של
 25 ההמשכה הוא שתהיה
 26 לעתיד לבא בגלוי, תילידון
 27 "וולדו" (כשם שבלידה הולד יוצא
 28 מהעלם אל הגלוי) וסדר הפירושים
 29 במאמר הוא שתחילה בא הפירוש
 30 המבאר את המטרה והכוונה הפנימית
 31 (הגילוי וה"לידה" של שורש הנשמה
 32 לעתיד לבוא) ואחר כך בא הפירוש
 33 המבאר כיצד משיגים את המטרה הזו
 34 – על ידי קיום המצוות עכשו.
 35 (ו) וצריף להבין, ועדיין סדר
 36 הדברים במאמר דורש ביאור: דלפי
 37 באור הפנ"ל, השכנות דקיום
 38 המצוות עכשו (פרוש השני
 39 בפסוק) להגאלה (פרוש
 40 הראשון) הוא בענין דישירש
 41 יעקב, כלומר שענינה הכוונה
 42 והמטרה של המשכת השרש

עכשו לפני הגאולה הוא שההמשכה תהיה בגלוי כבר עכשו,
 לפני הגאולה ומזה שאומר במאמר (בתחלתו, עוד לפני
 שמעתיק התרגום יונתן) שהתרגום יונתן מפרש הפסוק על
 הגאלה, מוכן שזהו הפירוש שהכוונה על הגאולה (ולא הפירוש
 שהכוונה לזמן שלפני הגאולה) הוא
 עקר הפרוש, ומזה משמע
 דזה שהפרוש שישירש יעקב
 קאי על קיום המצוות עכשו
 בא לאחרי ובהמשך לפרוש
 התרגום יונתן המפרש את הפסוק
 על הגאולה, הוא, לפי שקיים
 המצוות עכשו בא בהמשך
 לכללות ענין הגאלה ולא
 כמשמעות הדברים שהכוונה לעכשו,
 לפני הגאולה!!
 ויש לומר, שלמעשה אין סתירה
 בין הדברים ואף שכוונת המאמר
 להרגיש גם את המעלה שבקיום
 המצוות עכשו, מכל מקום נכון וראוי
 לפתוח בפירוש שהפסוק מדבר על
 הגאולה - דזה שמקדים במאמר
 הפרוש שקאי על הגאלה,
 הוא, פי כל הענינים שבעולם
 נמשכים מהתורה, כלשון זוהר
 לגבי בריאת העולם שהתורה נמשלה
 לחכמת של בנין שהבנאי מבית בה
 ובונה את הבניין לפי השרטוטים
 שכתבתי וכך אסתכל הסתכל
 הקדוש-ברוך-הוא באורייתא
 בתורה וברא עלמא³⁷ וברא את
 העולם, ועל-ידי שפתורה
 מקדימים ענין הגאלה, נמשך
 כך גם בעולם שהגאלה
 תהיה בהקדם יותר ולכן מקדים
 אדמו"ר ה'צמח צדק' במאמר את
 הפירוש שהפסוק מדבר על הגאולה, כי
 הקדמת הגאולה בתורה גורמת
 להקדמת הגאולה בעולם.
 ולהוסיף, ויש להוסיף ביאור
 בחשיבות של הקדמת הדברים על
 הגאולה במאמר: דכאשר יהודי
 (ומכל-שבן נשיא³⁸ נשיא הדור

על-ידיה. ולכן אינו מביא פאן הפרוש שהבאים
 קאי על הירידה בגלות, פי מעלת העבודה
 שבזמן הגלות היא בנוגע לבירור שעל-ידי
 המצווה, מה שאין-פן ההמשכה שעל-ידי
 המצווה היא יותר בעבודה שבזמן הבית (פנ"ל
 סעיף ג-ד). וזהו גם מה שהפירוש שישירש
 יעקב קאי על קיום המצוות עכשו בא לאחרי
 ובהמשך להפירוש שישירש יעקב קאי על גלוי
 שרש הנשמה שיהיה לעתיד לבא, פי ההמשכה
 שעל-ידי קיום המצוות עכשו (שבפסוק ישירש
 יעקב) היא המשכת שרש הנשמה (פנ"ל סעיף
 א), ענינה של ההמשכה הוא שתהיה לעתיד
 לבא בגלוי, תילידון.

וּצְרִיף לְהַבִּין, דְּלִפִּי בָאוּר הַפְּנ"ל, הַשְּׂכִיכוּת
 דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת עֵכְשׁוּ (פְּרוּשׁ הַשְּׂנִי)
 (פְּרוּשׁ הָרֵאוּשׁוֹן) הוּא בְּעֲנִין דְּיִשְׂרֵשׁ
 יַעֲקֹב, שְׁעֲנִינְהּ שְׁל הַמְשַׂכַּת הַשְּׂרָשׁ עֵכְשׁוּ הוּא
 שֶׁהַמְשַׂכָּה תִהְיֶה בְּגִלּוּי, וּמִזֶּה שְׂאוּמֵר בַּמְּאֲמָר
 (בְּתַחֲלָתוֹ, עוֹד לְפָנַי שְׁמַעְתִּיק הַתְּרַגּוּם יוֹנָתָן)
 שֶׁהַתְּרַגּוּם יוֹנָתָן מְפָרֵשׁ הַפְּסוּק עַל הַגְּאֻלָּה, מוֹכֵן
 שֶׁזֶּהוּ עֵקֶר הַפְּרוּשׁ, וּמִזֶּה מִשְׁמַע דְּזֶה שֶׁהַפְּרוּשׁ
 יַשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב קָאִי עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת עֵכְשׁוּ בִּא
 לְאַחֲרֵי וּבְהַמְשָׁךְ לְפְרוּשׁ הַתְּרַגּוּם יוֹנָתָן, הוּא,
 לְפִי שְׁקִיּוּם הַמִּצְוֹת עֵכְשׁוּ בִּא בְּהַמְשָׁךְ לְכָלְלוֹת
 עֲנִין הַגְּאֻלָּה.

וַיֵּשׁ לְזֵמֵר, דְּזֶה שְׁמַקְדִּים בַּמְּאֲמָר הַפְּרוּשׁ שְׁקָאִי
 עַל הַגְּאֻלָּה, הוּא, פִּי כָּל הַעֲנִינִים נִמְשָׂכִים
 מִהַתּוֹרָה, אֶסְתַּכֵּל בְּאוּרֵייתָא וּבְרָא עֲלֵמָא³⁷,
 וְעַל-יָדַי שֶׁבְּתוֹרָה מְקַדִּימִים עֲנִין הַגְּאֻלָּה, נִמְשָׁךְ
 כֵּן גַּם בְּעוֹלָם שֶׁהַגְּאֻלָּה תִהְיֶה בְּהַקְדָּם יוֹתֵר.
 וְלֵהוֹסִיף, דְּכַאֲשֶׁר יְהוּדִי (וּמִכָּל-שֶׁבָן נְשִׂיא³⁸)

(37) זח"ב קסא, א.ב. 38) באגרות-קודש שבעהר הבאה: אמר החסיד, וואס העלפט מיין טראכטן, איר רבי זאלט טראכטן,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שמעלתו גדולה יותר מאשר כל יהודי) חושב על-דבר אודות ענין
 2 טוב, המחשבה שלו פועלת וגורמת שכן יהיה בפעל.
 3 כמאמר ה'צמח צדק' שנתפרסם על-ידי כ"ק מו"ח
 4 אדמו"ר³⁹ טראכט גוט וועט זין גוט חשוב טוב, ויהיה טוב, הרי
 5 שמחשבה טובה וחיובית בכוחה
 6 להשפיע שאכן כך יהיה. וספר כ"ק
 7 מו"ח אדמו"ר⁴⁰ שה'צמח
 8 צדק' אמר מאמר זה לאחד
 9 החסידים שהי' זקוק לברכה
 10 מיוחדת, ועל-ידי מחשבתו
 11 הטובה והחיובית של החסיד איז
 12 געווארן גוט אכן נהיה טוב
 13 בפעל.
 14 ויש לומר, דזה שכ"ק מו"ח
 15 אדמו"ר הוסיף ספור הנ"ל
 16 ולא הסתפק רק בעצם האמירה "חשוב
 17 טוב, יהיה טוב", הוא כי על-ידי
 18 שארע בן בפעל והמחשבה
 19 הטובה גרמה שיהיה טוב בפועל,
 20 במציאות. נמשך זה גם
 21 בגשמיות. ועל-דרך הידוע⁴¹
 22 ומבואר בדברי הראשונים (הר"ן
 23 והרמב"ן) דזה שהנביאים עשו
 24 גם פעולות (בגשמיות)
 25 בהתאם לנבואתם וכאשר מסר
 26 להם הקדוש-ברוך-הוא נבואה נאמר
 27 להם לעשות פעולות גשמיות מסוימות
 28 בהתאם לתוכן הנבואה (וזאת למרות
 29 שתוכן הנבואה היה עניין רוחני
 30 והפעולה הגשמית היא רק משל לענין
 31 הרוחני ולכאורה לא מובן מה הצורך
 32 והתועלת בפעולה הגשמית), הוא,
 33 כי על-ידי-זה הפעולה הגשמית
 34 נעשה נגדם ותפעל הקשר
 35 דהנבואה עם (בגשמיות)
 36 העולם.
 37 ויש לומר לפי זה גם בעניינינו,

1 חושב על-דבר ענין טוב, המחשבה שלו פועלת
 2 שכן יהיה בפעל. כמאמר ה'צמח צדק'
 3 שנתפרסם על-ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר³⁹ טראכט
 4 גוט וועט זין גוט. וספר כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴⁰
 5 שה'צמח צדק' אמר מאמר זה לאחד החסידים,
 6 ועל-ידי מחשבתו של החסיד איז געווארן גוט
 7 בפעל. ויש לומר, דזה שכ"ק מו"ח אדמו"ר
 8 הוסיף ספור הנ"ל, הוא כי על-ידי שארע בן
 9 בפעל, נמשך זה גם בגשמיות. ועל-דרך
 10 הידוע⁴¹ דזה שהנביאים עשו גם פעולות
 11 (בגשמיות) בהתאם לנבואתם, הוא, כי על-ידי-
 12 זה נעשה הקשר דהנבואה עם (בגשמיות) העולם.
 13 ויש לומר, דכאשר המחשבה באה בדבור ומכל-
 14 שכן במעשה, היא פועלת עוד יותר. ועל-אחת-
 15 כמה וכמה בנדון דידן, דנוסף לזה שהמחשבה
 16 דה'צמח צדק' (להקדים הפרוש שהבאים ישרש
 17 יעקב קאי על הגאולה) באה בכתב (מעשה), הוא
 18 גם חלק בתורה.

1 ז) ויהי רצון, שעל-ידי הדבור בעניינים אלו של פעולות
 2 להקדמת הגאולה מ'הרו ויזרוזו
 3 כל זה עוד יותר בפועל, ובפרט
 4 על-ידי העבודה והפצת
 5 היהדות בכלל והפצת
 6 המענינות בפרט⁴², שזוהי
 7 הכנה קרובה לקיום היעוד⁴³
 8 מלאה הארץ דעה את הו'י'
 9 פמים לים מכסים, שיעוד נבואי
 10 זה הוא סיום וחזתם ספרו
 11 'משנה תורה' של הרמב"ם⁴⁴
 12 (פעל ההלוא דכ"ף טבת⁴⁵
 13 שביום כ"ף טבת חל יום הסתלקותו
 14 של הרמב"ם), שענין זה תוכן
 15 הפסוק שכל העולם כולו יהיה מלא
 16 בדעה את ה' כשם שהמים מכסים את
 17 כל הים קשור גם עם התחלת
 18 ספרו 'משנה תורה' להרמב"ם (יסוד
 19 היסודות ועמוד החכמות -) לידע
 20 שיש שם מצוי ראשון, היינו
 21 לדעת את ה'. וזה ענין ידיעת ה'
 22 קשור גם עם הספר תניא
 23 קדישא ספרו של אדמו"ר
 24 הזקן (פעל ההלוא דכ"ף

אייער טראכטן קען העלפן. (39) לקו"ד כרך א קנט, ב. אגרות-קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ב ע' תקלו. (40) בארוכה בלקו"ד שם קנט, א ואלילך. (41) דרשות הר"ן דרוש ב. וראה גם רמב"ן עה"פ לך לך יב, ו. לבוש על הרקטני לך לך שם. (42) כמ"ש באגה"ק הידועה דהבעש"ט – נדפסה גם בכתר שם טוב בתחלתו. (43) ישע"י יא, ט. (44) שבשנת אמירת מאמר זה (תשמ"ח) סיום מחזור הרביעי דלימוד ספר הי"ד להרמב"ם (ג' פרקים ליום) הי' בכ"ד טבת, שמתברך משבת זה. (45) שם הגדולים להחיד"א מערכת גדולים ערך רמב"ם בסופו. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 26 הע' 1. וש"נ. – שבשנת אמירת המאמר (תשמ"ח) חל למחרת ש"ק פ' שמות.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **טבת** 46 שיום הסתלקותו חל ביום כ"ד טבת), ב"ר 47 בספר התניא נתבאר
- 2 **הענינים דידיעת השם.**
- 3 **ויהי-רצון שזכותם של בעלי ההלואה הרמב"ם ואדמו"ר הזקן**
- 4 **שקבצו ולקטו בספריהם הנ"ל את כל עניני התורה - ספר**
- 5 **משנה תורה להרמב"ם**
- 6 **שמקבץ 48 ומלקט את כל** 1 **אדמו"ר הזקן (בעל ההלואה דכ"ד טבת 46), ב"ר**
- 7 **ההלכות דנגלה דתורה, וספר** 2 **נתבארו הענינים דידיעת השם. ויהי-רצון**
- 8 **לקוטי אמרים (תניא) לאדמו"ר** 3 **שזכותם של בעלי ההלואה שקבצו ולקטו**
- 9 **הזקן המלקט את כל הענינים** 4 **בספריהם הנ"ל כל עניני התורה - ספר משנה**
- 10 **דפנימיות התורה, וגם** 5 **תורה שמקבץ 48 כל ההלכות דנגלה דתורה,**
- 11 **הספרים 'תורה אור' (על** 6 **וספר לקוטי אמרים (תניא) המלקט כל הענינים**
- 12 **בראשית ושמות ומגילת אסתר)** 7 **דפנימיות התורה, וגם הספרים 'תורה אור'**
- 13 **'לקוטי תורה' (על ויקרא,** 8 **'לקוטי תורה' שבהם**
- 14 **במדבר, דברים ושיר השירים) שבהם** 9 **נלקטו המאמרים העקריים 49**
- 15 **שנסדרו על-ידי ה'צמח צדק' - יקרב וימהר עוד יותר קיום היעוד**
- 16 **והיטודיים של אדמו"ר הזקן** 10 **שבהפטורה 50 ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל, על-ידי הקב"ה עצמו 51,**
- 17 **כפי שנסדרו על-ידי ה'צמח** 11 **שקבצו וממש לקט את כלנו, ונגלף כלנו יחד לארץ הקדש (כמו שתהיה**
- 18 **צדק' שלקט ובחר את המאמרים** 12 **בהרחבה, ירחיב ה' אלקיך את גבולך 52) ושם גופא - לירושלים ולבית**
- 19 **בספרים אלה מתוך מאמרים רבים** 13 **המקדש שיבנה במהרה בימינו ממש.**
- 20 **של אדמו"ר הזקן וסידר אותם לרפוס**

46) שמתברך משבת זה. ובפרט בשנה זו (תש"נ) שהוא במוצש"ק - ראה לעיל הערה 1. 47) גם בחלק הראשון, אף שבעיקרו הוא עצות בעבודת ה' (הקדמת התניא ד, א), ובפרט בחלק השני שבו נתבארו הענינים דיחוד ואמונה. 48) כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו לספרו משנה תורה. 49) כידוע שהמאמרים דתו"א ולקו"ת נלקטו מאלפייים מאמרים ("היום יום י"ד אדר א'). 50) ישע"י כז, יב. 51) ראה רש"י עה"פ נצבים ל, ג. 52) ראה יב, כ ובספרי עה"פ. שופטים יט, ח ובפרש"י עה"פ.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שבת קודש עמ' 1

- 1 **מקבץ, שמוטל על הדיינים לבער את הרע, ואינם יכולים**
- 2 **לדחות את העדים הבאים להעיד על מי שעשה רע.**
- 3 **הגמרא מבארת באופן אחר כיצד פותחים לזכות: אלא אמר עולא,**
- 4 **הכי אמרינן לנידון, האם יש לך עדים להזימם.**
- 5 **מקשה הגמרא: אמר ליה רבה, וכי פותחין בזכותו של זה באופן**
- 6 **שהוא חזקתו של זה, והלא שאלה זו מעוררת חובה לעדים,**
- 7 **שגורמת שיעשו עדים וזממים ויהרגו.**
- 8 **דוחה הגמרא את קושיותיו של רבה: ומי הו"א חזקתו של זה, ויהתן**
- 9 **(מכות דה), אין עדים וזממן נהרגין, אלא אם כן הוזמן עד לאחר**
- 10 **שיגמר הדין, ואם כן באן שעדיין לא נגמר הדין לחובתו של**
- 11 **הנידון, אין כאן חובה לעדים, שהרי אף אם יבא עדים שזימום**
- 12 **לא יזמתו.**
- 13 **אמר רבה, להסביר את קושיותו, הכי אמרינן - כך אמרתי, הרי אנו**
- 14 **מעוררים את הנידון לחפש עדי הזמה, ואילו שתיק האי עד דמיגמר**
- 15 **דיניה - אם ישתוק הנידון וימתין עד שיגמר דינו, ולאחר שיגמר**
- 16 **הדין מייטי עדים וזמים להו - יבא עדים שזימו את העדים**
- 17 **הראשונים, אזי יתחייבו הראשונים מיתו, ונמצא שהפתיחה**
- 18 **שפתחנו בזכותו של הנידון הו"א ליה חזקתו של זה - הרי היא**
- 19 **חובה לעדים.**
- 20 **הגמרא מבארת באופנים אחרים כיצד פותחים לזכות: אלא אמר**
- 21 **רבה, אמרינן ליה יש לך עדים להכחישן וילהכישן את דבריהם**
- 22 **של העדים, כגון שיעידו שהם ראו את אותו שהעידו עליו**
- 23 **שנהרג שהוא חי ושלם, ובהכחשה אין העדים הראשונים נהרגים,**
- 24 **אלא העדות בטילה, ולכך אין זה נחשב לחובתם של העדים. רב**
- 25 **כהנא אמר, אומרים להם לעדים 'מדבריתם בעדותכם, נראה**
- 26 **לעינינו שנודבה פלוני' ושסופו של הנידון לצאת זכאי, ואחר כך**
- 27 **נושאים ונותנים בדינו. אבני ורביא דאמרי תרוניהו - שאמרו**
- 28 **שניהם, אמרינן ליה לנידון, אי לא קמלת לא תדהל' - אם לא**
- 29 **הרגת, ועדות העדים אינה אמת, אל תפחד. רב אשי אמר,**
- 30 **מכזיבים, כל מי שידע לז' - לנידון זכות, זכא לבית הדין וילמד**
- 31 **עליו, וזו היא הפתיחה בזכותו.**
- 32 **תניא פותיה (וכמותם) דאבני ורביא, רבי אומר, נאמר בפסוק**
- 33 **בפרשת סוטה (במדבר ה ט) 'והשביע אתה הכהן ואמר אל האשה**
- 34 **אם לא ששב איש אתך ואם לא שפית וגו' טמאה תחת אישך הנקי**
- 35 **ממי המרים המארימים האלה/**

התועדויות

בס"ד. משיחות שבת פרשת שמות, י"ט טבת ה'תשמ"ח.

– תרגום מאידית –

- 1 א. משבת זה ש"מיניה מתברכין כולהו יומין¹,
 2 מתברכים גם (ובעיקר) הימים המיוחדים, ימי
 3 סגולה, שבשבוע הבא – כ"ף טבת², יום ההילולא
 4 דהרמב"ם³, וכ"ד טבת, יום ההילולא דאדמו"ר
 5 הזקן⁴.
 6 בנוגע ליום ההסתלקות מבאר אדמו"ר הזקן⁵
 7 (בעל ההילולא דכ"ד טבת), שביום ההסתלקות של
 8 צדיק "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל
 9 ימי חייו"⁶ "מתגלה ומאיר בבחינת גילוי מלמעלה
 10 למטה . . . ופועל⁷ ישועות בקרב הארץ"; וידוע
 11 ש"הימים האלה נזכרים ונעשים"⁸ ביום ההילולא
 12 בכל שנה ושנה⁹, ואדרבה – בכל שנה ניתוסף
 13 עילוי והוספה¹⁰.
 14 ומכיון ש"כולהו יומין" דהשבוע, גם ימי
 15 ההילולא דכ"ף וכ"ד טבת, מתברכין מיום השבת
 16 שלפניהם – הרי מובן, שהברכה שימי ההילולא
 17 מקבלים מיום השבת היא יותר מהמעלה שיש בהם
 18 מצד עצמם.
- (1) זח"ב סג, ב. פח, א.
 (2) ובפרט שכ"ף טבת בשנה זו חל במוצאי שבת (יום ראשון),
 ומובן שברכת שבת (כימי השבוע הבא) הוא ביתר שאת במוצאי
 שבת. נוסף לזה שהיום שהוא "ערב" יומא דפגרא וכיו"ב, מושפע
 מהיום שלמחרתו. ובפרט לאחרי חצות, שלכן במנחה דערב יו"ט
 אין אומרים תחנון (או "צדקתך").
 (3) שם הגדולים להחיד"א מערכת גדולים ערך רמב"ם בסופו.
 ותולדות הרמב"ם (שנדפסו בשו"ת ברכת אברהם לר"א בן
 הרמב"ם) – מכת"ר ר' דוד הנגיד נכד הרמב"ם. סדר הדורות ד"א
 תתקכו. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 26 הערה 1.
 (4) "במוצש"ק דשמות כ"ג אור לכ"ד טבת" (לשון הצ"צ
 במענה לשון" בתחלתו. ובסוף פסקי דינים שלו בסופן). וראה
 בארוכה אגרות קודש אדהאמ"צ ע' רלו ואילך. "בית רבי" ח"א
 פכ"ב. ועוד.
 (5) אגה"ק סי' כח (קמח, א).
 (6) אגה"ק סי' ז"ך (קמו, א).
 (7) תהלים עד, יב.
 (8) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבי"ם, הובא ונת'
 בס' לב דוד להחיד"א פכ"ט.
 (9) כמובן ממנהגי יארצייט מדי שנה בשנה ביום ההסתלקות.
 (10) כי ביום ההילולא בכל שנה ושנה נתעלה בעל ההילולא
- ב. כל הענינים ומאורעות הרי הם בהשגחה
 פרטית¹¹ – ומזה מובן:
 (א) הקביעות דשני ימי ההילולא בשנה זו באותו
 שבוע, והברכה דשניהם מאותו השבת – הרי זה
 מצד הנקודה המשותפת שביניהם. וכמדובר פעם
 בארוכה¹² בנוגע לשייכות המיוחדת שבין הרמב"ם
 ואדמו"ר הזקן.
 [ולהוסיף, שבשנה זו מודגשת וכולטת השייכות
 יותר, כי א) על-פי השגחה פרטית נקבע הסיום
 דמחזור הרביעי בלימוד הרמב"ם (לפי החלוקה דג'
 פרקים ליום) – לימוד ההולך ומתפשט בכל
 תפוצות ישראל, ו"מנהג ישראל תורה הוא"¹³ –
 ליום כ"ד טבת, יום ההילולא דאדמו"ר הזקן. ב)
 ההסתלקות דאדמו"ר הזקן היתה "במוצאי-שבת"
 קודש דשמות", שבשנה זו חל ביום ההסתלקות
 דהרמב"ם].
 (ב) השבת שממנו מתברכים ימי ההילולא הנ"ל
 הוא שבת פרשת שמות [ובפרט על-פי הוראת בעל
 ההילולא¹⁴, שצריך "לחיות עם הזמן" עם פרשת
 (השבוע) – מכיון שהתוכן ד"מעשיו ותורתו
 ועבודתו" דהרמב"ם ואדמו"ר הזקן מרומזים
 בפרשת¹⁵ שמות¹⁶.
 לדרגא ועולם נעלים יותר – ראה לקו"ש שם ע' 329 הערה 15
 (ועוד). וש"נ.
 (11) כתר שם טוב בהוספות סק"ט ואילך. וש"נ.
 (12) לקו"ש שם ע' 26 ואילך.
 (13) שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס קפ. סתצ"ד סט"ז. מנהגים
 ישרים מדורא ע' 153. ועוד.
 (14) "היום יום" ב' חשון. ס' השיחות תש"ב ע' 29 ואילך.
 (15) השייכות של הילולא דהרמב"ם ואדה"ז לפ' וארא – ראה
 לקו"ש שם ע' 1-30. השייכות של הילולא אדה"ז לפ' וארא –
 ראה לקו"ש ח"ו ע' 35 ואילך. חט"ז ע' 56. חכ"א ע' 52 ואילך.
 חכ"ו ע' 40 ואילך.
 (16) ולהעיר מלשון הצ"צ (הנ"ל הערה 4) שהסתלקות אדה"ז
 היתה "במוצש"ק דשמות", שבו מודגש השייכות לפ' שמות –
 נתבאר בלקו"ש חט"ז ע' 33 ואילך.

29 וצריך להבין: ענין השם הרי הוא לכאורה רק
30 ענין חיצוני שאינו מורה (בגילוי²⁷) על תכונות
31 האדם הנקרא בשם זה. וכפי שרואים שישנם ריבוי
32 אנשים החלוקים בתכונותיהם (שכל ומדות וכו')
33 ואף-על-פי-כן יש להם אותו השם²⁸. ואם כן מהו
34 גודל העילוי ד"שמות", ועד שזה מרמז על
35 הגאולה?

36 ה. והביאור בזה, שאדרכה – היא הנותנת: זה
37 גופא שהשם אינו מורה (בגילוי) על הכוחות
38 והתכונות הפרטיות של האדם הנקרא בשם זה –
39 הרי זה בגלל שהשם קשור לאדם עצמו, עצם
40 האדם, שלמעלה מכוחות פרטיים.
41 כמובן גם מזה, שכשקוראים לאדם בשמו, גם
42 כשהוא עסוק ביותר, פונה הוא "בכל עצמותו"
43 לקורא אותו בשמו, כי על-ידי הקריאה בשמו
44 "קוראים" (ומגלים) לא רק את כוחותיו הפרטיים,
45 אלא אותו בעצמו, עצם האדם.

46 ויתירה מזה: גם כשהוא במצב של התעלפות
47 רחמנא-ליצלן, שאז כל כוחותיו הפרטיים (וגם
48 החיות הנמשכת בגוף) הם במצב של התעלמות,
49 הרי אחת הסגולות לעוררו, היא על-ידי הקריאה
50 בשמו²⁹. כי על-ידי-זה "קוראים" ומעוררים את
51 עצם הנפש²⁸.

52 על-פי-זה תובן השייכות ד"שמות" לגאולה:
53 בזמן הגלות כוחות הנשמה הם במצב של
54 התעלמות (ואז אין השגה אמיתית באלקות וחסר
55 באמיתית הענין דאהבת ה', ויראת ה', וכיוצא
56 בזה). ועד שלפעמים ההתעלמות שמצד הגלות היא
57 כל כך, עד שבגילוי אין רואים חילוק בין יהודי
58 לאינו-יהודי, להבדיל, שנמצא אצלו בגלות. וכפי
59 שהיה בגלות מצרים, שבחיצוניות ובגילוי היו בני
60 ישראל בכמה ענינים כמו המצריים להבדיל, ועד –

1 ג. ויובן בהקדמת הביאור בתוכן (וחידוש)
2 דפרשת שמות – (התחלת ה)גאולה ממצרים:
3 בפרשיות הקודמות (בספר בראשית) מדובר
4 אודות ירידת יוסף (ואחר-כך) יעקב ובניו (גלות)
5 מצרים. והגם שבפרשיות אלו נאמרה ההבטחה¹⁷
6 "ואלקים פקוד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ
7 הזאת גו'", וגם לפני-זה (לפני הירידה) הבטיח
8 הקב"ה¹⁸ "ואנכי אעלך גם עלה" – הרי זה רק
9 הבטחה שאחרי-כך תהיה הגאולה. אבל המצב שבהוה
10 ובפעל בו מדובר בפרשיות האחרונות דספר
11 בראשית, הרי היא ירידה לגלות מצרים.

12 מה-שאינ-כן בפרשת שמות, אף שבתחילת
13 הפרשה¹⁹ מסופר אודות הגדלות וקושי הגלות
14 ("ועיבדו מצרים את בני ישראל בפרך, וימררו את
15 חייהם גו'"), מכל-מקום, מיד לאחר-זה²⁰
16 מסופרים ענינים שהם קשורים לתחילת הגאולה:
17 לידת משה רבינו, מושיען וגואלן של ישראל; ציווי
18 השליחות מהקב"ה להוציא את בני ישראל מארץ
19 מצרים²¹; וגם התחלת קיום השליחות – דיבור
20 משה ואהרן לפרעה²² "כה אמר ה' אלקי ישראל
21 שלח את עמי גו'".

22 ד. והנה, מכיון שהתוכן דכל פרשה מרומז
23 בשמה²³ – הרי מובן, שענין הגאולה (תוכן
24 הפרשה) מרומז בשם הפרשה "שמות"²⁴.
25 ו[להוסיף, שהאמור לעיל (ש"שמות" מרמו
26 לגאולה) הוא על-דרך הכתוב במדרש (בתחילת
27 הפרשה)²⁵: "ואלה שמות בני ישראל – על שם
28 גאולת ישראל נזכרו כאן"²⁶].

(17) ויחי נ, כד.

(18) ויגש מו, ד.

(19) א, יג"ד.

(20) ויתירה מזו, שגם הגזירה "אם בן הוא והמתן אותו גו'" הוא מצד זה שידעו שעתיד להוולד בן מושיען של ישראל (פרש"י פרשתנו א, טז). וע"פ המובא לקמן ס"ד – גם התחלת הסדרה שייכת לגאולה.

(21) ג, ו ואילך.

(22) ה, א.

(23) ראה לקו"ש ח"ה ע' 58. ועוד.

(24) ולהעיר שגם כל הספר נקרא "ספר ואלה שמות שבו יצאו ישראל מאפילה לאורה" (בר"פ ג, ה). ובלשון הרמב"ן (ס"פ פקודי) – "ספר הגאולה".

(25) שמור"ר פ"א, ה.

(26) דנוסף לזה שהגאולה ממצרים היתה "בשביל . . . שלא שינו

את שמם, ראוּבן ושמעון נחתין ראוּבן ושמעון סלקין" (מדרש שבעה ערה 31) – הנה גם השמות עצמם (שנזכרו כאן) הם על שם גאולת ישראל.

(27) שהרי דוקא ר' מאיר הוה דייק בשמא (יומא פג, ב).

(28) ראה תו"א פרשתנו נ, ג. אוה"ת פרשתנו ע' קד. רד"ה ואלה שמות פר"ת. וראה לקו"ש חט"ז ע' 37. וש"נ.

(29) להעיר מסיפורי חסידים (בשם הצדיק הר"פ מקארעץ) בטעם דשם הבעש"ט הוא ישראל (סה"מ תרס"ג (בהוספות) ע' רנא ואילך. לקו"ש ח"ב ע' 516. ועוד).

33 גם "דברים קטנים" כמו "לא שינו את שמם"
 34 (וכיוצא בזה) – מבטאים את הקשר העצמי שבין
 35 יהודי להקב"ה הבא מצד עצם הנשמה.
 36 ולכן, בזמן הגאולה, שאז נתגלה עצם הנשמה
 37 שבאה לידי ביטוי בעבודה שבזמן הגלות, יתעלו
 38 ישראל למדריגה נעלית יותר, מכפי שהיו לפני
 39 הירידה לגלות.
 40 ז. זהו גם אחד הביאורים בזה שדוקא לאחרי
 41 ההקדמה דגלות מצרים ויציאת מצרים זכו ישראל
 42 למתן תורה ("בהוציאך את העם ממצרים תעבדון
 43 את האלקים על ההר הזה"35) – הגם שעצם הענין
 44 דלימוד התורה היה גם לפני-זה אצל האבות36:
 45 שני ענינים הנ"ל שישנם אצל ישראל – (א)
 46 כוחות הפרטים (שכל כו'), (ב) עצם הנשמה – יש
 47 דוגמתם גם בתורה: (א) חכמת התורה שהיא
 48 חכמתו של הקב"ה (וב) עצם התורה (כפי שקשורה
 49 עם עצמותו של הקב"ה), מה שהתורה היא "שמותו
 50 של הקב"ה"37, ועד לבחינת "שמו הגדול"38.
 51 ולכן: לפני גלות מצרים, שאז האירו רק כוחות
 52 הנשמה (שכל כו') – גם התורה שלמדו אז היתה
 53 רק כפי שהיא חכמתו של הקב"ה; ועל-ידי
 54 ההקדמה דגלות מצרים ויציאת מצרים, שאז נתגלה
 55 עצם הנשמה – דוקא אז קיבלו עצם התורה39,
 56 במתן תורה40.
 57 ה. על-פי כל הנ"ל תובן גם השייכות דהרמב"ם
 58 לפרשת שמות (ש"מיניה מתברכין" יום ההילולא
 59 שלו, וגם היום שבו יסיימו בעזרת-ה' לימוד ספרו
 60 (העיקרי) "משנה תורה"):
 61 בהקדמתו לספר "משנה תורה" כתב הרמב"ם:
 62 "ובזמן הזה תקפו הצרות יתירות ודחקה השעה את
 63 הכל ואבדה חכמת חכמינו כו' לפיכך אותם
 64 הפירושים וההלכות והתשובות שחברו הגאונים

1 ש"הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה
 2 זרה"30.
 3 אבל, גם במעמד ומצב דהעלם והסתר הגלות,
 4 הרי העצם דיהודי (נקודת היהדות) נשאר
 5 בשלימות. ועל-ידי-זה ש"לא שינו את שמם"31,
 6 שנקראים בשמותיהם (היהודיים) האמיתיים,
 7 "שמות בני ישראל" – מעוררים העצם של היהודי
 8 (הקשור עם העצם של הקב"ה כביכול), ועל-ידי-זה
 9 ממהירים ומביאים את הגאולה31.
 10 ו. ובעומק יותר – שעל-ידי הגלות גופא באים
 11 (לאחר הגאולה) לעליה נעלית יותר מכפי שהיה
 12 לפני הגלות.
 13 וגם ענין זה יובן על-פי המשל דלעיל
 14 דהתעוררות האדם מהתעלפותו היא על-ידי
 15 הקריאה בשמו:
 16 כשמדברים למישהו בזמן שכל כוחותיו (שכל,
 17 מדות, רצון ותענוג) הם בגלוי – רואים מיד את
 18 עניניו הפרטיים. ובמילא, הרי זה מונע שיורגש
 19 ה'עצם'32.
 20 מה-שאינ-כן כשקוראים בשמו כשהוא במצב
 21 של התעלפות, שאז כוחותיו הפרטיים אינם בגילוי
 22 – מורגש בזה (בקריאה זו) שקוראים לו עצמו.
 23 וכמו כן הוא בנמשל:
 24 בזמן שבית המקדש היה קיים, ועל-דרך-זה
 25 בזמן שלפני הירידה לגלות מצרים, מכיון שאז היו
 26 הכוחות הפרטיים דהנשמה בגילוי (השגה באלקות,
 27 אהבה ויראה וכו'), היתה עבודת ה' על-פי טעם
 28 ודעת33 – ובמילא לא התבטא הקשר העצמי שבין
 29 יהודי להקב"ה, הבא מצד עצם הנשמה.
 30 דוקא בזמן הגלות, שאין השגה (אמיתית)
 31 באלקות "אותותינו לא ראינו גו' ולא אתנו יודע
 32 עד מה"34 – הרי כל ענין בעבודת ה' שעושים אז,

(35) פרשתנו ג, יב.

(36) ראה יומא כח, ב. נחומא ס"פ ויגש. ועוד.

(37) פתיחת הרמב"ן על התורה. וראה זח"ב פז, סע"א. יונת אלם פכ"ט.

(38) להעיר מהידוע שתומ"צ (דהאבות) שלפני מ"ת ריחות היו (שהש"ר פ"א, ג) – כי רק במ"ת ניתן העצם התורה (לקו"ת במדבר יב, ג ואילך. נת' בלקו"ש ח"ה ע' 88. ועוד).

(39) ראה תו"א פרשתנו מט, ב. שם, ד. נ, סע"ב. אוה"ת שם ע' י ואילך. קג ואילך (כרך ז) ע' ב'תפג ואילך.

(40) שאז נתגלה בחי' שמו הגדול – תו"א אוה"ת שם.

(30) ראה מכילתא בשלח יד, כח. שמו"ר פ"ג, ח. זח"ב קע, ב. ועוד.

(31) ויק"ר פ"ב, ה. שהש"ר פ"ד, יב (א). ועוד.

(32) וכן הוא בנוגע לזה שמדברים אליו, שלהיותו מבין וכו' מה שמדברים – הדיבור, ואפילו כשקוראים את שמו, אינו מגיע להעצם שלו. משא"כ כשקוראין את שמו כשהוא בהתעלפות, זה מגיע לעצמותו, כנ"ל ס"ה.

(33) ראה תו"א פרשתנו נ, ג.

(34) תהלים עז, ט.

32 ויש לומר, שזהו גם הטעם הפנימי שספר
33 "משנה תורה" להרמב"ם הוא באופן ש"כל הדינין
34 גלויין לקטן ולגדול כו"ו⁴⁶ – דלא כ"הפירושים
35 וההלכות והתשובות שחברו הגאונים" ש"אין מבין
36 עניניהם כראוי אלא מעט במספר", ומכל-שכן
37 "הגמרא עצמה הבבליית והירושלמית וכו' שהם
38 צריכין דעת רחבה" – כי, מכיון שבספר "משנה
39 תורה" ישנו (בגילוי) ה'עצם' של התורה, הרי זה
40 שייך לכל אחד ואחד מישראל "לקטן ולגדול", כי
41 ה'עצם' דתורה קשור לעצם הנשמה, שישנה בכל
42 אחד ואחד מישראל.

43 ט. שייכות נוספת דספר "משנה תורה"
44 להרמב"ם לפרשת "שמות":

45 נוסף על זה שעל-ידי הקריאה בשם מעוררים
46 את עצם הנפש, שלכן פועלת הקריאה גם במצב
47 של התעלפות רחמנא-ליצלן, שאז ישנו רק עצם
48 הנפש בלי ההתפשטות כו' – יש עוד ענין בזה,
49 שהתעוררות עצם הנפש שנמשך על-ידי הקריאה
50 בשם, היא באופן כזה, שהחיות הנמשכת מעצם
51 הנפש פועלת גם על הכוחות הפרטיים (שכל ומדות
52 וכו'), כנראה במוחש שכשמתעורר, שבים אליו גם
53 הכוחות הפרטיים כו'.

54 ועל-דרך-זה הוא גם בנוגע לספר "משנה
55 תורה" להרמב"ם: בנוסף לזה שעל-ידי לימודו
56 "לוקחים" עצם התורה שלמעלה משכל והשגה
57 כנ"ל – יש בלימוד הרמב"ם עוד מעלה, שסוף סוף
58 הרי זה מוסיף גם בהבנה והשגה. וכפי שרואים
59 בפועל, שכשלומדים הסוגיות בש"ס (מקור
60 הרמב"ם), לאחרי הלימוד ברמב"ם, ניתוסף בלימוד
61 הסוגיות עמקות יתירה.

צוה לנו משה", כל התורה כולה, כן הוא בנוגע לתושבע"פ כולה
ע"י משה בן מיימון, כמ"ש בהקדמתו "לפיכך קראתי שם חיבור
זה משנה תורה, לפי שאדם קורא בתורה שבכתב ואחר כך קורא
בזה ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה".

(45) שם הוי"ו שנתגלה בעת מ"ת (תו"א פרשתנו מט, ג ואילך),
שם הנצט"ב (כ"מ הל' ע"ז פ"ב ה"ז. פרדס שער יט. מו"נ ח"א
פס"א ואילך. עיקרים מאמר ב' פכ"ח. וראה מקומות שבהערה
28), שהלכה הוא משם הוי"ו, ו"הוי"ו עמו שהלכה כמותו" (סנהדרין
צג, ב). למעלה משקו"ט שבתורה שהוא משם אלקים (ראה
מקומות שבהערה 41).

ולהעיר שהתחלת ספר הרמב"ם היא "יסוד היסודות ועמוד
החכמות" ר"ת דשם הוי"ו (סדר הדורות ושם הגדולים שבהערה 3
– בשם ר' דוד הנגיד נכד הרמב"ם).
46 לשון הרמב"ם בהקדמתו הנ"ל.

1 כו' נתקשו בימינו ואין מבין עניניהם כראוי אלא
2 מעט במספר, ואין צריך לומר הגמרא עצמה כו'
3 שהם צריכין דעת רחבה כו"ו – ולכן "ראיתי לחבר
4 דברים המתבררים כו' בענין האסור והמותר והטמא
5 והטהור עם שאר דיני התורה, כולם בלשון ברורה
6 ודרך קצרה עד שתהא תורה שבעל פה כולה סדורה
7 בפי הכל בלא קושיא ולא פירוק".

8 ולכאורה, כשלומדים ספר "משנה תורה" שבו
9 העתיק הרמב"ם רק את ההלכות (שהוציא)
10 מהגמרא "הבבליית והירושלמית וכו'", הרי אינו
11 מועתק ו"חסר" לכאורה השכל (והתענוג) שיש
12 בעת לימוד הגמרא "הבבליית והירושלמית" גופא?

13 – אבל באמת ישנה מעלה בלימוד ספר "משנה
14 תורה" דהרמב"ם לגבי לימוד הגמרא "הבבליית
15 והירושלמית": כי דוקא על-ידי-זה שבספר "משנה
16 תורה" "השמיט" הרמב"ם את כל השקלא-וטריא
17 וכו' ומביא רק את המסקנא, ההלכות – באים
18 ומגיעים למדריגה נעלית יותר בתורה. וכמבואר
19 בכמה מקומות⁴¹ שהשקלא-וטריא שבתורה היא
20 חכמתו של הקב"ה, מה-שאין-כן ההלכות הן רצונו
21 של הקב"ה, רצון שלמעלה מחכמה⁴².

22 וזוהי שייכותו של הרמב"ם (שספרו העיקרי
23 הוא משנה תורה) לפרשת "שמות":

24 נתבאר לעיל בנוגע לשם, שאף שאינו מורה
25 ומגלה תכונות פרטיות (שכל וכו'), מכל-מקום,
26 הרי הוא קשור ל'עצם' – על-דרך-זה הוא גם בנוגע
27 למשנה תורה דהרמב"ם, שדוקא על-ידי-זה
28 שהעתיק בספרו רק את ההלכות, הרי על-ידי לימוד
29 הספר "לוקחים" את ה'עצם' דתורה, כמו שהיא
30 "שמותיו"⁴³ של הקב"ה⁴⁴, ועד לבחינת "שמו
31 הגדול"⁴⁵.

(41) ראה אוה"ת יתרו ע' תתצ ואילך (וראה שם ע' תתצו).
ד"ה וידבר אלקים תרכ"ז. המשך תרס"ו ע' תלא ואילך. ועוד.

(42) ראה אגה"ק סכ"ט (קנ, ב. ואילך).

(43) עפ"י יש לומר הטעם שהרמב"ם חיבר ספרו דוקא בלשון
הקודש, ולא הסכים לתרגמו בלשון ערבית (אף ששאר ספריו כתב
הרמב"ם בעצמו בלשון ערבית!) – כי הוא בדוגמת לתושב"כ,
שמותיו של הקב"ה, ויום תרגום התורה יונת קשה לישראל כיום
שנעשה העגל (מס' סופרים פ"א ה"ז).

(44) ע"ד תושב"כ, תורת משה. ולהעיר ששמו של הרמב"ם
הוא "משה", ע"ד ובדוגמת משה רבינו, וכפתגם הידוע "ממשה
ועד משה לא קם כמשה" (שם הגדולים להחיד"א ערך ר' משה
גאון. ובכ"מ. וראה אגרות קודש אדה"ז ס"ט לרד), וכשם ש"תורה

33 דישראל עם הסתים דקודשא-בריך-הוא, וביחד עם
 34 זה הרי זה בא ונמשך גם בכוחות הגלויים של
 35 יהודי, ועד שזה פועל (לא רק על הנפש האלקית,
 36 אלא) גם על הנפש הבהמית, כנ"ל.
 37 יא. ויש להוסיף בשייכות הנ"ל בין הרמב"ם
 38 לאדמו"ר הזקן:
 39 מהענינים בהם נראית שייכות וצד השוה בין
 40 ספר התניא (ספרו העיקרי ופנימיות התורה של
 41 אדמו"ר הזקן⁵¹) עם ספר משנה תורה (ספרו
 42 העיקרי של הרמב"ם) – ששניהם "ליקוט":
 43 ספר התניא נקרא "לקוטי אמרים", כיון שהוא
 44 "מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון
 45 נשמתם-עדן"⁵²; וגם ספר משנה תורה "מקבץ
 46 (מאסף, מלקט) לתורה שבעל פה כולה"⁵³.
 47 ואף-על-פי שה"ליקוט" (ו"קיבוץ") הוא
 48 מענינים שכבר נמצאים – אבל מובן בפשטות,
 49 שעל-ידי-זה שהרמב"ם קיבץ כל הלכות התורה
 50 (המפוזרים במקומות שונים) וסדרם בסדר מסודר,
 51 באופן "שתהא תורה שבעל פה כולה סדורה בפי
 52 הכל" – על-ידי-זה גופא⁵⁴, נוסף "חידוש" בהלכות
 53 מכפי שהיו לפני כן.
 54 נוסף על – וגם זה עיקר – שהוא לא הכניס
 55 כמה וכמה מאמרי רבותינו ז"ל ב"מקבץ לתורה
 56 שבעל-פה" – והרי זה חידוש עיקרי.
 57 ועל-דרך-זה בנוגע לספר לקוטי אמרים, על-
 58 ידי-זה שאדמו"ר הזקן ליקט ה"אמרים" (שהיו
 59 "מפי ספרים ומפי סופרים") וסדרם בסדר מסודר,
 60 שיתאימו לכל בני ישראל באופן ד"קרוב⁵⁵ . . . מאד

1 י. והנה, כשם שבזמן הרמב"ם, על-ידי ש"תקפו
 2 הצרות וכו'" הביא לחיבור ספר "משנה תורה",
 3 המקבץ כל הלכות התורה, שבהם נראה בגילוי
 4 ה'עצם' ד'נגלה' תורה, כנ"ל בארוכה – על-דרך-זה
 5 היה גם בדורות שלאחרי-זה, כשניתוסף בחושך
 6 הגלות, והיה צורך באור נעלה יותר שיוכל להאיר
 7 גם חושך כזה, נתגלתה מדריגה יותר נעלית בתורה,
 8 החלק דסתים דאורייתא, שעל-ידו מתחבר סתים
 9 דישראל עם סתים דקודשא-בריך-הוא⁴⁷.
 10 וכידוע המשל מאדמו"ר הזקן בנוגע לגילוי
 11 החסידות⁴⁸, מבין המלך שחלה, ולא הועילו כל
 12 התרופות, שזה עורר את המלך לקחת את האבן
 13 היקרה שבכתר המלך (שבה תלוי כל היוקר
 14 שבכתר), ולטחון אותו ולערבו במים, על הספק
 15 אולי תכנס טיפה אחת לפיו של בן המלך, ועל-ידי-
 16 זה יתרפא.

17 וגילוי זה דסתים דאורייתא בא בהדגשה יתירה
 18 על-ידי אדמו"ר הזקן, בתורת חסידות חב"ד –
 19 שגילה רזין דאורייתא, ועד לרזין דרזין, באופן
 20 ד"יתפרנסון"⁴⁹, בהבנה והשגה.
 21 וה"חידוש" שבזה, שאף-על-פי שפנימיות
 22 התורה נתלכשה בשכל, ועד שגם השכל דנפש
 23 הבהמית יכול להשיגה, מכל-מקום, נשארה
 24 פנימיות התורה עם כל המעלות שבזה.
 25 ועל-פי-זה יש לבאר השייכות דאדמו"ר הזקן
 26 (בעל ההילולא דכ"ד טבת) לפרשת שמות – כי גם
 27 הגילוי דחסידות חב"ד הוא בדוגמת קריאה בשם:
 28 על-ידי הקריאה בשם נפעלים ב' ענינים:
 29 שנמשך עצם הנפש, והמשכה זו באה בכוחות
 30 פרטיים, שכל וכו'.

31 וכמו כן הוא בנוגע לחסידות חב"ד שיש בזה
 32 ב' המעלות⁵⁰: סתים דאורייתא המקשר סתים

51 שלכן נקרא בשם "בעל התניא והשו"ע" – כי שני ספרים
 אלו הם ספריו העיקריים (תניא – בפנימיות התורה, ושו"ע –
 בנגלה דתורה).

52 "שער" התניא. וראה גם בהקדמה (ד, א).

53 ולהעיר שזהו גם במשנה דרבנו הקדוש ש"קיבץ כל
 השמועות כו' בכל התורה כולה וחיבר מהכל ספר המשנה"
 (הקדמת הרמב"ם לספרו).

54 דנוסף על ה"חידוש" שבספר משנה תורה ע"י שנעתק בו
 רק (אלו) ההלכות (בלי השקו"ט) כנ"ל ס"ח – וכן ה"חידוש"
 שבספר התניא, שה"אמרים" נתלכשו בשכל, חב"ד, כנ"ל ס"י –
 יש חידוש גם בההלכות וה"אמרים" עצמם, ע"י שנלקט ונקבצו
 בסדר מסודר, ככפנים.
 55 נצבים ל, יד.

47 ראה זח"ג עג, א. לקו"ת ויקרא ה, ג. נצבים מו, א. ועוד.
 48 "התמים" חוברת ב' עמ' מט [עב, א]. חוברת ח' ע' נ [תא,
 ב] ואילך. נדפס גם באגרות קודש אדמו"ר מהור"י צ"ח ג' ע' שכו
 ואילך.

49 לשון התקו"ז ת"ו בסופו. וראה הקדמת המקדש מלך
 לספרו. כסא מלך לתקו"ז שם. ועוד.

50 ועד"ז הוא בהשו"ע דאדמו"ר הזקן, "הלכות (עצם התורה
 כנ"ל ס"ח), וביחד עם זה) בטעמיהן" (הקדמת בני הגאון
 המחבר).

17 (מלקט) כל הלכות נגלה תורה, וספר לקוטי
 18 אמרים (תניא) המלקט כל ענינים ויסודים של
 19 פנימיות התורה⁶⁰ – מקרבים וממהרים את קיום
 20 היעוד "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל".
 21 יב. ויהירצון, שבעמדנו בשבת ש'מיניה
 22 מתברכין' ימי ההילולא דהרמב"ם ואדמו"ר הזקן,
 23 ועל-אחת-כמה-זכמה בימי ההילולא גופא, יקבל
 24 כל אחד ואחד החלטות טובות על מנת לקיימן
 25 בפועל, ללכת "בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו
 26 כו"⁶¹, דהרמב"ם ואדמו"ר הזקן.
 27 החל מלימוד תורתם, ובמיוחד – ספר הלכות
 28 שלהם: ספר "משנה תורה" להרמב"ם, ובפרט
 29 שבכ"ד טבת מסיימים מחזור הרביעי דלימוד
 30 הספר, ומתחילים הלימוד מחדש, הרי זה הזדמנות
 31 לכל אחד ואחד להצטרף ללימוד (וגם אלו שכבר
 32 משתתפים בזה – להוסיף בחיות חדש ובעומק
 33 יותר וכו'); ושולחן ערוך אדמו"ר הזקן.

34 וגם – ספרי חסידות של אדמו"ר הזקן, ספר
 35 התניא, "תורה אור", ו"לקוטי תורה" וכו'.

36 ו"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"⁶² – הוספה
 37 בקיום המצוות בהידור, וגם – בהפצת היהדות
 38 והמעיינות חוצה.

39 וכל זה נעשה הכנה קרובה לקיום היעוד (שבו
 40 מסיים וחותם הרמב"ם ספרו) "מלאה הארץ דעה
 41 את הוי' כמים לים מכסים"⁶³, בגאולה האמיתית
 42 והשלימה על-ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.

60 לא רק ה"עצות בעבודת ה'" (הקדמת התניא ד, א), אלא גם הענינים היסודיים בידיעת ה' (יחוד ואמונה) – שהרי "לקוטי אמרים . . . מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים כו'" קאי גם על חלק שני שבתניא (ראה תניא עה, ב).

61 אגה"ק סי' זך.

62 קידושין מ, ב.

63 ישעי' יא, ט.

1 בפין ובלבבך לעשותו"⁵⁶ – על-ידי-זה גופא⁵⁷,
 2 נוסף "חידוש" ב"אמרים" מכפי שהיו לפני כן.
 3 נוסף, על-דרך הנ"ל, שכמה "אמרים" לא
 4 הכניסם ב"לקוטי אמרים".

5 ויש לומר, מהדוגמאות על גודל העילוי
 6 והחידוש שנפעל על-ידי ה"ליקוט" (אף-על-פי
 7 שהענינים כבר ישנם קודם) – מה שכתוב בהפטרות
 8 פרשתנו (סיום וחותם הסדרה) "ואתם תלוקטו
 9 לאחד אחד בני ישראל"⁵⁸: מובן בפשטות גודל
 10 העילוי והחידוש שיעשה בבני ישראל על-ידי
 11 "תלוקטו . . . בני ישראל"; ומזה מובן שעל-דרך-זה
 12 הוא בנוגע לכל ליקוט אמיתי (שנעשה כראוי
 13 וכו')⁵⁹.

14 ויש לומר, שכיון שכל הענינים נמשכים על-ידי
 15 תורה – הרי על-ידי לימוד בספרים שהם "מלקט"
 16 כל עניני תורה – ספר משנה תורה ש"מקבץ"

56 לשון אדה"ז ב"שער" התניא.

57 ראה לעיל הערה 54.

58 ישעי' כז, יב.

59 ועד"ז בנוגע הספר תורה אור שהוא "לקוטי אמרים (דאדמו"ר הזקן) "על סדרי פרשיות התורה . . . לחנוכה ולפורים וכו'" (נוסח ה"שער" שנערך ע"י הצמח צדק), דע"י שנלקטו כל המאמרים העיקריים* דאדמו"ר הזקן "על פרשיות התורה וכו'" (ובאופן מסודר וכו', לפי הסדר שסידר הצ"צ) – ניתוסף בהם "חידוש".

ועאכו"כ בנוגע חלק השני של הספר תו"א שנקרא בשם "לקוטי תורה", שהטעם על זה שנקרא בשם זה (עם היותו חלק השני דספר תו"א) הוא כמסופר באגה"ק דכ"ק מו"ח אדמו"ר** "שהחלק השני נדפס יחד עם ביאוריו והגהותיו של רבינו הצמח צדק ונקרא בשם לקוטי תורה" – וי"ל דהיינו, שהשם "לקוטי תורה" קשור עם הביאורים וההגהות שנתוספו בו.

(* כידוע שהמאמרים דתו"א ודלקו"ת נלקטו מאלפיים מאמרים (היום יום" י"ד אדר א).

(** נדפס בהוספות לתו"א יט (קמג), א. הוספות ללקו"ת ג, ב. אגרות קודש שלו ח"ד ט"ע תקס ואילך.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שלישי עמ' א

8 אחיו וחתן אח אביו וחתן אח אמו נפסלים יש ראייה לספיקתנו,
 9 כיון שלגבי חתן אחיו הרי הוא אח חמיו, ולגבי חתן אח אביו הרי
 10 הוא בן אחי חמיו, ולגבי בן אחי אמו הרי הוא בן אחות חמיו,
 11 והמשנה פסלתם.
 12 הגמרא דנה אם יכול להעיד באשת חורגו. אומרת הגמרא: רב
 13 איקלע לְמִזְבֵּן – הזדמן למקום לקנות

1 משום שאני בן אחי חמותו, וכשאני נפסל לחתן בעל אחות אמי,
 2 זה משום שאני בן אחות חמותו וכדברי רב נחמן.
 3 רב אשי מסתפק בקרובים נוספים: אָמַר רַב אֲשִׁי, כִּי הוּיִן כִּי עוֹלָא
 4 אֲבָעִי לִן – כשהיינו אצל עולא, הסתפקנו, אָחִי חָמִיו מָהוּ, הָאֵם
 5 הוּא כְּשֶׁר לְהַעֲדִי לוֹ. כֵּן אָחִי חָמִיו מָהוּ, וְכֵן אָחוֹת חָמִיו מָהוּ. אָמַר
 6 לִן עוֹלָא, תְּנִיתוּהָ בְּמִשְׁנַתְנוּ, אָחִיו, וְאָחִי אָבִיו וְאָחִי אִמּוֹ, הֵן וְכִנְיָהֶן
 7 וְחִתָּיָהֶן. וכשם שהם פסולים, כך הוא פסול להם, ומזה שחתן

בס"ד. משיחות שבת פרשת שמות, י"ט טבת ה'תנש"א.

ובהקדמה – "התורה היא נצחית"⁴, ו"בכל יום
יהיו בעיניך חדשים"⁵, ובהדגשה יתירה בזמן
שקורין פרשה זו בתורה בציבור, שאז "צריכים
לחיות" עם הענינים שבפרשה זו.⁶

ועל-פי-זה צריך להבין הקשר והשייכות
ד"הבאים מצרימה" ("כאילו אותו יום נכנסו
למצרים") לימינו אלה:

כיון שלפי כל הסימנים שבדברי חכמינו ז"ל
עומדים אנו בסוף זמן הגלות, לאחר שכבר "כלו כל
הקיצין"⁷, וכבר עשו תשובה, ובלשונו של כ"ק
מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (לפני עשרות שנים)
שכבר סיימו את כל עניני העבודה, גם "צחצוח
הכפתורים"⁸, ועומדים מוכנים ("עמדו הכן
כולכם") לקבל פני משיח צדקנו⁹ – מהו הפירוש,
הלימוד וההוראה מהענין ד"הבאים מצרימה",
"כאילו אותו יום נכנסו למצרים" כשעומדים
בסמיכות ממש להיציאה ממצרים!?

ג. ויובן בהקדם הביאור בכללות הענין ד"ואלה
שמות בני ישראל", שפסוק זה הוא הפתיחה דספר
שמות והספרים שלאחריו (הן ד' ספרי חומש, והן
כל כ"ד ספרי קודש דתורה שבכתב¹⁰) – סיפור
חייהם (דברי הימים) של בני ישראל ועבודתם בקיום
התורה ומצוות¹¹:

החילוק שבין ספר שמות (והספרים שלאחריו)
לספר בראשית – שספר בראשית הוא סיפור חייהם
ועבודתם של האבות, אברהם יצחק ויעקב¹²,

א. בפסוק הראשון שבהתחלת פרשת וספר
שמות – "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה
את יעקב איש וביתו באו" – יש כמה דיוקים,
ומהם:

א) "הבאים מצרימה", לשון הוה, מתאים לומר
בזמן ביאתם למצרים – כמו שכתוב בפרשת ויגש¹
ו"יבואו מצרימה יעקב וכל זרעו אתו.. ואלה שמות
בני ישראל הבאים מצרימה"; מה-שאין-כן
בהתחלת ספר שמות, כשבני ישראל נמצאים כבר
במצרים ימים רבים [אלא שהכתוב חוזר ומספר
(בקיצור) על-דבר בואם למצרים (כהקדמה להמשך
הסיפור אודות שעבוד מצרים, ובעיקר, אודות
הגאולה ממצרים²)] – מתאים יותר לומר בלשון
עבר, "ואלה שמות בני ישראל אשר באו מצרימה",
כבסיום הכתוב "איש וביתו באו"?

ב) מהו הטעם שבהתחלת הפסוק נאמר "ואלה
שמות בני ישראל הבאים מצרימה", ובהמשך הפסוק
עצמו נאמר "את יעקב" – יעקב דוקא?

ג) מהו הטעם לשינוי לשון הכתובים –
שבפרשת ויגש נאמר "הבאים מצרימה יעקב
ובניו", ובפרשתנו נאמר "הבאים מצרימה את
יעקב"?

ב. בביאור דיוק הלשון "הבאים מצרימה" –
איתא במדרש³:

"הבאים מצרימה, וכי היום באים, והלא ימים
רבים היו להם משבאו למצרים? אלא, כל זמן
שיוסף היה קיים לא היה להם משוי של מצרים,
מת יוסף נתנו עליהם משוי, לפיכך כתיב הבאים,
כאילו אותו יום נכנסו למצרים".

וצריך ביאור בנוגע להלימוד וההוראה בעבודת
האדם:

(4) תניא רפי"ז. וראה תו"ח ריש פרשתנו: "התורה נצחית היא ומדברת בכל זמן ובכל דור".

(5) פרש"י תבוא כו, טז. ועוד.

(6) "היום יום" ב' חשוך. ובכ"מ.

(7) סנהדרין צז, ב.

(8) שיחת שמח"ת תרפ"ט.

(9) ראה "היום יום" ט"ו טבת. ובכ"מ.

(10) וכיון ש"ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא" (ראה תענית ט, א. זח"ג רכא, א) – ה"ז כולל כל הענינים דתושבע"פ, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בסוף כל הדורות.

(11) בהבא לקמן – ראה תו"ח לך לך פד, ד ואילך. חיי שרה קלה, א ואילך. המשך תער"ב ח"ג ע' אישעד.

(12) וכן יוסף – "אלה תולדות יעקב יוסף", "כל מה שאירע

(1) מו, ר"ח.

(2) להעיר, שהגאולה ממצרים היא התוכן דכל ספר שמות – שנקרא "ספר הגאולה" (רמב"ן ס"פ פקודי). וראה ב"ר פ"ג, ה: "ויהי אור כנגד ספר ואלה שמות, שבו יצאו ישראל מאפילה לאורה".

(3) שמו"ר ריש פרשתנו (פ"א, ד). תנחומא שם ג.

29 דקדושה (מה-שאיין-כן לפני מתן-תורה) 21 –
 30 הרי, החידוש דמתן-תורה (המשכת הקדושה
 31 למטה) גופא נעשה לאחרי ההקדמה וההכנה
 32 דעבודת האבות, אשר "האבות הן הן המרכבה"²²,
 33 שבהיותם בעולם-הזה התחתון היו בבחינת
 34 "מרכבה" להקב"ה כמו למעלה, ולכן נקראו
 35 "ישרים", כמו קו ישר שנמשך למטה כמו שהוא
 36 למעלה (ללא שינוי)²³, ועל-ידי-זה הכינו את כל
 37 עבודת הבנים בהמשכת אלקות למטה בקיום התורה
 38 ומצוות אחרי מתן-תורה.

39 אלא, שעבודת האבות היא (רק) הכנה ונתינת-כח
 40 להמשכת הקדושה למטה, והחידוש שבעבודת
 41 הבנים לגבי עבודת האבות הוא בהעבודה בפועל,
 42 היינו, לא רק האפשרות להמשכת הקדושה למטה,
 43 אלא המשכת הקדושה למטה בפועל, אשר על-ידי
 44 העבודה בפועל ניתוסף עליו הכי גדול, עד כדי כך,
 45 שבשביל זה היתה בריאת כל סדר ההשתלשלות –
 46 נתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים²⁴,
 47 שמציאות התחתון תהיה דירה לו יתברך בפועל
 48 ובגלוי²⁵.

49 ומזה מובן שספר שמות והספרים שלאחרי-זה
 50 (עבודת הבנים) הם כמו פירוש וביאור לספר
 51 בראשית (עבודת האבות)²⁶ – על-דרך ובדוגמת
 52 הפירוש והביאור דבינה לחכמה, תורה שבעל-פה
 53 לתורה שבכתב²⁷ – לפרש ולבאר אופן העבודה
 54 דהמשכת אלקות למטה בפועל ממש.

(21) ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך. ועוד.

(22) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. ועוד. וראה תניא פכ"ג. רפל"ד.
 ובכ"מ.

(23) ובהדגשה יתירה בנוגע ליעקב ("בחור שבאבות"), שמדתו
 מדת האמת ("תתן אמת ליעקב") – ש"נקרא בריח התיכון
 המבריק מן הקצה אל הקצה, מרום המעלות ומדרגות עד סוף כל
 דרגין, ובכל מעלה ומדרגה מבריק תוך נקודה האמצעית שהיא
 נקודת ובהי' מדת אמת שלה כו" (תניא ספ"ג. וראה שם אגה"ק
 ס"ו. ובכ"מ).

(24) ראה תנחומא נשא טז. תניא רפל"ו. ובכ"מ.

(25) ואולי י"ל שגם לולי העבודה בפועל, הרי למעלה אין כח
 חסר פועל (ראה פרדס שער יא (שער הצחצחות) פ"ג. הובא ונת'
 בסה"מ להצ"צ מצות האמנת אלקות פי"א. ובכ"מ).

(26) ראה תו"ח חיי שרה שם. ובארוכה – המשך תער"ב שם
 (וראה גם תו"א ואוה"ת ריש פרשתנו – מעלת (הביור
 ד)תושבע"פ על תושב"כ).

(27) עפ"ז יש לבאר הקשר והשייכות דפרשת שמות לכי* טבת
 (שחל בשבוע דפ' שמות או שמתברך משבת פ' שמות, ובשנה זו

(* ר"ת כתר, ומספרו עשרים – בגימטריא כתר (ראה לקו"ת שה"ש
 לה. ג. ובכ"מ). ולהעיר מהשייכות לחיבור "משנה תורה". מקבץ

1 כמודגש בשמו: "ספר הישר"¹³, "זה ספר אברהם
 2 יצחק ויעקב שנקראו ישרים"¹⁴; ולאחרי זה מתחיל
 3 ספר שמות, "ואלה שמות בני ישראל" – סיפור
 4 חייהם ועבודתם של הבנים, שממשיכים בדרכם של
 5 האבות, על-פי ההוראה והנתינת-כח של האבות,
 6 "מעשה אבות סימן לבנים"¹⁵.

7 ועל-פי-זה מובן הטעם דהקדמת ספר בראשית
 8 לפני שאר הספרים, אף ש"עיקר התורה הן ספר
 9 שמות ושאר הספרים שכותב ומספר בפירוש
 10 מעשה המצוות" – "לפי שספר זה (שעיקרו "סיפור
 11 תולדות האבות.. בפרטי מעשיהם וכל קורותם")
 12 הוא השרש הראשון לכל המצוות שנכתבו בספרים
 13 האחרים", כיון שהנתינת-כח לקיום כל המצוות
 14 שבשאר הספרים היא על-ידי מעשה האבות
 15 שבספר בראשית, ולכן נקרא בשם "ספר הישר",
 16 "מפני שהוא שם הכולל והמקור לכל המצוות
 17 הכתובים בספרים שאחריו, שנקראו דרכי היושר
 18 והאמת, כמו שכתוב¹⁶ כי ישרים דרכי ה'"¹⁷.

19 ד. ליתר ביאור:

20 אף-על-פי שעבודת האבות (בספר בראשית)
 21 היתה לפני מתן-תורה, ועבודת הבנים (בספר שמות
 22 והספרים שלאחרי-זה) רובה ככולה היא לאחרי
 23 (יציאת מצרים שהיתה הקדמה¹⁸ ל)מתן-תורה¹⁹,
 24 שאז "בטל (הקב"ה) גזירה ראשונה, ואמר
 25 התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו
 26 לתחתונים"²⁰, שעל-ידי העבודה דקיום התורה
 27 ומצוות נעשה המשכת וגילוי הקדושה למטה,
 28 שהדברים הגשמיים שבעולם נעשים חפצא

ליעקב אירע ליוסף" (וישב לו, ב ובפירש"י), כידוע שע"י יוסף
 נמשכים ומתגלים עניניו של יעקב למטה (ראה לקו"ש חט"ו ע'
 436. וש"ג).

(13) ש"ב א, יח.

(14) ע"ז כה, א. הובא בפרש"י עה"פ.

(15) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו.

וראה גם תו"ח שם.

(16) הושע בסופו.

(17) תו"ח שם.

(18) כמ"ש בפרשתנו (ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים

ותעבדון את האלקים על ההר הזה".

(19) ובלשון הכתוב בר"פ וארא (שמתחילים לקרוא במנחה)
 – "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל-שדי ושמי ה'
 לא נודעתי להם.. לכן אמור לבני ישראל אני ה'", היינו,
 שלהאבות לא נתגלה שם הוי' לאמיתתו, כ-אם ל"בני ישראל",
 לבנים דוקא, כיון שגילוי שם הוי' לאמיתתו נחדש במתן-תורה
 (ראה בארוכה תו"א ריש פרשתנו. ובכ"מ).

(20) תנחומא וארא, טו. שמו"ר פי"ב, ג.

16 הקב"ה, ש"הם נעשים להקב"ה בחינת ראש
17 כביכול³¹, להיותם למעלה גם מבחינת הראש
18 (המוח והגולגלת, חכמה ורצון) כחלק "הגוף"
19 דהקב"ה, כיון שמציאותם היא חד ממש ("ישראל
20 וקודשא-בריך-הוא כולא חד"³²) עם מהותו ועצמותו
21 יתברך (שלמעלה מהראש), ובלשון הכתוב³³ "חלק
22 אלקה ממעל (ורבינו הזקן³⁴ מבאר ומפרש) ממש",
23 אשר "העצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס
24 בכולו"³⁵.

25 ומוכן, שבדרגא ד"ישראל" אין נתינת מקום
26 להירידה "מצרימה" – מדידה והגבלה, "מצרים"
27 מלשון מיצר וגבול, ועל-אחת-כמה-וכמה מצב של
28 גלות, "מצרים" כפשוטו ("כל המלכיות נקראו על
29 שם מצרים על שם שהם מצירות כו"³⁶) – כיון
30 ש"שרית עם אלקים ועם אנשים (ועל-אחת-כמה-
31 וכמה עם מצרים) ותוכל", ולא עוד אלא שנעשה
32 בבחינת "לי ראש", ובודאי שלגבי ה"ראש" דמלך
33 מלכי המלכים הקב"ה לא שייך ענין של מיצר
34 וגבול, ועל-אחת-כמה-וכמה ענין של גלות.

35 הירידה "מצרימה" שייכת רק בדרגא שלמטה
36 מ"ישראל" – "בני ישראל (שהם) הבאים מצרימה",
37 וכהמשך הכתוב ("הבאים מצרימה) את יעקב",
38 מלשון עקב, ועד ש"ידו אוחת בעקב עשו"³⁷.

39 ובפרטיות יותר – יש חילוק בין פרשת ויגש,
40 שבה נאמר "הבאים מצרימה יעקב ובניו",
41 לפרשתנו, שבה נאמר "הבאים מצרימה את יעקב":

42 הירידה למצרים שבפרשת ויגש שאינה במצב
43 של גלות³⁸ – שייכת גם ביעקב ("הבאים מצרימה
44 יעקב ובניו"), מה-שאינ-כן הירידה למצרים
45 שבפרשתנו שהיא במצב של גלות – אינה שייכת
46 ליעקב³⁹ (ככפשוטן הענינים ששעבוד מצרים

1 ה. וה"פתיחה" לעבודתם של הבנים להביא
2 בפועל (הנתינת-כח של האבות ב)המשכת אלקות
3 למטה, היא בהתחלת ספר (ופרשת) שמות –
4 "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב
5 איש וביתו באו":

6 עבודתם של הבנים בגילוי והמשכת אלקות
7 למטה, שבשביל זה "באים מצרימה" (תחתון שאין
8 תחתון למטה ממנו), היא – על-ידי-זה שניכר בהם
9 בגלוי (מראה באצבעו ואומר "אלה") שהם "בני
10 ישראל", בנים של האבות, עד ל"בחור שבאבות"²⁸,
11 וכפי שנקרא (בשם המעלה) "ישראל".

12 וההסברה בזה:

13 "ישראל" – הוא על שם "כי שרית עם אלקים
14 ועם אנשים ותוכל"²⁹, ויתירה מזה – "ישראל"
15 אותיות "לי ראש"³⁰, בחינת ה"ראש" כביכול של

חל במוצאי ש"פ שמות), יום ההילולא דהרמב"ם ז"ל (ראה
לקו"ש חכ"ו ע' 26. וש"נ) – שחיבורו העיקרי "משנה תורה",
לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואח"כ קורא בזה ויודע
ממנו תורה שבעל-פה כולה" (כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו
לחיבורו), פירוש וביאור דתושבע"פ לתושב"כ*** – שדוגמתו
בתושב"כ עצמה ("ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא") הוא
הפירוש וביאור דספר שמות (והספרים שלאח"י) לספר בראשית.
ולהעיר, שיום ההילולא שלו (גמר ושלמות "כל מעשיו ותורתו
ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"****) הוא בסמיכות לפרשת
שמות.

(28) ב"ר רפעי".

(29) וישלח לב, כט.

(30) תו"א פרשתנו נ, א ואילך. וראה בהנסמן במאמרי
אדהאמ"צ ויקרא ח"א ס"ע צה.

לתורה שבעל-פה כולה" – שגילוי רצון העליון. בחי' הכתר. הוא
בתושבע"פ דוקא (ראה תניא אגה"ק סכ"ט).

(** ונקרא (גם) "יד החזקה" – ד"ל ולרמז (לחודא עכ"פ) לזה
בסיום פרשת שמות: "כי ביד חזקה ילחם" – שהיציאה מהגלות
(מצרים) היא בזכות לימוד "יד החזקה", כמארז"ל (ויק"ר פ"ז, ג) "אין
הגליות מתכנסות אלא בזכות המשניות (הלכות פסוקות). שנאמר גם
כי יתנו בגימט ענתה אקבצם" (ראה תו"א פרשתנו מט, ג), ודוגמתם
בספר "יד החזקה" – הלכות פסוקות, "בלשון קצר וצח כלשון המשנה"
(הקדמת הכס"מ לספר ה"ד).

(*** כמ"ש בהתחלת ההקדמה: "כל המצות שניתנו לו למשה בסיני
בפירושן ניתנו, שנאמר ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה,
תורה זו תורה שבכתב, והמצוה זו פירושה", וממשיך לבאר השלשלת
דקבלת תורה שבעל-פה מדור לדור, ומסיים "נמצא מרב איש עד
משה רבינו ע"ה ארבעים דורות" – ולהעיר ולרמז ד"בן ארבעים
לבינה" (אבות ספ"ה).

(****) ובפרט שמספר שנות חייו ה' שבעים שנה (ראה סדה"ד בערכו
– ד"א תתק"ז) – מספר הקשור ומורה על שלמות חיי האדם
ושלמות עבודתו בבירור העולם (בירור ז' המדות שבאדם, ובירור
העולם שנברא בו המדות – כפי שכל מדה כלולה מיו"ד), ובלשון
חזו"ל (ב"ר רפ"ח) "הן תמימים.. שנותם תמימים".

(31) לקו"ת שלח מח, ב. ובכ"מ.

(32) ראה זח"ג עג, א.

(33) איוב לא, ב.

(34) תניא רפ"ב.

(35) כש"ט הוספות סקט"ז. וש"נ.

(36) ב"ר פט"ז, ד.

(37) תולדות כה, כו.

(38) ואדרבה: "ויחזי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה" –

בגימטריא טוב, מבחר שנותיו, "כאילו כל ימיו הי' בטובה"
(תרבא"ר פ"ה).

(39) דאף ש"יעקב" הוא מלשון "עקב" (ועד להירידה ד"ידו
אוחת בעקב עשו"), הרי, בתחילתו יש יו"ד (יו"ד עקב), ר"ת

26 שייכות כלל למצרים; וביאתם למצרים ("בני
27 ישראל הבאים מצרימה") – הוא ענין של חידוש
28 אצלם, כיון שמצד-עצמם אין להם שייכות
29 למצרים.

30 ולכן, גם כשנמצאים במצרים (הן בגלות
31 מצרים, והן בגלויות שלאחרי-זה, עד לגלות זה
32 האחרון) "ימים רבים", הרי זה "כאילו אותו יום
33 נכנסו למצרים" – דכיון שמציאותם האמיתית
34 ("בני ישראל") היא תמיד למעלה משייכות למצרים,
35 והיותם במצרים היא חידוש, הרי כל יום נוסף
36 שנמצאים במצרים – גם לאחר "ימים רבים", ועד
37 לסוף זמן הגלות – הוא "כאילו אותו יום נכנסו
38 למצרים".

39 וזוהי גם נתינת-כח לעבודתם של הבנים
40 בהמשכת וגילוי אלקות למטה, עד לתחתון שאין
41 תחתון למטה ממנו (מתחיל מ"ואלה שמות בני
42 ישראל הבאים מצרימה") – שכיון שמצד מציאותם
43 האמיתית ("בני ישראל") אינם שייכים למצרים,
44 והיותם במצרים (לא במקומם האמיתי) הוא באופן
45 ד"הבאים מצרימה", לשון הוה, "כאילו אותו יום
46 נכנסו למצרים", וב"אותו יום" גופא ברגע זה (רגע
47 ההוה) ממש – מודגשת יותר אצלם כוונת ותכלית
48 בואם מצרימה⁵⁰, שברגע זה ("רגע כמימריה"⁵¹,
49 שיש בו שיעור זמן דאמירת ג' אותיות "רגע")
50 ימלאו שליחותו של הקב"ה לעשות לו יתברך דירה
51 בתחתונים.

52 ועל-דרך-זה בכל רגע ורגע ש"באים מצרימה"
53 מחדש, ועד לרגע האחרון דזמן הגלות – שגם
54 לאחר כל אריכות וקושי הגלות, אינם שייכים
55 לגלות, ואין זה מקומם, כך שהיותם בגלות ברגע
56 זה, רגע האחרון של הגלות, אינו המשך טבעי לגלות
57 ארוכה וקשה⁵², אלא מצב חדש, "כאילו אותו יום
58 (ואותו רגע) נכנסו מצרים", ולכן נעשית העבודה
59 כל משך זמן הגלות עד לרגע האחרון דזמן הגלות
60 בכל התוקף, ומתוך תוקף האמונה בביאת המשיח,
61 ציפיה ותקוה חזקה לביאתו תיכף ומיד וממש.

50 משא"כ אילו היו מתרגלים ח"ו לבואם מצרימה (לאחרי
ש"ימים רבים היו להם משבאו למצרים"), עד שאין חידוש בדבר,
כאילו נמצאים במקומם.

51 ברכות ז, א.

52 שבגלל זה יכולה להיות נתינת-מקום לחלישות ח"ו
בתוקף העבודה דקיום התומ"צ, או בתוקף האמונה בביאת
המשיח והציפי' לביאתו.

1 התחיל רק לאחר מיתת יעקב⁴⁰ (ויוסף⁴¹), ורק
2 בדרגה ד"את יעקב", הטפל ליעקב⁴², נעשית הירידה
3 לגלות מצרים באופן ד"איש וביתו באו".

4 וכיון שגם "בני ישראל.. את יעקב איש וביתו
5 באו" הם "בני ישראל", אשר גם בהיותם בדרגת
6 "בנים" שלמטה מדרגת ה"אבות" שייכים הם
7 להאבות⁴³, ומקבלים בירושה כל עניני האבות⁴⁴ עד
8 ל"בחור שבאבות", "ישראל" – לכן, לא זו בלבד
9 שהירידה מצרימה אינה פועלת בהם שינוי וחסרון
10 חס-ושלום, כמאמר רבותינו ז"ל⁴⁵ "ראובן ושמעון
11 נחתין, ראובן ושמעון סלקין", "שלא שינו את
12 שמם וכו'" ("ואלה שמות⁴⁶ בני ישראל"), אלא
13 אדרבה, שניתוסף אצלם עליו גדול יותר על-ידי
14 הברור דמצרים, כמו שכתוב בהמשך הפרשה⁴⁷
15 "ונצלתם את מצרים", "כמצודה שאין בה דגן
16 וכמצולה שאין בה דגים"⁴⁸, שזהו ענין ברור
17 והעלאת ניצוצות הקדושה⁴⁹.

18 ו. על-פי-זה יש לבאר גם הדיוק "הבאים
19 מצרימה" (לשון הוה), שגם לאחר ש"ימים רבים
20 היו להם משבאו למצרים", הרי זה "כאילו אותו יום
21 נכנסו למצרים":

22 כיון ש"בני ישראל" מקבלים בירושה כל עניני
23 האבות, עד ל"בחור שבאבות" "ישראל" ("כי
24 שרית גו'", "לי ראש") – הרי, מצד בחינת
25 "ישראל" שבהם (מציאותם האמיתית) אין להם

דשם הוי', והיו"ד נעשה ראש התיבה ד"יעקב", שהוא העיקר
וגובר על ה"עקב", שגם בה"עקב" יומשך היו"ד דשם הוי'.

(40) ב"ר ופירש"י ר"פ ויחי.

(41) ראה מדרשים שבהערה 3.

(42) תו"ח ריש פרשתנו. שם קח, ב.

(43) ויש לומר, שמרומז בדיוק הלשון "ואלה" (בתוספת וא"ו),
"כל מקום שנאמר .. ואלה מוסף שבח על הראשונים" (שמו"ר

ריש פרשתנו (פ"א, ב)) – הדגשת ההמשך להראשונים ובאופן של
הוספה (מוסיף) על הראשונים, היינו, שהבנים ממשכים בדרך
האבות, ובאופן של הוספה, ע"י העשר בפועל, כנ"ל ס"ד.

(44) ובלשון המשנה (עדיות פ"ב מ"ט) – "האב זוכה לבן
כו". וראה תו"א ר"פ וארא. ובכ"מ.

(45) ויק"ר פל"ב, ה. וש"נ.

(46) להעיר, שאף שה"שם" ("שמות") הו"ע חיצוני, לכאורה,
שהרי מצד-עצמו אינו צריך שם, כ"אם בשביל חזולת שיוכל

לקרותו בשמו, מכל-מקום קשור השם עם עצם הנפש, שלכן,
כשאדם נמצא במצב של התעלפות, ר"ל, מעוררים אותו ע"י

הקריאה בשמו, שע"ז מתחדשת המשכת החיות מעצם הנפש
(ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 37. וש"נ).

(47) ג, כב.

(48) ברכות ט, ב.

(49) ראה תו"א בא ס, ג. ובכ"מ.

38 הוא נותן⁵⁸) כמו שהיא במעמד ומצב ד"טהורה
39 היא", כאמור, "חלק אלקה ממעל ממש"⁵⁹, שעל-
40 ידו תופסים כביכול בהעצם ממש.

41 וכיון שזוהענתה נעשה "בריה חדשה" על-ידי-זה
42 שהקב"ה החזיר לו נשמתו, "חלק אלקה ממעל ממש"
43 – הרי מצד מציאותו אין לו שייכות למצרים, מיצר
44 הגוף, ועל-אחת-כמה-וכמה מיצר הגלות, וזה
45 שנמצא במצרים היום, הרי זה באופן ש"אותו יום
46 נכנס למצרים", על-מנת למלא שליחותו של
47 הקב"ה, "אני נבראתי לשמש את קוני"⁶⁰, בכל
48 התוקף ד"עבד⁶¹ מלך מלך"⁶², שמצד עצמו אינו
49 שייך למצרים, ולכן גם בבואו למצרים הרי הוא
50 למעלה ממצרים.

51 ומזה מובן שגם אם אתמול (ובימים שלפני-זה)
52 היה במעמד ומצב ד"מצרים" מצד מאסר הגוף ונפש
53 הבחמית (כפי שידע איניש בנפשיה⁶³), ועל-אחת-
54 כמה-וכמה מצד כללות ענין הגלות⁶⁴ – אין זה גורע
55 מתוקף ושלימות עבודתו ביום זה כפי שצריכה
56 להיות מצד מציאותו, נשמתו, חלק אלקה ממעל
57 ממש, שלמעלה משייכות למצרים.

58]ומה גם שכללות הירידה ל"מצרים" (מצד
59 החיצונית) אינה אלא לפי שעה בלבד, שהרי

(58 ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.)

(59 "ממש" דייקא – שגם בהיותה מלוכשת בגוף שנתפס
בחוש המישוש, ממש מלשון ממשות, ה"ה אלקות ממש, כביכול.

(60 משנה וברייחא סוף מס' קידושין.)

(61 ספרי ופרש"י דברים א, ז. וראה שבועות זו, ב.

(62 ולהעיר, שע"פ הלכה אין העבד מציאות לעצמו, וכל
מציאותו היא מציאות האדון, שלכן "מה שקנה עבד קנה רבו"
(קידושין כג, ב. וש"נ) – שמלכתחילה "קנה רבו" (ראה חידושי
הרשב"א שם).

(63 ובלשון חז"ל (סוף ע"ז): "איכר מאי עבדת באורתא".*

(64 שקשור עם ענינים בלתי-רצויים – "מפני חטאינו גלינו
מארצנו".

(* להעיר מדיוק הלשון "אורתא" (ולא ליליא), שהתחלתו בתיבת
"אור" – ד"ל. שרומז שהכוונה הפנימית דחושך היא כדי שעי"ז
יתוסף העילוי ד"אתהפכא חשוכא לנהורא" (חז"א ד, א). וסיומו "תא"
(שמהפך התיבה מלשון הקודש, שפירושה "אור", ללשון תרגום,
שפירושה "אורתא", ערב וחושך) – י"ל, שהתי"ו רומז על ארבע מאות
איש דעשו, דינים קשים של החיצונים הנמשכים מן ת' בתי דיין
קשין, ששרשם מ"ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר", ת' עלמין
דכיסופין שנמשכים מבחי' עתיק, ונק' עובר לסוחר, כי כתר נקרא
סוחר, לשון סוחר סוחר, שהוא המקיף לכל סדר השתלשלות (ת"א
וישלח כד, ג). וי"ל, ש"עובר לסוחר" רומז גם על ה"מסחר" ("סוחר"
כפשוטו) שנעשה ע"י הירידה למטה שהיא לצורך עלי, ע"ד מארז"ל
(ב"מ מ. ב. וש"נ) ("זבן חבין תגרא איקרי" (ראה ת"א ר"פ וישב).

1 ז. וביאור הענין בעבודת האדם בכל יום:
2 איתא במשנה⁵³ "בכל דור דור (ומבאר רבינו
3 הזקן⁵⁴ שהכוונה בזה היא "כל יום ויום") חייב אדם
4 לראות את עצמו כאילו הוא יצא (היום⁵⁴) ממצרים"
5 – ש"היא יציאת נפש האלקית ממאסר הגוף..
6 ליכלל ביחוד אור אין-סוף ברוך-הוא על-ידי עסק
7 התורה והמצוות בכלל, ובפרט בקבלת עול מלכות
8 שמים בקריאת-שמע, שבה מקבל וממשיך עליו
9 יחודו יתברך בפירוש באמרו ה' אלקינו ה' אחד..
10 והיא בחינת יציאת מצרים, ותקנו פרשת יציאת
11 מצרים בשעת קריאת-שמע דוקא"⁵⁴.

12 ויש לומר, שב"לראות את עצמו כאילו הוא יצא
13 היום ממצרים" נכלל גם שב"אותו יום (לפני-זה) נכנס
14 למצרים" – שהרי, היציאה ממצרים שייכת רק
15 לאחרי הכניסה למצרים, וכיון שאתמול כבר יצא
16 ממצרים, לא שייך שיצא גם היום ממצרים אלא-
17 אם-כן נכנס למצרים ביום זה.

18 כלומר: הכוונה כאן היא לא רק שגם לאחרי
19 היציאה ממצרים אתמול, נמצא היום במצרים, כיון
20 שלגבי דרגתו היום (שלמעלה מדרגתו אתמול) הרי
21 זה נחשב עדיין ל"מצרים" – שהרי על-פני-זה
22 מודגש המשך המצב הקודם שנמצא במצרים, ולא
23 הכניסה למצרים מחדש – אלא הכוונה היא שהיותו
24 במצרים היום הוא (לא המשך למצב קודם, אלא)
25 מצב חדש, "כאילו אותו יום נכנס למצרים", שכל
26 עובדת היותו במצרים (גם לפני-זה) היא דבר
27 חידוש לגבי מציאותו שאינו שייך למצרים.

28 ת. וההסברה בזה:

29 "כל אדם כשהקב"ה מחזיר לו נשמתו נעשה
30 כבריה חדשה, כמו שכתוב⁵⁵ חדשים לבקרים כו',
31 שהאדם מפקיד נשמתו (באמרו בקריאת-שמע על
32 המיטה "בידך אפקיד רוחי"⁵⁶) עיפה, הקב"ה
33 מחזיר לו חדשה ורגועה"⁵⁷, ולכן, בהתחלת כל יום
34 אומר כל אחד ואחד מישראל "מורה אני לפניך כו'
35 שהחזרת בי נשמתי", וממשיך לומר בברכות השחר
36 "נשמה שנתת בי טהורה היא", שגם בהיותה ב',
37 נשמה בגוף, ניתנה מהקב"ה ("כל הנותן בעין יפה

(53 פסחים קטז, ב.

(54 תניא פמ"ז.

(55 איכה ג, כג.

(56 תהלים לא, ו.

(57 שו"ע אדה"ז או"ח רס"ד. וראה שם רס"ו. סמ"ו ס"ו.)

גליא.. ועוד מאי מייתי ראייה שהם מאמינים 31
 מדכתיב ויאמן העם וגו' דכתיב בתר ויעש⁷⁸ 32
 האותות לעיני העם וגו', הרי משה נמי אמר דלא 33
 יאמינו אליו בלא אות, וביקש ליתן להם אות 34
 שיאמינו לו על-ידי האות? ומתרץ, ש"אמרו 35
 במדרשות⁷⁹ והביאו רש"י בחומש⁸⁰ שהקב"ה אמר 36
 למשה ושמעו לקולך וגו' שהיה סימן מסור ביד 37
 זקני ישראל שבלשון פקד פקדתי יהיו נגאלין, ולזה 38
 אמר שכבר אמר הקב"ה למשה ושמעו לקולך וגו'.. 39
 ולזה מבואר נמי שהזכיר כאן שהם בני מאמינים 40
 כו', דרצה-לומר שהם בני מאמינים ויש להם דבר 41
 מקובל מאבותיהם המאמינים". 42

וצריך ביאור: ביצעו שסימן מסור ביד זקני 43
 ישראל שבלשון פקד פקדתי יהיו נגאלין, איך אמר 44
 משה "והן לא יאמינו לי"? 45
 ויש לומר הביאור בזה: 46

משה היה סבור שמצד קושי ואריכות השעבוד 47
 דעבודת פרך במשך מאתיים ועשר שנה, נעשה 48
 אצלם השעבוד לדבר הרגיל, ולכן גם כשישמעו 49
 דברי משה ש"ה אלקי אבותיכם נראה אלי.. לאמר 50
 פקד פקדתי אתכם" (שבהיותם מאמינים בני 51
 מאמינים בוודאי יאמינו בכך), יהיה קשה להם 52
 לקלוט את בשורת הגאולה באופן שיורגש בלבם⁸¹ 53
 שהגיע זמן גאולתם⁸². 54

אבל, כפי שאמר הקב"ה "ושמעו לקולך" – גם 55
 לאחר קושי ואריכות השעבוד במשך מאתיים 56
 ועשר שנה לא נעשה השעבוד לדבר הרגיל, דכיון 57
 שמצד מציאותם ("בני ישראל") אינם שייכים 58
 למצרים, הרי כל יום שנמצאים במצרים הוא "כאילו 59
 יום זה ננסו למצרים", ולכן כשישמעו דברי ה' "פקד 60
 פקדתי אתכם", בוודאי ש"ושמעו לקולך גו'", 61
 שיונח ויוקלט ויורגש בלבם שהגיע זמן גאולתם⁸³. 62

1 "הבטיחה תורה שסוף ישראל⁶⁵ לעשות תשובה
 2 בסוף גלותן ומיד הן נגאלין"⁶⁶, ואז יראו שכל
 3 הגלות אינו אלא חלום ("היינו כחולמים"⁶⁷) בלבד,
 4 ו"חלומות שוא ידברון"⁶⁸, דבר שאינו אמיתי, כיון
 5 שאינו אלא לרגע קטן, כמו שכתוב⁶⁹ "ברגע קטן
 6 עזבתיך ו(מיד) ברחמים גדולים אקבצך", ו"שינוי
 7 החוזה לברייתו כו' לא הוה שינוי"⁷⁰, כך שהיותו
 8 במצרים לפי שעה אינו פועל שינוי גם בחיצוניות
 9 שלו].

10 ט. ויש להוסיף, שהאמור לעיל בפירוש ד"בני
 11 ישראל הבאים מצרימה" (שגם לאחר שנמצאים
 12 במצרים "ימים רבים" הרי זה "כאילו אותו יום
 13 נכנסו למצרים", כיון ש"בני ישראל" אינם שייכים
 14 למצרים) מודגש גם בהמשך הפרשה:

15 כשהקב"ה אמר למשה לבשר לבני ישראל על
 16 הגאולה, "לך ואספת את זקני ישראל ואמרת
 17 אליהם ה' אלקי אבותיכם נראה אלי, אלקי אברהם
 18 אלקי יצחק ואלקי יעקב לאמר פקד פקדתי אתכם
 19 גו' ושמעו לקולך וגו'"⁷¹, השיב משה להקב"ה
 20 "והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי כי יאמרו לא
 21 נראה אליך ה'"⁷². ואמרו חכמינו ז"ל "אותה שעה
 22 דיבר משה שלא כהוגן, הקב"ה אמר לו ושמעו
 23 לקולך, והוא אמר והן לא יאמינו לי.. (והקב"ה
 24 אומר) הם מאמינים בני מאמינים. מאמינים,
 25 שנאמר⁷³ ויאמן העם. בני מאמינים, שנאמר⁷⁴
 26 והאמין בה"⁷⁵, "גליא קמי קודשא-בריך-הוא
 27 דמהימני ישראל, אמר לו הן מאמינים בני מאמינים
 28 כו'"⁷⁶.

29 ובמהרש"א⁷⁷: "מה חטא משה בזה, דהא גם
 30 אם קמי שמיא גליא דיאמינו לו, קמי משה לא

(65) ועד"ז בנוגע לכל יחיד מישראל – שבוודאי סופו לעשות תשובה, כמו"ש "לבלתי ידח ממנו נדח" (ראה ה' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג. תניא ספ"ל"ט).

(66) רמב"ם ה' תשובה פ"ז ה"ה.

(67) תהלים קכו, א. וראה תו"א וישב כח, ג ואילך. ובכ"מ.

(68) זכרי' יו"ד, ב. וראה ברכות נה, ב.

(69) ישעי' נד, ז.

(70) ב"ק סז, רע"א.

(71) ג, טזיח.

(72) שם ד, א.

(73) שם, לא.

(74) לך-לך טו, ו.

(75) שמו"ר פרשתנו פ"ג, יב. תנחומא שם כג.

(76) שבת צז, א.

(77) בחדא"ג לשבת שם.

(78) פרשתנו שם, ל.

(79) שמו"ר פרשתנו פ"ה, יג. תנחומא שם כד.

(80) שם ג, יח.

(81) לא רק באופן מקיף, ע"ד "גנבא אפום מחרתא רחמנא

קרי" (ברכות סג, א – ע"פ גירסת הע"י).

(82) משא"כ לאחר שיראו בעיני בשר שלהם אות ומופת

מוחשי.

(83) ולפי ערך גודל מעלת משה – גם זה שלא העריך

בשלימות את מעלתם של ישראל (שגם לאחר קושי ואריכות

השעבוד נרגש אצלם שאינם שייכים למצרים) לחטא יחשב!

31 ויש להוסיף ולבאר דיוק הלשון "הבאים", וגם
32 השינוי ד"ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל" – על-פי
33 האמור לעיל (סעיף ה) ש"ישראל" הוא למעלה
34 מירידה למצרים, והירידה למצרים היא רק בבחינת
35 יעקב, "ישרש יעקב" (אלא שעל-ידי-זה ניתוסף
36 עליו גדול יותר גם ב"ישראל", "יציץ ופרח
37 ישראל"), ולכן גם לאחרי שנמצאים במצרים "ימים
38 רבים", הרי זה באופן ד"הבאים" (לשון הוה),
39 "כאילו יום זה נכנסו למצרים".

40 ולכן, מבלי הבט על מעמדם ומצבם של בני
41 ישראל בזמן הגלות – "יחבוט ה' משבולת הנהר
42 (הם האובדים בארץ אשור) עד נחל מצרים (הם
43 הנדחים בארץ מצרים) ואתם תלוקטו (מן הגליות)
44 לאחד אחד בני ישראל"⁹⁰, "ובאו האובדים בארץ
45 אשור והנדחים בארץ מצרים וגו'"⁹¹ – כיון שבכל
46 מעמד ומצב קיימת המציאות ד"בני ישראל"
47 בשלימות.

48 וממשיך לבאר מעלתם של בני ישראל בסיום
49 וחותם ההפטרה: "לא עתה יבוש יעקב ולא עתה
50 פניו יחוורו, כי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו
51 יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב ואת אלקי
52 ישראל יעריצו"⁹² – שגם בזמן הגלות לא מתבייש
53 חסו־שלום יעקב ("בחור שבאבות") בבניו
54 ("ילדיו"), כי כל אחד ואחד מהם הוא "מעשה ידי"
55 (של הקב"ה), ובוודאי ש"יקדישו שמי". ומוסיף,
56 "והקדישו את קדוש יעקב ואת אלקי ישראל יעריצו"
57 ("כפל הדבר לחוזק"⁹³), היינו, שכל אחד ואחד
58 מישראל מקדש שמו של הקב"ה בעולם, באמרו
59 (וכמה פעמים בכל יום) "שמע ישראל"⁹⁴ ה' אלקינו ה'
60 אחד"⁹⁵, "מלכות הוא ענינו"⁹⁶ (סיום וחותם פסוקי
61 מלכות), "אמליכתי למעלה ולמטה ולארבע
62 רוחות השמים"⁹⁷, המלכת הקב"ה בכל העולם⁹⁸.

1 י. ועל-דרך-זה בסיום הפרשה – "וישב משה
2 אל ה' ויאמר, אדני למה הרעותה לעם הזה גו'
3 ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה
4 והצל לא הצלת את עמך", "ויאמר ה' אל משה
5 עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה
6 ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו":

7 גם כאשר ניתוסף עוד יותר בקושי השעבוד, עד
8 כדי כך, שמושה רבינו (חכמה דקדושה!) טוען שאינו
9 רואה שהקב"ה עומד להציל את בני ישראל ("והצל
10 לא הצלת את עמך"⁸⁴) – אומר לו הקב"ה: "עתה
11 תראה גו'", "עתה" (עכשיו) דייקא, תיכף ומיד:
12 ממצב של התגברות קושי השעבוד ביותר – למצב
13 של גאולה, שינוי מן הקצה אל הקצה ממש.

14 וטעם הדבר – כהמשך הכתוב בריש פרשת
15 וארא (שקורין תיכף במנחה) – "וארא אל אברהם
16 אל יצחק ואל יעקב", "אל האבות"⁸⁵, "וגם אני
17 שמעתי את נאקת בני ישראל גו' לכן אמור לבני
18 ישראל אני ה' והוצאתי אתכם סבלות מצרים
19 והצלתי וגו'"⁸⁶ – כל ד' הלשונות של גאולה,
20 היינו, שלהיותם "בני ישראל", בניהם של
21 ה"אבות"⁸⁷, אינם שייכים למצרים, ולכן "והוצאתי
22 אתכם וגו'".

23 יא. וענין זה מודגש גם בהפטרה – סיום וחותם
24 הפרשה:

25 בפירוש הכתוב⁸⁸ "הבאים ישרש יעקב יציץ
26 ופרח ישראל וגו'" שבהתחלת ההפטרה, מבואר
27 בדרושי חסידות⁸⁹ שביאת מצרים ("הבאים",
28 "הבאים מצרימה") היא כמשל ההשרשה ("ישרש
29 יעקב") שעל-ידי-זה תהיה הצמיחה ("יציץ ופרח
30 ישראל") בריבוי גדול.

(84) ויתירה מזה – שטוען "למה הרעותה לעם הזה גו' הרע לעם הזה", "הרבה רעה עליהם" (פירש"י עה"פ).

(85) פירש"י עה"פ.

(86) ו, ה"ו.

(87) ויש לומר, שענין זה מרומז גם בדברי הקב"ה למשה, "אמר לו הקב"ה חבל על דאברין ולא משתכחין, הרבה יש לי להתאונן על מיתת האבות כו'" (פרש"י וארא ו, ט) – שהוכיחו על שלא הכיר במעלתם של "בני ישראל" שגם בתוקף הגלות קיימת וחי' בהם רוחם של ה"אבות" (כמ"ש ביעקב, "בחור שבאבות" – "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים" (תענית ה, ב. וראה קונטרס משיחת ש"פ ויחי ה'תנש"א בתחלתו, נדפס בדבר מלכות' פ' ויחי)).

(88) ישע"י כז, ו.

(89) תר"א פרשתנו נג, ג ואילך. ועם הגהות וביאורים – אוה"ת שם ע' עז ואילך.

(90) ישע"י שם, יב ובפירש"י.

(91) שם, יג.

(92) שם כט, ככ-כג.

(93) מצו"ד עה"פ.

(94) להעיר ממארו"ל (פסחים נו, א) שהשבטים (בנים) אמרו ליעקב (בחור שבאבות) "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", "כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד". ולהפירוש הפשוט – אין מקרא יוצא מידי פשוטו – קאי "שמע ישראל" על כאו"א מישראל.

(95) ואתחנן ו, ד.

(96) ר"ה לב, ב. רמב"ם הל' שופר פ"ג ה"ט.

(97) ברכות יג, ב.

(98) כפירוש רש"י: "ה' שהוא אלקינו עתה .. הוא עתיד להיות

* * *

ליצלן היורלא-תהיה – כפי שלמדים מהמסופר
בפרשתנו אודות גאולתן של ישראל על-ידי משה
רבינו, ומזה מובן גם בנוגע לגאולתן של ישראל
על-ידי משיח צדקנו, "גואל ראשון הוא גואל
אחרון"¹⁰⁶, כדלקמן.

יג. ובהקדמה:
מסופר בדברי חכמינו ז"ל שבהיותם במצרים
היו בני ישראל שקועים במ"ט שערי טומאה¹⁰⁷,
ועד כדי כך, שגם לאחר שיצאו ממצרים ועמדו
על שפת ים סוף, טענו המקטרגים "הללו עובדי
עבודה-זרה והללו עובדי עבודה-זרה כו"¹⁰⁸. ואף-
על-פי-כן, לא אמר להם משה רבינו: דעו לכם,
שאם לא תטיבו מעשיכם, ימשיך ויוסיף פרעה
לשעבד אתכם בעבודת פרך, וכו' וכו'. – משה
רבינו לא איים עליהם רחמנא-ליצלן בצרות
נוספות¹⁰⁹, אלא נצטווה על-ידי הקב"ה: "כה¹¹⁰
תאמר אל בני ישראל, ה' אלקי אבותיכם אלקי
אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב שלחני עליכם..
לאמר פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים.
וְאָמַר אֵעֵלָה אִתְּכֶם מֵעַנֵי מִצְרַיִם.. אֵל אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב
וּדְבַשׁ": לַכֹּל לֵרָאשׁ – הַזְכִּיר לָהֶם זְכוּת אֲבוֹתַי, וְאָמַר
לָהֶם שֶׁהַקִּבְ"ה רָאָה אֶת עֲנֵי וְגֹאֵל אוֹתָם¹¹¹.

יתירה מזה:
כאשר משה רבינו אמר להקב"ה (לא לבני
ישראל עצמם) דבר שאינו הגון על בני ישראל,
"והן לא יאמינו גו"¹¹² – לא כדי לקטרג עליהם
חס-ושלום, אלא לתועלת שליחותו לגאול את בני
ישראל (שהקב"ה יתן לו אות שיאמינו לו שהגיע
זמן גאולתם)¹¹² – ענהו הקב"ה ואמר לו "מזה

יב. על-פי האמור לעיל, מובן גם הלימוד
וההוראה בנוגע לימינו אלה:
גם לאחרי קושי ואריכות הגלות האחרון במשך
יותר מאלף ותשע מאות שנה (שלא בערך לגלות
מצרים במשך מאתיים ועשר שנה) – מציאותם של
"בני ישראל" היא בעצם למעלה מנלות, וכל רגע
נוסף שנמצאים בגלות, הרי זה באופן ד"הבאים
מצרימה", "כאילו אותו יום נכנסו למצרים",
ועומדים הם בתוקף האמונה והבטחון שתיכף ומיד
יקיים הקב"ה הבטחתו "פקד פקדתי אתכם"
בגאולה האמיתית והשלימה, ובפרט כששומעים
ממשה רבינו שבדורנו⁹⁹, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
דורנו, שכבר סיימו את כל עניני העבודה ועומדים
מוכנים לקבלת פני משיח צדקנו (כנ"ל סעיף ב),
ועל-אחת-כמה-וכמה לאחר שישנה גם השלימות
דארבעים שנה, "נתן ה' לכם לב לדעת ועינים
לראות ואזנים לשמוע"¹⁰⁰, ועומדים בשנת הנ"א
(ה'תשנ"א), ר"ת (ה' תהא שנת) נפלאות אראנו¹⁰¹.
ולכן, יש לעודד ולחזק את רוחם של בני
ישראל על-ידי ההכרזה שהקב"ה אומר בכל יום
באופן חדש ממש "פקד פקדתי אתכם", ומשיח
צדקנו "עומד אחר כתלנו"¹⁰², ו"הנה זה בא"¹⁰³,
ויש להתכוון לקבל את פניו על-ידי ההוספה בקיום
התורה ומצוות, כפסקדין הרמב"ם¹⁰⁴ (בעל יום
ההלולא דכ"ף טבת, מוצאי-שבת-קודש זה¹⁰⁵)
שעל-ידי "מצוה אחת, הכריע את עצמו ואת כל
העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה
והצלה".

ופשיטא – לא לשבור את רוחם, חס-ושלום,
על-ידי הפחדות ואיומים בעונשים קשים, רחמנא-

(106) ראה שמו"ר פרשתנו פ"ב, ו. זח"א רנג, א. ש' הפסוקים פ' ויחי.

(107) ראה זו"ח ר"פ יתרו. ועוד.

(108) ראה זח"ב קע, רע"ב. מכילתא בשלח יד, כח. ילקוט ראובני שם, כז.

(109) ויתירה מזה: כשהקב"ה אמר לו "אהי אשר אהי", "אהי עמם בצרה זאת, אשר אהי עמהם בשעבוד שאר מלכיות", "אמר לפניו, רבש"ע, מה אני מזכיר להם צרה אחרת, דיים בצרה זו", והקב"ה קיבל את דבריו, "אמר לו (הקב"ה למשה) יפה אמרת, כה תאמר וגו'" (פרשתנו ג, יד ובפירוש").

(110) ג, טו"ז.

(111) ורק לאחר משך זמן אמר להם "משכו ידיכם מעזי, וקחו לכם צאן של מצוה" (פרש"י בא יב, ו – ממכילתא שם, כא).

(112) נוסף על האמור לעיל (ס"ט) שכוונת משה באמרו "והן

ה' אחד, שנאמר כי אז אהפוך אל עינים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה', ונאמר ביום ההוא יהי ה' אחד ושמו אחד".

(99) ראה ב"ר פנ"ז, ז: "אין דור שאין בו כמשה". וראה זח"ג רעג, א. תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א). תניא פמ"ד. שם אגה"ק ביאור לס' ז"ך בסופו.

(100) תבוא כט, ג.

(101) להעיר מהרמז בפרשת השבוע (ד, יג): "שלח נא ביד תשלח" (גואלם לעתיד" – פירש"י) – "נא" ר"ת "נפלאות אראנו".

(102) שה"ש ב, ט.

(103) שם ח. וראה שהש"ר עה"פ (פ"ב, ח (ב)).

(104) הלי' תשובה פ"ג ה"ד.

(105) ראה לעיל הערה 27.

27 ישראל הם "מאמינים בני מאמינים" 127 – על־אחת
 28 כמה־וכמה לאחרי מת־תורה, שהקב"ה בחר אז בבני
 29 ישראל להיות לו לעם סגולה, "סגולה מכל
 30 העמים" 128, "ממלכת כהנים וגוי קדוש" 129.
 31 ובפרט שמזמן מת־תורה ועד היום הזה (במשך
 32 ריבוי דורות) מקדשים בני ישראל שמו של הקב"ה
 33 בעולם – "יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב
 34 ואת אלקי ישראל יעריצו" – על־ידי כל פעולה
 35 ופעולה בעניני תורה ומצוותיה, החל מאמירת
 36 "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד",
 37 – שבאמירה זו מסרו נפשם אלפים ורכבות
 38 מישראל על קידוש השם במשך כל הדורות, ובפרט
 39 בדור האחרון שנהרגו ששה מליון יהודים על
 40 קידוש השם, השם יקום נקמת דם עבדיו השפוף –
 41 הרי בוודאי ובוודאי שבצירוף כל עניני התורה
 42 ומצוות דבני ישראל במשך כל הדורות, אשר כל
 43 פעולה ופעולה קיימת ונצחית לעולם ועד, וזכותה
 44 עומדת לעד עד סוף הדורות [והפכו בדברים
 45 בלתי־רצויים, שאינם אלא לפי שעה, כפי
 46 שהבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה,
 47 וכבר עשו תשובה וכו'] – אין לשער גדל זכותם
 48 ומעלתם של כל בני ישראל!

49 ואיך אפשר להוציא שם רע על בניו של הקב"ה –
 50 היפך פסק־דין תורתנו הקדושה, תורת־אמת, שכל
 51 אחד ואחד (גם אם חס־שלום מכריז להיפך)
 52 "רוצה להיות מישראל.. רוצה לקיים כל המצוות
 53 ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו" 130,
 54 ועל־אחת־כמה־וכמה בדורנו זה, שאלה שאינם
 55 מקיימים תורה ומצוות הם "כתינוק שנשבה..
 56 שהוא כאנוס" 131, ובפרט שגם הם "מלאים מצוות
 57 כרימון" 132, ומקדשים שמו באמירת "שמע ישראל
 58 ה' אלקינו ה' אחד", ומקרא מלא דיבר הכתוב "מעשה
 59 ידי.. יקדישו שמי", וכתוב 133 "ועמך כולם

1 בידך ויאמר מטה" 113, "מזה שבידך אתה צריך
 2 ללקות, שאתה מוציא שם רע על בני, הם מאמינים בני
 3 מאמינים" 114, ו"רמז לו (בהפיכת המטה לנחש)..
 4 שסיפר לשון הרע על ישראל ותפש אומנתו של
 5 נחש" 115, ועד ש"נענש לאלתר" 116, כדאיתא
 6 בגמרא 117 "החושד בכשרים לוקה כו', דכתיב והן
 7 לא יאמינו לי וגו'.. ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך
 8 בחיקך וגו'".

9 וכל זה כתבה התורה (אף שאפילו "בגנות כו'
 10 לא דיבר הכתוב" 118) – כדי להורות עד כמה
 11 צריכים להזהר שלא לדבר לשון הרע על ישראל!
 12 ויש לומר, שהסיבה לכך ש"אותה שעה דיבר
 13 משה שלא כהוגן", היא אך ורק להורות דרך
 14 תשובה 119. ומרומז בהמשך הכתובים גם התיקון על
 15 זה: "ויאמר ה' אל משה שלח ידך ואחוז בזנבו גו'
 16 ויהי למטה" 120 – ש"הזנב מורה על השפלות
 17 ביותר" 121, על־דרך מה שמבקשים 122 "ונפשי כעפר
 18 לכל תהיה", אשר על־ידי התגברות הענוה
 19 והשפלות 123 נתבטל הנחש וחזר להיות מטה,
 20 "מטה האלקים" 124, ש"את המטה הזה תקח בידך
 21 אשר תעשה בו את האותות" 125.

22 יד. והרי הדברים קל־וחומר בן בנו של קל־
 23 וחומר:
 24 אם לפני מת־תורה טען הקב"ה והעניש על דיבור
 25 לשון הרע על בני ישראל (אף שהיו במעמד ומצב
 26 בלתי־רצויים) 126, והזכיר והדגיש זכות אבות, ושבני

לא יאמינו לי" היתה בנוגע להקליטה ברגש הלב, ולא בנוגע להאמונה כשלעצמה.

(113 פרשתנו ד, ב.

(114 מדרשים שבהערה 75. ובפירש"י עה"פ: "מזה שבידך אתה חייב ללקות חשדת בכשרים".

(115 פירש"י עה"פ – משמו"ר ותנחומא שם.

(116 אגרת השמר פ"ב.

(117 שבת שם ובפירש"י.

(118 ב"ב כגג, א. וראה פסחים ג, א.

(119 ע"ד מארז"ל בכיו"ב – "לא דוד ראוי לאותו מעשה .. אלא .. שהקים עולה של תשובה" (ע"ד, סע"ב ואילך).

(120 ד, ד.

(121 כלי יקר עה"פ.

(122 ברכת אלקי נצור כו' (ברכות יז, א).

(123 להעיר מהדגשת מדת הענוה והשפלות בנוגע להוכחה

– ראה לקמן סט"ו.

(124 שם, כ.

(125 שם, יז.

(126 להעיר משינוי הלשונות במדרשי חז"ל: "מוציא שם רע על בני", או "סיפר לשון הרע על ישראל" – שגם כשאומרים על

ישראל לשון הרע (שהוא דבר אמיתי (ראה רמב"ם הל' דעות פ"ז ה"ב. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"י)) טוען הקב"ה על זה.

(127 ראה אברבנאל פרשתנו עה"פ: "קרא השם אותם עמי אף שהיו עובדי ע"ז ומלוכלכים בתועבות המצריים .. מפני זכות

אבותם, וע"ש סופם שיהיו לו לעם סגולה".

(128 יתרו יט, ה.

(129 שם, ו.

(130 רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(131 רמב"ם הל' ממרים פ"ג ה"ג.

(132 חגיגה בסופה. וש"נ.

(133 ישעי' ס, כא.

32 להיות על-פי כללי התורה, כפי שנהגו גדולי ישראל
33 שהלכו בשיטת המוסר.

34 וכמה תנאים בדבר, ומהם:

35 אהבת ישראל:

36 כתיב "שמע בני מוסר אביך"¹⁴¹, "ואוהבו (בנו)
37 שוחרו מוסר"¹⁴² — דברי-מוסר צריכים להיות כמו
38 של אב לבנו, שהאב אוהב בעצם ותמיד תמיד את
39 בנו, וגם כשמוכיחו בדברים (ולפעמים גם
40 מענישו), ניכרת בשעת מעשה עצמו אהבתו
41 האמיתית לבנו, ובאין-ערוך לאהבת עצמו, כנראה
42 כמחש.

43 ועל-דרך-זה בנוגע להציווי "הוכח תוכיח את
44 עמיתך"¹⁴³ — שדברי התוכחה צריכים להיות
45 חזורים באהבת ישראל [כדברי רבי עקיבא (ש"כולהו
46 אליבא דרבי עקיבא"¹⁴⁴) ש"ואהבת לרעך
47 כמוך"¹⁴⁵, "כמוך" ממש, "זה כלל גדול
48 בתורה"¹⁴⁶, ויתירה מזה: "זו היא כל התורה כולה,
49 ואיך פירושה הוא"¹⁴⁷], ועד לאהבה שהיא
50 בדוגמת אהבת הקב"ה (אבינו שבשמים) לכל אחד
51 ואחד מישראל ("בני בכורי ישראל"¹⁴⁸), כפתגם
52 הידוע¹⁴⁹ ש"אוהב מה שהאהוב אוהב".

53 והבחינה לזה — כשהשומע את דברי התוכחה
54 מרגיש שהדברים נאמרים אך ורק מתוך אהבה.

55 ענוה ושפלות:

56 תנאי עיקרי בדברי תוכחה, שהמוכיח לא
57 ישתרר על הציבור לראות עצמו גדול מכל העם,
58 אלא צריך להשוות עצמו לקהל¹⁵⁰, כלומר,
59 שמצטער וכואב לו מצבם הירוד של הקהל
60 שמוכיחם, שניכר ומודגש בדבריו שנאמרים אך

1 צדיקים¹³⁴ גוי מעשה ידי להתפאר", שהקב"ה
2 מתפאר ומשתבח¹³⁵ בישראל!

3 הטענה והתביעה היא (לא לבני ישראל, אלא)
4 להקב"ה, כביכול, כדברי משה רבינו¹³⁶, אוהבן של
5 ישראל: "למה גוי הצל לא הצלת את עמך"...
6 וכדברי גדעון: "למה מצאתנו כל זאת ואיה כל
7 נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו, הלא ממצרים
8 העלנו ה' וגו'"¹³⁷, ואדרבא בגלל זה "ויפן אליו ה'
9 ויאמר לך בכחך זה ("בכח זכות שלמדת על בני"¹³⁸)
10 והושעת את ישראל"¹³⁹, ועל-אחת-כמה-וכמה לאחר
11 כל הגזירות והשמדות שעברו כל בני ישראל במשך
12 כל הדורות, ובפרט בדור האחרון — בוודאי
13 ובוודאי שצריכים לבקש ולצעוק להקב"ה על
14 אריכות הגלות, "עד מתי"... שעל-ידי-זה ממהרים
15 ומזרזים עוד יותר את הגאולה האמיתית
16 והשלימה¹⁴⁰.

17 טו. ויש להוסיף ולהבהיר:
18 ישנם כאלה שרוצים לתלות עצמם באילן גדול
19 — באמרם שדרך זו (לדבר דברים קשים, להפחיד
20 ולאיים בעונשים כו') היא "שיטת המוסר", כדרכם
21 של ה"מגידים" בדורות שלפני השואה רחמנא-
22 ליצלן כו', וטוענים שכל ספרי הנביאים מלאים בדברי
23 תוכחה ואיומי עונשים.

24 והמענה לזה:

25 בנוגע לטענה על-דבר "שיטת המוסר" — נוסף
26 לכך שבדורות האחרונים התקבלה בכל חוגי בני
27 ישראל השיטה של תורת החסידות, ורואים במוחש
28 שהיא הדרך לקרב לבם של ישראל לאביהם
29 שבשמים, ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע ל"תינוקות
30 שנשבו", שדיבור בסגנון הפכי מרחק אותם עוד
31 יותר וביותר — הרי, אמירת דברי-מוסר צריכה

(141) משלי א, ח.
(142) שם יג, כד. וראה גם שמו"ר ריש פרשתנו.
(143) קדושים יט, יז.
(144) סנהדרין פו, רע"א.
(145) קדושים שם, יח.
(146) תו"כ ופירש"י עה"פ.
(147) שבת לא, א. וראה תניא פל"ב.
(148) פרשתנו ד, כב.
(149) "היום יום" כ"ח ניסן. ובכ"מ.
(150) ראה קה"ר פ"י, א [ד]: "ויעמוד מעל העם .. ראה עצמו גדול מכל העם .. התחיל מדבר גדולות ואומר להם למה אתם עוברים את מצות ה' ולא תצליחו וגו', מיד כו', אבל יחזיאל לא עשה כן, אלא .. בתוך הקהל, שהשוה עצמו לקהל". וראה בארוכה ד"ה אם רוח המושל תרצה"ה (סה"מ קונטרסים ח"ב שנה, ב ואילך).

(134) ולכן "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" — כפסק המשנה (סנהדרין רפ"א).
(135) ראה ברכות ו, סע"א: "משתבח קוב"ה בשבחייהו דישאל .. דכתיב את ה' האמרת היום וה' האמירך היום, אמר להם הקב"ה לישראל, אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם .. שנאמר שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".
(136) ומזה מובן גם בנוגע לכאור"א מישראל, כיון ש"כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה כו'" (תניא רפ"ב).
(137) שופטים ו, יג.
(138) תנחומא שופטים ד.
(139) שם, יד.
(140) ראה לקו"ש חלק ל' ע' 183. וש"נ.

27 אחת-כמה-וכמה כשנאמרים בתוכן וסגנון שהוא
28 היפך דרכו של הקב"ה¹⁵⁹, "אב הרחמים"¹⁶⁰, והיפך
29 דרך והוראת התורה, כנ"ל.

30 (ב) ונוסף לזה, אפילו בנוגע לנביאי ישראל
31 שרוח ה' דבר בם ומלתו של לשונם "אין הקב"ה
32 רוצה במי שאומר דילטוריא על ישראל"¹⁶¹, ועד
33 שנענשו על שאמרו דילטוריא על ישראל, אף
34 שאמרו דבריהם (גם דברי הדילטוריא) ברוח
35 הנבואה, שאז מוכרחים (על-פי ציווי הקב"ה
36 בתורה) לומר דברי הנבואה¹⁶², ואם בנביאי ישראל
37 כך, שמיום שחבר בית-המקדש בטלה נבואה¹⁶³
38 על-אחת-כמה-וכמה בשרודם, לדבר דיבורים
39 כאלה¹⁶⁴ ובסגנון כזה¹⁶⁵, "יתיר לשונו על ישראל..

(159) ועד כדי כך, שגם בנוגע לדברי הנביאים (דבר ה') מצינו
ש"אין הקב"ה מייחד שמו" על דברי תוכחות – "רמי" בשעה
שהי' מתנבא דברי נחמות הי' (הקב"ה) מייחד שמו, שנאמר כה
אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך, אבל בדברי תוכחות כתיב דברי
רמייהו. וכן משה, על כל דיבור ודיבור כתיב וידבר ה', וכשבא
להוכיח כתיב אלה הדברים (אשר דבר משה) "יל"ש שופטים
רמו סב).

(160) ראה לקו"ת דרושי ר"ה סב, סע"ד: "אב הרחמן הוא
המרחם על האדם במה שהשכל מחייב לרחם עליו .. אבל מדת
אב הרחמים הוא רחמים גדולים בלי שיעור, אף שאין השכל
מחייב .. לרחם עליו, דהיינו, אחר שחטא .. וצריכים אנו לעורר
רחמים גדולים .. י"ג מדה"ר כו".

(161) שהש"ר פ"א, ו' א. (x). זהר חדש נח כג, סע"א ואילך. וראה
גם קונטרס משיחות ש"פ ויחי ועשרה בטבת ס"ה (נדפס ב'דבר
מלכות' פ' ויחי).

(162) ויש לומר הביאור בזה – ע"פ מארז"ל (מגילה יד, ב)
בנוגע לנבואת חולדה, "במקום דקאי ירמי' היכי מתנביא איהי ..
מפני שהנשים רחמניות הן", "ותבקש עליהם רחמים לשנות מרעה
לטובה"*. וראה אר"ת להה"מ (נג, א): "אע"פ שאותיות הנבואה
היא באה שוה לנביא, אע"כ הי' הנביא יכול להפך מדין
לרחמים, ע"כ באיש שאין טבעו רחמני כמו האשה לא הי' מהפך
.. ולא כן האשה שטבעה רחמים". ושם (קח, ג): "הנביא לא הי'
משנה ח"ו הדיבורים ששמע מפי הקב"ה, אך הדבר הי' תלוי
בניגון הנביא, באיזה ניגון הי' מדבר הנבואה זו לישראל .. אם הי'
מדבר בטעמים חזקים, אז היתה הנבואה כעין רוגז, ואם הי'
בטעמים אחרים הי' כעין רחמנות. ומה גם כי הנביא הי' מעורר
בוה רחמנות העליון ע"י טעמים של רחמים".

(163) ראה ב"ב יב, ב.
(164) וגדולה מזו מצינו בנוגע לקריאה בדברי הנביאים:
"מעשה באדם אחד שהי' קורא למעלה מרבי אליעזר הודע את
ירושלים את תועבותי", אמר לו עד שאתה בודק בתועבות
ירושלים צא וברוך כו', בדקו אחריו ומצאו בו כו" (מגילה כה,
ב) – דאף שאותו אדם לא אמר דברי עצמו, אלא קרא בדברי
הנביאים, מ"מ, הקפיד עליו רבי אלעזר על זה שבחזר לקרות

(* חדא"ג מהרש"א (ושם: "וכי משום דרחמניות הן תשנה נבואתה
מרעה לטובה, ואם הי' ידא (חלקיהו) שירמי' יתנבא לו לדעה. גם היא
ודאי תאמר כן". ומתוך כבפנים).

1 ורק מתוך כניעת לב, וכולל באמת את עצמו עם
2 הקהל בדברי התוכחה¹⁵¹ לתקן את עצמו בענינים
3 דוגמתם [בדקות על-כל-פנים, ועל-אחת-כמה-וכמה
4 כשיש מקום לומר "טול קורה מבין עיניך"¹⁵²].
5 ולהעיר, שכשהקהל שומע שמוכיח את עצמו, הרי
6 זה פועל שיהיו דבריו נשמעים.

7 ובפרט על-פי המבואר בספרים¹⁵³ שכאשר אדם
8 רואה רע בזולתו, הרי זו הוכחה שדוגמת אותו הרע
9 נמצא בו בעצמו, בדוגמת אדם המביט בראי,
10 ש"אם פניו נקיים, אינו רואה במראה שום דופי",
11 ואם רואה לכלוך וכתם בראי, אין זה אלא משום
12 ש"פניו מטונפין" – הרי בוודאי שלפני שמוכיח
13 את זולתו צריך לתקן את עצמו, וכציווי חכמינו
14 ז"ל¹⁵⁴ "קשוט עצמך ואחר-כך קשוט אחרים".

15 ומזה מובן שכאשר דברי התוכחה אינם באופן
16 האמור, שנאמרים מבלי להזכיר דבר אודות התיקון
17 בעצמו ובד' אמותיו, ותוכנם אינו אלא "בהפלגת
18 העונש, כאילו שאינו נוגע לו רחמנא-ליצלן וחס-
19 ושלום הצער שנמצאים כאלו העוברים על מצות
20 ה"¹⁵⁵, ובפרט כשלא עשה דבר בדרכי נועם תורה
21 כדי לקרבם לתורה ומצוות – דברים כאלה אינם
22 כלל "מוסר אביך", אלא דברים רחמנא-ליצלן!¹⁵⁶

23 ועל-דבר התוכחות שבדברי הנביאים – הרי:

24 (א) דברי הנביאים הם דבר ה', "גלה סודו אל
25 עבדיו הנביאים"¹⁵⁷, "רוח ה' דיבר בי ומלתו על
26 לשוני"¹⁵⁸, מה-שאיין-כן דברים של בשרודם, ועל-

(151) ראה כש"ט סקל"א: "צריך לכלול עצמו עמהן, כמ"ש
הוכח לעצמך כשתוכיח את עמיתך, ולא תשא עליו חטא".

(152) ב"ב טו, ב. ויש"נ.

(153) ראה מאור עינים ר"פ חוקת. תולדות יעקב יוסף ס"פ
תרומה. לקו"ת בהעלותך לג, סע"א. שה"ש הי"ט ע' 83. לקו"ש
ח"י ע' 24 ואילך.

(154) ב"מ קז, סע"ב. ויש"נ.

(155) ד"ה אם רוח המושל שם.

(156) ראה כש"ט שם: "ב' מיני מוכיחים, והוא ע"פ משל
ששלח המלך בנו יחידו מעל פניו ושילח את ב' עבדיו, וחזר אחד
והלשין את הבן אל אביו, והשני אמר כדברים האלה, רק שדיבר
מצד שהי' צער בצער המלך ובנו שנשלח מעל פניו זמן רב עד
שנשכח ממנו נימוסי מלכות וכל מכבדו הזילוהו, ואז נתמלא
המלך רחמים כו', כך יש מוכיח בשער שמדבר בגנות ישראל,
וח"ו עיי"ו גורם קטרוג נחש הקדמוני כו', וז"ש וישלח ה' בעם
את הנחשים ששורפים בארס שבפיהם כו'", "ח"ו גורם עיי"ו
מדנים בין ישראל לאביהם שבשמים".

(157) עמוס ג, ז.

(158) ש"ב כג, ב.

11 (איש) לכנסת-ישראל (אשתו)¹⁶⁷, ושלוש ואהבה
 12 בין בני ישראל, "האמת והשלום אהבו"¹⁶⁸.
 13 ועוד והוא העיקר – שעל-ידי ההוספה באהבת
 14 ישראל ואחדות ישראל מבטלים סיבת הגלות¹⁶⁹,
 15 ובהפְּטֵל תיכף-ומיד הסיבה בטל המסובב (הגלות),
 16 ועד שמתהפך לטוב¹⁷⁰, מ"גולה" ל"גאולה"¹⁷¹.
 17 ובפשטות – שתיכף-ומיד ממש זוכים לקיום
 18 היעוד שבהפטרה: "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני
 19 ישראל גו' ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים
 20 בארץ מצרים, והשתחוו לה' בהר הקודש
 21 בירושלים".

1 לקרוא אותם פושעים"¹¹⁶, היפך הוראת תורתנו
 2 הקדושה, תורת אמת.
 3 טז. ויהי-רצון שיערה רוח ממרום, ויפְּטֵלו
 4 הדיבורים הבלתי-רצויים על בני ישראל ופרסומם
 5 בכתב ובדפוס, ובהקדם ובמיוחד לעיני כל עמי
 6 הארץ, כמובן גודל ההיפך דקידוש-השם שבדבר!
 7 ובוודאי לא יעשה שום רושם כלל, וכל הענינים
 8 הבלתי-רצויים יהפכו לברכות, כמו שכתוב¹⁶⁶
 9 "ויהפוך ה' אלקיך לך גו' לברכה כי אהבך ה'
 10 אלקיך", ובנידון-דידן, שלום ואהבה בין הקב"ה

167) להעיר משיעור הרמב"ם דערב ש"ק זה (סוף הלכות
 תנוכה) – "השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו".

168) זכר' ת, יט.

169) ראה יומא ט, ב.

170) ובלשון הרמב"ם בסוף הלכות תעניות (משיעורי הימים
 האחרונים): "כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח,
 ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון
 ושמחה, שנאמר כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וגו' וצום
 העשירי (דמיני' אזלינן) יהי' לבית יהודה לששון ולשמחה
 ולמועדים טובים (ע"ז ש) והאמת והשלום אהבו" (ראה בארוכה
 לקר"ש חט"ו ע' 413 ואילך).

171) ראה ויק"ר ספ"ב. לקו"ת בהעלותך לה, ג. ובכ"מ.

נבואה זו (משא"כ כשמפטרין בה ע"פ ציווי התורה – מנהג
 ישראל תורה היא*) , ולא עוד אלא שבגלל זה הי' בטוח שהסיבה
 לכך היא מפני שיש בו שמץ פסול (ראה בארוכה שיחת אדר"ח
 אלול תשמ"ב).

165) ראה לקו"ד (ח"ב ריח, ב ואילך) שבמדה ידועה הושפעו
 דברי המוסר ממהות טבעו של המגיד והמוכיח: כשהמגיד עצמו
 הי' בעל מדות טובות, בעל רחמים וטוב עין, אפילו דברי-מוסר
 קשים היו נאמרים בעדינות ("איידל") ובנימה של רחמנות, אבל
 כשהמגיד ומוכיח הי' בעל טבע קשה כו'.
 166) תצא כג, ו.

(* להעיר שלדעת הרמב"ם (בסדר תפילות כלי השנה שבסוף פרק
 אהבה) ה"ז ההפטרה דפרשת שמות – ואלה שמות, בן אדם הודע
 את ירושלים".

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שני עמ' א

11 משיבה הגמרא: כי הא דכר חמא קמל נפשא – כמעשה שהיה
 12 בבר חמא שהרג אדם, אמר ליה ריש גלותא לרב אמא בר יעקב,
 13 פוק עיין ביה – צא ותתבונן כיצד היה המעשה, אי יתרבר שודאי
 14 קמל, לביהויהו לעיניה – ינקרו בית דין את עיניו. אתו תרי סהדי
 15 אסחידו ביה דודאי קמל – באו שני עדים והעידו על בר חמא
 16 שאכן הרג. אול איהו – הלך בר חמא, אייתי תרי סהדי אסחידו ביה
 17 כחד מהנהך – והביא שני עדים לפסול את אחד העדים שהעיד
 18 לחובתו, חד מהעדים אמר, קמאי דידי גנב קמא דחושלא – לפני
 19 גנב עד זה קב של שעורים קלופים, ופסול הוא לעדות, וחד אמר,
 20 קמאי דידי גנב – לפני גנב עד זה

1 שפסולו מחמת ממון. מתרצת הגמרא: הברייתא ההיא, רבי יוסי
 2 היא, הסובר שהשודר לדבר קל אינו נחשד דבר חמור, ודעת
 3 יחיד היא ואינה הלכה. מקשה הגמרא: ותייהו נמי – גם אם תהיה
 4 הברייתא כדעת רבי יוסי, עדיין קשה, הרי כלל בידינו שכל היכן
 5 שנחלקו רבי מאיר ורבי יוסי, הלכה פרבי יוסי. מתרצת הגמרא:
 6 שאינו קתם – שונה הדבר במחלוקתם לגבי לפסול מקל לחמור,
 7 דקתם לן תנא פרבי מאיר – שכתב לנו התנא במשנה את דעתו
 8 של רבי מאיר בסתם בלי להזכיר את שם אומרה, ולמדנו מזה
 9 שכך ההלכה.
 10 מבררת הגמרא: ותיקא קתם לן התנא במשנה דין זה כרבי מאיר.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום רביעי עמ' א

12 בדברי חוה ו'מפרי העץ וגו' אמר אליהם לא תאכלו ממנו ולא תגעו
 13 בו, פן תמתון, והרי ה' לא אסר נגיעה. ומההוספה באו לגרעון,
 14 שהנחש דחפה שתיגע בעץ, ואמר 'כשם שלא מתת בנגיעה, כך
 15 לא תמותי באכילה', וכך התפתחה לאכול. רב משרשיא אמר,
 16 מהקא למדנו זאת, שנאמר (שמות כה ט) 'אפתים ו'חצי ארבו' של
 17 הארוך, והגורע אות כותב 'מתים'. והוספת אות גורעת אורכו
 18 ממאתים אמה לשתיים. רב אשי אמר מקור נוסף, שנאמר (שמות כו
 19 ט) 'עשתי עשרה ואחת עשרה' ו'ריעת' במשכן, והגורע אות כותב
 20 'שתי עשרה'. והוספת אות גורעת יריעה אחת.
 21 הגמרא שבה לדון במודה החוזר מהודאתו: אמר אביי, לא שנו
 22 שהמודה חוזר בו, אלא באופן דאמר 'משמיה אני בדי'. אבל אם אמר

1 מקור נוסף: אמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן, מניין שאין
 2 מוענין למסית, מנחש הקדמוני שהסית את חוה (בראשית ג א'טו),
 3 דאמר רבי שמואל, הרבה מוענות היה לו לנחש לטעון לזכותו, ולא
 4 טען, ומפני מה לא טען לו הקדוש ברוך הוא, לפי שלא טען הוא
 5 עצמו.
 6 שואלת הגמרא: מאי הנה ליה למימר לזכותו. ומשיבה: ד'כרי רב
 7 ו'דברי תלמיד, דברי מי שומעין, דברי רב שומעין' – אף שיעצתי
 8 לה לאכול מהעץ, ה' 'הרב' צוה לא לאכול, וסברתי שלא
 9 תאכל, ואין זו אשמתי שאכלה.
 10 הגמרא מבארת מנין יצא חטא זה: אמר תנא, מנין שקל המוסר
 11 על דבר מה, גורע – עלול לבוא לגרוע בו, ש'אמר (בראשית ג א)

לקוטי שיחות

פרשת שמות

כרך כא, ב

מתורגם ללשון הקודש

ב.

בגמרא מובא הפירוש – כהסכר לציווי לבני-ישראל

- 25 רעיון דומה, כי הצורך של בני ישראל לשאול ממצרים
26 "כלי כסף..." הוא בכדי שלאברהם לא תהיה טענה
27 "ועבדום .. קיים .. ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים",
28 מוצאים גם בגמרא במסכת ברכות⁷, ברם, מהניסוח שם
29 מובן מהו הצורך למנוע את טענת אברהם:
30 הגמרא מתעכבת על הפסוק בפרשת בא⁸ "דבר נא
31 באוני העם וישאלו..."⁹, העוסק בציווי ה' למשה שבני
32 ישראל ישאלו ממצרים רכוש – ומסבירה⁹: "אמרי דבי
33 [=נאמר בבית מדרשו של] ר' ינאי: אין "נא" אלא לשון
34 בקשה. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא למשה: בבקשה ממך¹⁰,
35 לך ואמור להם לישראל, בבקשה מכם, שאלו ממצרים כלי
36 כסף וכלי זהב, שלא יאמר אותו צדיק (פירוש רש"י):
37 אברהם) ועבדום וענו אותם – קיים בהם, ואחרי כן יצאו
38 ברכוש גדול – לא קיים בהם".
39 כלומר, הגמרא מתייחסת בכך לשאלה: מדוע ציוה
40 הקדוש-ברוך-הוא לבקש את בני ישראל – "דבר נא, אין
41 נא אלא לשון בקשה" – שישאלו הם כלי כסף וכלי זהב
42 ממצרים, הגם שבמצבם אז הדבר כלל לא עלה על דעתם,
43 ואדרבא – כהמשך דברי הגמרא "אמרו לו ולואי שנצא
44 בעצמנו". על כך עונה הגמרא, כי על אף שבני ישראל
45 יבקשו לוותר על הרכוש גדול, אין הקדוש-ברוך-הוא יכול
46 למלא את בקשתם, "שלא יאמר אותו צדיק..."
47 אמנם במדרש, לא מוזכר כלל אודות הציווי לבני
48 ישראל לשאול ממצרים, אלא אודות פעולת הקב"ה כדי

א.

"שלא יהא פתחון פה לאברהם"

- 1 על הפסוק¹ "ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים..."
2 – אותו אמר הקדוש-ברוך-הוא למשה רבינו בעת שבישר
3 לו על יציאת מצרים – נאמר במדרש²: "ונתתי את חן העם
4 – מה שאמרתי לאברהם³ ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, אני
5 עתיד לעשות אתכם לחן בעיני מצרים כדי שישאלום
6 וילכו מלאים, בכדי שלא יהא פתחון פה לאברהם אבינו
7 לומר: ועבדום וענו אותם⁴ – קיים בהם, ואחרי כן יצאו
8 ברכוש גדול – לא קיים בהם".
9 ההבהרה בתחילת דברי המדרש "מה שאמרתי
10 לאברהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" מובנת בפשטות⁵ –
11 משום שבכך מתורצת שאלה המתעוררת בענין זה: מדוע
12 דיבור למשה אודות יציאת מצרים (עוד בטרם קיבל משה
13 את השליחות בכלל, וכפשוט, עוד לפני יציאתו ממדין)
14 אמר הקדוש-ברוך-הוא תיכף אשר "ונתתי את חן העם..."?
15 מתרץ המדרש, שהכוונה כי בכך יקויים תנאי עיקרי
16 המאפשר את היציאה – ה"ישלח אתכם"⁶ – שתיתכן רק
17 אם יקדם לה "ונתתי..." ושאלה אשה משכנתה", קיום
18 הבטחת הקדוש-ברוך-הוא – שהתלוותה לבשורה בברית
19 בין הבתרים אודות עצם (גלות ו)גאולת מצרים – "ואחרי
20 כן יצאו ברכוש גדול".
21 אמנם צריך להבין: מה כוונת המשך דברי המדרש
22 "בכדי שלא יהא פתחון פה לאברהם אבינו..."? מה נוגע
23 כאן פתחון הפה של אברהם – הלוא הקדוש-ברוך-הוא
24 צריך לקיים את הבטחתו.

(7) ט, א-ב.

(8) יא, ב.

(9) הובא גם בפרש"י בא שם (בשינויים).

10 בכמה גירסאות (ראה דק"ס שם) ליתא "בבקשה ממך" (היינו שהבקשה היא לא ממשה אלא מישראל). וראה רי"ף לע"י שם. ובפרש"י בא שם: "בבקשה מונח לך וחוזרם".

(1) פרשתנו ג, כא.

(2) שמ"ר פ"ג, יא.

(3) לך טו, יד.

(4) לך שם, יג.

(5) ראה יפ"ת (השלם) לשמו"ר כאן.

(6) פרשתנו שם, כ.

23 ההבטחה עצמה¹⁶, משום שהוא הבטיח; שהרי "לא איש
24 א-ל ויכזב .. ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה"¹⁷,
25 "לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה"¹⁸ - ולא רק
26 כדי למנוע טענה של אברהם¹⁹.

27 אך מזה גופא בהכרח לומר, שגם מבלעדי "ונתתי את
28 חן גו'" - היה הקדוש-ברוך-הוא יכול לקיים את ההבטחה
29 שלו, שבני ישראל יקבלו רכוש גדול, ובכל זאת, יהיה אז
30 מקום לטענה ופתחון פה של אברהם אבינו.

31 וזה שמחדש המדרש: דוקא על-ידי קיום ההבטחה
32 באופן של "ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים וגו'"
33 מובטח "שלא יהא פתחון פה לאברהם אבינו". ובחידוש
34 זה מוסיפה הגמרא עוד יותר: גם מימוש ההבטחה על-ידי
35 "ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים .. כדי שישאילום
36 וילכו מלאים" עדיין אינו מספיק לגמרי; יש צורך באופן
37 בו "דבר נא באזני העם וישאלו..."²⁰, שבני ישראל יבקשו זאת
38 אצל מצרים, ורק כך לא יהיה מקום כלל לטענת אברהם.

ה.

"רכוש גדול" - עונש למצרים או שכר לישראל

39 הביאור בזה:
40 הגמרא מספרת במסכת סנהדרין²⁰, כי בזמן אלכסנדרוס
41 מוקדון באו אליו בני מצרים בטענה, אשר בני ישראל
42 צריכים להחזיר להם את הכסף והזהב שלקחו מהם. ענה
43 להם גביהא בן פסיסא "תנו לנו שכר עבודה של ששים
44 ריבוא ששיעברתם במצרים..."²¹.

45 מסבירים המפרשים²¹, שהרכוש גדול אותו קיבלו בני
46 ישראל מהמצרים הגיע להם כתשלום עבור עבודתם
47 במצרים²².

(מב"ר פנ"ו, ח).

19 לכאורה י"ל, דבנוגע להבטחת הקב"ה מצ"ע, מכיוון שהיא (רק)
לטובת ישראל היא הם יכולים לוותר ולמחול ע"ז (ראה גם חדא"ג
מהרש"א ברכות שם. גו"א לפרש"י בא שם. ועוד). ובפרט שלא רק
שמוחלין על זה אלא שבמצב זה אינם מרגישים את הטובה שבזה ובמילא
אינם רוצים זה, וכלשון הגמרא בסיום הענין (במשל) "אומר להם בבקשה
מכם הוציאוני היום ואיני מבקש כלום", ולכן הוצרך לומר "שלא יאמר
אותו צדיק", אבל אינו, כי אין זה לטובת ישראל עכשיו, פשיטא שגם
אברהם אבינו יבקש "הוציאם היום", ויותר על הרכוש ולא יתבע קיום
ההבטחה.

20 צא, א.

21 ראה בהנסמן בהערה 15. וראה פנים יפות פ' לך שם. פרשתנו

ע"פ. ובכ"מ.

22 ולהעיר מספרי ופרש"י ראה טו, טו דביזת מצרים הוי גדר הענקת
לעבד היוצא לחירות. ראה צפע"ע על התורה פרשתנו ג, כב. וארא ו, יג.
ראה שם. וראה לקר"ש חכ"ד ע' 87 ואילך. וש"נ. ואכ"מ.

1 למלא את הבטחתו - "ונתתי את חן העם..." - ואם כן,
2 מדוע זקוקים להגיע לביאור "בכדי שלא יהא פתחון פה
3 לאברהם"¹¹?

ג.

השינויים בין לשון המדרש והגמרא

4 ישנם גם כמה דיוקים במאמר רז"ל האמור, ומהם:

5 (א) מהו טעם ההדגשה בלשון "קיים" בהם .. (לא
6 קיים) בהם"; לכאורה היה צריך להיות כתוב "ועבדום וענו
7 אותם קיים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים"?

8 (ב) מדוע מוצגת הטענה בדרישה ל"קיום" הנאמר
9 "יצאו ברכוש גדול" - משום שהיה ה"קיום" של "ועבדום
10 וענו אותם" - לכאורה הטענה היא ביחס לעצם ההבטחה
11 "ואחרי יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם, דזהו עיקר
12 התרעומת"¹².

13 (ג) מהו הטעם לשינוי הלשונית בין המדרש והגמרא -
14 במדרש נאמר (א) "שלא יהא פתחון פה (ב) לאברהם
15 אבינו", ובגמרא (א) "שלא יאמר (ב) אותו צדיק"¹³ ובפרט
16 שהמדרש מזכיר לפני כן את השם אברהם: "מה שאמרת
17 לאברהם", ובמילא המילים "לאברהם אבינו" הינם יתור
18 לשון לכאורה; מה שאין כן בגמרא אברהם כלל לא נזכר¹⁴,
19 ובכל זאת נוקטת הגמרא בתואר "אותו צדיק", ולא
20 "אברהם אבינו"?

ד.

"ונתתי חן" - בנוסף לעצם ההבטחה "יצאו ברכוש גדול"

21 הדבר יובן בהקדם¹⁵:

22 הקדוש-ברוך-הוא צריך לקיים הבטחה זו מחמת

11 וכמו שהקשה ביפ"ת (השלם) לשמו"ר שם.

ומה שתירץ דהמדרש מפרש כפי' הראב"ע שהפלא שהמצריים היו
מפייסין את ישראל שישאלו מהם וזהו טעם וישאילום, ולכן אמר שמה
שהוצרך לזה שלא יהי' פתחון פה שאלו לא פייסום המצרים לא היו
שואלים מהטעמים הנזכר" [היינו הטעם שבגמרא שם] - לא נרמו זה
במדרש.

12 כן הקשה בפרשת דרכים דרך מצרים דרוש חמישי. אף שבפשטות
אינה שאלה כי מובן דזה מוסיף בהתרעומות.

13 ראה עיין יעקב ברכות שם. ידי משה לשמו"ר שם.

14 ועד פרש"י ב"ש" הוצרך להוסיף ולפרש: "אברהם". וכן הוסיף
בפירושו על התורה שם. ולהעיר ע"ז במ"א - הוספת רש"י (וישב לו, יד)
על לשון הגמרא (סוטה יא, רע"א).

15 ראה מפרש"י הע"י ברכות שם. פרשת דרכים שם. ובכ"מ.

16 וכמפורש במדרש לקח טוב בא שם: אמר הרב"ה כשם שנתקיים ..

כך יתקיים כו'. וראה הלשון שם ג, כ.

17 בלק כג, ט.

18 תהילים פט, לה. וכדברי ה' לאברהם - ראה פרש"י וירא כב, יב

30 באופן של תשלום, שיהיה גלוי ונרגש כי המצרים נותנים
31 זאת לבני ישראל²⁷, כלומר, משלמים בכך את שכר
32 העבודה²⁸.

33 זהו איפוא ההסבר בדברי המדרש, אשר דוקא בכך
34 שהקדוש-ברוך-הוא אמר "ונתתי את חן העם הזה גוי" –
35 הובטח "שלא יהא פתחון פה לאברהם אבינו לומר ועבדום
36 וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים
37 בהם":

38 עצם הבטחת הקדוש-ברוך-הוא "ואחרי כן יצאו
39 ברכוש גדול" (שלא נאמר בה במפורש מהו כוונתה
40 ותכליתה) – יכולה להתמלא גם באופן שניכר בה (בעיקר)
41 צד העונש למצרים, ולא צד השכר והתגמול עבור העבודה
42 והעינוי של בני ישראל;

43 אבל, אז נשאר עדיין מקום של "פתחון פה לאברהם
44 אבינו": אברהם, ה"אב" של עם ישראל, דורש שהמכוון
45 של הרכוש גדול יהיה (בעיקר) לטובת ישראל, כענין של
46 שכר עבור ה"ועבדום" (ודוקא אז מהוה הדבר עבורם
47 "תנחומין" על הגלות המר במצרים)²⁹.

48 בכך מובן מדוע ה"פתחון פה" של אברהם (אשר
49 "ואחרי כן... לא קיים בהם") קשור להקדמה "ועבדום וענו
50 אותם קיים בהם" – משום שזהו היסוד של ה"פתחון פה"
51 בנוגע לרכוש גדול: מכיון אשר "ועבדום וענו אותם קיים
52 בהם" – בני ישראל סבלו מעבודה קשה ועינוי, זה מחייב
53 שגם ה"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (יהיה באופן של) קיים
54 בהם" (ולכן תוספת ההדגשה "קיים) בהם", לא "קיים"
55 סתם); שבני ישראל ירגישו כי ה"רכוש גדול" הוא
56 מלכתחלה הבטחה להם (ובשבילם) – כשכר ותגמול עבור
57 העבודה והעינוי.

58 ובכדי להיענות לטענה זו, וידא הקדוש-ברוך-הוא
59 שהרכוש גדול יגיע לבני ישראל באופן שהמצרים יתנו
60 אותו ובחן, ברצונם הטוב ובסכר פנים יפות – "ונתתי את

1 אמנם, מכיון שהדבר שימש הן כעונש למצרים
2 (כדלקמן) והן כתשלום שכר לבני ישראל, יתכנו בכך שני
3 אופנים, דהיינו – איזה משני הפרטים האמורים הוא
4 העיקר:

5 (א) זה שהמצרים היו צריכים לתת לבני ישראל את
6 רכושם – היה בעיקר בתור עונש למצרים²³, וכך מתפרש
7 הפסוק (שנאמר בברית בין הבתרים) – "וגם את הגוי אשר
8 יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"²⁴: ה"יצאו
9 ברכוש גדול", מהוה חלק (והמשך) לנאמר אשר "את
10 הגוי" "דן אנכי", כלומר, בעיקר יש בכך עונש של
11 "ונצלתם את מצרים"²⁵. ברם – מדוע ניתן רכוש זה לבני
12 ישראל (דוקא): מכיון שבני ישראל עבדו אצל המצרים,
13 התבצע איפוא העונש למצרים – בכך שבני ישראל יקבלו
14 את רכושם, בתור שכר עבודה.

15 (ב) ה"רכוש גדול" נקבע מלכתחילה כשכר עבור
16 "ועבדום וענו אותם", וזה שהדבר נאמר בהמשך ל"דן
17 אנכי", הוא משום שביחד עם שכר העבודה לבני ישראל
18 היה בזה גם עונש למצרים – נלקח מהם רכוש גדול, עד
19 אשר – "ונצלתם את מצרים".

ו.

אברהם רוצה שיורגש ברכוש היותו שכר לישראל
20 החילוק בין שני האופנים הוא:

21 לפי האופן הראשון, אין כל נפקא-מינה באיזה אופן
22 יגיע ה"רכוש גדול" לבני ישראל. העיקר הוא, שהרכוש
23 גדול ילקח מהמצרים, ומה שמגיע לבני ישראל הוא רק
24 ענין צדדי, אשר אין חשיבות באיזה אופן יתבצע.

25 ובמילא, אילו היו לוקחים בני ישראל את כל ה"רכוש
26 גדול" מהמצרים בשעת מכת חושך²⁶, לדוגמא, היה נפעל
27 בזה המכוון של "יצאו ברכוש גדול".

28 אמנם, אם "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" הינו (בעיקר)
29 שכר עבודה על "ועבדום וענו אותם" – חייב הדבר להיות

(23) ראה פרשת דרכים שם, שמפרש דשכר העבודה והרכוש גדול הם
ב' ענינים, ומה שאמר ה' לאברהם וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי
כן יצאו ברכוש גדול הכל הוא גמול למצרים על מה שהרעו לנו.

(24) דלכאורה הול"ל "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" בהמשך ל"ועבדום
וענו אותם", "להשלים ענין ישראל" ואח"כ "וגם את הגוי" – וראה אה"ח
לך שם "שלקח סדר העשוי כו' שבתחלה דן אותם ואח"כ השאלום רכוש
גדול".

(25) כסיום מאמר ה' למשה בפרשתנו (ג, כב), ופרש"י "כתרגומא
ותרוקנן". ובברכות (שם, ע"ב) "מלמד שעשאוה כמצודה שאין בה דגן
ור"ל אמר כמצולה שאין בה דגים".

(26) ראה שמו"ר פי"ד, ג (תנחומא בא ג. פרש"י בא י, כב) – שזה היה

אחד מהטעמים של מכת חושך "שחיפשו ישראל וראו את כליהם כו'".
ולהעיר, החידוש הכי גדול שבמדרש לקח טוב (בא י, כג. יא, ב) שבשלשת
ימי האפילה (לא רק חפשו וראו, אלא) לקחו בפעול את כל אשר להם.
ע"ש!

(27) במתנה גמורה וחלוטה (לא – השאלה) כמ"ש ברכש"ם (פרשתנו
שם, כב. בא יא, ב. יב, לו), בחיי בשם הר"ח, חזקוני וכלי יקר שמות שם.
ובכ"מ.

(28) ויתרה מזו: אם היו בנ"י לוקחים את הרכוש מהמצרים בעל
כרחם או גם שלא בידיעתם, כנ"ל, לא רק שבנ"י לא היו מרגישים בזה
התשלום על העבודה, כ"א שהיו יראים שהמצרים יחזרו ליטול מהם כו'.
(29) ראה גם כלי יקר בא יא, ב.

26 שאז היו גורמים לומר – אשר "ואחרי כן יצאו ברכוש
27 גדול לא קיים בהם";

28 אין זאת אלא "שלא יאמר אותו צדיק": מצד שלימות
29 הצדק והיושר של אברהם אבינו יש מקום לומר, כי מכיון
30 שבני ישראל עברו כזה שעבוד קשה ועיניו במצרים
31 ("ועבדום וענו") – מגיע להם ששכרם ישולם ב"רכוש
32 גדול" בו יהיה ניכר בגלוי היותו שכר על עבודתם (אשר
33 דוקא אז מתקיים בשלימות "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול
34 קיים בהם").

35 דבר זה נפעל, כנ"ל, על-ידי "דבר נא באזני העם
36 וישאלו...".

ה.

מטרת גלות מצרים – העלאת ניצוצות הקדושה

37 הביאור בזה בעבודה רוחנית:
38 ידוע³⁵, שה"רכוש גדול" אותו לקחו בני ישראל
39 ממצרים, מורכב (בפנימיות הענינים) מניצוצי קדושה שהיו
40 שם, והתבררו במהלך גלות מצרים, כולל – ניצוצות שהיו
41 בכסף ובזהב... שמהם עשו אחר כך את המשכן ובאופן
42 כללי השתמשו לקדושה

43 – הכוונה והתכלית של שעבודם במצרים היה³⁶
44 איפוא, על מנת שבאמצעותו יושג הענין של "ואחרי כן
45 יצאו ברכוש גדול", הוצאת והעלאת ניצוצי הקדושה של
46 מצרים.

47 [ובכך מתורצת התמיהה: מכיון שבני ישראל היו
48 מוכנים לוותר על הרכוש גדול, באומרם "ולואי שנצא
49 בעצמנו" (וכמשל שהגמרא מביאה בנוגע לזה³⁷) – מדוע
50 הקדוש-ברוך-הוא לא ויתר על כך?

1 חן העם...", שזה מדגיש אשר ה"רכוש גדול" קשור עם
2 "ועבדום וענו אותם", כנ"ל³⁰.

ז.

המצרים צריכים להתבע על הרכוש, לא רק לתתו
3 בנקודה זו מוסיפה הגמרא עד כמה נשללה טענת
4 אברהם – בכך שמביאה את הפירוש בקשר עם הפסוק
5 "דבר נא באזני העם וישאלו גו'":

6 אפילו היו נותנים המצרים לבני ישראל בצאתם
7 ממצרים כלי כסף וכלי זהב כו' ובסבר פנים יפות, עדיין
8 יש מקום לומר, שלא ניכר באופן גלוי כיצד נתניה זו באה
9 בתור שכר עבודה; תיתכן סברא שאין מדובר בשכר
10 עבודה, אלא בסתם נתינת מתנות³¹, או, על מנת שבני
11 ישראל לא יצאו ממצרים בעירום ובחוסר כל³².

12 ולכן, כדי לוודא לגמרי את הענין של "ואחרי כן יצאו
13 ברכוש גדול קיים בהם" (שיידעו באופן ברור שזה שכר
14 עבודה), צויה הקדוש-ברוך-הוא שדוקא העובדים עצמם
15 (באופן של "וענו") יבקשו וידרשו – ובאופן שדרישתם
16 תתמלא – מהמצרים את ה"רכוש גדול", שזה מראה בגלוי
17 כי הרכוש מגיע להם.

18 ועל פי זה יובנו השינויים בלשון הגמרא (לגבי לשון
19 המדרש) – האומרת "שלא יאמר (ולא הלשון "פתחון
20 פה"³³) אותו צדיק" (ולא "אברהם אבינו"):

21 גם אילו היו המצרים נותנים מעצמם את הרכוש גדול
22 לבני ישראל³⁴, היה הדבר הוכחה שה"רכוש גדול" שייך
23 לבני ישראל והמכוון בו הוא טובת ישראל; ובמילא אין
24 כאן "פתחון פה" (באופן כללי, על-ידי אחר "הפותח"
25 הפה סתום, האפשרי, רק אם המצרים לא היו נותנים כלל,

על התורה, לדוגמא: וירא יט, יב. כ, טז. תולדות כז, מ. ויצא כט, לד. יתרו כ, ב. משפטים כא, יא. ראה יד, יג.

34 אף שגם בפרשתנו נאמר אח"כ במאמר ה' (ג, כב) "ושאלה אשה משכנתה גו'", הרי עיקר ההדגשה בפרשתנו הוא פעולת ה' בהמצרים – ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים (ומסיים בכתוב) והי' כי תלכון לא תלכו ריקם" (ואח"כ נאמר בפסוק בפ"ע "ושאלה גו'"). וראה ראב"ע (שם, כא) וכלי יקר (שם, כב) ד"ושאלה" היינו שהמצרים היו מפייסין את ישראל שישאלו מהם. ונמצא שזה פרט נוסף ב"נתתי את חן העם גו'".

35 ראה ל"ת להאריז"ל (ר"פ תצא) כבי' מצות לא תשוב מצרימה. תו"א פ"א ס, ג. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 77 ואילך.

36 נוסף על ענין כור הברזל, בירורם (במקום גיהנום – ב"ר פמ"ד, כא. וש"נ שמו"ר פנ"א, ז. תו"א יתרו עד, ס"א ואילך).

37 בברכות שם (ריש ע"ב)

30 ועוד ענין בזה: כמדובר כמ"פ (ראה בארוכה הדרן הא' על מס' פסחים (נדפס בהגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים הוצאות תשמ"ו (ושאלח"ז) ע' תנט ואילך). הדרן על מס' אבות (לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 421 ואילך. ביאורים לפרקי אבות (קה"ת) בסופו) בכל הענינים דתומ"צ ושכרם יש בהם גדרים שמצד הנותן (הקב"ה) וגדרים מצד המקבל (ישראל). ועד"ז י"ל בהענין ד"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול": המצד ה"נותן" (הקב"ה) נוגע בעיקר ה"בפועל" – שהמצרים יענו ושבני יקבלו שכר ופעולה, ובמילא אינו נוגע כיצד נרגש זה אצל בני; משא"כ מצד גדר ה"מקבל" (ישראל, שנרגש באברהם אבינו), נוגע שגם אצל בני יורגש שנותנים להם שכר עבודה.

31 ובפרט ע"פ פרש"י וירא (כ, טז) ד"ה ונוכחת.

32 ראה לעיל הערה 22.

33 שיאמר – ולא רק פותח פיו – מורה על תביעה חזקה יותר. לאידך – יאמר ה"ז מעצמו; פתחון פה – ה"ז שבא ענין ופותח הפה (סתום).

ולעזר מיעזקאל (כט, כא), "ולך אתן פתחון פה", ובכ"מ בפרש"י

31 ישראל לוקחים אותו בעצמם) – מתבטא בכך שביורר
32 הניצוצות הוא בשביל העליה של בני ישראל, שלכן
33 ניצוצי הקדושה עצמם מסייעים לבני ישראל בעבודתם.

34 [ועל־דרך הידוע⁴¹ בענין "הוי" לי בעוזרי⁴² לשון רבים
35 – ניצוצות הקדושה, שנתבררו על־ידי עבודת האדם, הם
36 עצמם הופכים ל"עוזרי", מסייעים ועוזרים לאדם העובד
37 בעבודתו.]

38 ויש לומר, כי העובדה שניצוצות הקדושה נעשים
39 ל"עוזרים" של המברר – היא מסובב ותוצאה מכך שעיקר
40 המכוון של ביורר הניצוצות הוא "בשביל ישראל", כדי
41 שבני ישראל יתעלן].

.

שני האופנים בעבודת כל יהודי

42 שני האופנים האמורים קיימים גם בעבודת כל יהודי
43 (שהרי ירידת הנשמה למטה "היא .. בבחינת גלות
44 ממש"ש⁴³):

45 ירידת הנשמה למטה הינה בכדי לברר את הגוף והנפש
46 הבהמית וחלקו בעולם – "לקשרם ולייחדם באור אין סוף
47 ברוך הוא"⁴⁴, שעל־ידי זה עושים דירה לו יתברך
48 בתחתונים.

49 ועל־ידי שהנשמה יורדת למטה ומבצעת את העבודה
50 של ביורר וזיכוך העולם, הרי ירידה זו צורך עליה⁴⁵ –
51 נפעלת גם בה עליה (למעלה יותר מכפי שהייתה קודם
52 ירידתה למטה), עד שעל־ידי כך היא מגיעה לשלימותה
53 שלה⁴⁶.

54 ובזה ישנם שתי סברות⁴⁷ (בדומה למבואר לעיל ביחס
55 לגלות מצרים):

56 (א) העיקר והתכלית היא – שהעולם יתברר וייעשה
57 דירה לו יתברך, אלא מכיון שבני ישראל הם אלה העושים
58 את הדירה, מגיע להם שכר עבור כך⁴⁸ – "ואחרי כן יצאו
59 ברכוש גדול" – ההתעלות לה הינם זוכים על־ידי עבודתם.

1 ועל פי הנ"ל הדבר מובן ופשוט: ה"רכוש גדול" היה
2 עיקר המטרה של גלות מצרים; ללא ה"רכוש גדול" לא
3 הייתה מתמלאת הכוונה והתכלית של גלות מצרים].

4 ועל־ידי ה"ועבדום וענו אותם", על־ידי כך שבני
5 ישראל בעבודתם פעלו את ביורר והעלאת ניצוצות
6 הקדושה שבמצרים – נפעלה עליה גם בהם, בבני ישראל
7 עצמם³⁸.

8 שזהו הפירוש הפנימי בנאמר "ואחרי כן יצאו ברכוש
9 גדול", כאשר בני ישראל קיבלו ויצאו עם ה"רכוש גדול",
10 נפעלה עליה גם בבני ישראל – "ואנכי אעלך גם עלה"³⁹.

ט.

מטרת ביורר הניצוצות – העילוי בבני ישראל

11 בכך יובן תוכנם של שני הענינים הנ"ל (סעיף ה')
12 בעבודה רוחנית:

13 אם נוקטים כי עיקרו של ה"רכוש גדול" היה פעולתו
14 ביחס למצרים – להעניש את המצרים, נמצא, כי עיקר
15 המכוון (הפנימי) בגלות מצרים היה על מנת לברר
16 ולהעלות משם את ניצוצות הקדושה – שהניצוצות יתבררו.
17 אלא מכיון שבני ישראל היו אלה שהשלימו כוונה זו
18 בעבודתם – מגיע להם על כך שכר, שזוהי העליה הגדולה
19 שהם מקבלים על־ידי עבודתם.

20 ברם, אברהם אבינו "מסתכל" על ה"רכוש גדול" כפי
21 שהוא נוגע בעיקר לבני ישראל; "ואחרי כן יצאו ברכוש
22 גדול קיים בהם" – שהמכוון של גלות מצרים הוא: בכדי
23 שבני ישראל יגיעו לעליה ולשלימות שלהם, ולכן שלחם
24 הקדוש־ב־רוך־הוא למצרים לברר שם את ניצוצי הקדושה
25 – כי בכך יגיעו לשלימותם הם. זאת אומרת, המכוון הוא
26 התועלת והעליה של בני ישראל, אלא שזה מושג על־ידי
27 ביורר הניצוצות.

28 ומטעם זה צריך להגיע ה"רכוש גדול" דוקא על־ידי
29 "ונתתי את חן העם – שישאילום וילכו מלאים"⁴⁰: כאשר
30 המצרים נותנים את רכושם לבני ישראל (ולא שבני

(44) תניא שם (מח, ב).

(45) ראה לקו"ת כמסומן במפתחות (ע' נשמות: ירידה צורך עלי).
קנטרס ומעין מאמר ו פ"א. ד"ה וירח ת"ש (ע' פ). ד"ה ומעין תש"ו ספ"ג.
ועוד. וראה לקו"ש ח"כ ע' 284 הערה 30.

(46) ראה במקומות שבהערה שלפנ"ז. ובארוכה – לקו"ש [המתורגם]
חט"ו ע' 263 ואילך.

(47) וי"ל שזהו שני סוגי עובדי ה' – וראה לקמן בפנים.

(48) ראה לקו"ת ראה כח, ד.

(38) ועלי זו שבישראל הוא לכא' ענין נוסף על ביוררם (הנ"ל הערה
(36).

(39) ויגש מו, ד. וראה תו"א ריש פרשתנו.

(40) ע"ד "עולם מלא" (סנה' לו, א), "עולם על מלאו נברא" (ראה ב"ר
פ"ד, ז. פ"ג ג).

(41) ראה ד"ה הוי' לי בעוזרי תרפ"ז (סה"מ תרפ"ז ע' רח. סה"מ קונט'
ח"א קפב, ב ואילך).

(42) תהילים קיח, ז.

(43) תניא פל"ז (מח, סע"א).

יב.

הרגשת המטרה - בעת מילוי השליחות עצמה

אך גם אופן עבודה זה - השני - יכול להיות בשני פנים:

(א) שהתוכן והפעולה של עבודתו נרגש אצלו (לא בשעת העבודה גופא, אלא) בגמר העבודה: כאשר הוא משלים את עבודתו, הריהו מגיע להכרה מה פעל בעבודתו.

(ב) שגם בשעת העבודה גופא נרגש אצלו התוכן והמכוון של העבודה, עד שהוא עושה עבודתו לא רק בכדי למלא את כוונת הקב"ה, אלא זה גופא (כביכול) גם הכוונה והרגש של⁵⁶ בעת העבודה: לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, להביא את העולם לשלימותו.

ויש לומר שזהו תוכן החילוק בין הניסוח בו נאמר הענין הנ"ל במדרש ובין הניסוח המופיע בגמרא:

בגמרא: בכדי לשלול אפשרות של "יאמר אותו צדיק .. ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם" היו צריכים בני ישראל לשאול ממצרים - משום שלדעת הגמרא, גם בעת ובזמן השעבוד הרגישו בני ישראל כי תכלית העבודה היא הרכוש גדול, בירור הניצוצות -

ולכן הדבר נדרש מבני ישראל עצמם בגמר העבודה - כהמשך לעבודה, היות שהמשך העבודה הוא לקבל את ה"רכוש גדול".

מה שאין כן לפי המדרש, לא היה נרגש אצל בני ישראל המכוון והתכלית בעת השעבוד, אלא רק לאחר גמר והשלמת העבודה, ולכן היה מספיק שה"רכוש גדול" יגיע לאחר גמר העבודה ובאופן של "וישאלום"⁵⁷ - שהמצרים עצמם יתנו זאת לבני ישראל, כנ"ל.

יג.

ידיעת תכלית העבודה - מחזקת הבקשה לגאולה "נאו"

מכל הנ"ל עולה ההוראה בעבודתו של כל יהודי

1 (ב) תכלית הכוונה היא - בני ישראל, שהיהודי יגיע
2 לשלימותו⁴⁹ האמיתית; אלא שהדרך לכך היא - על-ידי
3 ירדת הנשמה למטה ועבודתה בבירור וזיכוך העולם.

יא.

עליית הנשמה - שכר, או שלימות של העבודה

4 שני אופנים הנ"ל קשורים עם שני אופנים בה הנשמה
5 ניגשת לעבודתה בבירור וזיכוך העולם⁵⁰:

6 (א) העבודה בבירור העולם היא בקבלת עול כמו "עבד
7 פשוט", זאת אומרת, לדידו אין כל נפקא מינה מה פועלת
8 העבודה; הוא יודע רק דבר אחד: יש לו שליחות
9 מהקדוש־ברוך־הוא שעליו למלא - אך מבחינתו לא משנה
10 מה השליחות פועלת, ובלשון הידוע⁵¹ "אילו נצטוו לחטוב
11 עצים" היה עושה זאת באותה קבלת עול.

12 (ב) למרות שהוא עושה את העבודה מתוך ביטול
13 וקבלת עול, עם זאת, הוא גם יודע ומבין את תוכן
14 השליחות⁵², שבכך נעשית דירה לו יתברך בתחתונים.

15 וחילוק זה בין שני אופני העבודה - בא לידי ביטוי
16 ביחס לעליית הנשמה, הנפעלת אחר כך על-ידי עבודתה:

17 כאשר העבודה היא באופן הראשון, במטרה וכוונה
18 אחת ויחידה למלא את שליחות הקדוש־ברוך־הוא, אזי
19 עליית נשמתו היא אצלו כדבר נוסף על עבודתו - ענין
20 של שכר⁵³ (שהוא מקבל אחר כך, משום שביצע את כוונת
21 הקדוש־ברוך־הוא).

22 ברם, בשעה שהוא חודר גם ב"תוכן" השליחות,
23 במטרות אותם הוא פועל ומשיג בעבודתו (לקשר את
24 העולם עם אלקות, שתיעשה דירה לו יתברך בתחתונים)
25 - אזי העליה בנשמה לא מהווה אצלו רק שכר, כי אם
26 כהמשך של העבודה עצמה. שהרי, זה גופא המשמעות
27 של העליה בנשמה - אשר המשכת העצמות הנעשית
28 על-ידי העבודה בבירור וזיכוך העולם (הדירה לעצמותו
29 יתברך⁵⁴) - מתגלה לנשמה (שעשתה את הדירה)⁵⁵.

(53) ושלימותו שהגיע אל"ה היא "בי" אחידא" (זח"ג רצב, א) - "מציאות הארון", מנוחה שלמעלה מהליכה ועלי" (תו"א צו, א. ובכ"מ).

ואכ"מ.

(54) כמו דירת האדם עד"מ, דעצמות האדם דר בהדירה (המשך תרס"ו בתחלתו (ס"ע ג). ובכ"מ).

(55) ראה גם לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 265 ואילך.

(56) להעיר גם מהמבואר במ"א (ראה לקו"ש חכ"ג ע' 160 ואילך) בהחילוק בין אופן העבודה דשכיר ופועל כו' ודבעה"ב.

(57) ראה ראב"ע וכלי יקר שבהערה 34.

(49) וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 249 הערה *8 (בפי' דברי הלקו"ת ראה שם).

(50) להעיר מדה ומקנה רב והמאמרים שלאחריו בהמשך תרס"ו בההפרש בין עבד נאמן לעבד פשוט.

(51) לקו"ת שלח מ, א. ובכ"מ [ע"ד לשון זה נמצא במו"ג ח"ג פנ"א בהערה "תעשה מצוה .. כמו .. יחטוב עצים מן היער", אלא ששם הוא משל על העושה מצוה בלי כוונה כלל ("לא מי שצוה לעשותו כו"). ואכ"מ].

(52) ראה גם (ע"ד ב' אופנים שבפנים) תורת שלום ע' 132. ד"ה באתי לגני תשי"ב ספ"ד. - וראה לקו"ש חכ"ב ע' 76-7.

16 וכפי שרואים בפועל, שכאשר יהודי מרגיש שקיום
 17 התורה ומצוות מביא ומקדים, "אחישנה", את ביאת
 18 המשיח ובנין בית המקדש... – זאת אומרת שעבודתו
 19 מביאה את העולם ואת כל סדר ההשתלשלות לתכליתו,
 20 "שלכך נברא מתחילתו", שתהיה דירה לו יתברך
 21 בתחתונים – אזי עבודת ה' שלו היא בחיות אחרת
 22 לגמרי ובמידה רבה ביותר של הידור...⁶⁰
 23 ובשעה שהעבודה היא באופן כזה, הרי רצונו ובקשתו
 24 שיהיה גילוי המשיח הם באופן אחר לגמרי, עד שהוא
 25 תובע כביכול "ווי וואַנט משיח נאָר"⁶¹.
 26 וזה גופא ממהר ומקדים עוד יותר את הגאולה של כל
 27 אחד ואחת מישראל, ביחד עם שכנתא (הנמצאת)
 28 בגלותא, ונעשה "מיד הן גאלין"⁶², מיד ממש – "נאָר" –
 29 בעגלא דידן.
 (משיחות ש"פ דברים תש"מ)

1 "במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות"⁵⁸, ובפרט
 2 בימינו, בעקבתא דמשיחא:
 3 יהודי צריך ללמוד תורה ולקיים מצוות בקבלת עול,
 4 משום שכך ציוה הקדוש ברוך הוא, והשאלה מהי נונת
 5 הקב"ה בשליחותו ועבודתו לא יוצרת אצלו שום חילוק
 6 בתוקף עבודתו כלל – ובמילא, אין אצלו כל נפקא-מינה
 7 אם העבודה מתבצעת בזמן בית המקדש או בזמן הגלות
 8 סתם או בעקבתא דמשיחא. אופן הקיום הוא ככוונה
 9 ותכלית אחת: לעשות את ציווי ושליחות הקב"ה.
 10 ברם, בידוע שנמצאים "בעקבתא דמשיחא", ו"תכלית
 11 השלימות הזה של ימות המשיח ותחיית המתים שהוא
 12 גילוי אור אין סוף ברוך הוא בעולם הזה הגשמי ("שלכך
 13 נברא מתחילתו"⁵⁹) תלוי במעשינו ועבודתנו כל זמן משך
 14 הגלות"⁵⁸ – צריכה הכרה זו עצמה להיות נרגשת
 15 בעבודתו.

(פסחים נו, א. ועוד) ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין.
 (61 ראה לקר"ש שם. וש"נ.
 (62 רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(58 תניא רפ"ז.
 (59 שם פל"ו (מו, א).
 (60 ראה לקר"ש [המתורגמן] ח"כ ע' 258 ואילך – בביאור מחז"ל

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

19 חידוש גדול יותר בסברא זו, ולכן העדיף המקשן להקשות דווקא
 20 מהברייתא.
 21 אומרת הגמרא: מְכַל מְקוּם – בין שנקשה מהמשנה בשביעית ובין
 22 שנקשה מהברייתא, קְשִׁיָא כנוצר על דין משנתינו.
 23 אומרת הגמרא: הִסְיָן לַשְּׁמוֹת הַמְּטוֹרָאִים שמתרצים את הקושיא
 24 להלן, הוא חרפ"ש – רבי חנינא, רבא, רב פפא, רב אשי.
 25 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי חֲנִינְא, דְּכַר תּוֹרָה אָחַד דִּינִי מְמוֹנֹת
 26 וְאָחַד דִּינִי נִפְשׁוֹת חַיִּיבִים בְּרִישָׁה וּבְתַקְיָה, שְׁנַאמַר (ויקרא כד כב)
 27 'מִשְׁפַּט אָחַד יִהְיֶה לָכֶם, וְכַמְּבֹאֵר בְּמִשְׁנַתֵּינוּ. אַבְל חַכְמִים תִּיקְנוּ
 28 שְׁבֻדֵּינִי מְמוֹנֹת לֹא יִצְטַרְכוּ דְרִישָׁה וְחִקְיָה, וּבְמִשְׁנָה בְּשִׁבְעִית
 29 וּבְבִרְיִיתָא מְדוּבַר לְאַחַר תַּקְנַת חַכְמִים. וְמָה הַטַּעַם שְׁאִמְרוּ חַכְמִים
 30 שְׁבֻדֵּינִי מְמוֹנֹת לֹא בְעִינֵן – אֵין צְרִיכִים דְרִישָׁה וּבְתַקְיָה, כְּדִי שְׁלֹא
 31 תִּנְעוּל דְלֵת בְּפִנֵי לִוְיָן – שְׁחִשְׁשׁוּ שְׁהַלוּוִים לֹא יִמְצָאוּ מִי שִׁילוּהָ
 32 לָהֶם, מִשׁוּם שְׁאֲנִשִּׁים יִמְנְעוּ מִלְּהַלוּת, שְׁמָא הַלוּהָ יִכְחִישׁ אֵת
 33 הַהַלוּאָה, וְכִשְׁהַמְלוּהָ יִבְיֵא עֵדִים עַל הַהַלוּאָה, יִכְשְׁלוּ הָעֵדִים
 34 בְּדְרִישׁוֹת וּבְחִקְרוֹת, וְלֹא יוֹכַל הַמְלוּהָ לְקַבֵּל אֵת כִּסְפוֹ בְּחִזְרוּהָ.
 35 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: אָלָא מְעַתָּה שְׁהַסְקֵנוּ שְׁבֻדֵּינִי מְמוֹנֹת אֵין דְרִישָׁה
 36 וְחִקְיָה,

1 לומר שהעדים החתומים על השטר שקרנים הם, ולא ראו את
 2 ההלואה, ומדוע אנו מתרצים את דבריהם.
 3 רוחה הגמרא את הקושיא על המקשן: הָא לֹא קְשִׁיָא, לְפִי דְעִירִיפָא
 4 מִינָה קְאָמְרִינֵן – העדפנו להקשות מהברייתא דווקא משום
 5 שחזקה את כוחו של דין זה יותר מהמשנה, וחיידשה בו חידוש
 6 גדול יותר, דְאִפִּילוּ אִם הַתַּאֲרִיךְ הַכְּתוּב בְּשֵׁטֶר הוּא אָחַד בְּנִיטָן
 7 בְּשַׁנַּת הַשְּׁמִיטָה, דְּלֹא שְׁכִיחִי אִינְשֵׁי דְמוֹנְפִי – שבזמן זה לא מצויים
 8 אנשים שמלוים ממון לחבריהם, משום שבסוף שנת השמיטה
 9 נשמטים כל החובות, ואינם רוצים שחובם ישמט, דְּלִיכָא לְמִימַר –
 10 שעל כן רחוק יותר לחשוש שְׁמָא אִיחִירוּהוּ וּבְתַבּוּהוּ, דְּלֹא מְרַע
 11 לְשַׁתְרִיָּה – שהרי אין אדם רוצה להִרְעֵעַ את שטרו, ואם התאריך
 12 הכתוב בשטר אינו יום ההלואה בדווקא, אלא ההלואה היתה
 13 קודם לכן והם איחרו את הכתיבה, לא היו כותבים את השטר
 14 בזמן כזה, שאין רגילות להלוות בו, והכל מרגנים על שטר שנכתב
 15 ביום כזה ואומרים שהוא מזויף. וְאִפִּילוּ הָכִי בֵּינָן דְשְׁבִיעִית רַק
 16 בְּסוּפָה הִיא מְשַׁמְמַת, וִישׁ מַעַט אֲנִשִּׁים שְׁמֻלוּים גַּם בְּנִיטָן, וְעֵדִיין
 17 יֵשׁ מְקוּם לְתַלוּת שְׁמָא אִיחִירוּהוּ, לְפִיכָךְ מְתַרְצִים אֵת דְבִרְיָהֶם
 18 וּמְכַשְׂרִין – מכשירים את השטר. ונמצא שהברייתא אמרה

לקוטי שיחות

פרשת שמות

כרך כא, ג

מתורגם ללשון הקודש

הבן, אלא זהו ענין עצמותי בבן, כי הוא אש שזהו אביו. 23
ולכן אהבת האב לבנו איננה משום ההגיון ומשום מעלת 24
בנו, אלא זוהי אהבה עצמותית משום שהוא בנו, שהאב 25
והבן הם עצם אחד⁷, ומשום כך הוא אוהבו. 26
אצל בן גדול, למרות שגם הוא עצם אחד עם אביו, 27
הרי משום שקיימת גם אהבה הנובעת מטעמים הגיוניים, 28
היא מנסה על האהבה העצמותית הקיימת ביניהם. 29
ואילו בן קטן, שאין כלפיו אהבה הנובעת מסיבה 30
הגיונית, הרי אהבה עצמותית היא גלויה, ולכן האב "אוהב 31
את הקטן יותר מכולן". 32

ג.

שני סוגי אהבת הקב"ה לישראל

כשם שהאהבה בין האב לבן כאן למטה, כך היא 33
כביכול גם למעלה בין הקדוש־ברוך־הוא – "אבינו 34
שבשמים" – לבין ישראל – "בנים למקום", 35
ואדרבה: האהבה העצמותית של ההורים לילדיהם 36
נובעת מהאהבה העצמותית של הקדוש־ברוך־הוא 37
לישראל⁸, ולכן מובא משל זה בתורת אמת לענין אהבת 38
הקב"ה לישראל, 39
וכך באהבת הקדוש־ברוך־הוא לישראל יש שני אופנים 40
והרגות: 41
כאשר ישראל עובדים את ה', ונראית בגלוי מעלתם 42
ביחס לכל האומות, אזי אהבת הקדוש־ברוך־הוא לישראל 43
היא גם אהבה שמצד הטעם⁹ – בדומה לאהבה של האב 44
לבנו הגדול. 45

מבאר שהאהבה לקטן היא אהבה עצמית. ע"ש. אבל הביאור שם הוא לענין אהבת הקטן סתם (גם לקטן שאינו בנו). והמבואר בפנים הוא – שגם האהבה עצמית דאב ובן היא יותר (בגילוי) בבן קטן מבין גדול. (7) ראה בארוכה ס' הערכים חב"ד ערך אהבה ע' רמג ואילך. וש"נ. (8) ראה גם לקר"ש [המתורגם] ח"ו ע' 8 והערה 33 שם (סה"מ מלוקט ח"ד ע' עא). ולהעיר מד"ה כי נער ישראל שם. (9) ויש בזה – המעלה, שע"פ הטבע שהטביע הקב"ה באדם רוצה בקב שלו יותר מט' קבין של חברו (כ"מ לח, א).

א.

"בני בכורי ישראל"

1 בפעם הראשונה שבה נקראים ישראל בתורה "בנים" 2
למקום – וזאת בפרשתנו¹ – נאמר בפסוק "בני בכורי 3
ישראל". "בכורי" "לשון גדולה"².
4 אך בכמה מאמרי חז"ל³ כורכים את מעלתם של 5
ישראל כ"בנים" עם ענין הקטנות, שישראל הם כבן קטן.
6 – "נער ישראל ואוהבהו"⁴, ומביאים על כך משל למלך 7
"שהיו לו בנים הרבה והיה אוהב את הקטן יותר מכולן"⁵.
8 יש להבין:
9 כיון שהאהבה לבן קטן היא "יותר מכולן", הרי, 10
המעלה של "בן" קיימת יותר בגלוי אצל קטן מאשר אצל 11
גדול, ומדוע מדגיש הפסוק בדברו על מעלת ישראל כבנים 12
"בני בכורי ישראל – לשון גדולה"?

ב.

האהבה לבן קטן – יותר מכולן

13 כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר מדוע האהבה לבן 14
קטן היא "יותר מכולן"⁶:
15 בן גדול, שכבר התפתח בשכל ובמדות וכדומה, הרי 16
אהבת האב אליו איננה תמיד מעצם היותו בנו. האב יכול 17
לאהבו גם משום שהוא חכם ומתנהג כראוי, משום שיש 18
לו מדות טובות, או משום שהבן זהיר ביותר בכבוד אב. 19
אהבה כזאת היא אהבה הנובעת מסיבה והגיון.
20 אבל אהבת האב לבנו הקטן, היא אהבה עצמותית. כי 21
הבן הקטן איננו מושלם בשכל או במדות. ויותר מכך – 22
גם כאשר הילד מציית לאביו ומכבדו, אין זאת עקב מעלת
* וסיום מס' ברכות (סעיף ו ואילך).
(1) ד, כב.
(2) רש"י עה"פ (לפי "פשוטו").
(3) ראה אגדת בראשית פ"ה, א. דבר פ"ה, ז. וראה לקו"א ואו"ת להה"מ בתחלתם. ובכ"מ בפסוריו.
(4) הושע יא, א. וראה בארוכה אוה"ת בשלח ע' שפכ ואילך. ד"ה כי נער ישראל תרס"ו. ספר המאמרים תרע"ח ע' קנט ואילך.
(5) דבר"ש שם.
(6) בד"ה כי נער ישראל שם (ע' תקנן. ובהוצאת תנש"א ע' תקעז)

30 לפי האמור לעיל יוצא, שכאשר נשארים בעבודה
31 רוחנית בדרגת "קטנות", מגיעים לידי גילוי אהבה
32 עצמותית. ואילו עבודתם של ישראל בתורה ומצוות באופן
33 המבטא את מעלותיהם הגלויות של ישראל בשכל ובמדות,
34 וממילא גם מעוררת את אהבת הקדוש-ברוך-הוא שמצד
35 הטעם, הרי נגרם כיסוי של האהבה העצמית!

36 נכון אמנם, שכאשר נמצאים בדרגה של התבטלות
37 וקטנות, אין המעלות הגלויות של ישראל מסתירות את
38 האהבה העצמותית כדלעיל – אך זו אינה תוצאה ישירה
39 של עבודת הביטול, שהתבטלות גורמת לאהבה עצמית. אלא
40 שכאשר אין מסתכלים על המעלות הגלויות, יכולה האהבה
41 העצמותית הקיימת מלכתחילה להתגלות, כי ההתבטלות
42 פועלת בענין ההעלם של המעלות הגלויות.

43 אך מכך שהקדוש-ברוך-הוא קבע שיגדלו מקטנות
44 לגדלות, ותכונת הגדלות היא התפתחות האדם בשכל
45 ובמדות וכו', הרי בוודאי אין הכוונה שהאהבה העצמותית
46 תוסתר, ולכן מובן, שעבודת ה' הנובעת מתכונת הגדלות
47 עצמה מביאה (כאשר היא לפי רצון ה'), לתוספת וגידול
48 גם בגילוי האהבה העצמותית.

ה.

עבודת יהודי בשכל ובמדות היא מתוך קבלת עול

49 ההסבר לכך הוא:
50 עבודתו של היהודי בשכל ובמדות איננה ח"ו ההיפך
51 מהתבטלותו כלפי הקדוש-ברוך-הוא, כי אם להיפך: זוהי
52 תוצאה והמשך לכך. עצם העובדה שיהודי צריך לעמול
53 ששכלו שלו יבין את חכמתו יתברך (התורה), ושבמדותיו
54 שלו תהיה חיות ועריבות בתורה ובמצוות, נובעת משום
55 שזהו רצון העליון¹⁴ והוא מתבטל לרצון ה' בכל.

56 וכדוגמת המוסבר¹⁵ לגבי הסיווג של המצוות
57 למשפטים, ערות וחוקים, שזוהי חלוקה של תורה, שאפילו
58 אם נאמר¹⁶ שאין הן נחלקות רק בטעמיהן, כי אם גם
59 באופן קיומן¹⁶: "עדות" צריך לקיים כמצוות המעידות על

1 ולכן מוצאים שהמדרש⁹ מקשר את הפסוק "בני בכורי
2 ישראל" למעשיהם הטובים של ישראל – "שבכרו מעשים
3 טובים בפני הקדוש-ברוך-הוא על הר סיני", כי "בכורי",
4 לשון גדולה, מצביעה על מעלתם הגלויה של ישראל.

5 אך ישנה גם האהבה העצמותית של הקדוש-ברוך-הוא
6 לישראל, אשר הם "חלק אלוהה ממעל ממש"¹⁰ (חלק מן
7 העצם¹¹) – בדומה לאהבה של האב לבנו הקטן משום
8 שהבן הוא בנו – שאהבה זו אינה תלויה בעבודתם של
9 ישראל.

10 כנאמר במדרש¹², "כשם שבנו של אדם כשהוא תינוק
11 קטן אם יחטא אין אביו מסלק עליו מפני שהוא קטן .. כך
12 ישראל אפילו חוטאין בשגגה מעלה עליהם שהן כתינוק
13 קטן".

14 ואהבה זו מתגלה כאשר ישראל נוהגים בעבודת ה'
15 כבן קטן:

16 כאשר האדם חוש שהוא בעל מעלה – שיש לו הבנה
17 באלקות, אהבת ה' ויראת ה' וכו' – והרגשה זו גלויה
18 אצלו, הרי גם אהבת הקדוש-ברוך-הוא אליו היא אהבה
19 הנובעת מטעם, אשר מסתירה את האהבה העצמית.

20 דוקא כאשר היהודי חש עצמו קטן, וכלי להתחשב
21 במעלותיו הרבות הוא "קטן" בעיני עצמו¹³ כתינוק קטן
22 שאין לו שום מעלות גלויות, וממילא העבודה איננה מצד
23 טעם ודעת, אלא מתוך קבלת עול

24 – בדיוק כקטן כפשוטו, שאחת מתכונתיו היא, שהוא
25 בעל קבלת עול בטבעו, הוא מציינת להוריו אף כאשר אין
26 הוא מבין את הענין בשכלו –

27 הרי זה מעורר את גילוי האהבה העצמותית של
28 הקדוש-ברוך-הוא לישראל.

ד.

גדילת האדם – תוספת בגילוי האהבה

29 אך עדיין דרוש הסבר:

*9) מדרש משלי פ"ו, א. וראה שמו"ר פט"ו, כז.

10) תניא רפ"ב.

11) ראה בארוכה ד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט (בסה"מ קנט' ח"א) פ"ד ואילך.

12) אגדת בראשית שם.

13) כפירוש המהרז"ו לרבי"ר שם. וראה כלי יקר ויחי (מח, טז). שיחת עשרה בטבת תשמ"ב. ולהעיר מחולין פט, א.

14) להעיר מתניא פל"ח (ג, ס"ב ואילך) לענין דביקות בה' וכוונת המצוות.

15) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 134 ואילך. ועוד.

16) כי קיום כ" המצות צ"ל מפני שהן "מצות" ציווי ורצון ה' (סה"מ תרפ"ו ד"ה זה היום (ע' ג). ד"ה הוי' לי בעוזרי תרפ"ז (בסה"מ קנט' ח"א) פ"ג, ובכ"מ).

וגם המבארים שאין מברכים על מצות שכליות הרי פירשו סברתם שאין לומר עליהן "אשר כו' וציונו" כיון שאף א ם לא נצטוונו השכל גזור עליהן לעשותן (ראה אנצק' תלמודית ח"ד ע' תקכה וש"ו).

*16) ראה שמנה פרקים להרמב"ם פ"ו דמ"ש חז"ל (תו"כ קדושים כ, כו) שאדם צ"ל "אפשי ומה אעשה אבי שבשמים גזר עלי", הוא דוקא במצות שמעיות (חוקים), ולא במצות שכליות. כי הרעות שהן רק גם מצד השכל צריך לומר ע"ז "אי אפשי", וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 265.

31 .. ילכו מחיל אל חיל", שזהו היפך מקבלת עול, אשר בה
 32 אין צריכים לחול שינויים²³.
 33 הרמז בכך הוא, שהסיום והשלימות של ה"מסכת" –
 34 העבודה הרוחנית – של קבלת עול הוא דוקא כאשר היא
 35 חודרת גם לשכל האדם, ואף לשכל כפי שהוא בשלימותו,
 36 הבנת התורה. כאשר כל ענינו כתלמיד חכם הם חלק
 37 ממסכת ברכות, חדרים ברכות ה', כביטוי של קבלת עול
 38 עצמו.

ז.

"בניך" – לימוד התורה מתוך התבטלות

39 איחוד זה בין קבלת עול – המבטא את המעלה
 40 העצמית של היהודי כבנו של הקדוש-ברוך-הוא, כדלעיל
 41 בסעיף ג' – עם המעלות הגלויות (שכל ומדות וכדומה),
 42 נרמז גם במאמר שבסיום המסכת עצמו – "וכל בניך למודי
 43 ה' ורב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך":

44 פסוק זה כולל שני ענינים: (א) "וכל בניך למודי ה'"
 45 – משמעות המילה "בניך" כאן היא כפשוטה²⁴. (ב) "ורב
 46 שלום בניך" – על המילה "בניך" כאן אומרת הגמרא "אל
 47 תקרי בניך אלא בוניך", תלמידי חכמים הבונים את העולם
 48 הם "מרבין שלום בעולם".

49 הסיבה בפשטות, לכך שהגמרא מצטטת את תחילת
 50 הפסוק היא רק כדי להוכיח (א) שהפסוק מדבר אודות
 51 "לימודי ה'" – תלמידי חכמים²⁵, (ב) את המילה "בניך"
 52 בפעם השניה דורשים "אל תקרי בניך אלא בוניך", משום
 53 שכבר נאמר לפני כן "בניך"²⁶.

54 ביתר עמקות ניתן לומר, שהמילים "וכל בניך למודי
 55 ה'" מהוות גם הסבר למדרש "אל תקרי בניך אלא בוניך":
 56 ידוע²⁷, שאכן הלימוד של "אל תקרי .. אלא .." אינו
 57 שולל את המשמעות הרגילה של "תקרי", אלא מהוות
 58 תוספת לו. כך בענינו, גם לאחר הלימוד "אל תקרי בניך
 59 אלא בוניך" נשארת גם המשמעות של "בניך" כפשוטה.
 60 משמעות הדברים בעבודת האדם היא: תלמידי חכמים

1 ענינים מסויימים, ו"משפטים" יש לקיים גם מפני שההגיון
 2 מחייב – הרי עצם הדבר שמצוות שכליות מקוימות גם
 3 משום טעמן, צריך להיות מתוך קבלת עול. כלומר, משום
 4 שהקדוש-ברוך-הוא גזר שקיום מצוות אלו יהיה גם משום
 5 הטעם ההגיוני שבהן.

6 יוצא, שהמעלות הרוחניות של היהודי (בשכלו
 7 ובמידותיו) אינן מעלימות ומחלישות את קטנותו
 8 והתבטלותו וקבלת העול שבו, כי אם להיפך: כאשר יהודי
 9 משתמש גם בשכלו ובמידותיו לעבודת ה' משום שכך
 10 ציוה הקדוש-ברוך-הוא, הרי הוא מוכיח בכך, שקבלת עול
 11 "גדלה" אצלו – לא נותר שום ענין הנפרד מהתבטלותו,
 12 אלא היא חדרה אל כל כולו, עם כל כוחותיו.

13 ולכן, לא זו בלבד שמעלותיו אינן מכסות את האהבה
 14 העצמותית, אלא להיפך: הן "מגדילות" את גילוי האהבה
 15 העצמותית, כך שהיא תחדור אל האדם כולו.

ז.

מעלת תלמיד חכם בהיותו חדר ביראת ה'

16 ענין זה, שעבודתו של היהודי בשכל ובמדות צריכה
 17 להיות תוצאה של קבלת עול, רמוז גם בכך שסיומה של
 18 המסכת הראשונה בגמרא – מסכת ברכות – עוסק
 19 במעלותיהם של תלמידי חכמים: "תלמידי חכמים אין להם
 20 מנוחה... ילכו מחיל אל חיל"¹⁷. .. תלמידי חכמים מרבין
 21 שלום בעולם שנאמר¹⁸ וכל בניך למודי ה'..."

22 המסכת הראשונה של הגמרא מצביעה על ראשית
 23 העבודה הרוחנית, שזוהי קבלת עול¹⁹. וכנאמר בדברי
 24 הראשונים²⁰, שתחילת הגמרא היא במסכת ברכות, משום
 25 "ראשית חכמה יראת ה'"²¹, ומסכת זו עוסקת בקריאת
 26 שמע שהיא "יחודו של הקדוש-ברוך-הוא ולקבל עליו
 27 מלכות שמים ועול תורה והמצות..."

28 אך סיום המסכת, והרי "הכל הולך אחר החיתום"²²,
 29 עוסק דוקא במעלתם של תלמידי חכמים, לימוד התורה
 30 וההבנה. ויותר מכך: מעלתם היא בכך ש"אין להם מנוחה

23 ת"א ויקהל פט, ד. ולהעיר מת"א (מד, א) – שענין ההודאה הוא
 בחיי דומם.
 24 שהרי הלימוד הוא מ"בניך" ה', כדלקמן.
 25 ראה רד"ק ומצודות עה"פ.
 26 וא"כ הול"ל "ורב שלומם" של"ה חלק תושבע"פ תג, ב. עץ יוסף
 לע"י ברכות שם).
 27 ראה ס' הליכות אלי ס"ג. ועיין מ"ג ח"ג פמ"ג. שו"ת הרב"ד ח"ג
 תשובה אלף סח (תרמ"ג). אנצקלופדיא תלמודית ח"ב מע' אל תקרי.

17 תהלים פד, ח.
 18 ישע"י נד, יג.
 19 תניא רפמ"א.
 20 פסקי ריא"ז לברכות בתחלתם (הועתק גם בהגהה בהקדמת
 פיהמ"ש להרמב"ם). וראה גם מאירי בפתיחתו (קרוב לסופה) ובריש מס'
 ברכות.
 21 תהלים קיא, י.
 22 ברכות יב, א.

31 קטן אין קיימות רק התכונות של קטנות והתבטלות, אלא
 32 של לימוד:
 33 ניתן לראות בכיורור, שילד שואל ומתעניין בכל הסובב
 34 אותו – הוא תמיד דורש לדעת "מה" ו"מדוע". ואם אינו
 35 מקבל תשובה המספקת אותו, הוא שואל שוב ושוב.
 36 יותר מכך: גם מעלת תלמיד חכם המובאת במאמר
 37 הראשון שבסוף מסכת ברכות – "תלמידי חכמים אין להם
 38 מנוחה .. ילכו מחיל אל חיל" קיימת בגלוי אצל תינוק
 39 קטן. כפי שרואים בכיורור שילד בריא אינו נח ואינו נשאר
 40 זמן רב באותו מקום, והוא תמיד מתנועע ומחפש עיסוקים
 41 שונים וכדומה.
 42 יותר מכך: תכונות אלו קיימות אצל ילדים במדה רבה
 43 יותר מאשר אצל מבוגרים, אצל ילדים זהו ענין טבעי,
 44 שלא כאצל מבוגרים.
 45 ויש לומר, שההסבר הפנימי לכך הוא: כיון שהענין
 46 של "וכל בניך" מביא לידי "למודי ה'", לכן קיימות
 47 התכונות של "למודי" גם אצל "בנים" כפשוטם. וכיון
 48 שאצל ילד הענין של "בניך" גלוי יותר, לכן גם התכונות
 49 של "למודי" גלויות יותר אצלו.

50 ומכך שענין זה קיים אצל ילדי ישראל, הוא מגיע³⁰
 51 גם לעולם כולו, שכך הוא אופיו הטבעי של כל ילד³¹.

ט.

"בני בכורי" – המעלה העצמית גלויה

52 לפי כל האמור לעיל ניתן להבין את הנאמר בפסוק
 53 "בני בכורי ישראל" – למרות שמעלתו של "בן" גלויה
 54 יותר אצל בן קטן, ואשר משום כך משולים ישראל במספר
 55 מקומות לבן קטן:

56 מעלותיהם הגלויות של ישראל, שמשום כך הם
 57 מכונים "בכורי" – לשון גדולה, אינן נפרדות ממעלתם
 58 העצמית כ"בנים" של הקדוש־ברוך־הוא, אלא להיפך:
 59 השלימות של מעלתו העצמית של יהודי כבן לה' היא
 60 כאשר הדבר בא לידי ביטוי גם במעלות הגלויות, כדלעיל.

1 הם "בוניך" – "מרבית שלום בעולם", רק כאשר הם
 2 לומדים באופן של "בן" – "בניך", והרי מעלת הבן היא
 3 בעיקר של בן קטן, כאשר הלימוד הוא מתוך קטנות²⁸
 4 והתבטלות.
 5 מהו הקשר בין התבטלות לבין לימוד? הם נגודים זה
 6 לזה! לכן מקדים הפסוק ואומר "וכל בניך למודי ה'".
 7 הענין של "למודי ה'" אינו מעלה של ישראל
 8 כשלעצמה אלא היא באה עם "בניך". בהיותו "בנו" של
 9 הקדוש־ברוך־הוא – כאשר עצם היהודי מאוחד עם אלקות
 10 – נגרם ממילא שכל עניני האדם מאוחדים עם אלקות –
 11 שכלו הוא לצורך "למודי ה'", למען לימוד תורה, מדותיו
 12 הן אהבת ה' ויראת ה' וכדומה – וממילא "וכל בניך למודי
 13 ה'": עצם היותם "בניך" מביאה אותם לידי "למודי ה'".
 14 ולפיכך, גם כאשר עוסקים בלימוד התורה – שאז קיים
 15 בגלוי גם הענין של "בוניך", ולא רק "בניך" ("אל תקרי
 16 בניך אלא בוניך") – הרי הבסיס הוא "בניך" – להיות בן
 17 לקדוש־ברוך־הוא, דבר המתבטא בקטנות והתבטלות,
 18 כדלעיל.

ח.

תכונות הלימוד אצל הילד

19 ויש לומר, שרואים בכך דבר נפלא:
 20 כשם שאת המעלה העצמותית של היהודי כ"בנו" של
 21 הקדוש־ברוך־הוא מבארים באמצעות משל מהיחס בין אב
 22 לבנו הקטן בגשמיות –
 23 כי האהבה העצמותית של ההורים לילדיהם נובעת
 24 מהאהבה העצמותית של הקדוש־ברוך־הוא (אבינו)
 25 לישראל (בנים), כדלעיל –
 26 כך ניתן לבאר באמצעות משל זה גם את הפרט של
 27 "וכל בניך למודי ה'", שהיותם "בניך" גורמת למעלה של
 28 "למודי ה'":
 29 מקיומו של ענין זה אצל ישראל, בני הקדוש־ברוך־
 30 הוא, נובע ענין כזה גם לגבי בן קטן כפשוטו, שאצל בן

שלוש רב תש"ד. נת' בלקוי"ש [המתורגם] חט"ו ע' 339 ואילך).
 (30) ובפרט – בכדי שתהי' הבחירה ביהדות ותומ"צ – חפשיית.
 (31) ויש לומר, שמשמעם זה תכונות אלו הן בילדי ישראל יותר
 מבאורי"ה. וע"ד משנ"ת לענין האהבה העצמית של הורים לבנם ושל בן
 להוריו, שהיא בישראל יותר מבאורי"ה, לפי ששרש אהבה זו היא אהבת
 הקב"ה לישראל ואהבת ישראל להקב"ה (ראה לקו"ש (וסה"מ מלוקט)
 שבעה ערה 8).

(28) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 42 ואילך. וע"ש, ש"ל
 שזוהו הטעם אשר: (א) לימוד התורה ישנו (ומה"ת) גם בקטן. (ב) הציווי
 על לימוד התורה לגדולים נכלל בהציווי "ושננתם לבניך". וראה שם
 (סעיף ז) הפירוש במאמר המשנה (אבות פ"ד מ"ב) "הלומד (תורה) יזד
 כו".
 (29) וזוהו יובן מה שמביא (בברכות שם) רא"י מהכתוב (תהלים קיט,
 קסה) "שלום רב לאהבי תורתך" – שהו"ע התורה שבאה ע"י הקדמת
 עבודת התפלה, שעי"ז מרגיש את נותן התורה, האלקות שבתורה (סד"ה

10 כך, שהמעלות הגלויות אף תחזקנה את גילוי האהבה
11 העצמית.
12 אך כאשר רוצים לבטא את מהות עם ישראל
13 משתמשים בתואר "בני בכורי", בדומה ל"וכל בניך למודי
14 ה'", המצביע³² על כך, שהמעלה העצמית של ישראל
15 כבנים חדורה בהם ונעשית כל מציאותם של ישראל בכל
16 הפרטים.

(משיחות ש"פ בלק
וכ' מנחם אב תשמ"א)

1 כאשר רוצים לבטא את אהבה העצמית של הקב"ה
2 לישראל כשלעצמה, משתמשים במשל של אהבת האב לבנו
3 הקטן, כי אצל בן קטן האהבה העצמית גלויה באופן טבעי,
4 שהרי אהבת האב לבנו הקטן, שאין בו מעלות גלויות, היא
5 רק אהבה עצמית ועמוקה. ואילו כלפי בן גדול, שכבר יש
6 לו מעלות גלויות, מתעוררת אהבת האב גם לפי ההגיון,
7 וזה מסתיר באופן טבעי את האהבה העצמית.

8 רק על ידי מאמצים ועמל מיוחדים אפשר להגיע לידי
9 כך, שבכל זאת תישאר האהבה העצמית בגלוי, עד כדי

(32) להעיר משבת (פט, ב) "בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קראת להם בני בכורי", וברש"י שם: לקבל עולך מאהבה.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום ראשון עמ' א

35 ח (ב) לא תאמרו קשך לכל אשר יאמר העם הנה קשך - אל
36 תחשוש חזקיה למנינו של שבנא, שהעם חושב שהוא נחשב מנין
37 ומחמת כן יש להם רוב, שבאמת אינו חשוב כרוב, כלומר -
38 וישעיה התכוין לומר, שקשך רשעים הוא - אגודת רשעים היא
39 האגודה של שבנא, וקשך רשעים אינו מן המנין - והיבור של
40 רשעים אינו נחשב למנין, ולכך אינם נחשבים לרוב.
41 הגמרא דורשת פסוקים על מה שנעשה עם שבנא, ומה היה בסופו:
42 הלא שבנא להצו לו קבר בקברי מלכי בית דוד, שהיה מתגאה
43 למרוד בחזקיה ולהקבר בקברות המלכים, בא הנביא ישעיה ואמר
44 לו (ישעיה כב טז), מה לך מה ומי לך מה - מה מעשיך כאן ומי
45 ממשפחתך קבור כאן, כי הוצאת לך מה קבר - שבת לחפור לך
46 קבר. והנביא אומר לו מה יהיה עונשו (שם כב יז), הנה ה' ממלטך
47 מלמלה כמו של נגר - איש, שהטלטול קשה לו. מבארת הגמרא:
48 אמר רב, הנביא אמר לו שהטלטול יהיה טלטול של גבר ולא של
49 אשה, שכן מלמלה דנקרא קשי מדיאתתא - הטלטול של איש
50 יותר קשה משל אשה.
51 דורשת הגמרא את המשך הפסוק: 'ועמך עמה' - וה' יפריח אותך
52 כמו עוף בגלות. אמר רבי יוסי פרי בניני, מלמד שפרחה בו
53 צרעת, והמקור לזה שפתיב הקא 'ועמך עמה', ופתיב הקם בפרשת
54 מצורע (ויקרא יג מה) בענין הנהגת המצורע לאחר שטמאדו הכהן,
55 'ועל שפם ועמה', ולומדים מגזירה שוה שגם שבנא היה מצורע.
56 מביאה הגמרא פסוק נוסף (שם פסוק יח): 'צנוף יצנף צנפה פדור -
57 סבוב יסובך ה' בחיילים שיהיו סביבך כמו שורה, להגלותך אל
58 ארץ רחבת ידים וגו' שמה תמות, ושמה מרפבות בן דוד קלון בית
59 אדנך'. דורשת הגמרא את סוף הפסוק: תנא בברייתא, הוא -
60 שבנא, ביקש קלון בית אדניו, לפיכך נהפך פבדו לקלון, וכוונת
61 הפסוק היא, שמה יהפכו מרפבות כבודך, לקלון שביקשת לעשות
62 לבית אדוניך.
63 הגמרא מבארת מה היה בסופו של שבנא: בשעה שבאו שבנא וכל
64 העם שהלכו עמו לצאת מהעיר להשלים עם סנחריב, כי הנה נפיק
65 איהו - כאשר יצא שבנא עצמו מהעיר, אהא - הגיע המלאך
66 נבדאל, אהדיה לדשא באפי משרייתיה - ונעל את הדלת בפני כל
67 המחנה שלו, ולא יכלו לצאת אחרי שבנא.

1 חשודים על השביעית, והיו חלק מזהבית דין שרצה לעבר את
2 השנה, איך מצטרפים אלו למנין, והרי קשך רשעים הוא - היבור
3 של אנשים רשעים הם, וקשך רשעים אינו מן המנין - והיבור של
4 קבוצת אנשים רשעים אינו מצטרף למנין הנצרך לעיבור השנה.
5 לאחר שריש לריש קרא לאמוראים אלו רשעים, אמר רבי יוחנן
6 לריש לקיש, דא עקא - מה שאתה קורא להם רשעים זהו צרה,
7 כי אין לקרוא להם כך.
8 פי אתו - כאשר באו רבי חייה ורבי שמעון לקמיה דרבי יוחנן,
9 אמרו ליה - שאלוהו האמוראים, קרי לן רועי בקר ולא אמר ליה
10 מר ולא מדי - ריש לקיש כינה אותנו בלשון גנאי רועי בקר, ולא
11 הוכחת אותו על זה. אמר ליה רבי יוחנן, ואי קרי לכו - ואם היה
12 ריש לקיש קורא לכם רועי צאן, מאי אמינא ליה - מה היה לי לומר
13 לו, והתכוין לדחות ממנו.
14 מבררת הגמרא: מאי הכוונה קשך רשעים, ומנין לנו שאינו נחשב
15 לאגודה אחת. מבארת הגמרא: שבנא, שהיה ממונה על ביתו של
16 חזקיה מלך יהודה, הנה דריש בתלפסר רבנותא - היה דורש לפני
17 שלש עשרה רבבות אנשים ששמעו את דרשתו, ואילו חזקיה מלך
18 יהודה, הנה דריש בתר סר רבנותא - היה דורש רק בפני אחת
19 עשרה רבבות אנשים. פי אתא - כאשר בא סנחריב מלך אשור
20 וצר עלה דירושלים, כתב שבנא פתקא - פתק, שדא בגירא - וזרקו
21 בחץ למאחורי החומה אל סנחריב, והיה כתוב בו 'שבנא וסיעתו
22 השלימו חזקתו וסיעתו לא השלימו' - שבנא והעם שעמו, רוצים
23 להשלים עם סנחריב ולעובדו, וחזקיה והעם שעמו אינם רוצים
24 להשלים עם סנחריב. הגמרא מביאה פסוק הנדרש על זריקת
25 החץ של שבנא: שנאמר (תהלים יא ב) 'כי הנה הרשעים ידרבון קשת
26 בוגנו חצים על יתר לירות במו אפל לישרי לב', כלומר, שבנא דרך
27 הקשת ושלה מכתב על החץ, כדי להרוג בלשון הרע שכתוב
28 במכתב את חזקיה וישעיה שהם ישרי לב. לאחר ששבנא שלח
29 את המכתב הנה קא מפתחי חזקיה - התיירא חזקיה, מפני שאמר,
30 כיון ששבנא וסיעתו הם הרוב, דילמא חס ושלום נמי ה' עתיה
31 דקדושא בריך הוא בתר רובא - אולי חס ושלום נתנה דעתו של
32 ה' אחרי הרוב, ויין דרובא מפקרי איהו נמי מימקרי - ומכיון
33 שהרוב רוצים למסור את עצמם ביד סנחריב, גם חזקיה והעם
34 שעמו שהיו המיעוט גם ימסרו. בא הנביא ישעיה ואמר לו (ישעיה

ילקוט לוי יצחק על התורה

שהוא טהרה⁴ הוא מצד גדלות. והם בתיבה א' מ"ר דכ"י הוא קטנות וגדלות⁵ יחד.

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד צו

שמות 5, כג - ואתה קח לך בשמים ראש מר דרוך חמש מאות וקנמן בשם מחציתו חמישים ומאתים וקנה בשם חמישים ומאתים

נד

ביאור מאחז"ל (חולין קלט, ב) "מרדכי מן התורה מנין, דכתיב מר דרוך ומתרגמינן מירא דכיא", רמז בשם ואותיות "מרדכי", "מר" - בחי' קטנות המוחין, "דכי" - רמז לגדלות המוחין

מרדכי מן התורה מנין דכתיב (כי תשא ל, כג) מר* דרוך ומתרגמינן מירא דכיא.

חולין קלט, ב

מנין, לגדולת מרדכי. מר דרוך, וקרי לוי ראש לבשמים לצדיקים ואנשי כנסת הגדולה.

רש"י

וי"ל מרדכי"י שהוא מיר"א דכי"א² תרגומו של מר דרוך. מר שהוא מלשון מרירות הוא מצד קטנות³, ודכיא

(* ואתה קח לך בשמים ראש מר דרוך וגו'. ובתרגום אונקלוס: ואת סב לך פוסקין רישא מירא דכיא.

1) בסימן זה יבוארו ויתורצו "שלש" שאלות ודייקים, והם:

א) מהו הקשר בין "מרדכי" לפי התרגום "מירא דכיא", ש"דכיא" פירושו טהור?

ב) מהו הקשר "מירא דכיא" לחג הפורים?

ג) בהתרגום הוא שתי תיבות "מירא דכיא", משא"כ "מרדכי" הוא תיבה "אחת", מהו הרמז בזה?

2) ראה עוד ביאורים בזה לקמן סי' נה. נו. נז.

3) מבאר ומרמז שתיבות "מר" (מרירות) מורה על בחי' "קטנות", ותיבת "דכיא" (טהרה) מורה על בחי' "גדלות", ובשם "מרדכי" הוא בצירוף יחד "מר-דכי", להורות על החיבור דמוחין גדלות ומוחין קטנות, "נס" המלוכב ב"טבע".

וביאור הענין מובא בשאר כתבי הרב המחבר, דחג הפורים מורה על החיבור והקישור דמוחין גדלות, ומוחין קטנות, והוא מרומז ב"יד" ענינים, והם:

א) במגילה כתוב (אסתר א, ה) "למגדול עד קמן".

ב) בהשם "פורים" בגי' מרומז החיבור דמוחין גדלות - שם הוי', ומוחין קטנות - שם אלקים כדלקמן. (לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על תנ"ך ומאחז"ל ע' קעח).

ג) הנס דפורים ע"י תענית גי' "ימים" - גדלות, וגי' "לילות" - קטנות

(שם).

ד) נס דפורים ה' ע"י חלום דמרדכי, חלום הו"ע חיבור מוחין דגדלות עם מוחין דקטנות (שם).

ה) "רבה" - גדלות, ו"רב זירא" - בחי' קטנות, עשו סעודה ביחד (שם).

ו) באסתר רבה (פרשה ז, יג) ראה מרדכי גי' "תינוקות" - בחי' קטנות, שהיו באים "מבית הספר" ואמרו פסוקים - בחי' גדלות (שם).

ז) נדה שנת "מלכו" של עולם ע"י קול "גדיא" - קטנות וגדלות (שם).

ח) בהנ"ל אות ה', רבה שחטי' לר"ז - רמז לקטנות וגדלות (שם).

ט) רבה + זירא בגי' "התך" - השתוות בחי' גדלות וקטנות (שם).

י) מצות פורים, "לא תשכח" - שכחה הו"ע קטנות, "זכור" - זכירה גדלות (שם).

יא) ר' שמואל בר שילת - מבני המן - למד עם תינוקות של בית רבן (שם ע' קסח).

יב) בהנ"ל אות יא, שיל"ת ר"ת "שויתי יהו' לנגדי תמיד" - השתוות גדול וקטן.

יג) רמז בפי' "ונשמע פתגם המלך", "פת-גם" לחיבור מוחין דגדלות וקטנות (שם ע' קפב).

יד) מרומז בשם "מרדכי" (כאן בסימן זה שבפנים).

ראה תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ע סי' צו וז"ל: פורים גי' ג' פעמים הוי' אלקים, שהוא התלבשות מוחין דגדלות במוחין דקטנות. כי הנס דפורים נתלבש בדרך הטבע, שהטב"ע גי' אלקים עיי"ש.

והיינו: פורים בגי' 336, וכן גי' פעמים 'שם הוי' (3 × 26 הוא 78) + ג' פעמים 'שם אלקים' (3 × 86 הוא 258), וביחד: 258 + 78 = 336,

הכוונה בנס פורים הוא שבחי' שם "הו"ה" האור שלמעלה מדרך הטבע "גדלות", יומשך ויאיר בתוך דרכי הטבע "אלקים" - "קטנות",

וזהו שהגי' ד"פורים" הוא דוקא צירוף 'שם הוי' ו'שם אלקים.

ראה בכ"ז ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ד סי' עא. קו. חלק ה סי' לה.

4) "דכיא" שהוא "טהרה". בתרגום אונקלוס עה"פ (תזריע יג, יז) "וטהר הכהן את הנגע טהור הוא", מתרגם: "וידפי כְּהָנָא ית מְקַתְּשָׁא דְכִי הוּא".

ראה פרי עין חיים שער הפורים פרק ה וז"ל: והנה בחינת מרדכי, הוא סוד הארת יסוד אבא המתגלה בהיותו ברחל, כי מרדכי בא מאותו הבחינה, ומשם יונק שורש נשמתו, וזה סוד מרדכי, מירא דכיא, מר טהור, שהוא זך ונקי וב"ר, (ס"א) - שלא נשברו מעולם בעולם התהוה, ונשאר זך ונקי) מצד אשר הוא היסוד דאבא. עיי"ש.

וראה שערי אורה (לאדמו"ר האמצעי) שער הפורים נז, ב ואילך.

5) ראה אור התורה כי תשא עמוד א'תתקמ"ג.

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

הם יקומו בגופם הקודם, אלא שלא יזכו בחלק מיחד עבורם. הם יאלצו להזון מאוצרות הצדקה הגנוזים לאותם שלא זכו.

(אגרות קודש ח"ב עמ' סה. מתוך "לקראת שבת")

מְשִׁיחַ יִתְרַץ אֶת הַקְּשִׁוֹת

האדמו"ר הצמח צדק דבר פעם על ביאת המשיח, והיה זה באחד מהזמנים שעליהם נאמר שמשׁיח אינו יכול לבא אז.

שאל אחד הנוכחים: היתכן, הלא כתוב שבזמן כזה אינו יכול להגיע?

ענה הצמח צדק: שיבוא, וכאשר יבוא הרי יתרוצו כל הקשיות - אזי יתרוצו גם קשיה זו.

(לקו"ש ח"א ע' 272. מתוך "לקראת שבת")

כָּל רֹגַע יָקָר

אף שנאמר בדרא דעקבתא דמשיחא, "כי לא בחפזון תצאו", הדברים אמורים כשתתחיל הגאולה והיציאה מהגלות בפעל, מה שאין פן ברגעים האחרונים דימי הגלות, אדרבה: כל רגע ורגע מתגדל ערכו יותר ויותר. שכן עוד מעט ויגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ, ולכן ההכרח לנצל כל רגע ורגע באופן היותר מועיל.

(אג"ק ח"ב עמ' תמד)

מִן הַמַּצָּר דִּקְא

"כשאמרים ליהודי שברגע אחד המשיח מסגל לבוא, מתחיל הוא לערף חשבון בדבר מצב העולם בכלל שהוא בחשך כפול ומכפל, ובמצבו בפרט, וטוען הוא "איך יכול להיות שברגע אחד יהיה דלוג שפכה מתכלית השפלות לתכלית המרחב"?

והפענה לזה: "כימי צאתה מארץ מצרים אראנו נפלאות" - 'מן המצר' של מצרים דיקא מגיעים למרחב העצמי, וברגע אחד מתכלית העני והשפלות יגיעו לתכלית המרחב להגאולה העתידה.

(ליל ב' דחג הפסח תשי"ב. מתוך "לקראת שבת")

הַדְרִיֶּשֶׁה וְתַבְיַעָה בְּאֵמֶת

הדבר היחיד שמעכב עדין את הגאולה הוא - הצרף בקך שבני ישראל יבקשו וידרשו ויתבעו מהקב"ה להביא את הגאולה האמתית והשלמה!

ופשוט, שדרישה ותביעה זו צריכה להיות באמתיות, ולא באפן של העמדת פנים כו', כלשון העולם: לצבט את הלחיים כדי שהרואים יחשבו שהוא בשמחה... הינו, שענין זה צריך להיות נוגע לו באמת, ואז, גם הדרישה והתביעה היא באמתיות.

(תורת מנחם תשמ"ז ח"ב ע' 165. מתוך "לקראת שבת")

כִּיצַד יִגִּיעוּ הַגּוֹפוֹת בְּזִמְנֵי תַחֲתֵי הַמַּתִּים לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל?

המלאך גבריאל מוליך את גופות מתי חוץ לארץ לארץ ישראל. לצדיקים יעשה הקב"ה מחלות מיחדות בהן יעברו, כדי למנוע מהם את צער גלגול העצמות. וכאמור, הנשמה תפנס לגוף לאחר שיגיעו לארץ ישראל.

(אגרות קודש ח"ב עמ' סה. מתוך "לקראת שבת")

מִי וּמִי הָרוֹקְדִים

כשיבוא המשיח, ויחיו המתים. ויקומו לתחייה האבות הקדושים, השבטים, משה ואהרן, כל הנביאים, כל התנאים והאמוראים. וגאונ' וצדיקי כל הדורות - ישתעשעו כלם עם היהודים הפשוטים.

הרקוד הראשון ילך משה רבנו עם יהודים אלו, שכן עליהם עומדת התורה הקדושה, לא על הגאונים מחדשי חדושים, והרקוד האמתי ילך דוד המלך עם מגידי תהלים פשוטים אלו.

(אגרות קודש אדמו"ר הרי"צ ח"ז עמ' שא. מתוך "לקראת שבת")

מִי יָקוּם בְּתַחֲתֵי הַמַּתִּים?

כל ישראל, ללא יוצא מן הכלל, יש להם חלק לעולם הבא - הינו תחית המתים. גם אותם שהגדרו על ידי חז"ל כ"אלו שאין להם חלק לעולם הבא" - יטלו חלק בתחית המתים. גופם אמנם יכלה ויאבד, אך נשמתם שהיא נצחית, תתלבש בגוף אחר. אפשרות נוספת:

חומש יומי

פרשת שמות

~ יום ראשון י"ב טבת ~

א (א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִם
אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:
א וְאֵלֶּיךָ שְׁמֵהּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעֵלוּ לְמִצְרַיִם
עִם יַעֲקֹב גְּבֵר וְאִנְשׁ בֵּיתָה עֵלְיוּ:

כ"ט וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • אָף-עַל-פִּי שְׁמַנְאָן
בְּחַיֵּיהֶן בְּשִׁמוֹתָן, חֲזַר וּמְנָאָן בְּמִיתָתָן, לְהוֹדִיעַ חֲבַתָּן
שְׁנִמְשְׁלוּ לְכּוֹכְבִּים, שְׁמוֹצִיאָן וּמְכַנְיָסָן בְּמִסְפָּר
וּבְשִׁמוֹתָם, שְׁנַאָמַר (ישעיהו מ): "הַמוֹצִיא בְּמִסְפָּר צְבָאָם
לְכֻלָּם בְּשֵׁם יְקָרָא" (שמות רבה) •

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּכָל יְהוּדֵי, קְנִימוֹת שְׁתֵּי הַבְּחִינּוֹת גַּם יַחַד: "מִסְפָּר" וּקְרִיאַת
"שֵׁם". מִסְפָּר רומז לְנִקְדַּת הַתְּפִירוֹת שֶׁהִיא שְׁנֵה אֲצֵל כָּל
בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל. קְרִיאַת שֵׁם רומזת לְסִגְלוֹת וּלְיִתְרוֹן הַמִּינְחִים כָּל
יְהוּדֵי.

לְכַן הַתְּבַטָּאָה חֲבַתוֹ שֶׁל הַקָּב"ה לְיִשְׂרָאֵל בְּשְׁנֵי דְבָרִים אֵלוֹ,
כְּדֵי לְהוֹדִיעַ גְּדֹל חֲבַתָּם, הֵן מִצַּד נְקוּדַת הַתְּפִירוֹת הַמְּשֻׁתָּפֶת
לְכֻלָּם, וְהֵן מִצַּד מַעֲלַת הַמִּינְחָה שֶׁל כָּל יְהוּדֵי וְיִהוּדֵי כְּפָרְט.
וְעַל-דִּרְךָ מֵה שְׁנַאָמַר "מוֹנֵה מִסְפָּר לְכּוֹכְבִּים לְכֻלָּם שְׁמוֹת יְקָרָא".

(לקוטי משיחות כרך ו, עמ' 7 - מתוך 'התקשרות')

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל... שְׁבַעִים נֶפֶשׁ (א, א-ה)
שְׁקוּלִים הֵן יִשְׂרָאֵל כְּצִבָּא הַשְּׂמַיִם. נֶאֱמַר כָּאֵן "שְׁמוֹת" וְנֶאֱמַר
בְּכּוֹכְבִּים "שְׁמוֹת", שְׁנַאָמַר "מוֹנֵה מִסְפָּר לְכּוֹכְבִּים לְכֻלָּם שְׁמוֹת
יְקָרָא". אָף הַקָּב"ה, כְּשִׁירְדוֹ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם מְנַה מִסְפָּרָם כְּמֵה
הָיָה (מדרש רבה).

מִסְפָּר, מַעְצָם טִיבוֹ, מְבַלֵּית אֶת הַמְּכַנְיָה-הַמְּשֻׁתָּפֶת שֶׁל הַדְּבָרִים
הַנְּגִמָּיִם, וּמְטַשְׁטֵשׁ אֶת הַהִבְדְּלִים הַקְּנִימִים בֵּינֵיהֶם. לְעַמַּת זֹאת,
קְרִיאַת שֵׁם, מְשַׁקֶּפֶת אֶת הַמִּיחָד וְהַשׁוֹנֵה שֵׁשׁ בְּכָל פָּרְט וּפְרָט
בְּבְנֵי עַצְמוֹ.

ב) רְאוּבֵן שְׁמֵעוֹן לְוִי וְיִהוּדָה:

ג) יִשְׁשַׁכָּר זְבוּלֹן וּבְנֵימִן:

ד) דָּן וּנְפֹתָלִי גָד וְאָשֵׁר:

ה) וְיִהִי כָל-נַפְשׁ יִצְאֵי יַרְדֵּי-יַעֲקֹב שְׁבַעִים נַפְשׁ וְיוֹסֵף
הָיָה בְּמִצְרַיִם:
ה וְיִהְיֶה כָּל נַפְשָׁתָא נַפְקֵי יַרְכָּא דְיַעֲקֹב
שְׁבַעִין נַפְשֵׁן וְיוֹסֵף דִּיהוּ בְּמִצְרַיִם:

כ"ט וְיוֹסֵף הָיָה בְּמִצְרַיִם • וְהֵלֵא הוּא וּבְנָיו הָיוּ
בְּכֻלָּל שְׁבַעִים, וּמֵה בָּא לְלַמְדָּנוּ, וְכִי לֹא הָיִינוּ יוֹדְעִים
שֶׁהוּא הָיָה בְּמִצְרַיִם? אֵלֶּא לְהוֹדִיעַ צְדָקְתוֹ שֶׁל יוֹסֵף:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)
א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּכְנָסִים
אֶל מִצְרַיִם, עִם יַעֲקֹב – כָּל אִישׁ עִם
בְּנֵי בֵיתוֹ נִכְנָסוּ:
ב) רְאוּבֵן וְשְׁמֵעוֹן לְוִי וְיִהוּדָה:
ג) יִשְׁשַׁכָּר וּזְבוּלֹן וּבְנֵימִן:
ד) דָּן וּנְפֹתָלִי וְגָד וְאָשֵׁר:
ה) וְכָף הָיָה סֵף כָּל הַנְּפֹשׁוֹת
הַיּוֹצְאוֹת מִן שְׂרַת יַעֲקֹב שְׁבַעִים נַפְשׁ
עִם יוֹסֵף אֲשֶׁר כָּבַר הָיָה בְּמִצְרַיִם:

וּמִית יוֹסֵף וְכָל אָחוּהוּי וְכָל דָרָא הַהוּא :

(ו) וּמִית יוֹסֵף וְכָל-אָחוּיוּ וְכָל הַדֹר הַהוּא :

ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִפְיִשוּ וְאֶת-לֵדוֹ וּסְגִיאוֹ וְתַקִּיפוֹ לַחֲדָא לַחֲדָא וְאֶת-מְלִיצַת אֲרֻעָא מִגְּהוֹן :

(ז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְמַאֲד מַאֲד וְתַמְלָא הָאָרֶץ אֲתָם : פ

כט"ו < וַיִּשְׂרְצוּ • שֶׁהָיוּ יוֹלְדוֹת שָׁשָׁה בְּכָרִס אֶחָד .

ח וְקָם מִלְכָּא חֲדַתָּא עַל מְצָרִים דְלָא מְקַמִּים גְּזֵרַת יוֹסֵף :

(ח) וַיָּקָם מִלְךְ-חֲדָשׁ עַל-מְצָרִים אֲשֶׁר לֹא-יָדַע אֶת-יוֹסֵף :

ט וַאֲמַר לְעַמָּה הָא עֲמָא בְנֵי יִשְׂרָאֵל סִגְוּ וְתַקִּיפִין מִנְנָא :

כט"ז < וַיָּקָם מֶלֶךְ חֲדָשׁ • רַב וְשִׁמּוּאֵל, חֵד אָמַר : חֲדָשׁ מִמֶּשׁ, וְחֵד אָמַר : שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְזוֹרֹתָיו (סוטה יא) • אֲשֶׁר לֹא יָדַע • עָשָׂה עֲצָמוֹ כְּאֵלוֹ לֹא יָדַע (כך גרס ר"א"ם) .

י הָבֵה נְתַחֲכֶמָה לְהוֹן דְלִמָּא יִסְגוּן וַיְהִי אַרְי יַעֲרַעֲנָא קָרַב וַיִּתּוֹסְפוּן אַף אֲנוּן עַל סְנַאָנָא וַיִּגִּיחוּן בְּנָא קָרַב וַיִּסְקוּן מִן אֲרֻעָא :

(ט) וַיֹּאמֶר אֶל-עַמּוֹ הִנֵּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעַצוּם מִמֶּנּוּ :

יא וּמִנְיָאוֹ עֲלִיהוֹן שְׁלִטוֹנִין מְכַאֲשִׁין בְּדִיל לְעַנּוּאָהוֹן כְּפִלְחָנְהוֹן וּבְנֵי קְרוּי בֵּית אוֹצְרָא לְפָרְעָה יָת פִּיתוּם וַיָּת רַעֲמָסִס :

(י) הָבֵה נְתַחֲכֶמָה לוֹ פִּן-יִרְבֵּה וְהִיָּה כִּי-תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם-הוּא עַל-שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם-בְּנוּ וְעָלָה מִן-הָאָרֶץ :

(והם לא הבינו שעל כל העולם אינו מביא, אָבֵל הוא מביא על אמה אחת, בְּרִשׁ"י יִשׁוּן) • וְעָלָה מִן הָאָרֶץ • עַל פְּרַחְנוּ • וְרַבּוּתֵינוּ דְרִשׁוּ : כְּאָדָם שֶׁמְקַלֵּל עֲצָמוֹ וְתוֹלָה קַלְלָתוֹ בְּאַחֲרִים, וְהָרִי הוּא כְּאֵלוֹ כְּתַב : וְעֲלִינוּ מִן הָאָרֶץ וְהֵם יִירְשׁוּהָ .

כט"ז < הָבֵה נְתַחֲכֶמָה לוֹ • כָּל "הָבֵה", לְשׁוֹן הַכְּנֵה וְהַזְמַנָּה לְדַבֵּר הוּא, כְּלוֹמַר : הַזְמִינוּ עֲצַמְכֶם לְכֹף • נְתַחֲכֶמָה לוֹ • לָעַם • נְתַחֲכֶמָה מֵה לַעֲשׂוֹת לוֹ (שמות רבה) • וְרַבּוּתֵינוּ דְרִשׁוּ : נְתַחֲכֶם לְמוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְדוֹנָם בַּמִּים, שֶׁכָּבַר נִשְׁבַּע שְׁלֹא יָבִיא מִבּוּל לְעוֹלָם,

יב וּמִנְיָאוֹ עֲלִיהוֹן שְׁלִטוֹנִין מְכַאֲשִׁין בְּדִיל לְעַנּוּאָהוֹן כְּפִלְחָנְהוֹן וּבְנֵי קְרוּי בֵּית אוֹצְרָא לְפָרְעָה יָת פִּיתוּם וַיָּת רַעֲמָסִס :

(יא) וַיִּשְׁמְעוּ עָלָיו שְׂרֵי מִפִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיָּבִין עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה אֶת-פְּתָם וְאֶת-רַעֲמָסִס :

יג הָזָה, גְּזֵבֵר הַמְּמַנָּה עַל הָאוֹצְרוֹת (שמות רבה) • אֵת פְּתָם וְאֵת רַעֲמָסִס • שְׁלֹא הָיוּ רְאוּיוֹת מִתְחַלְּהָ לְכֹף, וְעַשָׂאוּם חֲזָקוֹת וּכְצוּרוֹת לְאוֹצָר .

כט"ח < עָלָיו • עַל הָעַם • מִפִּים • לְשׁוֹן מַס • שְׂרֵים שְׂגוּבִין מֵהֶם הַמַּס, וּמֵהֶם הַמַּס ? שְׂיִכְנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה • לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם • שֶׁל מְצָרִים • עָרֵי מִסְכְּנוֹת • כְּתַרְגוּמוֹ, וְכֵן : (ישעיה סב) "לֵךְ בֹּא אֶל הַסּוֹכֵן

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

המלחמה יתוספו גם הם על אויבינו, וילחמו בנו ויבריחו אותנו מן הארץ : (יא) ולכף שמו עליהם ממנים על גבית חובות למען יענו אותם במשאותם, וכף בנו קריות מחסנים לפרעה באזור אל-פיים ובעין-שמס :

(ח) וקם מלך חדש על מצרים אשר לא ראה את יוסף : (ט) ואמר לעמו, הנה אנשי בני ישראל רבים יותר ועצומים מאתנו : (י) הבה ננקט תחבולה נגדם כדי שלא יתרבו, כי בהגיע אלינו

(ו) ומת יוסף וכל אחיו ושאר תושבי אותו הדור : (ז) ובני ישראל הולידו והתרבו והתרבו והתעצמו במאד מאד עד שהתמלאה אותה הארץ [ארץ גשן] מהם :

שפועה ומדברת והגה לולד, כדרך הנשים המפוסות
תינוק הבוכה (שם) • פועה • לשון צעקה, כמו: (ישעיה
כב) כפולדה אפעה.

כש"י למילדת • הוא לשון מולידות, אלא שיש לשון
קל, ויש לשון כבד, כמו שובר ומשבר, דובר ומדבר,
בן מוליד ומילד. שפרה • זו יוכבד, על שם
שמשפרת את הולד. פועה • זו מרים, על שם

טז ואמר כד תהיון מולדן ית יהודתא
ותחיון על מתברא אם בר הוא תקטלן יתה
ואם ברמא היא ותקומנה :

(טז) ויאמר בילדכן את העבריות וראיתן על-
האבנים אם-בן הוא והמתן אתו ואם-בת הוא
וחיה:

אמנות יוצר כלי חרס. אם בן הוא וגו' • לא היה
מקפיד אלא על הזכרים, שאמרו לו אצטגניניו
שעתיד להולד בן המושיע אותם. ורחיה • ותחיה.

כש"י בפלדכן • כמו בהולידכן. על האבנים • מושב
האשה היולדת, ובמקום אחר קוראו משבר, וכמוהו:
(ירמיה יח) "עושה מלאכה על האבנים". מושב כלי

י ודחילא חיתא מן קדם יי ולא עבדא פמא
דמילל עמקן מלפא דמצרים וקמא ית
בניא :

(יז) ותיראן המילדת את האלהים ולא עשו כאשר
דבר אליהן מלך מצרים ותחיון את-הילדים:

א "ותאמרנה איש מצרי", לשון עבר, כמו "ויאמרו"
לזכרים. "ותדברנה בפיכם", לשון דברתן, כמו
"ותדברו" לזכרים. וכן (יחזקאל יז) "ותחללנה אותי אל
עמי", לשון עבר חללתן, כמו "ותחללו" לזכרים.

כש"י ותחיון את הילדים • מספקות להם מים ומזון
(סוטה שם). תרגום הראשון "וקמא", והשני "וקמתון",
לפי שלשון עברית לנקבות רבות, תיבה זו וכיוצא
בה, משמשת לשון פעלו ולשון פעלתם, כגון: (שמות

~ יום שני י"ג טבת ~

יח ויקרא מלך מצרים למילדת להן מדוע
עשיתן הדבר הזה ותחיון את-הילדים:
בניא :

(יח) ויקרא מלך מצרים למילדת להן מדוע
עשיתן הדבר הזה ותחיון את-הילדים:

יט ואמרא חיתא לפרעה ארי לא כנשיא
מצרימא יהודתא ארי חפמן אנון עד לא
עלת לויתן חיתא וילדין :

(יט) ותאמרן המילדת אל-פרעה כי לא כנשים
המצריות העבריות פחיות הנה בטרם תבוא אלחן
המילדת וילדו:

"בכור שורו", "אילה שלוחה", ומי שלא נכתב בו,
הרי הכתוב כוללן, "ויברך אותם". ועוד כתיב: (שם
יט) "מה אמך לביאה".

כש"י כי חיות הנה • בקיאות במילדות. תרגום
מילדות "חיתא". ורבותינו דרשו: (שם ושמות רבה) הרי
הן משולות לחיות השדה, שאינן צריכות מילדות.
והיכן משולות לחיות? – "גור אריה", "זאב יטרף",

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(כ) אמרו לו שתיהן הרי לא כנשים
המצריות הן העבריות, אלא הן
מתכונות בשדנות לכל תרחיש,
ולכך טרם תפנס אליהן המילדת הן
כבר יולדות:

עשו כמו שאמר אליהן מלך מצרים,
והשאירו את הבנים חיים:
(יח) אזי קרא להן מלך מצרים ואמר
אליהן: מה פונתכן בעשותכן הדבר
הזה כי השאתם את הבנים חיים?

(כז) כאשר תלדנה את העבריות,
הסתכלנה במושב הלדה, אם בן הוא
הרגו אותו ואם בת היא השאירוה
חיה:
(יז) אכל המילדות נראו את ה' ולא

(כ) וַיִּיטֹב אֱלֹהִים לְמִילֻדֹת וַיַּרְבֵּ הָעָם וַיַּעֲצֵמוּ מְאֹד: כִּי־אֵיטִב יְיָ לְחִיתָא וְסָגִי עִמָּא וְתִקְיַפוּ לְחֻדָּא:

את אחרים. וכשהוא מדבר בלשון ויפעל, הוא נקוד הי"ו ב"ד בחיר"ק, כגון: (ויקרא ט) "וייטב בעיניו" – לשון הוטב, וכן: "וירב העם" – נתרבה העם. "ויגל יהודה" – הגלה יהודה, "ויפן פה וכה" – פנה לכאן ולכאן. ואל תשיבני: וילך, וישב, וירד, ויצא, לפי שאינן מגזרתן של אלו, שהרי הי"ו ד יסוד בהן: ירד, יצא, ישב, ילך – יו"ד אות שלישית בו. וייטב אלהים למילדות. מהו הטובה?

כ"י◀ וייטב • הטיב להן, וזה חלוק בתיבה שיסודה ב' אותיות, ונתן לה יו"ד בראשה, כשהיא באה לדבר בלשון ויפעל, הוא נקוד הי"ו ב"ד בציר"י שהוא קמץ קטן (או בסגול שהוא פתח קטן), כגון: "וייטב אלהים למילדות", "וירב בבת יהודה" (איכה ב) – הרבה תאנה. וכן: "ויגל את השארית" (דברי הימים ב לו) דנבוכדנאצר, הגלה את השארית. "ויפן זנב אל זנב" (שופטים טו) – הפנה הזנבות זו לזו, כל אלו לשון הפעיל

(כא) וַיְהִי כִּי־יִרְאוּ הַמִּילֻדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בְּתִים:

כהנה ולויה מיוכבד, ומלכות ממרים, כדאיתא במסכת סוטה (סז).

כ"י◀ ויעש להם בתיים • בתי כהנה ולויה ומלכות שקרויין בתיים: "ויבן את בית ה' ואת בית המלך",

(כב) וַיֵּצֵאוּ פְרַעֲהַ לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבְּנֵי הַיְלֹוד הַיְאֹרָה תִשְׁלִיכֶהוּ וְכָל־הַבַּת תַּחֲיוּן: פ

ללקות במים. לפיכך גזר אותו היום אף על המצרים, שנאמר: "כל הבן הילוד", ולא נאמר הילוד לעברים, והם לא היו יודעים שסופו ללקות על מי מריבה.

כ"י◀ לְכָל עַמּוֹ • אף עליהם גזר. יום שנולד משה, אמרו לו אצטגנינו: היום נולד המושיע, ואין אנו יודעים אם ממצרים אם מישׂרָאל, ורואין אנו שסופו

~ נקודות משיחות קודש ~

גזרת היאור הרוחנית

יחד עם גזרת הבנים – המנות בפעל. במדה מסוימת "קשה מיתה רוחנית יותר ממיתה גשמית"! גזרה זו גם מרמזת בגזרת השלכת הילודים לאור. הנילוס שמש עביר המצרים עבודה זרה, והם השתמשו בו כדי: א. הממת גופם של בני ישראל (הבנים). ב. הממת נשמתם (הבנות) – גלות מצרים הרוחנית.

כל-הבן הילוד היארה תשליכהו וכל-הבת תחיון: (א, כב) גזרת פרעה היתה רק על הבנים, ולא על הבנות. לפי זה, אינו מובן: מדוע התורה כותבת "וכל הבת תחיון" בפסוק שמדבר על הגזרה, והרי מקף משמע ש"וכל הבת תחיון" הוא גם חלק מהגזרה! הבאור בזה: פונתו של פרעה ב"תחיון" של הבנות היא לחנך את מייקן לפי ארח החיים של המצרים, ובכך להמית את נשמתן. לכן היתה זו גזרה כה חמורה, עד שהיא נכללה בפסוק

(ע"פ לקו"ש ח"א עמ' 111 - מתוך ולקראת שבת)

ב (א) וַיִּלְךְ אִישׁ מִבֵּית לְוִי וַיִּקַּח אֶת־בַּת־לְוִי:

בעצת בתו, שאמרה לו: גזרתך קשה משל פרעה: אם פרעה גזר על הזכרים, ואתה גם פן על הנקבות.

כ"י◀ ויקח את בת לוי • פרוש ה"ה ממנה מפני גזרת פרעה, (וחזר וילקחה. וזהו "וילך", שהלך

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(כ) לכן היטיב ה' למילדות, וכך התרבו האנשים והתעצמו מאד. (כב) ויצאו פרעה לכל עמו לאמר, כל בן שיולד להם (לבני ישראל) זרקו אותו (עמרם) והתחתן עם בת לוי (יוכבד):

וְעָשָׂר שָׁנִים נִשְׁתָּהוּ שָׁם, וְכִשְׁצִיאָו, הָיָה מִלְּשָׁה בֶן שְׁמוֹנִים שָׁנָה. אִם-כֵּן, כְּשִׁנְתָּעֲבְרָה מִמֶּנּוּ הָיְתָה בַת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים, וְקִוְרָא אוֹתָהּ בַת לֵוִי.

בְּרַשׁ"י יִשָּׁן) וְהַחֲזִירָהּ, וְעָשָׂה בָּהּ לְקוֹחִין שְׁנַיִם. וְאָף הִיא נִהְפְּכָה לְהִיּוֹת נְעִרָה, וּבַת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיְתָה, שְׁנוֹלְדָה בְּבֹאֵה לְמִצְרַיִם בֵּין הַחֹמוֹת, וּמֵאֵתֵים

ב וְעֵדִיאוֹת אֶתְמָא וְיִלִּידַת בַּר וְחֻזַּת יְתָה אַרְי טב הוא וְאַטְמַרְתָּה תִּלְתָּא יְרַחֵין :

(ב) וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי-טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנָהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים:

כש"י כי טוב הוא • כשנולד, נתמלא הבית פלו אורה (סוטה שם) •

ג וְלֹא יִכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ וַתִּקְחֵהּ לָו תַּבַּת גְּמָא וַתַּחֲמֶרָה בַּחֲמֵר וּבִזְזֹת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת-הַיֶּלֶד וַתִּשֶׂם בְּסוּף עַל-שֵׁפֶת הַיָּאָר:

(ג) וְלֹא-יִכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ וַתִּקְחֵהּ לָו תַּבַּת גְּמָא וַתַּחֲמֶרָה בַּחֲמֵר וּבִזְזֹת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת-הַיֶּלֶד וַתִּשֶׂם בְּסוּף עַל-שֵׁפֶת הַיָּאָר:

קָשָׁה. בַּחֲמֵר וּבִזְזֹת • זָפַת מִבְּחוּץ וְטִיט מִבְּפָנִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צְדִיק רֵיחַ רַע שֶׁל זָפַת. וַתִּשֶׂם בְּסוּף • הוּא לְשׁוֹן אָגַם, רוֹשֵׁי"ל בְּלַע"ז, וְדוּמָה לוֹ: (ישעיה יט) "קָנָה נְסוּף קָמְלוֹ".

כש"י ולא יכלה עוד הצפינו • שמנו לה המצרים מיום שהחזירה. והיא ילדתו לששה חדשים ויום אחד, שהיולדת לשבעה יולדת למקטעין, והם בךדקו אחריה לסוף תשעה. גמא • גמי בלשון משנה, ובלע"ז יונק"ו, ודבר רך הוא ועומד בפני רך ובפני

ד וַאֲתַעֲבַדַת אֶתְמָה מְרַחֵיק לְמִידַע מָה יִתְעַבֵּד לָהּ:

(ד) וַתִּתְצַב אֶחָתוֹ מֵרַחֵק לְדַעָה מַה-יַּעֲשֶׂה לוֹ:

ה וַיִּנְחַמְתָּ בַת פְּרָעָה לְמִסְחֵי עַל נְהָרָא וְעוֹלִימְתָהּא מֵהַלְכָן עַל כִּיף נְהָרָא וְחֻזַּת יְתָ תַבּוּתָא בְּגוֹ יַעֲרָא וְאוֹשַׁטַת יְתָ אֶמְתָּהּ וַיִּנְסְבָתָהּ:

(ה) וַתֵּרָד בַּת-פְּרָעָה לְרַחֵץ עַל-הַיָּאָר וַנַּעֲרַתְיָהּ הַלֵּכַת עַל-יַד הַיָּאָר וַתֵּרָא אֶת-הַתַּבָּהּ בַּתּוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת-אֶמְתָּהּ וַתִּקְחָהּ:

לְפִי שְׂמָחוֹ בָּהּ. וְהַכְּתוּב מְסִיעֵן, כִּי לָמָּה לָנוּ לְכַתֵּב "וַנַּעֲרֹתְיָהּ הוֹלְכוֹת"? אֶת אֶמְתָּהּ • אֶת שְׂפָתָהּ. וּרְבוּתֵינוּ דְרָשׁוּ לְשׁוֹן "יָד", אֲבָל לְפִי דְקָדוּק לְשׁוֹן-הַקָּדָשׁ הָיָה לוֹ לְהִנְקֵד אֶמְתָּהּ, מ"ם דְּגוּשׁוּהָ, וְהֵם דְּרָשׁוּ "אֶת אֶמְתָּהּ", אֶת יָדָהּ, וְנִשְׁתַּרְבְּבָה אֶמְתָּהּ אֲמוֹת הַרְבֵּה (סוטה שם) •

כש"י לרחץ על היאר • סרס המקרא ופרשהו: "ויתרד בת פרעה על היאר, לרחץ בו". על יד היאר • אצל היאר, כמו: (שמואל ב יד) "ראו חלקת יואב על ידי", והוא לשון "יד" ממש שיד האדם סמוכה לו. ורבותינו דרשו: (סוטה שם) "הולכות", לשון מיתה, כמו: (בראשית כה) "הנה אנכי הולך למות", הולכות למות,

ו וַיִּפְתַּחַת וְחֻזַּת יְתָ רַבִּיאוֹ וְהָא עוֹלִימָא כְּכִי וְחֶסֶת עֲלוּהִי וְאַמְרַת מִבְּנֵי יְהוּדָאי הוּא דִין:

(ו) וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאָהּ אֶת-הַיֶּלֶד וְהִנֵּה-נֶעֱרַר בֶּכָה וַתַּחֲמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיִּלְדֵי הָעֲבָרִים זֶה:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

שָׁפָתוֹ, וְלָכֵף רָאָתָה אֶת הַתַּבָּהּ בְּאֶמְצַע סִבָּף הַעֲשָׂבִים הַגְּדֹלִים בְּמִים. אַזִּי הוֹשִׁיטָה אֶת יָדָהּ וְלָקְחָה אוֹתוֹ: (1) וְכֵף פִּתְחָה וְרָאָתָה בָּהּ וְהִנֵּה נֶעֱרַר בּוֹכָה, וְחִמְלָה עָלָיו, וְאָמְרָה: זֶה מִיִּלְדֵי הָעֲבָרִים:

בפנים ובזפת בחוץ, ושמה בה את הנער והניחה אותה בסוף: (ד) ולכף עמדה אחותו מרחוק להסתכל מה יעשה בו: (ח) ואזי ירדה בת פרעה להתרחץ בנילוס ומשרותיה הולכות על

(ב) אזי הרתה האשה וילדה בן, וכאשר ראתה שהוא יפה תאר, העלימה אותו שלשה חדשים. (ג) ולא יכלה עוד להסתירו, לכן לקחה לו תבה מקני צמח הגמא הגדל במים, וסיחה אותה בטיח

כש"י «וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֶהוּ • אֵת מִי רֵאתָה? – הַיֶּלֶד, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: שְׂרָאתָה עִמּוֹ שְׂכִינָה (שמות רבה. סוטה שם) • וַהֲיָה נֶעַר בּוֹכָה • קוּלוּ בְּנֵעַר.

(ד) וַתֹּאמֶר אַחֲתוֹ אֶל־בַּת־פְּרַעֲהַּ הַאֵלֶּף וְקָרָאתִי לָךְ
אִשָּׁה מִיְּנֻקָּת מִן הָעֵבְרִית וְתִינַק לְךָ אֶת־הַיֶּלֶד:

כש"י «מִן הָעֵבְרִית • מְלֻמֵּד שֶׁהַחֲזִירְתּוֹ עַל מִצְרַיִת הַרְבֵּה לֵינָךְ, וְלֹא יִנַּק, לְפִי שֶׁהָיָה עֲתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׂכִינָה
(שמות רבה. סוטה שם) •

(ה) וַתֹּאמֶר־לָהּ בַת־פְּרַעֲהַּ לָכִי וְתִלְדִּי הַעֲלֻמָּה
וְתִקְרָא אֶת־אִם הַיֶּלֶד:

כש"י «וְתִלְדִּי הַעֲלֻמָּה • הִלְכָה בְּזִרְזוּת וְעֲלֻמוּת, כְּעֵלָם.

(ו) וַתֹּאמֶר לָהּ בַת־פְּרַעֲהַּ הִילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה
וְהִינִקְהוּ לִי וְאֲנִי אֶתֶּן אֶת־שְׂכָרְךָ וְתִקַּח הָאִשָּׁה
הַיֶּלֶד וְתִנִּיקְהוּ:

כש"י «הִילִיכִי • נִתְנַבְּאָה וְלֹא יָדְעָה מַה נִּתְנַבְּאָה: הִי שְׁלִיכִי (שמות רבה. סוטה שם) •

(ז) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבֹאֶהוּ לְבַת־פְּרַעֲהַּ וַיְהִי־לָהּ לְבָן
וְתִקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מִשִּׁיתָהוּ:

כש"י «מִשִּׁיתָהוּ • כְּתַרְגוּמוֹ: שְׁחַלְתָּה – וְהוּא לְשׁוֹן
הוֹצָאָה בְּלִשׁוֹן אֶרְמִי כְּמִשְׁחַל בְּנִיתָא מִחֻלְבָּא. וּבְלִשׁוֹן
עֵבְרִי "מִשִּׁיתָהוּ", לְשׁוֹן הַסִּירוּתִי, כְּמוֹ: (יהושע א) "לֹא
יָמוּשׁ", "לֹא מָשׁוּ", כִּף חִבְרוֹ מִנְחָם. וְאֲנִי אוֹמֵר
שְׂאִינוּ מִמַּחְבֶּרֶת מִשׁ וְיָמוּשׁ, אֶלָּא מִגְזֵרֵת מֹשֶׁה, וְלִשׁוֹן
הוֹצָאָה הוּא, וְכֵן: (שמואל ב כב) "יִמְשְׁנִי מִמַּיִם רַבִּים",
שְׂאִלוֹ הָיָה מִמַּחְבֶּרֶת מִשׁ, לֹא יִתְכַן לומר מִשִּׁיתָהוּ,

אֶלָּא הַמִּשִּׁיתָהוּ, כְּאִשֶּׁר יֹאמֵר מִן קָם – הַקִּימוּתִי,
וּמִן שָׁב – הַשִּׁיבוּתִי, וּמִן בָּא – הַבִּיאוּתִי, אוֹ מִשִּׁיתָהוּ,
כְּמוֹ: (זכריה א) "וּמִשִּׁיתִי אֶת עֵזְבֵן הָאֶרֶץ". אֲבָל מִשִּׁיתִי
אֵינוֹ אֶלָּא מִגְזֵרֵת תִּיבָה שֶׁפִּעֵל שְׁלָה מִיֶּסֶד בְּה"א
בְּסוּף הַתִּיבָה, כְּגוֹן: מִשָּׁה, בְּנָה, עֲשָׂה, צָוָה, פָּנָה,
כְּשִׁיבָא לומר בְּהֵם פְּעֵלְתִי, תְּבֵא הַיּוֹ"ד בְּמִקוֹם ה"א,
כְּמוֹ: עֲשִׂיתִי, בְּנִיתִי, פְּנִיתִי, צוֹיִתִי.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(ז) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבֹאֶהוּ לְבַת־פְּרַעֲהַּ וַיְהִי־לָהּ לְבָן
וְתִקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מִשִּׁיתָהוּ:
אֶל בַּת פְּרַעֲהַּ, וְנִהְיָה לָהּ כְּבֵן וְקָרָאָה
אֵת שְׁמוֹ מֹשֶׁה, בְּאִמְרָהּ: הִיִּית שְׂאִנִּי
שְׁלִיתִי אוֹתוֹ בְּמַהֲרֵת מִן הַמַּיִם.
(ז) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבֹאֶהוּ לְבַת־פְּרַעֲהַּ וַיְהִי־לָהּ לְבָן
וְתִקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מִשִּׁיתָהוּ:
אֶל בַּת פְּרַעֲהַּ לָהּ בֵּן פְּרַעֲהַּ: הִנֵּה לְךָ
זֶה הַנֶּעַר, הִינִיקְהוּ עֲבוּרִי, וְאֲנִי אֶתֶּן
לְךָ מִשְׂכָּרְתְּךָ, וְלָכֵן לָקַחְתָּ הָאִשָּׁה אֵת
הַנֶּעַר וְהִנִּיקָה אוֹתוֹ.

~ יום שלישי י"ד טבת ~

יא ויהי בַּיּוֹם הַהוּא בְּיוֹמָיָא הָאֲנוּן וּרְבָא מִשָּׁה וּנְפַק לְנוֹת אַחוּהִי וַחֲזָא בְּפִלְחִנְהוּן וַחֲזָא גַבְרַי מְצָרֵי מַחֵי לְגַבְרַי יְהוּדֵי מַאֲחֹהֵי :

(יא) וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מְצָרֵי מִפֶּה אִישׁ־עֲבָרֵי מַאֲחָיו:

למלאכתם. מפה איש עברי. מלקהו ורודהו, ובעלה של שלומית בת דברי הנה, ונתן עיניו בה, ובלילה העמידו והוציאו מביתו, והוא חזר ונכנס לבית ובא על אשתו – כסבורה שהוא בעלה, וחזר האיש לביתו והרגיש בדבר, וכשראה אותו מצרי שהרגיש בדבר, היה מפהו ורודהו כל היום.

כש"י ויגדל משה. והלא כבר כתיב "ויגדל הגדל"? אמר רבי יהודה בן רבי אלעזר: הראשון לקומה, והשני לגדלה, שמנהו פרעה על ביתו. וירא בסבלתם. (בראשית רבה) נתן עיניו ולבו להיות מצר עליהם. איש מצרי. (שמות רבה) נוגש הנה, ממנה על שוטרי ישראל, והנה מעמידם מקרות הגברי

יב ואתפניי לכא ולכא וחזא ארי לית גברא ומחא ית מצראה וטמרה בחלא :

(יב) וַיִּפֶן כַּה וְכַה וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּדַּ אֶת־הַמְצָרֵי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל:

ולפי פשוטו – כמשמעו. וירא כי אין איש. שאין איש עתיד לצאת ממנו שיתגבר.

כש"י ויפן כה וכה. ראה מה עשה לו בביתו, ומה עשה לו בשדה. ולפי פשוטו – כמשמעו. וירא כי אין איש. שאין איש עתיד לצאת ממנו שיתגבר.

יג ונפק ביומא תננא והא תרין גברין יהודאין נצן ואמר לחבא למא את מחי לחברך :

(יג) וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשְּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנַיִם אַנְשִׁים עֲבָרִים נֹצִים וַיֵּאמֶר לְרִשָּׁע לָמָּה תִּבֶּה רַעְךָ:

שלא הפהו, נקרא רשע בהרמת יד. רעך. רשע כמותך.

כש"י שני אנשים עברים. דתן ואבירם הם, שהותירו מן המן. נצים. מריבים. למה תבה. אף-על-פי

~ נקודות משיחות קודש ~

הפאה היא הטא בין אדם למקום

(תניא פכ"ג – כח, ב) וכיוצא בזה. לכן, אם תמורת השמוש בידי להיטיב לזולת היא מנצלת למטרה הפכית, יש בזה חטא כלפי המקום. וכיון שכן, עצם הגבהת היד כדי להכות את חברו (אפילו שצדין לא הפהו בפעל) כבר משמשת למטרה הנוגדת את תכלית פגנת הבריאה של הקב"ה, ולכן החטא כלפי הקב"ה מתחיל כבר בהגבהה.

ויאמר לרשע למה תבה רעך: (ב, יג) ופרש רש"י: "למה תבה – אף-על-פי שלא הפהו, נקרא רשע בהרמת יד." יש להבין, מדוע נקרא רשע "אף-על-פי שלא הפהו"? ההסבר: תכלית בריאתו של האדם היא "לשמש את קונו" (משנה וברייאת סוף קידושין). מובן, שלכל אבר ואבר שבאדם יש את התכלית שלשמה נברא. ידו של האדם נוצרה לנתינה. למשל, "יד המחלקת צדקה"

(ע"פ לקו"ש חל"א עמ' 5 - מותר לקרוא שבת')

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(יג) יצא משה ביום השני, והנה שני גברים עבריים נאבקים זה בזה, ואמר לרודן שביניהם: למה תהרג עמיתך?

וראה כי אין בן אנוש, ונתן מכות למצרי ואזי הוא מת, וטמן אותו בחול.

(יא) והנה באותם הימים גדל משה ויצא אל אחיו וראה במשאותם, והנה איש מצרי מפה איש עברי מן אחיו. (יב) אזי הסתובב לימין ולשמאל

(יד) וַיֹּאמֶר מִי שָׁמַךְ לְאִישׁ שֶׁר וְשִׁפְטָ עָלֵינוּ הֲלִהְרַגְנִי אֵתָּה אֹמֵר כֹּאֲשֶׁר הִרְגַת אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אָכֵן נֹדַע הַדְּבָר:

יד וַיֹּאמֶר מִן שְׁנֵי לְגַבְר רַב וְדִין עֲלֵנָּה הַלְמַקְטָלִי אֵת אֹמֵר כְּמֵא דְקַטְלָתָא יְת מִצְרָאָה וְדַחִיל מֹשֶׁה וַאֲמַר כְּפוּשְׁטָא אֲתִידַע פְּתַגְמָא:

ראויין להגאל. אכן נודע הדבר. כמשמעו. ומדרשו: נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו: מה חטאו ישראל מכל שבועים אמות להיות נרדים בעבודת פרה, אבל רואה אני שהם ראויים לכך.

כ"י מי שמך לאיש. והרי עודך נער. הלהרגני אתה אמר. מכאן אנו למדים שהרגו בשם המפרש. וירא משה. כפשוטו. ומדרשו: דאג לו על שראה בישראל רשעים דלטורין, אמר: מעתה שמא אינם

טו ושמע פרעה ית פתגמא הדין ובעא למקטל ית משה וערק משה מן קדם פרעה ויחייב בארעא דמדן ויחייב על פירא:

(טו) וַיִּשְׁמַע פְּרַעֲהַ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לְהַרְגֵּ אֶת־מֹשֶׁה וַיְבַרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פְרַעֲהַ וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ מִדְּוָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַפָּאָר:

פרעה: "וישב בארץ מדן. נתעכב שם, כמו "וישב יעקב". וישב על הפאר. למד מייעקב שנזדווג לו וזווג על הפאר.

כ"י וישמע פרעה. הם הלשינו עליו. ויבקש להרג את משה. מסרו לקוסטינר להרגו ולא שלטה בו החרב - הוא שאמר משה: "ויצילני מחרב

טז וירבא דמדן שבע בנן ואתא ודלא וימלאה ית רהטיא לאשקאה ענא דאביהן:

(טז) וַיִּלְכְּהֶן מִדְּוָן שֶׁבַע בָּנוֹת וַתְּבַאֲנָה וַתִּדְלָנָה וַתְּמַלְאֲנָה אֶת־הַרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֵאן אֲבֵיהֶן:

כ"י וילכהן מדן. רב שבהן, ופרש לו מעבודת כוכבים ונדוהו מאצלם. את הרהטים. את ברכות מרוצות המים העשויות בארץ.

כ"י וילכהן מדן. רב שבהן, ופרש לו מעבודת כוכבים ונדוהו מאצלם. את הרהטים. את ברכות מרוצות המים העשויות בארץ.

יז ואתא רעיא וטרדונון וקם משה ופרקונון ופשקו ית ענהן:

(יז) וַיָּבֹאוּ הָרָעִים וַיִּגְרְשׁוּם וַיִּקָּם מֹשֶׁה וַיּוֹשַׁעַן וַיִּשַׁק אֶת־צֵאָנָם:

יח ואתאה לנת רעואל אביהן ואמר מה דין אוחיתין למיתי יומא דין:

(יח) וַתְּבַאֲנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבֵיהֶן וַיֹּאמֶר מְדוּעַ מִהִרְתֶּן בַּא הַיּוֹם:

יט ואמרא גברא מצראה שזכנא מיד רעיא ואף מדלא דלא לנא ואשקו ית ענא:

(יט) וַתֹּאמְרוּן אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרָעִים וְגַם־דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשַׁק אֶת־הַצֵּאָן:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

צאנם. מבין גדיו (מפניו) והגיע אל ארץ מדן, וישב על הפאר. (יח) וכאשר הן הגיעו אל רעואל אביהן, אמר: מה חשבתן שמהרתן תזרה היום. (יט) ואמרו לו, איש מצרי הצילנו מיד הרועים, וגם דלה לנו מים והשקה את הצאן. (יד) ואמר: מי מנה אותך לאיש נשיא ומושל עלינו? התרצה להרג אותי כמו שהרגת את המצרי? נבהל משה ואמר: ודאי נודעה כבר הדיעה. (טו) וכאשר שמע פרעה ידיעה זאת, קבע להרג את משה. לכן ברח משה

~ נקודות משיחות קודש ~

איש מצרי הצילנו (ב, יט)

משה, מושיעם של ישראל, נולד בשנה המאה ושלושים לירידת יעקב ובניו למצרים (כי יוכד אמו, שנולדה בין החומות, הייתה בת ק"ל בלבד). דבר זה נרמז במחצית הראשונה של תבת 'מצרי': מ"צ - בגימטריא 130.

לאחר מאתים ועשר שנה שהיו בני ישראל במצרים, נגאלו על ידי משה. דבר זה נרמז במחצית השנייה של תבת מצרי: ר"י - בגימטריא 210.

ונהו "איש מצרי הצילנו".

(ליקוטי לוייזחק לווהר, חלק א עמ' א - מתוך 'התקשרות')

(כ) וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֵיהֶוּ וְאִיוֹ לָמָּה זֶה עֹשֶׂתֶנּוּ אֶת־הָאִישׁ קְרָאֵן לוֹ וַיֹּאכֵל לֶחֶם:

כ ואמר לבנותיה ואיו למה הוא עושה לך שבתין? את גברא קרן לה ויכול לחמא:

כ"י - למה זה עושה? הפיר בו שהוא מוזהב של יעקב - שהמים עולים לקראתו. ויאכל לחם.

שמא ישא אחת מקם, כמה דאת אמר: "כי אם הלחם אשר הוא אוכל".

(כא) וַיֹּאֶל מֹשֶׁה לְשֵׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפְרָה בָּתוֹ לְמוֹשֶׁה:

כא וצבי משה למיטב עם גברא ויהב את צפרה בתה למשה:

כ"י - ויאאל - בתרגומו (ספרים אחרים: כמשמעו), ודומה לו: (שופטים יט) "הואל נא ולין", "ולו הואלנו".

"הואלתי לדבר". ומדרשו: לשון אלה, נשבע לו שלא יזונו ממדקן כ"אם ברשותו.

(כב) וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גְרִשָׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ גְּכָרִיחַ פ:

כב וילידת בר וקרא את שמה גרשם ארי אמר דבר הויתי פארע נוכראה:

(כג) וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֹּאנְחוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבָדָה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שׁוֹעַתָּם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבָדָה:

כג והנה ביומיא סגיאניא האנון ומית מלכא דמצרים ואהנחו בני ישראל מן פלהנא דהנה קשי עליהון וזעיקו ופליקת קבלתהון לקדם יי מן פלהנא:

כ"י - ויהי בימים הרבים ההם - שהיה משה גר במדקן, וימת מלך מצרים והצרכו ישראל לתשועה, ומשה היה רועה וגו', ובאת תשועה על ידו, ולקף

נסמכו פרישיות הללו. ברש"י ישן. וימת מלך מצרים (שמות רבה) נצטרע והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדקם.

(כד) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אֲבֹרָהֶם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יעֲקֹב:

כד ושמיע קדם יי את קבלתהון ודכיר יי את קימה דעם אברהם דעם יצחק ועם יעקב:

כ"י - נאקתם - צעקתם, וכן: (איוב כד) "מעיר מתים ונאקו". את בריתו את אברהם - עם אברהם.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

- (כ) אמר אליהן: ואיה הוא, למה עושה את הגבר? הזמינו אותו לאכל אכל
- (כא) כאשר התמיד משה בקביעת מדורו אצל האיש, השיא לו את צפורה בתו.
- (כב) וילדה בן וקרא את שמו גרשם, כי אמר נהייתי נטע זר בארץ גכר.
- (כג) והיה באותם הימים הארבעים, מת מלך מצרים, אזי התמרמרו בני ישראל מתוך שרותם הקשה וזעקו
- (כד) אמר אליהן: ואיה הוא, למה עושה את הגבר? הזמינו אותו לאכל אכל
- (כא) כאשר התמיד משה בקביעת מדורו אצל האיש, השיא לו את צפורה בתו.
- (כב) וילדה בן וקרא את שמו גרשם, כי אמר נהייתי נטע זר בארץ גכר.
- (כג) והיה באותם הימים הארבעים, מת מלך מצרים, אזי התמרמרו בני ישראל מתוך שרותם הקשה וזעקו

וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים: ׀ ׀
כַּה וְגַלִּי קָדָם יְיָ שֶׁעֲבוּדָא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַר
בְּמִימְרָה לְמַפְרָקְהוּן יְיָ:
ט"ו - וַיַּדַּע אֱלֹהִים • נָתַן עֲלֵיהֶם לֵב, וְלֹא הִעָלִים עֵינָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~

ויצעה וזעקה זו תביא ל'וידע אלוים', והקדוש-ברוך-הוא ישלח לנו גואל-צדק בקרוב.

(משיחת שבת-קודש פרשת שמות, תשמ"ג)

יציאת מצרים באה לאחר שבני-ישראל זעקו ובקשו להגאל... בני-ישראל צריכים לצעוק אל הקדוש-ברוך-הוא על אריכות הגלות, ולהתמנן לפניו שיוציאם מן הגלות, באמנם שבבר סימו את עבודתם, ומפיין שכן, מדוע מעבדים אותם בגלות?

~ יום רביעי ט"ו טבת ~

א ומשה הנה רעי את ענא דיתרו חמוהי רבא דמדון ודבר את ענא לבתר שפר רעיא למדברא ואתא לטורא דאתגלי עלוהי יקרא דיני לחורב:

ג (א) ומשה הנה רעה את-צאן יתרו חתנו פתן מדין וינהג את-הצאן אחר המדבר ויבא אליהר האלהים חרבה:

ט"ו - אחר המדבר • להתרחק מן הגזל שלא ירעו בשדות אחרים. אל הר האלהים • על שם העתיד.

~ נקודות משיחות קודש ~

אין לומר אפילו על גדי אחד!

הקב"ה . . ואמר מה קול גדול הזה שאני שומע כגדיים וטלאים, עמד משה רבנו לפני הקב"ה, ואמר: רבוננו של עולם . . קטני עמך. ונמצא דגדיים קאי על "קטני עמך" אלו תינוקות של בית רבן.

ועל זה היא ההנחאה אלינו: כמו שמשה רבנו, רוען של ישראל, לא ותר אפילו על גדי אחד, ועשה כל שביכלתו להחזיר הגדי לעדר הצאן, כן גם בנוגע אלינו, שאסור לומר על אף ילד יהודי, ואם רואים "גדי" שבורח מן העדר, צריכים לעשות כל מה שביכלת ובמסירות-נפש כדי להחזיר את הילד ל"צאן קדשים".

(על-פי התועודות יום ב' דחג השבועות, תשמ"מ)

על הפסוק בפרשתנו "ומשה היה רועה" (ג, א) איתא ב'שמות רבה' (פרשה ב, ב) "משה לא בחנו הקב"ה אלא בצאן, אמרו רבותינו כשהיה משה רבנו עליו-השלום רועה צאנו של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי, ורץ אחריו עד שהגיע לחסית, בין שהגיע לחסית נזמנה לו ברכה של מים, ועמד הגדי לשתות, בין שהגיע משה אצלו, אמר אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא, ענה אתה. הרפיכו על כתפו, והיה מהלך. אמר הקב"ה יש לך רחמים לנהג צאנו של בשר-ודם, כך חידה אתה תרעה צאני ישראל".

ויש לבאר ההנחאה מזה בעבודת האדם לקונו:

דהנה איתא ב'אסתר רבה' (פרשה ט, ד) "נתגלגלו רחמיו של

ב ואתגלי מלאכא דיני לה בשלהובית אשתא מגו אסנא וחוץ והא אסנא בער באשתא ואסנא ליתוהי מתאכיל:

ב) וַיֵּרָא מְלָאךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֶּנֶה וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסֶּנֶה בָּעַר בְּאֵשׁ וְהַסֶּנֶה אֵינְנו אֶבֶל:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

בלהבת אש מן הרקיע עד תוף עץ הסנה, וכך ראה משה את עץ הסנה מתלקח באש ואיננו נשרף.

כחן מדין. אזי נהג אל קצה המדבר עד אשר בא אל הר ה', אל חורב. (ב) ולכך נגלה לו מלאך מאת ה'

(כה) אזי הביט ה' אל בני ישראל ורחם עליהם. (א) והיה משה רועה צאן יתרו חמיו,

שיעור יומי ליום רביעי ט"ו טבת ושנים מקרא ואחד תרגום - ג - פרשת שמות
 נט
 כש"י • בַּלְבַּת אֵשׁ • בְּשִׁלְהֶכֶת אֵשׁ, לְבוֹ שֶׁל אֵשׁ, כְּמוֹ:
 "לֵב הַשָּׁמַיִם", (שמואל ב יח) "בַּלֵּב הָאֱלֹהִים". וְאֵל תִּתְמַחַמָּה
 עַל הַתִּי"ו, שְׂיֵשׁ לָנוּ כִּיּוֹצֵא בּוֹ: "מָה אֲמַלְהָ" (יחזקאל טו)
 לְפַתֵּךְ". מִתּוֹךְ הַסֵּנָה • וְלֹא אֵילָן אַחַר, מִשּׁוּם "עֲמוּם
 אֲנֹכִי בְּצִרְהָ". אֶפֶל • נֶאֱכַל, כְּמוֹ "לֹא עֶבֶד בָּהּ",
 "אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם".

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמְּרֹאֶה
 הַגָּדֹל הַזֶּה מִדּוֹעַ לֹא־יִבְעַר הַסֵּנָה:
 כש"י • אֶסְרֶה־נָּא • אֶסוּרָה מִכָּאן לְהִתְקַרֵּב שָׁם.

(ד) וַיֵּרָא יְהוָה כִּי סָר לְרֹאשׁוֹ וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים
 מִתּוֹךְ הַסֵּנָה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הַנְּנִי:
 וַיִּחַזַּא יְיָ אֲרִי אֶתְפָּנַי לְמַחְזִי וַיִּקְרָא לֵה יְיָ
 מִגּוֹ אֶסְנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַאֲמַר הָא
 אֲנָא:

(ה) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי־תִקְרַב הֵלֵם שְׁלִי־נַעֲלִיךָ מַעַל רִגְלֶיךָ
 כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמְתִּי־קִדְשׁ הוּא:
 כש"י • שֶׁל • שִׁלְךָ וְהוֹצֵא, כְּמוֹ: (דברים יט) "וַיִּנְשַׁל הַכֹּהֵן־גָּדֹל", (שם כח) "כִּי יִשָּׁל זִיתְךָ". אֲדַמְתִּי קִדְשׁ הוּא • הַמָּקוֹם.

(ו) וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי
 יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתֵּר מִשְׁפָּחָי כִּי יָרָא מֵהַבְּיֹט
 אֶל־הָאֱלֹהִים:
 וַאֲמַר אֲנָא אֱלֹהָא דְאַבְרָם אֱלֹהָא דְיִצְחָק וְאֱלֹהָא דְיַעֲקֹב וּכְבָשׁוּן
 מִשְׁפָּחָא דְאַבְרָם וְדָחִיל מִלְּאֶסְתְּפֻלָּא בְּצִיַּת
 יִקְרָא דִּי:

(ז) וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאֵה רְאִיתִי אֶת־עֵנֶי עַמִּי אֲשֶׁר
 בְּמִצְרַיִם וְאֶת־צַעֲקוֹתָם שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נַגְשָׁיו כִּי יִדְעִתִּי
 אֶת־מַכְאֲבוֹ:
 וַאֲמַר יְיָ מַגְלָא גְלִי קִדְמִי ית שְׁעָבוּד עַמִּי
 דִּי בְּמִצְרַיִם וְיַת קִבְלָתְהוֹן שְׁמִיעַ קִדְמִי מִן
 קִדְמִי מִפְּלִחִיהוֹן אֲרִי גְלִי קִדְמִי ית בְּיַבִּיהוֹן:

כש"י • כִּי יִדְעִתִּי אֶת מַכְאֲבוֹ • כְּמוֹ "וַיִּדַע אֱלֹהִים", כְּלוּמַר, כִּי שָׁמַתִּי לֵב לְהַתְּבוּנָה וְלִדְעַת אֶת מַכְאֲבוֹי,
 וְלֹא הִעֲלַמְתִּי עֵינַי וְלֹא אֶאֱטַם אֶת אָזְנִי מִצַּעֲקוֹתָם.

(ח) וַאֲרִד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וְלַהֲעֲלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ
 הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחְבָּהּ אֶל־אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב
 וְדִבְשָׁה אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי
 וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי:
 וְאֶתְגַּלִּיתִי לְשׁוֹבוֹתְהוֹן מִיַּד דְּמִצְרַאִי
 וְלִאֲסַקוֹתְהוֹן מִן אֶרְעָא הַהִיא לְאֶרְעָא טְבָא
 וּפְתִינָא לְאֶרְעָא עֲבָדָא חֶלֶב וְדִבְשָׁה לְאַתֵּר
 כְּנַעֲנַי וְחִתָּאִי וְאֱמֹרָאִי וּפְרִזָּאִי וְחִוָּאִי
 וַיְבוּסָאִי:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(ג) וַאֲמַר מֹשֶׁה: אֵטָה מִן הַדֶּרֶךְ עֲתָה
 וְאֵבִיט אֶל זֶה הַמְּרֹאֶה הַמְּפֹלָא, הַכִּיּוֹד
 עֵץ הַסֵּנָה אֵינּוּ גִשְׁרֵךְ?
 (ד) כִּי יִדַע ה' שֶׁהוּא כְּבֹר נִטָּה מִן
 הַדֶּרֶךְ כְּדִי לְהַבִּיט, וְאֲזִי קָרָא אֵלָיו
 מִעֵץ הַסֵּנָה וַאֲמַר: הוּא, מֹשֶׁה! הוּא,
 מֹשֶׁה! אָמַר מֹשֶׁה: הַנְּנִי מוֹכֵן
 לְבַקֶּשְׁתֶּךָ.
 (ח) אָמַר לוֹ אֱלֹהִים: אֵל תִּתְקַדֵּם הֵנָּה,
 הוֹרֵד מִנְעֻלֶיךָ מֵעַם רִגְלֶיךָ, הַמָּקוֹם
 אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו מִתְקַדֵּשׁ.
 (ו) אַחֲרֵי זֹאת אָמַר: אֲנִי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ,
 אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וּלְכֹךְ
 הִסְתִּיר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי הִתְרַא לְהִסְתַּפֵּל

ט וּכְעַן הָא קבילת בני ישראל עלת קדמי
ואף גלי קדמי ית דחקא די מצראי דחקין
להון:

(ט) וְעַתָּה הִנֵּה צִעְקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלַי וְגַם־
רְאִיתִי אֶת־הַלֶּחֶץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם:

י וְכַעַן אֵימָא וְאַשְׁלַחְךָ לְוַת פְּרַעַה וְאַפִּיק
יַת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

(י) וְעַתָּה לָכֵּה וְאַשְׁלַחְךָ אֶל־פְּרַעַה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

כ"ט וְעַתָּה לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ וְגו' • וְאִם תֹּאמַר מַה תּוֹעִיל? "וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי", יוֹעִילוּ דְבָרְךָ וְתוֹצִיאָם מִשָּׁם.

יא וְאָמַר מֹשֶׁה קְדָם יי מִן אָנָּה אַרִי אֲזִיל
לְוַת פְּרַעַה וְאַרִי אַפִּיק יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִמִּצְרַיִם:

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אֲנֹכִי כִי אֵלְךָ
אֶל־פְּרַעַה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

מִה זָכוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁתַּעֲשֶׂה לָהֶם נִס, וְאוֹצִיאָם
מִמִּצְרַיִם? •

כ"י מִי אֲנֹכִי • מַה אֲנִי חֶשׁוֹב לְדַבֵּר עִם הַמַּלְאָכִים.
וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • וְאַף אִם חֶשׁוֹב אֲנִי,

יב וְאָמַר אַרִי יְהִי מִימְרֵי בְּסַעֲדָךָ וְדִין לָךְ
אָתָּה אַרִי אָנָּה שְׁלַחְתָּךְ בְּאַפְקוֹתָךְ יַת עַמָּא
מִמִּצְרַיִם תַּפְלַחוּן קְדָם יי עַל טוֹרָא דְדִין:

(יב) וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי
שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן
אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הַהַר הַזֶּה:

הַהַר הַזֶּה לְסוֹף שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם. דְּבַר
אַחַר: "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ, וְזֶה" שֶׁתְּצַלִּיחַ בְּשְׁלִיחוֹתְךָ,
לָךְ הָאוֹת" עַל הַבְּטָחָה אַחֲרַת שְׁאֲנִי מְבַטֵּיחְךָ,
שֶׁכְּשֶׁתוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם, תַּעֲבֹדוּן אוֹתִי עַל הַהַר הַזֶּה,
שֶׁתְּקַבְּלוּ הַתּוֹרָה עֲלֵיכֶם, וְהִיא הַזְכוּת הָעוֹמֶדֶת לְיִשְׂרָאֵל.
וְדוֹגְמַת לְשׁוֹן זֶה מְצִינוּ: (ישעיה לו) "וְזֶה לָךְ הָאוֹת אֲכוֹל
הַשֶּׁנֶה סְפִית וְגו'", מַפְלַת סִנְחַרִּיב תַּהֲיֶה לָךְ לְאוֹת
עַל הַבְּטָחָה אַחֲרַת – שְׁאַרְצָכֶם חֲרָבָה מִפְּרוֹת, וְאַנִּי
אֲבָרְךָ הַסְּפִיחִים.

כ"ג וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ • הַשִּׁיבוּ עַל רֵאשׁוֹן,
רֵאשׁוֹן, וְעַל אַחֲרוֹן, אַחֲרוֹן: שְׁאַמְרַת "מִי אֲנֹכִי כִי
אֵלְךָ אֶל פְּרַעַה", לֹא שְׁלָךְ הִיא, כִּי־אִם מִשְׁלִי: "כִּי
אֶהְיֶה עִמָּךְ, וְזֶה" הַפְּרָאָה אֲשֶׁר רֵאִיתָ בְּסִנְיָה, "לָךְ
הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ" וְתַצְלִיחַ בְּשְׁלִיחוֹתֵי וּכְדַאי
אֲנִי לְהַצִּיל, כְּאֲשֶׁר רֵאִיתָ הַסִּנְיָה עוֹשֶׂה שְׁלִיחוֹתֵי וְאַיִנְנוּ
אֲכַל, כִּךְ תַּלְךָ בְּשְׁלִיחוֹתֵי וְאַיִנְךָ נְזוּק. וְשִׁשְׁאַלְתָּ: מַה
זְכוּת יֵשׁ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם? – דְּבַר גְּדוֹל יֵשׁ
לִי עַל הוֹצָאָה זֹה, שֶׁהָרִי עֲתִידִים לְקַבֵּל הַתּוֹרָה עַל

יג וְאָמַר מֹשֶׁה קְדָם יי הָא אָנָּה אֵתִי לְוַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאֵימַר לְהוֹן אֱלֹהָא דְאַבְהַתְכוֹן
שְׁלַחְנִי לְוַתְכוֹן וְיִמְרוֹן לִי מַה שְּׁמָה מַה
אֵימַר לְהוֹן:

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אֲנֹכִי בֹא אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי
אֵלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מַה אָמַר אֱלֹהִים:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

לָךְ לְסִימֵן כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּי אוֹתְךָ, אִם
תוֹצִיאָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם, עֲבָדוּ אוֹתִי,
אֵת ה', עַל הַהַר הַזֶּה.
(יג) אָמַר מֹשֶׁה לְפָנֵי ה': תְּרִינִי מִגִּיעַ
אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַר לָהֶם, אֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵיכֶם שְׁגַר אוֹתִי אֵלֵיכֶם, אִם
שְׁאַלוּ אוֹתִי מַה שְּׁמוֹ, מַה אָמַר לָהֶם?

(י) וְלָכֵךְ בֹּא וְאַשְׁלַח אוֹתְךָ אֶל פְּרַעַה,
וְהוֹצֵאתָ אֶת עַמִּי, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
מִמִּצְרַיִם.
(יא) אָמַר מֹשֶׁה לְפָנֵי ה': מִי אֲנִי
שְׁאַלְךָ אֶל פְּרַעַה וְאוֹצִיאָ אֶת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם?
(יב) אָמַר לוֹ: אֲנִי אֶהְיֶה עִמָּךְ, וְזֹאת

הָאֲרִיץ אֶל אֲרִיץ טוֹבָה וְיַחֲבָה, אֲרִיץ
מְרַבַּת הַחֶלֶב וְהַדְּבִשׁ, אֶל אֲזוֹר
הַכְּנַעֲנִים וְהַחֲתִּים וְהַקְּאֻמוֹרִיִּים
וְהַפְּרִיזִים וְהַחֲתוּמִּים וְהַיְבוּסִים.
(ט) וְכַעַת הִנֵּה צִעְקוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כְּכֹר הַגִּיעוּ אֵלַי וְרֵאִיתִי אֶת הַלֶּחֶץ
אֲשֶׁר הַמִּצְרַיִם רוֹדְפִים אוֹתָם.

~ נקודות משיחות קודש ~

הקב"ה נמצא אתנו בצרת הגלות

הנהגה של מעלה) יניח לבניו של מקום לסבול כ"כ עד עתה, ויתעלם כביכול מצרתם?
 ועל זה ענה לו הקב"ה "אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה" דפרושו כלשון רש"י "אֶהְיֶה עִמָּם בְּצָרָה זֹאת, אֲשֶׁר אֶהְיֶה עִמָּם בְּשַׁעֲבֹד שְׂאֵר מַלְכֵי־וְיָת", וכלשון הפתוב (ישעי' סג, ט) "בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר", שגם בזמן הגלות אין הקב"ה מוֹנִיחַ ח"ו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא גַם לֹא "צָר" כביכול, ונמצא אתם בצרת גלותם.
 וזה שהניח להם הקב"ה לסבל עד עכשו אינו משום שלא היה אתם ח"ו, כִּי-אִם מִפְּנֵי שְׂוֹנֵה שְׁמֵי לְעֵלִם - חֶסֶד וְיִיּוּ . . . העלימהו שלא יקרא ככתבו" (פרשתנו ג, טו וברש"י), ששמו של הקב"ה היה אז בהעלם ובהסתר ובכאפן של רחמים נסתרים, אֲבָל וְדַאי שְׁגַם אִזּוֹ פְּעָלוֹ רַחֲמָיו.
 (ע"פ לקו"ש כרך כו, עמ' 19 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

וְאָמְרוּ-לִי מַה-שְּׁמוֹ מָה אָמַר אֱלֹהִים: (ג, יג)
 כָּבֹד תִּמְהוּ מִפְּרָשִׁים (רשב"ם, רמב"ן, סורנו ועוד), וְכִי לֹא יָדַע מִשֶּׁה שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּב"ה עַד הֵנָּה? וּבְאֵרוֹ בְּאוֹפְנֵים שׁוֹנִים.
 וַיֵּשׁ לְבָאֵר זֶה בְּאֵפֶן אַחֵר, דְּחֻשׁוֹשׁ הָיָה מִשֶּׁה שְׂפָאָשֶׁר יִבֹּא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּמְסַר לָהֶם אֶת דְּבַרֵי הַקָּב"ה "רְאֵה רְאִיתִי אֶת עֲנֵי עַמִּי גוֹ', צַעֲקֹתָם שְׁמַעְתִּי גוֹ' וְאָרַד לְהַצִּילוֹ גוֹ'" (פרשתנו ג, ז ואילך) תִּקְשֶׁה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל קִשְׂיָא עֲצוּמָה:
 הָרִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל סָבְלוּ בְּמַאֲד עַד עַתָּה, עֲבָדוּ בְּעַבְדוּת קִשְׂיָה - עֲבֹדַת פָּרָךְ, וּפְרַעַת גְּזֹר "כָּל הַבֵּן הַיְלֹוֹד הִיאֹוֹרָה תִּשְׁלִיכֶוּהוּ" (פרשתנו א, כב), וְעַד שֶׁ"הָיָה שׁוֹחֵט תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן וְרוֹחֵץ בְּדַמָּם" (רש"י פרשתנו ב, כג), וְאִם פֶּן יִקְשֶׁה לָהֶם, "מַה שְּׁמוֹ", שְׁאֵם "אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם" שְׁמַע אֶת נַאֲקָתָם, וְנוֹגְעִים לֹא צְרוּתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אִיזָה "שֵׁם" מִשְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקָּב"ה (המורה על

יד ואמר יי למשה אהיה אשר אהיה ואמר
 פדנן תימר לבני ישראל אהיה שלחני
 לותכון:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר
 וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה
 אֵלֵיכֶם:

לא מחשבתו מחשבת השם תתברך, שמאז כף היתה
 דעתו באמרו תתברך: "אהיה אשר אהיה", למשה
 לבדו הגיד, ולא שיגיד לישראל, וזהו: יפה אמרת,
 שגם דעתי מתחלה כף היתה, שלא תגיד לבני ישראל
 כדברים האלה, אלא: "כה תאמר לבני ישראל"
 אהיה פעם אחת, וכן משמע במסכת ברכות, (דוק).

כ"י אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה • "אֶהְיֶה" עִמָּם בְּצָרָה זֹאת,
 "אֲשֶׁר אֶהְיֶה" עִמָּם בְּשַׁעֲבֹד שְׂאֵר מַלְכֵי־וְיָת (ברכות ט).
 אָמַר לְפָנָיו: "רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מָה אָנִי מְזַכֵּיר לָהֶם
 צָרָה אַחֲרֶת? דִּים בְּצָרָה זֹו". אָמַר לוֹ: "יִפֶּה אֲמַרְתָּ:
 'כֹּה תֹאמַר וְגוֹ'" (שמות רבה). (לא ששהשפיל, חלילה,
 משה ביומר, אלא שלא הבין דברי השם תתברך, כי

טו ואמר עוד יי למשה פדנן תימר לבני
 ישראל יי אלהא דאבהתכון אלהה
 דאברהם אלהה דיצחק ואלהה דייעקב
 שלחני לותכון דין שמי לעלם ודין דכרני
 לקל דר ודר:

וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל-מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל-בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי
 יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם זֶה-שְּׁמִי לְעֵלָם
 וְזֶה זְכָרִי לְדֹר דָּר:

נקרא, וכן דוד הוא אומר: "ה' שמך לעולם, ה'
 זכרך לדור ודור".

כ"י זֶה שְׁמִי לְעֵלָם • חֶסֶד וְיִיּוּ, לוֹמַר: הַעֲלִימָהוּ
 שְׁלֵא יִקְרָא כְּכַתְּבוּ (שמות רבה). וְזֶה זְכָרִי • לְמַדּוֹ הִיאָךְ

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

אברהם, אלהי יצחק ואלהי יעקב
 שגר אותי אליכם, זה שמי לעולם וזה
 אֲזַכְּרֶיךָ לְדוֹרֵי דוֹרוֹת.

אמר לו: הקדמון שאין לו
 ראשית ואין לו תכלית ואשר לא
 יסור. אחרי כן אמר: כזאת אמר לבני
 ישראל, הקדמון שאין לו ראשית ואין

~ יום חמישי ט"ז טבת ~

טו אזיל ותכנוש ית סבי ישראל ותימר להון יי אלהא דאבהתכון אתגלי לי אלהא דאברהם יצחק ויעקב למימר מדבר דכירנא יתכון וית דאתעבד לכון במצרים:

(טו) לך ואספת את-זקני ישראל ואמרת אלהם יהוה אלהי אבותיכם נראה אלי אלהי אברהם יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם ואת-העשוי לכם במצרים:

כ"ט את זקני ישראל מיוחדים לישיבה. ואם תאמר "זקנים" סתם, היאך אפשר לו לאסף זקנים של ששים רבוא?.

יז ואמרתי אסיק יתכון משעבוד מצראי לארע פנענאי וחתאי ואמוראי ופרזאי וחוזאי ויבוסאי לארעא עבדא חלב ודבש:

(יז) ואמר אעלה אתכם מעני מצרים אל-ארץ הפנעני ותחתי והאמרי והפרזי והחוי והיבوسی אל-ארץ זבת חלב ודבש:

יח ויקבלון למימרך ותייתי את וסבי ישראל לות מלכא דמצרים ותימרון לה יי אלהא דיהודאי אתקרי עלנא וכען גייל פען מהלך תלתא יומין במדברא ונדבח קדם יי אלהנא:

(יח) ושמעו לקולך ובאת אתה וזקני ישראל אל-מלך מצרים ואמרתם אליו יהוה אלהי העבריים נקרה עלינו ועתה נלכה-נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה ליהוה אלהינו:

א "פקד פקד אלהים אתכם": (אלהי העבריים • יו"ד יתרה, רמז לעשר מכות, ברש"י ישן). נקרה עלינו • לשון מקרה, וכן: (במדבר כג) "ויקר אלהים", ו"אנכי אקרה כה" – אהא נקרה מאתו הלוס.

כ"ט ושמעו לקולך • מאליהם, מפיין שתאמר להם לשון זה, ושמעו לקולך, שפכר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף, שבלשון זה הם נגאלים: יעקב אמר: "ואלהים פקד פקד אתכם", יוסף אמר להם: (בראשית

יט ויקדמי גלי ארי לא ישבוק יתכון מלכא דמצרים למיזל ולא מן קדם דחילה תקיף:

מ מצרים ולאני ידעתי כי לא-יתן אתכם מלך להלך ולא ביד חזקה:

— וכלן לשון 'נתינה' הם. ויש מפרשים "ולא ביד חזקה", ולא בשביל שידו חזקה, כי מאז אשלח את ידי והפיתי את מצרים וגו', ומתרגמינן אותו: ולא מן קדם דחילה תקיף. משמו של רבי יעקב ברבי מנחם, נאמר לי.

כ"ט לא יתן אתכם מלך מצרים להלך • אם אין אני מראה לו ידי החזקה, כלומר, כל עוד שאין אני מודיעו ידי החזקה, "לא יתן אתכם להלך". לא יתן • [מתרגומן] לא ישבוק, כמו: (בראשית ט) "על פן לא נתתיך", (שם לא) "ולא נתנו אלהים להרע עמדי"

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

הגעתנו פקדתו, ולכך גלף עתה מרחק דרך של שלשה ימים במדבר השומם, ונזבח לה אלהינו.

(יז) ואני ידעתי כי מלך מצרים לא יתן לכם רשות לצאת לדרך, וגם לא ביד חזקה.

והאמוריים והפריזים והחויים והיבוסים, אל ארץ מצפת בחלב ובדבש.

(יח) ואם קבלו ממך, הפגס אתה ותכמי בני ישראל אל מלך מצרים ואמרו לו: ה', אלהי העבריים,

(טו) צא לדרך ואסף את חכמי בני ישראל ואמר להם: ה', אלהי אבותיכם, נגלה אלי, אלהי אברהם, יצחק ויעקב, באמירה: פכר זכרתי אתכם ומה שנעשה בכם במצרים.

(יז) לכן אמרתי: אעלה אתכם מעוני המצרים אל אזור הפנענים והחתים

כַּוְּאֶשְׁלַח פּוֹן ית מַחַת גְּבַרְתִּי וְאֶמְחִי ית
מִצְרָאֵי כָּל פְּרִשְׁוֹתֵי דֵי אַעֲבַד בְּיַנְיָהוּן
וּבְתַר כֵּן יִשְׁלַח תְּחִיבֵן :

וְשִׁלַּחְתִּי אֶת־יָדַי וְהִפִּיתִי אֶת־מִצְרַיִם כָּל
נַפְלֹאתֵי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח
אֶתְכֶם:

כא וְאֵתֵן ית עֲמֵא הַדִּין לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי
מִצְרָאֵי וַיְהִי אַרְי תְּחִיבֵן לֹא תִּחְיִין רִיקְנִין :

וְנָתַתִּי אֶת־חֵן הַעַם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה
כִּי תִלְכּוּן לֹא תִלְכוּ רִיקָם:

כב וְתִשְׁאַל אֶתְּמָא מִשְׁבַּכְתָּהּ וּמְקַרִיבַת בֵּיתָהּ
מִנִּין דְּכַסְפָּה וּמִנִּין דְּדָהָב וּלְבֹשֵׁינ וּתְשׁוּוֹן
עַל בְּנִיכּוֹן וְעַל בְּנִיכּוֹן וְתִרְוֹקְנָוּן ית
מִצְרַיִם :

וְשִׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ כְּלִי־כֶסֶף
וּכְלִי זָהָב וּשְׁמֹלֶת וְשִׁמְתָם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם
וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרַיִם:

נְפַעֲלָנוּ, וְכָל נו"ן שְׁהִיא בְּתִיבָה לְפָרְקִים וְנוֹפֵלַת
מִמֶּנָּה, כְּנו"ן שֶׁל נוּגֶף, נוּשָׂא, נוֹתֵן, נוֹשֵׁף, כִּשְׁהִיא
מִדְּבָרַת לְשׁוֹן 'וּפַעֲלָתָם', תְּנַקֵּד בְּשׁו"א בְּחֻטָּף, כְּגוֹן:
(בְּרֵאשִׁית מֵה) "וּנְשִׂאתָם אֶת אֲבִיכֶם", (בְּמִדְבַר לֵב) "וּנְתַתֶּם
לָהֶם אֶת אֲרֶץ הַגִּלְעָד", (בְּרֵאשִׁית יז) "וּנְמַלְתֶּם אֶת בֶּשֶׂר
עַרְלָתְכֶם". לְכֵן אֲנִי אוֹמֵר שְׁזֹאת הַנְּקוּדָה בְּחִיר"ק מִן
הַיְסוּד הַיָּא, וַיְסוּד שֶׁם דְּבָר - נַצוּל, וְהוּא מִן הַלְשׁוֹנוֹת
הַכְּבֻדִים, כְּמוֹ: דְּבוּר, כְּפוּר, לְמוּד, כִּשְׂיִדְבַר בְּלִשׁוֹן
'וּפַעֲלָתָם' יִנְקַד בְּחִיר"ק, כְּמוֹ: (בְּמִדְבַר ט) "וּדְבַרְתֶּם אֶל
הַסֵּלַע", (יִחֻזְקָאל מֵה) "וְכִפַּרְתֶּם אֶת הַבַּיִת", (דְּבָרִים יא)
"וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם".

כ"ט - וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ • מֵאוֹתָהּ שְׁהִיא גְּרָה אֶתְּמָה בְּבֵיתָהּ.
וְנִצַּלְתֶּם • כְּתִרְגוּמוֹ: וְתִרְוֹקְנָוּן, וְכֵן (שְׁמוֹת יב) "וַיִּנְצְלוּ
אֶת מִצְרַיִם", (שֵׁם לג) "וַיִּתְנַצְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עַדְיָם",
וְהַנּוּן בּוּ יְסוּד. וּמִנַּחֵם חִבְרוּ בְּמַחְבֶּרֶת צָד"י עַם
(בְּרֵאשִׁית לא) "וַיִּצַּל אֱלֹהִים אֶת מִקְנֶה אֲבִיכֶם", "אֲשֶׁר
הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאֲבִינֵנוּ", וְלֹא יֵאֲמְנוּ דְּבָרֵינוּ, כִּי אִם לֹא
הָיְתָה הַנּוּן יְסוּד וְהִיא נְקוּדָה בְּחִיר"ק, לֹא תִּהְיֶה
מִשְׁמֶשֶׁת בְּלִשׁוֹן 'וּפַעֲלָתָם', אֲלֵא בְּלִשׁוֹן 'וּנְפַעֲלָתָם',
כְּמוֹ: (דְּבָרִים כח) "וּנְסַחְתֶּם מִן הָאָדָמָה", (וַיִּקְרָא כח) "וְנִתַּתֶּם
בְּיַד אוֹיֵב", (שֵׁם) "וּנְגַפְתֶּם לְפָנַי אוֹיְבֵיכֶם", (יִחֻזְקָאל כב)
"וְנִתְּכֶתֶם בְּתוֹכָהּ", (יִרְמִיָּה ז) "וְאִמַּרְתֶּם נִצַּלְנוּ", לְשׁוֹן

א וְאֶתִּיב מִשָּׁה וְאֵמַר וְהֵא לֹא יְהִמְנוּן לִי
וְלֹא יִקְבְּלוּן מִנֵּי אַרְי יִמְרוּן לֹא אֶתְגַּלִּי לָךְ
י:

ד (א) וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֵּאמַר וְהֵן לֹא־יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא
יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי כִּי יֵאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ יְהוָה:

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~

<p>סְבוּר שְׁמַצֵּד קִשֵׁי הַגְּלוֹת וְאָרִיכוֹת הַשְּׁעֵבֹד הַפֶּף הַגְּלוֹת לְדָבָר רִגִיל אֲצֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְגַם כִּשְׁיִשְׁמְעוּ אֶת בְּשׁוֹרַת הַגִּזְלָה יִתְקַשּׁוּ לְקַלַּט אוֹתָהּ וְלַהֲרַגִּישׁ שְׁאָכֵן הַגִּיעַ זְמַן גְּאֻלָּתָם. (סְפַר הַשִּׁיחוֹת תַּנְשִׂיא, כַּרְך א, עַמ' 246)</p>	<p>וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי (ד, א) יֵשׁ לְשֹׂאֵל, הַרִי ה' אֵמַר לְמֹשֶׁה שָׂאֵם יֵאמֶר "פְּקוּד פְּקִדְתִּי" יִשְׁמְעוּ אֵלָיו, כִּי סִימָן קְסוּר בְּנֵדֶם שְׁבַלְשׁוֹן זֶה יִהְיֶה נְגָאָלִים (רש"י לעיל ג, יח), וּמִדּוּעַ חֶשֶׁשׁ שְׁבַגֵּי יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁמְעוּ אֵלָיו. וְיֵשׁ לוֹמַר, שְׁהוּא הָיְתָה</p>
--	--

(כ) וְלָכֵן אֶשְׁלַח אֶת כָּל מַכּוֹתֵי וְאָפָה אֶת הַמִּצְרַיִים עַל יְדֵי עַנְיָנִים
עַל־טְבַעִיִּים שְׁלִי, הַמְעוֹרְרִים תְּמִיָּהּ,
אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה אוֹתָם בָּהֶם, וְאַחֲרֵי כֵן
יִשְׁתַּחֲרֶה אֶתְכֶם.

(כא) וְאֵתֵן לְעַם חֵן אֲצֵל הַמִּצְרַיִים,
וְכֹאֲשֶׁר תִּצְאוּ לְדָרֶךְ לֹא תִצְאוּ רִיקָנִים.
(כב) כֹּל אִשָּׁה תִקַּבַּל מִתְּנוּת מֵאֵת מִי
שְׁמִשְׁכִּירָה לָהּ אֶת הַבַּיִת וּמֵאֵת
שְׁכֵנָתָהּ: כָּלִי כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וּבָגָדִים,

וְתִשְׁמְעוּ אוֹתָם עַל בְּנֵיכֶם וְעַל
בְּנֹתֵיכֶם, וְתִרְוֹקְנָוּן אֶת הַמִּצְרַיִם.
(א) וְעַנְיָה מִשָּׁה וְאֵמַר: וְהֵם לֹא
יֵאֱמִינוּ בִּי וְלֹא יִקְבְּלוּ מִמֶּנִּי, אֲלֵא
אוֹמְרִים: לֹא נִגְלָה אֱלֹהֶיךָ ה'.

(ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי יְהוָה מִהֲזֶה בִּידְךָ וַיֹּאמֶר מִפֶּה: בַּוָּאֵמֶר לֵה יְיָ מִה דִּין בִּידְךָ וַאֲמַר חוּטְרָא:

כש"כ מִזֶּה בִּידְךָ • לְכָךְ נִקְטַב תִּיבָה אַחַת, לְדָרֶשׁ: מִזֶּה שֶׁבִּידְךָ אֵתָה חֲזָב לְלִקּוֹת, שֶׁחֲשַׁדְתָּ בְכַשְׂרִים. וּפְשׁוּטוֹ, כְּאֵדָם שְׂאֹמֵר לְחֻבְרוֹ: מוֹדָה אֵתָה שְׂוֹ

(ג) וַיֹּאמֶר הַשְּׁלִיכֵהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶרְצָה וַיְהִי לְנַחֵשׁ וַיִּגַּם מֹשֶׁה מִפְּנָיו:

כש"כ וַיְהִי לְנַחֵשׁ • רָמַז לוֹ שֶׁסֵּפֶר לְשׁוֹן־הַרְעָה עַל יִשְׂרָאֵל (בְּאֶמְרוֹ: "לֹא יֵאֱמִינוּ לִי"), וְתַפְשׁ אֶמְנוּתוֹ שֶׁל נַחֵשׁ.

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וַאֲחִיז בַּזְּנוּבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֹק בּוֹ וַיְהִי לְמַטֵּה בַּכַּפּוֹ:

כש"כ וַיַּחֲזֹק בּוֹ • לְשׁוֹן אַחִיזָה הוּא, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא: (בְּרֵאשִׁית ט) "וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ", (דְּבָרִים כח)

(ה) לְמַעַן יֵאֱמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֱלֹהֵי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב:

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הֵבֵאתִי יָדְךָ בְּחִיקוֹךָ וַיִּבֵּא יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיּוֹצֵאֶה וְהִנֵּה יָדוֹ מִצַּרְעַת בְּשַׁלְּגָ:

כש"כ מִצַּרְעַת בְּשַׁלְּגָ • דְּרָךְ צַרְעַת לְהִיּוֹת לְבָנָה: "וְאִם בְּהֵרַת לְבָנָה הִיא", אֵף בְּאוֹת זֶה רָמַז לוֹ שֶׁלְשׁוֹן הַרְעָה

(ז) וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חִיקוֹךָ וַיִּשָּׁב יָדוֹ אֶל־חִיקוֹ וַיּוֹצֵאֶה מִחִיקוֹ וְהִנֵּה־שָׁבָה בְּבִשְׂרוֹ:

כש"כ וַיּוֹצֵאֶה מִחִיקוֹ וְהִנֵּה שָׁבָה וְגוֹ' • מִכָּאֵן שֶׁמִּדָּה טוֹבָה מִמֵּהֲרַת לְבָא מִמֵּדַת פְּרַעְנוֹת, שֶׁהָרִי בְּרֵאשׁוֹנָה לֹא נֵאֱמָר: "מִחִיקוֹ" (שְׁמוֹת רַבָּה).

(ח) וְהִיָּה אִם־לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקַל הָאֵת הָרֵאשׁוֹן וְהֵאֱמִינוּ לְקַל הָאֲחֵרוֹן:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

- (ב) אָזִי אֵמֵר לוֹ ה' כְּדֵי לְעוֹרֵר תְּשׁוּמַת לְבוֹ: מִה יֵשׁ בִּידְךָ? אֵמֵר מִטָּה.
- (ג) אֵמֵר לוֹ: הַשְּׁלַח אוֹתוֹ עַל הָאֶרֶץ. אָזִי הַשְּׁלִיף אוֹתוֹ וְנִהְיָה לְנַחֵשׁ, וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִבְּנֵי יִדְיוֹ (מַלְפָּנוֹי).
- (ד) וַאֲמַר ה' לוֹ: הוֹשֵׁט יָדְךָ וַאֲחִיז בַּזְּנוּבוֹ, וְהוֹשִׁיט יָדוֹ וַאֲחִיז וְנִהְיָה לְמַטֵּה בִּידְךָ.
- (ה) לְמַעַן יֵאֱמִינוּ שֶׁזֶה כָּכָר נִגְלָה אֵלֶיךָ ה', אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, יִצְחָק וַיַּעֲקֹב.
- (ו) וַאֲמַר לוֹ גַם כֵּן: הַכִּנֵּס יָדְךָ אֶל שְׂרוּולֶךָ וְהַכְּנִסְתָּהּ, אַחֲרֵי זֹאת הוֹצֵאתָ אוֹתָהּ מִתְּכֵיבָתְךָ וְהִנֵּה יָדְךָ מִצַּרְעַת בְּשַׁלְּגָ.
- (ז) אָזִי הַחֲזִירָהּ, וְלֹאֲחֵר מִכֵּן הוֹצֵאתָ וְחֲזָרָהּ לְהִיּוֹת כְּשֶׂאֵר גּוֹפּוֹ.
- (ח) וְלָכֵן אִם לֹא יֵאֱמִינוּ בְּךָ וְלֹא יִקְבְּלוּ אֶת הַסִּימָן הָרֵאשׁוֹן, אָזִי יֵאֱמִינוּ לְסִימָן הַשֵּׁנִי.

כ"י - וְהָאֲמִינוּ לְקַל הָאֵת הָאֲחֵרוֹן • מִשְׁתַּאמֵר לָהֶם: בְּשִׁבְלֵיכֶם לְקִיתִי עַל שְׁסַפְרָתִי עֲלֵיכֶם לְשׁוֹן הָרַע, יִאֲמִינוּ לָךְ. שֶׁכָּבַר לְמַדּוֹ בְּכָף, שֶׁהַמְדוּדֹגִין לְהִרְע לָהֶם לֹקִים בְּנִגְעִים, כְּגוֹן: פְּרֻעָה וְאַבְיָמֶלֶךְ בְּשִׁבְלֵי שָׂרָה.

ט ויהי אם לא יהמנון אף לתרין אתאי האליו ולא יקבלו מנף ותסב ממאי דבנהרא ותשוד לנפשטא ויהון מנא די תסב מן נהרא ויהון לנמא בנפשטא: (ט) וְהָיָה אִם-לֹא יִאֲמִינוּ גַם לְשֵׁנֵי הָאֵתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקַלְךָ וְלִקְחַתָּ מִמִּימֵי הַיָּאֵר וְשִׁפְכַתָּ הַיַּבְשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן-הַיָּאֵר וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבֵּשֶׁת:

כ"י - וְלִקְחַתָּ מִמִּימֵי הַיָּאֵר • רָמַז לָהֶם שֶׁבְמִכָּה רִאשׁוֹנָה נִפְרַע מְאֹלְהוּתָם (פְּרוּשׁ: כְּשֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נִפְרַע מִן הָאֲמוֹת, נִפְרַע מְאֹלְהוּתָם תַּחֲלָה, שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים לַנִּילוּס הַמַּחֲיָה אוֹתָם, וְהִפְכֶם לְדָם. בְּרַשׁ"י עֲשׂוּ). וְהָיוּ הַמַּיִם וְגו' • "וְהָיוּ" "וְהָיוּ" שְׁתֵּי פְעָמִים. נִרְאֶה בְּעֵינַי, אֵלּוּ נֶאֱמַר: וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיָּאֵר לְדָם בַּיַּבֵּשֶׁת, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁבִּידוֹ הֵם נִהְפְּכִים לְדָם, וְאִזּוֹ כְּשִׁינְדוֹ לְאֶרֶץ יִהְיוּ בַּהוֹנְתָן, אֲבָל עֲכָשׁוּ מִלְּמַדְנֵנוּ שְׂלֵא יִהְיוּ דָם עַד שִׁיְהָיוּ בַּיַּבֵּשֶׁת.

י ואמר משה קדם יי בבעו יי לא גבר דמלול אנא אף מתמלי אף מדקמוהי אף מעדן דמללתא עם עבדך ארי יקירי ממלל ועמיק לישן אנא: (י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנֹכִי גַם מִתְמוּל גַּם מִשְׁלֹשׁ גַּם מֵאִזּוֹ דְּבַרְךָ אֶל-עַבְדְּךָ כִּי כְבֹד-פָּה וְכֹבֵד לְשׁוֹן אֲנֹכִי:

כ"י - גַּם מִתְמוּל וְגו' • לְמַדְנֵנוּ שֶׁכָּל שִׁבְעָה יָמִים הָיָה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִפְתָּח אֶת מֹשֶׁה בְּפִנְיָה לִילְךָ בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ: "מִתְמוּל", "שְׁלֹשׁ", "מֵאִזּוֹ דְּבַרְךָ" - הָרִי שְׁלֹשָׁה, וְשִׁלְשָׁה צְמִין, רְבוּיִין הֵם, הָרִי שִׁשָּׁה, וְהוּא הָיָה עוֹמֵד בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּשֶׁאָמַר לוֹ זֹאת עוֹד: "שְׁלַח נָא בְּיַד תְּשַׁלַּח", עַד שֶׁחָרָה בּוֹ וְקָבַל עָלָיו (שְׁמוֹת רַבָּה). וְכָל זֶה, שְׂלֵא הָיָה רוּצָה לְטַל גְּדֻלָּה עַל אַהֲרֹן אַחִיו, שֶׁהָיָה גְדוֹל הֵימָנוּ וְנִכְיָא הֵיךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: (הֵלֵא אַהֲרֹן אַחִיךָ הַלּוֹי וְגו'. וְעוֹד נֶאֱמַר לְעֵלֵי הַכַּהֲנָן) (שְׁמוּאֵל א ב) "הַנְּגִלָּה נְגִלְתִּי אֶל בֵּית אַבְיָךְ בַּהִיּוֹתָם בְּמִצְרַיִם", הוּא אַהֲרֹן. וְכֵן: (יחזקאל כ) "וְאֶנְדַּע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְגו'", "וַאֲמַר אֲלֵיהֶם אִישׁ שְׁקוּצֵי עֵינָיו הַשְּׁלִיכוּ". וְאוֹתָהּ נְבוּאָה, לְאַהֲרֹן נֶאֱמָרָה. כְּבֹד-פָּה • בְּכַבֻּדוֹת אֲנִי מְדַבֵּר. וּבְלִשׁוֹן לַעֲזִי בִלְבָבוֹ.

יא ואמר יי לה מן שוי פומא לאנשא או מן שוי אלמא או חרשא או פקחא או עוירא הלא אנא יי: (יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שָׁם פֶּה לְאָדָם או מִי-יֵשׁוּם אֵלֶם או חֲרָשׁ או פִּקַּח או עוֹר הֲלֹא אֲנֹכִי יְהוָה:

כ"י - מִי שָׁם פֶּה וְגו' • מִי לְמַדְךָ לְדַבֵּר כְּשֶׁהִיִּית נְדוּן לְפָנָי פְּרֻעָה עַל הַמִּצְרִי? או מִי יֵשׁוּם אֵלֶם • (נחומא) מִי עָשָׂה פְּרֻעָה אֵלֶם, שְׂלֵא נִתְאַמַּץ בְּמִצְוֹת הַרִיגְתְּךָ, וְאֵת מִשְׁרָתֵי חֲרָשִׁים, שְׂלֵא שְׁמַעוּ בְּצוּוֹתָיו עֲלֶיךָ? (שבת קמ) וְלֹא-סִפְקִלְטוּרִין הַהוֹרְגִים, מִי עָשָׂאָם עוֹרִים, שְׂלֵא רָאוּ כְּשֶׁבְּרַחַת מִן הַבִּימָה וְנִמְלַטְתָּ? הֲלֹא אֲנֹכִי • שְׁשָׁמִי ה', עָשִׂיתִי כָּל זֹאת.

יב וכען אזיל ומימרי יהא עם פומך ואלפנך די תמליל: (יב) וְעַתָּה לָךְ וְאֲנֹכִי אֵתִּיהָ עִם-פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תִּדְבָּר:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(ט) לְכֵן אִם לֹא יִאֲמִינוּ בְּשֵׁנֵי הַסִּימָנִים הַלְלוּ וְלֹא יִקְבְּלוּ מִמֶּךָ, קַח מִמֵּי הַנִּילוּס וּשְׁפֹךְ עַל מְקוֹם יְבֵשׁ, אֲזַי יִהְפְּכוּ הַמַּיִם וְיִתְהַוֶּה דָם בְּמְקוֹם הַיַּבֵּשׁ. (י) וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַלְהֵי: אֵהָה, אֵלֵהּ! (יא) אִין אֲנִי בְּעַל דְּבוּר קוֹלַח מְאָמֵשׁ וּמְלַפְגֵי כּוֹן, וְלֹא מִן הַעַת אֲשֶׁר פְּנִית בְּדְבוּר אֶל עַבְדְּךָ. אֲנִי כְּבֹד הַפָּה וְהַלְשׁוֹן יִתְדוּ. (יב) וַאֲמַר ה' לו: מִי כִרָא דְּבוּר קוֹלַח לְאָדָם או מִי מוּצִיא לְאוּר

(יג) וַיֹּאמֶר בְּי אֲדָנִי שְׁלַח־נָא בְי־תְשַׁלַּח:

יג וַיֹּאמֶר בְּכֶעָו יִי שְׁלַח כְּעָו כִּי מִן דְּכָשֶׁר דְּתִשְׁלַח:

כש"י - בְּי־תְשַׁלַּח • בְּי־ד מִי שְׁאַתָּה רָגִיל לְשַׁלַּח, וְהוּא אַהֲרֹן. דְּבַר אַחֵר: בְּי־ד אַחֵר שְׁתַּרְצָה לְשַׁלַּח, שְׁאִין

סופי להכניסם לַאֲרֶץ וְלִהְיוֹת גּוֹאֲלִים לְעַתִּיד - יֵשׁ לָךְ שְׁלוֹחִים הַרְבֵּה.

(יד) וַיַּחֲרָאֵף יְהוָה בְּמִשְׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְרֵן אָחִיךָ הֲלוֹי יִדְעָתִי כִּי־דָבָר יְדָבָר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֵצֵא לְקִרְאָתְךָ וְרֵאךְ וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ:

יד וַתִּקְיַף רִיגְזָא דִּינִי בְּמִשְׁה וַאֲמַר הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ לְנֹאֵי גְלִי קְדָמִי אָרִי מְלִילָא יְמִלֵּל הוּא וְאָף הָא הוּא נָפֵק לְקַדְמוּתְךָ וַיַּחֲזִיגְךָ וַיַּחֲדִי בְּלִבָּהּ:

כש"י - וַיַּחֲרָאֵף • (ובחים קב) רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה אָמַר: כָּל חֲרוֹן־אֵף שֶׁבַתּוּרָה נֶאֱמַר בּוֹ רָשָׁם, וְזֶה לֹא נֶאֱמַר בּוֹ רָשָׁם, וְלֹא מְצִינוּ שָׂבָא עֲנֵשׁ עַל־יְדֵי אוֹתוֹ חֲרוֹן. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי: אָף בְּזוֹ נֶאֱמַר בּוֹ רָשָׁם: "הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הֲלוֹי", שֶׁהִנֵּה עַתִּיד לִהְיוֹת לוֹי וְלֹא כֹהֵן, וְהַכְּהֵנָה הֵייתִי אֹמֵר לְצֵאת מִמֶּךָ, מֵעַתָּה לֹא יִהְיֶה

כָּן, אֶלֶּא הוּא יִהְיֶה כֹהֵן וְאַתָּה לוֹי, שְׁנֶאֱמַר: (דברי הימים א כב) "וּמִשְׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים, בְּנִי יִקְרָאוּ עַל שְׂכַט הֲלוֹי". הִנֵּה הוּא יֵצֵא לְקִרְאָתְךָ • כְּשֶׁתִּלְךָ לְמִצְרַיִם. וְרֵאךְ וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ • לֹא כְּשֶׁאַתָּה סְבוּר שֶׁיֵּהָא מְקַפִּיד עַלֶיךָ שְׁאַתָּה עוֹלָה לְגִדְלָה, וּמִשָּׁם זָכָה אַהֲרֹן לְעַדִי הַחֲשׁוֹן הַנְּתוּן עַל הַלֵּב.

(טו) וַדְּבַרְתָּ אֵלָיו וְשָׁמַתְּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:

טו וַתִּמְלֵל עֲמָה וַתִּשׁוּי יֵת פִּתְגָמִיָּא בְּפוּמָהּ וּמִימֵרֵי יֵהִי עִם פּוּמְךָ וְעִם פּוּמָהּ וְאֵלֶיךָ יִתְכוּן יֵת דִּי תַעֲבִדוּן:

(טז) וַדְּבַר־הוּא לָךְ אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא יְהִי־לָךְ לְפֹה וְאַתָּה תְּהִי־הֵלֹךְ לְאֱלֹהִים:

טז וַיִּמְלֵל הוּא לָךְ לְעַמָּא וַיְהִי הוּא יְהִי לָךְ לְמַתְרַגְמָן וְאַתָּה תְּהִי לָהּ לְרַב:

כש"י - וַדְּבַר הוּא לָךְ • בְּשִׁבְלֶךָ יְדַבֵּר אֶל הָעָם. וְזֶה יוֹכִיחַ עַל כָּל לָךְ 'לִי' וְלֹא 'וְלָכֶם' וְלָכֶם 'הַסְּמוּכִים

לְדַבּוֹר, שְׂכַלְסֵם לְשׁוֹן 'עַל' הֵם. יִהְיֶה לָךְ לְפֹה • לְמַלִּיץ, לְפִי שְׁאַתָּה כְּבֹד פֹּה. לְאֱלֹהִים • לְרַב וְלִשְׂר.

(יז) וְאַתָּה־הַמַּטֵּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בוֹ אֶת־הָאֵתֹת: פ

יז וְיֵת חֲטָא הַדִּין תִּסַּב בְּיָדְךָ דַּמְעַבְד בַּהּ יֵת אֵתִיָּא:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

- (יג) אָמַר מִשְׁה: אָהָה, אֶלְהִי! שִׁגְרָא אֵת מִי שְׁאַתָּה מִשְׁגְּרוּ.
- (יד) וַיִּלְכָד הַתְּמַזְקָה אַהֲבַת ה' אֵלָיו וְאָמַר: הָאֵם לֹא נִמְצָא אַהֲרֹן אָחִיךָ הֲלוֹי? אָנִי יִדְעָתִי שֶׁהוּא נֹאֵם, וְהִנֵּה הוּא יוֹצֵא לְקִרְאָתְךָ, וַיִּרְאֶה אוֹתְךָ וַיִּשְׁשׁ בְּלִבּוֹ.
- (טו) וְלָכֵן דְּבַר אֵלָיו וְשִׁים הַדְּבָרִים בְּפִיו, וְאָנִי אֶהְיֶה עִם אֲמִירְתְךָ וְעִם אֲמִירְתוֹ, וְאִנְחָה אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ.
- (טז) וְכַךְ יְדַבֵּר הוּא עֲבוּרָךְ אֶל הָעָם וַיְהִי לָךְ לְמַתְרַגְמָן, וְאַתָּה תְּהִי לּוֹ לְכַבֵּל סְמִכוֹת הוֹרְאָה.
- (יז) וְקַח אֵת זֶה הַמַּטֵּה אֲשֶׁר בְּיָדְךָ, וְאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵת הַסְּמִנִּים.

~ יום שישי י"ז טבת ~

יח ואזל משה ותב לות יתר חמויה ואמר לה אחייל פען ואיתוב לות אחי די במצרים ואחזי העד פען קמין ואמר יתרו למשה אזיל לשלם:

(יח) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב אֶל־יִתְרֹ חַתָּנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלֶכָה זֶה וְאֲשׁוּבָה אֶל־אֲחִי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעֲוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לָּךְ לְשָׁלוֹם:

כט"א וַיָּשָׁב אֶל יִתְרֹ חַתָּנוֹ • לטל רשות, שהרי נשבע לו (שלא יזוז ממדין כִּי־אם בְּרִשׁוֹתוֹ. מכילתא). ושבעה שמות היו לו: רעואל, יתר, יתרו, קניז וכו'.

יט ואמר יי למשה במדין אזיל תוב למצרים ארי מיתו כל גבריא דבעו למקטלך:

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לָךְ שָׁב מִצְרַיִם כִּי־מָתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת־נַפְשְׁךָ:

כט"ב כי מתו כל האנשים • מי הם? דתן ואבירם. חיים היו, אלא שיכדו מנכסיהם, והעניי חשוב כמת (נדרים טז) *

כ ודבר משה ית אתתה וית בנוהי וארבענון על חמרא ותב לארעא דמצרים ונסיב משה ית חוטרא דאתעבדו בה נסין מן קדם יי בידה:

(כ) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיִּרְפְּבֵם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ:

כט"ג וַיָּשָׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מַטֵּה וְגו' • אין מקדם ומאחר מדקדקים במקרא.

כט"ג על החמור • חמור המיחד. הוא החמור שחבש אבקהם לעקדת יצחק, והוא שעתיד מלך המשיח להגלות עליו, שנאמר: (זכריה ט) "עני ורוכב על חמור".

~ נקודות משיחות קודש ~

לגאל את ישראל. שכן, רק מי שיש בו מדה זו, ראוי וכשר להיות שליח ה', ולהיות כלי להשגת מלכותו של הקב"ה. לכן מביא תבת "עני", היינו "ענותן" (רש"י זכריה שם). (לקוטי שיחות, כרך לא, עמ' 15)

עני ורוכב על חמור (רש"י ד, כ) יש לזכר, מדוע מעתיק מן הכתוב גם תבת "עני". ויש לומר, דהנה משה לא רצה לטול גדלה לעצמו, ואמר "מי אנכי, מה אני חשוב", וכדי להשיב על כך, הזמין לו הקב"ה חמורו של מלך המשיח. כלומר: טענה זו מורה שיש בו ענוה ובטול, ודוקא משום כך בחר בו ה'.

כא ואמר יי למשה במהכף למתוב למצרים חזי כל מופתיא דשויתי בידך ותעבדנון קדם פרעה ואנא אתמקיף ית לבה ולא ישלח ית עמא:

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלִכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיִמָּה רְאֵה כָּל־הַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר־שַׁמְתִּי בְיָדְךָ וְעַשִׂיתָם לִפְנֵי פְרֹעֹה וְאֲנִי אַחֲזֶק אֶת־לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־הָעָם:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

ישגר אותם, ויחזר אל ארץ מצרים, ולקח בידו את המטה אשר צנה ה' עליו. (כא) ואמר ה' לו: בעת יציאתך לדרך לחזור אל מצרים, הבט על כל

(יט) ודבר ה' אל משה במדין: צא לדרך לחזור אל מצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את הריגתך. (כ) ולקח משה את אשתו ואת שני ילדיה והרפב אותם על חמורים

(יח) ולכן יצא משה לדרך וחזר אל יתר חמיו, ואמר לו: אצא לדרך ואשוב אל אחי אשר במצרים ואראה האם הם נותרו. אמר לו יתרו: צא לדרך לשלום.

לו, ולא מצינו שְעִשָּׂאָם לַפְּנִי. אֲלֵא מוֹפְתִים שְׁאֲנִי עֲתִיד לְשׁוּם בְּיָדְךָ בְּמִצְרַיִם, כְּמוֹ: (שמות ט) "כִּי יִדְבַר אֲלֵיכֶם פְּרַעֲהוּ וְגו'". וְאֵל תִּתְמָה עַל אֲשֶׁר כָּתִיב "אֲשֶׁר שְׁמַתִּי", שֶׁכֵּן מִשְׁמְעוּ, כְּשֶׁתְּדַבֵּר עִמּוֹ, כְּכָר שְׁמַתִּים בְּיָדְךָ.

כ"י - בְּלִכְתָּךְ לְשׁוּב מִצְרִימָה וְגו'. דַּע, שְׁעַל-מִנַּת כֵּן תִּלְךָ, שֶׁתִּהְיֶה גְבוּר בְּשְׁלִיחוֹתַי לַעֲשׂוֹת כָּל מוֹפְתֵי לַפְּנֵי פְרַעֲהוּ וְלֹא תִירָא מִמֶּנּוּ. אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְיָדְךָ. לֹא עַל שְׁלֵשָׁה אוֹתוֹת הָאֲמִירוֹת לְמַעְלָה, שֶׁהָרִי לֹא לַפְּנֵי פְרַעֲהוּ צָוָה לַעֲשׂוֹתָם, אֲלֵא לַפְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שְׂיֵאֲמִינוּ

(כב) וְאָמַרְתָּ אֶל-פְּרַעֲהוּ בַּה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכָרִי יִשְׂרָאֵל:

כָּאן חֲתַם הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל מִכִּירַת הַבְּכוּרָה שְׁלֶקַח יַעֲקֹב מֵעֶשׂוּ.

כ"י - וְאָמַרְתָּ אֶל פְּרַעֲהוּ. כְּשֶׁתִּשְׁמַע שְׁלֹבוּ חֲזַק וּיִמָּאֵן לְשַׁלַּח, אָמַר לוֹ כֵּן. בְּנִי בְכוּרִי. לְשׁוֹן גְּדִלָה, כְּמוֹ: (תהלים פט) "אֵף אֲנִי בְכוּר אֲתַנְהוּ", זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ:

(כג) וְאָמַר אֵלֶיךָ שְׁלַח אֶת-בְּנִי וְיַעֲבֹדֵנִי וְתִמָּאֵן לְשַׁלְּחוֹ הֵנָּה אֲנִכִּי הִרְג אֶת-בְּנֶךָ בְּכֹרְךָ:

כג וְאָמַרְתִּי לָךְ שְׁלַח יְת בְּרִי וְיַפְלַח קְדָמִי וְאִם סָרִיב אֶת לְשַׁלְּחוֹתָהּ הִיא אֲנִי קָטִיל יְת בְּרִיךָ בּוֹכְרֶךָ:

כ"י - וְאָמַר אֵלֶיךָ. בְּשְׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל מָקוּם. שְׁלַח אֶת בְּנִי וְגו'. הֵנָּה אֲנִכִּי הִרְג וְגו'. הִיא מִכָּה אֲתִירוּנָה, וְכֵּה הַתְּרַהוּ תַחֲלָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קָשָׁה. וְזֶה הוּא שְׁנֵאָמַר בְּאִיּוֹב: (איוב לו) "הֵן אֵל יִשְׁגִּיב בְּכַחוֹ", לְפִיכָךְ: "מִי כְמַהוּ מוֹרָה". בְּשֶׁר-וְדָם הַמִּבְקֵשׁ לְהִנָּקֵם מִחֲבֵרוֹ

(כד) וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשׂוּהוּ יְהוָה וַיִּבְקֵשׁ הַמִּיתוֹ:

כד וַיְהִי בְּאֶרְצָא בְּבֵית מִקְבָּא וַעֲרַע בַּה מְלֶאכָא דִּי וַבְּעָא לְמִקְטֵלָה:

יָמִים - הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא צִוָּנִי: "לָךְ שׁוּב מִצְרַיִם", וּמִפְּנֵי מַה גִּעַנְשׁ מִיְתָה? לְפִי שְׁנַתְּעַסֵּק בְּמִלּוֹן תַּחֲלָה (במסכת נדרים דף לא). וְהִיָּה הַמְּלֶאכָא נֶעֱשֶׂה כְּמִין נַחֵשׁ וּבּוֹלְעוֹ מְרַאֲשׁוֹ וְעַד יִרְכִּיּוֹ, וְחוֹזֵר וּבּוֹלְעוֹ מִרְגְּלָיו וְעַד אוֹתוֹ מָקוּם. הַבִּינָה צְפוּרָה שְׁבִשְׁבִיל הַמִּילָה הוּא.

כ"י - וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן. מִשֶּׁה. וַיִּבְקֵשׁ הַמִּיתוֹ. לְמַשֶּׁה, לְפִי שְׁלֹא מַל אֶת אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ, וְעַל שְׁנַתְּרַשֵּׁל גִּעַנְשׁ עֲנֵשׁ מִיְתָה. תִּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי: חֶסֶד-וְשִׁלּוּם, לֹא נִתְרַשֵּׁל, אֲלֵא אָמַר: אֲמוּל וְאֶצַּא לְדֶרֶךְ - סִכְנָה הִיא לְתִינוּק עַד שְׁלֵשָׁה יָמִים, אֲמוּל וְאֶשְׁהָה שְׁלֵשָׁה

(כה) וַתִּקַּח צְפֹרָה צֹר וַתְּכַרַת אֶת-עַרְלַת בְּנֶה וַתַּגֵּעַ לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן דָּמִים אַתָּה לִּי:

כה וַיִּנְסִיבַת צְפוּרָה טַנְיָא וַיְגַזֵּרַת יְת עַרְלַת בְּרִיהּ וַקְרִיבַת לְקַדְמוּהִי וְאָמַרְתָּ אֲרִי בְדָמָא דְמַהֲלָתָא הַדִּין אֲתִיבַת חֲתָנָא לְנָא:

כ"י - וַתַּגֵּעַ לְרַגְלָיו. הַשְּׁלִיכְתוּ לַפְּנֵי רַגְלָיו שֶׁל מִשֶּׁה. וַתֹּאמֶר. עַל בְּנֶה. כִּי חֲתַן דָּמִים אַתָּה לִי. אַתָּה

(כו) וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אִזּו אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לְמוֹלַת: פ

כו וַיִּנָּח מִנָּה בְּכֵן אָמַרְתָּ אֵלּוּלִי דָמָא דְמַהֲלָתָא הַדִּין אֲתִחִיב חֲתָנָא קָטוּל:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

הַרְאִיּוֹת הַחוֹתְכוֹת אֲשֶׁר שְׁמַתִּי אוֹתָן בְּיָדְךָ. עֲשֵׂה אוֹתָן לַפְּנֵי פְרַעֲהוּ, וְאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת לְבוֹ וְלֹא יִשְׁתַּרַר אֶת הָעָם. (כב) וְאָמַר לוֹ בַּאֲפֶן מִכְּבֹד: כֶּף אָמַר ה': "בְּנִי בְכוּרִי יִשְׂרָאֵל".

ה' שְׁבִקְשׁ לְהַרְג אוֹתוֹ. (כה) וְלָכֵן לָקַחָה צְפוּרָה צֹר וַתְּחַתְּכָה עַרְלַת בְּנֶה, וְהִגִּישָׁה אוֹתוֹ בֵּין יָדָיו (לפניו) וְאָמְרָה: כְּמַעֲט גִהַרְג הַחֲתָן. (כו) אִזּו הִרְפָּה מִמֶּנּוּ. אָמְרָה: נֶעֱשֶׂה

לְגַמְרִי, אֲזַי הַבִּינָה דְעַל דְּבַר הַמִּילָה לְבַד בָּא, וּבְזַנְתָּן מְתַרְץ גַּם-כֵּן שְׁנוּי הַלְשׁוֹן בְּתַרְגוּם אוּנְקְלוֹס בְּחֵתֶן דְּמִים, וְדוּק. בְּן נְרָאָה (י). לְמוּלַת • עַל דְּבַר הַמּוּלוּת. שֶׁם דְּבַר הוּא, וְהַלְמָ"ד מְשַׁמֵּשׁת בְּלְשׁוֹן 'עַל', כְּמוֹ: (שמות יז) "וְאָמַר פְּרַעֲהַ לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל". וְאוּנְקְלוֹס תַּרְגָּם: "דְּמִים", עַל דִּם הַמִּילָה.

כִּי • וַיִּרְף • הַמְּלֶאֶךָ מִמֶּנּוּ. אֲזַי • הַבִּינָה שְׁעַל הַמִּילָה בָּא לְהַרְגוֹ. אָמְרָה חֵתֶן דְּמִים לְמוּלַת • חֵתְנֵי הָיָה נִרְצַח עַל דְּבַר הַמִּילָה. (שְׁנָה רִשְׁ"י בְּלְשׁוֹנוֹ: לְעִיל כְּתַב "אַתָּה הָיִיתָ גּוֹרֵם", דְּקָשָׁה לְרִשְׁ"י מֵה זֶה: "אֲזַי אָמְרָה חֵתֶן דְּמִים", וְהֵלֵא גַם לְעִיל אָמְרָה "חֵתֶן דְּמִים"? אֵלֵא מִתְחַלָּה סְבָרָה דְזֶה וְזֶה גּוֹרֵם, חֲטָא הַמִּילָה וְחֲטָא אַחַר. אַחַר כֵּן, כְּשֶׁרָאֲתָה: "וַיִּרְף"

כַּזְוֹאֵמַר יֵי לְאַהֲרֹן אֲזִיל לְקַדְמוֹת מֹשֶׁה לְמַדְבְּרָא וְאֲזִיל וְעַרְעֵה בְּטוּרָא דְאַתְגְּלִי עַלְוֵהי יִקְרָא דִינֵי וְנִשְׁקַ לֵה:

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַהֲרֹן לֵךְ לְקַרְנֹת מֹשֶׁה הַמְדַבְּרָה וַיִּלְךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקֵלוּ:

כח וְחַוֵי מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן יַת כָּל פְּתַגְמֵיָא דִינֵי דִי שְׁלַחַה וְיַת כָּל אֲתֵיָא דִי פְקֻדָּה:

(כח) וַיַּגִּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל-דְּבָרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שָׁלַח וְאֵת כָּל-הָאֲתֹת אֲשֶׁר צִוְּהוּ:

כט וְאֲזִיל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנֵישׁוּ יַת כָּל סְבִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כט) וַיִּלְךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאסְפוּ אֶת-כָּל-זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ל ומליל אהרן ית כל פתגמיא די מליל יי עם משה ועבד אתיא לעיני עמא:

(ל) וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר-דִּבֶּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֲתֹת לְעֵינֵי הָעָם:

לא והימן עמא ושמעו ארי דכיר יי ית בני ישראל וארי גלי קדמוהי ית שעבדוהון ויכרעו וסגידו:

(לא) וַיֹּאמְנוּ הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי-פָקַד יְהוָה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת-עֲנָנָם וַיִּקְרוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

~ שבת קודש י"ח טבת ~

א וכתר בן עלוי משה ואהרן ואמרו לפרעה פדנן אמר יי אלהא דישראל שלח ית עמי ויחגון קדמי במדברא:

ה (א) וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל-פְּרַעֲהַ כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת-עַמִּי וַיַּחְגּוּ לִי בַמְדְּבָר:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

אָשֶׁר כִּכְר זָכַר ה' אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַרְאָה אֵת חִלְשָׁתָם, וְלָכֵן כָּרַע וְהִשְׁתַּחֲוָה. (א) אַחֲרֵי כֵן נִכְנסוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַאֲמָרוּ לְפְרַעֲהַ: כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: שְׁחַרְר אֵת עַמִּי וַיִּבְקְרוּ אוֹתִי בַמְדְּבָר הַשְּׂמוּמִים.

פָּקַד עָלָיו. (כט) וְלָכֵן יֵצְאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְדֶרֶךְ, וַאֲסִפוּ אֵת כָּל חֲכָמֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל. (ל) וַדַּבֵּר אֲתָם אַהֲרֹן כְּלִלוֹת הַדְּבֹר אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה, וַעֲשֵׂה הַנִּפְלְאוֹת בְּנוֹכַחֹת הָאֲנָשִׁים. (לא) וְהֶאֱמִינוּ הָאֲנָשִׁים כִּי שָׁמְעוּ

הַחֵתֶן הַקְּרוּג - מְהוּל. (כו) וַאֲמַר ה' לְאַהֲרֹן: צֵא לְדֶרֶךְ לְקַרְנֹת מֹשֶׁה אֶל הַמְדַבְּרָה. לָכֵן יֵצֵא לְדֶרֶךְ וַיִּפְגַּשׂ אֵת מֹשֶׁה בְּהַר ה' וַיִּנְשַׁק אוֹתוֹ. (כח) וְסִפֵּר מֹשֶׁה כְּלִלוֹת דְּבֹר ה' אֲשֶׁר שָׁלַח, וּכְלִלוֹת הָאוֹתוֹת אֲשֶׁר

כ"י - וְאַחַר כָּאוּ מִשֶּׁה וְאַהֲרֹן וְגו' • אָבֵל הַזִּקְנִים נִשְׁמְטוּ אֶחָד אֶחָד מֵאַחַר מִשֶּׁה וְאַהֲרֹן, עַד שֶׁנִּשְׁמְטוּ בָּלֶם, קָדָם שֶׁהִגִּיעוּ לְפִלְטִין, לְפִי שֶׁיָּרְאוּ לְלַכֵּת (שמות)

כ"י - וְאַחַר כָּאוּ מִשֶּׁה וְאַהֲרֹן וְגו' • אָבֵל הַזִּקְנִים נִשְׁמְטוּ אֶחָד אֶחָד מֵאַחַר מִשֶּׁה וְאַהֲרֹן, עַד שֶׁנִּשְׁמְטוּ בָּלֶם, קָדָם שֶׁהִגִּיעוּ לְפִלְטִין, לְפִי שֶׁיָּרְאוּ לְלַכֵּת (שמות)

ב) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֲשַׁמְעַ בְּקִלּוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יִדְעֹתִי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח:

ב) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֲשַׁמְעַ בְּקִלּוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יִדְעֹתִי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח:

ג) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי דֵיהִוְדָאִי אֲתַגְלִי עֲלֵנָא גִזִּיל כְּעֵן מַחֲלָף תְּלַתָּא יוֹמִין בְּמִדְבָּרָא וְנִדְבַח קָדָם יְיָ אֱלֹהֵנָא דְלִמָּא יַעֲרַעֲנָנָא בְּמוֹתָא אוּ בְּקָטוּל:

ג) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ גִלְכָּה נָא דְרָךְ שְׁלִשֵׁת יָמִים בְּמִדְבָּר וְנִזְבַּחַהּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פִּן־יִפְגְעֵנוּ בְּדַבָּר אוּ בְּחָרֵב:

כ"י - פִּן יִפְגְעֵנוּ • "פִּן יִפְגְעֵךָ" הָיוּ צָרִיכִים לוֹמַר לוֹ, אֲלֵא שֶׁחֲלָקוּ כְּבוֹד לַמְּלָכּוֹת. "פִּגְיַעַה" זוּ, לְשׁוֹן מִקְרָה מְנַת הוּא.

ד) וַיֹּאמֶר לְהוֹן מִלְכָּא דְמִצְרַיִם לְמָא מִשֶּׁה וְאַהֲרֹן תְּבַשְׁלוּן יָת עֲמָא מַעוּבְדַּהוּן אָזִילוּ לְפִלְחֵנְכוּן:

ד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מִלֶּךְ מִצְרַיִם לְמָה מִשֶּׁה וְאַהֲרֹן תִּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשֵׂיו לְכוּ לְסַבְּלֹתֵיכֶם:

פְּרוּעַ הוּא, נִרְחַק וְנִתְעַב. לְכוּ לְסַבְּלֹתֵיכֶם • לְכוּ לְמִלְאכְתְּכֶם שֵׁישׁ לְכֶם לַעֲשׂוֹת בְּבִתְיֶכֶם, אָבֵל מְלֹאכֶת שֶׁעֲבוֹד מִצְרַיִם לֹא הִיְתָה עַל שְׂבִטוֹ שֶׁל לֹוי, וְתִדַּע לָךְ, שֶׁהָרִי מִשֶּׁה וְאַהֲרֹן יוֹצֵאִים וְכֹאִים שְׂלֵא בְּרִשׁוֹת.

כ"י - תִּפְרִיעוּ אֶת הָעָם מִמַּעֲשֵׂיו • תְּבַדִּילוּ וְתִרְחִיקוּ אוֹתָם מִמְּלֹאכְתָּם, שֶׁשׁוֹמְעִין לְכֶם וּסְבוּרִים לְנוּחַ מִן הַמְּלֹאכָה. וְכֵן (מַשְׁלִי ד) "פְּרַעֲהוּ - אֵל תַּעֲבֹר בּוֹ", רִחַקְהוּ. וְכֵן: (שם א) "וְתִפְרַעְוּ כָּל־עַצְתִּי", (שמות לב) "כִּי

~ נקודות משיחות קודש ~

"אני את נפשי הצלתי" - טענת פרעה!

אליו, אלא המשיכו בפעלותיהם להוציא את בני ישראל מארץ מצרים, ואם היו מתמהמהים עוד רגע אחד, היו חס-ושלום נשארים במצרים עד עכשיו (סידור האריז"ל הגדה של פסח, פירוש מצה זו, ובכ"מ).
ומנה הוראה בעבודת האדם:
הנה אפשר לאדם לחשב, מה אכפת לי שישנם יהודים שבמקום לעבוד את הבורא תתגרף, עובדים את פרעה הרשע ואינם מקיימים תורה ומצוות רחמנא-ליצלן, הרי "אני את נפשי הצלתי", עוסק הנני בלמוד התורה ביגיעה עצומה, ומה לי לעסק בקרוב עוד אחד מבני ישראל לחיי התורה ותמצות.

על הפסוק "ויאמר אליהם מלך מצרים... לכו לסבלותיכם" (ה, ד) פרש רש"י "לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בביתכם, אבל מלאכת שעבוד מצרים לא הייתה על שביטו של לוי". ומבאר הרמב"ן דמפיון ש"מנהג בכל עם להיות להם חכמים מורי תורתם, לכן הניח להם פרעה שבט לוי שהיו חכמיהם וזקניהם". ועל-פיו נמצא, שכשאמר פרעה "לכו לסבלותיכם" ולמלאכתם שהיה להם בבית, התכוון לומר שמוטב להם לעסוק בעצמם בלמוד התורה, ואין להם לנסות להוציא את בני ישראל ממצרים.
אך זו הייתה דעתו של פרעה. ומנגד, משה ואהרן לא שמעו

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(ב) אמר פרעה: מי הוא ה' שאקבל ממנו ואשחרר את בני ישראל? איני יודע את ה', ולא אשחרר את בני ישראל גם כן.

(ב) אמר פרעה: מי הוא ה' שאקבל ממנו ואשחרר את בני ישראל? איני יודע את ה', ולא אשחרר את בני ישראל גם כן.

(ג) אמרו: אלהי העבריים - הגיעה

(ג) אמרו: אלהי העבריים - הגיעה

<p>ישראל ממצרים, להציל אותם מעבודת פרעה, ולקרבם לעבודת ה'. (על-פי 'לקוטי שיחות' חלק טו, עמוד 92 ואילך - מותר 'לקראת שבת')</p>	<p>ועל זה באה ההוראה ששקרא זו כבר העלה "פרעה מלך מצרים", אף מלך מלכי המלכים הקב"ה הורה למשה ואהרן לבלתי שמע אליו, אלא לעשות כל שביקלתם לגאל את בני</p>
---	--

(ה) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַּ הַזְרַפִּים עִתָּה עִם הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתְתֶּם אֹתָם מִסְבֹּלְתָם:
הַנְּאֻמֵּר פְּרַעֲהַּ הָאֵל סִגְיָאין פֻּעַן עֲמָא דְאַרְעָא וְתִבְטְלוּן יַתְהוּן מִפְּלִחְנָהוּן:

כ"ט - הן רבים עתה עם הארץ. שהעבודה מטלת עליהם, ואתם משביתים אותם מסבולתם, הפסד גדול הוא זה.

(ו) וַיֵּצֵאוּ פְּרַעֲהַּ בַיּוֹם הַהוּא אֶת־הַנְּגֻשִׁים בָּעַם וְאֶת־שֹׁטְרָיו לֵאמֹר:
וּפְקִיד פְּרַעֲהַּ בְיוֹמָא הַהוּא יַת שְׁלוֹטוֹנִין דְּעֲמָא וְיַת סְרֻכְוָהִי לְמִימְרָא:

כ"ט - הנגשים. מצריים היו, והשוטרים היו ישראלים. הנוגש, מנגה על פמה שוטרים. והשוטר, מנגה לרדות בעושי המלאכה.

(ז) לֹא תֹאסְפוּן לָתֵת תְּבָן לָעַם לְלַבֵּן הַלְבָנִים בְּתַמּוֹל שְׁלֹשֶׁם הֵם יִלְכוּ וְקִשְׁשׁוּ לָהֶם תְּבָן:
זֵלָא תּוֹסְפוּן לְמִיתְּן תְּבָנָא לְעֲמָא לְמַרְמֵי לְבָנִין כְּמַתְמַלֵּי וּמְדַקְמוּהֵי אַנּוּן יְהִיבּוּן וַיַּגְבִּיבוּן לְהוּן תְּבָנָא:

כ"ט - תבן. אשטובל"א, היו גובלין אותו עם הטיט. לבנים. טיול"ש בלע"ז, שעושים מטיט ומיבשין אותן בחמה, ויש ששורפין אותן בכבשן. בתמול
כ"ט - פאשר הייתם עושים עד הנה. וקששו. ולקטו.

(ח) וְאֶת־מִתְפַּנֵּת הַלְבָנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמּוֹל שְׁלֹשֶׁם תְּשִׁימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרַעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִים הֵם עַל־כֵּן הֵם צְעֻקִים לֵאמֹר גִּלְכָה נִזְבַּחַה לְאַלֹהֵינוּ:
ח וְיַת סְכוּם לְבָנִיָּא דִּי אַנּוּן עֲבָדִין מִתְמַלֵּי וּמְדַקְמוּהֵי תְּמַנּוּן עֲלִיהוּן לֹא תִמְנַעוּן מִנְהָ אַרִי בְטִלְנִין אַנּוּן עַל כֵּן אַנּוּן צְוָחִין לְמִימְרָא גִזִּיל גִּדְבַח קָדָם אֱלֹהֵנָא:

כ"ט - ואת מתפנת הלבנים. סכום חשבון הלבנים שהיה כל אחד עושה ליום, פשהיה התבן נתן להם, אותו סכום תשימו עליהם גם עתה, למען תקבד העבודה עליהם. כי נרפים. מן העבודה הם, לקף לבם פונה אל הבטלה וצועקים לאמר: גלכה וגו'.

מתפנת. "ותכן לבנים", "ולו נתפנו עלילות", את הפסך המתפן" - בלן לשון חשבון הם. נרפים. המלאכה רפויה בידם ועזובה מהם והם נרפים ממנה, טררי"ש בלע"ז.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

<p>(ח) ואת המסים על הלבנים אשר היו עושים אמש ולפני כן, שימו אותם עליהם, לא תחסירו מהם, כי הם חיים ברוחה גשמית, לכן הם צווחים ואומרים: נצא לדרך ונזבח לאלהינו.</p>	<p>לאמר: (ז) לא תמשיכו את ההרגל לתת לעם תבן ללבן לבנים, כדגמת אמש ולפני כן, אלא העם נצא ויאסף לו תבן מפה ומשם.</p>	<p>(ח) אהרי זאת אמר פרעה: האם רבו כל כך יושבי הארץ עד שאתם תשביתו אותם מן עבודתם? (ו) ונתן פרעה פקדה באותו היום לקלגסי העם ולממנים על הצבור</p>
---	--	---

(ט) תִּכְבַּד הָעֲבוֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ־בָהּ וְאֵל־יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי־שִׁקְרָה:

על-קדוש ישראל, (שם יז) "ולא ישעיה אל המזבחות", ולא מצאתי שמוש של ביי"ת סמוכה לאחריהם. אבל אחר לשון דבור, כמתעסק לדבר בדבר, נופל לשון שמוש ביי"ת, כגון: (יחזקאל לג) "הנדברים בך", (כמדבר יב) "ותדבר מרים ואהרן במשה", (זכריה ד) "המלאך הדבר ביי", (דברים יא) "לדבר בם", (תהלים קט) "ואדברה בעדתיך", אף כאן: "אל ישעו בדברי שקר", אל יהיו נדברים בדברי שוא והבאי.

כ"י - ואל ישעו בדברי שקר. ואל יהגו וידברו תמיד בדברי רוח, "לאמר: גלכה נזבחה", ודומה לו: "ואשעה בחקיד תמיד". "למשל ולשגינה", מתרגמין "ולשוועין". "וויספר", "ואשטעין". ואי אפשר לומר "ישעו" לשון "וישע ה' אל הכל וגו' ואל קנן ואל מנחתו לא שעה", ולפרש "אל ישעו", אל יפנו, שאם-כן, היה לו לכתב: "ואל ישעו אל דברי שקר", או "לדברי שקר", כי בן גזרת פלם: (ישעיה טז) "ישעה האדם על עושהו", (שם לא) "ולא שעו

יופקו שלטוני עמא וסרכוהי ואמרו לעמא למימר כדנן אמר פרעה לית אנא יחב לכון תבנא:

(י) וַיֵּצְאוּ נְגִשֵׁי הָעַם וַשְׁטָרְיוּ וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר פְּרַעֲהוּ אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תְּבִין:

יא אתון אַזילו סיבו לכון תבנא מאתר דתשקחון ארי לא תמנע מפלהכונן מדעם:

(יא) אַתֶּם לְכוּ קַחוּ לָכֶם תְּבִין מֵאֲשֶׁר תִּמְצְאוּ כִּי אֵין נִגְרַע מֵעֲבֹדְתְכֶם דָּבָר:

שְׁהִיְתֶם עוֹשִׂים לְיוֹם, בְּהִיּוֹת הַתְּבִין נֹתֵן לָכֶם מְזִמָּן מִבֵּית הַמֶּלֶךְ.

כ"י - אתם לכו קחו לכם תבין. וצריכים אתם לילך בזריזות. כי אין נגרע דבר, מפל סכום לבנים

יב ואתפדר עמא בכל ארעא דמצרים לגבא גילי לתבנא:

(יב) וַיִּפְץ הָעַם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְקַשֵּׁשׁ קֶשׁ לַתְּבִין:

המתפזר הוא וצריך לקוששו, קרוי קש בשאר מקומות.

כ"י - לקשש קש לתבין. לאסף אסיפה, ללקט לקט לצרף תבין הטיט. קש - לשון לקוט, על שם שדבר

יג ושלטוניא דחקין למימר אשלימו עובדיכון פתגם יום פיומה כמא דהויתון עבדין כד אתיהב לכון תבנא:

(יג) וַחֲנֻשִׁים אָצִים לֵאמֹר פְּלוּ מַעֲשִׂיכֶם דְּבַרְיוֹם בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר בְּהִיּוֹת הַתְּבִין:

כ"י - אצים. דוחקים. דבר יום פיומו. חשבון של כל יום פלו ביומו, כאשר עשיתם בהיות התבין מוכן!.

יד וקו סרכי בני ישראל די מניאו עליהון שלטוני פרעה למימר מא דין לא אשלקמתון גזרתכון למרמי (לכנין) כמאתמלי ומדקמוהי אף תמלי אף יומא דין:

(יד) וַיָּכּוּ שְׁטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂמוּ עֲלֵהֶם נְגִשֵׁי פְרַעֲהוּ לֵאמֹר מַדּוּעַ לֹא כָלִיתֶם חֲקֶכֶם לְלִבְּן פְּתוּמֹל שְׁלֵשִׁם גַּם־תְּמוּל גַּם־הַיּוֹם:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(ט) תכבד העבודה על האנשים ויהיו עסוקים בה, ולא יתעסקו בדברים בטלים. (י) ויצאו קלגסי העם והממנים על הצבור ואמרו להם, פזאת אמר פרעה: לא אתן לכם תבין. (יא) אתם צאו וקחו לכם תבין מפל מקום שתמצאו, ודעו לכם כל יחסר מן עבודתכם דבר. (יב) לכן התפרשו האנשים בכל ארץ מצרים ומשם קש לתבין: (יג) והקלגסים דוהשים באמרם: השלימו עבודתכם לפי פקדת יום ביומו, כמו שהיה בעת נתינת התבין. (יד) וכך הכו הממנים על הצבור

הָעַם וְשׁוֹטְרֵיוּ. וַיִּכְפוּ שׁוֹטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל • אֲשֶׁר שָׁמוּ נְגִשֵׁי פְרַעַה אוֹתָם לְשׁוֹטְרִים עֲלֵיהֶם: "לֹא־מִדּוּעַ וְגו'". לְמָה "וַיִּכְפוּ"? שָׁהִיו אוֹמְרִים לָהֶם: "מִדּוּעַ לֹא כִלְיָתָם גַּם תִּמּוּל, גַּם הַיּוֹם", חֶק הַקְּצוּב עֲלֵיכֶם לִלְבָן כִּתְמוּל הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁהוּא יוֹם שֶׁלִּפְנֵי אֶתְמוּל? וְהוּא הָיָה בְהִיּוֹת הַתְּבֹן נִתֵן לָהֶם. וַיִּכְפוּ • לְשׁוֹן וַיִּפְעֵלוּ, הֵכּוּ מִיַּד אֲחֵרִים. הַנּוֹגְשִׁים הַכּוּסִים.

כ"ט • וַיִּכְפוּ שׁוֹטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל • הַשׁוֹטְרִים, יִשְׂרָאֵלִים הָיוּ, וְחֹסִים עַל חִבְרֵיהֶם מִלְּדַחְקָם, וּכְשֶׁהָיוּ מִשְׁלִימִין הַלְּבָנִים לְנוֹגְשִׁים, שָׁהֶם מִצְרָיִים, וְהָיָה חֶסֶר מִן הַסְּכּוּם, הָיוּ מִלְּקִין אוֹתָם עַל שֶׁלֹּא דָחְקוּ אֶת עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה. לְפִיכָף זָכוּ אוֹתָן שׁוֹטְרִים לְהִיּוֹת סִנְהֶדְרִין, וְנֹאצֵּל מִן הַרוּחַ אֲשֶׁר עַל מֹשֶׁה וְהוֹשֵׁם עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶסְפֶּה־לִּי שְׂבָעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל", מֵאוֹתָן שִׁדְעַת הַטּוֹבָה שֶׁעָשׂוּ בַּמִּצְרָיִם כִּי הֵם זִקְנֵי

טו וַאֲתָנוּ סְרֻכֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַצָּחוּ (קָדָם) לְפָרַעַה לְמִימֶר לְמָא תַעֲבֹד כְּדִין לְעַבְדֵּיךָ:

(טו) וַיִּבְאוּ שׁוֹטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ אֶל־פְּרַעַה לֵאמֹר לְמָה תַעֲשֶׂה כֹה לְעַבְדֵּיךָ:

טז תִּבְנֵא לֹא מִתְיָהֵב לְעַבְדֵּיךָ וּלְבָנֵי אֻמְרִין לְנָא עַבְדֵּיו וְהָא עַבְדֵּיךָ לָקִין וְחֶסֶן עֲלֵיהוֹן עֲמָךְ:

(טז) תִּבְּן אִין נִתְּן לְעַבְדֵּיךָ וּלְבָנִים אֻמְרִים לְנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה עַבְדֵּיךָ מְכִים וְחֹטְאֵת עֲמָךְ:

הוּא, וְכָף פְּרוּשׁוֹ: וְדָבָר זֶה מְבִיא חֹטְאֵת עַל עֲמָךְ, כְּאִלוּ כְּתוּב "וְחֹטְאֵת לְעַמְּךָ", כְּמוֹ: (רִית א) "כְּבִאָנָה בֵּית לָחֶם", שֶׁהוּא כְּמוֹ לְבֵית לָחֶם, וְכֵן הַרְבֵּה.

כ"ט • וּלְבָנִים אוֹמְרִים לְנוּ עֲשׂוּ • הַנּוֹגְשִׁים אוֹמְרִים עֲשׂוּ לְנוּ לְבָנִים כְּמִנְיַן הָרֵאשׁוֹן. וְחֹטְאֵת עֲמָךְ • אִלוּ הָיָה נִקּוּד פֶּתַח, הַיִּיטִי אוֹמֵר שֶׁהוּא דְבוּק, וְדָבָר זֶה חֹטְאֵת עֲמָךְ הוּא. עַכְשָׁיו שֶׁהוּא קָמַץ – שֵׁם דָּבָר

יז וַאֲמַר בְּטִלְגִין אֲתוּן בְּטִלְגִין עַל בֶּן אֲתוּן אֻמְרִין גְּזִיל גְּדַבַּח קָדָם יי:

(יז) וַיֹּאמֶר נְרַפִּים אַתֶּם נְרַפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם אֻמְרִים גִּלְכָה נִזְבַּחַה לַיהוָה:

יח וְכַעַן אֲזִילוּ פְּלַחוּ וְתִבְנֵא לֹא יִתְיָהֵב לְכוּן וּסְכּוּם לְבָנֵי תַתְּנִין:

(יח) וְעַתָּה לְכוּ עַבְדּוֹ וְתִבְּן לֹא־יִנְתֵן לָכֶם וְתִבְּן לְבָנִים תַתְּנוּ:

כ"ט • וְתִבְּן לְבָנִים • חֶשְׁבוֹן הַלְּבָנִים, וְכֵן: (מַלְכִים ב יז) "אֵת הַכֶּסֶף הַמִּתְכַּן", הַמְּנוּי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּעִנְיָן: "וַיִּצְוּרוּ וַיִּמְנוּ אֵת הַכֶּסֶף".

כ"ט • וְתִבְּן לְבָנִים • חֶשְׁבוֹן הַלְּבָנִים, וְכֵן: (מַלְכִים ב יז) "אֵת הַכֶּסֶף הַמִּתְכַּן", הַמְּנוּי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּעִנְיָן: "וַיִּצְוּרוּ וַיִּמְנוּ אֵת הַכֶּסֶף".

יט וְחָזוּ סְרֻכֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל יִתְהוֹן בְּבִישׁ לְמִימֶר לֹא תִמְנָעוּן מִלְּבַגְיָכוֹן פְּתָגַם יוֹם בְּיוֹמָה:

(יט) וַיִּרְאוּ שׁוֹטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶתֶם בְּרַע לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ מִלְּבַגְיָכֶם דְּבִרְיוֹם בְּיוֹמוֹ:

אוֹתָם, בְּהַכְּבִידִם הָעֲבוּדָה עֲלֵיהֶם לֵאמֹר: "לֹא תִגְרְעוּ וְגו'".

כ"ט • וַיִּרְאוּ שׁוֹטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל • אֵת חִבְרֵיהֶם הַנִּדְרָים עַל יָדָם. בְּרַע • רָאוּ אוֹתָם בְּרַעַה וַצָּרָה הַמוֹצֵאת

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

לְהוֹשֵׁעַ בְּאֻמְרֵם: לְמָה תַעֲשֶׂה כְּזֹאת לְעַבְדֵּיךָ? (יח) וְכַעַת לְכוּ עַבְדּוּ, וְתִבְּן לֹא יִעֲבֹר אֲלֵיכֶם, וְאֵת חוֹבְתְכֶם עַל פִּי הַחֶק עֲלֵיכֶם לְמֵלֵא. (יט) וְנִצְפּוּ הַמְּמַנִּים עַל הַצְּבוּר מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְבָּר רַע בְּהוֹדִיעֵם: לֹא תַחְסִירוּ מִלְּבַגְיָכֶם כְּפָקְדַת יוֹם בְּיוֹמוֹ.

מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר מְנוּ אוֹתָם קְלָגְסֵי פְרַעַה וְאֻמְרוּ לָהֶם: מָה חֶשְׁבְּתֶם לְעִצְמָכֶם עַל כֵּךְ שֶׁלֹּא הַשְּׁלַמְתֶּם הַיּוֹם חוֹבְתְכֶם עַל פִּי הַחֶק לְלָבָן הַלְּבָנִים כְּדָגְמַת אִמְשׁ וְטָרַם אִמְשׁ? (טו) וּלְכָף כְּאוּ הַמְּמַנִּים עַל הַצְּבוּר מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַתְרוּ אֶל פְּרַעַה

(כ) וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן נֹצְצִים לְקִרְאָתָם
בַּצֵּאתָם מֵאֶת פְּרֻעָה:

כ"ט - וַיִּפְגְּעוּ • אָנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל, "אֵת מֹשֶׁה וְאֵת אַהֲרֹן וְגו'". וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּ: כָּל "נֹצְצִים" וְ"נֹצְצִים", דָּתָן וְאָבִירָם הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: "וַיֵּצְאוּ נֹצְצִים".

(כא) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יִרְא יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר
הִבְאִשְׁתֶּם אֶת־רִיחֹנוּ בְּעֵינֵי פְרֻעָה וּבְעֵינֵי עַבְדְּיָו
לְתַת־חֶרֶב בְּיַדְּם לְהַרְגֵנוּ:

(כב) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לָמָּה הִרְעַתָּה
לְעַם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי:

כ"ט - לָמָּה הִרְעַתָּה לְעַם הַזֶּה • וְאִם תֹּאמַר: מָה אֶכְפֹּת לָךְ? – קוֹבֵל אֲנִי עַל שְׁשֻׁלְחָתָנִי (שמות רבה).

~ נקודות משיחות קודש ~

<p>וּתְמַלִּיךְ הַגְּאוּלָּה בְּשָׂכָל וְהַגְּיוֹן. אָמַר לוֹ הַקַּב"ה: "הַאֲבוֹת לֹא הִרְחֵרוּ אַחֲרַי, וְאַתָּה אָמַרְתָּ לָמָּה הִרְעַתָּה". גַּם בְּשָׂכָל וּבְחֻקְמָה צָרִיף לְהִיּוֹת מְרַגֵּשׁ הַבְּטוּל וְהָאֲמוּנָה הַפְּשׁוּטָה שְׁלֹמְעֵלָה מִן הַשָּׂכָל, וְלֹא תַמִּיד יֵשׁ מְקוֹם לְשֵׁאלוֹת וּתְקִירוֹת.</p> <p>(לקוטי שיחות, כרך ו, עמ' 39 - מתוך 'התקשרות')</p>	<p>לָמָּה הִרְעַתָּה לְעַם הַזֶּה (ה, כב) מֹשֶׁה רַבְּנוּ לֹא בָּא בְּטְרוּנָא כְּלָפֵי שְׂמַיָּא חֲסִי-וְשָׁלוֹם, בְּאוּמְרוּ "לָמָּה הִרְעַתָּה", אֲלָא בְּקֵשׁ לְהַבִּין אֶת סִבַּת הַדְּבָר. כִּי דִרְגָתוֹ וּבְחִינָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִיא – חֻקְמָה. וּמִכֵּיּוֹן שֶׁהַקַּב"ה בָּחַר בּוֹ לְהִיּוֹת מוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הִסִּיק כִּי הַגְּאוּלָּה צָרִיכָה לְהִיּוֹת בְּצִנּוּרָה שְׂכֵלִית וְהַגְּיוֹנִית. מִשׁוּם כֵּן הִתְהַוְּתָה שְׂאֵלְתוֹ "לָמָּה הִרְעַתָּה" חֵלֶק מִמְּלוּי שְׁלִיחוֹתוֹ – הוּא בְּקֵשׁ לְהַבִּין אֶת סֵדֶר</p>
--	--

(כג) וּמֵאִזּוּ בָאתִי אֶל־פְּרֻעָה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הִרְעַתָּה לְעַם
הַזֶּה וְהֵצֵל וְהֵצֵלְתָּ אֶת־עַמְּךָ:

כ"ט - הִרְעַתָּה • לְשׁוֹן הַפְּעִיל הוּא, הִרְבָּה רָעָה עֲלֵיהֶם. וְתַרְגּוּמוֹ: אֶבְאֵשׁ.

ו (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲתָה תִרְאֶה אֲשֶׁר
אֶעֱשֶׂה לְפְרֻעָה כִּי בִיד חֲזָקָה יִשְׁלַחֶם וּבְיַד חֲזָקָה
יִגְרָשֶׂם מֵאֶרְצוֹ: ססס

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

<p>לְדַבֵּר אֵלָיו בְּשִׁמְךָ, הִזַּק לָהֶם וְלֹא הֵצֵלְתֶם מִמֶּצְבֶּכֶם. (כב) וְלִכְּזֶן חֲזַר מֹשֶׁה אֶל ה' וַאֲמַר: אָהָה, אֲלֵהִי! לָמָּה תַעֲמִיד בְּמִבְחָן קָשָׁה אֶת הָעָם הַזֶּה, וְלָמָּה שְׁלַחְתָּ אוֹתִי? (כג) וּמִן הַעַת שֶׁנִּכְנַסְתִּי אֶל פְּרֻעָה תִּזְקָה.</p>	<p>(כ) וְאִזִּי פָּגְשׁוּ פְתָאוּם אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נֹצְצִים לְקִרְאָתָם בְּעַת יֵצִיאָתֶם מֵאֶת פְּרֻעָה. (כא) וַאֲמְרוּ לָהֶם: יִבִּיט ה' עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט, כִּי קִלְקַלְתֶּם אוֹדוֹתֵינוּ אֲצֵל פְּרֻעָה וְאֲצֵל שָׂרֵי צְבָאוֹ עַד שֶׁנִּתְתַּמְּתֶם</p>
--	---

שיעור יומי לשבת קודש י"ח טבת ושנים מקרא ואחד תרגום - ו - פרשת שמות

כְּשֶׁאָבִיִּאם לָאָרֶץ. כִּי בְיַד חֲזָקָה יִשְׁלַח־ם. מִפְּנֵי
יְדֵי חֲזָקָה שִׁתְּחַזֵּק עָלָיו, יִשְׁלַח־ם. וּבְיַד חֲזָקָה
יִגְרָשׁם מֵאֶרֶץ־עוֹלָה. עַל כְּרַחֲמֵי יְיָ אֱלֹהֵינוּ, וְלֹא
יִסְפְּקוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם צָדָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַתְּחַזֵּק
מִצְרַיִם עַל הָעַם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם וְגו'":

כִּי עֲתָה תִּרְאֶה וְגו' (סנהדרין קיא) הִרְהַרְתָּ עַל מַדּוּתִי,
לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁאָמַרְתִּי לוֹ: (בראשית כא) "כִּי בִי צָחַק יִקְרָא
לְךָ זֶרַע", וְאַחַר־כֵּן אָמַרְתִּי לוֹ: הֲעֲלָהוּ לְעוֹלָה, וְלֹא
הִרְהַר אַחַר מַדּוּתִי, לְפִיכָף: "עֲתָה תִּרְאֶה", הָעֲשׂוּי
לְפָרְעָה תִּרְאֶה, וְלֹא הָעֲשׂוּי לְמַלְכֵי שְׂבָעָה אַמּוֹת,

קכ"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מעד"י סימן: חסלת פרשת שמות

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רלג - רלו

אגרות קודש

ב"ה, ז' טבת, תשי"ח
ברוקלין.

הנהלת ישיבת תומכי תמימים אשר בלוד

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבם מא' טבת - ר"פ מסדרי התועדות דחג הגאולה י"ט כסלו ושלפני
ושלאחריו, ונהייתי במאד ממה שכנראה התחילו להמשיך תלמידים משאר ישיבות להתועדויות
אלו, ובאופן דמוסיף והולך, שהרי זהו ענינו של כל נר להאיר, ועאכ"כ של מוסד המקום תלמידי-
נר-להאיר בכוונה להדליק הנרות על פתח ביתו, שתוכנה המשכה בחוץ, ולא עוד אלא דוקא באופן
דמוסיף והולך. ואם בתקופה שלפני כשהיתה התנגדות בחוגים ידועים הי' כזה עאכ"כ שתמורת
התנגדות התחילה החיפוש והחקירה ודרישה לפנימיות התורה ועניני, (אף שכמה מהמחפשים
אינם יודעים עדיין שאותה הם מחפשים, וע"ד פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר שכשהגוף רעב לחם,
פנימיות הענין הוא - מפני שהנשמה רעבה לניצוץ האלקי, למוצא פי ה' אשר בהלחם).

מובן שעל הנ"ל נוסף גם התועלת הכי גדולה בהשתתפות כמה בע"ב בהתועדות באוירה
כזו, שגם ערכה גדול וביותר, אבל נוסף בענין הראשון - שזהו תפקיד עקרי של ישיבת תו"ת,
וק"ל, וכיון שזכות הרבים מסייעתם בודאי יצליחו גם בזה, באם רק יהי' באופן דיגעת - שהרי זהו
הדרישה בכל עניני קדושה.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש ולבשו"ט,

מ. שניאורסאהן

לוח תהלים

יום ראשון, י"ב טבת < מפרק סו עד סוף פסוק סח

יום שני, י"ג טבת < מפרק סט עד סוף פרק עא

יום שלישי, י"ד טבת < מפרק עב עד סוף פרק עו

יום רביעי, ט"ו טבת < מפרק עז עד סוף פרק עח

יום חמישי, ט"ז טבת < מפרק עט עד סוף פרק פב

יום שישי, י"ז טבת < מפרק פג עד סוף פרק פז

שבת קודש, י"ח טבת < פרק כ, מפרק פח עד סוף פרק פט

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, ליזכות הרבים, (וראוי ה' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

~ יום ראשון י"ב טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' טו, והנה מדרגה... עד עמ' 30, במ"א:

ספר ה"זוהר", שפְּשָׁרָה רַבִּי חֵיָא לְעִלּוֹת לְהִיבֵל רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי, – "היכלו" של רבי שמעון בר יוחאי, משמעו מקומה של מדריגת "צדיק גמור", שְׁמַע קָלָא נְפִיק וְאָמַר: – שמע קול היוצא ומכריז: "מֵאֵן מְנַבּוֹן דִּי חֲשׂוּכָא

מִהַפְּכֵן לְנַהוּרָא וְיַעֲמִין מְרִירו לְמִתְקָא עַד לָא יִיתוֹן הָכָא" וכו': – מי מכם שהפך את חושך העולם לאור של קדושה, ואת הטעם המר (של נפשו הבהמית ויצרו הרע) הפך לתענוג ולמתיקות (הקדושה), לפני שהגיע לכאן – יכול להיכנס לכאן. הרי, ש"צדיק גמור" הוא זה שמהפך את החושך לאור, הוא מעלה את הנפש הבהמית לאור הקדושה. להלן, מוסיף רבנו הזקן טעם נוסף על מה שצדיקים בסוג נעלה יותר, נקראים "בני עליה"⁸:

וְעוֹד – טעם נוסף, מדוע נְקָרָאִים בְּנֵי עֲלִיָה, מִפְּנֵי שְׁנֵם עֲבוּדְתָם בְּבַחֲיִנַת וְעֵשָׂה טוֹב" בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצּוֹתֶיהָ, הוּא לְצַרְךָ גְבוּהָ וּמַעֲלָה מַעֲלָה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, – מטרת עבודתם היא לשם הקב"ה בלבד עד למעלות ולמדריגות הנעלות ביותר, וְלֹא – עבודתם אינה, פְּדֵי לְדַבְּקָה בּוֹ וְתַבְּרָה בְּלִבְד – כדי, לְרוּת – בעבודתם, צְמִאוֹן נַפְשָׁם הַצְּמֵאָה לָהּ, – כלומר, לא כמו שהדבר הוא באלה שאינם במדריגה זו, המקיימים מצוות ולומדים תורה, מפני שבכך הם "מרוויים" את צמאונם לאלקות, ותשוקתם העזה "להידיבק" בקב"ה – שכן, על-ידי קיום תורה ומצוות דבק ומתחבר היהודי בקב"ה. כְּמוֹ שְׁבִתוֹב: "הוּי כָּל צְמֵא לְכוּ לְמִים", – הנביא מכריז: כל אלה הצמאים לאלקות – ילמדו תורה שנמשלה למים. וְכְמוֹ שְׁבִתוֹב בְּמָקוֹם אַחֵר, – שמשמעות ה"צמאון" הוא

וְחֵנָה, מְדֻרְגָה זו – "צדיק שאינו גמור" ו"צדיק רע לו", מִתְחַלֶּקֶת לְרַבְבוֹת מְדֻרְגוֹת – המתבטאות, בְּעֵינֵי בַחֲיִנַת מַעוֹמָה הָרַע הַנִּשְׁאָר – איכות אותו מעט רע שנשאר בצדיק, מֵאַחַת מֵאַרְבַּע יְסוּדוֹת הָרָעִים, – יש שנשאר בו מיסוד

המים, ויש – מיסוד האש, וכך הלאה. כן הן שונות זו מזו בכמות הרע שנשאר ובמדת ביטולו לטוב. יש אשר הרע שנשאר בו הוא במדה קצת גדולה יותר, אלא שהוא "בטל בששים", הטוב גדול פי ששים מן הרע, כך שהרע בטל בששים, כי אין טעמו נרגש כלל. אך, יש גם, שהרע שנשאר הוא פחות מחלק הששים, וביטולו לטוב הוא "ביטול באלף", אחד כנגד אלף, או יותר מכך: וְבְעֵינֵי בְּטוּלוֹ בְּמַעוֹמָה בְּשִׁשִּׁים עַל דְּרָף מְשֻׁל, או בְּאֵלֶּף וְרַבְבָּה וְכִיּוּצָא, עַל דְּרָף מְשֻׁל. – במדת

הביטול לטוב, בששים, באלף, ברבבה וכדומה, תלוי השוני הקיים במדריגותיו של הצדיק שאינו גמור, וְהֵן הֵם בַּחֲיִנַת צְדִיקִים הַרְבִּים שְׁפָכֵל הַדּוֹרוֹת, – אותם צדיקים שהם בבחינת "צדיק שאינו גמור", פְּרָאִיתָא בְּגִמְרָא – כמו שאנו מוצאים בגמרא:⁵ דְּתַמְנִיסַר אֶלְפֵי צְדִיקֵי קְיָיְמֵי קָמִיָה הַקְדוּשָׁא-בְּרוּךְ-הוּא. – שמונה עשר אלף צדיקים קיימים לפני הקב"ה. כל כך הרבה מדריגות בצדיקים, אך כל אלה בדרגת "צדיק שאינו גמור". אֵךְ עַל מַעֲלַת צְדִיק גְּמוּר, הוּא שְׁאֵמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי: – מחבר ה"זוהר": "רְאִיתִי בְּנֵי עֲלִיָה וְהֵם מוֹעֲטִים כּוֹ", – "בני עליה" – נעלה ביותר, והם מוֹעֲטִים, שְׁלֵכֵן נְקָרָאִים "בְּנֵי עֲלִיָה", – מפני שְׁמַהֲפִכֵין הָרַע – לטוב, וּמַעֲלִים אוֹתוֹ לְקַדְשָׁה, בְּרָאִיתָא בְּיַהֲרֵר בְּהַקְדָּמָה, – כמו שכתוב ב"הקדמה" של

5. סוכה מה, ב; סנהדרין צז, ב. 6. שם. 7. חלק א ד, א. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב' הטעמים על סוג א': טעם א' כנגד התואר צדיק גמור; טעם ב' כנגד התואר (צדיק) וטוב לו". 9. ישעי' נה, א.

ל טוב, מעלים מין נוקבין, – פועלים "העלאת מין" – התעוררות והתעלות מצדו של ה"מקבל", ונעשים יהודים עליונים – בעולמות העליונים, להוריד מין דבורין, – להמשיך השפעת מין דבורין לעולם הזה, שהם הם –

ה"מין דבורין", מימי החסדים שבכל מצוה ומצוה מרמ"ח מצוות עשה, – מימי החסדים המהולים בכל מצוה ממאתים ארבעים ושמונה מצוות עשה, שבכל – כל המצוות, הן בחינת חסדים ו"מין דבורין", – בחינת חסדים והשפעות, דהינו המשיבת קדשת אלהותו ותבדד למעלה

ליקוטי אמרים

המתחמד עם קונו עם קן דיליה לייחדא קב"ה ושכינתיה בתחתונים וכמ"ש ברע"י מהימנא פ' תצא כברא דאשתדל בתר אבוי ואימיה דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה ורוחיה ונשמתיה כו' ומסר גרמיה למיתה עליהו למיפרק לון כו' וכמ"ש במ"א. [ושניהם עולים בקנה אחד כי ע"י הברורים שמבררים מנוגה מעלים מין נוקבין ונעשי' יהודים עליונים להוריד מין דבורין שהם הם מימי החסדים שבכל מצוה ומצוה מרמ"ח מצוות עשה שכולן הן בחי' חסדים ומין דבורין דהיינו המשכת קדושת אלהותו יתברך מלמעלה למטה להתלבש בתחתונים כמ"ש במ"א]:

להתלבש בתחתונים, – שתתגלה הקדושה האלקית בעולמו הגשמי, כמו שנתפאר במקום אחר: – הרי, ששני הפירושים ב"בני עליה" קשורים ותואמים היטב אחד את השני. בהקשר לאמור, שכל עבודתם של הצדיקים הגדולים, "בני עליה", היא אך ורק לשם הקב"ה, ולא לטובתם הם, גם לא לטובתם הרוחנית, להיות קרובים יותר אל הקב"ה – יש מקום לסיפור הבא: רבנו הזקן היה נוהג הרבה פעמים להתעמק בדביקותו, עד שהיה מתגלגל על הרצפה, ובשעת מעשה היו שומעים ממנו דיבורים מקוטעים: "איני רוצה בעולם הבא שלך, איני רוצה בגן עדן שלך, אני רוצה, רק כך (בקב"ה) בלבד". כ"ק רבינו באחת משיחותיו הקדושות, אמר: כיון שסופר לנו סיפור זה, הרי שגם אנו יכולים ללמוד ממנו. שכן, לכל יהודי ישנה, בנשמתו, אהבה לקב"ה, ומצד אהבה פנימית ועמוקה זו להקב"ה – קיים בכל יהודי הרגש לקיים מצוות וללמוד תורה, כדי לשוב נחת רוח לקב"ה, כבן שרוצה להביא נחת רוח לאביו. (כ"ק רבינו מעיר שכן מוסבר ב"תניא" בסוף פרק מ"א, עמוד 114, בפיסקה המתחילה "ואף שלהיות כו"). אגב, יש בכך משום תשובה לאותם שטוענים: מה התועלת בלימוד ענינים נעלים כאלה במדרגות התורה והנשמה, מכיון שאנו רחוקים מכך תכלית ריחוק? ראשית, ידועה התשובה שענה פעם רבנו הזקן על שאלה זו: על זמנו של המשיח נאמר: "והסירותי את לב האבן מבשרכם", כלומר: כעת, ישנו החסרון, שלמרות שכל אחד יכול להבין מדרגות נעלות ביותר – לא תפעלנה על לבו כלל, שכן, לבו מאובן לב אבן". ואילו בביאת המשיח יוסר חסרון זה, וכל מה שיבינו

לאלקות. שכן, אם ה"צמאון" הוא לתורה, לא היה צריך הנביא להשתמש בצורת ההכרזה "הוי"! ולהורות "לכו למים" – לתורה, כי מי שצמא לתורה – הרי התורה מוכנה לפניו ללמוד בה! אלא הכוונה היא: מי שצמא לאלקות, מורה לו הנביא, ללמוד תורה, שכן, על-ידי-כך יתדבק ויתאחד עם הקב"ה. ואילו "בני העליה" בהם מדובר כאן, הם דרגה נעלית יותר: קיומם את המצוות ולימודם את התורה אינם רק כדי לרוות צמאונם לאלקות, שהרי בכך יש בצורה עדינה משום ריווי הרגש העצמי שלהם וטובתם העצמית, שכדי "להרוויח" את הקירוב

להקב"ה – הם עושים אותם ענינים המביאים לאותו קירוב – אלא – עבודתם היא, בדפרישו בתקונים¹⁰: – כמו שפירשו ב"תיקוני זהר" את מאמר חכמינו ז"ל: איזהו חסיד – המתחמד עם קונו, – ופירשו ב"תיקונים": עם קן דיליה, – קונו מלשון "קן", כלומר: החסיד מתנהג בחסד עם ה"קן" שלו, מקרוו – הקב"ה, כדי לייחדא קדשא בריך הוא ושכינתיה בתחתונים, – להביא את ה"ייחוד" של הקב"ה עם שכינתו, ושאר "ייחוד" זה יאיר גם בעולמות התחתונים. וכמו שכתוב ברע"י מהימנא פ' תצא 'תצא': "כברא דאשתדל בתר אבוי ואימיה, – כמו בן המשתדל לטובת אביו ואמו, דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה ורוחיה ונשמתיה כו', – שאוהב אותם יותר מאשר את עצמו, ונפשו, רוחו ונשמתו כו', ומסר גרמיה למיתה עליהו למיפרק לון כו', – ומוסר את נפשו לפדות את אביו ואמו מהשבי. וכמו שנתפאר במקום אחר, – שזוהי דרך העבודה של "בני עליה": רק לשמו של הקב"ה. להלן מסביר רבנו הזקן ששני הפירושים ב"בני עליה", תואמים וקשורים אחד בשני, שכן, כפי שמוסבר בתורת הקבלה, נעשה על-ידי "העלאת מין נוקבין" – המשכת מין דבורין – על ידי עיבוד הרע והעלותו לקדושה ("העלאת מין"), נמשך במצוות "המשכת מ"ד", – וזאת יש ברצונם של צדיקים לבצע על-ידי עבודתם. מכיון שהמדובר הוא ענין קבלי, המוסבר לעומק ולרחבו בתורת החסידות, נבין אותו ביתר הסברה, בהמשך הדברים הבאים: [ושניהם – שני הפירושים ב"בני עליה", עולים בקנה אחד, – תואמים אחד את השני, פי על-ידי הפירושים שמבררים מנוגה – על-ידי הפיכת הנפש הבהמית

10. בהקדמה, א, ב; ראה זח"ב קיד, ב. ח"ג רכב, ב. שם רפח, א. 11. יחזקאל לו, כו.

מה שלמדנו בפרק זה על מדריגות הצדיקים הנעלים ביותר, העושים עבודתם רק לשם הקב"ה בלבד, הרי ישנה בכך, באמת, "נקודה" הנוגעת לכל יהודי. במדה מסויימת יכול כל יהודי לעורר בתוכו רגש זה ללימוד תורה ולקיום מצוות במטרה להביא נחת רוח להקב"ה. שכן, בנשמתו של יהודי, ישנה אותה אהבה ותשוקה: להביא נחת רוח לקב"ה, עליה רק לעורר ולגלות רצון זה.

במוח – ייקלט בלב, שיהיו שייכים לאותן מדריגות. בהתאם לכך, צריכה כבר כעת, לפני ביאת המשיח, – להיות ההבנה במוח, כדי שלאחר מכן, בביאת המשיח, ייקלטו הדברים בלב – ולשם כך צריכים ללמוד וללמוד. נוסף על תשובה זו של רבנו הזקן, אנו למדים תשובה גם מן הסיפור האמור: מכל ענין המובא בתורת החסידות, אפשר ללמוד משהו לפועל ביחס לכל אחד ואחד. למשל:

~ יום שני י"ג טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 30, פרק יא וזה... עד עמ' טז, שריא:

הימני שבלב, כפוף ובטל לגבי הרע מהקלפה שבחלל השמאלי. – הרע של הנפש הבהמית מהקליפה שב"חלל" השמאלי שבלב, כפי שלמדנו בפרק התשיעי. כלומר: הרע שבנפש הבהמית שלו, גבר על הטוב של הנפש האלקית,

במדה כזו, שהטוב של הנפש האלקית בטל ונכנע לרע של הנפש הבהמית. וזה – התואר "רשע וטוב מהקליפה שבחלל השמאלי וזה מתחלק גם בן מדרגות הקלות, כשם שמדריגת "צדיק ורע לו" מתחלקת להרבה מדריגות בהתאם לכמות ואיכות הרע וביטולו לטוב – כך גם מתחלקת מדרגת

ליקוטי אמרים

פרק יא וזה לעומת זה רשע וטוב לו לעומת צדיק ורע לו דהיינו שהטוב שבנפשו האלהי שבמוחו ובחלל הימני שבלבו כפוף ובטל לגבי הרע מהקליפה שבחלל השמאלי וזה מתחלק גם בן לרכבות מדרגות חלוקות בענין כמות ואיכות הביטול וכפיפת הטוב לרע ח"ו יש מי שהכפיפה והביטול אצלו מעט מזער ואף גם זאת אינו בתמידות ולא תדיר לפרקים קרובים אלא לעתים רחוקים מתגבר הרע על הטוב וכובש את העיר קטנה הוא הגוף אך לא כולו אלא

גירושו והכחדתו של הרע של הנפש הבהמית – מגיע אותו יהודי למדריגת "צדיק". ובכך – שתי מדריגות: "צדיק גמור" – מי שה"רע" שבו נהפך לגמרי לטוב ולקדושה, ולכן הוא נקרא גם "צדיק וטוב לו" – צדיק שיש בו רק טוב. "צדיק שאינו גמור" – מי שה"רע" שבו עדיין לא נהפך כל כולו

"רשע וטוב לו" להרבה מדריגות בהתאם למדת ביטולו של הטוב לרע, בענין כמות ואיכות הביטול – באיזו מדה ובאיזה תחום מתבטאת כניעת הטוב לרע. "כמות": אם ביטולו של הטוב הוא בגלל ריבוי של הרע בלבד, או שהוא אחד לגבי ששים, לגבי אלף, וכו'. "איכות": באילו פרטים מתבטא אותו ביטול. שכן, יש מי שאצלו זה מתבטא באהבת דברים אסורים, ויש שזה מתבטא בפרטים אחרים: וכפיפת הטוב לרע חס-ושלום. יש מי שהכפיפה והביטול אצלו – של הטוב לגבי הרע הוא, מעט מזער, ואף גם זאת אינו בתמידות, ולא תדיר לפרקים קרובים, – נדיר מאד שהרע יתגבר בו על הטוב, אלא לעתים רחוקים מתגבר הרע על הטוב, – עובר זמן רב שהרע שבו יתגבר שוב על הטוב, וכובש את העיר קטנה הוא הגוף, – כפי שלמדנו בפרק התשיעי שגוף האדם נקרא "עיר קטנה" ושתייהן: הנפש האלקית והבהמית לוחמות ביניהן לכיבושה של עיר קטנה זו.

לטוב, נשאר בו עדיין משהו מן הרע, ולכן הוא נקרא גם "צדיק ורע לו" – יש בו אמנם משהו מן הרע, אלא שרע מעט זה בטל ברוב הגדול של הטוב. כן הסביר שבמדריגת "צדיק שאינו גמור", ישנן הרבה מדריגות, המתחלקות לפי מדת כמות ואיכות הרע שעדיין נשאר בו, ולפי מדת ביטולו לטוב.

בפרק י"א שלפנינו, יסביר רבנו הזקן, אודות המדריגה המנוגדת למדריגת צדיק: גם במי שהנפש הבהמית שלו התגברה על הנפש האלקית, שלכן נקרא "רשע" – מתחלקים העניינים לשני חלקים כלליים: "רשע וטוב לו" – רשע שעדיין יש בו מן הטוב. "רשע ורע לו" – רשע שכל כולו הוא רק רע. וכך אנו לומדים בפרק האחד-עשר:

וזה לעמ' זה, רשע וטוב לו לעמ' צדיק ורע לו. דהיינו, – "רשע וטוב לו" – הוא, שהטוב שבנפשו האלהית שבמוחו ובחלל הימני שבלבו, – כפי שלמדנו בפרק התשיעי, שמיקומה של הנפש האלקית היא במוח וב"חלל"

1. קהלת ז, יד.

בעבירה קלה איזו שהיא, או שמדבר דיבורים אסורים, או שמהרהר במחשבות אסורות – נקרא "רשע" בעת ההיא, – ו"רשע" הוא: שְׁהָרַע שְׁבִנְפֵשׁוּ גוֹבֵר בּוֹ וּמִתְלַבֵּשׁ בְּגוֹפּוֹ וּמְחַמְיָאוֹ וּמְטַמְאוֹ. וְאַחַר כֵּן – לאחר ש נכשל באחד

מהדברים האמורים, גוֹבֵר בּוֹ הַטּוֹב שְׁבִנְפֵשׁוּ הַאֱלֹהִית, וּמִתְחַרֵּט – על מה שעשה, דיבר או חשב, וּמְבַקֵּשׁ מְחִילָה וּסְלִיחָה מֵה', וְה' יִסְלַח לוֹ, אִם שָׁב בְּתַשׁוּבָה הֶרְאוּיָה עַל פִּי עֲצַת חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּשִׁלְשָׁה חֲלוּקֵי כְּפָרָה שְׁהִיָּה ר' יִשְׁמְעֵאל דּוֹרֵשׁ כו', – "עבר על מצות-עשה ושב – אינו זו משם עד שמוחלין לו; עבר על מצות-לא-תעשה ושב – תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר; עבר על כריתות ומיתות בית-דין – תשובה ויום הכיפורים תולים ויסורים ממרקים, שנאמר: ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם," כְּמוֹ שֶׁנֶּחְבָּר בְּמָקוֹם אַחֵר. – כלומר: על-ידי

תשובה כראוי – מוחל לו הקב"ה על העבירה שעבר. ברם, מאחר שהוא במצב כזה שקל לו להיכשל בחטא מזמן לזמן – הנה גם אחרי שחזר בתשובה, והקב"ה מחל לו – הוא נקרא עדיין "רשע וטוב לו". הערת כ"ק רבינו: "ולענין שכר ועונש נק' צדיק גמור כדלעיל פ"א – באמתת השם כו'". עד כאן דובר אודות מדריגה גבוהה יותר ב"רשע וטוב לו", שהשפעת הרע של הנפש הבהמית, מתבטאת בשליטת הרע על אחד מן הלבושים: על מעשה בלבד, על דיבור בלבד או על מחשבה בלבד, וגם זאת – לעתים נדירות. ויש מי שְׁהָרַע גוֹבֵר בּוֹ יוֹתֵר, וּמִתְלַבֵּשׁ בּוֹ בְּכָל שִׁלְשָׁה לְבוּשִׁים שֶׁל הָרַע, – הוא נכשל גם במחשבה, גם בדיבור וגם במעשה, וּמְחַמְיָאוֹ בְּעֵבְרוֹת חֲמוּרוֹת יוֹתֵר, וּבְעֵתִים קְרוֹבִים יוֹתֵר. – למרות זאת הוא נקרא עדיין "רשע וטוב לו", רשע שיש בו מן הטוב, שכן, הוא אמנם נכשל בחטא, אֲךָ בִּיְנִיטִים – בין חטא אחד לשני, הוא מִתְחַרֵּט, וְכֵּן לֹא הִרְהוּרֵי תְשׁוּבָה מִכְּחִינַת הַטּוֹב שְׁבִנְפֵשׁוּ, שְׁמַתְנַבֵּר קֶצֶת בִּיְנִיטִים, – ומאותו טוב

אֲךָ לֹא כָלוּ – אין הנפש הבהמית שולטת בגוף כולו כשהיא גוברת על הנפש האלקית, בסוג זה של "רשע וטוב לו" המדובר כאן, אֲלָא מְקַצְתוֹ לְבַדּוֹ, – היא שולטת במקצת מן הגוף בלבד, שְׁהִיָּה סוֹר לְמִשְׁמַעְתּוֹ, – אותו חלק מן הגוף עליו שולטת הנפש

ליקוטי אמרים

הבהמית, סוֹר לְמִשְׁמַעְתּוֹ של הרע של הנפש הבהמית, וְנִעְשָׂה לוֹ מְרַבָּה וּלְבוּשׁ, לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ אַחַד מִשִּׁלְשָׁה לְבוּשֵׁי הַנְּזָפְרִים לְעִילָה. דְּהֵינּוּ, אוּ כְּמַעֲשֵׂה לְבַד, – שזהו "לבוש" המעשה, ובלבוש זה עצמו: לְעֲשׂוֹת עֲבֻרוֹת קְלוֹת וְלֹא חֲמוּרוֹת חֵם וְשִׁלּוּם; – שעד כדי כך לא מגיעה שליטת הרע, או בְּדַבּוּר לְבַד, – ובדיבור עצמו, רק לְדַבֵּר אֲבָק לְשׁוֹן הָרַע – דיבורים שהם על הגבול ושייכים ללשון הרע, וְלִיצְנּוֹת וְכֵּהָאֵי גוֹנָא; – וכדומה. כלומר, שרק לבוש הדיבור של הנפש הבהמית מתלבש בגוף.

אוּ כְּמַחְשָׁבָה לְבַד, – לחשוב בלבד, הִרְהוּרֵי עֲבָרָה הַקְּנִשִּׁים – בפרטים מסויימים, מְעַבְרָה³. – בגלל העובדה שהמחשבה היא "לבוש" עדין יותר לנפש מאשר דיבור או מעשה, קרובה יותר וקשורה יותר לנפש – מטמאים, "הרהורי עבירה" את הנפש, כמדה מסויימת, יותר מאשר העבירה עצמה. וְגַם אִם אֵינוּ מִהֲרַהֵר בְּעֲבָרָה לְעֲשׂוֹתָהּ אֲלָא בְּעֵינֵי זְוִיג זָכָר וְנִקְבָּה בְּעוֹלָם, – עצם המחשבה בצורה מופשטת, אודות "זיווג זכר ונקבה", שְׁעוֹבֵר עַל אֲזֵהָרַת הַתּוֹרָה: "וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע"⁴ – ודרשו חכמינו ז"ל: "שלא יִתְרַהֵר בְּיוֹם כו"⁵; – הרי שבהרהורו בדבר, הוא עובר על צו התורה. או שְׁהִיָּה שְׁעַת הַבֶּשֶׂר לְעִסְק בְּתוֹרָה וְהוּא מְפַנֵּה לְבוֹ לְכַפְלָה, כְּדִתְנֵן בְּאֲבוֹתָ; – כמו שלמדנו במשנה במסכת "אבות": "הַנְּעוּז בְּלִילָה וְכוּ' – ויש לו האפשרות ללמוד אז תורה, וּמְפַנֵּה לְבוֹ כו"⁶ – ומחשבתו להרהר בדברים ריקים. כלומר, שרק לבוש המחשבה של הנפש הבהמית מתלבש בגוף. שְׁבִאֲחַת מְכַל אֵלֶּה, וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן – כשנכשל במעשה

2. בפרק ו. 3. יומא כט, א. 4. דברים כג, י. 5. כתובות מז, א. 6. אבות ג, ד. 7. סוף יומא.

שְׂרִיא: – על כל עשרה יהודים, יהיו מי שיהיו, שורה שכינה. דבר זה אמור גם כאלה שהם חלילה בבחינת "רשע ורע לו", שכן, בבחינת "מקיף", על כל פנים, יש גם בהם מן הטוב. ומאחר שהשראת השכינה במקום בו נמצאים עשרה יהודים, היא גם כן ענין של "מקיף", שלא מרגישים בה בצורה גלויה – שורה שכינה ביניהם.

בהקשר למה שלמדנו אודות מי שנפשו הבהמית גוברת על נפשו האלקית, ראוי להביא את הסיפור הבא שסיפר הרבי באחת משיחותיו: אפיקורס אחד שאל פעם את הרבי ה"צמח צדק",

מדוע במגילת אסתר כתובה המלה "יהודים" בדרך כלל ביו"ד אחת, ואילו כשמדובר שם אודות הגזירה, כתוב "יהודיים" בשתי יו"דין? ענה לו ה"צמח צדק": "יו"ד" זה עשר, הרומז על עשרת כוחות הנפש. לנפש האלקית עשרה כוחות, ולנפש הבהמית עשרה כוחות. ישנם יהודים שמונהגים על-ידי עשרת כוחות הנפש האלקית בלבד וישנם גם כאלה שהנפש הבהמית גוברת בהם והם מונהגים על-ידי עשרת כוחות הנפש הבהמית והיצר-הרע. המן הרשע רצה לכלות את כל בני ישראל, גם את אלה המונהגים מעשרת הכוחות השניים של היצר-הרע. שאל שוב אותו אפיקורס: מדוע, אם כך, מוצאים אנו אחרי שבטלה הגזירה כתוב כמה פעמים "יהודיים" בשתי יו"דין? – ענה לו ה"צמח צדק": אחרי שבני ישראל עברו את גזירות המן וראו את הישועה האלקית – חזרו גם אותם יהודים בתשובה, ונהיו שווים ליהודים המונהגים על-ידי הנפש האלקית והיצר-טוב בלבד – שתי ה"יו"דין" השתוו לדרגה אחת.

עולים בו הרהורי תשובה. **אֵלָא שְׂאִין לוֹ** – לטוב, כוח הַתְּנַבְרוּת כָּל כֶּךָ לְנִצּוּחַ אֶת הָרַע לְפָרֵשׁ מִחֻטְאֵיו לְגַמְרֵי לְהִיּוֹת "מוֹדָה וְעוֹזֵב". – עד לידי כך, אין בכוח הטוב שלו להתגבר על הרע, וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל⁸: "רְשָׁעִים מְלֵאִים חֲרָמֹת", – בין חטא אחד לשני הם מתחרטים על החטא הראשון, וגם בשעה שהם חוטאים יתכן מאד שחורה להם הדבר, אלא שאין ביכולתם לשלוט על עצמם. שְׂהֵם רַב הַרְשָׁעִים, שִׁישׁ בְּחִינַת טוֹב פְּנִפְשָׁם עֲדִין. – ומאותו "טוב" נובעות החרטות במוחם ובלבם. מכאן, שהרבה

ליקוטי אמרים

בינתיים אלא שאין לו התגברות כל כך לנצח את הרע לפרוש מחטאיו לגמרי להיות מודה ועוזב ועל זה אמרו רז"ל רשעים מלאים חרמות שהם רוב הרשעים שיש בחי' טוב בנפשם עדיין. אך מי שאינו מתחרט לעולם ואין באים לו הרהורי תשובה כלל נקרא רשע ורע לו שהרע שבנפשו הוא לבדו נשאר בקרבו כי גבר כל כך על הטוב עד שנסתלק מקרבו ועומד בבחי' מקיף עליו מלמעלה ולכן ארו"ל כל בי עשרה שכינתא שריא:

מדריגות ב"רשע וטוב לו": החל מזה שנכשל בזמן נדיר, וגם זאת בעבירה קלה ובלבוש אחד שלו, ועד לזה שנכשל לעתים קרובות ובכל שלשת לבושו, במחשבה, דיבור ומעשה – ועם זאת נכללים הם כולם במדריגת "רשע וטוב לו". ההבדל ביניהם נובע אך ורק ממדת כפיפותו של הטוב לרע. מדריגת "רשע וטוב לו" מהווה הניגוד הגמור למדריגת "צדיק ורע לו", בה ישנם הבדלים רבים בכמותו ובאיכותו של הרע שנשאר בו. אֵךְ מִי שְׂאִינוּ מִתְחַרְט לְעוֹלָם, – על חטאיו, וְאִין בָּאִים לוֹ הַרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה כָּלֵל – נִקְרָא "רְשָׁע וְרַע לוֹ", – רשע ששולט בו הרע בלבד, שְׂהָרַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הוּא לְבַדּוֹ נִשְׂאָר פְּקָרְבוֹ, כִּי גָבַר כָּל כֶּךָ עַל הַטּוֹב עַד שֶׁנִּסְתַּלַּק – הטוב, מִקְרָבוֹ וְעוֹמֵד בְּחִינַת מְקִיף עָלָיו מִלְּמַעְלָה. – ובפנימיותו אין מרגיש בטוב כלל. כרס, מאחר שבבחינת "מקיף" עדיין יש בו טוב, שהרי, יש בו נשמה אלקית – וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל⁹: "אֲכַל בִּי עֲשָׂרָה שְׂכִינְתָּא

~ יום שלישי י"ד טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 32, פרק יב והבינוני... עד עמ' 32, ותענוגיו.

במחשבה, דיבור ומעשה, ידה של הנפש האלקית, ביחס לנפש הבהמית, היא על העליונה, ואין היא נתנת לנפש הבהמית לשלוט אף לא על חלק מן הגוף, ואפילו לא לרגע קט, על-ידי הרהור במחשבה לא טובה, בדיבור לא טוב, ובודאי שלא בעשיית משהו רע בפועל. לבושי הנפש האלקית ב"בינוני", הם בלבד, יש להם השליטה על גופו של האדם, בכל הקשור למחשבה, דיבור ומעשה – לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים

פְּרָק יב. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן ש"צדיק" הוא מי שהטוב של נפשו האלקית גובר על הרע של נפשו הבהמית, עד כדי גירושו של הרע. "רשע" הוא מי שהרע של נפשו הבהמית גובר על הטוב של נפשו האלקית ומביא את האדם לחטוא במעשה, בדיבור, במחשבה. בפרק י"ב יסביר רבנו הזקן את מדריגת ה"בינוני", מדריגה שבין "צדיק" ל"רשע" – שזהו מי שבהנהגתו המעשית,

8. נדרים ט, ב. 9. סנהדרין לט, א.

כ"ק רבינו בהערותו – הפי' – שבינוני הוא שמצבו (כעת) הוא כזה שמושלת עשיית עבירה בעבר או בעתיד (אף שאז נסיונות ומלחמת היצר באופן שונה משל עתה, כי בלאה"כ – הוא עכ"פ רשע בכה, ואין זה בינוני בתכלית, ועיין תניא פ"ל). הרבי מתרץ את

הקושיא כך: מה שרבינו הזקן אומר "ולא עבר עבירה מימיו" אין הכוונה כפשוטן של מלים, ש"בינוני" לא חטא כלל במשך ימי חייו: "בינוני" נקרא מי שבמצבו הפנימי-רגשי הנוכחי מן הנמנע אצלו להיכשל בעבירה, גם בעבר וגם בעתיד; כ"בינוני" לא היה חוטא, וממילא – הוא לא חטא. כלומר: לפי מצבו הנוכחי לא היה חוטא גם בנסיונות הקשים יותר ובמהלך

המאבק עם היצר-הרע, שהיו לו כשנכשל בעבירה. מה שאין כן אם מדריגתו מונעת את השייכות לחטא רק במצבו הנוכחי, ולא במצבו בעבר – הוא נקרא "רשע" בכוה: באופן פוטנציאלי ביכלתו, במצב אחר, לעבור עבירה – זאת אומרת שהוא עדיין אינו "בינוני" במלוא מובן המלה – וראה על כך להלן בפרק ל. מה שלמדנו ש"בינוני" הוא מי שלא עבר עבירה מימיו, הרי כך הדבר גם ביחס לעתיד: **וְלֹא יַעֲבֹר לְעוֹלָם**, – אין הכוונה שבעתיד אינו עלול לעבור עבירה, כי הרי יש לו "בחירה", אלא, כאמור, מצבו הנוכחי הוא כזה, שמן הנמנע שתהיה לו שייכות לחטא, באיזה זמן שהוא. **וְלֹא נִקְרָא עָלָיו שֵׁם "רָשָׁע" אֶפְלוּ שְׁעָה אַחַת וְרָגַע אַחַד כָּל יָמָיו**. – כפי שכבר הוסבר, שהשם "רשע" מותאם לאדם שעובר עבירה במחשבה, בדיבור או במעשה. ואילו ה"בינוני" שמבחינת מדריגתו הנוכחית, מן הנמנע שיעבור עבירה, הרי שאף פעם לא חל עליו השם "רשע". ברם, מדוע, איפוא, הוא נקרא "בינוני" בלבד, ולא "צדיק"? **אֵךְ מָהוּת וְעֲצֻמוֹת נִפְשׁ הָאֱלֹהִית, שְׁחֵן עֶשֶׂר בְּחִינוּתֶיהָ** – מה ששלשה כוחות השכל וטבע המדות נקראים "עצם" הנפש האלקית, זה רק בהשוואה ללבושי המחשבה, דיבור ומעשה, המשמשים כמשרתים וכלי-ביצוע של הנפש האלקית, **לֹא לְהֵן לְבָרְן הַמְלוּכָה וְהַמְמַשְׁלָה בְּעִיר קְטָנָה**, – שכן, כפי שיסביר להלן, יש גם לכוחות הנפש הבהמית שליטה מסויימת על הגוף, בכך שהם מעוררים בלבו תאוה הגורמת להעלאת הרהורים במוחו, **כִּי אִם בְּעֵתִים מְזוּמָנִים**, – יש לכוחות הנפש האלקית השליטה המוחלטת על הגוף, ואין אז לכוחות הנפש הבהמית כל השפעה עליו, **כְּמוֹ בְּשַׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וְתַפְלָה, שְׁהִיא**

מצוות במעשה, ואילו כשמדובר ביחס ל"עצם" הנפש האלקית ול"עצם" הנפש הבהמית, ביחס לכוחות השכל והמדות שלהן – אין לנפש האלקית עליונות על הנפש הבהמית. כלומר, הנפש הבהמית שלו, עדיין יש בכוחה, להתאוות לעניני

העולם, אלא שהנפש האלקית בולמת אותה ואינה נותנת לתאוות אלו לבוא לידי ביצוע מעשי.

וְהַבִּינוּנִי, הוּא שְׁלֵעוֹלָם אֵין הָרַע – של נפשו הבהמית, **גּוֹבֵר כָּל כָּךְ לְכַבֵּשׁ אֶת הָעִיר קְטָנָה** – הגוף שנקרא "עיר קטנה", שעל השליטה עליו מתנהלת המלחמה בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, **לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוֹף לְהַחְטִיאוֹ**; – אין הרע של הנפש הבהמית מתגבר בו אף פעם,

להביאו לידי חטא ממש. **הַבִּינוּנִי, שְׁשֵׁלְשָׁה לְבוּשֵׁי נִפְשׁ הַבְּהֵמִית, שְׁהֵם מַחְשְׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה שְׂמַצֵּד הַקְּלָפָה** – מחשבות שאסור לחשוב אותן, דיבורים שאסור לדבר בהם ומעשים שאסור לעשותם, שכפי שכבר הוסבר, יונקים חיותם מהקליפה ו"סטרא אחרא" – שלשה לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם אצלו במצב שאין גּוֹבְרִים בּוֹ עַל נִפְשׁ הָאֱלֹהִית לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוֹף כְּמִתְּחִלָּה – שהמוח יהרהר במה שאסור – "לבוש המחשבה" של הנפש הבהמית, **וּכְפָה** – לדבר דיבורים אסורים – "לבוש הדיבור" **וּבִשְׂאֵר רַמְ"ח אַבְרָיִם**, – בשאר מאתים ארבעים ושמונה אברי האדם, לעשות בהם את מה שאסור – "לבוש המעשה", **לְהַחְטִיאֵם וּלְטַמְּאֵם חֵם וְשֵׁלֶם**, – ועל-ידי-כך להיקרא "רשע", **רַק שְׁלֵשָׁה לְבוּשֵׁי נִפְשׁ הָאֱלֹהִית הֵם לְבָרְם מֵתְּלַבְּשִׁים בְּגוֹף**, – מצד אחד הוא מדגיש, שלבושי הנפש הבהמית לא ישלטו אף פעם על הגוף, ומצד שני – שלבושי הנפש האלקית ישלטו תמיד בגוף, **שְׁחֵם** – לבושי הנפש האלקית, הם: **מַחְשְׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה שְׁל תְּרִי"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה**, – הנפש האלקית רק היא שולטת במוח, כפה ובשאר אברי האדם, ומשתמשת בהם לצורך ענייניה היא בלבד, **וְלֹא עֹבֵר עֲבֵרָה מִיָּמָיו**, – הערת כ"ק רבינו: "הקושיא ידועה", כלומר, מה שרבינו הזקן אומר כאן, ש"בינוני" הוא מי שלא עבר עבירה מימיו, ידועה הקושיא על כך: הרי יתכן הדבר שיהודי ייכשל חלילה בעבירה ויחזור בתשובה כראוי, ובעבודתו, אחרי התשובה, יעמיד את עצמו במדריגת ה"בינוני"? (שכן, אחרי "תשובה" יכול, הרי, האדם להגיע אפילו למדריגת "צדיק", ובוודאי שהוא יכול להגיע למדריגת "בינוני"! "ולפענ"ד – ממשך

כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר; וְאִזּוּ – בשעת התפלה, כשה"בינוני" נמצא באהבת להב-שלהבת לה, הַרְעָ שֶׁבְּחֻלְלֵי הַשְּׂמָאֲלִי – שבלב, מיקומה הראשי של הנפש הבהמית, כְּפֹּיף וְכַטֵּל לְטוֹב הַמִּתְפַּשֵּׁט בְּחֻלְלֵי הַיְמָנִי – שבלב, מיקומה הראשי של

הנפש האלקית. "טוב" זה, אהבתו זו לה, נובעים מִחֻמְהַדְבִּיחָה דַעַת שְׂבִיחַת הַמְקַשְׂרִים בְּגִדְלַת אֵיזֶסוֹף פְּרוּד־הוּא; – מהתבוננותו בגדולת ה' בכל שלושת הכוחות, חכמה, בינה ודעת, מתעוררת ומתפשטת מה"חלל" הימני שבלב, אהבה להשי"ת, וזה משפיע שהרע של הנפש הבהמית יהיה בטל,

בשעת מעשה, לטוב של הנפש האלקית, וממילא אין מקום שתהיה לו אז תאוה לעניני העולם וכדומה – כל האמור, מדובר בזמן של התעלות מיוחדת, בשעת התפלה, אֶבְל אַחֵר הַתְּפִלָּה, בְּהַסְתַּלְקוֹת הַמֻּחִין דְּגִדְלוֹת אֵיזֶסוֹף פְּרוּד־הוּא – ההתגלות האלקית המיוחדת המאירה בשעת התפלה, אינה מאירה יותר, הַרְי הַרְע חוֹר וְנִעוֹר בְּחֻלְלֵי הַשְּׂמָאֲלִי, וּמִתְאַוֶּה תְּאוֹה לְתַאֲוֹת עוֹלָם הַיּוֹם וְתַעֲנֻנָיו. – הסיבה לכך היא, שהרע שבלב ה"בינוני", הוא בעצם בכל תקפו גם אחרי התפלה, כפי שיסביר להלן, ולכן הוא יכול להתאוות תאוה.

שְׂעַת מֻחִין דְּגִדְלוֹת לְמַעְלָה, – בעולמות העליונים. כלומר: באותה שעה מאירה בעולמות הרוחניים העליונים, התגלות אלקית עליונה יותר, וְגַם לְמַטָּה – בעולם-הזה, היא שְׂעַת הַפְּשָׁר לְכָל אָדָם, – להתעלות למדריגה נעלית יותר, שְׂאוּ

– בשעת קריאת שמע ותפלה, מְקַשֵּׁר – ה"בינוני" את כוחות הַחֻמְהַדְבִּיחָה דַעַת שְׂלוֹ לְהַ, לְהַעֲמִיק דַעַתוֹ בְּגִדְלַת אֵיזֶסוֹף פְּרוּד־הוּא, – הוא מתעמק במחשבתו בענין ממנו הוא מבין ומרגיש גדולתו של הקב"ה, וְלַעֲוֹרֵר – על-ידי התבוננות, אֶת הָאֲהָבָה בְּרִשְׁפֵי אִשׁ בְּחֻלְלֵי הַיְמָנִי שְׂבִיחָו, – כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, שעל-ידי התבוננות והתעמקות המחשבה בגדולת הקב"ה, מתעוררת בלבו אהבה אליו, לְדַבְּקָה בּוֹ בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ מֵאֲהָבָה, – אהבתו להקב"ה מעוררת אותו לקיים תורה ומצוות, שכן, על-ידי-כך הוא ממלא את שאיפתו ומתאחד עם הקב"ה, שְׂוָהוּ – לעורר ולהניע את האהבה להקב"ה על-ידי התבוננות בגדולת השם, ובאהבה זו לקיים תורה ומצוות, הוא עֲנִין הַמְבָאָר בְּקַרְיַת שְׂמַע דְּאוֹרֵיחָא, – שהיא מצוה מן התורה, וּבְרִכּוֹתֶיהָ שְׂלִפְנֵיהָ וְלְאַחֲרֶיהָ שְׁהֵן מְדַרְבְּנָן – הֵן הַכְּנָה לְקִיּוֹם הַתְּקַרְיַת שְׂמַע, – הן ברכות שתיקנו חכמינו ז"ל כהכנה לקיום תוכנה של קריאת שמע,

ליקוטי אמרים

שְׂעַת מֻחִין דְּגִדְלוֹת לְמַעְלָה וְגַם לְמַטָּה היא שְׂעַת הַכּוּשֵׁר לְכָל אָדָם שְׂאוּ מְקַשֵּׁר חב"ד שלו לה' להעמיק דעתו בגדולת א"ס ב"ה ולעורר את האהבה כרשפי אש בחלל הימני שבלבו לדבקה בו בקיום התורה ומצותיה מאהבה שזהו ענין המבואר בקריאת שמע דאורייתא וברכותיה שלפניה ולאחריה שהן מדרבנן הן הכנה לקיום הק"ש כמ"ש במ"א ואז הרע שבחלל השמאלי כפוף וכטל לטוב המתפשט בחלל הימני מחב"ד שבמוח המקושרים בגדולת א"ס ב"ה. אבל אחר התפלה בהסתלקות המוחין דגדולת א"ס ב"ה הרי הרע חוזר וניעור בחלל השמאלי ומתאוה תאוה לתאות עוה"ז ותענוגיו.

התבוננות והתעמקות המחשבה בגדולת הקב"ה, מתעוררת בלבו אהבה אליו, לְדַבְּקָה בּוֹ בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ מֵאֲהָבָה, – אהבתו להקב"ה מעוררת אותו לקיים תורה ומצוות, שכן, על-ידי-כך הוא ממלא את שאיפתו ומתאחד עם הקב"ה, שְׂוָהוּ – לעורר ולהניע את האהבה להקב"ה על-ידי התבוננות בגדולת השם, ובאהבה זו לקיים תורה ומצוות, הוא עֲנִין הַמְבָאָר בְּקַרְיַת שְׂמַע דְּאוֹרֵיחָא, – שהיא מצוה מן התורה, וּבְרִכּוֹתֶיהָ שְׂלִפְנֵיהָ וְלְאַחֲרֶיהָ שְׁהֵן מְדַרְבְּנָן – הֵן הַכְּנָה לְקִיּוֹם הַתְּקַרְיַת שְׂמַע, – הן ברכות שתיקנו חכמינו ז"ל כהכנה לקיום תוכנה של קריאת שמע,

1. במצוות בכלל ובברכותיהן, הרי - המצוה עצמה היא מן התורה, והברכה עליה - מדרבנן. משמעות הדבר היא: על-ידי כל מצוה, נמשכת מלמעלה קדושה אלקית בנפשו של יהודי. כדי שיהודי יהיה כלי לקליטת קדושה אלקית זו בשעת עשייתו מצוה - תיקנו חכמים לברך על המצוה, וברכה זו מרוממת אותו ומכשירה אותו לקלוט את קדושת המצוה. אך, בכל מצוה רואים אנו בבהירות שייכותה של הברכה לאותה מצוה, והמצוה נזכרת באותה ברכה, כמו בברכת התפילין: "להניח תפילין", בברכת הציצית: "על מצות ציצית", או "להתעטף בציצית"; מובנת הרי, משמעותן של הברכות, ושייכותן והכנתן למצוות. ואילו, ביחס לברכות שלפני קריאת שמע - צריכים להבין: לשם מה תיקנו אותן החכמים (הרי אין הן ברכות על מצות קריאת שמע, כמו שהדבר בכל המצוות המעשיות)? לכאורה, אין להן כל שייכות לקריאת שמע! אלא - עיקר ענינה של קריאת שמע הוא לעורר בתוכו את ה"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך", וכדי להגיע להתעוררות זו, נדרשת הכנה להתעמק בענינים המעוררים אהבה להקב"ה - ולשם כך תיקנו ברכות קריאת שמע, בהן מוזכרת בהרחבה גדולתו של הקב"ה, איך המלאכים הנעלים ביותר - בטלים בתכלית להקב"ה, ואיך הקב"ה מובדל מהם לגמרי - בברכה הראשונה; ובברכה השניה - על גודל אהבת הקב"ה לישראל, ועל מדת קירבתו אליהם, וכדומה. בכל זה יש משום הכנה נכונה, שיוכל יהודי להגיע לתוכן קריאת שמע, לאהבה להקב"ה, כפי שהדבר מוסבר בהרחבה בחסידות (ראה תניא פרק מט).

~ יום רביעי ט"ו טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 32, רק מפני שלא... עד עמ' יז, התורה כנ"ל.

הַקְדָּוָה, – במיוחד יש בכוחו לעשות זאת, כשיהודי צריך להטות את עצמו מתאוות – לקדושה; כשהנימוק לכך הוא שאסור לו לעבור עבירה וצריך להשקיע את רעיונותיו בענינים של קדושה, בתורה וביראת שמים – אז יש ליהודי כוחות מיוחדים לבצע את הדבר. **בְּדַכְתִּיבִי:** "וְרֵאִיתִי שֵׁשׁ יִתְרוֹן לְחֻכְמָה מִן הַסְּכָלוֹת, בִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ"; פְּרוּשׁ, – כשמביאים משל להסברת דבר, הרי זה מפני שהנמשל הוא עמוק בהרבה מהמשל, ובאמצעות המשל מבינים בקלות יותר את הנמשל. ואילו כאן, במשל האור והחושך על החכמה והסכלות, מוכן הנמשל כמו שמוכּן המשל: כשם שמבינים שאור טוב מחושך, כך גם מבינים שחכמה טובה מסכלות;

אף כאן כשמדובר על תוכנה הפנימי יותר של חכמה הרומזת ל"קדושה" (כמו שהיציר-טוב נקרא⁴ "ילד מסכן וחכם") וסכלות רומזת ל"קליפה" (כפי שהיציר-הרע נקרא "מלך זקן וכסיל"), – מוכן היטב שקדושה שווה וטובה יותר מאשר, להבדיל, קליפה. מה, איפוא, מלמד אותנו המשל? אלא, המשל אינו בא רק לומר לנו שזה יותר טוב, המשל בא להורות לנו גם את הצורה, כיצד וכאיזו דרך מתבטאת עדיפותה של הקדושה: כשם ש"יתרון" האור על החושך, מתבטא בכך שמעט מן האור "דוחה" הרבה מן החושך, ולא בדרך של מלחמה, אלא הדחיה באה בדרך ממילא, משמכניס קצת אור למקום, נעלם החושך מעצמו – כך גם ב"יתרון" ה"חכמה" של הקדושה על ה"סכלות" של הקליפה, שמעט מן הקדושה דוחה, בדרך ממילא, הרבה מן הקליפה – וכך מוסבר הדבר להלן: כְּמוֹ שֶׁהָאוֹר יֵשׁ לוֹ יִתְרוֹן וְשְׁלִיטָה וּמְשָׁלָה עַל הַחֹשֶׁךְ, שְׁמַעֲטָ אֹר גְּשָׁמִי דוֹחֵה הַרְבֵּה מִן הַחֹשֶׁךְ, – וכיצד נדחה החושך? – שְׁנֵדְחָה מִמֶּנּוּ מֵאִלּוּ וּמִמִּילָא, – אין על האור להילחם עם החושך, כִּי נִדְחָה מִמִּילָא סְכָלוֹת הַרְבֵּה שֶׁל הַקְּלִיפָה וּסְמֵרָא אַחֲרָא שֶׁבְּחִלָּל הַשְּׁמֵאֲלִי – הקליפה וה"סְטְרָא אַחֲרָא" של הנפש הבהמית שמקומה ב"חלל"

רק מפני שלא לו לְבָדוּ – ל"רע" של הנפש הבהמית, מְשַׁפֵּט הַמְּלוּכָה וְהַמְּשָׁלָה בְּעִיר – כי, ל"טוב" של הנפש האלקית שבמוח יש גם כן מה לומר, אִינּוּ יִכּוֹל לְהוֹצִיא תַּאוֹתָו מִכַּח אֶל הַפַּעַל, לְהַתְּלֵבֵשׁ בְּאֲבָרֵי הַגּוּף בְּמַעֲשֵׂה דְבוּר וּמְחֻשְׁבָה מִמֶּשׁ, – "מחשבה ממש" – היינו: לְהַעֲמִיק מְחֻשְׁבָתוֹ בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם־הַיְהוּ אִיךְ לְמֵלֵאת תַּאוֹת לְבוֹ, – זוהי המשמעות של "מחשבה ממש" – להעמיק מחשבתו בכך. ואילו מחשבות הנופלות ברעיונו בדרך ממילא, בגלל שישנה בלבו תאוה לאותו דבר, אין אלו "מחשבה ממש". מחשבות חולפות אלו, אין ביכולת האדם, שעדיין קיימת תאוה בלבו, למנוע. ברס, על "מחשבה ממש" –

ההתעמקות באותן מחשבות – ביכלתו להשתלט, כפי שסיביר להלן. כיצד, אכן, יתכן הדבר, שלמרות שקיימת תאוה בלבו, הוא יכול להשתלט על עצמו, שתאותו זו לא תבוצע בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה? – על כך אומר ה"תניא": כִּי הַמֶּשׁ שְׁלִיטָה עַל הַלֵּב [כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: בְּרַעֲיָא מְהִימְנָא פְּרִשְׁתַּי פִּינְחָס] בְּתוֹלְדָתוֹ וְטַבַּע יִצִּירְתוֹ, שְׁכַךְ נוֹצֵר הָאָדָם בְּתוֹלְדָתוֹ, שְׁכַךְ אָדָם יִכּוֹל בְּרִצּוֹנוֹ שְׁכַמְחוֹ – הרצון שבמוחו המניע את האדם, מבין שעליו לְהַתְּאַפֵּק וּלְמַשֵּׁל בְּרוּחַ תַּאוֹתָו שֶׁבְּלָבוֹ, שְׁלֵא לְמֵלֵאת מְשָׁאֲלוֹת לְבוֹ בְּמַעֲשֵׂה דְבוּר וּמְחֻשְׁבָה, – גם כשישנה תאוה בלבו של אדם, אלא מפני שהוא מבין במוחו שאל לו למלא את תאוותו – נוצר בו הרצון להתאפק מכך – יש ברצון זה שבמוחו הכוח לשלוט על הלב, ולא למלא אחרי תאות לבו. ויתירה מזו: וּלְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ לְגַמְרֵי מִתַּאוֹת לְבוֹ אֶל הַהַפֵּךְ לְגַמְרֵי, – ביכלתו לנתק את ההרהור בתאוה ולהטותו לדבר שהוא ההיפך מהתאוה, וזאת גם כשהטעם להימנעותו מהתאוה אינו נובע מקדושה, אלא מפני שהשכל האנושי מבין שאסור לו לנהות אחרי תאות לבו זו, גם אז יש בכוח השכל להימנע מהתאוה ולהטות את ההרהור בענין הפכי מהתאוה. וּבְפֶרֶט אֶל צַד

2. זהר ח"ג רכז, א. 3. קהלת ב, יג. 4. קהלת ד, יג.

השמאלי שבלב. [כמאמר רז"ל⁵: – אין אדם עובר עבירה "אלא אם כן נכנס בו רוח שטות" וכו'], – רבותינו ז"ל קוראים הרי לתאוות הנפש הבהמית בשם "שטות" – ומאחר שזהו "סכלות" ו"שטות" – זה נדחה מאליה וממילא, מפני החכמה שבנפש האלהית שבמחשבה, אשר רצונה – של הנפש האלקית הוא הרי: למשל לברך בעיר, – ב"עיר קטנה" היא הגוף, ולהתלבש בשלשה לבושים הנזכרים לעיל, בכל הגוף פלו בנזכר לעיל, שהם – שלשה לבושי הנפש

האלקית, הם: מחשבה דבור ומעשה של תרין מצות התורה, בנזכר לעיל. – בפרק ד. רצונה זה של הנפש האלקית שבמחשבה, שלבושה בלבד ילבישו את הגוף – שולט בתאוה הנובעת מהנפש הבהמית, שתשוקת הלב לא תמומש בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה. ברם, אם כך הוא הדבר, שלנפש האלקית שלו יש "יתרון" על הנפש הבהמית, והיא השולטת בכל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו של האדם, כלומר, בכל גופו מבחינה מעשית – מדוע, איפוא, אין הוא נקרא "צדיק"?

ליקוטי אמרים

[כמאמר רז"ל אלא אם כן נכנס בו רוח שטות וכו'] מפני החכמה שבנפש האלהית שבמחשבה אשר רצונה למשול לברכה בעיר ולהתלבש בשלשה לבושים הנ"ל בכל הגוף כולו כנ"ל שהם מחשבה דבור ומעשה תרין מצות התורה כנ"ל

~ יום חמישי ט"ז טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יז, ואעפ"כ אינו... עד עמ' 34, תפלה כו.

ואף-על-פי-כן אינו נקרא "צדיק" כלל, – אלא הוא נקרא "בינוני", מפני שיתרון הזה אשר לאור נפש האלהית על החושך וסכלות של הקליפה הנדחה ממילא – אינו אלא בשלשה לבושים הנזכרים לעיל, – כלומר; במחשבה, דיבור ומעשה בלבד, חזקה יותר הנפש האלקית מהנפש הבהמית, ולא במהותה ועצמותה – של הנפש האלקית, על מהותה ועצמותה של הקליפה – והנפש הבהמית, פי מהותה ועצמותה של נפש הבהמית שמהקליפה שבחלל השמאלי לבו בהתגלות לבו בחלל הימני כי אם תוכו רצוף אהבה מסותרת שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית כמ"ש לקמן ואזי יכול להיות סכלות הכסיל הרע בהתגלו' לבו בחלל השמאלי להתאות תאוה לכל ענייני גשמיים עולם הזה, בין פתור – גם בדברים שמותר לעשותם, אלא שאין לעשותם לשם תאוה כי אם לשם שמים, ואילו הוא מתאוה להם בגלל התענוג שבהם, בין באיסור חסד ושלום, – גם בדברים שהם אסורים מן התורה, כאלו לא התפלל כלל. אלא שבדבר אסור אינו עולה בדתו לעשות

מסתרת, – ואילו בגלוי אין הוא מרגיש את האהבה, שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית, כמ"ש בפרק י"ח, שבכל יהודי ישנה אהבה מסותרת לקב"ה. ואזי – אחרי תפילתו, כשהאהבה אינה בהתגלות בלבד, יכול להיות סכלות הכסיל הרע – של הנפש הבהמית, בהתגלות לבו בחלל הימני כי אם תוכו רצוף אהבה מסותרת שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית כמ"ש לקמן ואזי יכול להיות סכלות הכסיל הרע בהתגלו' לבו בחלל השמאלי להתאות תאוה לכל ענייני גשמיים עוה"ז בין בהיתר בין באיסור ח"ו כאלו לא התפלל כלל אלא שבדבר אסור אינו עולה בדתו לעשות האיסור בפועל ממש ח"ו אלא הרהורי עבירה הקשים מעבירה יכולים לפעול לעלות למוחו ולבלבלו

ליקוטי אמרים

ואעפ"כ אינו נקרא צדיק כלל מפני שיתרון הזה אשר לאור נפש האלהית על החושך וסכלות של הקליפה הנדחה ממילא אינו אלא בשלשה לבושי הנ"ל ולא במהותה ועצמותה של מהותה ועצמותה של הקליפה כי מהותה ועצמותה של נפש הבהמית שמהקליפה שבחלל השמאלי לא נדחה כלל ממקומו בבינוני אחר התפלה שאין רשפי אש אהבת ה' בהתגלות לבו בחלל הימני כי אם תוכו רצוף אהבה מסותרת שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית כמ"ש לקמן ואזי יכול להיות סכלות הכסיל הרע בהתגלו' לבו בחלל השמאלי להתאות תאוה לכל ענייני גשמיים עוה"ז בין בהיתר בין באיסור ח"ו כאלו לא התפלל כלל אלא שבדבר אסור אינו עולה בדתו לעשות האיסור בפועל ממש ח"ו אלא הרהורי עבירה הקשים מעבירה יכולים לפעול לעלות למוחו ולבלבלו

הימני, – כמו שהדבר בשעת תפלתו, כאמור לעיל, שאהבת ה' אצלו אז היא בהתגלות, הוא מרגיש בלבד את האהבה, כי אם תוכו – החלק הפנימי שבלבו, רצוף אהבה

האסור בפעל ממש חסד ושלום, – לכך אין לבינוני" שייכות כלל. אלא הרהורי עבירה הקשים מעבירה – כפי שהוסבר בפרק הקודם, יכולים לפעול לעלות למוחו

5. סוטה ג, א. 6. פרק ד. 7. פרק ט.

וּלְבַלְבְּלוּ מִתּוֹרָה וְעִבּוּדָה, וּבִמְאֹמֵר רַו"ל⁸: "ג' עֲבֵרוֹת זכרונם לברכה
 אֵין אָדָם נִצּוֹל מֵהֶן מִשְׁמָשִׁים בְּתוֹרַת אָדָם"
 בְּכָל יוֹם, – שְׂכָן, קִשָּׁה סֵתֵם, זֶה רּוּמּוֹ עַל
 מֵאֵד לְהִנְצֵל מִלְּעִבּוּר ה"בִּינוּנִי". הָרִי
 עֲלֵיהֶם, וְהֵם: הִרְהוּר עֲבֵרָה וְעֵינֵן תַּפְלָה
 עֲבֵרָה וְעֵינֵן תַּפְלָה כו"ל. – הָרִי ש"הִרְהוּרֵי
 עֵבִירָה" הֵם מִהִדְבָּרִים שֶׁקִּשָּׁה בִּיּוֹתָר לְהִנְצֵל מֵהֶם, וְכִשְׁחֻמֵּינוּ
 לִיקוּטֵי אִמְרִים

מתורה ועבודה וכמארו"ל ג' עבירות אין אדם ניצול מהן
 בכל יום הרהור עבירה ועיניו תפלה כו'

~ יום שישי י"ז טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 34, רק שלוח מועיל... עד עמ' 34, עם אחיו:

רַע, וְאֵינּוּ מְקַבְּלוּ בְּרִצּוֹן אֲפִלּוּ לְהִרְהֵר בּוּ בְּרִצּוֹן, – לֹא
 רַק שֶׁאֵינּוּ עוֹלָה בְּדַעְתּוֹ לְרִצּוֹת לְבַצֵּעַ מַחֲשָׁבָה רַעָה זֶה, אֲלֵא גַם
 הִרְצוֹן לְהִרְהֵר בְּכַךְ – אֵינּוּ שִׂיךְ ב"בִּינוּנִי", וְכָל־שֶׁבֶן
 לְהַעֲלוֹתוֹ עַל הַדַּעַת לְעִשׂוֹתוֹ חֲסִי־שְׁלוֹם, אִו אֲפִלּוּ לְדַבֵּר
 בּוֹ, – לִכְךָ בּוֹדָאֵי שְׁלֹא

שִׂיךְ ה"בִּינוּנִי", פִּי
 תַּמְהַרְהֵר – הִרְהוּרֵי
 עֵבִירָה, בְּרִצּוֹן, נִקְרָא
 רִשָּׁע בְּאֹתָהּ שְׁעָה, –
 וְאֵילוּ, וְהַבִּינוּנִי אֵינּוּ
 רִשָּׁע אֲפִלּוּ שְׁעָה אַחַת
 לְעוֹלָם. – הָרִי, שְׁמֵן
 הַהִכָּרָה לּוֹמֵר שְׁלֹא שִׂיךְ
 שִׁירְצָה לְחֻשׁוֹב בְּהִרְהוּרֵי
 עֵבִירָה. עַד כֵּן דּוֹבֵר,
 שֶׁאֵינּוּ הוּא נּוֹתֵן לְרַע
 שְׁבִלְבוּ לְהַגִּיעַ לְאִיזָה
 בִּיטוּי שֶׁהוּא בִּיחַס
 לְדַבְּרִים שֶׁהֵם מִן הַסּוּג
 שֶׁל "בֵּין אָדָם לְמִקּוּם",
 בֵּין אָדָם לְהַקְבֵּי"ה, וְכֵן –
 כֵּךְ הִדְבַּר, בְּדַבְּרִים שֶׁבֵּין
 אָדָם לְחֻבְרָה, – אֵין הוּא
 נּוֹתֵן שְׁמָדָה רַעָה שְׁבִלְבוּ,
 בִּיחַס לִיהוּדֵי שָׂנִי, תְּבוּא

לִידֵי בִיטוּי מוֹחֲשֵׂי בְּמַחֲשָׁבָה, אִו בְּדִבְיוֹר, וּודָאֵי שְׁלֹא בְּמַעֲשָׂה,
 אֲלֵא מִיַּד שְׁעוֹלָה לּוּ מִחֻלָּב לְמַח אֵיזוֹ טִינָא וְשָׂנְאָה חֵס
 וְשְׁלוֹם, – לְזוּלָתָהּ, אִו אֵיזוֹ קִנְיָה אִו כְּעָם אִו קְפִידָא
 וְדוּמִיָּהּ – אֵינּוּ מְקַבְּלֵן כִּלְל בְּמִחוֹ וּבְרִצּוֹנּוֹ. – שִׁירְצָה
 לְהִרְהֵר בְּהֵן, וְאַדְרָכָהּ, תַּמֵּן שְׁלִיטָה וְמוֹשֵׁל בְּרוּחַ שְׁבִלְבוּ
 לְעִשׂוֹת תַּחֲפֹךְ מְמוּשָׁה, – מִמָּה שְׁדוּרָשׁ הָרַגֵּשׁ שְׁבִלְבוּ:

רַק שְׁלּוּחַ מוֹעִיל הִרְשִׁימוּ בְּמִחוּן, – הָרוּשָׁם הַנִּיכָר שֶׁנִּשְׁאָר
 בּוֹ גַם אַחֲרֵי הַתְּפִילָה, מִהַתְּעַמְקוֹת מַחֲשָׁבָתוֹ בְּגִדּוּלָתָהּ בְּשַׁעַת
 הַתְּפִילָה, וְיִרְאָתָהּ ה' וְאַהֲבָתוֹ הַמְּסַתְּרָת בְּחֻלָּל הַיְמִנִי, –
 שְׁבִלְבוּ, הֵן עוֹזְרוֹת לוֹ, לְהַתְּנַבֵּר וְלִשְׁלֹט עַל הַרַע הַזֶּה –
 שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית,
 הַמְּתַאֲוֶה תְּאוּהָ, שְׁלֹא
 לְהִיּוֹת לוֹ שְׁלִיטָה
 וּמְשָׁלָה בְּעִיר – שְׁלֹא
 תִּהְיֶה לְרַע שְׁלִיטָה
 וּמַשְׁלָה בְּגוֹף, לְהוֹצִיא
 תְּאוּתוֹ מִכַּח אֵל תַּפְעַל
 – בְּפוֹעֵל מִמֶּשׁ.

לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּאַבְרֵי הַגּוֹף.
 וְאֲפִלּוּ בְּמִחָ לְבָדוֹ,
 לְהִרְהֵר בְּרַע, אֵין לוֹ
 שְׁלִיטָה וּמְשָׁלָה
 לְהִרְהֵר חֲסִי־שְׁלוֹם
 בְּרִצּוֹנוֹ שְׁבַמְחוֹ, – מֵה
 שְׁעוֹלִים בּוֹ הִרְהוּרִים
 רַעִים, אֵין זֶה מִפְּנֵי שֶׁהוּא
 רוֹצֵה לְחֻשׁוֹב בְּהֵם, כִּי אֵם
 מִפְּנֵי שְׁבִלְבוּ נוֹהֵה עֵדִינִי
 אַחֲרֵי תַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם,
 נּוֹפְלוֹת מִמִּילָא בְּמוֹחוֹ
 מַחֲשׁוֹת־תְּאוּוֹה אֵלָה,

שְׁלֹא בְּרִצּוֹנּוֹ, שִׁקְבַּל בְּרִצּוֹן חֲסִי־שְׁלוֹם הִרְהוּר זֶה הַרַע
 הַעוֹלָה מֵאֵילוּ מִחֻלָּב לְמַח בְּנוֹכַר לְעִיל, – הָרִי, שֶׁגַּם עַל
 הַמוֹחַ בְּלִבְבוֹ, אֵין שְׁלִיטָה לְרַע" שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית, אֲלֵא מִיַּד
 בְּעֵלִיתוֹ לְשֵׁם, – מִשְׁעוֹלָה הִרְהוּר בְּמוֹחוֹ, דוּחָהּ בְּשַׁתֵּי
 יְדָיָם, – הוּא דוּחָהּ אֶת הִרְהוּר בְּמִלּוֹא כּוּחוֹ וְאֵינּוּ נּוֹתֵן לוֹ
 מְקוֹם כִּלְל בְּמוֹחוֹ, וּמִפְּנֵי דַּעְתּוֹ מִיַּד שְׁנוֹכַר שֶׁהוּא הִרְהוּר

8. בבא בתרא קסד, ב. 9. פרק ט, בתחלתו.

האלקית ב"בינוני" השליטה המלאה על הגוף – לפועל אין הוא עושה, אינו מדבר ואינו חושב במה שאסור, כי אם מקיים מצוות ומדבר ומהרהר בתורה. ואילו ב"עצם" שלו, כלומר, בכוחות השכל והמדות של הנפש, יש לרע של הנפש הבהמית מעמד די חזק, וביכלתו להעלות תאוות בלבו. בקשר למה שלמדנו, ששעת התפילה היא עת רצון לכל יהודי להתעלות – כדאי להוסיף מה שהרבי מוהרי"צ נ"ע מליובאוויטש אמר באחת

משיחותיו: – בשעה שיהודי לומד תורה – הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה, כתלמיד לפני רבו. כשם שתלמיד לומד חכמה מרבו, כך הוא לומד מהקב"ה חכמה שהיא תורה; ובשעה שיהודי מתפלל – הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה, כבן לפני אביו.

להתנהג עם חברו כמדת חסד, – וזאת בניגוד לרגש השנאה או הכעס – הנובע ממתת ה"גבורה" – שיש בלבו כלפי הזולת – יתיחס אליו במדת החסד, וְהִקְפָּה יִתְרָה מוֹדַעַת לוֹ – להראות לו אהבה מיוחדת, עד לְסַבֵּל מִמֶּנּוּ עַד קִצָּה

הְאֲחֵרוֹן, וְלֹא לְכַעַם חֲסִדוֹשְׁלוֹם, – על מי שהוא סובל ממנו, וְגַם שְׂלֵם לוֹ כְּפַעֲלוֹ חֲסִדוֹשְׁלוֹם, – גם לא לעשות זאת שלא מתוך כעס, אֶלֶּא אֲדַרְבָּה לְגַמֵּל לְחַיִּיבִים – כנגדו,

טוֹבוֹת, כְּמוֹ שְׂכָתוֹב בְּזִהְרָה¹⁰, לְלַמֵּד מִיּוֹסֵף עִם אָחָיו: – שבמקום היסורים שגרמו לו – שילם להם בטובות. הרי, שגם דברים ש"בין אדם לחבירו", אין ה"בינוני" נותן לרע שבלבו לבוא לידי ביטוי במחשבה, בדיבור ובודאי שלא במעשה. מפרק זה מובן, שבכל הקשור למעשה ולפועל, יש לנפש

ליקוטי אמרים

להתנהג עם חבירו כמדת חסד וחובה יתרה מודעת לו לסבול ממנו עד קצה האחרון ולא לכעוס ח"ו וגם שלא לשלם לו כפעלו ח"ו אלא אדרבה לגמול לחייבים טובות כמ"ש בזהר ללמוד מיוסף עם אחיו:

~ שבת קודש י"ח טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יח, פרק יג ובה... עד עמ' 36, עניני עוה"ל.

מצוות ומחצית עבירות, הרי שניהם, גם היצירה הטוב וגם היצירה הרע, מושלים בגופו של ה"בינוני" – ואז היה על חכמינו ז"ל להשתמש בכיטוי "מושלים", כי כדי לעבור עבירה, על היצירה הרע לשלוט ולמשול בגוף. ברם, לפי מה שהוסבר על

מהותו של ה"בינוני", אי אפשר לומר "מושלים" – כפי שיוסבר להלן: פי כְּשֵׁישׁ אִיזוֹ שְׁלִיטָה וּמְשָׁלָה לַיֵּצֶר הָרַע בְּ"עֵיר קַמְנָה", – הגוף, שעל השליטה עליו מתנהל המאבק בין היצירה טוב ליצירה הרע, אֶפְלוֹ לְפִי שְׂעָה קָלָה – ובאיזה זמן שהוא, נכשל

האדם בעבירה במעשה, בדיבור או במחשבה, נִקְרָא רָשָׁע בְּאִתְּהָ שְׂעָה. – והרי מדובר כאן ב"בינוני" ולא ב"רשע", אֶלֶּא הַיֵּצֶר־הָרַע אֵינּוּ רַק עַל־דֶּרֶךְ־מִשָּׁל כְּמוֹ שׁוֹפֵט וְדִין הָאוֹמֵר דַּעְתּוֹ בְּמִשְׁפָּט, – ולא שיש לו שליטה על הגוף, וְאֶת־עַל־פִּי־בֶן יוֹבֵל לְהִיזוֹת שְׂלֵם יְהִיָּה פֶסֶק הַלְבָּה כֶּף לְמַעֲשֵׂה, – כדעתו של שופט זה, מִפְּנֵי שֵׁישׁ עוֹד שׁוֹפֵט וְדִין

פֶּרֶק יג. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שביחס ל"בינוני", גם אם יתכן שתתעורר תאוה בלבו – משמשת הנפש האלקית ככוח בולם, שהתאוה לא תמומש במעשה, בדיבור או במחשבה. שלשה לבושים אלה, נשלטים ב"בינוני" על-ידי

הנפש האלקית בלבד – לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות.

זְבֻזָּה יוֹבֵן לְשׁוֹן מְאֵמֵר רַ"ל: "בִּינּוֹנִים – זֶה וְזֶה שׁוֹפֵטִין" [פְּרוֹשׁ, יֵצֶר טוֹב וְיֵצֶר רָע], – היצירה הטוב והיצירה הרע משמשים שניהם כשופטים, ומשמיעים דעתם ב"בינוני". והגמרא

מביאה ראייה לכך: דְּבַתְּבִיבֵי: "כִּי יַעֲמֵד לְיָמִין אֲבִיוֹן, לְהוֹשִׁיעַ מִשׁוֹפְטֵי נַפְשׁוֹ", – "שופטי" לשון רבים, שני שופטים באדם, היצירה הטוב והיצירה הרע. על-כל-פנים, ביחס ל"בינונים" משתמשים חכמינו ז"ל בכיטוי "זה וזה שופטן" – וְלֹא אָמְרוּ "זֶה וְזֶה מוֹשְׁלִים" חֲסִדוֹשְׁלוֹם, – שכן, אם נפרש כפירוש הפשוט, ש"בינוני" הוא מי שיש בו מחצית

10. ח"א רא, א. 1. ברכות סא, ב. 2. תהלים קט, לא.

הפרק הראשון, על מה שהגמרא אומרת "ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע" – הרי המשנה במסכת אבות אומרת: "ואל תהי רשע בפני עצמך"? וגם: אם יהיה בעיניו כרשע, ירע לבבו ויהיה עצב ולא יוכל לעבוד ה' בשמחה ובטוב לבב? –

מסביר רבנו הזקן להלן: חכמינו ז"ל דייקו בלשונם ואמרו "כרשע", לא שיחשוב עצמו "רשע", אלא "כרשע", שיחשוב עצמו למי שבדברים מסויימים הוא דומה לרשע, והכוונה היא ל"בינוני". שכן, גם "בינוני" ה"רע" שבנפשו עדיין בתקפו, ויתכן שתשרור בו תאוה בלב, כמו שזה אצל "רשע". אך מאחר שהרע שבחלל השמאלי בבינוני הוא בתקפו בתולדתו, להתאזות תאוה לכל תענוגי עולם הזה, ולא נתבטל במיעוט לגבי

הפזב, – של הנפש האלקית, כמו שהדבר ב"צדיק", ולא נדחה ממקומו כלל, רק שאין לו – ל"רע", שליטה וממשלה להתפשט באברי הגוף, – אין ל"רע" שליטה והשפעה על אברי הגוף, לעשות, לדבר או לחשוב דברים רעים. הרבי מעיר: "גם בזה – במניעת התפשטות הרע – לא נשתנה מתולדתו, והרע בתקפו, כי העדר ההתפשטות אינו מפני הטוב שבאדם, כ"אס": מפני הקדוש ברוך הוא העומד לימין אביון ועוזר ומאיר לנפש האלהית – שתוכל לעמוד נגד הנפש הבהמית, ולכן, אין לנפש הבהמית שליטה על אברי הגוף. אבל ה"רע" עצמו של הנפש הבהמית – הוא בתקפו כתולדתו. לכן נקרא – ה"בינוני", "כרשע", – כמו רשע, במאמר רז"ל: "אפלו כל העולם בלו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע", ולא רשע ממש, – שכן, המשנה⁵ הרי אומרת במפורש: "ואל תהי רשע בפני עצמך", וגם, כאמור, באם יהיה רשע בעיניו, לא יוכל

החולק עליו, וצריך להכריע ביניהם, והלכה כדברי המכריע. כך – אותו דבר במאבק המתנהל בין היצר הטוב לבין היצר הרע ב"בינוני": ה"יצר הרע אומר דעתו כחלל השמאלי שבלב, – הוא מעורר תאוה בלב, בכך מתבטאת

השמעת "דעתו" כיצד על הגוף להתנהג, ומחלב עולה למח להרהר בו, – עליה זו מהלב למוח באה בדרך ממילא. שכן, כשמתעוררת תאוה בלב, מתהווים ממילא הרהורים במוח, ומיד – עם עליית הרהורים במוח, חולק עליו השופט השני שהוא הנפש האלהית שבמח, המתפשט בחלל הימני שבלב, מקום משכן היצר טוב, – כ"חלל" הימני שבלב, מתגלה היצר הטוב, המדות של הנפש האלקית. היצר הטוב נאבק עם היצר הרע, שלא לתת מקום למימושה של התאוה,

"דעתו" של היצר הטוב היא, שכל הכוחות והאיברים של הגוף, צריכים להיות מנוצלים בעניינים של קדושה בלבד. והלכה כדברי המכריע, הוא הקדוש ברוך הוא העוזרו להיצר טוב, – שיהיה בכוחו להתגבר על היצר הרע, במאמר רז"ל³: "אלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו – ליצר הטוב, אין יכול לו". – ליצר הרע המתגבר באדם מדי יום. והעור, – שהקב"ה עוזר ליצר הטוב, הוא: היא ההארה שמאיר אור ה' על נפש האלהית, להיות לה יתרון ושליטה על סכלות הכסיל היצר הרע, ב"יתרון האור מן החשך, בנוכח לעיל. – בפרק י"ב, שכשם שקצת מן האור דוחה הרבה מן החושך, והחושך נסוג ממילא מהאור ונעלם, כך נדחה הרבה מה"סכלות" ומהחושך של היצר הרע, לעומת מעט מאור הקדושה המאיר מהנפש האלקית – בכך מתבטאת עזרתו של הקב"ה ליצר הטוב.⁴

דבריו הבאים, מתוך רבנו הזקן, את אשר הקשה בתחילת

ליקוטי אמרים

עוד שופט ודיין החולק עליו וצריך להכריע ביניהם והלכה כדברי המכריע כך היצה"ר אומר דעתו בחלל השמאלי שבלב ומהלב עולה למוח להרהר בו ומיד חולק עליו השופט השני שהוא הנפש האלהית שבמוח המתפשט בחלל הימני שבלב מקום משכן היצר טוב והלכה כדברי המכריע הוא הקב"ה העוזרו להיצר טוב כמאמר רז"ל אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו והעור היא ההארה שמאיר אור ה' על נפש האלהית להיות לה יתרון ושליטה על סכלות הכסיל ויצה"ר כיתרון האור מן החושך כנ"ל. אך מאחר שהרע שבחלל השמאלי בבינוני הוא בתקפו כתולדתו להתאזות תאוה לכל תענוגי עוה"ז ולא נתבטל במיעוט לגבי הטוב ולא נדחה ממקומו כלל רק שאין לו שליטה וממשלה להתפשט באברי הגוף מפני הקב"ה העומד לימין אביון ועוזר ומאיר לנפש האלהית לכן נקרא כרשע כמאמר רז"ל אפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע ולא רשע ממש אלא שיחזיק עצמו

3. קדושין ל, ב. 4. למרות שבפרק הקודם (י"ב) אמר רבנו הזקן, שבטבע האדם מתולדתו, שה"מוח שליט על הלב", שכלו שולט ומושל בתאוה שבלבו - מדוע, איפוא, הוא אומר כאן, שצריך האדם לעזרה מיוחדת מהקב"ה לשם כך? מתוך כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה: "זה טעם על נצחון היצ"ט: (א) נגד ההרהור שבמוח; (ב) שבחלל הימני שבלב על חלל השמאלי (אם שלא יתבונן במוח), משא"כ בפי"ב דקאי לאחר שהתפלל, דאף שנסתלקו "מוחין גדולות" - הרשימו במוחין שנשארה - שוללת אפשרות אמירת דעת היצה"ר במוח, ועד"ז לקמן (ע"ב) מפני ההגיון תמידי לשמה". 5. אבות ב, יג.

וְשֶׁאֵר עֲנִינֵי עוֹלָם הִזָּה. - השימוש המתמיד בנפש הבהמית לעניני העולם-הזה, מחזק את כוחה יותר מאשר הוא בטבע מתולדתו, כפי שאנו מוצאים דבר זה בטבעו של כל חוש, שהוא מתחזק ומתחדד על-ידי השימוש בו. הרי למדנו, שרבנו

הזקן מפרש את מאמר הגמרא: "היה בעיניך כרשע" - הכוונה שיחזיק את עצמו ל"בינוני". ואף מי שמעמדו במדרגה עליונה - טוב ונחון לו להחזיק את עצמו ל"בינוני", כי אם יחזיק את עצמו ל"צדיק" ויחשוב שה"רע" שלו ככר בטל ל"טוב" - יפסיק את מלחמתו עם הנפש הבהמית, ובאם עדיין אין הוא "צדיק" הוא עלול ליפול ממדרגתו לדרגה שלמטה מ"בינוני".

ליקוני אמרים

לבינוני ולא להאמין להעולם שאומרים שהרע שבו נתבטל לגבי הטוב שבו מדרגת צדיק אלא יהיה בעיניו כאלו מהותו ועצמותו של הרע הוא בתקפו ובגבורתו בחלל השמאלי כתולדתו ולא חלק והלך ממנו מאומה ואדרבה נתחזק יותר בהמשך הזמן שנשתמש בו הרבה באכילה ושתיה ושאר עניני עוה"ו

לעבוד את השי"ת בשמחה, אלא שיחזיק עצמו לבינוני, ולא להאמין להעולם שאומרים שהרע שבו נתבטל לגבי הטוב, שזו מדרגת צדיק, - ב"צדיק" בלבד נתבטל ה"רע" עצמו והפך ל"טוב", ואילו הוא, שלאור מעשיו - שאינו עובר

עבירה איזו שהיא - חושב ה"עולם" שגם בו אין כבר "רע" הגורם לעבירות - אל לו לקבל ידיעה זו, כי הרע שבו עדיין לא בטל, אלא יהיה בעיניו כאלו מהותו ועצמותו של הרע הוא בתקפו ובגבורתו השמאלי כתולדתו, ולא חלק והלך ממנו - הרע, מאומה, ואדרבה נתחזק יותר בהמשך הזמן, שנשתמש בו - ברע" שמ"חלל" השמאלי, הרבה באכילה ושתיה

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום ראשון עמ' 1

לשקר, אבל לעיולה - להכניסה לבעלה, שמעיד שנישאת לפלוני, לית לן קה - אין לנו לחשוש שמשקר כיון שאין לו תועלת מכך, וכשר הוא. שואלת הגמרא: פשיטא. משיבה הגמרא: מהו דתיקא - ואסורה לו, עדיף לו מאשר שתהיה פנויה, משום דתיב (משלי ט ז), מים גנובים ימתקו וגו' ולחם סתרים יגעם, כלומר, כשנהנה אדם מדברים האסורים לו, הם מתוקים ונעימים יותר מאשר כשעושה אותה הנאה בהיתר, ולכך חשוד זה מעדיף לבוא עליה כשהיא נשואה ותהא ביאתו איסור, מאשר לבוא על פנויה שביאת היתר היא, ויש מקום לחשוש שישקר גם לומר שהאשה נשואה, ולא יהיה נאמן, קא פשמע לן - לכן הוצרך רבינא להשמיענו שלהעיד שהאשה נשואה, נאמן. והטעם, שוראי מעדיף הוא שתהיה פנויה, דכמה דקניא הכי שכיחא ליה - ככל שתהיה במצב שהיא פנויה הרי היא יותר מצויה לו, ואין לחשוש שמשקר בעדותו כדי שיוכל לקלקל עמו, שאם כן לא היה מעיד עליה שהיא נשואה.

רב נחמן דן על אריס שלוקח מבעל הבית יותר מכפי חלקו, אם הוא כשר לעדות: ואמר רב נחמן, גנב הוגנב בחודש ניסן שהוא זמן הקציר, ונגנב בחודש תשרי שהוא זמן בציר הענבים ואסיפת התבואה לבית, לא שמייה גנב - אינו נחשב כגנב להיפסל לעדות. מבארת הגמרא: הני מילי - מה שאמרנו שאינו נפסל, זה רק באריסא - בפועל שעובד בשדה של בעל הבית, שנוטל בשכרו חצי או שלישי או רבע מיבול השדה, שבאופן זה מורה הוא היתר לעצמו ליטול מעט יותר מחלקו בפירות מפני טרחו. וכמו כן דין זה הוא רק אם לקח דקר מועט נוסף על חלקו בפירות השדה. וכן רק אם עובד דקר שנגמרה מלאכתו במלאכה זו שהוא עושה, כגון בוצר ענבים, שבאופן זה אם היה מותר היה לאכול בלי רשות בעל הבית, והאריס מחשיב את עצמו כפועל, ומורה היתר

לעצמו ליטול, שסבור שאין בעל הבית מקפיד עליו על מה שנוטל יותר מחלקו ואין בוזה גזל, ומכיון שאינו מכין לאיסור אלא מורה הוא היתר לעצמו בדבר, אינו נחשב רשע ואינו נפסל לעדות. הגמרא מבארת שדין איכר אינו כדין אריס: איכריה דרב וביד - האיכרים של רב זביד, חד מהם גנב קמא דשערי - קב של שעורים, ופסליה רב זביד לעדות, וחד גנב קינורא דאחיני - אשכול תמרים, ופסליה רב זביד גם אותו, שמאחר ואינו נוטל שכרו מפירות השדה אלא מקבל שכר מבעל הבית, אין לו במה להורות היתר בנשילתו, לכן הוא כגנב שפסול לעדות.

הגמרא דנה באדם העובר עבירה וסבור שזו מצוה האם נפסל לעדות: תנהו קבוראי - מעשה שהיה בקבורי מתים, דקבור נפשא - שקברו אדם פיוס טוב ראשון של עצרת - שבועות, תמורת שכר, אף שאסור לעשות כן. שמתניהו - נידה אותם רב פפא, ופסליניהו לעדות, ואכשריניהו - והכשירם רב הונא פריה דרב יהושעי. אמר ליה רב פפא לרב הונא, מדוע הכשרת אותם, והא רשעים נינהו, שעוברים עבירה מחמת הממון ודינם להיפסל לעדות. השיב רב הונא לרב פפא, אותם קברנים פקרי - חושבים הם שמצוה קא עקרי בקבורה, ומכיון שאינם חושבים לעבור עבירה, הרי הם כשרים. שאל רב פפא את רב הונא, והא קא משמתניא להו - והרי אנו מנדים אותם, ובודאי מבינים הם שמנדים אותם מחמת העבירה, ואף על פי כן חוזרים הם לקבור ביום טוב פעם נוספת. אמר לו רב הונא, שאותם קברנים פקרי שאף אם אכן מצוה לחלל יום טוב בשביל לקבור מת, אך כיון שסוף סוף כרוך במצוה זו חילול יום טוב, פקרה קא עקרי לן רבנן - החכמים רוצים לכפר לנו על העבירה שיש במצוה זו, ולכן מנדים אותנו, אבל באמת מותר לעשות עבירה זו.

לוח היום יום ...

ה'תש"ג	יב טבת	יום ראשון	יום ראשון
<p>שיעורים. חומש: ויחי, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: טו-סח. תניא: פרק ט. והנה מקום . . . 26 שבמוחין.</p>			
<p>בשנת תרמ"ח נבחר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] לגבאי דחברה קדישא. וכפי המנהג, הובילו אותו בשמחת תורה בלויית עם רב לבית הפנסת. אמר אז המאמר "אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא", וסיום דבריו: "גם האנשים בעלי מוחין הנמצאים עתה, צריכים להניח שכלם ולא לילך אחרי הטעם ודעת, פי יכולים להטות על פי שכלם כו' עד כי חס-ושלום מרה תהיה באחרונה כו', וזהו העקר בזמן הזה בעקבות המשיחא, שלא לילך אחר השכל וטעם ודעת, פי אם לקים התורה והמצוות בתמימות ואמונה פשוטה באלקי ישראל".</p>			

ה'תש"ג	יג טבת	יום שני	יום שני
<p>שיעורים. חומש: ויחי, שני עם פירש"י. תהלים: סט-עא. תניא: אך הנה . . . יד כרשפי אש.</p>			
<p>כשמעמידים פנס - מתקבצים החפצים באור, כי אור ממשיך - ליכטיגקייט ציהט צו. — תרגום — כשמעמידים פנס - מתקבצים החפצים באור, פי אור ממשיך - אור מושיך אליו.</p>			

ה'תש"ג	יד טבת	יום שלישי	יום שלישי
<p>שיעורים. חומש: ויחי, שלישי עם פירש"י. תהלים: עב-עו. תניא: והיא הנקראת . . . שבזה"ק.</p>			
<p>הסבא משפאלע - דער שפאלער זיידע - הי' איש נלהב מאד, ביתר שאת ויתר עז על שאר חבריו תלמידי המגיד. בביקורו בליאדי אצל רבינו הזקן - שנת תקס"ט או תק"ע - סיפר, אשר בהיותו בן שלש שנים ראה את הבעש"ט "און ער האט מיר ארויפגעלייגט די הייליגע האנט אויפ'ן הארצען און פון יעמאלט אן איז מיר ווארעם". תנועת צדיק, ומכל שכן ראי' או שמיעת קול, צריך לפעול שלא ישכח לעד.</p>			

תרגום

הַסְבֵּא מִשְׁפָּאֵלַע – דְּעַר שְׁפָאֵלְעַר זְיִידַע – הִיָּה אִישׁ נִלְהֵב מְאֹד, בִּיתֵר שְׂאֵת וַיִּתֵּר עָזוּ עַל שְׂאָר חֲבָרָיו תְּלַמִּידֵי הַמַּגִּיד. בְּבִקּוּרוֹ בְּלִיאָדִי אֶצֶל רַבְּנֵנוּ הַזֶּקֶן – שְׁנַת תַּקְס"ט אוֹ תַק"ע – סִפֵּר, אֲשֶׁר בִּהְיוֹתוֹ בֶּן שְׁלֹשׁ שָׁנִים רָאָה אֶת הַבְּעַל-שָׁם-טוֹב "וְהוּא הֵנִיחַ אֶת יָדוֹ הַקְּדוּשָׁה עַל לְבָי, וּמָאָז חָם לִי".

תְּנוּעַת צְדִיק, וּמְכַל שְׂכָן רְאִיָּה אוֹ שְׁמִיעַת קוֹל, צְרִיף לַפְּעַל שְׁלֵא יִשְׁכַּח לְעַד.

ה'תש"ג

טו טבת

יום רביעי

יום
רביעי

שיעורים. חומש: ויחי, רביעי עם פירש"י.

תהלים: עזרעה.

תניא: פרק י. והנה . . . טו כמו השנאה.

"תּוֹרָה אוֹר" דְּבוּר־הַמִּתְחִיל "אֶסְרִי" סְעִיף הַמִּתְחִיל "וְהִנֵּה זְהוּ", צְרִיף לְהִיּוֹת: "וְהַעֲלֵאת גִּיצוֹצוֹת שְׁנַפְלוֹ אֶפְלוֹ הַבְּהֵמוֹת יִתְעַלוּ כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּתַחֲלַת".

הַסְכַּת וּשְׁמֵעַ יִשְׂרָאֵל, הָעַת הַזֹּאת הִיא מוֹעֵד הַגְּאֻלָּה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקְנוּ, וְהַיְסוּרִים הַבָּאִים עָלֵינוּ הֵם חֲבִלֵי מְשִׁיחַ, וְאִין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֲלֵא בְּתִשׁוּבָה. אֵל תֵּאֱמִינוּ לְנַבִּיאֵי הַשְּׁקָר הַמְּבַטִּיחִים לָכֶם יְשׁוּעוֹת וְנַחְמוֹת אַחֲרֵי כָּלֹת הַמַּלְחָמָה, זְכְרוּ דְבַר הַשֵּׁם (יְרֵמְיָהּ יו, ה) "אֲרוּר הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּאָדָם וְשָׁם בְּשׂוֹר זְרַעוֹ, וּמִן ה' יִסּוּר לְבוֹ".

שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֶלְקֵינוּ, וְהִכֵּן עֲצָמָךְ וּבְנֵי בֵיתְךָ לְקַבֵּל פְּנֵי מְשִׁיחַ צְדָקְנוּ הַבָּא בְּקִרְוֹב מִמֶּשׁ.

ה'תש"ג

טז טבת

יום חמישי

יום
חמישי

שיעורים. חומש: ויחי, חמישי עם פירש"י.

תהלים: עט"ב.

תניא: וצדיק שאינו . . . 30 הכא וכו'.

דְּעַר צ"צ הָאָט גַּעזָאָגַט ר' הַעֲנַדְלֵן אוֹיף יַחֲדוּת: זוּהַר אִיז מְרוּמֵם דַּעַם נַפְשׁ, מַדְרַשׁ אִיז מַעוּרֵר דָּאָס הָאָרֶץ, אוֹן תַּהֲלִים מִיט טַרַעֲרַעֵן וּוַאֲשֵׁט אוֹיס דִּי כִּלִּי.

תרגום

הַ"צְּמַח צְדָק" אָמַר לְר' הַעֲנַדְלֵן בְּיַחֲדוּת: "זְהַר" – מְרוּמֵם אֶת הַנֶּפֶשׁ, "מַדְרַשׁ" – מַעוּרֵר אֶת הַלֵּב, וְתַהֲלִים בְּדַמְעוֹת – מִדִּיחַ אֶת הַכִּלִּי.

ה'תש"ג

יז טבת

יום ששי

יום
שישי

שיעורים. חומש: ויחי, ששי עם פירש"י.

תהלים: פג"פ.

תניא: ועוד . . . כמ"ש במ"א.

מַה שְׁנוּהִיגִים שְׁלֵא לְלַמּוּד בְּנִיתֵל, שְׁמַעְתִּי מֵאֲמוּ"ר הַטַּעַם, שֶׁהוּא כְּדִי שְׁלֵא לְהוֹסִיף חַיּוֹת.

פעם אמר אדמו"ר: די מתמידים וואס די אכט שעה איז זיי נוגע בנפש, האָב איך ניט האָלט.
והוא רק עד חצות לילה.

תרגום

מה שנוהגים שלא ללמד בניתל, שמעתי מאדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.
פעם אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: מתמידים אלו ששמונה השעות הללו [שלא לומדים] 'נוגע' להם בנפש – אינני מחבב.
והוא רק עד חצות לילה.

שבת
קודש

שבת

יח טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פח"פ.

תנאי: פרק יא. וזה לעומת . . . שריא.

גם העולה לתורה אומר חוק ונתחוק
באמירת ויהי נעם במוצאי שבת קדש כופלים פסוק ארך ימים גו', אבל לא בתפלת שחרית.
בהיות הצ"צ ילד ולמד את הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה,
תירגם לו מורו – ע"פ פי' בעה"ט – יעקב אבינו האט געלעבט די זיבעצעהן
בעסטע יאהרען אין מצרים. כשבא הביתה מהחדר שאל את זקנו אדמו"ר הזקן:
היתכן שיעקב אבינו, בחיר אבות, יהיו מבחר שנות חייו יז שנה שגר בארץ
מצרים ערות הארץ.

ויענהו אדמוה"ז: כתיב ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה,
ואיתא במדרש – מובא ברש"י – א"ר נחמיה להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם
תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. להורות לפניו גשנה, אז מען לערענט תורה
ווערט מען נעהנטער צום אויבערשטען ב"ה, און אויך אין מצרים איז געווען
ויחי געלעבט.

תרגום

בהיות ה"צמח צדק" ילד ולמד את הכתוב "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע
עשרה שנה", תרגם לו מורו – על פי פרוש בעל-הטורים – יעקב אבינו חי את
שבע עשרה השנים הטובות ביותר במצרים. כשבא הביתה מה"חדר", שאל את
זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחיר האבות, יהיו מבחר שנות חייו יז
שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ?

ויענהו אדמו"ר הזקן: כתיב "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו
גשנה", ואיתא במדרש – מובא ברש"י – אמר רבי נחמיה, להתקין לו בית
תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. "להורות לפניו גשנה",
כאשר לומדים תורה "להורות לפניו", אזי "גשנה", נגשים' ומתקבצים לקדוש
ברוך הוא, באופן שגם במצרים היה "ויחי" בחיות.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"ב טבת ~

'שאלה בבעלים' בשאלה לא רגילה

השאלה) הרי הוא חייב גם באונס, אלא שלגבי הפטור של שאלה בבעלים יש להסתפק – כיון שפטור זה הוא גזירת הכתוב, יתכן שאין לך בו אלא חידושו, ורק בשואל רגיל חידשה התורה לפטור כשבעליו עימו, אך לא במקרים אלו.

וה'שואל ומשיב' (מהדור"ת ח"א סי' יא) ביאר:

הפטור של שאלה בבעלים, הוא מפני שחיוב השואל הוא דווקא כשהחפץ יצא מרשות הבעלים ועבר לרשות השואל (ולכן הוא מתחייב גם באונס), אבל כאשר 'בעליו עמו' נמצא שהחפץ עודנו ברשות בעליו ולא נכנס לגמרי לרשות השואל, ולכן פטור.

וכיון שבמקרים אלו לא שאל את החפץ בשביל שימוש ממוני, נמצא שלעולם לא יצא החפץ לחלוטין מרשות הבעלים, אלא שמכל-מקום דנים אותו כשואל. וזהו צד הספק שלא נאמר בזה הפטור של שאלה בבעלים, כי מקרים אלו שהחפץ עודנו ברשות בעליו ומכל-מקום חייב כשואל, לא תועיל העובדה ש'בעליו עמו' בפועל, כי גם בלא-הכי החפץ נחשב ברשות בעליו ובכל זאת חייב כשואל.

הלכות שאלה ופקדון פרק ב, הלכה ט: השואל את הפהמה בבעלים לרבעה, או להראות בה, או לעשות בה פחות משנה פרוטה, או ששאל שתי פרות לעשות בהן שנה פרוטה – הרי כל אלו ספק שאלה בבעלים.

שאלה לארבעת המטרות הללו איננה שאלה מהסוג הרגיל, להנאה ממונית, אלא להנאה שאינה ממונית (בשני המקרים הראשונים) או להנאה של פחות משווה פרוטה (בשני המקרים האחרונים), ובגמרא (ב"מ צו, א) הסתפקו מה הדין במקרים אלו.

רש"י פירש שהספק הוא האם במקרים אלו יש דין שואל, שחייב באונסין. אך הרמב"ם פירש שהספק הוא רק לגבי דין פטור שאלה בבעלים, ומשמע שלדעתו יש כאן דין שואל. וצריך להבין (פקושיית הלח"מ כאן): אם גם במקרים אלו יש לו דין שואל רגיל, מדוע לא ייפטר במקרה של שאלה בבעלים ככל שואל?

ומבאר ב'תורת חיים' (ב"מ שם):

היות וגם במקרים אלו השואל נהנה מהחפץ (בהתאם למטרת

~ יום שני י"ג טבת ~

אחריות השואל על חפץ שנשלח בדואר

שלא קיבל כלום משום שהמלווה הוציא ממון על פי דיבורו, וכן בעניינינו השואל מתחייב באחריות החפץ כי המשאיל הוציא מרשותו על פיו (ר"ן ב"מ שם).

ונפקא מינה' בין שני הביאורים, במקרה שהחפץ נשלח לשואל ביד מי שאינו בר-שליחות כגון קטן או גוי, או שנשלח בדואר ללא מינוי שליחות: לפי הדעה הראשונה אין השואל חייב באחריותו שהרי לא הגיע החפץ לידו או ליד שלוחו, ואילו לפי הדעה השנייה מתחייב בכל אופן, מדין ערב, מאחר והחפץ נמסר על פי דיבורו (נתיבות המשפט שם, יא, וראה 'הלכות שומרים' עמ' 10).

ואם אמר השואל למשאיל שיניח את החפץ במקום מסוים ואבד משם, הרי הוא פטור לכל הדעות: הן לפי הדעה הראשונה, שהרי החפץ לא הגיע לידו או ליד שלוחו, והן לדעת הסבורים שהחיוב הוא מדין ערב ששייך רק כשהגיע הממון על פיו לידי אדם, אך אם לא הגיע ממון לשום אדם, אין בזה דין ערבות (הלכות שומרים שם עמ' נח).

הלכות שאלה ופקדון פרק ג, הלכה א: השואל את הפהמה מבקרים... אם אמר לו השואל: 'שליחה לי ביד בני'... או 'ביר שלוחה'... ומתה בדרך – הרי זה חייב.

מבואר בהלכה זו כי משעה שיצא החפץ מידי המשאיל על פי בקשת השואל, הרי השואל חייב באחריותו אף על פי שעדיין לא הגיע לידי. ויש להבין: מאחר ועדיין לא קיבל את החפץ, על מה הוא מתחייב? ואע"פ שנשלח לפי בקשתו, הרי דיבור בלבד אינו יכול לגרום חיוב כל עוד לא קיבל מאומה! ומצינו שני ביאורים בעניין:

יש אומרים, שכאשר השואל אומר למשאיל לשלוח את החפץ על ידי אחר, כוונתו היא שימנה אותו כשליחו של השואל, וממילא חייב באחריות משעת לקיחת החפץ על ידי השליח כאילו לקחו בעצמו, שהרי שלוחו של אדם כמותו (שיטה מקובצת ב"מ צח, ב בשם הראב"ד).

יש אומרים שחיובו של השואל הוא כדין ערב המקבל על עצמו את חיובו של הלווה, שהתחייבותו חלה למרות

~ יום שלישי י"ד טבת ~

האם מידה נחשבת סימן?

בימינו הבאות במידות קבועות) ולכן אין ראייה גמורה מכך שכיוון למידה המדוייקת (תוספות יבמות קטו, ב ד"ה אתרמי"י).

ויש שחילקו בין אבידה לפיקדון: כדי להחזיר אבידה די בהוכחה ברמה נמוכה יותר, שכן אין מוציאים את החפץ מיד אחר המוחזק בו ואף אין אדם אחר הטוען לבעלות עליו, אולם כאן באים להוציא את החפץ מחזקת הנפקד הטוען שהוא שלו, ולכן נדרש בירור גמור ואין די בסימן זה (ראה ריטב"א ור"ן יבמות שם).

אך מדברי הגמרא משמע, שכל זה בסימן שאינו מובהק כגון מידת הפירות, אך אם בסימן מובהק לגמרי נוציא אותם מיד הנפקד. ולפי"זה עולה, שכל אדם הטוען כלפי חברו 'החפץ שבידך שלי הוא' וייתן בו סימן מובהק נוציא מהמוחזק וניתן לו (ראה ש"ך חו"מ רצו, א).

אולם יש אומרים שאין להוציא ממון מידי המוחזק אף על ידי סימן מובהק ביותר, ורק בנידון כאן מאחר ויש עדים שהפקיד אצלו (אלא שאין אנו יודעים אם החזיר או לא) נוכל להסתמך על סימן מובהק כדי להוכיח שזהו החפץ שהפקיד (ראה קצות החושן רנט, ב).

הלכות שאלה ופקדון פרק ו, הלכה ד: **מַעֲשֵׂה בְּאֵחָד שֶׁהִפְקִיד שְׁמִשְׁמִין אֶצֶל חֵבְרוֹ בְּעֵדִים, וְכֹא לְהַכְעוֹ, וְאָמַר לוֹ: 'הַחֲזֵרְתִּים לִּי, אָמַר לוֹ הַמִּפְקִיד: 'וְחֵלָא כְּדִּ וְכֹד הִיא מְדַתָּם, וְהָרִי הֵן מְנַחֵין אֶצְלָךְ בְּחֵבְרִית', אָמַר לוֹ: 'שְׁלַח הַחֲזֵרְתִּי לָךְ, וְאֵלֹו אַחֲרִים הֵן. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ, שְׁמָא אֵלֹו שְׁמִשְׁמִין שְׁל שׁוֹמֵר הֵם.**

בגמרא (יבמות קטו, ב) מבואר כי אע"פ שאמר את המידה המדוייקת של הזרעונים המדוייקת שבחבית, אין זו ראייה כי הם אכן שלו, כי יתכן והזדמן במקרה שהנפקד הניח זרעונים באותה כמות שנקב בה המפקיד.

ויש לתמוה:

לגבי השבת אבידה, נפסק שהמוצא סל של פירות ובא אדם ונקב במידתם המדוייקת, הרי זו ראייה ומחזירים לו את האבידה (ראה ב"מ כג, ב). ואם כן, מדוע כאן לא די במידה כדי להוכיח שהשומשומין של המפקיד?

יש שהסבירו שבאבידה מדובר במידה אקראית לחלוטין, והסבירות שיכוון אליה במקרה נמוכה מאוד, ומאחר שנקב במספר המדויק הרי זו ראייה ברורה שהם אכן שלו, אך כאן מדובר במידה שמצוי להניח כמותה בחבית (כדומה לאריות מוון

~ יום רביעי ט"ו טבת ~

מתי אין דין 'שיעבודא דרבי נתן'?

גם העבד שטרח בגופו, ההענקה שמעניקים לו נחשבת "כמו שכר פעולה" (ראה פנ"י שם טו, א).

וכעין זה כתב ה'מאירי' (קידושין שם): "שלא אמרו מוציאין מזה ונותנין זה אלא בהלואה, מצד שהלוה שעבד עצמו וכל המשועבדין לו... מפני שכבר הגיע ממון הלוה ביד זה, אבל שכירות שלא הגיע לידו – כבר לא".

והש"ך (חו"מ סי' פו סק"ג) ביאר: הענקה היא מדין צדקה, כמשמעות הפסוק "הענק תעניק... וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים" (וגם הרמב"ם בספר המצוות (עשה קצו) הביא את מצות הענקה יחד עם מצות הצדקה) ואין בה 'שיעבודא דרבי נתן' כי אין לשלם לבעל חוב של העני מכספי צדקה.

וכעין זה כתב הסמ"ע (שם סק"ב) שהענקה לבעד אינה חיוב ממון אלא כויתור ונתינת מתנה מהאדון ואינו צריך לתת אותה אלא לבעד עצמו.

הלכות מלוה ולוה פרק ב, הלכה ו: **וְרֵאוּבֵן שֶׁהָיָה חֵיב לְשִׁמְעוֹן מֵאָה, וְלוֹוֵי חֵיב לְרֵאוּבֵן מֵאָה – מוֹצִיאִין מִלוֹוֵי וְנוֹתְנִין לְשִׁמְעוֹן.**

זו דעת רבי נתן (קידושין טו, א) והיא ההלכה הידועה כ'שיעבודא דרבי נתן'. ואולם, ההענקה לבעד עברי היוצא לחירות היא לבעד עצמו ואין נותנים אותה למי שהעבד חייב לו (הל' עבדים פ"ג ה"ט). ואף שהנושה בחברו מנה וחברו בחברו, כגון ראוּבֵן שהלוה לשמעון ושמעון ללוי, מוציאים מלוי ונותנים לראובן – הענקה אינה ניתנת לבעל חובו של העבד שנאמר "הענק תעניק לו" (דברים טו, יד) – לו ולא לבעל חובו. ואף לדעה (תנא קמא קידושין טו, א) שאין ללמוד את הדין שאין להעניק לבעל חובו של העבד מ'הענק תעניק לו' – כתבו התוספות (שם, בד"ה ואידך) שדווקא בהלואה מוציאים מזה ונותנים לזה אבל לא בשכירות, כי השכיר טרח בגופו, וכך

~ יום חמישי ט"ז טבת ~

הערב כשותף למלוה

הלוואת ריבית מדרבנן ("אבק ריבית"). ולפי"ז דברי הרמב"ם, שזו ריבית מן התורה, צריכים ביאור! וב'חדושי רבינו חיים הלוי' ביאר:

יחוס ההלוואה לישראל שהלווה לגוי אינו מדין שליחות אלא מטעם אחר: אף שהגוי הוא זה שנתן את הכסף בידי של ישראל הלווה, אך כאשר מסירת הכסף היתה בהסכמת הישראל שהלווה לו, נעשה הישראל ערב לגוי בהלוואה זו, כיון שעל פיו נמסר הכסף, והערב הוא כשותף למלוה.

וכך מבואר בגמרא (בבא מציעא ע"א, ב) שכאשר גוי הלווה לישראל בריבית וישראל נעשה לו ערב, הרי זו הלוואת ריבית מישראל לישראל כי הערב נחשב כלווה מן הגוי וחוזר ומלווה לישראל (והוא גם זה שמקבל את החזר ההלוואה, הקרן והריבית, מהישראל השני).

ואף כאן, המלווה הישראל שהלווה לגוי ואחר כך נעשה ערב לישראל השני (בכך שהסכים לגוי שילווה לו) נחשב כמלווה נוסף לישראל, והרי זו ריבית של הלוואת ישראל לישראל שהיא ריבית קצוצה.

הלכות מלוה ולוה פרק ה, הלכה ד: גוי שְׁלוּחַ מְעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וּבִקְשָׁה לְתַחֲוֹרֵם לוֹ - מִצָּאוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר, וְאָמַר לוֹ: 'הֲתָנִים לִי, וְאֲנִי אֶעֱלֶה לְךָ בְּדֶרֶךְ שְׂאֵתָה מֵעֵלָה לְיִשְׂרָאֵל' - הָרִי זֶה מְתָר; וְאִם הֶעֱמִידוּ אֶצְלֵי יִשְׂרָאֵל - אָף עַל פִּי שְׁנֵתָן הַגּוֹי מְעוֹת בְּיָדוֹ - הוֹאִיל וּמִדַּעַת יִשְׂרָאֵל נָתַן, הָרִי זֶה רִבִּית קְצוּצָה.

גוי שלווה מישראל בריבית ולאחר מכן העביר את ההלוואה (באותם התנאים) לישראל שני ו"העמידו אצל ישראל", היינו, שההעברה היא בהסכמתו של הישראל (המלווה הראשון) - הרי נתינת הכסף נחשבת כהלוואה בריבית מישראל לישראל (אף שבפועל ניתנה ע"י הגוי ופירעון החוב חזר לגוי), כיון שהגוי נתן את הכסף בהסכמת ישראל והרי הוא שלוחו של הישראל הראשון, ושלוחו של אדם כמותו (בבא מציעא ע"א, ב, רש"י שם).

ופסק הרמב"ם שזו ריבית מן התורה ("ריבית קצוצה"). וה'מגיד משנה' הביא כי לדעת הרמב"ן והרשב"א החולקים וסוברים שנתינת הכסף מיד הגוי לישראל השני בהסכמת הישראל (המלווה) אסורה רק מדרבנן, כי אין שליחות לגוי מן התורה ומדרבנן יש שליחות לגוי לחומרא, והרי זו

~ יום שישי י"ז טבת ~

האם מותר לקנות בתשלום מראש?

כי לא ניתן להשיג אותם כעת במקום אחר באותו מחיר. וכן במוצרים שאינם עמידים לאורך זמן, כגון ירקות ומוצרי חלב, אין לשלם עליהם מראש כי הקונה הנזקק להם לשימוש לאחר זמן אינו יכול לרכוש אותם עכשיו משום שבינתיים יתקלקלו ונמצא שאם המחיר יעלה אחר כך, הרי הוא מרוויח מהתשלום עכשיו.

ולדעת חלק מהפוסקים, אם הקונה אינו מעוניין לקבל את החפץ עכשיו מסיבה כל שהיא, אסור לו לשלם עליו מראש אף כשנתינת השיגו כעת במקומות אחרים. ולכן הרוכש רהיט כדי להכניסו לדירה חדשה שעדיין איננה מוכנה, יש להחמיר שלא לשלם עליו מראש.

וכל זה אם בעת המכירה המוצר עדיין איננו קיים ברשות המוכר, אך כפי המבואר בדברי הרמב"ם בהמשך ההלכה: "אם היה למוכר מאותו המין... הרי זה מותר לפסוק עליו אעפ"י שעדיין לא יצא השער". והטעם הוא משום שאז מיד בשעת התשלום הרי זה נחשב שהחפץ כבר שייך ללוקח ואין כאן הלוואה כלל.

הלכות מלוה ולוה פרק ט, הלכה א: אין פּוֹסְקִין עַל הַפְּרוֹת, עַד שְׂיֻצָא הַשְּׂעִר.

הרוכש חפץ תמורת תשלום מראש, והאספקה נקבעה למועד מאוחר יותר, הקונה מרוויח שאף אם מחיר החפץ יתייקר בינתיים לא יצטרך להוסיף על התשלום, ויש בכך חשש איסור ריבית כי הקדמת התשלום לפני קבלת הסחורה נחשבת כהלוואה מהקונה למוכר, ואם מחיר החפץ יעלה נמצא שקיבל תמורה גבוהה יותר עבור ההלוואה.

אך הדבר מותר אם 'יצא השער', היינו שבעת הקנייה החפץ קיים בשוק ויש לו מחיר קבוע, ונמצא שאין הקונה מרוויח כלום אם מחיר החפץ יעלה לאחר מכן שהרי היה יכול לקנות אותו עכשיו במחיר הזול בתנאות אחרות.

ולהלן כמה דוגמאות ופרטי דינים בהלכה זו (ע"פ ריבית הלכה למעשה' - ברית פנחס, ע' ק):

על רוב המוצרים הבסיסיים, כגון מוצרי מאכל וכדומה הנמכרים במחיר קבוע וניתן להשיגם בכל מקום, - מותר לשלם מראש, אך כאשר הם נמכרים במחיר מוול (מבצע וכיו"ב) - אסור

~ שבת קודש י"ח טבת ~

מלוה בשטר ומלוה על-פה

שחלקו לקוחות הם ואין המלוה גובה את חובו מן הלקוחות?
 ותירץ (בשם ה"ם של שלמה' והתוס' יו"ט):
 לדעת הרמב"ם 'שעבודא דאורייתא', כמו שכתב "שכל נכסי הלווה תחת שעבוד המלוה מן התורה" וזהו במלוה שבשטר, אבל במלוה בעל-פה תיקנו חכמים שאינו גובה מנכסים משועבדים (שהיו משועבדים לחוב ונמכרו לאחרים, אלא רק מנכסים שבשושלת החייב) כדי למנוע הפסד ללקוחות שאינם יכולים לדעת האם יש למוכר חוב בעל-פה כי רק "מלוה שבשטר קול יש לה והלוקח הפסיד על עצמו שלא שאל", אבל מלוה על-פה אין לה קול.

ולפי-זה מובן, מדוע המלוה גובה את חובו מן היורשים (אף שדין היורשים כדי הלקוחות) כי הרי הנכסים משועבדים למלוה קודם שירשו אותם, ותקנת חכמים לבטל את השעבוד היתה רק לטובת הלקוחות שלא יגרם להם הפסד, וטעם זה לא שייך ביורשים, ונשאר דין התורה שהנכסים משועבדים למלוה.

הלכות מלוה ולוה ופרק יא, הלכה ד: **כָּל מְלוּה שְׁבָשֶׁטֶר** – גובה אותה מן היתרשין, וגובה אותה מן הלקוחות... ומלוה על פה – גובה אותה מן היתרשין, ואינו גובה אותה מן הלקוחות; לפי שאין לה קול, לפיכך לא ימרח פה. אבל מלוה שבשטר, קול יש לה, והלוקח הפסיד על עצמו, שלא שאל עד שידע שנכסיו של זה משועבדין במלוה שעליו.
 לדעת שמואל (בבא בתרא קז, א), אחים שחלקו את ירושתם נחשבים כ'לקוחות' כי החלוקה אינה מבררת למפרע איזה חלק ירש כל אחד בעת מיתת המוריש (אין ברירה), ויתכן כי חלק של אח אחד נפל בירושה לשני, אלא שכל אחד מהאחים 'מוכר' את זכותו בחלק שנוטל אחיו, ובתמורה הוא 'קונה' את זכותו של אחיו בחלק שהוא נוטל וכן פסק הרמב"ם (הל' מכירה פ"ג ה"ב ועוד) ש'האחים שחלקו הרי הן כלקוחות זה מזה'.

והקשה ה'קצות החושן' (סי' קח סק"א):
 מדוע "מלוה על-פה גובה אותה מן היורשין" והרי האחים

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שלישי עמ' ב

13 איבא דמתני ליה ליה דרבה בר בר תנה אהא – על ברייתא זו, את
 14 זו דרש רבי יוסי הגלילי, כתוב בתורה (דברים יז ט), 'ובאת אל
 15 הפקדים הללוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם', מקשה רבי יוסי
 16 הגלילי, וכי תעלה על דעתך לומר שאדם הולך אצל שופט שלא
 17 היה פקדיו, ומדוע צריכה התורה לכתוב 'אשר יהיה בימים ההם',
 18 אלא זה מדובר בשופט שהיה קרוב ונתרחק, כמו שהיה חתנו ומתה
 19 בתו, וכוונת הפסוק לומר, שכיון שכשבת אליו הוא התרחק,
 20 רשאי אתה לדרן לפניו. אמר רבה בר בר תנה אמר רבי יוחנן,
 21 הלכה כרבי יוסי הגלילי, שדיין שהיה קרוב ונתרחק כשר לדנו.
 22 הגמרא מביאה מעשה שמתבאר ממנו שאין הלכה כרבי יהודה:
 23 בני חמוה דמר עוקבא – בני חמוה של מר עוקבא,

1 שהוא פסול אפילו שהיו עידי מסירה. רבי יוסף קיבל שאכן שטר
 2 המתנה פסול, ולכך אמר ליה – למקבל המתנה, זיל – לך, לא שבקי
 3 לי דאיתביניה לך – לא מניחים לי לתת לך את המתנה.
 4 שנינו במשנה: רבי יהודה אומר כו' אפילו מתה בתו ויש לו בנים
 5 ממנה הרי זה יחתנו קרוב, שלפי רבי יהודה כשמתה בתו ויש לו
 6 בנים ממנה, חתנו נחשב עדיין קרוב שלו, ופסול לעדות. הגמרא
 7 מביאה את פסק ההלכה בזה: אמר רבי תנחום אמר רבי מכלא
 8 אמר רב פרוגא אמר רב, הלכה כרבי יהודה. רבא אמר רב נחמן,
 9 אין הלכה כרבי יהודה, אלא כיון שמתה בתו אין חתנו נחשב
 10 לקרוב שלו. וכן אמר רבה בר בר תנה אמר רבי יוחנן, אין הלכה
 11 כרבי יהודה.
 12 הגמרא מביאה דעה שדברי רבה בר בר תנה נאמרו על דין אחר:

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום חמישי עמ' א

9 אבצית אימא סברא, מר – תנא קמא סבר, כל עד אחד לבר פי אתי
 10 וכשבא, רק לחייב שבועה אתי, אך להעיד בתורת חיוב פמונא
 11 הרי לא אתי, ולכן אין לצרף את העדויות לחיוב ממון. ואידך – ר"ג
 12 סבר, אמון וזכין פי אתו פהדי תדדי ויחדו, כהד פומא קא מסתדי –
 13 האם מעידים בפה אחד, הרי האחד מעיד ראשון, אלא אף על פי
 14 כן מצרפינן להו. לכן תנא נמי כשהעיד השני למחר, ליצרפינהו.
 15 ואבצית אימא קרא, נאמר 'והוא עד או ראה וגו' אם לא יגיד, ונשא
 16 עונו' – אם ישבע לשקר שאינו יודע עדות, יש לו עון.

1 הקב"ה בלשון יחיד [עדי] כדי למימר שאין חייבים עד דהוו
 2 תרווייהו פחד – שיראו שניהם יחד. ואידך – טעם ריב"ק, שהפסוק
 3 'והוא עד, או ראה או ידע' מרבה שמבל קום מצטרפים, אף
 4 כשלא ראו יחד. הגמרא מבארת את המשך הברייאת: ואין עדותן
 5 מתקיימת בבית דין, עד שיעידו שניהם כאחד. רבי נתן אומר, שומעין
 6 דבריו של זה היום, וכשצבא חבירו למחר, שומעין דבריו. מבררת
 7 הגמרא: פמאי קמיפליגי. ומבארת: אבצית אימא סברא, אבצית
 8 אימא קרא.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון י"ב טבת ~

הִלְכוֹת שְׁבִירוֹת

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

(1) מבאר שבהמה אוכלת במה שהיא עושה כמו שנאמר בתורה "לא תחסום שור בדישו".

א. הִבְהֵמָה אוֹכֵלֶת כָּל זְמַן שֶׁהִיא עוֹשֶׂה פְּגוּדוּלִי קָרְקָע², בֵּין בְּמַחְבֵּר בֵּין בְּתוֹלוֹשׁ³. וְאוֹכֵלֶת מִמִּשְׁאוּי שָׁעַל גְּבֵה עַד שֶׁתְּהִיָּה פּוֹרְקֶת⁴. וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִטְלֵ⁵ בְּיָדוֹ וְיִאֲכִילֶנָּה⁶.

(2) בבא מציעא פח: (3) כמו הפועל ובהתאם לפרטי הדין, שנתבארו למעלה בפרק י"ב הלכה א והלכה ב. (4) מפורקת, ולאחר שפרקה אינה אוכלת, שאין הבהמה אוכלת אלא בשעה שהיא בעבודה. (5) החמר. (6) שם צב. אכילת שור בתלוש למדנו מהכתוב (דברים כה, ד): "לא תחסום" ולא הזהירה תורה אלא על החסימה, ולא התירה להאכילה בידיים.

ב. כָּל הַמוֹנֵעַ הִבְהֵמָה מֵאֲכֹל בְּשַׁעַת מְלֶאכֶתָּהּ - לֹקָה; וְשֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַחֲסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ. אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל מִינֵי הַבְּהֵמָה וְחִיָּה⁸, בֵּין טְמְאִין בֵּין טְהוֹרִין, וְאֶחָד הַדִּישָׁה וְאֶחָד כָּל שְׂאֵר הַמְּלֶאכּוֹת שֶׁל גְּדוּלִי קָרְקָע⁹, וְלֹא נֶאֱמַר שׁוֹר בְּדִישׁוֹ אֲלֵא בַּהֲנִיָּה¹⁰. וְהַחֲסוּם אֵת הַפּוֹעֵל¹¹ - פְּטוּר¹². אֶחָד הַחוֹסֵם אוֹתָהּ בְּשַׁעַת מְלֶאכֶתָּהּ¹³ וְאֶחָד הַחוֹסֵם אוֹתָהּ וְעוֹשֶׂה כִּי מְלֶאכֶה וְהִיא חֲסוּמָה¹⁴, אֶפְלוּ חֲסוּמָה בְּקוֹלָהּ¹⁵ - לֹקָה¹⁶. שֹׁכֵר בְּהֵמָה וְחֲסוּמָה וְדִשׁ בָּהּ - לֹקָה, וּמִשְׁלֵם¹⁷ לְבַעֲלִים¹⁸ אַרְבָּעָה קֶבֶץ לְפָרָה וְשְׁלוֹשָׁה קֶבֶץ לְחֲמוֹר¹⁹; שֶׁמִּשְׁעַת מְשִׁיכָה נִתְחַיֵּב בְּמוֹנוּתֶיהָ, וְאִינוּ חַיֵּב מִלְּקוֹת עַד שִׁדּוּשׁ בָּהּ חֲסוּמָה²⁰.

(7) כגון "שתדוש בגורן או שתישא תבן על גבה ממקום למקום" (לשון רבינו בספר המצוות לאווין ריט, וראה מגיד משנה בהלכה א). (8) בבא קמא נד: (9) סיפרי דברים, רפז, ועיין בבא מציעא פט. (10) רגיל להיות, זאת אומרת מצוי הוא השימוש בשור לעבודה, ומשתמשים בו בדרך כלל לדישת תבואה. (11) לאכול בשעה שהוא עושה במלאכה - שהפועל אוכל ממה שהוא עושה בהם, כמבואר למעלה בפרק י"ב. (12) בבא מציעא פח: "כנפשו (כן נאמר בפועל ואכלת ענבים כנפשו) כנפשו של פועל, מה נפשו (ברצונו) אם חסמתו פטור אף פועל אם חסמתו (חסמו בעל הבית בעל כורחו) פטור". וכתב הטור (סימן שלז) "ודווקא לעניין מלקות קאמר שהוא פטור אבל איסורא איכא אם חסמו בעל כורחו". (13) בשעה שהיא כבר במלאכה. (14) שם צ: "בשעת דישה לא תהא חסימה".

(15) "כשהייתה שוחה לאכול היה גוער בה" (לשון רש"י שם). (16) אף על פי שלאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. וטעמו של דבר, מפני שעקימת פיו בחסימה היא כמעשה, שעל ידי קולו הבהמה נחסמת ואינה אוכלת כשהיא דשה (כרבי יוחנן שם. ראה תוספות דיבור המתחיל רבי יוחנן). ואין מכאן סתירה למה שמתבאר מדברי רבינו (בפרק י"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב) שאין לוקין על עקימת שפתיים שלא אמרו אין לוקין אלא בדיבור שאינו בא לכלל מעשה (מגיד משנה). (17) שם צא. (18) בעד כל יום ויום. (19) כך שיערו חכמים כמות האכילה ליום של פרה ושל חמור. (20) כלומר, משום כך אין לפוטרו מן התשלומין על פי הכלל שאין אדם לוקה ומשלם (כתובות לג), לפי שחיוב התשלומים והמלקות אינם באים כאחת, שהרי נתחייב כבר במוזנותיה לפני שבא לכלל חיוב מלקות ולא אמרו אין לוקים ומשלמים אלא כשהם באים כאחד, כמבואר בפרק ג מהלכות גניבה (שם צא).

ג. יִשְׂרָאֵל²¹ הִדָּשׁ בְּפָרְתוֹ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְכִים²² - עוֹבֵר מִשׁוּם כָּל תַּחֲסוּם²³. וְהַעוֹבֵד פּוֹכְכִים הִדָּשׁ בְּפָרְתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל²⁴ - אִינוּ עוֹבֵר מִשׁוּם כָּל תַּחֲסוּם²⁵. אָמַר לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים: חֲסוּם פְּרָתִי וְדוּשׁ בָּהּ²⁶; יֵשֵׁב לָהּ קוֹץ²⁷ פְּפִיָּה וְדָשׁ בָּהּ, וְהָרִי אֵינָה אוֹכֵלֶת; הַרְבִּיץ לָהּ אָרִי²⁸ מִבְּחוּץ, או שֶׁהַרְבִּיץ בְּנָה מִבְּחוּץ²⁹; הָרִי שֶׁצְּמָאָה וְאִינוּ מִשְׁקָה אוֹתָהּ³⁰; פָּרַס עוֹר עַל גְּבִי הַדִּישׁ³¹ כְּדִי שֶׁלֹּא תֵאכֹל - כָּל זֶה וְכִיּוֹצֵא בוֹ אֲסוּר, וְאִינוּ לוֹקָה³². הִנֵּה הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשֶׂה בוֹ רַע לְבָנֵי מַעֲיָה וּמִזִּיקָה, או שֶׁהִיָּתָה חוֹלָה וְאִם תֵּאכֹל מִזֶּה מִתְרַתֵּן - מִתָּר לְמוֹנָעָה; שֶׁלֹּא הִקְפִּידָה תוֹרָה אֲלֵא עַל הַנֶּאֱתָה³³, וְהָרִי אֵינָה נִבְּגֶתֶת³⁴.

(21) שם צ. (22) ואפילו התבואה של האינו יהודי. (23) שלא תחסום שור בדישו, סתמא נאמר, בכל שור ודישה שהיא (סמ"ע שלח סעיף קטן יא). (24) על פי הוראתו של הישראל. (25) שאין כאן מעשה חסימה ביד הישראל. אך אם התבואה של ישראל אסור ואינו לוקה כמו שמבאר רבינו בסמוך. (26) דישתי, זאת אומרת בתבואת הישראל ואמירה לגוי לעשות בשביל ישראל מעשה, שהישראל אסור בה - אסורה מדבריהם, כשם שאמרו לעניין שבת "אמירה לנכרי שבות" (שם). (27) מאליו - אבל הושיב לה קוץ לוקה שהרי זו מעשה חסימה גמור (גמרא שם). (28) ולאימתו אינה אוכלת. בגמרא שלפנינו כתוב: "הרביץ לה חסימה מעלייתא (מעולה) היא? אלא רביץ לה ארי מבחוץ". והכסף משנה מסתמך על גירסא זו ומתקן הגירסא כאן "רביץ" במקום "הרביץ". וגם הלחם משנה דעתו נוטה לתקן כך. (29) ומרוב הגעגועים לבנה אינה אוכלת. ואין בזה משום מעשה חסימה גמורה כמו בהרביץ ארי, משום שאינה נמנעת לגמרי מלאכול, אלא ממעטת באכילתה (תוספות שם דיבור המתחיל עמד). (30) ומחמת הצימאון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אינה אוכלת. (31) "ואינה רואה את הדישה מי קרינא ביה (האם זה נקרא) בדישו או לא" (רש"י שם). (32) שורת שאלות בגמרא (שם) שלא נפתרו, ולפיכך פסק רבינו - אסור ואינו לוקה. (33) ולתועלתה. (34) אם תאכל.

ד. פרה³⁵ של ישראל שְהִיָּה פְהֵן דְּשׁ בְּהָ³⁶ בְּתְרוּמָה³⁷ וּבְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל וְדָא³⁸, וְכֵן פְּרוֹת הַדְּשׁוֹת בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי³⁹, וּפְרוֹת⁴⁰ הַמְהַלְכוֹת עַל הַתְּבוּאָה לְפִי שְׁרִיט⁴¹ לְהֵן הַדְּרָךְ - אֵינוֹ עוֹבֵר עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם בַּל תַּחֲסֹם⁴². אָבָל מִפְּנֵי מְרָאִית הָעֵינִי⁴³, אִם הָיוּ דְשׁוֹת בְּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי - מְבִיא מַעַט מְאוֹתוֹ הַמִּין וְתוֹלָה לְהֵן בְּקִרְטָטְלִין⁴⁴ שְׁבִפִּיהֶן.

ו. רשאי⁴⁸ בעל הפרה⁴⁹ להרעיב פרתו ולסגפה, כדי שתאכל הרבה מן הדיש; ורשאי⁵⁰ השוכר להאכילה פקיעי עמיר⁵¹, כדי שלא תאכל הרבה מן הדיש. פיוצא בו: רשאי בעל הבית להשקות פועלים זין, כדי שלא יאכלו ענבים הרבה; ורשאי⁵² פועלין לטבל פתן בציר⁵³, כדי שיאכלו ענבים הרבה⁵⁴. אבל אין הפועל⁵⁵ רשאי לעשות מלאכתו בלילה ולהשקיר עצמו ביום, או לדוש בפרתו ערבית ולהשקינה שחרית. ולא יהיה מרעיב ומסגף עצמו ומאכיל מזונותיו⁵⁶ לבניו, מפני גזל מלאכתו של בעל הבית; שהרי תשש כחו ותחלש דעתו, ולא יעשה מלאכה בכח.

(35) שם צ. (36) חסומה. (37) כגון שהקדימו וקראו שם תרומה ומעשר בעודם שיכולים (רש"י שם). (38) של טבל וודאי, שאסור להאכיל פרת ישראל מהן, כמבואר בפרק ט מהלכות תרומות הלכה ח: "כהן ששכר בהמת ישראל אף על פי שהוא חייב במזונותיה לא יאכילנה תרומה מפני שאינה קניין כספו". (39) שם, שהוא ממון גבוה (כמבואר בפרק ג מהלכות מעשר שני הלכה יז) ואין אני קורא בו "בדישו". (40) שהן חסומות. (41) עיוות, עיקום מלשון הכתוב (במדבר כב, לב) כי ירט הדרך לנגדי (וכפירוש הרב אברהם בן עזרא שם) כלומר פרות המהלכות בדרך ודורסות על התבואה לא למגמת דישה, אלא לפי שעיוותו דרכם ועלו על התבואה (ריטב"א) בשיטה מקובצת בבא מציעא פט:). (42) שם פט: צ. "פרות המרכסות בתבואה והדשות בתרומה ומעשר אינו עובר משום בל תחסום" ומפרש רבינו "מרכסות" הוא מלשון "ההרכסים לבקעה" (ישעיה מ, ד) שפירושו (לפי הרב אברהם בן עזרא שם) מקום מעוות, וכן אמרו בירושלמי (תרומות פרק ט הלכה א) "בדישו" ולא בדרכו. כלומר, לא דרך הליכתה (מגיד משנה בשם הרמב"ן). (43) שלא יאמרו, שהוא דש בפרה חסומה. ובפרות המהלכות אין צריך לכך שהלא אינם לשם דישה שם (לחם משנה). (44) כעין שק שתולים בצוואר הבהמה והיא אוכלת ממה שבתוכו (שם).

ה. הדיש במעשר שני של דמאי⁴⁵ ובתרומת מעשר של דמאי ובגדולי תרומה⁴⁶ - עובר משום בל תחסום⁴⁷.

(45) תבואת עמי הארץ שספק לנו אם הפריש ממנה מעשרות וגזרו חכמים להפריש ממנה תרומת מעשר ומעשר שני כמבואר בפרק ט מהלכות מעשר הלכה א"ב. דמאי, מלה מורכבת: "דא מאי" כלומר, פירות אלו מה הם? מעושרים או לא? (רבינו בפירושו המשנה ברכות פרק ז משנה א). (46) שזרע תרומה, וגזרו חכמים עליהם שיהיו אסורים לזרים כתרומה, כמבואר בפרק י"א מהלכות תרומה הלכה כא. (47) שם צ. לפי שמדברי תורה, חולין גמורים הם. ורבינו שם בהלכה כח בדין דש בגידולי תרומה מוסף: "וכיצד יעשה? (לקיים דבר תורה שלא יחסום וגם גזירת חכמים שלא להאכיל) תולה כפיפות בצוואר הבהמה ונותן לתוכן מאותו המין נמצא לא זומם את הבהמה ולא מאכילה את התרומה." [בשיטה מקובצת מפרש שנותן כדי שיעור

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה ולהשקיר עצמו ביום... שהרי תשש כחו ותחלש דעתו, ולא יעשה מלאכה בכח". ובהלכה ז' כתב: "...שלא יגזול את בעל הבית ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה.. כו' וכן חייב לעבוד בכל כוחו".

ויש לומר שלשיטת הרמב"ם הם שני דינים שונים, ולכן חילקם לשתי הלכות. הראשון, הוא דין בחפצא של העבודה שאם יעשנה בחלישות כח ובתשישות הגוף יחסר בגוף המלאכה שעליו לעשות. אבל הדין השני אינו מדבר בפועל תשוש אלא בא להדגיש שצריך לעבוד בכל כוחו מצד התחייבותו האישית של הפועל כלפי בעל הבית, ועניין זה נוגע פחות לחפצא של המלאכה ויותר לחיוב הגברא, והוא עניין שבין הפועל לבעל הבית ולא בחפצא של גוף המלאכה עצמה.

מה-שאינ-כן האדמור"ר הזקן בשו"ע שלו חיבר את שני הדינים "אין הפועל רשאי כו'" "וכדרך שבעל הבית מוזהר, כך העני מוזהר שלא יבטל מלאכת בעל הבית כו' וכן חייב לעבוד בכל כוחו" בהלכה אחת כי לשיטתו אינם שני דינים שונים אלא שיסוד שניהם אחד הוא, היינו ההתחייבות האישית של הפועל כלפי בעל הבית, ולא פגם בחפצא של המלאכה עצמה. כי גם מה שעבד בתשישות כח, הוא לא בגדר גזילת מלאכתו של בעל הבית אלא רק "גרם" הנגרם מזה שלא יוכל לעשות מלאכתו של בעל-הבית בכח.

(על פי לקו"ש חכ"ה ע' 144 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַבְּקוּעִי⁹; וְכָל פִּיּוּצָא בְּזָה - הָרִי זֶה פְּטוּר. שְׁלֵאל שְׁאֵל אֵלָא לְעִשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה זו, וְהָרִי לֹא שִׁנְהָ.

(48) שם. (49) קודם השכרת הפרה. (50) שם. (51) אגודות קש. (52) שם. (53) רוטב של דגים כבושים. (54) לאחר אכילת הפת, כי באותה שעה שהוא אוכל הפת הרי אסור הוא באכילת הענבים עם פת כמו שנתבאר למעלה פרק י"ב הלכה י. (55) תוספתא שם פרק ח. (56) שבביתו.

(2) משנה בבא-מציעא צג. "שואל משלם את הכל". (3) שאין ביד השואל למונעו. (4) רבינו מחלק כאן בין מתה בשעת מלאכה, לבין שלא בשעת מלאכה. ותמהו עליו הרמב"ן והרשב"א, שהרי לא מצאנו בגמרא הבדל כזה, אלא הבדילו (שם צו:): בין מתה מחמת מלאכה ובין לא מחמת מלאכה, ודחו דברי רבינו מהלכה (מגיד-משנה). [והריב"ש בתשובותיו סי' תקג מברר שיטת רבינו, ואומר שלא נטה כלל מההלכה שנאמרה בפרוש בגמרא שם, שמתה מחמת מלאכה פטור, ושלא מחמת מלאכה חייב, אלא שהוא מוסיף ומבאר כיצד אנו יודעים שהמלאכה גרמה למיתת הבהמה, ומלמדנו, שאם מתה בשעת המלאכה יש לתלות שמחמת המלאכה מתה, אע"פ שלא ראינו שנתייגעה, ואם מתה בשעת מלאכה - אין תולין במלאכה ואע"פ שנתייגעה (דברי הריב"ש מובאים כאן בסוף-משנה ובחם-משנה, ונפלה שם טעות בציון מספר הסימן. והנכון כמו שכתבנו). ורוב הפוסקים חולקים על רבינו בזה, ודעתם שאם נתעייפה אגב מלאכתה שלשמה השאילה, ומתה אפילו שלא בשעת מלאכה - פטור]. וטעמו של דבר, למה מתה מחמת מלאכה פטור, מבואר בריב"ש שם: מפני שהמשאל גרם למיתתה בזה שהשאילה למלאכה קשה שהיא למעלה מכוחותיה. וכן כתב הסמ"ע בחו"מ סי' שמ, ס"ק ג. (5) ושינה למלאכה יותר קלה מחרישה. וכן דישה קלה יותר מחרישה. (6) בבא זו כוללת שני דינים: א. השואל לא שינה את המלאכה שלצורכה שאל, והבהמה מתה שלא בשעת מלאכה; ב. מתה בשעת מלאכה, אלא שהשואל שינה, ובמקום לחרוש רכב או דש, ובכך השינוי הוא לטובת הבהמה. הדין הראשון נתבאר בהערות להלכה הקודמת ע"פ תשובת הריב"ש, ובדין שינוי ממלאכה חמורה לקלה משמענו רבינו רבוחא, שאפילו אם מתה בשעת המלאכה הקלה, ומתקבל על הדעת שאילו העסיקה בחמורה בוודאי היתה מתה, אף-על-פי-כן אין דנים אותה כמתה מחמת מלאכה וחייב לשלם, ומכל-שכן אם מתה בשעת רכיבה או דישה, שהרי במקרה כזה אפילו אם לא שינה מחייבו רבינו, כמבואר למעלה (ע"פ הלחם-משנה, ובוה מסולקת תמיתה הכסף-משנה). מקור דין שינוי - בגמרא שם צו: (7) כל הדינים מכאן עד סוף ההלכה - מבוארים בגמרא שם. (8) בשעה שהוא רוכב עליה, אבל אם מתה שלא בשעת רכיבה - חייב. (9) [בכל הדינים שלמעלה, חילק רבינו בין בשעת מלאכה ללא בשעת מלאכה, ולא הזכיר כלל "מחמת המלאכה". וכאן שינה והוסיף המלים "מחמת הביקוע", ואולי התכוון בזה לביאורו של הריב"ש שהבאנו למעלה].

ז. פְּדָרָךְ שְׁמֹזְהָר בַּעַל הַבֵּית שְׁלֵאל יִגְזַל שְׂכָר עֲנִי⁵⁷ וְלֹא יַעֲבֹבֵנו⁵⁸, כִּף הָעֲנִי מִזְהָר שְׁלֵאל יִגְזַל מְלָאכָת בַּעַל הַבֵּית וַיִּבְטַל מַעֲט בְּכָאן וּמַעֲט בְּכָאן, וּמוֹצִיא כָּל הַיּוֹם בְּמַרְמָה, אֵלָא חֵיב לְרַקְדָּק עַל עֲצָמוּ בְּזִמְן, שְׁהָרִי הַקְּפִידוֹ עַל בְּרָכָה רְבִיעִית שֶׁל בְּרַבַּת הַמְּזוּזִין⁵⁹ שְׁלֵאל יִבְרָךְ אוֹתָהּ⁶⁰. וְכֵן חֵיב לַעֲבֹד בְּכָל כַּחוֹ. שְׁהָרִי יַעֲקֹב הַצְּדִיק אָמַר: כִּי בְּכָל כַּחוֹ עֲבַדְתִּי אֶת אֲבִיכֶן. לְפִיכֶן נָטַל שְׂכָר זֹאת אֶף בַּעוֹלָם הַזֶּה, שְׁנֵאמַר: וַיִּפְרָץ הָאִישׁ מֵאֵד מֵאֵד.

(57) כלשון הכתוב (דברים כד, יד) "לא תעשוק שכיר עני". ובהווה הכתוב מדבר שהעניים והאביונים והגרים משכירין עצמם" (רמב"ן שם). (58) לא ילין שכרו. (59) ברכת הטוב והמטיב. (60) הפועל כלל (וכן הוא כולל את הברכה השלישית בתוך השנייה) כדי שלא יבטל מלאכת בעל הבית (ברכות טז. פרק ב מהלכות ברכות הלכה ב).

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת שְׂכִירוֹת

הַלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפְקָדוֹן

יש בכָּלֶלֶן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה. רֵאשׁוּנָה - דִּין הַשְּׁאוּלָּים. שְׁנִיָּה - דִּין שׁוֹמֵר הַנֶּמֶם. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלוּ בְּפָרְקִים אֵלוּ:

פְּרָק רֵאשׁוּן

(1) מבאר דין שואל.

א. הַשְּׁאוּלָּ² בָּלִים אוֹ בְהֵמָה וְכִיּוּצָא בְּהֵן מְשֻׁאָר מִטְּלָטְלִין מְחֻבְּרִין, וְאָבָד אוֹ נִגְבַּב, אֶפְלוּ נֶאֱנַס אֲנִס גְּדוּלָּ³, בְּגוֹן שְׁנֵשְׁבֵרָה הַבְּהֵמָה אוֹ נִשְׁבִּית אוֹ מֵתָה - חֵיב לְשַׁלֵּם הַכֹּל; שְׁנֵאמַר: וְכִי יִשְׁאֵל אִישׁ מַעֲם רֵעֵהוּ וְגו' וְנִשְׁפָּר אוֹ מֵת, בְּעֲלִיו אֵין עֲמוּ שְׁלֵם יְשַׁלֵּם. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כִּי שְׁנֵאֲנַס שְׁלֵאל בְּשַׁעַת מְלָאכָה; אֲכָל אִם שְׁאֵל בְּהֵמָה מְחֻבְּרִין לְחֻרַשׁ בְּה, וּמֵתָה כְּשֵׁהִיא חוֹרֶשֶׁת - הָרִי זֶה פְּטוּר⁴. אֲכָל אִם מֵתָה קֵדָם שְׁיַחְרַשׁ בְּה אוֹ אַחַר שְׁחָרַשׁ בְּה, אוֹ שְׂרָכַב עָלֶיהָ⁵ אוֹ דֵשׁ בְּה וּמֵתָה כְּשֵׁהִיא דְּשָׁה אוֹ בְּשַׁעַת רְכִיבָה - הָרִי זֶה חֵיב לְשַׁלֵּם⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. וְכֵן הַשְּׁאוּלָּ בְּהֵמָה מְחֻבְּרִין לִילָף בְּה לְמִקּוֹם פְּלוּנִי, וּמֵתָה תַּחְתּוּי⁸ בְּאוֹתָהּ הַדְּרָךְ; אוֹ שְׁשָׁאֵל דְּלִי לְמִלְאֵת בּוֹ, וְנִקְרַע בְּבוֹר בְּשַׁעַת מְלוּי; אוֹ שְׁשָׁאֵל קֶרְדֵּם לְפַצַּל בּוֹ עֲצִים, וְנִשְׁפָּר בַּעַת שְׁפַצַּל בּוֹ מִחֻמַּת

ב. הַשְּׁאוּלָּ בְּהֵמָה¹⁰ מְחֻבְּרִין וּמֵתָה, וְטַעַן הַשְּׁאוּלָּ שֶׁבְּשַׁעַת מְלָאכָה מֵתָה, אִם הִיָּה הַמְּקוֹם שְׁשָׁאֵלָה לִילָף בּוֹ מְקוֹם שְׁבָנִי אֲדָם מְצוּיִין שֶׁם - יָבִיא רְאִיָּה שְׁמֵתָה אוֹ נֶאֱנַסָּה בְּשַׁעַת מְלָאכָה, וְשְׁלֵאל שִׁנְהָ בְּה¹¹, וַיִּפְטַר; וְאִם לֹא הִבִּיא רְאִיָּה - מְשַׁלֵּם. שְׁאֵלָה מְמַנּוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְשַׁלְמִין דְּמֵי בְּשָׂר פְּזוּלָּה³¹. וְאִם הֵנִיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם נְכִסִּים³², וּמָתָה אוֹ שִׁטְבַּחוּהָ - מְשַׁלְמִין אֶת דְּמֵיהָ מִנְּכִסָּיו³³.

(20) בלי קביעת זמן החזרה. (21) יכול הוא לקחת בחזרה. (22) ולא אמרו (מכות ג): סתם הלוואה שלושים יום אלא בהלוואת כסף, שניתנה להוצאה, אבל שאלה שהשואל צריך להחזיר את הדבר ששאל, אין לה זמן כלל. וכן גם דעת רש"י במס' שבת דף קמח. [ורבינו-תם (ב'תוספות' שם) חולק ואומר שגם סתם שאלה היא שלשים יום, ומביא ראיה ממה שאמרו (מנחות מד.) טלית שאולה - פטורה מן הציצית כל שלשים יום. ראה ב'תוספות' שם ישוּב שיטת רש"י, וראה גם רא"ש מכות שם, והגהות מיימוניות כן]. (23) כרבי אלעזר (בבא-קמא עט.): "כדרך שתיקנו משיכה בלקוחות, כך תיקנו משיכה בשומרים" (מגיד-משנה). [ב'תוספות' שם ד"ה תיקנו, כתבו שרבי אלעזר מודה, שמן התורה יכול המשאל לחזור בו, וחכמים תיקנו שהשואל יקנה במשיכה, אולם דעת רבי אמי (בבא-מציעא עט.) שקונה מן התורה, שאם לא כן, למה אמר (שם) שהמשאל קרדום של הקדש מעל, וחבירו מותר לבקע בו לכתחילה (מפני שיצא לחולין ע"י מעילה של המשאל)? הלא השואל לא קנה את הקרדום, ואם כן לא עשה המשאל כלום. ויוצא מזה שהחומרא שהטילו חכמים על המשאל, מביאה קולא שמתירה לכל אדם ליהנות מהקרדום. ומאחר שרבינו פוסק (בהלכות מעילה פ"ו ה"ד) כרבי אמי, ברור שאינו סובר כרבי אלעזר. ע"פ סברת 'תוספות' זו, רצוי יותר להסמיך דברי רבינו כאן על רב אמי ולא על רבי אלעזר]. (24) כרבא, בכתובות לד: (25) יש ללמוד דין זה מסברא הגיונית. (26) אף-על-פי שהמקבל לא נתן כל דבר תמורת החפץ. (27) שנתן לזמן קצוב ללא תמורה. (28) שקיבל תמורה בעד זכות השימוש במשך זמן מסוים. סברתו זו משמשת הסבר לתקנת קנין משיכה (מגיד-משנה). (29) לפי שהם לא שאלו את הפרה ולא קיבלו עליהם אחריות אונסין, אבל חייבים בגניבה ואבידה כשוכר, שהרי הם רשאים להשתמש בה, ואפילו לא השתמשו בה יש להם טובת הנאה מזה, שהרשות בידם להשתמש בה (מגיד-משנה). המדובר כשלא ירשו כלום מאביהם. ואם ירשו - יבואר דינם בסמוך. (30) המשך דברי רבא, שם. (31) פחות שליש משויו (בבא-בתרא קמו: וראה רבינו בפ"ו מהלכות זכיה ומתנה הכ"ג בשם הגאונים). (32) בגמרא שם כתוב "אחריות נכסים". פירוש, קרקעות, שהרי מדין הגמרא בעל החוב אינו גובה ממטלטלין של יתומים שהוריש להם אביהם, ורבינו שינה וכתב: נכסים, בהתאם לתקנת הגאונים (ראה הלכות מלוה ולוה פ"א ה"א) לגבות ממטלטלין של יתומים. (33) כל דמי הפרה, ולא דמי בשר בזול. רבינו מפרש מה שאמר שם: "הניח להם אחריות נכסים, חייבים לשלם". הכוונה גם למתה הבהמה, כלשון ראשון בדעת רבא שם. והרמב"ן והרשב"א השיגו על זה, ומוכיחים מסוגיית הגמרא שם שזה נאמר רק באכלוה, לומר לך שמשלמים כל דמי הפרה ולא דמי בשר בזול, אבל פטורים מאונסין, מפני שהחיוב בא בזמן שנאנסה, היינו

למלאות בה עֶפְר שִׁפְחָרְפָתוֹ, שְׁאִין הַעֲדִים מְצוּיִין שָׁם, אוֹ שִׁשְׂאֵל מִמֶּנּוּ דְּלֵי לְמֵלֵאת בּוֹ הַבּוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְנִקְרַע בְּבוֹר: אִם הֵבִיא רֶאֱזָה - יִפְטָר אֶף מִשְׁבוּעָה; וְאִם לֹא - יִשְׁבַּע הַשּׁוֹאֵל שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִים שְׁמֵתָה בְּשַׁעַת מְלֵאכָה וְיִפְטָר. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(10) נתבאר למעלה בהלכות שכירות פ"ג ה"א. (11) ראה לקמן פ"ד ה"א, ופ"ו ה"א בענין שבועה שלא שלח בה יד.

ג. הַשּׁוֹאֵל כְּלֵי¹² מִחִבְרוֹ וְנִשְׁפָּר - שְׁמִין לוֹ¹³ כְּדָרְךָ שְׁשִׁמִּין בְּנִזְקִין¹⁴: אוֹמְדִין כְּמָה הִיָּה שְׁוֵה שְׁלֵם, וְכְמָה הוּא שְׁוֵה עֵתָה, וּמְחִזִּיר לוֹ הַכְּלֵי אוֹ הַבְּהֵמָה הַשְּׁבוּרָה, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת. וְכֵן אִם מָתָה הַבְּהֵמָה - מְחִזִּיר הַגְּבֻלָּה, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת.

(12) בבא-קמא יא. וב"מ צו: (13) אין מחייבים את השואל לשלם כל דמי הכלי ויקח לעצמו את השברים, אלא אומדים את הנזק כמו שמבאר רבינו בסמוך. (14) למדו חכמים (בבא-קמא י:) מכמה פסוקים, שהמזיק משלם את ההפרש שבין דמי הכלי השלם ובין שבריו.

ד. הַשּׁוֹאֵל בְּהֵמָה¹⁵ - חֵיב בְּמִזְוֹנוּתֶיהָ מִשְׁעָה שְׁמִשְׁכָּה¹⁶ עַד סוֹף יְמֵי שְׁאֵלְתָהּ. וְאִם כָּחַשׁ בְּשָׂרָה - חֵיב לְשַׁלֵּם מֶה שִׁפְחָתָהּ בְּדַמְיָהּ¹⁷. כָּחַשׁ בְּשָׂרָה מִחִמַּת הַמְּלֵאכָה - פְּטוּר; וְיִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין¹⁸ שְׁמִחִמַּת מְלֵאכָה כְּחִשָּׁה¹⁹.

(15) מימרא של רב פפא, בבבא-מציעא צא. (16) משיכת הבהמה גומרת את הקנין לשאלה (ראה למעלה הלכות שכירות פ"ג ה"ב). (17) כרבא, שם צו: (18) בנקיטת חפץ של קדושה (ספר תורה, תפילין). (19) ולא מייעט במזונוותיה. כאן שינה רבינו, וכתב: מחמת מלאכה ולא בשעת מלאכה, כי אין אפשרות להכיר את ההכחשה בשעת מלאכה.

ה. הַשּׁוֹאֵל כְּלֵי מִחִבְרוֹ אוֹ בְּהֵמָה סְתָם²⁰ - הָרִי הַמְּשַׁאֵל מִחִזְרֵי²¹ בְּכָל עַת שִׁירָצָה²². שְׁאֵלוֹ לְזִמְן קָצוּב - פִּינּוֹן שְׁמִשְׁף וְזָכָה אִין הַבְּעָלִים יְכוּלִין לְהַחֲזִירוֹ²³ מִתַּחַת יָדוֹ עַד סוֹף יְמֵי הַשְּׁאֵלָה. וְאִפְלוּ מֵת הַשּׁוֹאֵל - הָרִי הַיּוֹרְשֵׁין מְשַׁתְּמִשִּׁין בְּשְׁאֵלָה עַד סוֹף הַזְּמַן²⁴. וְדִין הוּא²⁵: הַלּוֹקֵחַ קוֹנֵה הַגּוֹף קֹנֵן עוֹלָם בְּדָמִים שְׁנָתָן, וּמְקַבֵּל מִתְּנָה קִנְיַת הַגּוֹף קֹנֵן עוֹלָם וְלֹא נִתָּן פְּלוּם; וְהַשּׁוֹכֵר קִנְיַת הַגּוֹף לְפָרוֹתָיו עַד זְמַן קָצוּב בְּדָמִים שְׁנָתָן, וְהַשּׁוֹאֵל קִנְיַת הַגּוֹף לְפָרוֹתָיו עַד זְמַן קָצוּב וְלֹא נִתָּן פְּלוּם; כְּשֵׁם שֶׁהַנּוֹתֵן פְּמוֹכָר שְׁאִינוֹ יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ לְעוֹלָם²⁶, כֵּן הַמְּשַׁאֵל²⁷ כְּמִשְׁפִּיר²⁸ שְׁאִינוֹ יְכוּל לְחַזֵּר בְּתוֹךְ הַזְּמַן. הֵנִיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם פָּרָה שְׁאֵלָה וּמָתָה - אִין חֵיבִין פְּאַנְסִיָּה²⁹. חֲשָׁבוּ שְׁהִיא שְׁלֵ אֲבִיהֶם, טְבַחוּהָ וְאַכְלוּהָ³⁰ -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

41) גמרא שם: "אמר רב נחמן, שואל אדם בטובו לעולם". ופירש שם הר"ף בשם גאון ז"ל: "ואמר לו בלשון הזה: השאילני בטובתך כלי זה להשתמש בו, ולא קבע זמן לחזירתו - ישתמש בו ואינו חייב להחזירו לבעליו". ורבינו קיבל פירושו (ורש"י מפרש "בטובו" = כל זמן שהכלי טוב). 42) גמרא שם. 43) אע"פ שאפשר לתקנם ולהמשיך להשתמש בכלים, כמבואר בסמוך.

ט. האומר לחברו: 44) השאילני שקת 45) זו של מים, ונהרסה 46) - אינו יכול לבנותה 47). אמר לו: השאילני שקת סתם, ונהרסה - יש לו לבנותה. אמר לו: השאילני מקום שקת 48), אם קנוי 49) מיד המשאיל - הרי השואל בונה והולך בקרקע המשאיל עד שתבוא לידו שקת שאפשר להשקות ממנה בהמתו או ארצו, כמו שהתנה עם המשאיל.

44) שם. 45) בגמרא: "גרותא". סתם גרותא האמורה בכל מקום פירושה "באר", וכאן המדובר בבאר בנויה באופן שמתאימה להשקות ממנה הבהמות והשדות. 46) ואינה ראויה להשקיה. 47) כמו בכלי, בסוף ההלכה הקודמת. 48) מקום לחפור בו באר ולבנותה, ולהכשירה להשקיה. 49) ואם לא קנו מידו יכול המשאיל לחזור בו, שהרי אין כאן אלא דברים ללא כל קנין (רש"י שם). בינמוקי יוסף' מבאר בשם הריטב"א, שבגרותא סתם צריך גם כן קנין, כגון שטר או חזקה, ובלי קנין יכול המשאיל לחזור בו, אבל אינו צריך קנין סודר, ובדין "מקום באר" צריך גם קנין סודר כדי להקנות לו את הזכות לחפור בו כמה פעמים, לפי שבחפירה ראשונה לא זכה בכל השדה (נמוקי יוסף' שם בשם הריטב"א), ונראה שגם רבינו התכוון לזה. [כאן, וכן בדין השאילני בטובתך (בהלכה הקודמת) מצריך רבינו קנין סודר ע"פ דברי הגמרא שם, ובכל עניני שאלה אחרים לא כתב "אם קנו", ומספיקה משיכה (ראה למעלה ה"ה). וברא"ש שם סי' לג, שואל: לפי פירושה של הר"ף והרמב"ם, למה אין המשיכה מספיקה והצריכו קנין סודר, ועוד הקשה מה מועיל קנין סודר יותר מן המשיכה? הרא"ש מעדיף איפוא פירוש רש"י שם בדין "בטובו לעולם", היינו שהתכוון לומר, שאפילו אם החזיר את הכלי, יכול הוא לדרוש מהמשאיל שיתננו לו שנית, ועל זה אמרו שצריך קנין סודר, לפי שתוקף קנין המשיכה פקע בשעה שהחזיר. ובדין גרותא מפרש רש"י שצריך קנין, מפני שאין כאן משיכה אלא דברים בלבד ויכול לחזור בו].

י. השואל 50) פנדק מחברו: ללינה - אין פחות מיום אחד; לשביתה 51) - אין פחות משני ימים; לנשואים 52) - אין פחות משלשים יום. שאל חלוק מחברו לילך בו לבית האבל - פדי שילך ויחזור 53); שאלו לבית המשתה - פל אותו היום; שאלו לעשות המשתה שלו - אין פחות משבעה ימים.

50) תוספתא בבא-מציעא פ"ח ה"א. 51) לשבת. 52) של השואל עצמו. 53) אין דרכם של בני אדם לשהות זמן רב בבית האבל.

אחר מיתת המוריש, ואינו חל על הירשים. ולא כדעת האומרים, שהחיוב חל משעה ששאל, ומשום כך יורשיו חייבים לשלם כשהשאיר נכסים (מגיד-משנה). ובסוף-משנה מבאר שיטת רבינו, שחיוב האונסין בכוח בא בשעה ששאל ונשתעבדו נכסיו, אלא שהחיוב למעשה בא כשמתה, ואז נתחייבו נכסיו בתוקף אותו השעבוד שחל בחיי המוריש, והוא מוסיף שלרבינו גירסא אחרת בגמרא שם, מזו שבספרים שלנו (ראה משנה-למלך).

ו. השואל פלי מחברו לעשות בו מלאכה פלונית 34) - אין המשאיל יכול להחזירו מתחת ידו עד שיעשה בו אותה מלאכה 35). וכן אם שאל ממנו בהמה לילך בה למקום פלוני - אינו יכול להחזירה מיד השואל עד שילך בה לשם ויחזור.

34) והשואל משך את הכלי. 35) כמו בהשאלו לזמן קצוב.

ז. האומר לחברו 36): השאילני קרדם לעדר בו הפרדס הזה - עודר בו אותו הפרדס בלבד, ואינו רשאי לעדר בו פרדס אחר. אמר לו פרדס סתם - עודר בו פרדס אחר אי זה שירצה 37). שאלו לעדר בו פרדסים הרבה של 38) - עודר בו כל הפרדסים שלו 39). ואפלו נשחת כל הפרדל בעדירה - מחזיר לו הנצב של עץ 40). וכן כל פיוצא בזה.

36) בבא-מציעא קג. 37) משמע, אפילו פרדס שאינו שלו ('טור' חושן-משפט סימן שמא). 38) בגמרא שם כתוב: "פרדיסי". רבינו מנקד הסמ"ך בפתח, ובהתאם לכך כתב כאן "הרבה שלו" (ראה הערה הבאה). 39) אבל אם אמר סתם פרדסים, אינו עודר יותר משנים, כמו שאמרו בבבא-בטרא (סט: מוכר לו "דיקלי" נתון לו שני דקלים (מגיד-משנה, וראה לחם-משנה). [וב'טור' שם כתב, שאפילו אמר כרמים סתם - עודר הוא כל הכרמים שלו (ראה 'דרכי משה' שם). ב'דרישה' שואל: למה בכרם סתם רשאי לעדור אפילו בכרם שאינו שלו, וכשאמר כרמים - עודר רק בשלו? ומבאר, שאין הדבר מתקבל על הדעת שהמשאיל הסכים שיעדור כל הכרמים שבעולם, שאם כן לא יחזיר הקרדום לידו לעולם, מה-שאי-כן בכרם אחד. וכן כתב בינמוקי יוסף' בבא-מציעא שם]. 40) ואינו משלם לו היזק. לשון הגמרא: "ומהדר ליה קתיה".

ח. השואל 41) פלי מחברו להשתמש בו, ואמר לו: השאילני דבר פלוני בטובתך. פלומר: אין אתה משאיל לי דבר זה פדרך כל המשאילין, אלא כפי טובת לבך ונדבותיך. שאינו מקפיד על הזמן אם ארך. אם קנוי 42) מיד המשאיל על זה - הרי השואל משתמש בו לעולם, עד שיתבטל הפלי מלעשות מלאכתו, ויחזיר שבריו או שיריו 43). ואין השואל רשאי לחזור ולתקן הפלי או לעשות פעם אחרת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרָק שְׁנִי

(1) מבאר דין שאלה בבעלים או שכירות בבעלים.

א. **הַשְּׂאֵל בְּבַעְלִים**², אֶפְלוּ נִגְנַב או אֶבֶד בְּפִשְׁעֵהּ - פְּטוּר³; שְׁנֵאֲמַר: אִם בְּעָלְיוֹ עָמַד לֹא יִשְׁלַם. וּבְלִבְדֵּי שְׂשֵׂאֵל הַבְּעָלִים תַּחֲלָה עִם הַחֲפִיץ⁴, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁵. וְאֶחָד הַשְּׂאֵל⁶ אֶת הַבְּעָלִים או שֶׁשְׂכָרְךָ, וְאֶחָד הַשְּׂאֵל אֶת הַבְּעָלִים לְאוֹתָהּ הַמְּלֵאכָה או שֶׁשְׂאֵלְךָ וּשְׂכָרְךָ לְמֵלֵאכָה אַחֲרָת או לְשׁוֹם דְּבָר בְּעוֹלָם. אֶפְלוּ אָמַר לַחֲבֵרוֹ: הַשְּׂקָנִי מִיָּמַי⁷, וְשֵׂאֵל מִמֶּנּוּ בְּהִמְתּוֹ, וְהִשְׁקֵהוּ וְנָתַן לוֹ אֶת הַבְּהֵמָה - הֲרִי זֶה שְׂאֵלָה בְּבַעְלִים, וּפְטוּר. מִשֶּׁךְ אֶת הַבְּהֵמָה בְּתַחֲלָה וְאַחֲרֵי כֵן הִשְׁקֵהוּ - אֵינָה שְׂאֵלָה בְּבַעְלִים. וְכֵן כָּל פְּיֻצָּא בְּזָה.

(2) ששאל או שכר גם את בעל החפץ עצמו. (3) מחלוקת רבי אחא ורבינא בבבא-מציעא צה. ופסק להקל על השואל, שאין מוציאים ממון מספק. (4) אבל אם שאל תחילה את החפץ ואחר-כך את הבעלים - אין זה שאלה בבעלים וחייב באונסין אפילו אם לא פשע (שם צז). (5) בהלכות שכירות פ"א ה"ג. (6) משנה, שם צד. (7) מימרא של רבא, שם צז. (כפ"א מהלכות שכירות נתבארו בפרוטרוט כמה דינים שנכפלו כאן בהלכות שאלה ופקדון - ראה שם).

ב. **הַשְּׂאֵל⁸ בְּהִמְתּוֹ או הַשְּׂכִירָה לְמִשְׁוִי, וְיֻצָּא עִמָּה לְסַעֲדָה⁹ עִם הַשְּׂאֵל או הַשְּׂכָר וְלִטְעֵן עִמּוֹ בְּמִשְׁאוֹ - הֲרִי זֶה שְׂמִירָה בְּבַעְלִים¹⁰. וְאִם יֻצָּא לְבִקְרַת הַמִּשְׁאוֹ בְּלִבְדֵּי וְלְרֵאוֹת שְׂאֵל יִטְעֵנוּ עָלֶיהָ יָתֵר מִן הָרְאוֹי - אֵינָה שְׂמִירָה בְּבַעְלִים¹¹.**

(8) מעשה שהיה (שם). (9) לסייע. (10) שהרי הוא עושה מלאכה בשביל השואל. (11) לפי שאינו עושה דבר לטובת השואל אלא לטובת בהמתו.

ג. **מִלְמַד תִּינוּקוֹת¹², וְהַנּוֹטֵעַ לְבָנֵי הַמְּדִינָה, וְהַמְקִיז לָהֶם אֶת הַדָּם, וְהַסּוֹפֵר שְׁלֵהוֹן, כָּל אֶחָד מֵאֵלוֹ וְכִיּוֹצָא בְּהוֹן בְּיוֹם שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בּוֹ לְעֵסֶק בְּמֵלֵאכְתּוֹן, אִם הַשְּׂאֵל או הַשְּׂכִיר לְאֶחָד מֵאֵלוֹ שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמֵלֵאכְתּוֹם - הֲרִי זֶה שְׂמִירָה בְּבַעְלִים, וְאֶפְלוּ פִּשְׁעַ בְּהַ שְׂוִמֵר - פְּטוּר¹³. אֲבָל הוּא שְׂשֵׂאֵל או שֶׁשְׂכָר מֵהֵן - חַיֵּב, שְׂאִינֵן שְׂאוּלִין לוֹ¹⁴.**

(12) שם. (13) כלמעלה בראש הלכה א. (14) הם אינם עושים מלאכה בשבילו, אלא הוא בשבילם.

ד. **הַרְבֵּי¹⁵ שֶׁהוּא מְקַרֵּא בְּרִצּוֹנוֹ לְתַלְמִידִים כָּל עַת שְׂרִיזָה וְאִיזוֹ מִסְכָּתָא שְׂרִיזָה, וְהֵם הָיוּ קְבוּעִים¹⁶ לְבּוֹא תְּמִיד, וְנִשְׁמַט לָהֶן מִמְּסַכְתָּא לְמִסְכָּתָא¹⁷ - הֲרִי הֵן שְׂאוּלִין אֶצְלוֹ, וְאִין הוּא שְׂאוּל לָהֶם. וּבְיוֹם הַפְּרָק¹⁸, שֶׁהִפְלֵ פְּאִין לְשִׁמְעַ עֲנִין אוֹתוֹ מוֹעֵד - הֲרִי הוּא שְׂאוּל לָהֶם, וְהֵם אֵינֵן שְׂאוּלִין לוֹ.**

(15) שם. (16) מחויבים. (17) רשאי הוא להפסיק את

הלימוד במסכתא זו ולעבור למסכתא אחרת. (18) בגמרא: "ביומי דכלה" ומפרש רבינו: בימים שלפני הרגל, שהחכם דורש בעניני הרגל ואינו יכול להפסיק ולעבור לענינים אחרים.

ה. **הָאוֹמֵר לְשְׁלוּחוֹ: צֵא וְהִשְׂאֵל עִם פְּרֵתִי - אֵינָה שְׂאֵלָה בְּבַעְלִים¹⁹; שְׁנֵאֲמַר: אִם בְּעָלְיוֹ עָמַד לֹא יִשְׁלַם - הַבְּעָלִים עֲצָמָן, לֹא שְׁלִיחַ. אָמַר לְעַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי: צֵא וְהִשְׂאֵל עִם פְּרֵתִי - הֲרִי זֶה שְׂאֵלָה בְּבַעְלִים; שְׂיַד הָעַבֵּד כִּי רַבּוֹ. נִשְׂאֵל הָעַבֵּד עִמָּה שְׂאֵל מְדַעַת רַבּוֹ - אֵינָה שְׂאֵלָה בְּבַעְלִים²⁰.**

(19) בעיא בגמרא שם צו. ולא נפשטה בפירוש, והרי"ף (שם) פשטה מזה שאמרו שם בסוף העמוד, שאם אמר לעבדו הכנעני צא והישאל עם פרתִי - הרי זו שאלה בבעלים, מפני שיד עבד כיד רבו. משמע, שבשליח ישראל, שאין ידו כיד רבו, אין זה שאלה בבעלים, ורבינו קיבל דעתו. (20) שהעבד אינו יכול להשאל את עצמו לאחרים בלי הסכמת בעליו.

ו. **הַשְּׂאֵל מִן הָאִשָּׁה²¹, וְנִשְׂאֵל לוֹ בְּעֵלָה - אֵינָה שְׂאֵלָה בְּבַעְלִים; שְׂקָנִין פְּרוֹת - אֵינּוּ כְּקָנִין הַגּוֹרֵף²², וְאִין לְבַעַל אֵלָא פְּרוֹת.**

(21) שם אמרו, שדין זה תלוי במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש אם קנין פירות כקנין הגוף, שהרי הבעל זוכה בנכסי אשתו לאכול פירותיהם והגוף נשאר ברשותה, ופסק רבינו שאינה שאלה בבעלים. (22) כריש לקיש נגד דעת רבי יוחנן, מפני שרבא אמר שם: קרא ומתניתא מסייעי לריש לקיש (רדב"ז פ"ד מה' ביכורים ה"ו). ועוד, שאביי בגיטין מח: סובר כריש לקיש (ראה לחם-משנה).

ז. **הַשְּׂאֵל מֵאִשְׁתּוֹ²³, או שְׂתַפִּין שְׂשֵׂאֵלוֹ זֶה מְזָה²⁴ - הֲרִי זֶה שְׂאֵלָה בְּבַעְלִים²⁵. וְאִם אָמַר הַשְּׂתַפִּי לַחֲבֵרוֹ²⁶: הַשְּׂאֵלְנִי הַיּוֹם וְאִשְׂאֵלְךָ לְמַחֵר - אֵינָה שְׂאֵלָה בְּבַעְלִים.**

(23) ב"מ צו: (24) אחד שאל מחבירו דבר אפילו שאינם שותפים בו (כסף-משנה). (25) האשה עוסקת תמיד במלאכתו של בעלה, וכן השותף שאל לחבירו בעסק השותפות (למעלה בה"ב למדנו, שאפילו שאל את הבעלים למלאכה אחרת - הרי זו שאלה בבעלים). (26) במגיד-משנה מפרש בבא זו, כשאינם שותפים - אלא שאלו זה מזה, שאם הוא שותף ממש הרי זו שאלה בבעלים אע"פ שלא אמר השאלני היום ואשאלך מחר. [פירוש זה דחוק מאוד, שהרי כתוב בפירוש: "אמר השותף לחבירו". ומהר"ם פדוואה (הובא בכ"מ שם) מפרש שמדובר בשותף, וכשאמר ואשאלך מחר - גילה דעתו שהיום לא יהיה עמו במלאכתו].

ח. **שְׂאֵל²⁷ מִן הַשְּׂתַפִּין²⁸ וְנִשְׂאֵל לוֹ אֶחָד מֵהֶן, וְכֵן הַשְּׂתַפִּין²⁹ שְׂשֵׂאֵלוֹ וְנִשְׂאֵל לְאֶחָד מֵהֶן - הֲרִי זֶה סְפָק³⁰ אִם הִיא שְׂאֵלָה בְּבַעְלִים אִם אֵינָה. לְפִיכֵךְ:**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואין השכירות מוסיפה דבר, ולפיכך יש לראות את השכירות כהמשך השאלה והרי היא היתה בבעלים. בגמרא לא נפשטה הבעיא בפירוש, אלא לפי שאמרו שם: "אם תימצא לומר שכירות בשאלה מישך שייכא וכו'" פסק רבינו כך כדרכו בכל מקום לפסוק כאם תימצא לומר. (41) בגמרות שבידינו, כתוב גם כאן (לפני הבעיא השלישית) "אם תימצא לומר", אולם הגירסא אינה ברורה (ראה רש"י ו'תוספות' שם), ולפיכך לא סמך רבינו על גירסא מפוקפקת, ודן את הבעיא כאילו לא נפשטה. וצדדי הבעיא הם: אפשר לומר, הרי השאלה מוסיפה על השכירות חיוב אונסין, ולכן אין לראות בה המשך השכירות שהיתה בבעלים, ומאידך אפשר לומר, הרי חיובי השכירות (גניבה ואבידה) כלולים בשאלה, ו"כיון דשייכא במקצת, כמאן (כמו) דשייכא בכלה דמי" (לשון הגמרא). בשני הדינים האחרונים הבעיא (שם) היא, אם ההפסק מבטל לגמרי את הפעולה הראשונה או חזרה למקומה, ומכיוון שזו היתה בבעלים דינה כשאלה בבעלים (ע"פ פירוש רש"י שם). בגמרות שבדפוסים שלנו כתוב: "וחזר ושאלה", וכן "וחזר ושכרה" בלי הסיוס שלא בבעלים, אולם רבינו (וכן רש"י) גורסים כמו שכתוב כאן. (42) בעיות אלו נשאר בגמרא בתיקו. [ברא"ש בבא קמא יח: כתב, שבעיא שאמרו עליה בגמרא "תיקו" – אפילו אם תפס מוציאם מידו. וראה ש"ך (שם) ס"ק י'].
יא. אִשָּׁה שֶׁשָּׂאלָה וְאַחַר כֵּן נִשְׂאת - הֲרִי הִבְעֵל כְּלוּקָח מִמֶּנָּה⁴³, וְאִינוּ לֹא שׁוֹמֵר שְׂכָרָה⁴⁴ וְלֹא שׁוֹאֵל לְפִיכָף, אִם הִיְתָה דִּבְרֵי הַשְּׂאֵלָה בְּהִמָּה, וְהָיָה הִבְעֵל פְּטוּר, אִךְ עַל פִּי שֶׁהוּא מְשַׁתְּמֵשׁ בָּהּ⁴⁵ כֵּן יִמָּי שְׂאֵלְתָהּ, אֲפֹלוּ פִּשְׁעֵי⁴⁶, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלוּקָח; וְהָאִשָּׁה חִיבַת לְשֵׁלֵם פְּשִׁיחָהּ לָהּ מִמּוֹן. וְאִם הוֹדִיעָה אֶת בְּעָלָהּ שֶׁהִיא שְׂאֵלָה - הֲרִי זֶה נִכְנָס תַּחְתֵּיהָ⁴⁷. כֵּן שְׂאֵמְרָנוּ שֶׁהִיא שְׂאֵלָה בְּבָעִלִים, כֵּן אִם הִיָּה שׁוֹכֵר אוּ נוֹשֵׂא שְׂכָר - הֲרִי הִיא שְׂכִירֹת בְּבָעִלִים וּפְטוּר; וְכֵן שְׂאֵינָה שְׂאֵלָה בְּבָעִלִים, כֵּן אֵינָה שְׂכִירֹת בְּבָעִלִים; וְכֵן שֶׁהוּא סֹפֵק בְּשְׂאֵלָה, כֵּן הוּא סֹפֵק בְּשְׂכִירֹת.

כל הדינים שבהלכה זו, בעיות הן שלא נפשטו בגמרא שם, ומפרש רבינו שכולן נשאלו לענין שאלה בבעלים (לרש"י שם דרך אחרת בזה – מגיד-משנה). (33) שם, בעיות שלא נפשטו. (34) כגון ששאל סוס או פרד העומדים לרכיבה כדי שיתראה כעשיר. (35) בכל אחת חצי פרוטה. (36) ודינם כמו בהלכה הקודמת. בגמרא שם, שאל רמי בר חמא סתם "מהו", ולא הזכיר כלל "בעלים", ופירש רש"י שבכל ארבע הבעיות שאל, אם יש כאן דין שאלה וחייב באונסין או מקרים כאלה לא נכללו במה שכתבה תורה (שמות כב, יג) "וכי ישאל . . . שלם ישלם", אולם מלשונו של רבינו כאן משמע שהוא מפרש את הבעיות האלו לענין שאלה בבעלים. ולא מצאו נושאי-כליו הסבר מתקבל על הדעת, למה אין אלו שאלה בבעלים (ראה מגיד-משנה ולחם-משנה). [ונכתב ה'טור' בשם הרמ"ה, שהשואל שתי פרות לעשות בהן – בכל אחת מהן – פחות משהו פרוטה, חייב בגניבה ואבידה כשומר שכר, מפני שהוא קיבל הנאה שוה פרוטה, ובעייתו של רמי בר חמא נוגעת רק לחיוב אונסין כשואל. ומדבריו למד הש"ך (חושן-משפט סי' שמו ס"ק ו) ששומר שכר אינו חייב בגניבה ואבידה כשהנאתו פחותה משהו פרוטה (ראה רא"ש ב"מ פ"ח סי' א, ופולפולא חריפתא שם)].

י. שְׂאֵלָה³⁷ בְּבָעִלִים וּשְׂכָרָה³⁸ שְׂאֵל בְּבָעִלִים - פְּטוּר³⁹; שֶׁשְׂכִירֹת תְּלוּי בְּשְׂאֵלָה⁴⁰. אֲבָל אִם שְׂכָרָה בְּבָעִלִים, וְחִזַּר וּשְׂאֵלָה שְׂאֵל בְּבָעִלִים⁴¹; אוּ שֶׁשְׂאֵלָה בְּבָעִלִים, וְחִזַּר וּשְׂכָרָה שְׂאֵל בְּבָעִלִים, וְחִזַּר וּשְׂאֵלָה שְׂאֵל בְּבָעִלִים; אוּ שֶׁשְׂכָרָה בְּבָעִלִים, וְחִזַּר וּשְׂאֵלָה שְׂאֵל בְּבָעִלִים, וְחִזַּר וּשְׂכָרָה שְׂאֵל בְּבָעִלִים - כֵּן אֵלוֹ סֹפֵק שְׂמִירָה בְּבָעִלִים הוּא⁴².

(37) בעיא שם צח: (38) לפני שהחזירה למשאל – שכרה ממנו. (39) אפילו מגניבה ואבידה, כדין שוכר בבעלים (ראה למעלה ה"א). (40) לשון הגמרא: "שכירות בשאלה מישך שייכא". פירוש, כל חיובי שכירות ישנם גם בשאלה

אִם מֵתָה - אִינוּ מְשַׁלְּמִים, וְאִם תִּפְסוּ הַבְּעָלִים - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם; פְּשַׁע בָּהּ - הֲרִי זֶה מְשַׁלְּמִים³¹.

כל הדינים שבהלכה זו, הם בעיות שלא נפשטו (שם). (28) דבר השייך לשותפות. (29) המשאל את החפץ, נשאל לאחד מן השותפים. (30) רבינו דן כל בעיא שלא נפשטה – כספק, ולפיכך אין מוציאם מיד המוחזק. (31) בדין פשיעה בבעלים, נחלקו רב אחא ורבינא (בבא-מציעא צה). ולא נפסקה הלכה שם, ולכן פסק רבינו לקולא לנתבע כדרכו (וכן דרכו של הר"ף). אולם כאן ניתוסף עוד גורם לטובת הנתבע: שמה אין כאן שאלה בבעלים כלל, ולפיכך פסק לטובת התובע.

ט. הַשְּׂוֹאֵל³² אֶת הַבְּהֵמָה³³ בְּבָעִלִים לְרִבְעָה, אוּ לְהִרְאוֹת בָּהּ³⁴, אוּ לְעֲשׂוֹת בָּהּ פְּחוֹת מִשְׁוֹה פְּרוּטָה³⁵, אוּ שֶׁשְׂאֵל שְׁתֵּי פְּרוֹת לְעֲשׂוֹת בָּהֶן שְׁוֹה פְּרוּטָה - הֲרִי כֵּן אֵלוֹ סֹפֵק שְׂאֵלָה בְּבָעִלִים³⁶.

כל הדינים שבהלכה זו, בעיות הן שלא נפשטו בגמרא שם, ומפרש רבינו שכולן נשאלו לענין שאלה בבעלים (לרש"י שם דרך אחרת בזה – מגיד-משנה). (33) שם, בעיות שלא נפשטו. (34) כגון ששאל סוס או פרד העומדים לרכיבה כדי שיתראה כעשיר. (35) בכל אחת חצי פרוטה. (36) ודינם כמו בהלכה הקודמת. בגמרא שם, שאל רמי בר חמא סתם "מהו", ולא הזכיר כלל "בעלים", ופירש רש"י שבכל ארבע הבעיות שאל, אם יש כאן דין שאלה וחייב באונסין או מקרים כאלה לא נכללו במה שכתבה תורה (שמות כב, יג) "וכי ישאל . . . שלם ישלם", אולם מלשונו של רבינו כאן משמע שהוא מפרש את הבעיות האלו לענין שאלה בבעלים. ולא מצאו נושאי-כליו הסבר מתקבל על הדעת, למה אין אלו שאלה בבעלים (ראה מגיד-משנה ולחם-משנה). [ונכתב ה'טור' בשם הרמ"ה, שהשואל שתי פרות לעשות בהן – בכל אחת מהן – פחות משהו פרוטה, חייב בגניבה ואבידה כשומר שכר, מפני שהוא קיבל הנאה שוה פרוטה, ובעייתו של רמי בר חמא נוגעת רק לחיוב אונסין כשואל. ומדבריו למד הש"ך (חושן-משפט סי' שמו ס"ק ו) ששומר שכר אינו חייב בגניבה ואבידה כשהנאתו פחותה משהו פרוטה (ראה רא"ש ב"מ פ"ח סי' א, ופולפולא חריפתא שם)].

י. שְׂאֵלָה³⁷ בְּבָעִלִים וּשְׂכָרָה³⁸ שְׂאֵל בְּבָעִלִים - פְּטוּר³⁹; שֶׁשְׂכִירֹת תְּלוּי בְּשְׂאֵלָה⁴⁰. אֲבָל אִם שְׂכָרָה בְּבָעִלִים, וְחִזַּר וּשְׂאֵלָה שְׂאֵל בְּבָעִלִים⁴¹; אוּ שֶׁשְׂאֵלָה בְּבָעִלִים, וְחִזַּר וּשְׂכָרָה שְׂאֵל בְּבָעִלִים, וְחִזַּר וּשְׂאֵלָה שְׂאֵל בְּבָעִלִים; אוּ שֶׁשְׂכָרָה בְּבָעִלִים, וְחִזַּר וּשְׂאֵלָה שְׂאֵל בְּבָעִלִים, וְחִזַּר וּשְׂכָרָה שְׂאֵל בְּבָעִלִים - כֵּן אֵלוֹ סֹפֵק שְׂמִירָה בְּבָעִלִים הוּא⁴².

(37) בעיא שם צח: (38) לפני שהחזירה למשאל – שכרה ממנו. (39) אפילו מגניבה ואבידה, כדין שוכר בבעלים (ראה למעלה ה"א). (40) לשון הגמרא: "שכירות בשאלה מישך שייכא". פירוש, כל חיובי שכירות ישנם גם בשאלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. אָמַר לוֹ הַשְׁוֹאֵל: הַפִּישָׁה בְּמִקְלָהּ וְהִיא תְּכַוֵּן מֵאֲלֵיהָ, וְעֵשָׂה הַמְּשָׁאֵל כֶּף - אֵין הַשְׁוֹאֵל חַיב בָּהּ עַד שֶׁתִּפְגַּס לְרִשּׁוֹתָיו⁹, אָבַל מִתָּה בְּדֶרֶךְ - פְּטוּר. וְכֵן בְּשִׁעָה שֶׁמִּחְזְרָה¹⁰ הַשְׁוֹאֵל לְבַעֲלִים¹¹, אִם שְׁלָחָה בְּיַד אַחֵר, וּמִתָּה קִדְם שֶׁתִּגְעִיעַ לְרִשּׁוֹת הַמְּשָׁאֵל - הֲרִי זֶה חַיב, שְׁעֵדִין הִיא בְּאַחֲרֵי הַשְׁוֹאֵל. וְאִם שְׁלָחָה מִדַּעַת הַמְּשָׁאֵל עַל יְדֵי אַחֵר, וּמִתָּה - פְּטוּר. שְׁלָחָה בְּיַד עַבְדּוֹ הַפְּנֻעֵנִי, אָף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ הַמְּשָׁאֵל שְׁלַח, אִם מִתָּה בְּדֶרֶךְ - חַיב; וְשִׂיד הָעֶבֶד בְּיַד רַבּוֹ, וְעֵדִין לֹא יִצְאָת מִיַּד הַשְׁוֹאֵל. בְּמָה דְּכָרִים אָמּוּרִים¹²? בְּשֶׁחֲזָרָה בְּתוֹךְ יְמֵי שְׁאֵלְתָהּ; אָבַל אִם הִחְזִירָה אַחֵר יְמֵי שְׁאֵלְתָהּ - הֲרִי זֶה פְּטוּר, אִם מִתָּה בְּדֶרֶךְ¹³; שֶׁאֲחֵר יְמֵי שְׁאֵלְתָהּ יִצְאָת מִדִּין שְׁאֵלָה, וְהֲרִי הוּא כְּשׁוֹמֵר שְׂכָרָה¹⁴. לְפִיכָף, אִם נִשְׁפִּית אוֹ מִתָּה אַחֲרֵי יְמֵי שְׁאֵלְתָהּ¹⁵ - פְּטוּר¹⁶. וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בְּזָה.

9 בגמרא שם אמר רב, שהמשנה האומרת, "ביד עבדך חייב" התכוונה גם לעבד כנעני וכגון שאמר שהעבד יכישו במקל ותלך מאליה, ושמואל מעמידה בעבד עברי בלבד, ולמד רבינו מזה, ששמואל חולק על רב בדין הכישה במקל, ולפיכך לא מצא אפשרות להעמיד את המשנה בעבד כנעני, ובהתאם לכלל שבידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות - פסק כמותו (מגיד משנה). (10 משנה שם צח: 11) הרי היא ברשות השואל כל זמן שלא הגיעה ליד המשאיל או ליד אדם שהמשאיל הסכים מראש לשלוח על ידו. (12) שהפרה נשאת ברשותו של השואל לענין חיוב אונסים כל זמן שלא הגיעה לרשות המשאיל (רש"י שם). (13) מימרא של רב חיסדא שם פא. (14) אמימר שם, והוא נמק: מכיוון שהשואל נהנה מן הפרה בימי שאלתה תיקנו שיהא חייב בגניבה ואבידה גם אחר שכלו ימי השאלה (סמ"ע חושן משפט סימן שמ סעיף קטן יב). (15) אפילו נמצאת עדיין בבית השואל. (16) מאונסין. מלמדנו רבינו שאין כל הברל בין החזירה וטרם הגיעה לרשות המשאיל ובין לא עשה שום פעולה של החזרה. וכן נפסקה הלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן שמ, ה ראה בית יוסף (שם).

ג. הַשְׁוֹאֵל פָּרָה מִחֲבָרָיו¹⁷, שְׁאֵלָה חֲצִי הַיּוֹם וְשָׁכְרָה חֲצִי הַיּוֹם, שְׁאֵלָה הַיּוֹם וְשָׁכְרָה לְמַחֵר, שְׁאֵל אַחַת וְשָׁכְרָה אַחַת וּמִתָּה אַחַת מִהֵן, הַמְּשָׁאֵל אוֹמֵר: שְׁאֵלָה מִתָּה¹⁸, בַּיּוֹם שֶׁהִיְתָה שְׁאֵלָה מִתָּה¹⁹, בְּשִׁעָה²⁰ שֶׁהִיְתָה שְׁאֵלָה מִתָּה, וְהַשְׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ, אוֹ שֶׁאָמַר הַשְׁוֹאֵל: שְׁכֹרָה מִתָּה, בַּיּוֹם שֶׁהִיְתָה שְׁכֹרָה מִתָּה, בְּשִׁעָה שֶׁהִיְתָה שְׁכֹרָה מִתָּה, וְהַמְּשָׁאֵל אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ, אוֹ שֶׁאָמַר זֶה: אֵינִי יוֹדֵעַ, וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - הַמוֹצֵיא מִחֲבָרָיו עָלָיו הֲרָאָהּ. לֹא הִיְתָה שָׁם רְאָיָה - יִשְׁבַּע הַשְׁוֹכֵר עַל הַשְׁכֹּרָה שֶׁמִּתָּה, אוֹ שְׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, וְפְטוּר²¹. זֶה אוֹמֵר שְׁאֵלָה, וְזֶה אוֹמֵר שְׁכֹרָה - יִשְׁבַּע הַשְׁוֹמֵר עַל

שמשתמשים בפרה או שאפשר להם להשתמש בה. ולמה הבעל פטור לגמרי אף-על-פי שכוחו גרוע מכוחם של יורשים? שם המדובר כשידעו היורשים שהפרה שאולה, שהרי בבא שניה מתחילה: "חשבו שהיא של אביהם", מכלל שעד כאן דיברנו בידעו שהיא שאולה (ראה לחם משנה). והראב"ד כאן משיג על דעת רבינו, וכותב: "והוא שקיבל אותה על עצמו בשאלה". אבל כשהודיעה לו ולא קיבל על עצמו בשאלה - לא נכנס תחתיה, ולפי דעתו אין הברל בזה בין בעל ליורשים. ומסתבר שהראב"ד משווה לגמרי בעל ליורשים, וסובר כר"י שבעל חייב בפשיעה (ראה בהערה הקודמת).

~ יום שני י"ג טבת ~

פָּרָק שְׁלִישִׁי

1) מבאר דין שואל פרה ושלחה לו המשאיל ביד עבדו, ודין שאלה חצי היום ושכרה חצי היום, ודין שאל אחת ושכר אחת, זה אומר שאולה מתה וזה אומר שכורה מתה.

א. הַשְׁוֹאֵל² אֶת הַפָּרָה מִחֲבָרוֹ, וְשְׁלָחָה לוֹ הַמְּשָׁאֵל בְּיַד בְּנוֹ³ אוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ אוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ⁴, אָפְלוֹ שְׁלָחָה לוֹ בְּיַד בְּנוֹ אוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ אוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ שֶׁל שְׁוֹאֵל⁵, וּמִתָּה קִדְם שֶׁתִּפְגַּס לְרִשּׁוֹת הַשְׁוֹאֵל - הֲרִי זֶה פְּטוּר⁶. וְאִם אָמַר לוֹ הַשְׁוֹאֵל: שְׁלָחָה לִי בְּיַד בְּנִי, בְּיַד עַבְדִּי, בְּיַד שְׁלוּחִי, אוֹ בְּיַד עַבְדְּךָ הָעֶבְרִי אוֹ בְּיַד שְׁלוּחְךָ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַמְּשָׁאֵל: הֲרִינִי מְשָׁלָחָה בְּיַד בְּנִי, בְּיַד עַבְדְּךָ, בְּיַד שְׁלוּחְךָ, בְּיַד בְּנִי, בְּיַד עַבְדִּי הָעֶבְרִי, בְּיַד שְׁלוּחִי, וְאָמַר לוֹ הַשְׁוֹאֵל: שְׁלַח, וְשְׁלָחָה, וּמִתָּה בְּדֶרֶךְ - הֲרִי זֶה חַיב⁷. שְׁלָחָה לוֹ הַמְּשָׁאֵל בְּיַד עַבְדּוֹ הַפְּנֻעֵנִי, אָף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ הַשְׁוֹאֵל שְׁלַח, וּמִתָּה - פְּטוּר⁸; מִפְּנֵי שֶׁיָּדוּ בְּיַד רַבּוֹ, וְעֵדִין לֹא יִצְאָת מִרִשּׁוֹת הַמְּשָׁאֵל.

2) משנה בבא מציעא צח: 3) של המשאיל. 4) בין עבד עברי ובין כנעני. 5) השואל עשה אותו שליח לקבל את הפרה מיד המשאיל, ולא אמר למשאיל: שלח לי ביד פלוני. 6) רבינו אינו מחלק כאן בין עשאו שליח בעדים לעשאו שלא בעדים וגם כתב סתם: "שלוחו של שואל" ומשמע אפילו שליח ממש וזה נגד דעת רב חסדא (בבא קמא קד). שהמדובר במשנה בשכירו ולקטו (באדם המושכר לו או לוקט אצלו שיבולים בקביעות) ואין עדים שעשאו שליח לדבר זה. ופליאה היא, שהרי בהלכות גזילה פרק ז הלכה י פסק כרב חסדא. אולם מצאנו בכמה מקומות שרבינו מביא לשון המשנה ככתבה וסומך על הביאורים שנאמרו בגמרא ונראה שגם כאן נהג כך. 7) מכיוון שאמר למשאיל: "שלח" עשה יד השליח כידו ממש. 8) במשנה נאמר סתם: שלחה לי ביד וכו' עבדך וכו' חייב ולא חילקו בין עבד עברי לעבד כנעני, אלא בגמרא שם (צט). מפרש שמואל מה ששינוי "שלחה לי ביד עבדך חייב" היינו בעבד עברי שאין גופו קנוי לבעליו, אבל בעבד כנעני פטור מפני שלא יצאה מרשותו. ראה הלכה הבאה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חמישים שהטילה עליו התורה שבועת מודה במקצת. (27 שאינו חייב, שהרי אינו יודע. ולמה בשואל פרה אחת (בהלכה הקודמת) וטוען אינו יודע אין מטילים עליו שבועת השומרים, שמתה כדרכה ולא פשע בה ועל ידי גלגול יחוייב לישבע ששכורה מתה ומתוך שאינו יכול להישבע - ישלם? מפני ששבועת שלא פשע היא על טענת שמא אין כוחה יפה לחייבו ממון על ידי גלגול (מגיד משנה). [בש"ך שם מפרש שהמדובר, כשיש עדים שמתה כדרכה או שהמשאיל מאמין לו, והבית יוסף שם כותב ששבועת היסט של השואל האומר אינו יודע היא מטעם גלגול ולא ביאר למה אין מגלגלים שבועת התורה ואומרים מתוך וכו'. ראה שולחן ערוך שם, סמ"ע וש"ך שהאריכו לברר סוגייה זו]. (28 גמרא שם.

פָּרָק רְבִיעִי

(1 מבאר דיני שומר חנים ודין שמירת הפיקדון, כיצד ישמור אותו, ודין שומר שמסר לאשתו ובניו.

א. הַמְּפָקֵד אֶצֶל חֲבֵרוֹ בְּחֵנִים², וְנִגְנַב אוֹ אֶבֶד - הָרִי זֶה נִשְׁפָּע³ וְנִפְטָר; וְשִׁנְאַמַּר: וְנִגְנַב מִבֵּית הָאִישׁ וְגו', וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים⁴ אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמַלְאֲכַת רַעְיָהוּ⁵. וּמַגְלִילִין עָלָיו בְּתוֹף הַשְּׁבוּעָה⁶: שְׁלֹא פָּשַׁע, אֲלֵא שָׁמַר כְּדֹרֶף הַשּׁוֹמְרִין, וְלֹא שָׁלַח בּוֹ יָד וְאַחַר נִגְנַב; וְשֵׁאִם נִגְנַב אַחַר שְׁשָׁלַח יָד בְּפִקְדוֹן - חַיֵּב בְּאַחֲרֵיּוֹתָו⁷.

(2 אינו מקבל כלום בעד שמירתו. (3 שנגנבה או נאבדה. בבבא-קמא קז: אמרו שמשביעים אותו שלוש שבועות: שלא פשעתי (שמרתי כראוי), שלא שלחתי בה יד (שלא השתמשתי בפקדון לטובת עצמי) ושאינה ברשותי. ושיטת רבינו עייקף השבועה שנאמרה בתורה היא, שאינה ברשותו אלא נגנבה או נאבדה - כטענתו. (4 והכוונה שיקרב לבית-דין להישבע (בבא-קמא סג:) (5 מפרש רבינו: אימתי נשבע שנגנבה ונפטר - "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו", אבל אם שלח בה יד - חייב אפילו נגנבה או נאבדה. (6 כשהוא נשבע שנגנבה, כוללים בה גם שתי השבועות האחרות, כמו שמבאר רבינו והולך. (7 בבא-מציעא מא: (ראה לקמן פ"ו ה"ג ובהערות שם).

ב. הוֹאִיל וּפְטָר הַפְּתוּב אֶת שׁוֹמְרֵי חֵנִים מִן הַגְּנֵבָה, קָל וְחִמְרָ מִן הָאֲנָסִין הַגְּדוֹלִים, כְּגוֹן שְׁבוּרָה וּשְׁבוּיָה וּמִתָּה. וְהוּא שְׁלֹא שָׁלַח יָד בְּפִקְדוֹן; אֲבָל שָׁלַח יָד בְּפִקְדוֹן - חַיֵּב בְּאֲנָסִיּוֹ⁸. כִּיצַד דִּרְף הַשּׁוֹמְרִים? הַכֹּל לְפִי הַפְּקָדוֹן⁹: וְיֵשׁ פְּקָדוֹן, שְׁדִרְף שְׁמִירְתוֹ לְהִנְיָחוֹ בְּבֵית שְׁעָרָו¹⁰, כְּגוֹן הַקּוֹרוֹת וְהָאֲבָנִים; וְיֵשׁ פְּקָדוֹן, שְׁדִרְף שְׁמִירְתוֹ לְהִנְיָחוֹ בְּחֶצְרָו¹¹, כְּגוֹן חֲבִילוֹת פֶּשֶׁתָן הַגְּדוֹלוֹת וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן; וְיֵשׁ פְּקָדוֹן, שְׁדִרְף שְׁמִירְתוֹ לְהִנְיָחוֹ בְּבֵיתוֹ, כְּגוֹן שְׁמֵלָה וְטָלִית; וְיֵשׁ פְּקָדוֹן, שְׁדִרְף שְׁמִירְתוֹ לְהִנְיָחוֹ בְּתֵבָה אוֹ בְּמַגְדָּל¹² וְנוֹעַל עָלָיו, כְּגוֹן בְּגָדֵי מָשִׂי וְכֵלֵי כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן.

(8 מכיון ששלח בה יד שלא ברשות בעלים - נעשה גזלן,

הַשְּׁכוּרָה שְׁמִתָּהּ כְּדֹרֶפָה²² כְּמוֹ שֶׁטָּעַן, וְיִגְלַגֵּל עָלָיו שֶׁהַשְּׁכוּרָה הִיא שְׁמִתָּה.

(17 משנה שם צז: כפי שנתבארה בגמרא שם צח. (18 זה נמשך לדין שאל אחת ושכר אחת. (19 שייך לדין שאלה היום ושכרה למחר. (20 שייך לשאלה חצי יום ולשכרה חצי יום. (21 רבינו אינו מחלק בין משאיל טוען ברי לטוען שמא ובשניהם אמר יישבע השוכר ויפטור. ובנימוקי יוסף בסוגייה שלנו מקשה למה הוא פטור כשטוען אינו יודע? הלא הוא מודה ששאל את הפרה ונתחייב אז באונסין לפי שיטת רבינו למעלה (פרק א הלכה ו) שהלכה כלשון ראשון של רבא, אלא שאינו יודע אם מתה בזמן שהייתה שאולה או אחר שעבר זמן זה, ואם כן הרי זה כאומר לויתי ואיני יודע אם פרעתי, שהוא חייב (ראה פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ט) ובשיטה מקובצת בסוגייה שלנו מתרץ בשם הריטב"א, שאפילו לדעת האומר שבשעת משיכת הפרה נתחייב באונסין אין זה חיוב גמור, שהרי הפרה עודה בריאה ושלימה, אלא הכוונה לשעבוד נכסיו של השואל ואם יארע אונס יגבה המשאיל בתוקף אותו השעבוד את הנכסים אפילו ימכרם בינתיים, ולפיכך כשהשואל טוען אינו יודע אם מתה כשהייתה שאולה - הרי זה כאומר איני יודע אם נתחייבתי שהוא נשבע ונפטר (רבינו שם הלכה ח. ראה מה שכתבנו למעלה בפרק א הלכה ה בשם הכסף משנה וראה לחם משנה כאן). ושבועה זו היא שבועת היסט מתקנת רב נחמן, אבל מדין המשנה פטור גם משבועה (כסף משנה). ומה שפסק רבינו בהלכות טוען ונטען שם, שאין נשבעים אפילו היסט על טענת שמא היינו בהלוואה, שעל התובע לידע אם הלווה או לא, אבל המשאיל שלא היה נוכח בזמן האונס אינו יכול לדעת אם זה אירע בתקופת השאלה או לא וטענת שמא שלו מבוססת ולפיכך על השואל להישבע (לחם משנה). (22 ולא פשע בה, וגם לא נגנבה או אבדה, שהרי השוכר חייב בכל אלה האירועים (ראה ש"ך חושן משפט סימן שדמ סעיף קטן ג-ד וראה כאן הלכה ד).

ד. הַשְּׂאִילוֹ שְׁתֵּי פְרוֹת, חֲצִי הַיּוֹם בְּשִׂאֲלָה וְחֲצִי הַיּוֹם בְּשִׂכְרוֹת, הַמְּשִׂאֵל²³ אוֹמַר: בְּזִמְן הַשְּׂאֲלָה מֵתוֹ, וְהִלָּה אוֹמַר: אַחַת מִתָּה²⁴ בְּזִמְן הַשְּׂאֲלָה²⁵, וְהֵאחֲרָת אֵינִי יוֹדֵעַ²⁶ - מֵתוֹף שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְשַׁבַּע²⁷ יְשֵׁלֵם הַשְּׂתִים. וְכֵן²⁸ אִם מָסַר לוֹ שְׁלֹשׁ פְרוֹת, שְׁתֵּים וְשְׂאוֹלוֹת וְאַחַת שְׁכוּרָה, הַמְּשִׂאֵל אוֹמַר: שְׁתֵּים הַשְּׂאוֹלוֹת הֵן שְׁמֵתוֹ, וְהַשְּׂאֵל אוֹמַר: אַחַת הַשְּׂאוֹלָה מִתָּה וְדַאי, אֲבָל הַשְּׁנֵיָה שְׁמֵתָה אֵינִי יוֹדֵעַ אִם הַשְּׂאוֹלָה הֵאחֲרָת אוֹ הַשְּׁכוּרָה - מֵתוֹף שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְשַׁבַּע, שְׁהָרִי אוֹמַר אֵינִי יוֹדֵעַ, יְשֵׁלֵם הַשְּׁתִים. וּבְהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנוֹטֵעֵן יִתְבָּאֵר דִּין זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִכָּל הַטּוֹעֲנִין שְׂאִינָן יָכוֹלִים לְהַשְׁבַּע, וְכִיצַד מְשִׁלְמִין, וּמֵאִי זֶה טַעַם הֵם מְשִׁלְמִים.

(23 שם צד. (24 שלא מחמת מלאכה. (25 ועליו לשלם דמיה. (26 הרי זה כדין תבעו מאה והוא מודה שחייב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומוסיף הרמב"ם (ענין שאינו מופיע בגמרא) "ויתן עלי טפח עפר" היינו שלא די בכך שישנה תנועה של ביטול, אלא שצריך לכסות את הכספים ב"טפח עפר" להורות שזהו עניין עיקרי בכל ענייני העולם.

עצה זו נאמרת לכל-לראש לעשירות בתורה, כמו שנאמר "ונפשי כעפר לכל תהיה" שהוא תנאי ל"פתח לבי בתורתך" ומשם תושפע לו גם עשירות בפועל.

(על פי "יין מלכות" ספר משפטים, סימן ר, מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(17) מטבעות של כסף (דין גושי כסף, יבוארו למטה).
(18) דינרי זהב. (19) כשמואל, שם. בספרים שלפנינו, כתוב שם: "והאידנא דשכיחי גשושאי (בזמנינו ששכיחים גנבים התוחכים שפודים בקרקע כדי לגשש את הטמון בו) אין להן שמירה אלא בשמי קורה". אולם הרי"ף השמיט פיסקא זו (אפשר שלא נמצאה בספרים שבידו), ופסק כשמואל, ורבינו הולך בשיטתו, כדרכו. בגמרא שם אמרו שצריך לכסות בעובי טפח, ומפרש הרי"ף שהמדובר בטומן בקרקע וצריך להעמיק טפח, וכן כותב רבינו כאן. וה"טור" כותב, שהדברים אמורים גם בכותל, היינו, שצריך להעמיק טפח בעובי הכותל (לחם-משנה). (20) בגמרא שם, אמר רבא: ומודה שמואל בכותל. (21) בגמרא: "בטפח הסמוך לקרקע או בטפח הסמוך לשמי קורה", וכן כתב גם הרי"ף. ולא נתבאר למה השמיט רבינו את הפיסקא הראשונה. בלחם-משנה מתרץ, שרבינו מסתמך על מה שאמר "אבל לא באמצע הכותל", וקשה מאוד לקבל ישוב דחוק זה, שאם לכך התכוון – היה לו להשמיט את הפיסקא השניה ולא את הראשונה. (22) מלשון "לחפור את הארץ" (יהושע ב, ג). פירושו, יבדקו היטב כגון ע"י דפיקות, ולקבוע אם יש שם מקומות חלולים מתאימים להטמנת חפצים יקרי ערך. (23) בסמוך לשמי קורה או לקרקע קשה לבדוק ולקבוע. (24) אינו מתקלקל מרטיבות הקרקע. (25) גושים מהתכים. דרכם היה להתיך את הכסף והזהב לגושים מארכים בתבנית לשון. (26) כספים טעונים שמירה יתירה, מפני שגנבים להוטים אחריהם ויטרחו הרבה ויסכנו נפשם כדי לגונבם, ולפי שאינם מתקלקלים בקרקע הצריכו להטמינם שם, אבל דברים שאין הגנבים להוטים כל-כך אחריהם ואין מעמידים עצמם בסכנה כדי לגונבם, מספיקה שמירה פחות יעילה (הגהות מיימוניות). וכן בדברים כבדים לא הטררחו חכמים את השומר להטמינם בקרקע, אבל גושי כסף וזהב וכן אבנים טובות דומים למטבעות מכל הבחינות הקובעות, ולפיכך טעונים שמירה בקרקע. [ב'תוספות' שם ד"ה אמר, שאלו, מה דינו של שומר שכר שהטמין בקרקע ונגנבו. יש מקום לצדד לחייבו מפני שקיבל עליו אחריות גניבה ואבידה, ומאידך יש להגדיר גניבה זו כאונס, כי אין שמירה מעולה יותר מזו, ומה היה לו לעשות עוד. ולא אמרו הלכה ברורה ומוחלטת. והרב המגיד כאן פסק בפשיטת ששומר שכר חייב, שצריך להיות יושב ומשמר, ולא פטרתו תורה אלא באונס ממש. וכן כתב רב אחאי בשאלתתא פ' ויצא (הביאו הרא"ש כאן):

שחייב גם באונסין (כ"מ שם). (9) שם מב. (10) שטח גדול שאינו מקורה אלא מוקף גדר וכנסים לו דרך שער שבגדר. (11) שהיא מוקפת בתי מגורים, והדברים הנמצאים בו נשמרים יותר מבבית שער. (12) ארון גדול העומד בבית.

ג. השומר שהניח הפקדון במקום שאינו ראוי לו, ונגנב משם או אבד, אפלו נאנס שם, כגון שנפלה דלקה ושרף כל הבית - הרי זה פושע וחיב לשלם¹³. ואף על פי שהניח הפקדון עם שלו: אם ראוי לשמירה¹⁴ - פטור, ואם אין המקום ראוי לשמירה - חיב¹⁵; בשלו הוא רשאי¹⁶, ואינו רשאי בשל אחרים.

(13) שם מב: אמרו: והילכתא, תחילתו בפשיעה וסופו באונס – חייב. [בהלכות שכירות פ"ג ה"ו בדין "פשע בה ויצאה לאגם ומתה" נתבאר, שלא אמרו תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, אלא כשיש איזה קשר שהוא בין הפשיעה ובין האונס, ולולא מעשה הפשיעה לא אירע האונס, כגון כאן, שאם היה מניח הפקדון במקום אחר הראוי לשמירה לא היה נשרף, אבל כשאינו כל קשר בין הפשיעה בשמירה ובין האונס, וגם שמירה יעילה לא היתה מצילה מן האונס – השומר פטור. הרי"ף בסוגיא שלנו מאריך בהבהרת סברא זו. ראה שם]. (14) לפי המבואר בהלכה הקודמת. (15) ירושלמי בבא-מציעא פ"ג ה"ח, מובא ברי"ף וברא"ש שם סימן כ. (16) להתרשל ולא לשמור כראוי.

ד. הפסדים¹⁷ והדינרין¹⁸ - אין להם שמירה אלא בקרקע¹⁹, ויתן עליהם טפח עפר. או יטמינם בפתל²⁰, בטפח הסמוך לקורה²¹; אבד לא באמצע הכתל, שמא יחפרו²² הגנבים שם ויגנבו²³. אפלו נעל עליהם פראוי בתבה, או התיבא אותם במקום שאין אדם מכירו ולא מרגיש בו - הרי זה פושע וחיב לשלם. הורו מקצת המבינים, שהוא הדין לכל דבר שמשאו קל ואין הקרקע מאבדת אותו²⁴ במהרה, כגון לשונות²⁵ של פסף, ואין צריך לומר לשונות²⁶ של זהב ואבנים טובות, שאין להם שמירה אלא בקרקע. ולזה דעתי נוטה²⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הכספים והדינרין - אין להם שמירה אלא בקרקע".

ובפנימיות העניינים "קרקע" מורה על ביטול, כמ"ש "ונפשי כעפר לכל תהיה", וההוראה היא שאם רצונו של אדם להיות עשיר, עליו להיות בביטול ומתוך הכרה שהכל מאתו ית' ולא ש"כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", היינו בזכות היותו ממולח ומוצלח בעסקים וכו'.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היה יכול עוד לעשות לשם שמירה)? ומתמצים שהיה לו להחזיקם בידיו, כמו שנאמר (דברים יד, כה): "וצרת הכסף בידך", וקשירה על הבטן לפניו יותר יעילה מבידו. (33) המדובר במקרה שאילו היו הכספים בידו או קשורים על בטנו - אפשר שהיה יכול להציל, אבל במקרה שגם בשמירה מעולה זו אי-אפשר היה לו להציל - פטור, כמו שנתבאר למעלה בה"ג. (34) מובא בגמרא שם, והמסקנה: והילכתא, תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב. (35) בכל מקרה, שלולא הפשיעה לא היה קורה האונס. רש"י שם מפרש שהמדובר בשומר חנם, ודין גניבה אצלו כדין אונס, לכן אמרו: וסופו באונס.

ז. המפקיד³⁶ אצל חברו, בין פלים בין מעות, ואמר לו: תן לי פקדוני, ואמר לו השומר: איני יודע אנה הנחתי פקדון זה, או באי זה מקום קברתי הכספים, המתן לי עד שאבקש ואמצא ואחזיר לך - הרי זה פושע, וחייב לשלם מיד.

(36) מעשה שהיה, ואמר רבא (שם) כל 'לא ידענא' פשיעותא היא.

ח. כל המפקיד³⁷ אצל בעל הבית, בין פלים בין מעות - על דעת אשתו ובניו³⁸ ובני ביתו³⁹ הגדולים הוא מפקיד. אכל אם מסרן לבניו ובני ביתו הקטנים⁴⁰, או לעבדיו, בין גדולים בין קטנים, או לאחד מקרוביו שאינן שרויין עמו בבית ואין סומכין על שלהן⁴¹, ואין צריף לומר אם מסרן לאחר - הרי זה פושע, וחייב לשלם; אלא אם כן הביא השומר השני ראיה שלא פשע⁴², כמו שבארנו⁴³. מעשה באחד⁴⁴, שהפקיד מעות אצל חברו⁴⁵, ונתנם השומר לאמו, והחביאה אותן⁴⁶ ולא טמנה אותן⁴⁷, ונגנבו; ואמרו חכמים⁴⁸: אין השומר חייב לשלם מפני שנתנם לאמו, שכל המפקיד - על דעת בניו ובני ביתו הוא מפקיד; ואף על פי שלא אמר לה: פקדון הם - יש לו לטעון: כל שכן שהיא נזהרת בהן, אם הייתה סבורה שהן שלי⁴⁹; וכן אין אמו חייבת לשלם, שהרי לא אמר לה שהן פקדון⁵⁰. ואמרו חכמים: ישבע השומר שאותן המעות עצמן הן שנתנו לאמו, ותשבע האם שהחביאה אותן ונגנבו, ויפטרו שניהם⁵¹. וכן כל פיוצא בזה.

(37) מימרא של רבא, שם לו. (38) הוא מסכים מראש שהנפקד ימסור שמירתם לאשתו ולבניו. (39) רבינו מוסיף על דברי רבא גם "ובני ביתו", ולמד זה מהמעשה המובא למטה במסר לאמו. (40) משנה, שם מב. (41) אינם מקבלים מזונותם בביתו. (42) ואם אינו מביא ראיה ברורה שלא פשע, אף-על-פי שהוא רוצה להישבע שלא פשע, יכול המפקיד לטעון: לראשון אני מאמין בשבועה, ולשני איני מאמין. (43) בהלכות שכירות פ"א ה"ד. (44) גמרא, שם מב. (45) שומר חנם. (46) בארגו. (47) בקרקע או

דבעי למיתב ולנטורי ביממא ובליילא, שנאמר (בראשית לא, מ) "הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה וכו'". והרא"ש שם מביא מהירושלמי שבועות פ"ח, וז"ל (לפי גירסתו): "רבי אבא בשם רבי יוחנן, נאמרה שמירה בשומר חנם ונאמרה שמירה בשומר שכר, ולא דמיא שמירה האמורה בשומר חנם לשמירה האמורה בשומר שכר. דשמירה האמורה בש"ח כיון ששומר כל צרכו פטור, ושמירה האמורה בש"ש אפילו הקיפהו בחומה של ברזל - אין רואין אותו אם היה שם אם יכול להציל חייב ואם לאו פטור, אלא אומרים אם היה שם היה יכול להציל". אולם בספרים שלפנינו הגירסא: "אין משערין אותו אלא בגופו". ולפי גירסא זו אין ראייתו חזקה כל כך, עי"ש. ובהגהות מיימוניות שם כתב בשם 'ספר התרומות' שהוא פטור. (27) גמרא שם.

ה. המפקיד²⁸ אצל חברו כספים ערב שבת בין השמשות - אינו חייב לטרח ולקבר אותן עד מוצאי שבת²⁹. ואם נתאחר למוצאי שבת פדי לקברן ולא קברן, ונגנבו או נאנסו - חייב. ואם תלמיד חכם הוא³⁰ - אינו חייב עד שישקהה אחר שפקדיל פדי לקברן.

(28) ובמוצאי-שבת מחוייב לקוברם מיד. (29) נוסחת המגיד-משנה: תלמיד-חכם הוא המפקיד. (30) המפקיד (ע"פ משנה-למלך). תלמידי חכמים חרדים לקיים מצוות הבדלה על היין, והיין בימיהם ביוקר, ולפיכך רשאי הנפקד לעכב הטמנת הכספים, שמא יצטרך המפקיד לקחת כסף לקנות יין להבדלה (גמרא שם ע"פ פירוש רש"י), אבל הנפקד עצמו מחוייב להבדיל מיד ולהטמין את הפקדון (משנה-למלך), וכתב הרא"ש שם סי' כב, שזמנו עד אור הבוקר. מובן שאם ידע הנפקד שהמפקיד כבר הבדיל, חייב להטמין מיד. [הראב"ד מפרש: אם הנפקד תלמיד-חכם, ולא נתבאר לי מה ההבדל בין תלמיד-חכם ובין אדם פשוט, ראה 'בית יוסף' סי' רצא].

ו. הפקיד³¹ אצל חברו כספים בדרך להוליכם לביתו, או ששלח עמו מעות ממקום למקום - צריכין שיהיו צרויין ומנחמים בידו, או קשורים פראוי על בטנו מפקד פניו, עד שיגיע לביתו ויקברם פראוי. ואם לא קשרן בדרך הזאת, אפלו נאנסו - חייב לשלם³², שהרי תחלתו בפשיעה³³. מעשה³⁴ באחד, שהפקיד מעות אצל חברו, והניחם במחיצה של קנים, והיו טמונים בעבי המחיצה, ונגנבו משם; ואמרו חכמים: אף על פי שזו שמירה מעלה לענין גנבה - אינה שמירה פראוי לענין האש; ומאחר שלא טמנו בקרקע או בכחל בנין - פושע הוא; וכל שתחלתו בפשיעה וסופו באנס - חייב. וכן כל פיוצא בזה³⁵.

(31) משנה וגמרא שם. (32) במשנה אמרו: "צרון והפשילן לאחריו וכו' חייב", ובגמרא "מה הוה ליה למעבד" (מה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עצמו בממון שבויים - פטור⁶; אין לה פדיון שבויים גדול מזה⁶. במה דברים אמורים? בשאין זה הממון מפקד לעניי מקום זה? או לשבויים אלו; אבל אם היה לעניי אלו או לשבויים אלו, והרי הוא קצוץ להן⁸ - הרי זה הממון שיש לו תובעין⁹, וישלם אם פשע, או ישבע שלא פשע, כדרך כל השומרים.

(2 בבא-קמא צג. 3) רבינו מדמה דין מעות פדיון שבויים - למעות של עניים. (4) ולמה מעות אלו אינן בכלל "לשומר"? מפני שנמסרו לידו כדי לחלקן לעניים, אין מי שיתבע את הנפקד, זה שמסר לו את המעות כבר הסתלק מהן, והעניים אינם יכולים לתבעו, שהרי יכול הוא לומר לתובעים: לעניים אחרים אתן (רש"י שם). [רש"י האריך קצת כדי לברר, שדרשה זו אינה הלכה למשה מסיני שאין צורך לנמקה, אלא מסקנא הגיונית של חז"ל, ממה שאמרה תורה "לשומר", וכל שמירה היא חובה כלפי מי שהוא כדי להחזיר הדבר בשלימותו. וכן משמע מלשונו של רבינו כאן, שכתב: "והרי הוא ממון שאין לו תובעים" כלומר, אין כאן שני נימוקים אלא ביאורה של הדרשה (ראה סמ"ע סימן שא ס"ק ט, שמעיר על אפשרות שישנם תובעים ואעפ"כ פטור מגזירת הכתוב)]. (5) שם קיז: מעשה שהיה, ופטרו רבה. (6) ולמה הוצרך לנימוק זה? הרי בלי זה פטור מפני שהוא ממון שאין לו תובעים, כאמור למעלה? בנימוקי יוסף שם שאל כן על דברי רבה, והשיב בשם הרא"ש, שהמדובר כשנמסרו לידו לשמירה על-מנת שיחזירן לידי המפקד. אמנם מלשונו של רבינו כאן משמע, שהמדובר במסרו לחלק ולא להחזיר, ואף-על-פי-כן הביא נימוק זה להשמיענו, שאפילו בנמסרו לו על-מנת להחזירן ויש תובעים - פטור. ומה שכתב רבינו: "הרי זה הממון שיש לו תובעין" הכוונה למעות של עניים (על-פי הלחם-משנה). ולמה בשבויים ידועים חייב לשלם, ולא אמרו אין פדיון שבויים גדול מזה? מפני שבכסף המיועד לשבוי זה, אסור להשתמש לשבוי אחר ('בית יוסף' סי' רצא בשם הרשב"א). [ב'תוספות' שם ד"ה אין לך, כתבו שאם היה ביד הנפקד כסף משלו, ונתן לגנבים כסף השבויים - חייב לשלם. ורבינו סתם ולא גילה דעתו בזה]. (7) מיועד להם ע"י המנדבים או גבאי צדקה. (8) מיוחד רק להם ולא לאחרים (כסף-משנה). (9) היינו, העניים שבשבילם הופקדו, ולפיכך הן בכלל "לשומר". [במגיד-משנה מפרש ששני תנאים נאמרו: א. עניים ידועים. ב. סכום קצוב לכל אחד, וקשה להבין מה הכריחו לפירוש דחוק זה].

ב. המפקיד¹⁰ אצל חברו ממון או פלים חשובין, וקאו עליו גנבים, וקדם ונתן להם הפקדון להציל עצמו: אם היה אמוד שהוא בעל ממון - חייב, שתזקתו שבגללו באו הגנבים, ונמצא זה מציל עצמו ממון חברו¹¹; ואם אינו אמוד - תזקתו שלא באו אלא לשם הפקדון, ופטור. וכן כל פיוצא בזה.

(10) שם, מעשה שהיה. (11) שם ס: אמרו שדוד המלך

בכותל. (48) רבא שם, ואין חולק עליו. (49) שהיא נזהרת שלא יפסיד בנה. (50) ומשום כך אין זה פשיעה. (51) ב'תוספות' שם ע"ב, ד"ה כל המפקיד, כתבו בשם רבינו-תם, שמה שאמרו: "כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד" היינו לענין שלא יוכל לטעון אינני מאמין לשבועתם, אבל אם פשעו ואין להם מה לשלם - מחוייב הנפקד לשלם. שאם לא תאמר כן, יכול כל שומר למסור הפקדון לאשתו, והיא תאכל דברים הראויים או תוציא הכספים ויפסיד המפקיד. וכן פסקו הרא"ש וה'טור' בסימן רצא, אולם דעת רבינו אינו כן כמו שיתבאר בהלכה הבאה.

ט. מקאן⁵² אתה למד: שהשומר שמסר הפקדון לאשתו ובניו ביתו, והודיען שהוא פקדון, ולא שמרו כדרך השומרים - שהן חייבין לשלם לבעל הפקדון, ובעל הבית פטור⁵³; שכל המפקיד - על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד. מעשה פאחד⁵⁴ שהפקיד פשות⁵⁵ אצל אחד, והיה לו לשומר פשות אחרת, ואמר לשמשו: מזה הפשות תשליך לתוך השכר, והלה השמש והשליך מפשות של פקדון; אמרו חכמים: שהשמש פטור, שהרי לא אמר: מזה השליך ומזה אל תשליך, ודמה שהוא מראה מקום⁵⁶ ואינו מפקיד על זה; וכן בעל הבית פטור, שהרי אמר לו: מזה השליך; ואינו משלם אלא דמי מה שנהנה⁵⁷ בלבד. לפיכך, אם נעשה השכר חמץ⁵⁸ - פטור מלשלם. ויבין כך ויבין כך - חייב השומר שבועה שפך ארע. וכן כל פיוצא בזה.

(52) מזה שאמרו שם: שהאם פטורה מפני שלא ידעה שהמעות הם פקדון. (53) אפילו אין להם ממה לשלם (מגיד-משנה, וראה רמ"א חושן-משפט סי' רצא סכ"ד). (54) שם עמוד ב. (55) מין צמח שנותנים לתוך שכר של שעורים להשביח טעמו. (56) מראה לו איפה מקומה של הכשות. (57) מהשבחת השכר - כרב עמרם, שם. (58) לא תסס השכר אלא החמץ, ואם כן אין כל הנאה לבעל השכר [במסקנא שם אמרו, שאם הכשות של בעל השכר נמצא במקום קרוב למקום תעשיית השכר, ושל בעל הפקדון במקום רחוק, ושהה השליח זמן רב עד שהביא הכשות - חייב בעל השכר לשלם, שהרי היה לו להעלות על הדעת שממקום רחוק הביא].

פְּרָק חַמִּישִׁי

(1) מבאר דין מציל עצמו בממון הפיקדון, ודין שניים שהפקידו זה מנה וזה מאתיים, או כלים אחד גדול ואחד קטן, ודין תבעוהו שניים, כל אחד אומר אני הוא בעל הפיקדון, ודין מפקיד פירות כמה חסרונות יוציא, ודין מחלוקת שיש בין המפקיד והנפקד כמה הפקיד.

א. מי שהפקידו אצלו² מעות של עניים או של פדיון שבויים³, ופשע בהם ונגנבו - פטור; שנאמר: לשומר - ולא לחלק לעניים, והרי הוא ממון שאין לו תובעים⁴. אפלו באו עליו גנבים, וקדם והציל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ונטען. כאן הדבר ברור שביחד הפקידו רק שלוש מאות, אלא מפני שפשע הוא מפסיד ודאי, ולפיכך מחייבים את התובעים שבועה, אבל אם אין הדבר ברור שהוא מפסיד, אפשר שהוא חייב מאה, ולפיכך נוטל בלי שבועה. [ובש"ך חושן-משפט סימן עו ס"ק ד מפרש שאין זה דומה לטוען איני יודע, מפני שהוא טוען 'ברי' שלא לקח יותר משלוש מאות]. וכל זה כשהמפקדים תובעים, אבל כשלא באו ותבעו, והנפקד עצמו בא לבית-דין ושואל מה לעשות, אומרים לו תן מנה לזה ומנה לזה והשאר יהא מונח, כמו בהפקידו בכרך אחד בבבא הבאה. זה מן הדין, ואם הנפקד רוצה לצאת גם ידי שמים, שלא יהיה בו שמץ עוון על שגרם הפסד לאחד מהם - עליו לשלם לכל אחד מאתיים (רי"ף שם). (16) שם עמוד ב, אמרו: "ויניח". ומפרש רבינו: יניח אצלו (ויש מפרשים - יניח בבית-דין). (17) ובוזה אפילו לצאת ידי שמים - פטור. רבינו מפרש, שרבה שם מתכוון לכרך אחד ממש, וכן משמע גם מלשונו של הרי"ף שם, אולם רש"י מפרש שכרך אחד לאו דוקא, אלא אפילו בשתי כריכות, אם באו שניהם בבת אחת והפקידו אצלו זה בפני זה - יכול הנפקד לטעון כך. (18) משנה, שם. (19) במשנה: "ומתוך הגדול נותן דמי קטן לשני". ורש"י שם מפרש שישבר את הגדול ויתן לשני חלק מהכלי כדי שוויו של הכלי הקטן (נראה, שהכוונה לכלי זהב או כסף שיש לשבריהם ערך), אולם מלשונו של רבינו, שהשמיט את המלים "ומתוך הגדול", משמע שמוכר את הגדול. [רש"י נדחק לפרש שישברנו, מפני שבגמרא שם אמרו: "דאיכא (שיש) פסידא גדול", ואם מוכרו הרי אין כל הפסד, אולם רבינו סובר שמכירת כלי גורמת הפסד, שברוב המקרים מחיר הקניה גבוה במקצת ממחיר המכירה. ועוד, שמא לא ימצא לקנות כלי כזה (לחס-משנה)]. (20) נתבאר למעלה, שאם לא תבעוהו והוא בא מעצמו לבית-דין ושואל מה עליו לעשות, אין מחייבים אותו לשלם לשניהם אלא אם רוצה לצאת ידי שמים (מגיד-משנה. ולא ביאר מה פוסק בית-הדין. ונראה, שהכסף יהא מונח אצלו עד שיבוא המפקיד ויתבע). וב'טור' סימן ש כתב, שפטור אפילו לצאת ידי שמים (ראה רמ"א חושן-משפט סי' ש ס"ג). (21) ב"מ לז: (22) כדרכה, והרועה פטור מלשלם. (23) ולמי עליו למסור את הבהמה החיה. (24) כלומר, לאחד יתן את הבהמה ולשני דמיה. (25) אף-על-פי שהרועה הסכים לקבל את הבהמה לשמירה, אלא שבעל הבהמה הכניסה לעדר שלא בנוכחותו ('תוספות' שם ד"ה שלא). (26) לפי שלא היתה לו האפשרות לציין ולהבחין בסימני היכר.

ה. המפקיד פרות אצל חברו - הרי זה לא יערכם עם פרותיו.²⁷ עבר וערכם.²⁸ - יחשב פמה הנה הפקדון, ויראה פמה חסר הכלל.²⁹ ויחשב חסרון הפקדון.³⁰ ויתן לו אחר שישבע.³¹ נסתפק מהן.³² ולא ידע פמה נסתפק - יוציא לו חסרונו.³³ להטים ולארו קלוף - ארבעה קבין ומחצה לכל פור.³⁴ לשעורים ולדחן - תשעה קבין לכל פור, לקסמין ולזרע פשתן בגבעוליו.³⁵ ולארו שאינו קלוף - שלש

שאל את הסנהדרין אם מותר להציל עצמו בממון חברו. והשיבו: אסור. ומובן שאם הציל חייב לשלם.

ג. המפקידו¹² אצל חברו בלים או פרות, וכאו גבכים וגבכום בפניו, ואלו הנה צווח היו פאין בני אדם ומצילין אותן, הואיל ולא צוח - הרי זה פושע וחייב לשלם.¹³ וכן כל פיוצא בזה.

(12) שם. (13) בגמרא שם חילקו בין הוכר הגנב ובין לא הוכר, וכאן המדובר בלא הוכר. ולקמן בפ"ח ה"ו מבואר דין הוכר (ראה שם).

ד. שנים שהפקידו¹⁴ אצל אחד, זה מאה וזה מאתיים, וכל אחד משניהם אומר: אני הוא שהפקדתי המאתים, והשומר אומר: איני יודע - ישבע כל אחד מהן שהפקיד מאתיים ונוטל, קדין כל נשבע ונוטל.¹⁵ ויתן מאתיים לזה ומאתים לזה, ומפסיד מאה מביתו; שהרי הוא פושע, שהיה לו לכתב שם כל אחד על פיס שלו. לפיכך, אם הביאו לו השנים פאחד שלש מאות בכרך אחד, וכאו ותבעו, וכל אחד אומר: המאתים שלי - נותן מנה לזה ומנה לזה, והשאר יהיה מנח אצלו.¹⁶ עד לעולם או עד שיודה האחד לחברו. שהרי הוא אומר להם: ביון שראיתי שאין אתם מקפידין זה על זה והבאתם בכרך אחד, לא הטרחתני עצמי לידע ולזכר תמיד מי בעל המאה ומי בעל המאתים.¹⁷ וכן אם הפקידו אצלו שני בלים,¹⁸ אחד גדול ואחד קטן, וכל אחד ואחד אומר: אני הוא בעל הגדול, והשומר אומר: איני יודע - ישבעו שניהם, ויתן הגדול לאחד מהם, ודמי הגדול לשני, וישאר לו הקטן. ואם הביאום בכרך אחד פאחד - נותן הקטן לאחד, ודמי הקטן לשני,¹⁹ והשאר יהיה מנח אצלו עד שיודה האחד לחברו או עד לעולם. וכן מי שתבעוהו²⁰ שנים, זה אומר: אני הוא בעל הפקדון, וזה אומר: אני הוא והשומר אומר: אחד מכם הוא, ואיני יודע מי הוא - ישלם לשניהם. וכן שנים שהפקידו שתי בהמות אצל רועה,²¹ ומתה אחת מהן,²² ואינו יודע של מי היתה²³ - ישלם לשניהם.²⁴ ואם הפקידו בעדרו שלא מדעתו²⁵ - מניח הבהמה ביניהם ומסתלק,²⁶ ותהיה מנחת עד שיודה האחד לחברו או עד שירצו לחלק אותה.

(14) משנה וגמרא בבא-מציא לז. (15) בפ"ד מהלכות טוען ונטען ה"ט כותב רבינו, שהתובע מחבירו מאה והנתבע אומר: חמשים אני יודע שלויתי ממך, וחמישים אינני יודע - חייב לשלם מאה, ואין התובע צריך להישבע. ולמה כאן הצריכוהו שבועה? הרי הנפקד משיב לכל אחד: מאה אני יודע ומאה אינני יודע? במגיד-משנה מבאר בשם הרשב"א שהגידון כאן אינו דומה לדין שבהלכות טוען

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהלכות טוען ונטען ה"ז, שהמחוייב שבועה ואינו יכול לישבע - משלם. (45) לא מסרם לנפקד במידה או במשקל. (46) משמע שאם אין לייחס לו כל פשיעה, כגון שנתערבו מאליהם או ע"י אחר שנכנס שלא ברשות - אין דנים אותו לפי כלל זה. ומזה יש ללמוד שהאומר חמשים אני יודע וחמשים אינני יודע, הוא גם כן קצת פושע, מפני שעליו לדייק ולזכור או לרשום. ובדומה לזה אמרו (בבא-מציעא מב:): כל 'לא ידענא' - פשיעותא (ראה למעלה פ"ד ה"ז). (47) מצבם הכלכלי מאפשר להם לקנות כלים או פירות כאלה. (48) להטיל חרם סתם בלי להזכיר שם התובע. (49) התבונן. (50) בהלכות טוען ונטען שם (ראה השגת הראב"ד כאן, וראה שבועות פ"ב סי' כג. ובש"ך חושן-משפט סי' ערב ס"ק נ האריך הרבה, והסיר כל תלונות המשיגים על רבינו ועל רבו ופסק כמותם. ואין כאן מקום להכנס לסבך הזה, ואנו מצטמצמים בגבולות פירוש דברי רבינו).

ז. מַת אָבִיו וְהֵיחָה לוֹ שֶׁק צָרוּר, וְהִפְקִידוֹ אֶצֶל חֲבֵרוֹ, וּפְשַׁע בּוֹ, הַמְּפַקֵּד אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הָיָה בּוֹ, שֶׁמָּא מְרַגְלִיּוֹת הָיוּ בּוֹ, וְכֵן הַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ כִּמָּה אֲנִי חַיֵּב לְשֵׁלֶם, שֶׁמָּא זְכוּכִית הָיָה מְלֵא - שׁוֹרֵת הַדִּין שֶׁאֲנִי אוֹמֵר בְּטַעֲנָה זֹאת: שֶׁיִּשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר בְּתַקְנַת חֲכָמִים שֶׁאֵינּוּ בְּרִשׁוֹתוֹ, וְיִכְלַל בְּשִׁבְעָתוֹ שֶׁאֵינּוּ יוֹדֵעַ בְּוֹדָאֵי שְׁהָיָה בּוֹ יָתֵר עַל שׁוֹה כֶּף וְכֶף, וְיִשְׁלֵם מַה שְׁהוֹדָה בּוֹ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה. מַעֲשֵׂה⁵¹ בְּאֶחָד, שֶׁהִפְקִיד שֶׁק צָרוּר אֶצֶל חֲבֵרוֹ, וּפְשַׁע בּוֹ, הַמְּפַקֵּד אוֹמֵר: חָלִי זֶהב וּמְרַגְלִיּוֹת וּכְפִיּוּצָא בְּהֵן הָיוּ בּוֹ, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁמָּא סִיגִים אוֹ חוֹל הָיוּ בּוֹ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: לִשְׁבַע בְּעַל הַפְּקִדוֹן וְיִטַּל. וְהוּא שֶׁיִּטְעֵן דְּבַר שֶׁהוּא אָמַד בּוֹ אוֹ אָמַד לְהִפְקִידוֹ אֶצֶלוֹ. וְלָמָּה נִשְׁבַּע פֶּאֶן בְּעַל הַפְּקִדוֹן?⁵² לְפִי שֶׁאֵין הַשּׁוֹמֵר מְחַיֵּב שְׁבוּעָה⁵³; שֶׁאֶפְלוּ הוֹדָה וְאָמַר: בְּרִי לִי שְׁהָיָה מְלֵא סִיגִים, וְהַמְּפַקֵּד אוֹמֵר: מְרַגְלִיּוֹת הָיוּ - הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבַּע הַסֵּת וּנְפִטָּר⁵⁴, כִּמּוֹ שֶׁטְעֵנּוּ חֲטִים וְהוֹדָה לוֹ בְּשַׁעוֹרִים⁵⁵. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה. וּבְהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעֵן וְתִבְאָרוּ עֲקָרֵי הַדְּבָרִים.

(51) ירושלמי בבא-קמא פ"ב ה"ז. (52) כלומר, למה אינו נוטל בלא שבועה כמו בטוען מאתים היו, וזה אומר אינו יודע? (ראה ההלכה הקודמת). (53) ולפיכך אין מקום לומר: מתוך שאינו יכול לישבע משלם. (54) ואין מחייבים אותו בשבועת התורה כמודה במקצת. (55) בהלכות טוען ונטען פ"ג ה"ח מבואר, שמודה במקצת אינו חייב שבועה אלא אם הודה ממין הטענה. ביאור זה הוא מפי רבו הר"י מיגש בפירושו לשבועות מ. והר"י מיגש שאל עוד, אם כן, שאין עליו תורת מודה במקצת ואינו מחוייב שבועה, למה נשבע בעל הפקדון ונטול? הלא זה דומה לאומר מנה לי בידך והנתבע אומר איני יודע, שהנתבע נשבע שאינו יודע ונפטר? ותיירך, שלא אמרו נשבע היסת שאינו יודע ונפטר,

סָאִין לְכָל כּוֹר. וְכַמְדָּה הַזֹּאת לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה³⁶. בְּמָה הַדְּבָרִים אֲמֹרִים?³⁷ שֶׁמְדַד לוֹ בַּיָּמֹת הַגֶּרְחֵן³⁸, וְהַחֲזִיר לוֹ בַּיָּמֹת הַגֶּרְחֵן; אֲבָל מְדַד בַּיָּמֹת הַגֶּרְחֵן, וְהַחֲזִיר לוֹ בַּיָּמֹת הַגֶּשְׁמִים - אֵינּוּ מוֹצִיא לוֹ חֲסָרוֹנוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹתִירוֹת³⁹. וְכֵן⁴⁰ מוֹצִיא לוֹ שְׁתוֹת לֵינֵין⁴¹, וּשְׁלוּשָׁה לֵגִין שְׁמֵן לְמָאָה לֵגִין: לֵג וּמְחַצָּה שְׁמָרִים, וְלֵג וּמְחַצָּה פְּלַע⁴². אִם הָיָה מְזַקֵּק - אֵינּוּ מוֹצִיא לוֹ שְׁמָרִים; וְאִם הָיוּ הַקְּנָקָנִים יִשְׁנִים - אֵינּוּ מוֹצִיא לוֹ פְּלַע⁴³.

(27) משנה, שם לח. "המפקיד פירות אצל חבירו וכו' לא יגע בהן". (28) משנה וגמרא שם מ. (29) כמה החסירה התערובת. פירות מאוחסנים, משקלם או מדתם פוחת והולך. (30) לפי יחס כמותם לכמות כל הפירות. (31) הנפקד שהחסרון בא שלא בפשיעתו. כמה דברים אמורים, כשחסרו יותר ממה שדרכם של פירות לחסור, אבל אם החסרון אינו גדול מזה, פטור משבועה (סמ"ע סי' רצב סי"ק כח, ושי"ן שם סי' כב). (32) נטל מן התערובת לצורך עצמו. (33) כשהוא מחזיר למפקיד פירותיו, מנכה לו החסרון המקובל. (34) הכור שלושים סאה, והסאה מחזיקה ששה קבים. (35) הגבועול דומה לשבולת של תבואה, ובראש הגבועולים גדלים גרעינים שהם זרע הפשתן. (36) ברייתא, שם. (37) ברייתא, שם. המדובר כשנסתפק מהם. (38) בקיץ כשהוכנסו הפירות לגורן והם יבשים. (39) מתנפחות מן הרכיבות. (40) משנה, שם. (41) הקנקנים בולעים אחד מששה. (42) בליעת הקנקנים. השמן הוא סמך, ואין הקנקנים סופגים הרבה. (43) מפני שבלעו כבר כדי שביעה.

ו. הַפְּקִידוֹ⁴⁴ אֶצֶלוֹ פְּרוֹת שֶׁאֵינֵן מְדוּדִין⁴⁵, וְעָרְבָן עִם פְּרוֹתָיו וְלֹא מְדוּדִין - הָרִי זֶה פּוֹשְׁעוֹ⁴⁶. בְּעַל הַפְּקִדוֹן אוֹמֵר: כֶּף וְכֶף הָיוּ, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - יִשְׁלֵם בְּלֹא שְׁבוּעָה; שֶׁהָרִי חַיֵּב עֲצָמוֹ בְּתִשְׁלוּמֵינוּ, וְאֵינּוּ יוֹדֵעַ כִּמָּה הוּא חַיֵּב, וְנִמְצָא חַיֵּב שְׁבוּעָה שֶׁאֵינּוּ יָכוֹל לְהִשְׁבַּע. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתֵי הָרַב רַבִּי יוֹסֵף הַלֵּוִי וְרַבּוֹ ז"ל. וְכֵן כָּל שּׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשֵׁלֶם, וְאָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ כִּמָּה דָּמִים אֲנִי חַיֵּב לְשֵׁלֶם, וְהַפְּעֵלִים אוֹמְרִים: אֲנִי יוֹדֵעִין, וְכֶף וְכֶף הָיָה שׁוֹה - יִטְלוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְהוּא שֶׁיִּטְעֵנוּ דְּבַר שֶׁהֵן אֲמוּדִין בּוֹ⁴⁷. וְיֵשׁ לְשּׁוֹמֵר לְהִתְרַם⁴⁸ עַל מִי שְׁלוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ יָתֵר מִן הָרְאוּי לוֹ. וּמִיָּנִין שֶׁהָדִין כֶּף הוּא? הַגֵּעַ עֲצָמָךְ⁴⁹, שֶׁהִפְקִיד אֶצֶלוֹ כִּיס מְלֵא זְהוּבִים, וּפְשַׁע בּוֹ, הַפְּעֵלִים אוֹמְרִים: מֵאֲתִים דִּינָר הָיוּ, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: וְדָאֵי שְׁהָיוּ בּוֹ דִּינָרִים, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ כִּמָּה הָיוּ - נִמְצָא זֶה פְּטוּעֵן מֵאֲתִים וְהוֹדָה לוֹ בְּמִקְצָת, וְאָמַר: הַשָּׂאָר אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁהוּא מְחַיֵּב שְׁבוּעָה וְאֵינּוּ יָכוֹל לְשַׁבַּע, וּמִשְׁלֵם, כִּמּוֹ שֶׁיִּתְבְּאָרוּ⁵⁰.

(44) כל הדינים שבהלכה זו מיוסדים על הדין שנתבאר בפ"ד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. וְאִם רָצָה לְשַׁלֵּם - נִשְׁפָּע שְׁאִינוּ בְּרִשְׁוֹתוֹ, וְכֹלֵל בְּשִׁבְעָתוֹ שֶׁכֶּךָ וְכֶךָ הִיָּה שְׁוָה.

2) בבבא מציעא לר: אמר רב הונא: "משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, חיישין (חוששים אנו) שמה עיניו נתן בה", פירוש שמה חמד את הדבר הזה ורוצה לשלם שווי ולהשאירו בידו. ומדבריו למד רבינו, שאם דבר כזה מצוי לקנות בשוק אין משביעים אותו. 3) זה נקרא "גלגול שבועה", שלולא שבועה אחרת המוטלת עליו לא היה חייב שבועה זו. 4) בבבא קמא קז: אמר רב ששת שלוש שבועות משביעין אותו. 5) שלא פשע בשמירתו. 6) לא השתמש בו לצורך עצמו, שאם שלח בו יד, אפילו הוא שומר חנם, דינו כגזול וחייב גם באונסים.

ב. יֵשׁ לְשׁוֹמֵר לְהִתְנַחֵם שְׁאִינוּ שׁוֹמֵר כְּדָרְךָ הַשׁוֹמְרִין, אֲלֵא מְעוֹת אֵלוֹ שֶׁהִפְקִיד אֲצִלִי - בְּזוּיֵת בֵּיתִי אֲנִי מַנִּיחַ אוֹתָךְ⁸, וְכַיּוֹצֵא בְּזֵה. טַעַן הַשׁוֹמֵר, שֶׁתְּנַאי הִיָּה בִּינֵינוּ, וְכַעַל הַפְּקֻדוֹן אוֹמֵר: לֹא הִיָּה שֵׁם תְּנַאי, אִף עַל פִּי שֶׁהִפְקִיד אֲצִלֹּ בְּעֵדִים⁹ - מֵתוֹךְ שֶׁיִּכּוֹל לֹאמֹר: שְׁמֵרְתִי כְּדָרְךָ הַשׁוֹמְרִין וְנִגְנַסְתִּי¹⁰, נֶאֱמָן לֹאמֹר שֶׁהִיָּה בִּינֵינוּ תְּנַאי¹¹. לְפִיכֶךָ יִשְׁבַּע¹² שְׁלֹא שִׁלַּח יָד בּוֹ, וְשְׁאִינוּ בְּרִשְׁוֹתוֹ, וְשֶׁהִיָּה בִּינֵינוּ תְּנַאי.

7) שנינו (שם ד.ד.) "מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה והשואל להיות פטור מלשלם וכו'". ובגמרא שם ביארו הטעם, שכל תנאי בדבר שבממון, אפילו כשהוא נגד האמור בתורה - קיים. 8) ואם הניח אותו במקום שהתנה ונגנבו - פטור, אף על פי שכספים אין להם שמירה אלא בקרקע (כאמור למעלה פרק ד הלכה ד). 9) והם לא שמעו את התנאי. 10) והיה נאמן בשבועה. 11) כלומר, לפני שהפקיד אצלו בעדים הותנה ביניהם התנאי שלמעלה ואחר כך הפקיד בעדים סתם, ותנאי אינו צריך עדים. ואם טען שאמר לו כך בפני העדים - אינו נאמן שאין אומרים מיגו כשעדים מכחישים דבריו (כסף משנה). 12) נראה, שנשבע שבועת התורה, שהרי גם הטוען נאנסו חייב שבועת התורה (מגיד משנה).

ג. שׁוֹמֵר חֲנָם שֶׁהִבִּיא רְאִיָּה שְׁלֹא פָּשַׁע בְּהָ - פְּטוֹר מִשְׁבֻּעָה¹⁴, וְאִין אוֹמְרִים שְׁמָא שִׁלַּח בּוֹ יָד¹⁵ קִדְּם שִׁיאֵבֵד. וְכַעַל הַפְּקֻדוֹן שֶׁהִבִּיא רְאִיָּה שֶׁפָּשַׁע הַשׁוֹמֵר - מְשַׁלֵּם. וְאִם טַעַן וְאָמַר: תְּנַאי הִיָּה בִּינֵינוּ¹⁶ - אִינוּ נֶאֱמָן, שֶׁהָרִי יֵשׁ עֵדִים שֶׁפָּשַׁע¹⁷.

13) ונגנבה. 14) מכלל השבועות. למעלה בפרק ד הלכה א ביאר המגיד משנה, שעיקר השבועה שחייבה התורה הוא שנגנבה ושאר השבועות הן מדין גלגול. ומשום כך, כשאין עליו חיוב שבועה זו - נפטור גם מהשבועות האחרות. אמנם למעלה (שם) כתב רבינו שגם השבועה שלא פשע בה מגלגלים. דעתו כאן שהיא כלולה בשבועה שנגנבה, שפירושה נגנבה שלא בפשיעה. 15) בגמרא שם למד איסי בן יהודה מהכתוב (שמות כב ט"ז): "אין רואה שבועת ה'".

אלא כשאינו מודה בכלום, אבל כשהוא מודה שנתחייב לשלם אלא שאינו יודע כמה - נשבע התובע ונטול. [בכסף-משנה מקשה, שדברי רבינו כאן מנוגדים לדברי עצמו בהלכות טוען ונטען פ"א ה"ח בתבועו חייטים והנתבע אומר אינני יודע אם חייטים או שעורים, שפסק שם: נשבע שאינו יודע וישלם שעורים. וב'בית חדש' חושן-משפט סי' פח מתרץ, שבנידון כאן מחייבים את הנפקד לשלם הכל מפני שפשע, ופשיעה כמזיק. אולם לפי מה שהוכחנו בהלכות שכירות פ"א ה"ג, ופ"ב ה"ג, ע"פ הר"י מיגש שבפשיעה בשמירה לא אמרו פשיעה כמזיק - אין מקום לתירוץ. ונראה ליישב סתירה זו, שיש הבדל מהותי בין ההודאה בנידון כאן ובין זה שבהלכות טוען ונטען. כאן אין המפקיד טוען תן לי מרגליות, שהרי נגנבו והוא תובע דמיהם והנתבע מודה 'בר' במקצת התביעה בסכום קטן (ואעפ"כ אין זה ממין הטענה לענין שבועת מודה במקצת, מפני שעיקר הטענה היא מרגליות, ועיקר ההודאה היא סייגים). ובזה הסביר הר"י מיגש שאין זה דומה לדין איני יודע אם הלוייתי, אבל שם התביעה היא חייטים ממש ואין כל הודאה בחייטים, ולכן הרי זה כאומר איני יודע אם הלוייתי. ובה' טוען ונטען שם יתבאר למה חייב לשלם שעורים (ראה ש"ך חו"מ שם ס"ק לה).

~ יום שלישי י"ד טבת ~

פָּרָק שִׁישִׁי

1) מבאר דין שומרים שרצו לשלם ולא רצו להישבע, ודין מי שאמר הפקדתי אצל אביכם והוא לא ציווה כשמת, ודין טוען קניית ממך את הפיקדון או החזרתיו לך ודין מפקיד טוען אני הפקדתי אצלך חפץ אחר.

א. שׁוֹמֵר חֲנָם? שְׁאָמַר: הִרִינִי מְשַׁלֵּם וְאִינִי נִשְׁבָּע, אִם הַפְּקֻדוֹן דְּכָר שֶׁכָּל מֵינוּ שְׁוָה וּמִצּוּי בְּשׁוֹק לְקָנוֹת כְּמוֹתוֹ, כְּגוֹן פְּרוֹת, או יִרְעוֹת שֶׁל צֶמֶר וְשֶׁל פִּשְׁתָּן הַשְּׁוֹת בְּכָל עֲנִינָם, או קוֹרוֹת שְׁאִינוּ מְצִירוֹת, וְכֵל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם וְאִינוּ נִשְׁבָּע. אֲבָל אִם הִיָּה הַפְּקֻדוֹן בְּהֵמָה או בְּגַד מְצִיר או פְּלִי מִתְקָן או דְּכָר שְׁאִינוּ מוֹצֵא לְקָנוֹת כְּמוֹתוֹ בְּשׁוֹק - חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא עֵינֵינוּ נִתֵּן בּוֹ, וּמִשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּתַקְנַת חֲכָמִים שְׁבֻעָה בְּנִקְיַת חֲפִץ שְׁאִינוּ בְּרִשְׁוֹתוֹ, וְאַחַר כֵּן מְשַׁלֵּם. וְהוּא הִדִּין לְשֹׂאֵר הַשׁוֹמְרִין, כְּגוֹן הַשׁוֹאֵל שְׁאָמַר: מֵתָה או נִגְנַבְהָ, וְשׁוֹמֵר שֶׁכֶּךָ וְהַשׁוֹכֵר שְׁאָמַר: נִגְנַבְהָ או שֶׁאֲבָדָה, אִף עַל פִּי שֶׁהָן חִיבִין לְשַׁלֵּם - מִשְׁבִּיעִין אוֹתָן שְׁבֻעָה שְׁאִינָה בְּרִשְׁוֹתָן, וְאַחַר כֵּן מְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַבְּהֵמָה או הַחֲפִץ; שְׁאִינוּ חוֹשְׁשִׁין לוֹ שְׁמָא עֵינֵינוּ נִתֵּן בְּהָ. וְאִם אָמְרוּ הַבְּעָלִים: יִתֵּר עַל זֶה הִיָּה שְׁוָה - כּוֹלֵל בְּשִׁבְעָתוֹ³ שְׁאִינָה שְׁוָה אֲלֵא כֶּךָ וְכֶךָ. נִמְצָא, כֵּן שׁוֹמֵר שֶׁנִּשְׁבָּע שְׁבֻעַת הַשׁוֹמְרִין - כּוֹלֵל בְּשִׁבְעָתוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים⁴: שֶׁשְׁמֵר כְּדָרְךָ הַשׁוֹמְרִין⁵, וְשֶׁאֲרָעוּ כֶּךָ וְכֶךָ וְאִינוּ בְּרִשְׁוֹתוֹ, וְשֶׁלֹּא שִׁלַּח בּוֹ יָד⁶ קִדְּם שֶׁאֲרָעוּ הַמְּאָרֵעַ הַפְּטוֹר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

29) יבמות קטו: (30) המונחים שם בחבית. (31) שמניין ומשקל אינם סימנים מובהקים לעניין זה אף על פי שנדונים כמובהקים לעניין החזרת אבידה (ראה הלכות גזילה ואבידה, פרק י"ג הלכה ט"ו) ולזה התכוון המגיד משנה באמרו, שאין מניין סימן מובהק "לגמרי". (32) בפרק ב מהלכות שכירות הלכה י"ב, שאם הפקיד או השאיל בשטר והשומר טוען החזרתי, הוא נאמן במיגו שהיה יכול לטעון נאנסתי. ומחייבים אותו שבועה בנקיטת חפץ כמו בטוען נאנסתי, ומדמה רבינו כאן דין עדים לדין שטר, אבל כשאין שם לא שטר ולא עדים הוא נאמן במיגו של טענת לא היו דברים מעולם ומשום כך נשבע היסט ונפטר, כמו בטענת "לא היו דברים מעולם".

ה. בעל הפקדון שפבע פקדונו, ונתן לו השומר, ואמר המפקיד: אין זה פקדוני, אלא אחר הוא; או שלם ה'יה, ואתה שפרתו; או חדש ה'יה, ונשתמשת בו; מאה סאין הפקדתי אצלך, ואין אלו אלא חמשים; ובעל הבית אומר: זהו שהפקדת בעצמך, ומה שנתת אהה נוטל - הרי השומר נשבע הסתם³³, כשאין כל הנשבעין. שאין כל שומר נשבע שבועת השומרין האמורה בתורה, אלא בזמן שמודה בעצמו על פקדון כמו שהמפקיד אומר, וטוען שנגנב או מת או נשבה. כללו של דבר: טוען לפטר עצמו מן התשלומין - [נשבע שבועת שומרין]. אבל אם אומר: זהו שהשאלתני או שהשפרת לי או שנשטלתי שכר על שמירתך, והבועלים אומרים: אינו זה אלא אחר, או נשתנה מפקדות שהיה - השוכר נשבע הסתם, או שבועת התורה אם הודה במקצת³⁴. כיצד? מאה סאה הפקדתי אצלך, והשומר אומר: לא הפקדת אצלי אלא חמשים - נשבע שבועת התורה מפני שהודה במקצת, לא משום שבועת השומרין. מאה כור של חטים הפקדתי אצלך, והוא אומר: לא הפקדת אצלי אלא מאה של שעורים - נשבע הסתם, כשאין כל הנשבעין בטענה כזו.

33) במגיד משנה מציין מקורו משנה וגמרא בפרק שבועת הדיינים. אולם לא נמצא שם מאומה מכל טענות אלו. ובבית יוסף חושן משפט סימן רצו כותב שהתכוון למה ששינונו שם (מב:): "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה, שבמשקל ושבמניין". וקשה מאוד להבין כיצד הוציא מכאן את כל הדיינים האלה. ובפרישה שם מפרש שבכל אלה הוא פטור משבועת מודה במקצת מפני שזה כאומר אין לך בידי אלא כך וכך והילך (הא לך) וכל הטוען הילך פטור משבועת מודה במקצת (ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ג). (34) מדין מודה במקצת שחייבה אותו תורה להישבע אפילו לא קיבל עליו שמירה (כמבואר בסוף הלכה זו). מלשון רבינו משמע שאפילו החמישים סאה הם בעין חייב שבועת התורה. והרמב"ן והרשב"א חולקים עליו. ודעתם, שפטור משבועת מודה במקצת, מפני שפיקדון

תהיה בין שניהם" - הא (אבל, אם) יש רואה, יביא ראיה ויפטר. (16) שלא אשמור שמירה מעולה כדרך השומרים. (17) ואין לו מיגו לומר: שמרתי כדרך השומרים ונאנסתי. מובן שהמדובר כשיש עדים שקיבל עליו שמירה, שאם לא כן, יכול הוא לטעון אמרתי לך רק: הנה הבית לפניך, הנח במקום שאתה רוצה, ואין עלי דין שומר כלל והיה נשבע היסט ונפטר ולפיכך כשטען אמנם קיבלתי לשומר, אבל רק שמירה מוגבלת - היה נאמן במיגו (ראה ראב"ד וכסף משנה).

ד. הפקיד אצל חברו בעדים, ובאו עדים שזה החפץ¹⁸ בפנינו הפקידו אצלו - אין השומר יכול לטעון ולומר: חזרתי ולקחתי ממנו¹⁹ או נתנו לי במתנה. לפיכך, אם מת השומר - מוציאין הפקדון עצמו מן היתומים²⁰ בלא שבועה. ולא עוד, אלא מי שבא²¹ ואמר²²: כך וכך הפקדתי אצל אביכם, ונתן סימנין מבהקין, ונמצא הפקדון כמו שאמר²³, והיה יודע הדין²⁴ שלא היה המת אמור שזה הפקדון שלו - יש לו לדין ה'יה לתת הפקדון לזה שנתן סימניו. והוא שלא יהיה המפקיד רגיל להפגס אצל זה שמת; אבל אם היה רגיל להפגס אצלו - שפא²⁵ של אחר הוא והפיר הסימנין שלו²⁶. באו עדים והעידו לדין שאין זה אמור - אין מוציאין מיד היתומים בעדותן; שאין זה ראיה ברורה²⁷, ואמרו דעתן אינו אמד דעתו²⁸, ואין לו לדין אלא מה שדעתו סומכת עליו, כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין. מעשה באחד²⁹, שהפקיד שמשמין אצל חברו בעדים, ובא לתבעו, ואמר לו: החזרתים. אמר לו המפקיד: והלא כך וכך היא מדתם, והרי הם מנחים אצלך בביתך. אמר לו: שלף החזרתי לך, ואלו³⁰ אחרים הן. ואמרו חכמים: אין מוציאין מידו, שפא אלו השמשמין של שומר הן³¹, אלא ישבע השומר בנקיטת חפץ שהחזיר, כמו שפארנו³².

18) שאנו רואים אותו עתה (מגיד משנה). (19) רי"ף בבא מציעא סוף פרק שלישי. (20) ואין בית דין טוען ליתומים: שמה קנה אביהם מהמפקיד, וטעמו של דבר, שאין אנו טוענים ליתומים אלא טענה שאביהם היה יכול לטעון. (21) כתובות פה: מעשה שהיה. (22) ואין לו עדים על זה. (23) נמצא הפיקדון בבית היתומים ויש בו אותם הסימנים שמסר התובע. (24) מאומדן דעתו שזה הפיקדון שלו - הדין מכיר את מצבו הכלכלי של הנפקד ובטוח הוא שהפיקדון הזה אינו שלו. (25) חוששים אנו "שמא" וכו'. (26) כל פרטי דין זה נאמרו בגמרא שם בשם רב נחמן ופסק כן הרי"ף בבבא מציעא שם. (27) עדותם זו אינה הוכחה ברורה אלא אומדן דעתם. (28) של הדיין. רבינו למד זה מלשוננו של רב נחמן: "ידענא ביה בחסא (שם הנפקד) דלא אמיד" ובכן הדגיש שאומדן דעת עצמו הוא (מגיד משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10) ברייתא שם. (11) צ"ל שיעמדו. פירוש, שלא יוסיפו על קלקולם. (12) מתרבה, מלשון הכתוב (ויקרא יג, ה): לא פשה. (13) הנוזל הנפסד מקלקל אותם. פסק כרבנן שם, שחוששים גם להפסד מועט.

ג. המפקיד חמץ¹⁴ אצל חברו, והגיע הפסח - הרי זה לא יגע בו עד שעה חמישית¹⁵ מיום ארבעה עשר¹⁶; מכאן ואילף יוצא ומזכיר בשוק¹⁷ לשעתו¹⁸, משום השב אבדה לבועלים. והוא הדין¹⁹ לשאר הפקדונות, שלא יגע בהן אף על פי שהוא יודע בודאי שיזולו בזמן פלוני או יאנס אותם המלוך, שפא יבואו בעליהן מקדם ויטלו ממונם.

14) פסחים יג. (15) שהיא התחלת איסור אכילת חמץ בערב פסח. (16) בניסן. טעמו של דבר - בסוף ההלכה. (17) בגמרא שם: "מוכרן לנכרים". ואפשר גם להאכילו לבהמה חיה ועוף. (18) באותה שעה ממש, כל זמן שמותר בהנאה - היינו עד סוף שעה חמישית, ולאחר מכאן אסור בהנאה מדרבנן. (19) מכל-שכן מחמץ בפסח שוודאי יפסיד הכל.

ד. המפקיד ספר תורה²⁰ אצל חברו - גוללו²¹ פעם אחת לשנים עשר הדש. ואם פשה גוללו²² פותחו וקורא בו - מתר; אבל לא יפתח בגלל עצמו²³ ויקרא. והוא הדין שאר ספרים²⁴. ואם פתח וקרא וגלל בגלל עצמו - הרי שלח יד בפקדון, ונתחייב באנסין. הפקיד אצלו כסות של צמר²⁵ - מנענעה אחת לשלשים יום. פדרף שאמרו באבדה, כף אמרו בפקדון²⁶. וכן כל פיוצא בזה²⁷. שזו חובה עליו משום השב אבדה לבועלים. במה דברים אמורים? בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים; אבל אם היו עמו פאותה הארץ - הרי זה לא יגע בו, אף על פי שהוא אבד²⁸.

20) ברייתא בבא מציעא כט: כפי שנתפרשה בגמרא שם. (21) כדי לאווררו שלא יתעפש. (22) לצורך הספר. (23) כתב בהגהות מיימוניות: "אמרו משמיה דרב האי גאון ז"ל... והני מילי (במה דברים אמורים) בכור, אבל חבר מותר לקרות בו, ומותר להעתיק ממנו שלא ברשות אפילו לכתחילה, והוא (בתנאי) שאין לו כיוצא בו". מובן "שלא ברשות" הכוונה שלא נטל רשות מהמפקיד, אבל כשהוא אינו מסכים - אסור גם לחבר. ובבית יוסף חו"מ סוף סי' רצב, מביא דין זה בשם רב יהודאי גאון, והוא (הגאון) מבאר טעמו: לפי כשהפקידו אצלו יודע היה שילמוד בו, ואדעתא דהכי (על מנת כן) הפקיד אצלו... ושמא הטעם משום דאיתא במדרש משלי על (הכתוב) "לא יבוזו לגנב כי יגנובו" (משלי ו, ל), שאין לבזות מי שגונב דברי תורה ומעתיקן. (24) בזמנם, כל הספרים עשויים כמגילה ונפתחים ונסגרים בגלילה. [בהלכות גזילה ואבידה פ"ג ה"ג כתב רבינו, שהמוצא ספרים קורא בהם אחת לשלושים יום. ברור שהוא מחלק בין אבידה לפקדון, ויפרש מה

נשאר תמיד ברשותו של המפקיד בכל מקום שהוא והרי זה כהילך (מגיד משנה).

פרק שביעי

1) מבאר דין מפקיד פירות אצל חברו לא ייגע בהם אפילו הם מתקלקלים, ודין מפקיד ספר תורה או כסות, ודין מוכר פיקדון בבית דין כשחסר יותר מכדי חיסרון, ודין מפקיד מעות אצל שולחני או חנווני, ודין מפקיד אצל חברו ונשברה, ושאינן מקבלים פיקדונות מן הנשים ומן הקטנים ומן העבדים, ודין נפקד שהלך למדינת הים.

א. המפקיד² פרות אצל חברו - הרי זה לא יגע בהן, ואף על פי שהן חוסרין ומתמעטין³ והולכין. במה דברים אמורים? כשחסרו חסרון הראוי להן⁴ בכל שנה; אבל אם חסרו יותר מפקדי חסרון - מוכרין⁵ בבית דין⁶, מפני שהוא משיב אבדה⁷ לבועלים. וכשהוא מוכרן - ימכר לכהנים בדמי תרומה⁸, שפא עשו אותן הבעלים תרומה או תרומת מעשר על פרות אחרות⁹.

2) משנה וגמרא, בבא מציעא לח. (3) כתנא-קמא שם. ואף-על-פי שרבי יוחנן אמר (שם עמ' ב) הלכה כרבן שמעון בן גמליאל שימכרם בפני בית-דין. וטעמו, משום שרב נחמן, שהוא אחרון, פסק כתנא-קמא. וכן כתב הר"ף שם. (4) שדרכם של פירות אלו להחסיר. למעלה (פ"ה ה"ה) נתבאר שיעור החסרון למיני פירות שונים. (5) כרבי יוחנן שם, שביותר מכדי חסרונם - מודה תנא-קמא שמוכרם. (6) בפיקוחם על המחיר ועל הכמות. (7) שאם יניחם - יפסיד המפקיד הרבה [הרמב"ן], הובא במגיד-משנה כאן, מפרש מה שאמרו בגמרא (שם) "יותר מכדי חסרון דברי-הכל מוכרין" הכוונה שחסרו בפחות משנה כפי שדרכם לחסור בשנה תמימה, שאם תפרש כפשוטו - יצא מזה, שלרבן שמעון בן גמליאל מוכרם אפילו כשלא חסרו יותר מן הרגיל, וזה אינו מתקבל על הדעת (קדמוהו בזה ה'תוספות' שם ד"ה מחלוקת). והמגיד-משנה מוסיף שאפשר לפרש כך גם את דברי רבינו כאן. (8) מחיר תרומה נמוך ממחיר חולין, מפני שאין הרבה קופצים עליה. (9) טבל שיש לו במקום אחר ואסורים באכילה לזרים. הראב"ד כתב: "ועכשיו באלו המקומות שאין תורמין ומעשרין (הכוונה לחוצה-לארץ) מוכרן למי שירצה". ברור שגם רבינו התכוון למקומות החייבים בתרומה ומעשר (מגיד-משנה). לקמן בה"ד כותב רבינו: כד"א בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים, אבל אם היו עמו באותה הארץ היה זה לא יגע בו אף-על-פי שאבד. ונראה שהסתייגות זו כוחה יפה גם להאמור בהלכה זו (מגיד-משנה).

ב. המפקיד¹⁰ אצל חברו פרות והקייבו, דבש ונפסד, יין והחמין - עושה תקנה לבצל הפקדון ומוכרן בבית דין. אף על פי שעמדו¹¹ בהפסדן ואין ההפסד פושה¹² בהן, הרי הקנינים והסלים מוסיפין הפסד¹³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָּה, אִם אָבְדוּ אוּ נִגְנְבוּ - אֵינּוּ חֵיב בְּאַחֲרֵייתָן³⁷. וְאִם אֵינָן חֲתוּמִין וְלֹא קָשְׁרִין קֶשֶׁר מְשֻׁנָּה, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן צְרוּרִין - יִשׁ לֹו לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן³⁸. לְפִיכָּה הוּא נִעְשָׂה עֲלֵיהֶם שׁוֹמֵר שְׂכָר³⁹. וְאִם אָבְדוּ אוּ נִגְנְבוּ - חֵיב בְּאַחֲרֵייתָן; וְאִם נֶאֱנָסוּ, כְּגוֹן שְׂאֲבָדוּ בְּלִסְטִים מְזִין - הָרִי זֶה פְּטוּר.

(34) משנה, שם מג. (35) חלפן, שמחליף מטבע על מטבע. (36) משונה, ויותר חזק מהקשר הרגיל. (37) נראה שהמדובר כששמן כדרכי השמירה שנתבארו למעלה בפ"ד. (38) המפקיד יודע שהחנוני והשולחני צריכים להרבה מעות, ואנו אומדים את דעת המפקיד שהוא מסכים שישתמשו במעותיו. ודרכו של כל אדם לצרור מעותיו אף-על-פי שעומדות להשתמש בהן כל שעה. (39) נתבאר בהלכה הקודמת.

ז. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? ⁴⁰ קָדָם שִׁישְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן; אֲבָל אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן - נִתְחַיֵּב בְּאַחֲרֵייתָן, כְּכֹל מְלִזָּה שֶׁפְּעוּלָם⁴¹, עַד שֶׁיִּחְזְרוּ לְפַעֲלִים.

(40) ר"ף בשם רב האי גאון. (41) אם השתמש בהן, הרי לקח אותן בהלוואה והרי הן שלו, וחל עליו חיוב להחזיר לנפקד כסף אחר, והוא-הדין במוכר פקדון שאמרנו (למעלה ה"ה) שדינו כשומר שכר.

ח. הַמְּפָקֵד מְעוֹת⁴² אֲצֵל בַּעַל הַבֵּית, בֵּין צְרוּרִין בֵּין מְתָרִין - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָּה, אִם אָבְדוּ אוּ נִגְנְבוּ - אֵינּוּ חֵיב בְּאַחֲרֵייתָן. וְהוּא שִׁיטְמָנָם בְּקַרְקַע, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו⁴³.

(42) משנה שם. (43) למעלה פ"ד ה"ד גבי שומר חנם.

ט. הַמְּפָקֵד חֲבִית⁴⁴ אֲצֵל חֲבֵרוֹ, בֵּין שִׁיחְדוּ לָהּ הַבְּעָלִים⁴⁵ מְקוּם בֵּין לֹא יִחְדוּ לָהּ מְקוּם, וְטִלְטְלָהּ לְצַרְפָּה⁴⁶ וְנִשְׁבְּרָה, בֵּין מִתּוֹף יָדוֹ⁴⁷ נִשְׁבְּרָה בֵּין אַחַר שֶׁחֲזְזָהּ לְמְקוֹם שִׁיחְדוּ לָהּ נִשְׁבְּרָה - חֵיב לְשַׁלְּמָם⁴⁸. טִלְטְלָהּ לְצַרְפָּה, בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּרָה מִתּוֹף יָדוֹ בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּרָה מִשְׁהַנִּיחָה בְּמְקוֹם אַחֵר⁴⁹ - פְּטוּר⁵⁰.

(44) משנה, שם מ: וגמרא מא. (45) בעל החבית קבע את המקום להנחת החבית. (46) הנפקד טלטל את החבית לצורך עצמו בלי נטילת רשות מהמפקיד. (47) בשעה שטלטלה והשתמש בה. (48) כרבי עקיבא שם, שחזרה צריכה דעת בעלים, ואם לא הודיע לבעלים שלקח והחזיר - הרי זה כאילו לא החזיר, וחייב באונסין כדן שולח יד בפקדון. (49) ומכל-שכן אם החזירה למקומה. (50) קיבל דעת רבו הרי"ף שם, שהלכה כרבי יוחנן האומר, שהרישא של המשנה שם היא כדעת רבי ישמעאל שחזרה למקומה אינה צריכה דעת בעלים, והרי זה כאילו לא נטלה. והסיפא כדעת רבי עקיבא ואין ללמוד כלום מסתם משנה זו ששתי בביתיה סותרות זו את זו, ולפיכך הלכה כרבי עקיבא לפי

שאמרנו בברייתא (שם ל) "כדרך שאמרנו באבידה, כך אמרו בפקדון" אינו נוגע לדין ספרים. ודעת ה'טור' (חו"מ סוף סי' רצב) שגם בפקדון גוללם כל שלשים יום. ונראה שרבינו קבע הבדל זה, כדי ליישב את הסתירה שבין המשנה והברייתא (שם כט: ראה ב"ח שם). ומוצאים אנו עוד הבדל גדול בין האמור בהלכות גזילה ואבידה, ובין האמור כאן בדין ספרים. שם הוסיף כמה הסתייגויות "לא ילמוד בהם לכתחילה (פירוש, דבר חדש שלא למדו מעולם), ולא יקרא פרשה וישנה, ולא יקרא פרשה ויתרגם, ולא יפתח בו יותר משלושה דפין, ולא יהיו שנים קורין משני ענינים, שמה ימשוך זה וימשוך זה ויבלה הספר, אבל קורין הם בענין אחד. ולא יקראו שלושה בספר ואפילו בענין אחד, וכאן השמיט כל זאת. כנראה סמך כאן על דבריו שם, וכתב רק את הדינים שאינם דומים או שלא נכתבו שם]. (25) במשנה, שם, נאמר סתם: "מצא כסות - מנערה אחת לשלושים יום", ובגמרא שם מחלקים בין כסות של צמר לשל פשתן, ולא פירשו. ומפרש רבינו, שהניעור קשה לפשתן ומועיל לצמר. ורש"י שם מפרש להיפך. [בהלכות גזילה ואבידה שם, מוסיף רבינו שני תנאים ע"פ הגמרא שם: שלא ינערו שנים ולא יחבוט במקל. וסמך כאן על מה שאמר שם. (26) ברייתא שם ל. במשנה אמרו דין זה באבידה, והברייתא מפרשת את המשנה. (27) בכל מקום שיש לחשוש להפסד - מחויב הנפקד לטרוח ולמנוע. (28) אלא מודיע לו שהפקדון עלול להיפסד.

ה. כָּל הַמוֹכֵר פְּקֻדוֹן עַל פִּי בֵית דִּין²⁹ - הָרִי זֶה מוֹכֵר לְאַחֵרִים, וְאֵינּוּ מוֹכֵר לְעַצְמוֹ³⁰, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד³¹. וְהַדְּמִים יִהְיוּ מְנַחִים אֲצֵלוֹ³², וְיִשׁ לֹו לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָּה, הָרִי הוּא עֲלֵיהֶן שׁוֹמֵר שְׂכָר, אָף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן³³.

(29) ראה למעלה ה"א. (30) ברייתא שם לח. "מוכרין בבית-דין. וכשהוא מוכרין - מוכרין לאחרים ואינו מוכרין לעצמו". (31) אף-על-פי שמוכר ע"פ בית-דין יש מקום לחשוד בו שהוא משתדל להוריד את המחיר. [ה'טור' שם השמיט דין זה, ולא נתבאר למה השמיט דין מפורש בברייתא. ראה 'דרישה' ו'פרישה' שם]. (32) משנה, שם כח: גבי אבידה. ורבינו משווה פקדון לאבידה בדין זה. (33) ההנאה, שיש לו מזה שהוא רשאי להשתמש בהן כשיצטרך להן, נחשבת כשכר. בפ"ג מהלכות גזילה ואבידה ה"ז, כתב רבינו שהמוצא חייב באונסי דמי אבידה אפילו לא נשתמש בהם עדיין, אבל בפקדון אינו חייב באונסין. ובמגיד-משנה מבאר נימוק ההבדל: שומר אבידה חייב בגניבה ואבידה אפילו כשאין לו כל הנאה, מפני שהוא עושה מצוה ופטור ממצוות אחרות (הלכות גזילה ואבידה ה"י). ולפיכך, כשיש לו הנאה העלו התחייבותו לדרגת שואל שחייב באונסין, אבל נפקד דינו כשומר חנם, ובמקרה שהוא מקבל הנאה - עלה גם כן בדרגה אחת ונעשה שומר שכר.

ו. הַמְּפָקֵד³⁴ מְעוֹת אֲצֵל חֲנוּנִי אוּ הַשְּׁלֹחֲנִי³⁵: אִם הָיָו צְרוּרִין וְחֲתוּמִין, אוּ קָשְׁרִין קֶשֶׁר מְשֻׁנָּה³⁶ - הָרִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לה, שהרי היא יכולה לקחת ממנו את הפקדון ולהחזירו בעצמה לידו ('טור' אבן-העזר שם).

יא. הפקדון והאבדה⁶⁴ לא נהנו לתבע אלא במקומם. פיצד? הפקיד אצלו בירושלים - אינו יכול לתבעו בנכ⁶⁵; ואם החזיר לו בנכ - מקבלו ממנו⁶⁶. הפקיד אצלו בלשוב, והביא פקדונו במקדבר - אינו מקבלו ממנו⁶⁷; אלא יאמר לו⁶⁸: הרי הוא באחריותך עד שתחזירנו לי בלשוב, פדרך שהפקדתו אצלה בלשוב.

64 בבא-קמא קיח. 65 אינו יכול לדרוש מהנפקד או ממוצא אבדה להביאו אליו לנוכ. 66 ואינו יכול לטעון: הפקדתי אצלך בירושלים, החזיר לי שם. 67 אינו מחויב לקבלו ולפטור את הנפקד מחובת השמירה. 68 יכול הוא לומר לנפקד (כתב בהגהות מיימוניות, שאם הוכרח להוציאו למדבר משום שלא היה לו מקום להטמין את הפקדון בלשוב, ולשומר אחר אסור למסור, ולקח אתו הפקדון או את האבדה למדבר ונאנס - דעת רמב"ם שהוא פטור).

יב. המפקיד אצל חברו, והלה בעל הפקדון למדינת הים, והרי השומר רצה לפרש מנפשה לים או לצאת בלשאר⁶⁹ - יש מי שהורה, שאם בא השומר והביא הפקדון לבית דין - נפטר מאחריות שמירתו. ודברים של טעם הם, שאין אוסרין זה במדינה זו מפני פקדון של זה שהלה, ואי אפשר לו להוליכו עמו, שאם יארע לו אנס ויהיה חייב באחריותו. ובית דין מפקידין אותו ביד נאמן אצלם, משום השב אבדה לבעלים⁷⁰.

69 לדרך רחוקה. 70 שאם ישאיר הפקדון ללא שמירה - ייגנב או יאבד (סברת עצמו).

פרק שמיני

1) דין שומר ששילם דמי הפיקדון ונמצא הגנב, ודין שומר שאמר פשעתי ודין קונה הכפל שקונה השבח הבא מאליו, ודין תבעוהו בעלים לשומר ונשבע ואחר כך שילם והוכר הגנב, ודין שאל מן השותפים ושילם לאחד מהם או מן האשה ושילם לבעלה, ודין נגנב הפיקדון באונס ואחר כך הוכר הגנב.

א. המפקיד² אצל חברו בהמה או כלים, ונגנבו או אבדו³, אמר: הריני משלם ואיני נשבע, ונמצא הגנב - משלם תשלומי כפל, טבח או מכר - משלם תשלומי ארבעה ותמשה. למי משלם? למי שהיה הפקדון אצלו⁴, שהרי אמר אשלים⁵. חזרה בהמה עצמה - חוזרת לבעליה⁶ היא וגזותיה וולדותיה; שאין זה השומר קונה שבח הפא מגופה, אלא שבח הפא מאליו⁸. וכבר בארנו⁹, שאין הגנב מחזיר גזות וולדות אלא לפגי יאוש¹⁰. נשבע השומר ולא רצה לשלם¹¹, ואחר כך נמצא הגנב - משלם תשלומי

הכלל: הלכה כרבי עקיבא מחבירו. [לא נתברר לי למה פסק כרבי יוחנן נגד רב ששת, הרי כלל הוא בדינו שהלכה כבתראי (כאחרונים נגד הקורמים להם)? ובכסף-משנה פ"א מהלכות ברכות ה"ח, בדין אמר תנו מאכל לבהמה, כתב שרבינו פסק כרב ששת נגד רבי יוחנן מפני שהלכה כבתראי (כנראה, הוא אינו מגביל את הכלל הזה לתקופה מאוחרת, מאבוי ורוא ויאלק)].

י. אין מקבלין⁵¹ פקדונות לא מן הנשים⁵² ולא מן העבדים⁵³ ולא מן התינוקות. קבל מן האשה - יחזיר לאשה⁵⁴; מתה - יחזיר לבעלה⁵⁵. קבל מן העבד⁵⁶ - יחזיר לעבד; מת - יחזיר לרבו⁵⁷. קבל מן הקטן⁵⁸ - יקנה לו בו ספר תורה או דקל שראכל בהן פרותיו⁵⁹. וכלן שאמר⁶⁰ בשעת מיתתן: של פלוני הם, אם נאמנין לו⁶¹ - יעשה פרושן⁶², ואם לאו - יחזיר ליורשיהם⁶³.

51 ברייתא בבא-בתרא נא: נב. 52 הנשואות, שמא הם של הבעל, וכדי להסתירם מעיניו היא מפקידה אותם אצל אחרים, ואסור לסייע ידי עוברי עבירה (לפעמים, נשים מורות היתר לעצמן לקחת מרכוש בעליהן שלא ברשות). 53 סתם עבדים חשודים על הגזל (רשב"ם שם). 54 ואף-על-פי שכל מה שקנתה אשה קנה בעלה, אנו אומרים שמא הפקיד מישהו אצלה (מגיד-משנה בשם הר"י מיגש). ועוד, שמא נתן לה מישהו ע"מ שאין לבעלה רשות בו. 55 שהרי הבעל יורש את אשתו. ואם הפקדון הוא של אחרים - יבוא ויתבע מבעלה. 56 מאותם הנימוקים שאמרנו באשה. 57 ואין דין הפקדון כנכסי הפקר, שכל הקודם זכה בהם. והטעם, משום שסתם עבדים גונבים מאדוניהם. ואף-על-פי-כן, כשהוא חי מחזיר למקום שנטל, מכיון שלא נתברר הדבר שגזל או גנב. וכתב הרשב"ם שם, שאם נתגרשה האשה ואחר-כך מתה - נותנים ליורשיה, ועבד שנשתחרר ומת - נותנים לרבו, שסתם עבדים גזלנים הם]. 58 ואין להחזיר לו, שמא לא ישמור עליו ויאבדו. 59 בברייתא שם כתוב: "יעשה לו סגולה". ובגמרא נאמרו שני פירושים, אחד - ספר-תורה, והשני - דקל, וקיבל רבינו שני הפירושים. וקטן שאמר - הכוונה עד בן שש, אבל למעלה משש אם הוא חריף ומבין בטיב משא ומתן אין חוששים לאיבוד, שהרי מקחו מקח וממכרו ממכר (ראה הלכות מכירה פכ"ט ה"ו), ולפיכך מחזירים לו (מגיד-משנה). ונהרשב"א מפרש מה שאמר רבינו "יחזיר לאשה, יחזיר לעבד" בא ללמדנו, שלא תחשוב שאסור להחזיר להם מפני שיש להניח שהפקדון הוא של הבעלים, אבל גם אם החזיר לבעלים - פטור, ולכתחילה מחזיר להם, שהרי הוא מחזיר למקום שנטל (מגיד-משנה). וראה רמ"א אבן-העזר סימן פו ס"א, ו'בית שמואל' שם ס"ק ח. ובהגהות מיימוניות כתב בשם הראב"ן, שאם תבעו הבעלים יחזירו הנפקד להם. 60 גמרא שם. 61 אם הנפקד מאמין להם. 62 כמו שאמרו. 63 ודוקא כשאמרה בשעת מיתתה כשאין לה האפשרות לקחת הפקדון מיד הנפקד, אבל כשהיא בריאה - יתן לפלוני אפילו אין הנפקד מאמין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. שו"מ¹³ חנ"מ שאמר: פשעתי - זכה בפסל. שהרי חייב עצמו לשלם¹⁴; ואלו רצה, אמר: נגנבה או אבדה, והיה פטור¹⁵. וכן נושא שקר והשו"מ¹⁶ שאמר: נגנבה - קנה הפסל. שהרי חייב עצמו לשלם; ואלו רצה, אמר: מתה¹⁷, והיה נפטור. אבל השואל - אינו קונה הפסל עד שישלם מעצמו¹⁸. קדם ושלם מעצמו, ואחר כך הפר הגנב - משלם תשלומי ארבעה וחמשה לשואל¹⁹.

(13) מימרא של רב פפא, שם לד. (14) בזה שאמר "פשעתי", כבר חייב עצמו לשלם וזכה בכפל אף-על-פי שלא אמר בפירושו: הריני משלם ('בית יוסף' חו"מ שם). (15) אם היה נשבע על כך. (16) כרב פפא, שם. (17) כדרכה. (18) אבל כשאמר הריני משלם, ולא שילם עדיין - לא קנה הכפל. מחלוקת רב פפא ורב זביד שם, ופסק כרב זביד, מפני ששינוי ברייתא כמותו. (19) בגמרא שם נתבאר מה בין שואל לשומר: שואל - כל הנאה שלו, שהרי אינו משלם כלום לבעלים, ומשום כך אין הבעלים מקנים לו הכפל בזכות ההבטחה לשלם, כי סבורים הם שמוטל על השואל לפצות את ההפסד, ואף-על-פי-כן כששילם וקיבלו פיצוי מלא - הקנו לו את הכפל (רש"י שם).

ג. כל הקונה²⁰ הפסל - קונה השבח הבא מאליו. פיצור? הפקיד ארבע סאין אצל חברו, והרי הן שוין סלע, ונגנבו או אבדו, ואמר: הריני משלם סלע ואיני נשבע, ואחר כך נמצאו, והרי הן שוין ארבע סלעים - הרי הן של שומר, ואינו משלם אלא סלע²¹. במה דברים אמורים? בשלא הטריחן לבעלים בדין; אבל אם הודה שפשע, והיבדוהו בית דין לתן, ולא נתן ברצונו עד שפכוהו בית דין על פרחו ונטלו ממנו, ואחר כך הפר הגנב או נמצא הפקדון - יחזר לבעלים פמות שהוא, ומחזירין לשומר הדמים שלקחו ממנו. ואם פלים או קרקע גבו בית דין ממנו בשומא²² - מחזיר לשומר פליו או שדהו²³.

(20) שם לד. מעשה בכיפי (נזמים). (21) במסקנא שם חילקו בין לא הטריח את הבעלים בבית-דין לבין הטריחו: במקרה ראשון - הרווח לנפקד, ובמקרה השני - למפקיד. הראב"ד בהשגותיו כתב שהנפקד אינו זוכה בשבח הבא מאליו שלפני אמירתו הריני משלם. ונראה שדעת רבינו אינה כן, וסובר שקנה משעת גניבה (והמדובר לפני יאוש בעלים, שהרי שבח הבא מאליו אחר יאוש בעלים - קנה הגנב). והמגיד-משנה מוסיף, שאפשר שזכה אפילו בשבח שהשביח משעה שקיבל את הפקדון, כלשון ראשון בשיטת רבא (ראה ביאורו למעלה בדין חזרה הבהמה עצמה). (22) הדיינים העריכו את שויים, ונתנו אותם למפקיד לתשלום הפסדו. (23) ואינו יכול לעכבם לעצמו ולתת לנפקד את דמיהם כפי שהעריכו הדיינים. כך פסק רב נחמן

פסל, טבחה או מכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. למי משלם? לבעל הפקדון. וכן השו"מ¹² פרה מחברו ונגנבה, ואמר: הריני משלם ואיני נשבע, ואחר כך הפר הגנב - משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה לשומר; ואלו רצה השומר, היה נשבע שנגנבה באנס ונפטור.

(2) בבא-מציא לג: (3) המדובר בשומר חנם שהוא פטור מגניבה ואבידה, אלא שהוא מחויב ליטע שבועת השומרים. (4) בגמרא שם (לד.) מפרש רבא: "נעשה כאומר לו לכשתגנב ותרצה ותשלמני - הרי פרתו קנויה לך מעכשיו" (ויש אומרים: סמוך לגניבתה קנויה לך, ראה שם). וטעמו של דבר, שאנו אומדים דעתו של המפקיד, שהוא מעדיף לוותר על ספק הכפל (אם ימצא הגנב) על-מנת שהקרן יהיה בטוח לו (רש"י שם). (5) רבינו מדגיש כאן שהלכה כרבי יוחנן (שם) שאפילו לא שילם עדיין - הכפל שלו, מכיוון שקיבל עליו לשלם. [למעלה (פ"ו ה"א) נתבאר שמשביעים את השומר שאינה ברשותו, שמא עיניו נתן בה. והרא"ש בסוגיא שלנו כותב, שלדעת הרי"ף אין השומר קונה את הכפל אלא אחר שנשבע שאינה ברשותו. וב'בית יוסף' דחה פירושו זה לדברי הרי"ף, מכיון שנאמר סתם "אמר הריני משלם", ומשמע שאמירה גרידא מספיקה]. וגם באבדה, שאין בעיית כפל יש נפקא-מינה מסברת רבא, כגון אם עלה בינתיים מחיר הפקדון, אין השומר משלם אלא מחירו הקודם (ראה לקמן ה"ג). ואם עלה שויו זמן מסוים לפני הגניבה, יש הברל בין שני הלשונות בדעת רבא שנאמרו למעלה: אם הפקדון קנוי משעת התחלת השמירה כלשון ראשון - משלם מחירו הקודם, ואם הוא קנוי סמוך לגניבתו - משלם לפי מחירו באותה שעה. [בגמרא שם אמרו שיש הברל לבין בית שתי השיטות שהובאו למעלה לדעת רבא, במקרה שהבהמה לא נמצאה ברשותו של הנפקד בשעת הגניבה ואינו יכול לזכות בה: לשיטה ראשונה - קנה הכפל, ולשיטה שניה - לא קנה. ראה 'טור' חו"מ סי' רצה שכתב, שזכה בכפל אפילו לא היתה ברשותו, הרי שקיבל שיטה ראשונה. וב'בית יוסף' שם כתב שגם דעת הרי"ף כך, כי סתם ולא כתב שדווקא בעומדת ברשותו קנה. מדבריו יוצא, שגם רבינו אינו מחלק בין עומדת ללא עומדת ברשותו]. (6) בבא-קמא קח: (כסף-משנה בשם תלמידי הרשב"א). (7) הצמר שגזו הגנב. (8) טעם זה אמרו בכ"מ שם לפי ביאורו של רבי זירא לשיטה הראשונה של רבא, שהשומר קונה משעה שקיבל את הפרה, אולם גם ללשון שני אנו צריכים לסברא זו לענין גיזות וולדות שנטענה ושילדה בבית הגנב, שלדעת רבינו (לפי ביאורו של המגיד-משנה) הם של המפקיד. (9) בהלכות גניבה פ"א ה"א. (10) כלומר, הצמר שגזו לפני שנתיאשו הבעלים (יאוש = הבעלים חדלו מלקוות להחזרת הגניבה), והולדות שילדה לפני יאוש חוזרים לבעלים, אפילו אם חזרה אחר יאוש. (11) משנה, שם לג: (12) למעלה בפ"א מהלכות שכירות, נתבאר ששוכר דינו כשומר בשכר, ושניהם חייבים בגניבה ואבידה ופטורים מאונסין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עליהם חובת שמירה כלל ופטורים מלשלם, ואין זה דומה לנשבע ושילם שבהלכה ד. למעלה בפ"א ה"ה אמנם אמרנו, שהיורשים דינם כשומר שכו, אולם שם המדובר בשואל, ויש הנאה ליורשים שיכולים להשתמש בפקדון. וכאן בשומר ואסור להשתמש בפקדון. ונראה להוסיף עוד, שאם תבעו הבעלים את השומר ומת - אין מקום לכל בעיא, שאם אמר הריני משלם ושילמו הבנים - פשיטא שזכו בכפל, ואם אמר איני משלם - ברור היה לרי"ף ולרמב"ם שלא זכו, שהרי אין עליהם לא חובת תשלום ולא חובת שבועה, ולפיכך דקדקו וכתבו שלא הספיק לתבוע. [בגמרא שם נשאלה עוד בעיא: "שילם לבנים" פירוש, מתו הבעלים ושילם השומר ליורשיו. והרי"ף - וריבנו בעקבותיו - השמיטו בעיא זו. ונראה שלא גרסו אותה בגמרא, ונימוקם: שאין מקום לבעיא זו, שאם נגנבה בחיי הבעלים - בוודאי לא זכו בניו בכפל, שהרי אין אדם מוריש קנס לבניו (ראה כסף-משנה כאן)]. ואם נגנבה אחר שמתו (וכן פירש"י שם), אפשר שלדעתם, כשהשומר ממשיך בשמירה והיורשים לא לקחו הפקדון בחזרה, הרי זה כאילו מסרו לו הם את הפקדון. ובשילמו בנים לבנים, המדובר כשמתו הבעלים והשומר ממשיך בשמירתו בהסכמת בניו ונגנבה ואחר-כך מת השומר, ויש כאן שני נימוקים לטובתם של היורשים: א. מיתת הבעלים; ב. מיתת השומר, ולפיכך שאלו מה הדין]. (33) נתבאר בהערה הקודמת. (34) כשתבעו, אמר: הריני משלם מחצה (רש"י). והבעיא היא אם זכה במחצית הכפל או לא זכה בו, משום שהמפקיד לא הקנה לו כלום כשאינו מפצה את כל ההפסד. (35) אם-תמציי-לומר בשילם מחצה לא קנה כלום, מה הדין בשני דברים שלמים ושילם דמי דבר שלם (רש"י). [ידועה שיטתו של רבינו לפסוק בכל מקום כאם-תמציי-לומר, ולמה לא פסק כאן בשילם מחצה שלא זכה? כבר קבעו רושמי-כללים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם אות טז) שכלל זה כוחו יפה רק כשאמרו בפירוש בגמרא "אם-תמציי-לומר", אבל לא כשזה יוצא ממשמעותה של הבעיא (השניה)]. (36) הבעיא היא אם קנה חצי הכפל, שהרי שילם כל חלקו, או לא? [מובן שגם בעיא זו נשאלה באם-תמציי-לומר ששילם מחצה לא קנה כלום]. (37) מנכסי מלוג שלה, שהבעל אוכל פירותיהם והקרן שלה. (38) ושאלו שם, אם הבעל קונה את הכפל מפני שהוא כאפטרופוס על נכסיה וגם אוכל פירותיהם או לא קנה, מפני שהקרן אינו שלו (ע"פ פירוש רש"י שם). (39) לצורך נכסי מלוג שלה. (40) צדדי בעיא זו הם אותם הנימוקים עצמם שנאמרו בבעיה הקודמת, ובכיוון הפוך (ראה 'תוספות' שם ד"ה שאל). (41) שאם היה תפוס ביד אחד מבעלי הדינים, היינו אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה. (42) כן פסק הרי"ף בהלכותיו, וריבנו קיבל דעתו. והרא"ש כאן דחה שיטתם, ואומר שיש לדון את המפקיד כמוחזק, שהרי הפקדון הוא שלו בכל מקום שהוא נמצא, ומשום כך כל הכפל שייך לו. [וב'בית יוסף' חו"מ סי' רצה מסביר שיטת הרי"ף והרמב"ם, שאמנם המפקיד הוא מוחזק בפקדון, אבל אינו מוחזק בכפל (ראה רא"ש כאן, ופולפולא חרפתא אות ד)]. (43) וזכה בכל הכפל, שהרי הוא מחזיק בממון. (44) שאין בית-דין מגבים קנסות בחוץ לארץ,

שם במעשה הנזמים שהנפקד שכת באיזה מקום הניחם. וביארו שם, שאפילו לשיטת הסבורים ששומת בית-דין אינה חוזרת, ואם שמו בית-דין כליו של לווה ונתנום למלוה בחובו ואחר-כך בא הלוה והביא כסף מזומן ודורש החזרת כליו - אין שומעים לו, כאן מחזירים מפני שהשואל עיקרה בטעות, שהרי הוברר שהנזמים היו ברשותו של הנפקד, אלא שלא זכר באיזה מקום הניחם. וסובר רבינו שהוא-הדין בהוכר הגנב או נמצא הפקדון. [ובגמיר-משנה מביא דעת החולקים על רבינו בדין זה, ואומרים שאין זה דומה למעשה הנזמים שנמצאו במקום שהניחם והוברר שלא פשע, אבל בנידון כאן הרי פשע וגרם לגניבה או לאבידה, ולפיכך שומא זו דינה ככל השומות של נכסי לווה למלוה].

ד. תְּבַעוּהוּ²⁴ בְּעֵלִים לְשׁוֹמֵר, וְנִשְׁבַּע²⁵, וְאַחַר כֵּן שָׁלַם²⁶, וְהִפְרֵה גִבְעָה, הוֹאִיל וְשָׁלַם פְּרָצוֹנוֹ - זָכָה בְּכַפְלָה²⁷, אִף עַל פִּי שְׁהִטְרִיחַן בְּתַחֲלָה לְדִין עַד שֶׁנִּשְׁבַּע. אָמַר הַשׁוֹמֵר בְּתַחֲלָה: אֵינִי מְשַׁלֵּם, וְחָזַר וְאָמַר: הֲרִינִי מְשַׁלֵּם - זָכָה בְּכַפְלָה²⁸.

(24) מחלוקת אביי ורבא בבבא-קמא קת. (25) שומר חנם נשבע שנגנב שלא בפשיעה. (26) לפנים משורת הדין (רש"י שם). (27) כרובא שם, שהלכה כמותו בכל מקום נגד אביי, חוץ לשש הלכות המסומנות בגמרא בראשי תיבות "יע"ל קג"ם". (28) ב"מ לד. "פשיטא, הא קאמר (הרי הוא אומר) הריני משלם".

ה. אָמַר²⁹: הֲרִינִי מְשַׁלֵּם, וְחָזַר וְאָמַר: אֵינִי מְשַׁלֵּם³⁰; או שְׁאָמַר: הֲרִינִי מְשַׁלֵּם, וּמַת, וְאָמְרוּ הַבָּנִים: אֵין אָנוּ מְשַׁלְּמִין³¹; או שְׁלֹא הִסְפִּיק לְתַבַּע אֶת הַשׁוֹמֵר עַד שְׁמַת, וְתַבַּע הַבָּנִים³², וְשָׁלְמוּ בְּנֵי הַשׁוֹמֵר; או שְׁשָׁלְמוּ הַבָּנִים לְבָנִים³³; או שְׁשָׁלַם הַשׁוֹמֵר מְחֻצָּה³⁴; שְׁשָׁלַם אַחַת מֵהֶן³⁵; שְׁשָׁלַם מֵהַשְּׂתַפִּין, וְשָׁלַם לְאַחַד מֵהֶן; שְׂתַפִּין שְׁשָׁאֲלוּ, וְשָׁלַם אֶחָד מֵהֶן³⁶; שְׁשָׁלַם מִן הָאִשָּׁה³⁷, וְשָׁלַם לְבַעֲלָהּ³⁸; אִשָּׁה שְׁשָׁאֲלָהּ³⁹, וְשָׁלַם בְּעַלְהָ⁴⁰ - כָּל אֵלוֹ סַפֵּק, וְהָרִי הַכֶּפֶל מְשַׁלֵּם בְּסַפֵּק וְאֵינוֹ תַּחַת יַד אֶחָד מֵהֶן⁴¹, לְפִיכֵךְ חוֹלְקִין הַכֶּפֶל⁴² או הַשֶּׁבַח בֵּין בְּעַל הַפְּקָדוֹן וּבֵין הַשׁוֹמֵר. וְאֵם קָדַם אֶחָד מֵהֶן וְתַפְסֵה הַכֶּל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ⁴³, וְאִפְלוּ בְּחוֹצָה לְאַרְצָן⁴⁴.

(29) כל הדינים שבהלכה זו נשאלו בגמרא שם לד: ונשאר בתיקו. (30) אפילו אם אמר בבי"ד הריני משלם ואינו יכול לחזור בו, אפשר שלא קנה הכפל מפני שהטריחו בבי"ד (מגיד-משנה). (31) צדדי הספק הם: אפשר שהם מסכימים לשלם, וכוננתם לדחות התשלום לזמן מה, מחמת חוסר מזומנים. (32) בגמרא שאלו סתם: שילמו בנים - מאי? והרי"ף הוסיף וביאר, שהמדובר, כשלא הספיק לתבועו עד שמת. וריבנו קיבל ביאורו, כדרכו בכל מקום לקבל שיטת רבו של רבו. ונראה שהוספה זו באה ללמדנו, שהמדובר בנגנבה בחיי השומר, שאם נגנבה אחר שמת אין כל ספק שהיורשים אינם זוכים בכפל אף-על-פי ששילמו, שהרי אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

באונס נפטר השומר לגמרי, ונפסק חיוב השמירה שהיה מוטל עליו, וכשהחזרה לא קיבל על עצמו שמירה שניה. (56) מכיוון שהחזרה ליד השומר, והוא לא החזירה לבעלים - קיים עדיין חיוב השמירה הראשון.

בְּרִיף רְחֻמָּא דְסִיּוּץ

~ יום רביעי ט"ו טבת ~

הַלְבוֹת מְלוּה וְלוּה

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתֵּים עָשָׂר מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשִׁמּוֹנָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה פֶּרֶט: (א) לְהַלוֹת לְעַנִּי וְקָמָךְ. (ב) שְׁלֹא יִגְשֶׁי אֹתוֹ. (ג) לְגִשֵׁי אֶת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים. (ד) שְׁלֹא יִמְשָׁךְ בַּעַל חוֹב בְּזוֹרֵעַ. (ה) לְהַחְזִיר הַמְשֻׁפָּן לְבַעְלָיו בְּזִמְן שֶׁהוּא צָרִיף לוֹ. (ו) שְׁלֹא יֵאָחֵר הַמְשֻׁפָּן מִבַּעְלָיו הַעֲנִי בַּעַת שֶׁהוּא צָרִיף לוֹ. (ז) שְׁלֹא יַחְבֵּל אֶלְמָנָה. (ח) שְׁלֹא יַחְבֵּל כְּלִים שְׁעוֹשִׂין בָּהֶן אֶכֶל נֶפֶשׁ. (ט) שְׁלֹא יִתֵּן הַמְלוּה בְּרִבִּית. (י) שְׁלֹא יְלוּה לְלוּה בְּרִבִּית. (יא) שְׁלֹא יִתְעַסֵּק אָדָם בֵּין מְלוּה וְלוּה בְּרִבִּית: שְׁלֹא יַעֲיִד בֵּינֵיהֶן, וְלֹא יִכְתֹּב שָׁטֵר, וְלֹא יַעֲרֹב. (יב) לְלוֹת מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וְלַהֲלוֹת⁵ לוֹ בְּרִבִּית.

וביאר מִצְוֹת אֵלוּ בְּפָרְקִים אֵלוּ:

(1) ילחוך, יתבע בתקיפות "והוא יודע שאין לו מה יחזיר" (רבינו לקמן פרק א הלכה ב). (2) לדעת הרמב"ן אין זאת מצוה (ראה ביאורנו שם הלכה ה). (3) כסות יום ביום, כסות לילה בלילה (לקמן פרק ג הלכה ה). (4) שלא ייתן יד. (5) לדעת הרמב"ן אין זאת מצוה. ראה ביאורנו פרק ה הלכה א.

פֶּרֶק רְאִשׁוֹן

(1) מבאר שמצוה להלוות לעני, ושהלווה חייב לפרוע ואין מרחמים בדין ומסדרין לבעל חוב.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לְהַלוֹת לְעַנִּי יִשְׂרָאֵל², שְׁנֹאֲמַר: אִם כֶּסֶף תְּלוּה אֶת עַמִּי אֶת הָעַנִּי עִמָּךְ. יָכוֹל רְשׁוּת³? תְּלַמֵּד לומר: הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ וְגו'. וּמִצְוָה זוֹ גְדוּלָה מִן הַצְּדָקָה⁴ אֶל הָעַנִּי הַשּׂוֹאֵל⁵; שְׁזָה פְּכָר נִצְרָף לְשָׂאֵל, וְזֶה עֲדִין לֹא הִגִּיעַ לְמִדָּה זוֹ⁶. וְהַתּוֹרָה הַקְּפִידָה עַל מִי שִׁימְנַע מִלְּהַלוֹת לְעַנִּי, שְׁנֹאֲמַר: וְרָעָה עֵינֶךָ בְּאַחִיף הָאֶבְיוֹן וְגו'⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִצְוֹת עֲשֵׂה לְהַלוֹת לְעַנִּי יִשְׂרָאֵל"

וצריך להבין מדוע לא כתב הרמב"ם גם החיוב להלוות לעשיר הצריך להלוואה בזמן מסוים הגם שבדרך כלל הוא עשיר, והלא מפורש בגמרא ש"גמילות חסד בין לעניים ובין לעשירים" ומדוע לא פסק הרמב"ם כהגמרא הנ"ל.

וכפל קנס הוא, אף-על-פי-כן אם תפסו הבעלים אין מוציאים מידם. [מה שאמר רבינו "אפילו" בחוצה-לארץ, מפרש בכסף-משנה: שבחוצה-לארץ הורע כוחו של התופס, משום שישנם שני נימוקים לחובתו בנוגע לחצי הכפל, א. אין בית-דין מגבים כלל כפל בחוץ-לארץ; ב. אפילו אם מגבים, היה מקבל חציו בלבד. אבל בארץ ישראל יש רק נימוק אחד, היינו שביית-דין היו נותנים לו חצי. ולפיכך הדגיש רבינו וכתב "אפילו". פירושו זה דחוק קצת. ואפשר לפרש כוונת רבינו באופן יותר פשוט, והוא: המלה "אפילו" אינה נמשכת לדין שבין המפקיד והנפקד, שהרי שם רבותא יותר גדולה בא"י שמגבים קנס והבית-דין היו נותנים חצי לזה וחצי לזה, ואף-על-פי-כן אם תפס אחד הכול אין מוציאים מידו. ה"אפילו" נמשך אפוא לדין תפיסת קנס בחוצה-לארץ בלבד, כלומר, אף-על-פי שאין מגבים קנס - אם תפס אין מוציאים מידו].

ו. נִגְנַב⁴⁵ הַפְּקָדוֹן בְּאַנְס⁴⁶, וְאַחַר כֵּן הִפְר הַגֶּנֶב⁴⁷ - אָחַד שׁוֹמֵר תָּנֵם וְאָחַד שׁוֹמֵר שְׁכָר עוֹשֶׂה דִין עִם הַגֶּנֶב⁴⁸ וְאִינוֹ נִשְׁבָּע⁴⁹. קָדָם וְנִשְׁבָּע, וְאַחַר כֵּן הִפְר הַגֶּנֶב⁵⁰: אִם שׁוֹמֵר תָּנֵם הוּא - רָצָה עוֹמֵד בְּשׁוֹבְעוֹתוֹ⁵¹, רָצָה עוֹשֶׂה דִין עִם הַגֶּנֶב⁵²; וְאִם שׁוֹמֵר שְׁכָר הוּא - עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִין⁵³. נִגְנַב הַפְּקָדוֹן בְּאַנְס⁵⁴, וְהַחְזִירוֹ הַגֶּנֶב לְבֵית הַשׁוֹמֵר, וְהָרִי הוּא כְּהֵמָה, וּמָתָה שָׁם בְּפִשְׁעָה - יֵשׁ בְּדָבָר סֶפֶק אִם כְּלָתָה שְׁמִירָתוֹ⁵⁵ וְנִפְטָר, אוֹ עֲדִין לֹא כְּלָתָה שְׁמִירָתוֹ⁵⁶. לְפִיכֵף: הַשׁוֹמֵר פְּטוּר מִלְּשָׁלֵם, וְאִם תִּפְסוּ הַבַּעְלִים - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם.

(45) בבא-קמא קח: (46) בליסטים מזוין שהשומר אינו יכול להציל מידו, ולא לקח בפרהסיא אלא הסתתר שלא יראוהו. מעשה שכזה נידון כגניבה המחייבת תשלומי כפל (רבינו פ"ד מהלכות גניבה ה"ד) ונידון כאונס לפטור שומר שכר שחייב בגניבה רגילה. (47) ואפשר להוציא ממנו את הגניבה או דמיה. (48) בגמרא כתוב: "עושה עמו דין". ורבינו ביאר "עם הגנב", כלומר, על השומר מוטל לטרוח ולהוציא מיד הגנב, אבל אינו מחויב לשלם מכיסו כלום. ורש"י מפרש שם, שהשומר משלם לבעלים וגובה מהגנב (מגיד-משנה. ראה סמ"ע סימן רצד ס"ק ז, וש"ך שם ס"ק ז). (49) פירוש, אינו יכול לטעון: אשבע שלא שלחתי בה יד, ואולי גם שאינה ברשותי - ואסתלק. (50) בגמרא כתוב סתם: "שקדם ונשבע", ומפרש רבינו, שקדם לפני שהוכר הגנב (וכן פירש הר"י). (51) יכול הוא לטעון: נשבעת ונפטרת והסתלקתי מכל הענין הזה. (52) לא נתבארה כוונתו. לשם מה יטרח אם אינו מחויב לעשות זאת, וגם לא ירוויח מזה כלום (ראה ב"ח חו"מ סי' רצד שעמד על תמיהה זו, ותירץ בדוחק: שרוצה לעשות מצוה). (53) מכיון שקיבל שכר עבור שמירתו, מוטל עליו לטרוח ולהוציא מיד הגנב, משום שאין זה נידון כאונס, כשאפשר להוציא מידו. [ב'שיטה מקובצת' שם הובאו כמה שיטות בפירוש סוגיא זו. ופירושו כאן מסתמך בעיקר על המגיד-משנה]. (54) בעיא שלא נפשטה, שם. (55) כשנגנבה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנתבזה וגילה פניו לשאל מידי האנשים אין צרת עניינו (מצבו) כמו המכוסה שירצה להיעזר עד שלא יתגלה עניינו ולא יתבזה⁷ (רבינו בספר המצוות עשין קצז). (7) "ולא תיתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא".

ב. כָּל הַנוֹגֵשׁ⁸ הָעֵנִי, וְהוּא יוֹדֵעַ שְׂאִין לוֹ מַה יַחְזִיר לוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: לֹא תִהְיֶה לוֹ פְּנֹשָׁה⁹. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לְנֹגֵשׁ אֶת הַעוֹבֵד פּוֹכְכִים וְלִהְיֶזֶר לוֹ¹⁰, שְׁנֹאֲמַר: לְנֹכְרִי¹¹ תִּגְשׁ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדוּ¹², שְׁזוּ מִצְוַת עֲשֵׂה¹³.

(8) לוחץ, תובע בחזקה. (9) כמלוה דוחק ותובע (ראה בבא מציעא עה:). (10) לאלצו לפרוע החוב בזמן, ולא להרוויח לו זמן הפירעון (השווה חינוך תמוז). (11) צריך להיות: את הנכרי. (12) ספרי דברים ראה - קיג. (13) ודעת הרמב"ן (בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשורש השישי ובפירוש התורה דברים טו), שאין נגישת הגוי מצוה, ומה שאמרו בספרי שזו מצוות עשה, הכוונה שכתוב זה משמיענו מצוות עשה באחיך. וכך הוא נדרש: לנכרי את רשאי ליגוש ולא לאחיך, והוא לאו הבא מכלל עשה שהוא נקרא עשה, ולומר לך שהנוגש את הישראל עובר בעשה ולא תעשה.

ג. אָסוּר לְאָדָם לְהִרְאוֹת¹⁴ עֵצְמוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ בְּזִמְן שְׂיֹדֵעַ שְׂאִין לוֹ, אֶפְלוּ לְעֵבֵר לְפָנָיו, שְׁלֹא יַפְחִידוּ אוֹ יִכְלִימוּ, אֶף עַל פִּי שְׂאִינוֹ תוֹכְעוּ, וְאִין צָרִיף לֹאֲמַר אִם תִּבְעוּ¹⁵. וְכִשֶּׁם שְׂאִסוּר לְזֶה לְתַבַּע, כִּף אָסוּר לְלוֹה לְכַבֵּשׁ¹⁶ מִמּוֹן חִבְרוֹ שְׂבִידוֹ וְלֹאֲמַר לוֹ: לִף וְשׁוֹב. וְהוּא שְׂיֵשׁ לוֹ. שְׁנֹאֲמַר: אֵל תֹּאמַר לְרַעַף לִף וְשׁוֹב. וְכֵן אָסוּר לְלוֹה לְקַח הַלְוָאָה וְלְהוֹצִיָּאָה שְׁלֹא לְצָרָף וְלִאֲבֹדָה¹⁷, עַד שְׁלֹא יִמְצָא בְּעַל חוֹב מֵאִין יִגְבֶּה. אֶף עַל פִּי שְׂהַמְלִיָּה עֲשִׂיר גְּדוּל. וְעוֹשֶׂה זֶה - רָשָׁע הוּא; שְׁנֹאֲמַר: לֹה רָשָׁע וְלֹא יִשְׁלֹם¹⁸. וְצָרוֹ חֲכָמִים¹⁹: יְהִי מִמּוֹן חִבְרָף חִבְיֵב עֲלֶיךָ פְּשֻׁלָף.

(14) מכילתא משפטים יט: "לא תהיה לו כנושה": - "לא תראה לו בכל זמן". בבבא מציעא עה: אמרו: מניין לנושה בחבירו וכו' שאסור לעבור לפניו? תלמוד לומר "לא תהיה לו כנושה (ברש"י שם "לא תראה בעיניו כנושה בו שיראה וייבוש"). (15) רוצה לומר, אם כבר תבעו, כגון, שלא ידע שאין לו ותבעו, שאסור לו לעבור לפניו מכאן ואילך (אבן האזל). (16) לעכב, להשהות. (17) וגורם לאבדה מן המלווה. (18) ראה אבות פרק ב משנה ט. שמות רבה לא, טו. (19) אבות שם, משנה יב.

ד. בְּשִׁיתַבַּע הַמְלוֹה הַלְוָאָתוֹ²⁰, אֶף עַל פִּי שְׁהוּא עֲשִׂיר וְהַלְוָה דְּחֹק וְטָרִיד בְּמִזְנוֹת²¹ - אִין מְרַחֲמִין בְּדִין²², אֶלָּא גּוֹבִין לוֹ חוֹבוֹ עַד פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה מִכָּל מַטְלָטְלִין שְׂיִמְצָאוּ לוֹ. וְאִם לֹא הִסְפִּיקוּ הַמַּטְלָטְלִין - גּוֹבִין לוֹ מִן הַקְּרָקַע²³, אַחַר שְׂמִחְרִימִין²⁴ עַל מִי שְׂיֵשׁ לוֹ מַטְלָטְלִין אוֹ מִי שְׂיַדַּע לוֹ²⁵ מַטְלָטְלִין וְלֹא יִבְיָאֵם לְבֵית דִּין²⁶. וְגוֹבִין מִכָּל קְרָקַע שְׂיֵשׁ לוֹ. אֶף

בשור"ע אדמו"ר הזקן הביא לשון הרמב"ם "מצות-עשה להלוות לעניי ישראל" אבל הוסיף אח"כ "אין לי אלא עני, עשיר מניין שמצוה להלוותו לפי שעה, תלמוד לומר "את עמי" ומכאן לימוד נוסף שמצות הלוואה היא גם לעשיר.

את חיוב ההלוואה לעשירים, אפשר לפרש בשני אופנים: א. שעשיר הזקוק להלוואה הוא כעני באותה שעה, וממילא נכלל בחיוב ההלוואה לעניים. ב. עני האמור בתורה מדבר על עני ממש ולא על עשיר, ולכן יש צורך בלימוד נוסף מיוחד: אין לי אלא עני, עשיר מנין כו".

מזה שהאדמו"ר הזקן העתיק את לשון הרמב"ם, משמע שדבריו הם בהתאם לשיטתו, ואם-כן חוזרת השאלה מדוע לא כתב הרמב"ם מצות הלוואה לעשירים בפירוש.

והביאור בזה: בספר המצוות, שורש ב' כתב, שאין למנות במניין המצוות כל מה שלמדו חכמים ב"ג מדות שהתורה נדרשת בהם או מריבוי דקרא (אלא אם כן פירשו בעצמם שדין זה הוא מהתורה). ומכיון שכך, הרי שמה שנתפרש בתורה הוא ההלוואה לעניי ישראל, מה-שאין-כן את ההלוואה לעשירים למדו חכמים מריבוי דקרא ("את עמי") ולכן אין למנותה בתור מצות-עשה מהתורה.

ובנוגע לעצם עניין ההלוואה לעשירים, סומך הרמב"ם על מה שכתב בהלכות דעות (פ"ו ה"ג) "מצות-עשה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כו" ובוזה כלל גם את מצוות ההלוואה לעשירים.

(על פי "יין מלכות" ספר משפטים, סימן ד, מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(2) ואפילו עשיר מצוה להלוותו בשעה שאין מצות מצויות בידו (רבינו יונה אבות פרק א משנה א. טור ושלחן ערוך סימן צג סעיף א, על פי סוכה מט: גמילות חסד נוהג בין לעניים בין לעשירים. (ובמכילתא דרשב"י: "העני עימך: אין לי אלא עני, עשיר מניין? תלמוד לומר עימך וכו'. אם כן למה נאמר עני? ממהרני ליפרע על ידי עני יתר מן העשיר"). ומה שכתב רבינו "לעניי ישראל" לאו דווקא, אלא כל מי שצריך וזקוק להלוואה, כי עשיר הזקוק להלוואה בכלל עני הוא (השווה ספר החינוך מצוה תמח הוצאת מוסד הרב קוק). (3) מכילתא משפטים פרשה יט: "רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה - רשות, חוץ מזה ועוד שניים (שאם משמש בלשון כאשר), וכו'. "אם כסף תלוה" - חובה ולא רשות, אתה אומר חובה או אינו אלא רשות? כשהוא אומר (בלשון ציווי): העבט תעביטנו - חובה ולא רשות". (4) מצות נתינת צדקה (שבת סג "גדול המלוה יותר מן הנותן צדקה") (5) המבקש. (6) "כי מי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בגדים מכובדים, ואינם לשימוש יום יום, אין הבעל נותנם במתנה גמורה על דעת שלא יוכל למכרם אם יצטרך להם (רי"ף בתשובה סימן רנה על פי ירושלמי קידושין פרק א הלכה ד.) (37) "שאדם קונה על מנת שתתקשט, ואם הוצרך יתפרנס מהם" (כלומר, ימכור לשם פרנסתו. רי"ף שם סימן רט).

ו. הַיּוֹ לֹא מִטְּלָטְלִין אוֹ קְרָקַע, וְהָרִי עֲלָיו שְׂטָרֵי חֻבּוֹת לְעוֹבְדֵי פֹכְכִים, וְאָמַר: הָרִי כֹל נִכְסֵי מְשַׁעְבְּדִין לְעוֹבְדֵי פֹכְכִים, וְאִם יִטְלוּ אוֹתָן הַיִּשְׂרָאֵלִים בְּחֻבְכֶם, יִאָסְרוּ אוֹתֵי הָעוֹבְדֵי פֹכְכִים בְּחֻבְךָ וְאֶהְיֶה בְּשַׁבְּיָהּ - הוֹרֵוּ רַבּוֹתֵינוּ³⁸, שָׂאִין שׁוֹמְעֵין לוֹ, וַיִּגְבוּ הַיִּשְׂרָאֵלִים; וּכְשִׁיבֹאוּ הָעוֹבְדֵי פֹכְכִים וַיִּאָסְרוּהוּ - הָרִי כֹל יִשְׂרָאֵל מְצוּיִן לְפָדוֹתוֹ³⁹.

(38) הרי"ף שם. (39) המצוה להצילו אינה מוטלת על החובע יותר מאשר על כל אחד ואחד מישראל.

ז. מַסְדְּרִין⁴⁰ לְבַעַל חוֹב⁴¹, כִּדְרָף שְׂמֹסְדְרִין בְּעֶרְכִיז⁴². פִּיצֵד? אוֹמְרִין לְלוֹה: הֲבֵא⁴³ כֹּל הַמְּטְלָטְלִין שְׂיֵשׁ לְךָ, וְלֹא תִנִּיחַ אֶפְלוּ מַחַט אַחַת. וְנוֹתְנִין לוֹ מִן הַכֹּל מִזּוּן⁴⁴ שְׁלֹשִׁים יוֹם וְכִסּוֹת שָׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ מִכִּסּוֹת הָרְאוּיָה לוֹ. וְלֹא שְׂיִלְבֹּשׁ בְּגָדֵי מְשִׁי אוֹ מְצַנְפַּת זְהוּבָה⁴⁵, אֶלָּא מְעַבְרִין אוֹתָהּ מְמוֹנֵי⁴⁶, וְנוֹתְנִין לוֹ כִּסּוֹת הָרְאוּיָה לוֹ⁴⁷ לְשָׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ. וּמֵטָה⁴⁸ לְיֹשֵׁב עֲלֶיהָ, וּמֵטָה וּמְצַע הָרְאוּיִין לוֹ לְיִשּׁוּן עֲלֵיהֶם. וְאִם הָיָה עֲנִי - מֵטָה וּמְפִץ⁴⁹ לְיִשּׁוּן עֲלָיו. וְאִין נוֹתְנִין כְּלִים כְּאֵלוֹ⁵⁰ לְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו⁵¹, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵיב בְּמִזְוֹנוֹתֵיהֶם⁵². וְנוֹתְנִין לוֹ סְנַדְלֵיו וְתַפְלֵיו⁵³. הָיָה אִמְזִין⁵⁴ - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי כְּלָי אֲמָנוֹת מִכֹּל מִין וְמִין. כַּגֹּן שֶׁהָיָה חָרָשׁ⁵⁵ - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי מְעַצְדִּין וּשְׁתֵּי מְגִירוֹת⁵⁶. הָיָה לוֹ מִין אֶחָד מְרַבָּה וּמִין אֶחָד מוּעָט⁵⁷ - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנַיִם מִן הַמְרַבָּה, וְכֹל שְׂיֵשׁ לוֹ מִן הַמוּעָט, וְאִין לֹאֲחִיזִין לוֹ כְּלִים מִדְּמֵי הַמְרַבָּה⁵⁸. הָיָה אֶבֶר אוֹ חֶמֶר - אִין נוֹתְנִין לוֹ לֹא צְמִדוֹ⁵⁹ וְלֹא חֲמוֹר⁶⁰. וְכֵן אִם הָיָה סֶפֶן - אִין נוֹתְנִים לוֹ סְפִינָתוֹ⁶¹. אִף עַל פִּי שְׂאִין לוֹ מְזוֹנוֹת אֶלָּא מְאֵלוֹ - אִין אֵלוֹ כְּלִים⁶², אֶלָּא נִכְסִים⁶³, וְיִמְכְרוּ עִם שְׂאָר הַמְּטְלָטְלִין בְּבֵית דִּין, וַיִּנְתְּנוּ לְבַעַל חוֹבּוֹ.

(40) "מעריכין נכסי הלווה, ואם הוא עני אף על פי שאינו נשלם החוב כולו, אין נוטלין כל מה שיש לו, אלא משיירין לו לפי כבודו" (ערוך ערך סדר) וכמו שמבאר רבינו והולך. (41) כשיגיע זמן הפירעון ויבוא המלוה לבית דין לגבות חובו (שולחן ערוך סימן צז, כג.) (42) מי שהתחייב לתת להקדש ערך עצמו או ערך אחרים, בית דין לוקח כל רכושו ומוכרו ונותן הדמים להקדש, ושנינו (ערכין כג:) שמשאירים לו כל המפורט כאן בדברי רבינו (בבא מציעא קיג:). (43) ראה לקמן פרק ב הלכה י"ב. (44) שם כד. דרשו זה מן הכתוב (ויקרא כז, ח): "ואם מך הוא מערכך"

עַל פִּי שֶׁהִיא מְשַׁעְבְּדָת לְכַתְּבַת אִשְׁתּוֹ אוֹ לְבַעַל חוֹבּוֹ שְׂקָדָם²⁷ - גּוֹבִין לְזֶה²⁸, וְאִם יָבּוֹא²⁹ הָרִאשׁוֹן וַיִּטְרָף - יִטְרָף³⁰. טַעַן הַלוֹה: שְׂמֵטְלָטְלִין אֵלּוֹ שְׂבִידֵי אִינָן שְׂלִי, אֶלָּא פְקָדוֹן הֵם בְּיָדֵי אוֹ שְׂכוּרִין אוֹ שְׂאֵוִלִין - אִין שׁוֹמְעֵין לוֹ³¹, אוֹ יְבִיא³² רֵאָה³³ אוֹ יַגְבֶּה מִהֶן בַּעַל חוֹבּוֹ.

(20) בבית דין. (21) טורח הוא הרבה כדי להתפרנס. בפרק כ מסנהדרין הלכה ד כותב רבינו: "אל תאמר עני הוא זה ובעל דינו עשיר, הואיל ואני (הדיין) והעשיר חייבין לפרנסו אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בכבוד". (22) כתובות פד. "ועל זה הזהירה התורה "ודל לא תהדר בריבו" ונאמר (ויקרא יט, טו) "לא תשא פני דל" (רבינו שם על פי תורת כוהנים קדושים פרק ד.) (23) שהמטלטלין קודמים לגבייה מן הקרקע, שכשם שהמלוה בממון היה - כך תחילת גבייתו מממון או ממטלטלים (שדינים כממון. בבא קמא יד.). מלשון רבינו נראה שמעמיד מטלטלין וממון בדרגה אחת, היינו שאם יש לו ממון ויש לו מטלטלין - רצה משלם ממון, רצה מגבהו מטלטלין (השווה רבינו פרק י מהלכות נזקי ממון). ברם דעת הרי"ף בבבא בתרא בתחילת פרק שישי שהממון קודמים לגבייה מן המטלטלין (וכן כתב רשב"ם בבא בתרא צב: בשם רבינו חננאל) וכן הרא"ש בבא קמא פרק א סימן ד בשם רבינו תם. (24) "הטלת חרם לדברים אלו לא מצאנו בגמרא אבל כן נמצא בכל ספרי הגאונים ז"ל. ונראה שהדבר בקבלה אצלם" (מגיד משנה להלן פרק י"א הלכה ז.) (25) שיש לו ללווה. (26) או לא הודיע לבית דין. (27) לווה ממנו לפני שלוה מזה הבא עכשיו לגבות, אבל עדיין לא הגיע זמן פרעונו, וכן הכתובה אינה נגבית מחיים כמבואר בפרק י"ט מהלכות אישות הלכה ג. (28) מיד, ואין ביד הבעל חוב והאשה למנוע גבייתו. (29) כלומר, ולכשיבוא. (30) זה נימוק למה אין מונעים גביית הקרקע אף על פי שהיא משועבדת לאחרים, לפי שהגבייה אינה גורמת כל הפסד לבעל השיעבוד, שהרי כשיגיע זמן פירעון חובו - יטרוף מה שגבה ראשון, שכל הקודם בחובו זכה (על פי תשובת הרי"ף סימן קיד, רט ועיין ירושלמי כתובות פרק י הלכה ו.) (31) "חזקה כל מה שביד אדם הוא שלו" (מגיד משנה). והמקור להלכה זו מצא רבינו בכתובות יט בסוגיית שטר אמנה. (32) פירוש, אלא או יביא. (33) עדים, שכן הוא כדבריו.

ה. אִין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה לֹא מְכַסּוֹת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו שֶׁל לְוֶה, וְלֹא מְבַגְדִים צְבוּעִים שְׂצָבְעֵן לְשָׂמֹן³⁴, אִף עַל פִּי שְׂעֲדִין לֹא לְבָשׁוּ אוֹתָן, וְלֹא מְסַנְדְּלִים חֹדְשִׁים שְׂלַקְחוֹן לְשָׂמֹן, אֶלָּא הָרִי אֵלּוֹ שְׂלֵהֶן³⁵. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֹלֵי הַחַל; אֶבֶל בְּגָדֵי שִׁבְתַּת וְהַמוּעָד - גּוֹבֶה אוֹתָן בַּעַל חוֹב³⁶. וְאִין צְרִיף לֹמַר, אִם הָיָה בְּהֶן טְבַעוֹת וְכֹלֵי זָהָב אוֹ כֶּסֶף³⁷, שֶׁהִפֵּל לְבַעַל חוֹבּוֹ.

(34) לשם אשתו ובניו. (35) שמשעה שנתנם או לקחם לשמן יצאו מרשותו וזכו בהם והרי הם שלהם (רי"ף בתשובה סימן ריט, על פי ערכין כד.). (36) מתוך שהם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. טען⁶ שיש לו והקפיא אותן והרי הן פתוחות ביתו - אין מן הדין שיפנס לביתו, לא הוא ולא שליח בית דין⁷; שהתורה הקפידה על זה, שנאמר: פחוז תעמד. אבל מחרימין על מי שיש לו ולא יתן לבעל חובו. כשראו הגאונים הראשונים⁸ שעמדו אחר חבור הגמרא, שרבו הרמאים⁹, וננעלה דלת בפני לוי¹⁰, התקינו שמשפיעין את הל"ה שבועה חמורה בעין של תורה בנקיטת חפץ¹¹: שאין לו פלום יתן על דברים שמסדרין לו, ושלא החביאן ביד אחרים, ושלא נתן מתנה על מנת להחזיר¹². וכולל שבועה זו: שכל שפיריית וכל שיבוא לידו או לרשותו מאשר תשיג ידו - לא יאכיל ממנו פלום לא לאשתו ולא לבניו¹³, ולא ילביש אותן, ולא יטפל בהן, ולא יתן מתנה לאדם בעולם, אלא יוציא מפל אשר תשיג ידו מזון שלשים יום וקסות שנים עשר חדש, מזון הראוי לו וקסות הראוי לו¹⁴, לא אקילת הזוללים והסובאין או בני מלכים ולא מלבושי הפחות והסגנים¹⁵, אלא פדרפו, וכל היתר על צרכו יתן לבעל חובו ראשון ראשון, עד שיגבנו כל חובו. ומחרימין תחלה על מי שידע לפלוני נכסים, גלויין או טמונין, ולא יודיע לבית דין. גם אחר התקנה הזאת, אין בעל חוב יכול להפנס לתוך ביתו של ל"ה, לא הוא ולא שליח בית דין; שלא תקנו לעקר גוף התורה¹⁶. אלא הל"ה עצמו יוציא פלוני, או יאמר: כך וכך הוא שיש לי; מניחין הראוי לו, ויוציא השאר, וישבע בתקנה זו. וכזה דנין ישראל בכל מקומות. נראה לו ממוץ אחר שששבע שבועה זו, ואמר: של אחרים הוא, או עסק הוא פני - אין שומעין לו¹⁷, עד שיקביא ראיה. וכן הורו רבותי¹⁸.

6 המלוה. (7 בבא מציעא קג. ראה לקמן פ"ג הל' ג. (8 רבנן סבוראי (גהות מיימוניות). (9 המסתירים ממנו, ואומרים אין לי. (10 שנמנעו מלהלוות ממון לאחרים מפני החשש, שמא יחביאו כל אשר להם ויטענו: אין לי. (11 היינו כש"ס בידו, כדוגמת השבועה שאינו ברשותו שתיקנו חכמים על השומר האומר הרני משלם, מפני החשש שמא עיניו נתן בחפץ שנמסר לשמירתו, כמבואר בפ"ו מהל' שאלה ופקדון הל' א (הג"ר א"י ז"ט ס"ק א. עיין שם). (12 ואע"פ שמתנה על-מנת להחזיר, דינה כמתנה - כאן אין מתנתו מתנה, כי רגלים לדבר שלא נתנו אלא כדי להבריח מן הבעל-חוב, ומן הדין בעל-חוב גובה אותה, והראשונים קראו לשבועה זו: "שבועת החשד" (כסף-משנה שם). (13 השווה למעלה פ"א הל' ז. (14 השווה שם. (15 פקידי מלוכה גבוהים. (16 דבר תורה שהקפידה על הכניסה לבית הלווה. ולא באו חכמים אלא לעשות סייג וגדר שלא תנעול דלת בפני לווים. (17 חזקה - כל מה שביד אדם שהוא שלו (השווה למעלה פ"א הל' ד). (18 ה"ר מייגאש, בתשובה סי' קסט.

- החייהו מערכך. (45 רקומה זהב. (46 בבא מציעא שם. (47 לאיש כמותו לצורך מי החול, אבל לא לשבתות וימים טובים (רבינו בפרק ג מהלכות ערכין הלכה טו. ומקורו נראה שהוא מהמבואר למעלה הלכה ה על פי ירושלמי קידושין הובא בביאורנו שם). (48 כיסא. (49 מצע גס ארוג מקנים שעניים רגילים להשתמש בהם ואינו יכול לדרוש מצע של לבד. (50 לא כסות וגם לא מזון. (51 אפילו הקטנים. (52 כמבואר בפרק י"ב מהלכות אישות הלכה ב, יד. שלא הוטל על המלוה להחיות את אשתו ובניו. ערכין שם: "הוא (החייהו) מערכך, ולא אשתו ובניו מערכך". (53 של ראש ושל יד (שם) - כשם שנותנין לו כסות (והשווה פסחים קיג). (54 שם. (55 נגר. (56 משורים. (57 כגון, שיש לו שלושה מעצדים והמגירה האחת. (58 אין מוכרים המעצד השלישי לקנות מגירה בדמיה, כדי שיהיו לו שתי מגירות, שהרי גם קודם לא היו לו כי אם אחת (ערכין שם). (59 צמד בקר לאיכר. (60 אם היה חמר (שם). (61 שם יח. (62 כלי אומנות. (63 שם בגמרא לדעת תנא קמא. ח. מל"ה⁶⁴ שפא להפרע שלא בפני הל"ה, כגון שהיה הל"ה במדינה רחוקה, ותפסה האשה מטלטלין מנכסי הבעל כדי שתזון מהן - מוציאין אותן מידה⁶⁵ ונותנין לבעל חוב; שאפילו היה בעלה עמה - לא היה יכול לזון את אשתו ובניו עד שיפרע לו כל חובו⁶⁶.

(64 תשובת הרי"ף הובאה בטור סימן צז. (65 ואף על פי שחוב האשה למזונות קדם לחובו "שכשם שבערכין מיעט מזון אשתו ובניו (כמבואר בערכין כג): אף על פי שקדמו לחוב המעריך - הוא הדין גם לבעל חוב" (כסף משנה בשם בעל התרומות). (66 כמבואר למעלה הלכה ז.

פרק שני

(1 מבאר תקנת הגאונים להשביע לווה הטוען שאין לו, ודין מלוה שאמר שטר אמנה הוא זה במקום שחב לאחרים, וכלל שם שאסור להלוות מעותיו בלא עדים, ודין לווה מעבדו ושחררו.

א. דין תורה, שבזמן שיתבע המלוה את חובו: אם נמצאו ל"ה נכסים - מסדרין לו, ונותנין לבעל חובו את השאר, כמו שבארנו²; ואם לא נמצא ל"ה פלום, או נמצאו לו דברים שמסדרין לו בלבד - ל"ה הל"ה לדרכו. ואין אוסרין אותו³, ואין אומרים לו: הבה ראיה שאתה עני, ולא משפיעין אותו⁴, פדרך שדנין העובדי פוכבים; שנאמר: לא תהיה לו פנשה⁵. אלא אומרים למלוה: אם אתה יודע נכסים ל"ה המחייב לך - לך ותפס אותן.

(2 למעלה פ"א הלכה ז. (3 בבית-הסוהר, כי "לא מצאנו בשום מקום (בתלמוד) חיוב הגוף (היינו מאסר או עונש מלקות וכיוצא בזה) מחמת ממוץ" (מגיד-משנה). (4 שאין לו כלום. (5 ודרכים אלו - אמצעי נגישה הם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(עיין רדב"ז פכ"ב מהל' סנהדרין הל' ג.) (34) להטות. (35) כמו שאמרו (אבות פ"ב משנה יב "וכל מעשיך יהיו לשם שמים"). וכתב המגיד-משנה בשם המפרשים האחרונים ז"ל: "שלא כל ב"ד מורשה בכך אלא-אס-כן הוא ב"ד חשוב ומחוקק בחכמה וחסידות. ומשרבו הדיינים שאינם מומחים - יש לחוש שלא יהא כל אחד פורץ לעשות לו דרך לעצמו". ובפכ"ד מהל' סנהדרין הל' ב, כתב רבינו עצמו: "משרבו בתי דינים שאינם הגונים וכו' אינם חכמים כראוי ובעלי בינה, הסכימו רוב בתי דיני ישראל וכו' ולא ידון הדיין בסמיכות דעתו, כדי שלא יאמר כל הדיוט לבי מאמין לדברי זה, ודעתי סומכת על זה". ונראה שכאן כתב דין לפי הגמרא, וסמך על מה שכתב שם (לחם-משנה).

ה. מי שנתחייב בשבועה זו מפני שטר חוב שפעלו, והודה³⁶ לאחריים בחובות אחרים³⁷, והשיגה ידו לתר על הראוי לו - לא יטלו היתר אלא פעלי שטרות בלבד³⁸, שמא קנוניא³⁹ עושה בהודאתו על נכסיו של זה.

(36) מעצמו, ואין כאן עדי הלוואה או אפילו יש עדי הלוואה, אלא שהלווה יכול לטעון פרעתי, והוא מודה שלא פרע (ראה ש"ך סי' צט, ג.) (37) הקודמים - לדבריו - שהלוואה שבשטר. (38) אבל אם יש עדי הלוואה והם מעידים שהותנה בין המלוה והלוה שלא יפרע אלא בעדים - המלוה בלי שטר קודמת לגביה (מגיד-משנה, וראה ה"ו). (39) תחבולה בין הלווה והאחרים, להבריח נכסיו מן המלוה.

ו. ראובן שהיה חייב לשמעון⁴⁰ מאה, ולוי חייב לראובן מאה - מוציאין מלוי ונותנין לשמעון. לפיכך, אם אין לראובן נכסים⁴¹, והיו לו שטרי חוב על לוי, ואמר לוי: שטר אמנה הוא⁴², פרוע הוא⁴³, והודה לו ראובן⁴⁴ - אין משגיחין על הודאתו⁴⁵, שמא קנוניא הם עושין לאבד זכותו של שמעון⁴⁶; אלא ישבע שמעון⁴⁷ ויטל מלוי, כדין כל טורף⁴⁸ שאינו נפרע אלא בשבועה⁴⁹. וכן כל מי שיש עוליו שטר חוב, והודה לאחר מעצמו בחוב אחר⁵⁰, אם אין לו נכסים כדי שיגבו שניהם - גובה בעל השטר בלבד, שלא יעשו קנוניא על שטרו של זה⁵¹.

(40) כתובות יט. כרבי נתן: "מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה? תלמוד-לומר (במדבר ח, ז): "ונתן לאשר אשם לו" (כלומר, לאשר הלווה אין כתוב כאן, אלא לאשר האשם שלו, והיינו למי שהקרן שלו - רש"י). (41) כי אם יש לו נכסים - אין שמעון גובה מלוי מדרשתו של רבי נתן, לפי שלא נאמרה אלא כשאין ללוה נכסים אחרים, כמבואר בבבא-קמא מ. (מגיד-משנה). (42) לא לזה כלום, אלא מסרו לו מתוך אימון שלא יתבענו אלא אם ילווהו. (43) ונשאר השטר בידי ראובן. (44) שהשטר פרוע או אמנה. (45) של ראובן. (46) כתובות שם, וכפירושו של אביי. (47) בנקיטת חפץ, שלא נפרע חוב זה ולא מחלו או מכרו לאחר (ע"פ רבינו

ג. מי ששבועה שבועה זו, שאין לו פלוס וכל מה שירויח יתן לבעל חובו - אין כל אחד מבעלי חובות בא ומשביעו¹⁹, ששבועה אחת פוללת כל פעלי חובות. ותקנת אחרונים²⁰ היא, ואין מדקדקין בה להחמיר²¹ אלא להקל.

(19) שנית אותה שבועה. (20) כלומר, הואיל ותקנת הגאונים היא. (21) לחייבו שבועה לכל אחד מבעלי-חובות, שכל שירויח יתן גם להם (לחם-משנה ומשנה-למלך).

ד. מי שהחזק שהוא עני וכשר²² והולך בתם, והדבר גלוי וידוע לדין ולרב העם, ובא בעל חובו להשביעו בתקנה זו, והחזק התובע²³ שאינו מסתפק בעניות זה²⁴, אלא רוצה לצערו בשבועה זו, להצר לו ולכישו ברבים, כדי להנקה ממנו, או כדי שילך וילוה מן העובדי פוככים²⁵, או יקח נכסי אשתו²⁶ ויתן לזה, עד שינצל משבועה זו - יראה לי, שאסור לדין ירא שמים להשביעו שבועה זו; ואם השביעו - בטל לא תעשה של תורה: לא תהיה לו כנשה. ולא עוד, אלא ראוי לדין לגער בתובע ולטרדו²⁷, מפני שהוא נוטר והולך בשרירות לבו. שלא תקנו הגאונים תקנה זו אלא מפני הרמאי²⁸, והרי נאמר²⁹: עד דרש אחיך אתו - דרשהו אם רמאי הוא או אינו רמאי, ומאחר שהחזק זה שהוא עני ושאינו רמאי - אסור להשביעו. וכן אני אומר: שמי שהחזק רמאי, ודרכיו מקלקלין במשאו ומתנו, והרי הוא אמוד שיש לו מומן, וטען שאין לו פלוס, והרי הוא רץ להשבוע בתקנה זו - שאין ראוי להשביעו³⁰. אלא אם יש פח בדין לעשותו³¹ עד שיפרע בעל חובו, או לנדותו עד שיתן - יעשה, מאחר שהוא אמוד, שפריעת בעל חוב מצוה³². כללו של דבר: כל שיעשה הדין מדברים אלו, וכונתו לרדה הצדק בלבד, שנוצטונו לרדפו³³, ולא לעבר³⁴ הדין על אחד מבעלי דינים - הרי זה מרשה לעשות, ומקבל שבר. והוא שיהיו מעשיו לשם שמים³⁵.

(22) אדם ישר. (23) יודעים בו רבים. (24) אין לו ספק, שכן הוא עני. ויש גורסים: "בענין של זה", כלומר באופיו ובמצבו של הנתבע (עיין פרישה' סי' צט). (25) בריבית. (26) שהכניסה לו בין נכסי מלוג ובין נכסי צאן ברזל, שאינם משועבדים לבעל-חוב ואינו גובה מהם (השווה שו"ע סי' צז סעיף כו). (27) לגרשו מעל פניו. (28) כמבואר לעיל הל' ב. (29) בבבא-מציעא כח, בענין מוצא אבידה. (30) ויקרא רבה פ"ו, ג: "אין נותנין את השבועה למי שהוא רץ אחר השבועה" (הגר"א סימן פז ס"ק קיב). (31) לכופו. (32) כתובות פו. ושם נתבאר שמכין אותו עד שתצא נפשו או יקיים מצוה זו. (33) כמו שנאמר (דברים טז, כ): צדק צדק תרדוף. ובסנהדרין לו: פירושו שהמדובר בדין מרומה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נפש, ושמצוה להחזיר המשכון, ודין שליח בית דין שבא למשכן.

א. אֶלְמָנָה, בֵּין שֶׁהיא עֲנִיָּה בֵּין שֶׁהיא עֲשִׂירָה - אֵין מִמְשַׁפְּנֵי אוֹתָהּ, לא בְּשַׁעַת הַלְוָאָה; וְלֹא שְׁלֹא בְּשַׁעַת הַלְוָאָה, וְלֹא עַל פִּי בֵּית דִּין; שְׁנֵאמַר: וְלֹא תַחְבֹּל בְּגֵד אֶלְמָנָה. ואם חָבַל - מַחְזִירִין מִמֶּנּוּ בְּעַל כְּרָחוּ. ואם תוֹדָה לוֹ - תִּשְׁלַם, ואם תִּכְפֹּר - תִּשְׁבַּע. אָבֵד הַמְשָׁפוֹן אוֹ נִשְׂרָף קִדְּם שְׂיַחְזִיר - לִוְקָה.⁹

(2) כסתם משנה, ב"מ קטו. (3) מרצונה ומדעתה. זה למד רבינו מסתימת לשון המשנה: "אין ממשכנין אותה", ומשמע בין בשעת הלוואה ובין שלא בשעת הלוואה (מגיד-משנה). והראב"ד משיג וכותב: "בשעת הלוואה אין זה חובל", כלומר: ואין אני קורא בזה "ולא תחבול בגד אלמנה" מאחר שבעצמה וברצונה מביאה לו. (4) ובפירושו שם, מסביר רבינו ואומר: "ואסור לחבול האלמנה משום חשד כשתתעכב אצל הממשכן בשביל המשכון שלה, או שיארע ביניהם קלקול (שיבואו לידי דבר איסור), ולפיכך השווה בדבר הענייה והעשירה" (עיין לחם-משנה). (5) כדברי רבא (תמורה ד): "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד - אי עביד לא מהני". בעברית: כל דבר שאסרה התורה לעשות - אין עשייתו מועילה, וכאילו לא עשה (ריב"ש ס' תפח). (6) כלומר, בית-דין גובה ממנה בעל-כרח, שלא אמרה תורה אלא שלא למשכן את האלמנה, אבל לא אמרה תורה שלא להגבות ממנה. וגובים מאלמנה כדרך שגובים מכל אדם (מגיד-משנה, ריב"ש ס' תפח). (7) כגון, שלא היתה הלוואה בשטר. (8) כשאר כל טוען ונטען. (9) אבל כל עוד המשכון בעין - אינו לוקה, "שכל לאו שניתק לעשה - אין לוקין עליו", כל זמן שבידו לקיים העשה, ולא זו ניתק לעשה של השבת המשכון, הוא שנאמר (דברים כד, יג) "השב תשיב לו את העבט כבוא השמש" (ראה בסמוך הל' ד).

ב. וְכֵן הַמְלוֹה אֶת חֲבֵרוֹ, בֵּין שֶׁהָלוֹהוּ עַל הַמְשָׁפוֹן¹⁰ בֵּין שֶׁמְשַׁפְּנוּ אַחַר הַלְוָאָה, בִּידוֹ אוֹ עַל פִּי בֵּית דִּין - לֹא יַחְבֹּל בְּלִים שְׁעוֹשִׂין בָּהֶם אֲכָל נֶפֶשׁ, כְּגוֹן הַרְחִיבִים¹¹, וְהַעֲרֹבוֹת שֶׁל עֵינָיו¹², וְיִוְרוֹת שֶׁמְבַשְׁלִין בָּהֶם, וְסַפִּין שֶׁל שְׁחִיטָה¹³ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן; שְׁנֵאמַר: פִּי נֶפֶשׁ הוּא חֲבֹל¹⁴. ואם חָבַל - מַחְזִיר בְּעַל כְּרָחוּ¹⁵. ואם אָבֵד הַמְשָׁפוֹן אוֹ נִשְׂרָף קִדְּם שְׂיַחְזִיר - לִוְקָה¹⁶.

(10) בשעת הלוואה (השווה למעלה הל' א. והראב"ד החולק על רבינו שם, השיג עליו גם בהלכה זו). (11) של יד, המיטלטלים. אבל הקבועים בקרקע, כגון ריחיים של מים אינם בגדר משכון כלל (שו"ע ס' צז, סעיף ו). (12) המשמשות ללישה. (13) שם קטו. (14) שנינו שם קטו. "ולא רחיים ורכב בלבד אמרו, אלא כל דבר שעושין בו אוכל נפש, שנאמר: כי נפש הוא חובל". (15) כדברי רבא, בתמורה ד. (השווה למעלה הערה ד). (16) אבל כל

להלן פכ"ב הל' י). (48) מנכסים המכורים או משועבדים לאחרים. (49) כמבואר לקמן (פכ"ב שם ע"פ שבועות מה). (50) שקדם, לדבריו, להלוואה בשטר - ואין כאן עדי הלוואה (ראה למעלה ה"ה הערה לו). (51) כבר לימדנו רבינו (למעלה הל' ה') שחוששים לקנויאי, ואין מקבלים הודאתו בחובות אחרים. וחזר רבינו וכתב דין זה שנית, לפי שאין רקע החשד לקנויאי של הנידון כאן דומה להמבואר בהל' ה, כי בהל' ה המדובר, כשנשבע כבר שבועת הסידור, והגורם לקנויאי הוא דאגתו לפרנסת אשתו ובניו, שאינו רשאי להאכיל אותם אלא פורע ראשון ראשון לבעל-חובו כמבואר שם, ובכך החשד מבוסס על זה שאדם עשוי להורות היתר לעצמו בגלל פרנסת אשתו ובניו, ואפשר שגם האחרים רואים בזה מצוה לפרנס אשה וילדים קטנים. ובנידון שלפנינו, שמודה לפני שבועת הסידור, הגורם לקנויאי האפשרית הוא, כדי שלא ישאר ערום מנכסיו, ולכן מלמדנו רבינו, שחוששים לקנויאי גם בגלל סיבה זו (ולצד שני, אין הנידון בהל' ה נלמד מהמבואר כאן, לפי שבנידון הל' ה כבר התחייב בשבועה שלא יעשה שום קנויאי, ולכן מלמדנו רבינו שאין שבועה זו מסייעת לאמת הודאתו - כסף-משנה. עיין ש"ך ס' צט ס"ק ג).

ז. אֲסוּר לְאָדָם לְהִלוֹת מְעוֹתָיו בְּלֹא עֵדִים⁵², וְאֶפְלוּ לְתַלְמִיד חֶכֶם⁵³, אֲלֵא אִם פֶּן הַלְוָהוּ עַל הַמְשָׁפוֹן⁵⁴. וְהַמְלוֹה בְּשִׁטְר - מִשְׁבַּח יוֹתֵר⁵⁵. וְכָל הַמְלוֹה בְּלֹא עֵדִים - עוֹבֵר מִשּׁוּם וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל⁵⁶, וְגוֹרֵם קָלְהָ לְעַצְמוֹ⁵⁷.

(52) שמתוך כך עולה על דעתו של הלווה להכחיש (ב"מ עה: וברש"י שם). (53) שאין לחשוד בו שיכחיש, והטעם - שמה מתוך טרדת משנתו ישכח (שם, מעשה שהיה). (54) שהמלוה נאמן בשבועה, כמו שיתבאר להלן פרק יג הל' ג. (55) לפי שבשטר סכום המלוה רשום בו, אבל במלוה על המשכון אין הסכום ידוע, ואפשר ללווה לטעון שלוה פחות מהסכום שהמלוה תובע (סמ"ע ס' ע, ס"ק ד). (56) שגורם מכשול ללווה שמביאהו לידי כפירה. (57) שבני אדם מקללים אותו על שתובע מחבירו מה שאינו חייב לו.

ח. הֵרֵב⁵⁸ שְׁלוֹה מְעַבְדוֹ וְאַחַר כֵּן שִׁחְרוּרוֹ, אוֹ לוֹה מֵאִשְׁתּוֹ וְאַחַר כֵּן גִּרְשָׁה - אֵין לָהֶן עֲלֵיו כְּלוּם; שְׁפָל מֵה שֶׁקָּנָה עֶבֶד - קָנָה רִבּוֹ, וְכָל הַמְּעוֹת שֶׁבִּיד הָאִשָּׁה - בְּחֻזְקַת בְּעֻלָּה⁵⁹, אֲלֵא אִם הִבִּיאָה רְאִיָּה שֶׁהֵן מְדוּוֹנֵתָה⁶⁰.

(58) בעלו של העבד (בבא-בתרא נא). (59) כלומר, משל בעלה הם, ולקחם באמתלא בתור הלוואה כדי להוציא מהם ממונו (עיין גמ' ב"ב שם. והשווה רבינו פכ"ב מהל' אישות הל' כט, ובמגיד-משנה ולחם-משנה שם). (60) נכסים שהכניסה לו בשעה שנישאו (עיין כתובות כח. "לוה הימנו מנכסי אביה וכו'").

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) מבאר שלא לחבול אלמנה, ולא כלים שעושים בהם אוכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֶת הָעֵבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ. וְאִם לֹא קִיַּם עֲשֵׂה שְׂפָה,
כְּגוֹן שֶׁאֵבֵד הַמִּשְׁפּוֹן אוֹ נִשְׁרַף - לֹקֵה³². וּמִחֲשָׁב
דְּמֵי הַמִּשְׁפּוֹן³³, וְתוֹכַע הַשָּׂרָר בְּדִין.

(24) במצוות הדיין וע"י שליח. (25) וגומר: "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה". בגמרא (שם ק"ג.) אמרו: ממשמע שנאמר "בחורף תעמוד" איני יודע שהאיש אשר אתה נושה בו יוציא, אלא מה תלמוד-לומר והאיש? לרבות שליח ב"ד כמלוה (כלומר, "בחורף תעמוד" אתה (המלוה) והאיש (שהוא שליח ב"ד) - ואשר אתה נושה בו, יוציא אליך העבוט החוצה (רש"י שם). (26) מאחר שהכניסה לבית הלווה לשניהם אסורה, גם לשליח ב"ד. (27) הרי אמרנו: "לא ימשכנו אלא בב"ד", משמע ששליח ב"ד רשאי למשכן, והמלוה אסור. (28) במצאו חוץ לביתו, בשוק (כשמואל, שם). (29) בחזקה. (30) 'ספרי' דברים, כ"תצא פיסקא רעו: "לא תבוא אל ביתו, יכול לא ימשכנו מבפנים (כלומר בבית) אבל ימשכנו מבחוץ, ת"ל לעבוט עבוטו" (אפילו מבחוץ). (31) בכבא-מציעא לא: דרשו: "השב תשיב (כלומר כפל לשון למה), אין לי אלא שמשכנו ברשות ב"ד, משכנו שלא ברשות ב"ד - מניין? ת"ל השב תשיב, מכל-מקום". (32) השווה למעלה הערה טו. (33) מנכה דמי המשכון שאחריותו עליו, מסכום החוב (כמבואר בפ"י מהל' שכירות הל' א. ולדעת הרב המגיד - חייב, במשכנו שלא ברשות, אפילו באחריות אונסין). [הראב"ד משיג ומקשה: מאחר שהוא חייב בתשלומין, למה לוקה? הרי לאו שניתן לתשלומין אין לוקים עליו (מכות טז.)? והמגיד-משנה מבאר שיטת רבינו, שאינו נקרא ניתן לתשלומין אלא במקום שהתשלומין - כלומר, הממון - הם תיקון הלאו וסביבתו, כגון גזילה, שהלאו הוא על הפקעת ממון חבירו, וכשמשלם - מתקנו, אבל במשכון אין לתשלומין קשר עם הלאו, כי הלאו אינו על הפקעת-ממון - שהרי אין כוונתו לגזולו, אלא על עצם נטילת החפץ בתור משכון הקפידה תורה - וחיוב התשלומין הוא מפני שנתחייב באחריותו, ומשום כך אין זה לאו שניתן לתשלומין אלא לאו שניתק ל'עשה' של השבת המשכון, ומאחר שנאבד ולא קיים העשה' - לוקה. ובסברא זו מיישב המגיד-משנה גם מה שהקשו למה לוקה, והרי אין אדם לוקה ומשלם? (ראה פ"ג מהל' גניבה הל' א), שלפי המבואר המלקות והתשלומין אינם באים כאחת, שהלאו הוא על נטילת המשכון, והתשלומין הם על שעת אבידתו, וכבר נתבאר בהל' גניבה שם, שאם המלקות והתשלומין אינם באים כאחת - לוקה ומשלם].

ה. אֶחָד הַמִּשְׁפּוֹן אֶת חֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין אוֹ שֶׁמִּשְׁפּוֹנוֹ
בְּיָדוֹ, בְּזֵרוּעַ אוֹ מִדְּעַת הַלֵּוֶה, אִם אִישׁ עֲנִי הוּא³⁴
וּמִשְׁפּוֹנוֹ דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיף לוֹ³⁵ - הֲרִי זֶה מִצְוָה
לְהַחְזִיר לוֹ הָעֵבוֹט בְּעַת שֶׁהוּא צָרִיף לוֹ: מִחְזִיר לוֹ
אֶת הַכֶּר בְּלִילָה כְּדֵי לִישׁוֹן עָלָיו, וְאֶת הַמִּתְרַשָּׁה בַּיּוֹם
כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בָּהּ מְלָאכָתָא³⁶; שְׁנֹאמַר: הֲשֵׁב תְּשִׁיב לוֹ
אֶת הָעֵבוֹט³⁷. עֶבֶר וְלֹא הֲשִׁיב לוֹ כְּלֵי הַיּוֹם בַּיּוֹם
וּכְלֵי הַלַּיְלָה בְּלִילָה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֵׂה³⁸, שְׁנֹאמַר:

זמן שהמשכון קיים - אינו לוקה, כמבואר למעלה (סוף ה"א) גבי חובל אלמנה.

ג. חָבַל בְּלַיִם הֲרִיבָה שֶׁל אֶחָד נֶפֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁחָבַל
עֲרֵבָה וַיִּזְרָה וְסָפִין - חָיִב עַל כָּל פְּלִי וּכְלֵי בִפְנֵי
עֲצָמוֹ¹⁷. אֶפְלוּ שְׁנֵי בְּלַיִם שֶׁהֵן עוֹשִׂין מְלָאכָה אַחַת¹⁸
- חָיִב עָלֵיהֶן מִשּׁוֹם שְׁנֵי בְּלַיִם, וְלֹקֵה שְׁתֵּים עַל
שְׁנֵיהֶם¹⁹. שְׁנֹאמַר: לֹא יִחָבַל רַחִים וְרִכְבָּב²⁰ - לְחַיִּב
עַל הַרְחִים בִּפְנֵי עֲצָמוֹ וְעַל הָרִכְבָּב בִּפְנֵי עֲצָמוֹ.
כְּשֶׁם²¹ שֶׁהָרִכְבָּב וְהַרְחִים מִיַּחְדָּן, שֶׁהֵן שְׁנֵי בְּלַיִם
וּמִשְׁמָשִׁין מְלָאכָה אַחַת, וְחָיִב עַל זֶה בִּפְנֵי עֲצָמוֹ
וְעַל זֶה בִּפְנֵי עֲצָמוֹ; כִּף כָּל שְׁנֵי בְּלַיִם, אֵף עַל פִּי
שְׁמִשְׁמָשִׁין מְלָאכָה אַחַת - חָיִב עַל זֶה בִּפְנֵי עֲצָמוֹ
וְעַל זֶה בִּפְנֵי עֲצָמוֹ. וְכֵן אִם חָבַל צְמֵד בְּקָר²²
הַחוֹרֶשׁ²³ - לֹקֵה שְׁתֵּים.

(17) גמרא שם. (18) כשמרכיבים אותם יחד - לא תיעשה המלאכה באחד משניהם בלתי האחר. (19) כרב יהודה, האומר (שם קטו:): "חבל ריחיים לוקה אחת, רכב לוקה אחת, ריחיים ורכב לוקה שתיים". (20) הטל "לא" על ריחיים ועל רכב, כלומר לא יחבול ריחיים, ולא רכב (רבינו הלל בפירושו ל'ספרי' דברים כ"תצא פיסקא רעב). [ריחיים של יד, מורכבים משתי אבנים מונחות זו על זו, העליונה נקראת "רכב" וכשמסובבים אותה נטחנים הגרעינים הנופלים בינה ובין האבן התחתונה הנקראת "ריחיים"]. (21) שם קטז. (22) הצמד הם כלי חרישה מורכב משני חלקים, ולפיכך חייב שתיים (מגיד-משנה). [באבן-האזל מפרש שהכוונה לפרות, וקשה מאוד לקבל פירושו. וראייתו מזה שרבינו כתב "החורש" ולא "החורשת" - ג"כ קשה להבינה, שהרי בקר הוא לשון יחיד. ראה 'תוספות' שם ד"ה צמד, וגם סיום דברי רש"י שם ד"ה חייב שתיים, משמע שהמדובר בכלי. וראה 'בית יוסף' חו"מ סי' צז, שכתב שפרות אינן ככלי ואינן בכלל איסור חבלה. ויש לתמוה למה העדיף בעל אבן-האזל את דעת המגיד-עוז על דעתו של המגיד-משנה]. (23) רבינו משיענו כאן, שהתורה אסרה לחבול גם כלים שמלאכתם אינה באוכל נפש ממש, להוציא מדעת האומרים, שלא אסרה תורה כלים כאלה (ראה 'טור' ח"מ סי' צז).

ד. הַמְלוֹה אֶת חֲבֵרוֹ, אֶחָד עֲנִי וְאֶחָד עֲשִׂיר - לֹא
יִמְשָׁכְנוּ אֶלָּא בְּבֵית דִּין²⁴. וְאֶפְלוּ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין
שָׂבָא לְמִשְׁכֵּן - לֹא יִכְנַס לְבֵיתוֹ וַיִּמְשָׁכְנוּ, אֶלָּא
עוֹמֵד בַּחוּץ, וְהִלֵּוֶה נִכְנַס לְבֵיתוֹ וּמוֹצִיא לוֹ
הַמִּשְׁפּוֹן; שְׁנֹאמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֵד²⁵. אִם פָּנּוּ, מֵה בֵּין
בְּעַל חוֹב לְשִׁלִּיחַ בֵּית דִּין? שְׁשִׁלִּיחַ בֵּית דִּין²⁷ - יֵשׁ
לוֹ לְקַח הַמִּשְׁפּוֹן מִיַּד הַלֵּוֶה²⁸ בְּזֵרוּעַ²⁹ וְנוֹתְנוֹ
לְמַלְוֶה, וּבְעַל חוֹב - אֵין לוֹ לְקַח הַמִּשְׁפּוֹן עַד שִׁיתֵן
לוֹ הַלֵּוֶה מִדְּעַתוֹ³⁰. עֶבֶר בְּעַל חוֹב וְנִכְנַס לְבֵית הַלֵּוֶה
וּמִשְׁכְּנוֹ, אוֹ שִׁחַטֵף הַמִּשְׁכּוֹן מִיָּדוֹ בְּזֵרוּעַ - אֵינוֹ
לֹקֵה; שֶׁהֲרִי נִמְקַ לַעֲשֵׂה, שְׁנֹאמַר: הֲשֵׁב תְּשִׁיב לוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תשמט ידיך" - פרט לזה שיש לאחיך בידך. ואע"פ שלא קיבל דעתו של שמואל, שאפילו משכנו מחט אינו משמט כלום, ופסק (בפ"ט משמיטה ויובל הי"ד) שמשמט את חלק החוב היתר על דמי המשכון - קיבל את דרשתו לגבי דמי המשכון. גם הרע"ב במשנה שם מנמק ע"פ דרשה זו. (42) ולא יוכל לגבות ממנו, מפני שאמרו (כתובות צב.): "מטלטלי דיתמי - לבעל חוב לא משתעבדי" (מטלטלין של יתומים - אינם משועבדים לבעל-חוב של אביהם). (43) בבא-מציעא קטו. והטעם, שבשעה שמשכנו - החוב כגבוי. (44) שלוש מקראות שבתורה - שני לאוין ועשה. [שם = מקרא (רש"י מכות ד:)]. (45) מרצונו של הלוה. (46) ברייתא שם קיד: כפי דעת רבא. [במגיד-משנה ולחס-משנה למעלה ה"א וה"ב מקשים, למה בחובל אלמנה וכן בחובל כלי אוכל נפש, פסק שגם בשעת הלוואתו אסור. וכאן, בדין חזרה, הוא מחלק בין בשעת הלוואתו לשלא בשעת הלוואתו? והרי כל שלוש המצוות האלו נאמרו בלשון חבלה? והראב"ד בהל' א משיג בדין אלמנה (וכמו כן בהל' ב באוכל נפש): "בשעת הלוואה אין זה חובל". ונראה שרבינו מודה להראב"ד שסתם חבלה משמעותו שלא בשעת הלוואה, ומשום כך פסק שאינו חייב להחזיר במשכנו בשעת הלוואתו, אולם בכלי אוכל נפש גילתה התורה טעם האיסור, ואמרה: "כי נפש הוא חובל", ונימוק זה כוחו יפה גם בשעת הלוואתו. ובדומה לזה יש להסביר גם שיטת רבינו בחובל בגד אלמנה, כי ב'ספר החינוך' (מצוה תקצח - ע"פ הוצאת מוסד הרב קוק תשי"ד) מנמק איסור זה באמרו: וציונו לרחם על האלמנה, שלבכה שבור ודואג, שלא למשכנה. ומסתבר שגם רבינו מסתמך על נימוק זה (הטעם של הוצאת שם רע לא קיבל, שהרי אינו מחלק בין עניה לעשירה - ראה גמרא שם) ומשום כך לא מצא כל טעם לחלק בין שעת הלוואתו ללא בשעת הלוואתו, אבל במצוות החזרה לא מצא נימוק להוציא את המונח חבלה ממשמעותו הרגילה].

ו. **שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שָׂבֵא לְמִשְׁכָּנוֹ** 47 - **לֹא יִמְשְׁכֵן דְּבָרִים שְׂאֵי אִפְשָׁר לְאָדָם לְתַן אוֹתָם מִשְׁכָּנוֹ** 48, **כְּגוֹן בְּגָד שְׂעָלָיו וְכָלִי שְׂאוֹכֵל** 49 **וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ. וּמִנִּיחַ מִטָּה וּמִצֵּעַ** 50 **לְעֵשֶׂר, וּמִטָּה וּמִפְּיָן** 51 **לְעֵנִי** 52. **וְכָל הַנְּמַצָּא בְּיָדוֹ חוּץ מֵאֵלֶּיךָ** 53 - **יֵשׁ לוֹ לְמִשְׁכָּנוֹ** 54. **וַיַּחְזִיר לוֹ כְּלֵי הַיּוֹם בַּיּוֹם, וְכָלִי הַלַּיְלָה בַּלַּיְלָה. הֵיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי כְּלָיִם** 55 - **נוֹטֵל אֶחָד** 56 **וּמַחְזִיר אֶחָד** 57. **עַד מִתִּישׁ** 58 **הוּא חֵיב לְהַחְזִיר וְלַקַּח?** 59 **עַד לְעוֹלָם** 60. **וְאִם הָיָה הַמִּשְׁכָּנוֹ מִדְּבָרִים שְׂאֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶם** 61 **וְאִין מְנִיחִין אוֹתָן לְלוֹהָה** 62 - **הֲרֵי זֶה מְנִיחוֹ אֲצִלוֹ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם** 63, **וּמִשְׁלֹשִׁים יוֹם וְאֵילָף מוֹכָר** 64 **הַמִּשְׁכָּנוֹ בְּבֵית דִּין** 65. **מֵת הַלוֹה - אֵינוֹ מַחְזִיר לְבְנוֹ** 66. **מֵת הַלוֹה אַחַר שֶׁהָשִׁיב לוֹ הַמִּשְׁכָּנוֹ - שׁוֹמְטוֹ** 67 **הַמְלוֹה מְעַל בְּנִיּוֹ** 68, **וְאֵינוֹ מַחְזִיר.**

(47) לביתו של לוה - כשהוא מוציא את המשכון, או בשוק - אפילו ברצוע. (48) שצריך להם בין ביום ובין בלילה.

לֹא תִשְׁכַּב בְּעַבְטוֹ - לֹא תִשְׁכַּב וְעַבְטוֹ אֲצִלְךָ. זֶה כְּסוּת לַיְלָה. וּבְכָלִים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּהֵן מְלֹאכְתּוֹ בַּיּוֹם אוֹ לִבְשָׁן הוּא אוֹמֵר: עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תִּשְׁיָכְנוּ לוֹ. מְלָמֵד, שְׁיַחְזִירוּ כָּל הַיּוֹם 39. **אִם פֶּן הוּא, שְׁמַחְזִיר לוֹ הַמִּשְׁכָּנוֹ** 40 **בְּעַת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ וְלוֹקַח אוֹתוֹ בְּעַת שְׂאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ, מָה יוֹעִיל הַמִּשְׁכָּנוֹ? פְּדֵי שְׂלֵא יִשְׁמַט הַחֹב בְּשָׂבִיעִית** 41, **וְלֹא יַעֲשֶׂה מִטְּלָטְלִין אֲצִל בְּנִיּוֹ** 42, **אֲלֵא יַפְרַע מִן הַמִּשְׁכָּנוֹ** 43 **אַחַר שְׁמַת הַלַּיְלָה. הֵא לְמִדָּת, שֶׁהַמִּשְׁכָּן אֶת הַעֲנִי דְּבָר שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ וְלֹא הַחְזִירוֹ לוֹ בְּזַמְנוֹ - עוֹבֵר מִשׁוּם שְׁלֹשָׁה שְׁמוֹת** 44: **מִשׁוּם לֹא תְּבֵא אֶל בֵּיתוֹ, וּמִשׁוּם הָשִׁיב תִּשְׁיָב לוֹ אֶת הָעַבְטוֹ, וּמִשׁוּם לֹא תִשְׁכַּב בְּעַבְטוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שְׁמִשְׁכָּנוֹ שְׂלֵא בְּשַׁעַת הַלְוָאתוֹ; אֲכַל אִם מִשְׁכָּנוֹ בְּשַׁעַת הַלְוָאתוֹ** 45 - **אֵינוֹ חֵיב לְהַחְזִיר כְּלָל** 46, **וְאֵינוֹ עוֹבֵר בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת הָאֵלוֹ.**

(34) הלוה. שם קיד: "אם איש עני הוא, לא תשכב ועבטו אצרך. הא עשיר (כלומר, משכנו דבר שאינו צריך לו, ויש לו להחליף במקומו) שכב ועבטו אצרך." (35) "ואינו יכול לעמוד בלח, ואין אצלו מה שיחליף במקומו, כמו שביאר השם יתברך (שמות כב, כו) כי היא כסותה לבדה היא שמתלו לעורו, במה ישכב" (רבינו בפירוש המשנה שם, וב'ספר המצוות' לאוין רמ. ומקור הדברים במכילתא דרשב"י, ראה להלן הערה נה). (36) מלאכה שאינה של אוכל נפש, כי כלי של אוכל נפש אסור למשכנו בכלל, כמבואר למעלה ה' ב (ראה להלן הערה מח). (37) שם קיד: וב'ספרי' דברים, כ"י תצא פסקה רעז, דרשו: "השב תשיב העבטו: מלמד שמחזיר לו כלי היום ביום וכלי הלילה בלילה, סגוס (כר) בלילה ומחרישה ביום וכו'". (38) ואינו לוקה עליו, לפי שאין בו מעשה (מגיד-משנה). (39) שם קיד: "מכילתא משפטים פרשה יט. רש"י שמות כב, כה מפרש: "עד בוא השמש" כלומר, וכבוא השמש תחזור ותטלנו עד שיבוא בוקר של מחר. (40) להבטחת המלוה, הרי הוא מחזירו ללוה כשהוא צריך לו? (41) בשנת השמיטה שהיא משמטת (מפקיעה) כל ההלוואות חוץ ממלוה על המשכון, כמו ששנינו בשביעית פ"י, מ"ב. [רבינו (בפירושו שם) מנמק: "והעיקר אצלנו, בעל-חוב (המלוה) קונה משכון, לפיכך כשילוה אותו על המשכון - יהיה כאילו הקנהו המשכון בממון ההוא שהלוהו לזמן ידוע ואינו משמט". ברור, שקיבל כאן דעתו של רבי יצחק (בפסחים לא:), שבעל-חוב קונה משכון. אולם ביד החזקה פ"י מהלכות שכירות ה"א פסק שהמלוה על המשכון דינו כשומר שכר, ואם נאנס המשכון - גובה כל חובו (ראה השגת הראב"ד שם), ויוצא מזה שחזר בו כאן מפירושו הנ"ל שכתב בצעירותו, וקיבל דעתו של הר"ף (מפרשי יד-החזקה האחרונים, העירו על כמה חזרות כאלו). ונראה שרבינו מקבל כאן דרשתו של שמואל בירושלמי (שביעית שם) על הכתוב (דברים טו, ג) "ואשר יהיה לך את אחיך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין גובים מטלטלין של יתומים לשלם חוב אביהם, כמבואר להלן פ"א הל' ז, - משכון גובין.

ז. הערב⁶⁹ מתר⁷⁰ למשכנו בזרוע ולהפנס לביתו ולטל המשכון; שְׁנָאֹמֵר: לְקַח בְּגָדוֹ פִּי עֶרֶב זָרִי.⁷¹ וְכֵן מִי שֵׁשׁ לוֹ שֹׁכֵר⁷² אֶצֶל חֵבְרוֹ, בֵּין שֹׁכֵר מִלְאֲכָתוֹ⁷³ בֵּין שֹׁכֵר בְּהִמְתּוֹ וְכִלְיוֹ בֵּין שֹׁכֵר בֵּיתוֹ - הָרִי זֶה מִתֵּר לְמִשְׁכְּנוֹ שְׂלָא עַל פִּי בֵּית דִּין, וְנִכְנַס לְבֵיתוֹ⁷⁴ וְנוֹטֵל הַמִּשְׁפּוֹן בְּשֹׁכְרוֹ. וְאִם זָקָף⁷⁵ עָלָיו הַשֹּׁכֵר בְּמִלְוֹה⁷⁶ - אָסוּר; שְׁנָאֹמֵר: פִּי תִשָּׂה בְרַעְפָּה מִשָּׂאת מְאוּמָה וְגו'.

(69 את הערב. 70 אפילו שלא ע"פ ב"ד. 71 למלוה אומר הכתוב קח בגדו של ערב, כי ערב בשביל זר (שם קטו). וכן למדוהו בגמרא שם ממה שנאמר "לא תבא אל ביתו לעבוט" - לביתו (של לוה) אי אתה נכנס, אבל אתה נכנס לביתו של ערב" (והביא רבינו הפסוק ממשלי, ולא הביא את הדרש על הפסוק של תורה. וטעמו נראה לפי שמהפסוק של משלי אנו למדים גם כי חובתו של הערב כלפי המלוה הוא אפילו באמירה בלבד (עיין ב"ב קעג:). 72 חוב של שכירות. 73 שהשכיר את עצמו למלאכה. 74 שם, לביתו (של לוה) אי אתה נכנס, אבל אתה נכנס למשכנו חוב אחר שאינו מלוה, אלא שכר פעולה. 75 רשם (עיין שו"ע חו"מ סי' סז, יד, ובב"י שם). 76 השאיר השכר אצלו בתור הלוואה. 77 כל סוג מלוה שהוא (שם).

ח. מִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ מִשְׁפּוֹנוֹ שֶׁל עֲנִי, אִם הָיָה שֹׁכֵר⁷⁸ יֵתֵר עַל פְּתוֹתָיו⁷⁹, כְּגוֹן קְרָדִים⁸⁰ וּמִסֵּר [הַגְּדוּל] וְכִיּוּצָא בְּהֵן - הָרִי זֶה מִתֵּר לְהַשְׁפִּירוֹ, וּמִנְפָּה שֹׁכְרוֹ תְּמִיד בְּחֹבוֹ; מִפְּנֵי שֶׁזֶה פְּמָשִׁיב אֲבֵדָה, וְאִין צְרִיף רְשׁוֹת בְּעָלִים⁸¹.

(78 שכר השימוש בו. 79 מה שהכלי נפחת מחמת השימוש. 80 את, מעדר. 81 שם פ: פכ:

~ יום חמישי ט"ז טבת ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) מבאר דין איסור נשך ותריבת ודין המלווה לחבירו ומצא הלווה יותר מכדי שהדעת טועה, ודין מלווה על המטבע, ודין שמותר להלוות נכסים של יתומים קרוב לשכר ורחוק להפסד.

א. נֶשֶׁךְ וּמִרְבִּית אֶחָד הוּא². שְׁנָאֹמֵר: אֵת כֶּסֶףְךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ, וּבְמִרְבִּית לֹא תִתֵּן אֶכְלָךְ; וְלֹהֲלֵן הוּא אוֹמֵר: נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֶכְלָךְ נֶשֶׁךְ כָּל דְּבָר אֲשֶׁר נֶשֶׁךְ. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ³ נֶשֶׁךְ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׁךְ, שְׁמַצְעֵר אֵת חֵבְרוֹ וְאוֹכֵל אֵת בְּשָׂרוֹ⁴. וְלָמָּה חִלְקֵן הַפְּתוּבִים? לְעֵבֶר עָלָיו בְּשֵׁנֵי לְאִוְיָן⁷.

49) כגון קדירה קערה וכוס (השווה פרק יג מה' אישות הל' ג, וראה ראב"ד כאן), והמקור לזה מציין הגר"א (בסי' צז סי' נ) מכל-שכן ממיטה ומצע, שמניחים לו, כמבואר בסמוך. והדרישה' שם בסוף אות יז אומר שכן היתה גירסת רבינו בברייתא (שם קיג): "וכלי שאוכל בו". ויותר נראה שגירסת רבינו היא: "ולא ימשכנו דברים שהן חיי נפש" (השווה דק"ס שם, והנוסחא שלפנינו היא: "ולא ימשכנו דברים שעושים בהן אוכל נפש"), כלומר דברים שהוא צריך להם לחייו, שאי-אפשר לו בלעדס ביום ובלילה. 50) וכן מניח לו כסא לישיב עליו - ולא חש רבינו לכותבו, מפני שסמך על מה שכתב למעלה פ"א הל' ז לענין סידור (כסף-משנה). 51) מצע גס - ארוגה מקנים. 52) שם קיג: 53) כגון כלי אומנותו או כר, אע"פ שהם דברים הנוחצים לו לכדי חייו - אינו זקוק להם ביום ובלילה. 54) שלא אמרו מניחים לו כלי אומנותו אלא גבי סידור (ראה למעלה שם) כשהגיע זמן הפרעון, אבל למשכן - ממשכנים, שהרי מחזירו בעת שהוא צריך לו. וכן אמרו במשנה (קיג). "ואת המחרישה ביום" (וראה למעלה הל' ה, ובהערה לו. ועיין מגיד-משנה שם, ובלחם-משנה בהלכה שלפנינו). 55) כגון שני כרים או שתי מחרישות, והוא צריך רק לאחד. 56) תוספתא בבא-מציצה פ"י ה"ג (משנה שם קיג, וכפירוש הרשב"א הובא ב'שיטה מקובצת' בפירוש המשנה) ואינו מחזירו, כמבואר למעלה הל' ד, שאינו מחזיר אלא כלי הצריך לו. וכן אמרו במכילתא דרשב"י שמות כב, כו "יכול אפילו היו לו שני כלים ואין צריך לאחד מהם (=מחזיר), תלמוד-לומר היא כסותה, והיא (=משמשת) שמלתו והיא לעורו, במה ישכב. בן עזאי אומר 'לעורו' את שעורו משתמש בה, פרט למקופלת ומונחת בתיבה". 57) זה שצריך לו. 58) שם כחכמים. 59) ואינו מחליטו אצלו בתורת גבייה. 60) מאחר שבא לידו בתורת משכון - הרי הוא במצוות השבת העבוט לעולם. "וכיצד הוא עושה, אם רוצה לגבות חובו? מחזיר את הכר ומשאירו גם ביום ואת המחרישה גם בלילה, ובא לב"ד ומגבים לו חובו" (מגיד-משנה). 61) שאין על המלוה מצות השבת העבוט. 62) אבל דברים שמניחים לו, כגון מיטה ומצע, אע"פ שאינם נלקחים במשכון ולא נתחייב עליהם המלוה במצות השבת העבוט, אינו מוכרם לעולם - כי דברים אלו הם מהדברים שמסדרים לבעל-חוב ואינם בתורת גבייה, כמבואר למעלה פ"א הל' ז (עיין סמ"ע סי' צ"ז ס"ק מא). 63) כי נטילת המשכון אפילו לאחר שהלווה - כהלוואה מחודשת היא, והרי זה כאילו מלווהו עתה על המשכון בסתם, שאינו רשאי לתובעו בפחות משלושים יום, כמו שיתבאר להלן פ"ג הל' ה. 64) שם ועיין הגר"א סי' צז, סא. 65) כלומר, על-פי שומת ב"ד. 66) אלא מוכר המשכון בבית-דין שנאמר "תשיבנו לו: לו אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר לירושיו" (מכילתא דרשב"י שמות כב, כה, והובאה ברש"י במשנה שם. חמש המלים: "מת הלוה אינו מחזיר לבניו" אינן בדפוס רומי (ר"מ) ולא בכת"י תימן, כנראה נמחקו מפני שדין זה נכלל בכבא אחרונה). 67) שם קיד: מאמר של רבי יוחנן. 68) אמנם

שְׁנָאֹמֶר: לֹא תִשֶׁף לְאַחֶיךָ. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמִדְוָי, שְׁזוֹ אֲזַהְרָה לְלוֹה. כְּלוֹמֵר: לֹא תִנְשֶׁף לְאַחֶיךָ¹⁰. וְכֵן אֲסוּר לְהִתְעַסֵּק¹¹ בֵּין לֹה וּמְלוֹה בְּרִבִּית. וְכָל מִי שֶׁהָיָה עָרֵב אוֹ סוֹפֵר אוֹ עַד בִּיגִיחֵן - הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנָאֹמֶר: לֹא תִשְׂמִימוּן¹² עָלָיו נֶשֶׁף. זֶה אֲזַהְרָה אַף¹³ לְעַדִּים וְלְעָרֵב וְלְסוֹפֵר¹⁴. הֵא לְמַדָּת, שֶׁהַמְלוֹה בְּרִבִּית - עוֹבֵר עַל שְׁשֶׁה¹⁵ לְאוּיִן: לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנִשָּׂה¹⁶; אֵת כְּסָפְךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁף; וּבְמִרְבִּית לֹא תִתֵּן אֶכְלָךְ; אֶל תִּקַּח מֵאֲתוֹ נֶשֶׁף וּמִרְבִּית; לֹא תִשְׂמִימוּן עָלָיו נֶשֶׁף; וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל¹⁷. וְהַלֹּה עוֹבֵר בְּשָׁנִים¹⁸: לֹא תִשֶׁף לְאַחֶיךָ; וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל. עָרֵב וְעַדִּים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין עוֹבְרִין אֶלָּא מְשׁוּם לֹא תִשְׂמִימוּן¹⁹ עָלָיו נֶשֶׁף. וְכָל מִי שֶׁהָיָה סְרִסוּר²⁰ בֵּין שְׁנֵיהֶם, אוֹ שְׂסִיעַ אֶחָד מֵהֶן, אוֹ הוֹרְהוּ - עוֹבֵר מְשׁוּם לִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל.

8) "ואין זה דומה לאונאה שיעבור עושה האונאה (כלומר האונאה) ולא מי שנעשית לו האונאה" (רבינו בספר המצוות לאוין רלו). (9 בבא מציעא עה: 10) כלומר, לא תינשך הימנו, לא תגרום שאחיק ישיך (עיין בבא מציעא עה:). (11) לתת יד, כגון להיות סופר או עד או לסרסר ביניהם. (12) כל הפרשה כתובה בלשון יחיד "אם כסף תלווה", "לא תהיה לו כנושה" וכאן שינה וכתב בלשון רבים: "לא תשימון" (עיין מדרש שמות רבה פרשה לא, ו, ובמדרש הגדול משפטים כד, עמוד תקכו). (13) נוסף על המלווה והלווה. (14) (שם, ובבבא מציעא עה: - כחכמים). (15) שם. (16) שהלווה בריבית היא דרכו של נושה, שאינו מלווה מעותיו בחינם. ובכלל לאו זה גם הנוגש העני אפילו במלווה שלא בריבית והוא יודע שאין לו מה יחזיר, כמבואר למעלה פרק א הלכה ב, שגם זה מדרך הנושים הוא (מגיד משנה). (17) שמכשיל את הלווה. (18) שם וכנוסחת הר"ף וכן העתיק רבינו בספר המצוות לאוין רלו "לווה עובר משום לא תשיך ומשום לפני עיוור לא תיתן מכשול". ולפי הנוסחה שלפנינו מבואר, שהלווה עובר בשלושה, גם על "ולאחיק לא תשיך". (19) אבל על לפני עיוור אינם עוברים. המדובר כשהעדים אינם מהווים גורם לביצוע ההלוואה, כגון שהמלווה היה מלווה גם בלעדית (ראה בתוספות שם בדבור המתחיל העדים). (20) מתוך המהווה גורם לביצוע ההלוואה אבל אינו מתעסק בשימת הריבית (עיין לחם משנה).

ג. אף על פי שהמלווה והלווה עוברים על כל אלו הלאוין - אין לוקין עליו, מפני שנתן להשבון²¹. שכל המלווה בריבית, אם היתה רבית קצוצה²², שהיא אסורה מן התורה²³ - הרי זו יוצאה בדינין²⁴, ומוציאין אותה מן המלווה²⁵ ומחזירין ללווה. ואם מת המלווה - אין מוציאין מיד הבנים²⁶.

21) שם סב: שנאמר "וחי אחיך עימך" (בסיום הפסוק הפותח באזהרת ריבית אל תיקח מאיתו נשך) - "אהדר ליה

~ נקודות משיחות קודש ~

"נֶשֶׁף וּמִרְבִּית אֶחָד הוּא כו"

האיסור "את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך" אינו איסור נפרד על כסף, ואיסור נוסף על אוכל, אלא על כללות ההלוואה בריבית (שלא כמו האיסור "לא תוכל לאכול בשעריך גוי" שאינו על כללות הפעולה של אכילת מעשר שני חוץ לחומה אלא על דגן לחוד, מעשר תירוש לחוד, ומעשר יצהר לחוד). ועל-פי-זה תתורץ קושיית הל'חם משנה' "איך למד רבינו מדברים אלו (שיש איסור נשך באוכל, וריבית בכסף) דנשך ומרבית אחד הוא" כי אם נשך היה איסור בכסף ומרבית איסור באוכל, היה אפשר ללמוד שהם שני לאוין שונים, אלא שעל פי הנ"ל האיסור בשניהם אחד הוא - הלוואה בריבית.

וי"ל שזו גם הסיבה שאחרי שכתב "שנאמר את כספך... כל דבר אשר ישך כו" הוסיף, "ולמה נקרא שמו נשך מפני שהוא נושך כו", ורק אח"כ מסיים כללות העניין שנשך ומרבית אחד הוא "ולמה חילקן הכתוב כו". כי אף ששני האיסורים הם בכל דבר, היה מקום לומר שהם שני לאוין שונים מצד הנשך והמרבית, ולכן הוסיף שהסיבה שנקרא שמו נשך "מפני שהוא נושך ומצער את חברו ואוכל את בשרו" שזוה מובן שאי אפשר לנשך בלא תרבות ולתרבות בלא נשך.

(על פי לקו"ש חלק ר' ע' 184 הע' 32 מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) הוראה אחת ובעניין אחד הם כלומר, הלוואה על מנת לשלם יותר ממה שלווה, והם נמנים למצוות לא תעשה אחת, כי הנשך הוא גם מרבית והמרבית הוא גם נשך, שכן, המלווה בריבית, הן כסף הן אוכל הן כל דבר, יש בו נשך ללווה ומרבית למלווה (עיין בבא מציעא ס: ושיעור דברי רבינו כך הוא: נשך ומרבית שאסרתם תורה בכמה אזהרות, שנאמר את כספך לא תיתן לו בנשך ובמרבית וכו' וכן להלן הוא מזהיר ואומר "נשך כסף וגו'" - אחד הוא, כלומר, מצוות לא תעשה אחת היא (לחם משנה). (3) של התוספת. (4) ובשמות רבה פרשה ל"א אמרו: "למה הריבית דומה? למי שנשכו נחש ולא הרגיש ולא ידע עד שנתבטבט (מבעבע מבצבץ) - כך הריבית אין אדם מרגיש בו עד שתבטבט עליו". (5) כלומר, אם כן שהנשך והמרבית מצוות לא-תעשה אחת היא. (6) בשתי אזהרות - את כספך לא תיתן וכו', ובמרבית לא תיתן וכו', ולא כתבן כאחד: את כספך ואת אכלך לא תיתן לו בנשך. (7) להרבות באזהרות על הלוואה בריבית, כדי לחזק האיסור, אבל במניין המצוות הן כאחת, "שאיין ראוי למנות (בחשבון המצוות) הלאוין והעשה (=הנכפלים בתורה - לחיזוק), אלא הדברים המוזהר מהם והמצווה בהם" (רבינו בספר המצוות בשורש התשיעי עיין שם ובלאוין רלה).

ב. פְּדִינָה שְׂאִסוּר לְהַלּוֹת, כֶּף אֲסוּר לְלוֹת בְּרִבִּית⁸;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הברייתא: "באותה שעה אמרו: הגולנין ומלווי בריבית שהחזירו אין מקבלים מהם". (33) אין מעשיו נוחים וישרים בעיני החכמים (השווה רבינו בפירוש המשנה סוף שביעית, וראה תוספות יום טוב אבות פרק ג משנה י'). (34) ונזכר בה לקולן. (35) בעין כמו שהיה (עין משנה למלך ונקודות הכסף יורה דעה קסא). (36) רבינו דייק בלשונו וכתב גבי גולנים: "אם הייתה גזילה קיימת" ומשמע אפילו דבר שאינו מסויים, ואילו בריבית כתב "דבר המסויים" אבל כשאינו מסויים אינו מחזיר. ראה משנה למלך בזה, ונימק את ההבדל: גזילה לא קנה הגולן - בין שהוא בעין בין שאינה בעין, אבל ריבית קנה (ראה נקודות הכסף יורה דעה קסא, ז).

ו. שֵׁטֶר שֶׁפְּתוּב בּוֹ רִבִּית³⁷, בֵּין קְצוּצָה בֵּין שֵׁל דְּבָרֵיהֶם - גִּזְבָּה אֶת הַקֶּרֶן, וְאֵינוֹ גִּזְבָּה אֶת הַרְבִּית³⁸. קֶדֶם וְגָבָה הַכֹּל³⁹ - מוֹצֵיאֵין מִמֶּנּוּ הַרְבִּית קְצוּצָה⁴⁰; אֲבָל אֲבָק⁴¹ רִבִּית, שֶׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם - אֵינוֹ גִּזְבָּה⁴² מִן הַלְוָה לַמְלוּה, וְאֵין מְחִזְרִין אוֹתוֹ מִן הַמְלוּה לַלְוָה⁴³.

(37) "פלוגי לווה מפלוגי מנה בריבית כך וכך לזמן פלוגי" (רש"י בבא מציעא עב.). (38) ואין קונסין את המלוה, שיפסיד את הקרן משום הריבית (שם כחכמים ולא כרבי מאיר האומר קונסין היתרא משום איסורא ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית). (39) אף את הריבית. (40) שיוצאה בדינין, כמבואר למעלה הלכה ג. (41) כעין ריבית ולא ריבית ממש - כאבק שהוא כעין עפר ולא עפר ממש. (42) בית דין. (43) אם קדם וגבה, שאין אבק ריבית יוצאה בדינין, כמו שיתבאר להלן פרק ו הלכה א.

ז. פֶּל הַפְּתוּב שֵׁטֶר רִבִּית - הָרִי זֶה פְּכוּתָב וּמְעִיד עָלָיו⁴⁴ עֲדִים שֶׁכָּפַר בְּשֵׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל⁴⁵. וְכֵן פֶּל הַלְוָה וּמְלוּה בְּרִבִּית בֵּינָן לְבֵין עֲצָמָן - הָרִי הֵן כְּכֹפְרִים בְּשֵׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְכִפְרוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם⁴⁶; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת כִּסְפֶּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנִשְׁוֹךְ וְגו', אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם⁴⁷.

(44) על עצמו. (45) בבא מציעא עא: "תניא אמר רבי יוסי בוא וראה סמיות עיניהם של מלווי בריבית, אדם קורא לחבירו רשע - יורד עימו לחייו, והם מביאים עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבין וחותרמין פלוגי זה (שהלווה לישראל בריבית) כפר באלוהי ישראל". (46) כלומר, בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על בוראו להמציא לכל אחד פרנסתו בדרך הכשרה. (47) בתורת כהנים פרשת בהר פרשה ה שנינו: "על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי שתקבלו את מצוות ריבית, שכל המודה במצוות ריבית - מודה ביציאת מצרים, וכל הכופר במצוות ריבית - כופר ביציאת מצרים".

ח. אָסוּר לְאָדָם⁴⁸ לְהַלְוֹת⁴⁹ בְּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּרִבִּית⁵⁰.

כי היכי דניחי בהדך" (כלומר, אל תיקח. ואם לקחת - השב לו, כדי שיחיה עימך), וכל לאו שניתן להישבון אין לוקים עליו. כמבואר בפרק א מהלכות גזילה הלכה א - ובנוגע לעדים, לערב ולסופר לא ביאר רבינו אם לוקים, ברם מתוך זה שלא פירטם רבינו בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה ד בין הלוקים, נראה דעתו שאין לוקים. ובטעם הדבר אומר החינוך (מצוה עג): "אבל אין לוקין עליו (אף על פי שהם עוברים על הלאו במעשה, בכתיבת השטר וחתמת עדות) שאפילו המלווה אינו במלקות, שהרי ניתן להישבון ואינו בדין דהני דאתו מחמתיה (שאלו הבאים בסיבתו) יתחייבו במלקות". (22) קצובה, שקצץ התוספת בשעת הלוואה, כגון שהלווה סלע על מנת שישלם לו חמישה דינרים. (23) להבדיל מאבק ריבית, כגון, שלא קצץ התוספת בשעת ההלוואה, שהוא אסור מדבריהם, ואינה יוצאה בדינין (ראה רבינו להלן פרק א הלכה א, ב, ג). (24) על-פי בית דין, כלומר, בית דין נזקקים לכך להוציאה מידי המלוה. (25) בעל כורחו (שם סא:). (26) שהתורה לא הטילה עליהם חיוב השבה (בבא קמא קיב). "לדידיה (=למלווה) קא מזהר ליה רחמנא (אל תיקח ואם לקחת - השב) - לבריה לא מזהר רחמנא".

ד. הַנִּיחַ²⁷ לָהֶם אֲבִיהֶם מְעוֹת שֵׁל רִבִּית, אֶף עַל פִּי שְׁהֵן יוֹדְעִין שְׁהֵן שֵׁל רִבִּית - אֵינָן חַיִּבִים לְהַחְזִיר. הַנִּיחַ לָהֶם פְּרָה וְטִלִּית שֵׁל רִבִּית וְכֹל דְּבַר הַמְּסִים²⁸ - חַיִּבִים לְהַחְזִיר, מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶן. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְלֹא הִסְפִּיק לְהַחְזִיר עַד שְׁמַת; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְכַבֹּדוֹ²⁹, וְאֶפְלוּ דְבַר הַמְּסִים אֵין מְחִזְרִין.

(27) ברייתא בבא מציעא סב. (28) דבר ששם בעליו עליו, דהיינו שיש בו סימן, וניכר לרבים שזה הוא שלקח אביהם בתור ריבית ושמנו נזכר על ידי זה לקולן. (29) מפני שאין הבן מחוייב לכבוד אב רשע (שם). במה דברים אמורים שאין הבן חייב בכבוד אב רשע? כשמת ולא עשה תשובה, אבל בחייו, מחוייב הבן לכבודו (רבינו פרק ו מהלכות ממרים הלכה יא). והטעם מפרש הרב"ז שם, שמא יעשה תשובה ונמצא הבן מבזה אב עושה מעשה עמך (ראה כסף משנה ולחם משנה שם).

ה. הַגְּזֻלְנִין וּמְלוֹי בְּרִבִּית שֶׁהַחְזִירוּ³⁰ - אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן³¹, פְּדִי לַפְתוֹחַ לְהֵן דְּרָף לְתְּשׁוּבָה³². וְכֹל הַמְּקַבֵּל מֵהֶן - אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחֶה הֵימָנוּ³³. אִם הֵיחָה גְזֻלָּה קִיָּמַת וְהַרְבִּית דְּבַר הַמְּסִים³⁴ וְהָרִי הוּא בְּעֲצָמוֹ³⁵ - מְקַבְּלִין מֵהֶן³⁶.

(30) שבאו מעצמם ומביעים רצונם להחזיר. (31) אלא מוחלים להם (בבא קמא צד:). (32) להקל עליהם לחזור בתשובה ולא לנעול דלת כפניהם, כאותו מעשה (שהובא בברייתא שם): "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה, אמרה לו אשתו: ריקה (אדם ריק מבינה) אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך (שאתה צריך למוכרו, כדי להחזיר את כל הגזילות) ונמנע ולא עשה תשובה". ומסיימת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טועה. (60) ואף על פי שאמרנו למעלה (בהלכה ט) שתוספת סתם מותרת לתלמידי חכמים בלבד, מכל מקום כשהגיעה ליד המלווה בלי ידיעתו – אינו חייב להחזיר אפילו למי שאינו תלמיד חכם (חוות דעת יורה דעה סימן קס סעיף קטן ב). (61) כלומר, ובמקום שאין לתלות במתנה, כגון, שהלווה אדם קשה לב שאינו נותן מתנת חנם – אנו תולים שגזילה וכו' הואיל שאין להניח שטעה בחשבון (גמרא שם). (62) זה ימים רבים, ועתה חוזר בתשובה. (63) ויוצא בזה ידי מצוות השבת הגזילה כמבואר בפרק א מהלכות גזילה ואבירה הלכה ח. (64) במקום שאין לתלות בגזילה, כגון, שלא היה ביניהם מעולם שום משא ומתן – תולים שאדם אחר גזל ממנו וכו' (שם בגמרא). (65) מטבע אחד – כשהוא מונה המעות בספירה יחידית היינו אחד אחד ומצא מטבע אחד יותר, תולים שטעה במניין. (66) כשהוא מונה ספירה זוגית היינו בשניים, כי אין הדעת טועה במניין יותר מפעם אחת. (67) כלומר, וכן אם מצא יתירים חמישה או עשרה יש לתלות בטעות. (68) מנהגו של מלווה או לווה זה למנות לא אחד אחד או שנים שניים, אלא בחמישיות או עשיריות (עיין לחם משנה). (69) לפי החישוב של ספירה לפי חמישיות. (70) כגון, שמצא שישה או אחד עשר. (71) דרך המונים בחמישיות או עשיריות להניח בצד מטבע אחד לכל חמישייה או עשירייה ואחר גמר המניין סופרים את המטבעות האלה וקובעים מספר החמישיות או העשיריות. (72) שם וכפירוש הר"ף.

יא. המלוה⁷³ את חברו על המטבע⁷⁴, וכן הפותח לאשתו בכתבתה מטבע ידוע, ופרש משקלו⁷⁵, והוסיפו⁷⁶ על משקלו: אם הוזלו הפרות מחמת התוספת⁷⁷ - מנכה לו שעור התוספת, ואפלו הוסיפו עליו פל שהוא; ואם לא הוזלו מחמת התוספת - אינו מנכה לו, אלא נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה⁷⁸. במה דברים אמורים⁷⁹? בשהוסיפו עליו עד חמישיתו, כגון שהיה משקלו ארבעה ועשרה חמשה; אבל אם הוסיפו לו יותר על חמישיתו⁸⁰ - מנכה לו פל התוספת⁸¹, אף על פי שלא הוזלו הפרות. והוא הדין למלוה על המטבע ופחתו ממנו⁸².

(73) בבא קמא צז: (74) התנה בפירוש – בשטר או בעל פה שיפרענו באותו מטבע, כגון דינר, זוז וכדומה. (75) בתקופתם התאימו ערכי המטבעות למספר יחידות משקלם: מטבע שמשקלו כפול ממשקל המטבע הקטן – ערכו כפול. (76) מטעם המלכות. (77) שער המטבע עלה ונמצא המלווה משתכר כשנפרע באותו מטבע עם התוספת, והרי זה ריבית. (78) בשעת הפירעון, שהרי המלווה אינו מרוויח כלום על ידי תוספת המשקל, כי אינו יכול לקנות במטבע שהוא מקבל יותר ממה שהיה יכול לקנות בשעת ההלוואה. ראה רש"י ותוספות שם. (79) שאינו מנכה. (80) שכתוצאה מהתוספת הושבחה המטבע לעניין המתכת שבו, ואם יתכוו לגוש של כסף יקבל יותר. אבל עד

אף על פי שאינו מקפיד⁵¹ ומתנה הוא שנותן להן⁵² - הרי זה אסור, שמה ירגילם בדבר זה⁵³.

(48) בבא מציעא עה. (49) לעשות הלוואה אצל בניו, כלומר, ללוות מבניו. (50) מתוך כוונה להטעמן טעם ריבית, כלומר, הנאת ריבית, – כדי שיהיה שכרם גדול, בהימנעם מלהלוות לאחרים בריבית, לאחר שכבר טעמו הנאת ריבית כפירוש רבינו חננאל והר"ף מובא בשיטה מקובצת. ודברי הר"ח והר"ף לא היו לפני הלחם-משנה והמשנה-למלך והטורי-זהב, עיין עליהם). (51) נוהג בוותרנות בממונו ביחסיו עם הבנים. (52) ולא בתור ריבית. (53) בקבלת ריבית ויבואו להלוות גם לאחרים בריבית.

ט. תלמידי חכמים שהלוו זה את זה, ונתן לו⁵⁴ יתר על מה שלוה ממנו - הרי זה מתר; שהדבר ידוע שלא נתן לו אלא מתנה, שהרי הן יודעין המר אסור הרבית⁵⁵.

(54) בשעת הפירעון מעצמו מבלי שהתנו על כך בשעת ההלוואה (כי אם קצץ בשעת ההלוואה הרי זה ריבית קצוצה (ראה להלן פרק ו הלכה ג). ולא התירו לתלמיד חכם אלא בכעין ריבית מאוחרת האסורה מדבריהם – מגיד משנה). (55) ואינו נותנם בתור ריבית, אבל למי שאינו תלמיד חכם, שאינו יודע חומר אסור ריבית – אסור, משום שנותן בתור ריבית (גמרא שם). ובהגהות מיימוניות כתוב: "ואף על פי כן אין נכון לתלמידי חכמים להיות רגילין בדבר, שלא ירגילו המון העם בדבר זה. והר"י מיגא"ש בתשובותיו (סימן קפ"ב) דעתו "שאין לסמוך על זה אלא היחידים הכשרים לא זולתם".

י. המלוה את חברו⁵⁶ ומצא הלוה יותר, [או שהחזיר לו חובו ומצא המלוה יותר⁵⁷]: אם בכדי שהדעת טועה⁵⁸ - חיב להחזיר; ואם לאו⁵⁹ - מתנה הוא שנותן לו⁶⁰, או גזילה⁶¹ היתה לו בידו⁶² והבליע לו בפחשבוין⁶³, או אחר⁶⁴ צוה להבליע לו. בכמה הדעת טועה? באחד⁶⁵ ובשנים⁶⁶ או בחמשה⁶⁷ או בעשרה; שמה מנה⁶⁸ חמשה חמשה או עשרה עשרה. וכן אם מצא יתר מנין החמישיות⁶⁹ או מנין העשיריות אחד אחד⁷⁰ - חיב להחזיר לו; שמה האחדים⁷¹ שהיה מונה בהן החמישיות או העשיריות נתערכו עמהם⁷².

(56) שם סג: (57) בדפוסים הראשונים (רומא, ונציא) בקטע המוסגר אינו, אך מלשון המגיד משנה כאן נראה שגרסו. וכמקור לדין זה, שגם במצא המלווה יותר בכדי שאין הדעת טועה אינו חייב להחזיר, הוא אומר שנראה שגירסת רבינו בגמרא שם הייתה "האי מאן דאוזיף פשיטי לחבריה ואשכח בהו (מצא בכסף שהחזיר לו הלווה) טופיאתא (יותר)". (58) כלומר, עלולה לטעות במניין המעות (בסמוך מבאר רבינו בכמה הדעת טועה) – ויש להניח שהמלווה, או הלווה, טעה בחשבון. (59) שמצא – בכדי שאין הדעת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

94) בתור עיסקא (בבא מציעא ע.ו). (95) היינו, קרקעות, ויהיו עידית (קרקע משובח) (רבינו פרק י"א מהלכות נחלות הלכה א) - וכפי הנראה נוסחת רבינו בגמרא שם "דמשפר ניכסיה", ולפינו "דמשפר" ועיין רש"י שם. ושם - בהלכות נחלות - יתבאר התנאים הנוספים למינוי אפוטרופוס: "ושומע דיני התורה, ומעולם לא קיבל נידוי" - ולא פרטם רבינו כאן וסמך על מה שיתבאר בהלכות נחלות - ששם עיקר מקום ביאור הדינים הנוגעים לנכסי יתומים (לחם משנה). (96) היינו, נתינת העסק לפי תנאים אלו. (97) כמבואר להלן פרק ה הלכה ח, - ואין זה ריבית קצוצה, מאחר שאין הריווח קצוץ ובטוח, כי הרי ייתכן שיהיה שם הפסד. (98) לתקנת היתומים "שלא יכלו מעותיהם להאכילם פרוטה פרוטה" (שם, וראה רש"י שם).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) מבאר שמותר ללוות מן הגוי בריבית, ודין ישראל שלוה מן הגוי וביקש להחזיר לו, ושאסור לו להיות ערב לגוי שהלווה לישראל בריבית, ודין לוה מעות מן הגוי ונתגייר, ושאסור ליתן מעותיו קרוב לשכר ורחוק להפסד, ואין מושיבין חנווני למחצית שכר, ודין משתתף עם חבירו שלא יצרף השכר עם הקרן, ודין ריבית מוקדמת או מאוחרת, ודין דברים שהם כמו ריבית - ומותרים, ודין שכר אמירה שמותר, ודין דברים האסורים משום הערמת ריבית, ודין משכיר דיגרים.

א. העובד פּוֹכְכִים וְגַר תּוֹשֵׁב - לִזְיֵן מֵהֶן וּמְלוֹיִן אוֹתָן בְּרִבִּית²; שְׁנֵאֲמַר: לֹא תִשְׁפֵּי לְאַחֶיךָ³ - לְאַחֶיךָ אֶסוּר, וְלִשְׂאֵר הָעוֹלָם⁴ מִתֵּר. וּמִצְוֹת עֲשֵׂה לְהִשְׁפִּי לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים; שְׁנֵאֲמַר: לְנִכְרֵי תִשְׁפִּי⁵. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה⁶ לְמַדוּ שְׂזוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה⁷. וְזֵהוּ דִּין תּוֹרָה.

2) ב"מ ע: 3) הסתמכות רבינו על פסוק זה מורה, שכוונת רבינו להוכיח היתר ההלוואה מן הגוי וגר תושב - בריבית, בהתאם למבואר למעלה פ"ד הל' ב, שפסוק זה אזהרה ללווה הוא. וזה תימה, שלהתיר ההלוואה מן הגוי דבר פשוט הוא שמותר (עיין גמרא ורש"י שם). ולהתיר הלוואה לגוי בריבית אין ללמוד מפסוק זה, וכבר התעורר בזה הלחם-משנה. והמשנה-למלך מציע לגרוס בדברי רבינו "ולאחיך לא תשיך" הנאמר בפסוק אחד עם "לנכרי תשיך", וכשם ש"לנכרי תשיך" הכוונה: תישוך (ראה בסמוך הערה ד), כך "לאחיך לא תשיך" הכוונה: לא תישוך, כלומר לא תלווהו בריבית (ויותר נראה לגרוס בדברי רבינו רק "לאחיך", וכוונתו: שבפרשת ריבית נאמר "אחיך" כי ימוך אחיך וגו' אל תקח מאתו נשך) משמע שלשאר העולם מותר בין ללוות ובין להלוות (השווה 'טור' יורה-דעה סי' קנט). 4) שאינם נקראים אחיך, כגון גוי וגר תושב (עיין משנה-למלך). 5) כלומר, תישוך, היינו הלווה בריבית (כסף-משנה). 6) 'ספרי' דברים, פרשת כִּי-תצא פִּיִּסְקָא רִסְג. 7) לקבל מהם ריבית כשנלוה להם "כמו שהוזהרנו בלאו על "לא תחנם", לומר שלא ליתן להם מתנת חנם (כמבואר בפ"י מהל' ע"ז הל' א) הוזהרנו ב'עשה'. אף כשנלוה אותם, שלא נלוה אותם חנם אלא בריבית" (מגדל-עזו, והשווה

חמישיתו, בהתחשב עם הוצאות ההתכה, השבח מועט, ואין דרך בני אדם להקפיד על זה ונותנם בתור מתנה (עיין שיטה מקובצת שם). (81) אפילו את ההפרש של התוספת שלמטה מחמישיתו. (82) אם הוקרו הפירות מחמת הפחת מוסיף לו, למלוה, ההפרש. ואם לא הוקרו נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. במה דברים אמורים, שפחתו עד חמישיתו אבל אם פחתו יתר על כך משלים כל הפחת (רי"ף שם).

יב. הַמְלִיָּה אֶת חֶבְרוֹ עַל הַמְטָבֵעַ, וְנִפְסְלָה: אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאָו בְּמִדְיָנָה אַחֲרָה, וְיֵשׁ לוֹ דֶּרֶךְ לְאוֹתָהּ מְדִינָה - נֹתֵן לוֹ מִמְטָבֵעַ שֶׁהִלְוֶהוּ, וְאוֹמֵר לוֹ: לֵךְ וְהוֹצִיאָו בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי; וְאִם אֵין לוֹ דֶּרֶךְ לְשָׁם - נֹתֵן לוֹ מִמְטָבֵעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שְׁעָה⁸⁴. וְכֵן בְּכַתְּבָהּ⁸⁵.

(83) הוצאה מהמחזור מטעם המלכות. (84) שם צח. (85) ביארו בפרק ט"ז מהלכות אישות הלכה י.

יג. הוֹרוּ מְקַצֵּת הַגְּאוּנִים⁸⁶: שֶׁהִלְוֶה שְׂמַחֲל לְמְלוּהָ בְּרִבִּית שְׁלֵקָה מִמֶּנּוּ אוֹ שְׁעֵתִיד לְקַח, אֵף עַל פִּי שְׁקִנּוּ מִיָּדוֹ שְׂמַחֲל אוֹ נֶתֵן מִתְּנָה - אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם⁸⁷; שֶׁכָּל רִבִּית שֶׁבְּעוֹלָם מְחִילָה⁸⁸ הִיא, אֲבָל הַתּוֹרָה לֹא מְחִילָה וְאֶסְרָה מְחִילָה זֶה, וְלִפְיָכֶּה אֵין הַמְחִילָה מוֹעֵלֶת בְּרִבִּית, אֲפִלּוּ בְּרִבִּית שֶׁל דְּבָרֵיהֶם. יִרְאֶה לִי, שְׂאֵין הוֹרָאָה זֶה נְכוּנָה. אֲלֵא מֵאַחֵר שְׂאוּמְרִים לְמְלוּהָ לְהַחְזִיר לוֹ, וְיַדַּע הַמְלִיָּה⁸⁹ שְׂדָבֵר אֶסוּר עֲשֵׂה וְיֵשׁ לוֹ⁹⁰ לְטַל מִמֶּנּוּ⁹¹, אִם רָצָה לְמַחֲל - מוֹחֵל, כְּדֶרֶךְ שְׂמוּחֵל הַגּוֹל. וּבִפְרוּשׁ אֶמְרוּ חֲכָמִים⁹², שֶׁהַגּוֹלְנִין וּמְלוֹיִ בְּרִבִּית שֶׁהַחְזִירוּ - אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן. מְכַלֵּל שֶׁהַמְחִילָה מוֹעֵלֶת⁹³.

(86) על פי בבא מציעא סא. ועיין בראש שם סימן ב. (87) להתיר נתינתו או לתיקון הלאו אם כבר גבהו. (88) הלווה מדעתו נותנו. (89) בספרים אחרים הנוסחה: הלווה - והיינו הך. (90) ללווה. (91) יכול הוא להוציא מהמלווה בבית דין. (92) בבא קמא צב: (השווה למעלה פרק ד הלכה ה). (93) לשון רבינו מורה שאינו חולק על הגאונים אלא בריבית שגבה כבר, משום שהמחילה מועילה כחשבון, אבל על ריבית העתיד לגבות דעתו מסכמת, שאין המחילה והבעת רצונו שנותנו במתנה מועילה להתיר נתינת ריבית, שכן כל נתינת ריבית מחילה היא (מגיד משנה, והשווה למעלה הלכה ז).

יד. נִכְסֵי יְתוּמִים - מִתֵּר לְתֵן אוֹתָם⁹⁴ לְאֲדָם נְאֻמָּן, שְׂיֵשׁ לוֹ נִכְסִים טוֹבִים⁹⁵, קְרוֹב לְשִׁכָּר וְרָחוֹק לְהַפְסֵד. בְּיַצֵּד? אוֹמְרִים לוֹ: תִּהְיֶה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּהֵן; אִם לֹשׁ שָׁם רִוַח - תֵּן לָהֶם חֶלְקָן מִן הָרוּחַ; וְאִם יֵשׁ שָׁם הַפְסֵד - תִּפְסִיד אֶתָּה לְבִדְךָ. שְׂזָה⁹⁶ אֲבָק רִבִּית הוּא⁹⁷, וְכָל אֲבָק רִבִּית אֵינָה אֶסְרָה אֲלֵא מִדְּבָרֵיהֶם, וּבְנִכְסֵי יְתוּמִים לֹא גִזְרִי⁹⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. עֹבֵד פּוֹכְבִים שְׁלוֹה מְעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִית, וּבִקְשׁ לְהַחְזִירָם לוֹ, מִצְאוּ יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ: תָּנֶם לִי, וְאֲנִי מַעֲלָה לָךְ²⁰ כְּדָרְךָ שְׂאֵתָה מַעֲלָה לְיִשְׂרָאֵל - הֲרִי זֶה מִתָּרִי. וְאִם הֵעֵמִידוּ אֶצֶל יִשְׂרָאֵל, אָף עַל פִּי שְׁמִתָּן הָעֹבֵד פּוֹכְבִים מִמְּעוֹת בְּיָדוֹ²², הוֹאִיל וּמִדַּעַת²³ יִשְׂרָאֵל נָתַן - הֲרִי זֶה רִבִית קְצוּצָה²⁴.

(20) והוא-הדין באומר "ואני אעלה לו" (לישראל במישרין. 'טור' שם). (21) שמן הגוי הוא לזה (שם). ובשביל הגוי הוא נותנם. (22) של ישראל השני. (23) במצוותו, בשליחותו. (24) והרי זה כאילו ישראל מלווהו, כי לחומרא אמרו חכמים יש שליחות לגוי אצל ישראל, ועשאו כחומר ריבית קצוצה שיוצאת בדיינים (כסף-משנה בשם תלמידי הרשב"א בדעת רבינו). והרמב"ן והרשב"א חולקים על רבינו, ולדעתם אין זה אלא אבק ריבית ואינה יוצאת בדיינים (עיין מגיד-משנה).

ה. אֶסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְתִלוֹת מְעוֹתָיו בְּיַד עֹבֵד פּוֹכְבִים²⁵, כְּדִי לְהַלְוֹתָן בְּרִבִית לְיִשְׂרָאֵל. וְעֹבֵד פּוֹכְבִים שֶׁהִלְוֶה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּרִבִית - אֶסוּר לְיִשְׂרָאֵל²⁶ אַחֵר לְהִיּוֹת לוֹ עֶרֶב; שִׁפְיוֹן שְׁבִדְיָנֵיהֶם שְׂתוֹבֵעַ הָעֶרֶב תְּחִלָּה²⁷, נִמְצָא הָעֶרֶב תּוֹבֵעַ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּרִבִית שֶׁהָעֶרֶב חֵיב בָּהּ לְעֹבֵד פּוֹכְבִים. לְפִיכָּה, אִם קָבַל עָלָיו הָעֹבֵד פּוֹכְבִים שְׂלָא יִתְבַּע אֶת הָעֶרֶב תְּחִלָּה - הֲרִי זֶה מִתָּרִי²⁸.

(25) כלומר, להפקיד ביד גוי, והגוי ילוה אותם בריבית לישראל (כ"מ ע"פ רמב"ם סא: וכוונסתחתי הרי"ף, וכן הוא בתוספתא שם פרק ה הל' ח). (26) שם. (27) ורואים את הערב כלפי המלוה - כלוזה (בניגוד לדיני ישראל, שתובעים את הלווה תחילה, ואם לא נתן לו אז חוזר אצל הערב ונפרע ממנו, כמו שיתבאר להלן פכ"ה הל' ג) והרי זה, כאילו הערב לווה מן הגוי וחזר והלווה לישראל. (28) כי בשעה שחוזר הגוי אצל הערב, ונפרע ממנו חובו של הלווה הקרן והריבית, הרי זה כאילו באותה שעה הוא מלוה לישראל חבירו - ומה שהלווהו (היינו הקרן והריבית) חוזר ותובע ממנו.

ו. יִשְׂרָאֵל שְׁלוֹה²⁹ מְעוֹת מִן הָעֹבֵד פּוֹכְבִים בְּרִבִית, וְזָקָפָן עָלָיו בְּמִלְוָה³⁰, וְנִתְגַּיֵר: אִם עַד שְׂלָא נִתְגַּיֵר וְזָקָפָן עָלָיו בְּמִלְוָה - גּוֹבָה אֶת הַקְּרָן³¹ וְהַרְבִּית; וְאִם מִשְׁנִתְגַּיֵר זָקָפָן עָלָיו בְּמִלְוָה - גּוֹבָה אֶת הַקְּרָן וְלֹא הַרְבִּית³². אֲבָל עֹבֵד פּוֹכְבִים³³ שְׁלוֹה מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִית, וְזָקָפָן עָלָיו אֶת הַרְבִּית בְּמִלְוָה, אָף עַל פִּי שְׂזָקָפָן עָלָיו אַחֵר שְׁנִתְגַּיֵר - גּוֹבָה אֶת הַקְּרָן וְאֶת הַרְבִּית; שְׂלָא יֵאמְרוּ: בְּשִׁבְלִי מְעוֹתָיו³⁴ נִתְגַּיֵר זֶה. וְגוֹבָה הַיִּשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ אַחֵר שְׁנִתְגַּיֵר כֹּל מְעוֹת הַרְבִּית שְׁנִתְחַיֵּב בָּהֶן כְּשֶׁהָיָה עֹבֵד פּוֹכְבִים³⁵.

(29) שם עב. (30) לאחר זמן צירף הריבית והקרן לחשבון אחד, וכתב לו שטר עליהם: כך וכך אני חייב לפלוני.

רבינו 'ספר המצוות' עשין קצח). ודעת הרמב"ד שאין זאת מצוה, ומה שאמרו ב'סיפרי' "זו מצות-עשה" הכוונה, שזה לא הבא מכלל עשה - שנקרא 'עשה' - אצל אחיך, כלומר, לנכרי אתה רשאי להשיך ולא לאחיך, ולומר לך שהמשיך את הישראל עובר אף על 'עשה' (וכן הוא דעת הרמב"ן בפירושו התורה, והשווה למעלה פ"א הל' ב).

ב. אֶסְרוּ חֲכָמִים⁸ שִׁיְהִיהָ יִשְׂרָאֵל מִלְוֶה אֶת הָעֹבֵד פּוֹכְבִים בְּרִבִית קְצוּצָה⁹, אֲלֹא כְּדִי חֲזוֹנוֹ¹⁰. גְּזָרוּ שְׂמָא וְלָמַד מִמַּעֲשָׂיו בְּרַב יְשִׁיבְתוֹ עִמּוֹ¹¹. לְפִיכָּה מִתָּר לְלוֹת מִן הָעֹבֵד פּוֹכְבִים בְּרִבִית, שֶׁהֲרִי הוּא בּוֹרַח מִלְּפָנָיו¹² וְאִינוּ רְגִיל אֶצְלוֹ. וְתִלְמִיד חֲכָם, שְׂאִינוּ רְגִיל בּוֹ¹³ לְלָמַד מִמַּעֲשָׂיו - מִתָּר לְהַלְוֹת לְעֹבֵד פּוֹכְבִים בְּרִבִית אֶפְלוֹ לְהַרְוִיחַ¹⁴. וְכָל אֲבָק רִבִית עִם הָעֹבֵד פּוֹכְבִים - מִתָּרַת לְפָלֵל¹⁵.

(8) ב"מ ע: (9) אבל אבק ריבית - מותר, כמו שמבאר רבינו בסוף ההלכה. (10) לצורך מחייתו - לא להרווחה. (11) ועל כדי חייו - לא גזרו (שם). (12) מונע עצמו מלהראות אצל הגוי - שלא יתבענו. (13) עם הגוי, שמדרך תלמיד-חכם להתרחק משיבת עמי הארץ וכ"ש משיבת גוים (השווה פ"ה מהל' יסודי התורה הל' יא, ופ"ו מהל' דעות הל' א) ואין לחוש שמא ילמוד ממעשיו (עיין 'מקור חיים' על יורה-דעה ס"ו קנט). (14) שם כרבינא. 'ועכשיו בארצותינו' - אומר המגיד-משנה - "עשו כל אדם עצמו כתלמידי-חכמים. וכתב הרשב"א, שמעתי משם רש"י - מפני שרבו מיסים וארנונות ואין שיעור לכדי חייו". וכן נפסקה הלכה בשו"ע ס"ו קנט: "והאינא (עכשיו) מותר בכל ענין". (15) לכל אדם ואפי' להרויח, לפי שאבק ריבית אינו אסורה אלא מדבריהם, וכן ההלוואה לגוי בריבית איסור מדבריהם הוא, והרי זו גזירה לגזירה, וגזירה לגזירה לא גזרו בה רבנן (בעל ה'תרומות' שער מו חלק ג, אות ג).

ג. יִשְׂרָאֵל שְׁלוֹה מְעוֹת מִן הָעֹבֵד פּוֹכְבִים בְּרִבִית¹⁶, וּבִקְשׁ לְהַחְזִירָם לוֹ, מִצְאוּ יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ: תָּנֶם לִי, וְאֲנִי מַעֲלָה לָךְ¹⁷ כְּדָרְךָ שְׂאֵתָה מַעֲלָה לְעֹבֵד פּוֹכְבִים - הֲרִי זֶה רִבִית קְצוּצָה. אֶפְלוֹ הֵעֵמִידוּ אֶצֶל הָעֹבֵד פּוֹכְבִים¹⁸. עַד שִׁטַּל הָעֹבֵד פּוֹכְבִים מְעוֹתָיו¹⁹, וַיִּחְזַר וַיִּתְּנֶם בְּיַד יִשְׂרָאֵל הָאַחֵר.

(16) ב"מ עא: (17) את הריבית, "לך" לאו דוקא, אלא כלומר תחתך (במקומך), כי גם במעלה הריבית ישר ליד הגוי - אסור, כי הרי זה כהאומר לחבירו אלוה לך על-מנת שתתן הריבית לגוי שהוא אסור ('טור' שם ס"ו קסח). (18) הביא המעות אצל הגוי על דעת לפרוע חובו - ובמצות הגוי ובשליחותו נתנם לישראל חבירו - אסור, לפי שאין תורת שליחות ביחסי ישראל עם הגוי, ומאחר שמישראל הוא מקבל הכסף - נמצא שהישראל הוא המלווהו בריבית (שם). (19) מיד הישראל, - ולא דוקא כשנוטלם ונותנם ביד, אלא הוא-הדין אם אמר הגוי לישראל הניחם על גבי קרקע והפטור, ונטלם (משם) הישראל השני - מותר, מאחר שלא באו לידו באמצעות הישראל (גמרא שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

44) היינו שחלקו ברווח פחות משליש שתיקנו חכמים (עיין ריטב"א ב'שיטה מקובצת' שם). 45) שם, והשווה למעלה הערה מ.

ט. אין מושיבין⁴⁶ הנוגין⁴⁷ למחצית שֶכָר⁴⁸, ולא יתן מעות לקח בהן פְרוֹת⁴⁹ למחצית שֶכָר, ולא ביצים להושיב תחת התרנגולין שלו⁵⁰ למחצית שֶכָר⁵¹, ואין שמיין⁵² עגלים וסוּחִין⁵³ לפטמן למחצית שֶכָר⁵⁴, אלא אם כן נתן לו שֶכָר עמלו ומזונו⁵⁵. או יהיה רוח המתעסק יותר על הפסדו, כמו שבארנו⁵⁶ בענין השתפות⁵⁷.

46) שם סח. 47) למכור פירותיו. 48) על יסוד חלוקה שווה של הרווח וההפסד. 49) במקום הזול (שם). 50) של מקבל הביצים, ועליו יהיה לטפל בגידול האפרוחים. 51) של רווח האפרוחים, מה שיהיו שווין יותר על דמי הביצים. 52) כמה הם שווים עתה, וימסרו לרועה לפטמן. 53) חמורים צעירים (רבינו בפירושו ב"ב עח:). 54) של שבח הפיטום. 55) כלומר, עמלו של תנווני ולוקח פירות, ושכר עמלו ומזונו של בעל התרנגולים והרועה, שמוציאים למזון האפרוחים והעגלים נוסף על עמלו. 56) בהל' שלוחין ושותפין שם (וראה ביאורנו למעלה הערה מב). 57) על יסוד עיסקא.

י. המשתתף⁵⁸ עם חברו במעות או בקרקע, או הנותן לו עסק⁵⁹ - לא יצרך השֶכָר⁶⁰ עם הקרן⁶¹; שְמָא לא יהיה שם שֶכָר⁶², ונמצאו באין לידי רבית. וכן לא יתן לו מעות⁶³ בתורת עסק או שתפות ויכתב אותן⁶⁴ מלוה; שְמָא ימות, ונמצא השֶטֶר ביד הירוש, וגובה בו את הרבית⁶⁵.

58) בקרקע על יסוד שותפות, דהיינו ששניהם נושאים ונותנים בממון השיתוף (רבינו בהל' שלוחין ושותפין שם). 59) על יסוד עיסקא, דהיינו שאחד בלבד (מקבל המעות) נושא ונותן בממון השיתוף (שם), בדרך שהתירו חכמים כמבואר בה"ח. 60) אומדן הרווח. 61) כחלקו בעסק או בשותפות. 62) ובעל המעות לא יאמין לו, ויגבה ע"פ שטר, כפי הנקוב בו (שם סח). 63) או קרקע (כסף-משנה). 64) אפילו הקרן בלבד. 65) שם, כלומר שמא יהיה הפסד ועל בעל המעות לישא חלקו בהפסד של הקרן, והירוש - שאינו יודע את התנאי שביניהם שהמוריש ישא חלק בהפסד, יגבה כל הקרן ללא ניכוי ההפסד ונמצא בא לידי גביית ריבית.

יא. אסור להקדים הרבית או לאחר אותה⁶⁶. ביצד? נתן עיניו ללוות ממנו, והיה משלח לו סבלונות⁶⁷ בשביל שגלוהו⁶⁸ - זו היא רבית מקדמת. לזה ממנו והחזיר לו מעותיו⁶⁹, והיה משלח לו סבלונות בשביל מעותיו שהיו בטלין אצלו - זו היא רבית מאחרת. ואם עבר ועשה כן - הרי זה אבק רבית⁷⁰.

66) שם עה: 67) דורונות, מתנות. 68) רבינו כתב

31) שמשעה שזקפו חשוב כגבוי, וכקרן הוא (רש"י שם). 32) ואפילו לא את הריבית שהצטבר קודם שהתגייר, מכיון שזקפו לאחר שנתגייר - נראה הדבר כזקיפת ריבית של ישראל לישראל (מגיד-משנה, 'טור' ושו"ע סי' קעא). 33) שם. 34) לפטור עצמו מחוב של ריבית. 35) אבל אינו גובה את הריבית שעלה לאחר שנתגייר (וכן דעת הרמ"ה ב'טור' שם, ולא כרא"ש).

ז. מצוה³⁶ להקדים³⁷ הלוואת ישראל בחנם להלוואת עובד כוכבים רבית³⁸.

36) שם עא. 37) ישראל וגוי הבאים ללוות. 38) כלומר, מצות הלוואת ישראל בחנם קודמת למצות הלוואת הגוי בריבית, אע"פ שהמלוה מפסיד את הריבית (שם "עמי ונכרי - עמי קודם").

ח. אסור לאדם שיתן מעותיו³⁹ קרוב לשֶכָר ורחוק להפסד⁴⁰, שזה אבק רבית הוא. והעושה כן - נקרא רשע⁴¹. ואם נתן⁴² - חולקין בשֶכָר ובהפסד פדין העסק⁴³. והנותן מעותיו קרוב להפסד ורחוק לשֶכָר⁴⁴ - הרי זה נקרא חסיד⁴⁵.

39) בתור עיסקא, דהיינו שמקבל המעות לבדו יהיה נושא ונותן, ובעל הממון יקבל חלק מהרווח (ראה פ"ו מהל' שלוחין ושותפין הל' א וה"ב, ולהלן הערה מב). 40) שם ע. דהיינו אם העסק ישא רווח - יקבל בעל המעות חלקו כפי שהתנו, ואם יהיה הפסד, אחריות ההפסד על המתעסק בלבד (השווה למעלה פ"ד הל' יד). ומה שכתב "קרוב לשכר ורחוק להפסד" לאו דוקא, כי הוא הדין אפילו נותן למחצית שכר, דהיינו על יסוד חלוקה שווה של הרווח וההפסד - אסור, אלא-אם-כן נותן לו שכר עמלו של כל יום, כמבואר לקמן הל' ט (ועיין ריטב"א ב'שיטה מקובצת' שם). 41) שעובר על דברי חכמים (רבינו יהונתן ב'שיטה מקובצת' שם). ונראה שהכוונה שזה הוא מדת הרשעים, וכן הוא הנוסחא בתוספתא (ב"מ פ"ק ד): "זו מדת רשעים", על-דרך שאמרו באבות (פ"ה משנה י') שלי שלי, ושליך שלי - רשע. 42) בסתם, ולא התנו ביניהם שום תנאי חלוקה. 43) שנתבאר בפ"ו מהל' שלוחין ושותפין הל' א, ב, שבעל הממון צריך ליתן למתעסק שכר עמלו של כל יום מימי השותפות כפועל בטל (ראה הלכות שכירות פ"ד ה"ט). ואם לא רצה ליתן שכר עמלו, תיקנו חכמים שיהיה חלקו ברווח של המתעסק יותר מאשר חלקו באחריות ההפסד, היינו אם יש שם רווח יטול המתעסק שני שלישי הרווח ובעל המעות שלישי, ובמקרה של הפסד - נושא המתעסק בשליש ובעל המעות בשני שלישים. וטעם הדבר, לפי ש"תיקנו חכמים שכל הנותן מעות לחבירו להתעסק בהם, יהיה חצי הממון בתורת הלוואה, וחציו האחר בתורת פקדון, ולפי תקנה זו אי-אפשר שיהיה השכר או ההפסד של כל הממון לאמצע בשוה, שאם אתה אומר כן, נמצא בעל הממון נוטל שכר חצי מעותיו שהם פקדון ואינו עושה כלום, אלא זה המתעסק טורח לו בחצי של פקדון מפני מעותיו שהלווהו ונמצא באים לידי אבק ריבית" (רבינו שם הל' ב).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מכר אלא הלוואה ואסור, לפי שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד (מגיד-משנה בשם רמב"ן, שו"ע יורה-דעה סי' קעג סעיף ד). (84) משום ריבית - שלא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלווה למלווה, כמו שמבאר רבינו בסמוך (חסדי דוד על התוספתא שם). (85) ב"מ סט: (86) שם.

טו. יש דברים שהן מתרין, ואסור לעשותן מפני הערמת רבית⁸⁷. פיצד? אמר לו: הלוני מנה⁸⁸; אמר לו: מנה אין לי, חטים יש לי במנה; ונתן לו חטים במנה⁸⁹, וחזר ולקח⁹⁰ ממנו פתשעים⁹¹ - הרי זה מתרין⁹², אבל אסרוהו מפני הערמת רבית, שהרי נתן לו תשעים ולקח מנה. ואם עבר ועשה פזה - הרי הוא מוציא ממנו⁹³ מאה⁹⁴ פדין⁹⁵, שאפילו אבק רבית אין כאן⁹⁶. וכן מי שהיתה שדה ממשפנת פידו⁹⁷ - לא יחזר וישפיר אותה לבעל השדה, מפני הערמת רבית⁹⁸; שהרי זה עומד בשדהו פשהיה, ונותן לזה שָכר בכל חדש בשביל מעותיו שהלוהו.

(87) שם סב: (88) מנה = מאה זוז. (89) כמחיר השער בשוק, והלוקח התחייב לשלם לו מנה. (90) חזר המלוה וקנאן. (91) זוז, ועל הלוה להחזיר לו מנה - דמי ההלוואה. (92) מתורת ריבית, שאין זה אלא כחזור ומוכר במחיר נמוך משער השוק. (93) המלוה מוציא מן הלוה. (94) היינו, כל דמי ההלוואה. (95) כלומר, בית-דין נוקקין להוציא מן הלוה למלוה, שלא כאבק ריבית, שאינה יוצאה בדיינים - לא מלוה למלוה ולא ממלוה ללוה, כמו שיתבאר לקמן פ"ו הל' א. (96) למדו רבינו מלשון הברייתא שאמרו "שהן מותרין", משמע שאין בזה אפילו אבק ריבית. במה דברים אמורים? כשלא התנה מתחילה שימכור לו את החטים בתשעים, אבל כשהתנה - אסור (מגיד-משנה). (97) על-מנת שיאכל פירותיה כל זמן שלא יפרע הלוה חובו, ודעת רבינו שאין זה ריבית קצוצה אלא אבק ריבית שאינה יוצאה בדיינים (לקמן פ"ו הל' ז). (98) מצד הדין משכנתא כשכירות היא, והרי זה כשוכר וחוזר ומשכיר להמשכיר ביותר - שמותר (שם סח. "ולא כחכירי נרשאי", ומפרש רבינו שאיסורו מפני הערמה, אבל דעת רש"י שזהו ריבית גמור (עיין מגיד-משנה).

טז. אסור⁹⁹ להשפיר¹⁰⁰ הדינרין. שאין זה דומה למשפיר את הפלי, שהפלי חוזר בעצמו¹⁰¹, וזה מוציא אלו ומביא דינרין אחרים, ונמצא זה אבק רבית¹⁰².

(99) שם סט: (100) שאינו אומר בלשון הלוואה אלא בלשון שכירות. (101) ואין השוכר נושא באחריות הפחת, מחמת מלאכה. (102) מדברי רבינו נראה, שאינו אסור אלא במשכיר על דעת הוצאה, אבל אם משכיר על דעת שיעמדו אצלו ויחזירם בעין, כגון ששכרם להתנאות בהם - הרי זה כמשכיר כלי ומותר, וכן שנינו בתוספתא ב"ד פ"ד (מגיד-משנה).

יז. מלך¹⁰³ שהיו דיניו, שפל מי שיתן המס¹⁰⁴

בלשון נסתר (כנוסחת המשנה בירושלמי, שלא כנוסחת המשנה בבבלי "בשביל שתלווני" - בלשון נוכח) ומשמע שאפילו לא פירש את כוונתו בשליחות הסבלונות, אלא משלחו סתם - אסור ('טור' ו'בית יוסף' יורה-דעה סי' קס). (69) כנוסחת הירושלמי, ונוסחת הבבלי: "ואומר לו בשביל מעותיך" (ראה הערה הקודמת). (70) ואינה יוצאה בדיינים (שם סב:).

יב. מי שלוה⁷¹ מחברו, ולא היה רגיל מקדם להקדים לו שלום - אסור להקדים לו שלום, ואין צריך לומר שיקלוסו בדברים או ישפים לפתחו⁷²; שנאמר: גִּשְׁף כָּל דָּבָר - אָפְלוּ דְבָרִים אֲסוּרִים⁷³. וכן אסור לו ללמד את המלוה מקרא⁷⁴ או גמרא⁷⁵ כל זמן שמעותיו פידו, אם לא היה רגיל בזה מקדם; שנאמר: גִּשְׁף כָּל דָּבָר⁷⁶.

(71) שם עה: (72) לשאול בשלומו (השווה ברכות יד). (73) כלומר, אפילו דיבור בלבד. (74) בחנם - אפילו במקום שהחמירו על עצמם, שלא ליקח שכר על לימוד מקרא (ראה פ"א מהל' תלמוד תורה הל' ז). (75) אע"פ שמצד הדין אסור ללמד בשכר כמבואר (בהל' ת"ת שם). (76) כלומר, אפי' הנאת דיבור בלבד - אסור.

יג. המלוה את חברו - לא יאמר לו: דע⁷⁷ אם בא איש פלוני ממקום פלוני. כלומר⁷⁸, שתכבדו ותאכילו ותשקהו פראויו⁷⁹. וכן כל פיוצא בזה.

(77) תתודע (שם עה: וכן נוסחת המשנה שביירושלמי). (78) כך כוונת המלוה באומר: "דע וכו'". (79) דברי רבינו תמוהים לכאורה. אם כן, שכוונתו להאכילו ולהשקותו - הרי זה ריבית ממון גמור, ולמה כללו רבינו בקבוצת ההלכות האסורות משום ריבית דברים? וכבר תמה על כך בבית יוסף' יורה-דעה סי' קס. ראה מה שכתב בזה הט"ז בסי' קס"ק ה. ברם, איני רואה כל הכרח לפרש דברי רבינו שהמדובר על אכילה ושתיה בחנם, אלא כוונתו כשהוא מארחו תמורת כסף, ואע"פ אסור משום ריבית דברים, שהוא מארחו ע"פ הוראת ובקשת המלוה (השווה 'ספרי' דברים רסב, "לך לשאול בשלום פלוני").

יד. יש דברים שהן פמו רבית⁸⁰, ומתריין. פיצד? לוקח אדם⁸¹ שטרותיו של חברו⁸² בפחות⁸³ ואינו חושש⁸⁴. ומתן לאדם לתן לחברו דינר, פדי שלוה לפלוני מאה דינרין; שלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מן הלוה למלוה⁸⁵. וכן אומר אדם לחברו: הא לך דינר זה ואמר לפלוני שילוני; שלא נתן אלא שָכר אמירה⁸⁶.

(80) נראין כריבית - שממונו מתרבה. (81) תוספתא ב"מ פ"ד ה"ב. (82) שיש לו על אחרים. (83) מהסכום הנקוב בשטר. ודוקא כשהלוקח מקבל עליו אחריות השטר והמלוה, כגון שאם יעני הלוה ולא יהיה לו ממה לפרוע ההפסד ללוקח, אבל אם האחריות היא על המוכר - אין זה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ראה לקמן הל' ג.) (6) שם סד: אע"פ שאין החצר עשויה לשכר (עומדת להשכרה) ואין דרך בעל החצר להשכיר (ראה להלן הל' ב, ובהערה כא.) (7) מאשר השער המקובל בשוק. (8) תפס רבינו חצר, בהתאם לדעתו לחלק בין משכנתא של חצר, שהיא ריבית של תורה, ובין שדה וכרם שאינה ריבית אלא מדבריהם, וכמו שיתבאר להלן הל' ז. (9) ראה להלן הל' ז הערה נו. (10) יתבאר להלן הל' ד. (11) יתבאר להלן הל' ה. (12) המתבארים והולכים בהמשך הפרקים הבאים. (13) כלומר, כריבית ולא ריבית ממש, כעין האבק שהוא עפר ואינו עפר ממש. (14) שם סא:

ב. המלִוּה אֶת חֲבֵרוֹ - לֹא יִמְשֶׁךְ¹⁵ אֶת עֲבָדוֹ פְּדֵי שְׁעֵשָׂה בּוֹ מִלְאָכָה, אָף עַל פִּי שְׁהַעֲבֹד יוֹשֵׁב וּבִטְלָלוֹ.¹⁶ וְלֹא יִדוֹר בַּחֲצֵרוֹ חֲנָם, אָף עַל פִּי שְׁאִין הַחֲצֵר עֲשׂוּיָה לְשֹׁכֶר¹⁷, וְאִין דְּרָךְ בְּעַל הַחֲצֵר לְהַשְׁפִּיר¹⁸. וְאִם דְּרָךְ¹⁹ - צָרִיף לְהַעֲלוֹת לוֹ שֹׁכֶר²⁰. וְאִם לֹא הָעֵלָה לוֹ - הָרִי זֶה אֲבָק רִבִּית²¹, לְפִי שְׁלֹא הִתְנָה עִמּוֹ²² שְׁלִילוּהוּ וְיִדוֹר בַּחֲצֵרוֹ. לְפִיכֶף²³, אִם עֲדִין לֹא הִחְזִיר לוֹ חוּבוֹ, וּכְאִ לְנִפְוֹת שֹׁכֶר הַחֲצֵר שְׁדָר בָּהּ מִן הַחוּב, אִם הָיָה הַשֹּׁכֶר פְּגָנָד הַחוּב - אִינוּ מְנַכָּה לוֹ הַפֶּל, אֲלֵא כְמוֹ שְׁיָרְאוּ הַדִּינִים²⁴. שְׁאִם תְּסַלֵּק אוֹתוֹ בְּלֹא כְלוֹם - הָרִי זֶה כְמוֹ שְׁהוֹצִיא אוֹתוֹ בַּדִּינִין²⁵, וְאֲבָק רִבִּית אֵינָה יוֹצֵאָה בַּדִּינִין.

(15) תוקף ומושך לרשותו (שם סד:). (16) ומצד הדין, המעביד עבד של אחר כשהוא יושב ובטל פטור מלשלם (כמבואר בפ"ג מהל' גזילה הל' ז) - כאן אסור, שנראה שמעבידו בתור ריבית. (17) אינה עומדת להשכרה. (18) שאדם אחר הדר בה, פטור מלהעלות שכר (כמבואר בהל' גזילה שם) - למלוה אסור, לפי שנראה שדר בו בתור ריבית (שם). (19) ואם עבר ודר. (20) כדי שלא יעבור על איסור ריבית. (21) ואינה יוצאת בדינין. (22) משום כך אין כאן ריבית קצוצה. ומכאן, שאם התנה עמו בשעת ההלוואה שידורו בחצרו (ראה לעיל הל' א) אע"פ שאין החצר עשויה לשכר, ואין דרך בעל החצר להשכיר - הרי זה כשוכרו וריבית של תורה היא ויוצאה בדינין ('בית יוסף' יורה-דעה סי' קסו). (23) הואיל ואבק ריבית הוא, אין צריך לומר אם כבר החזיר ההלוואה שאין ב"ד מוציאים השכר, אלא אפילו אם עדיין לא החזיר החוב ובה לנכות את השכר - אינו מנכה הכל, וכמו שמבאר רבינו בסמוך (השווה להלן פרק ז הל' א). (24) ע"פ שער השכירות הנהוג באותו מקום - ובתנאי שלא יגיע סכום הניכוי כשיעור לכל החוב, וכמו שמבאר רבינו והולך. (25) דעת רבינו המחלק בין ניכוי חלקי לניכוי מלא צ"ע, שהרי כל מה שאתה מנכה ממנו, אפילו זו אחד, הרי זה כהוצאה. וכבר תמה בכך הרשב"א (בב"מ דף סז) ועיין 'אבן האזל' מה שכתב בזה. [נראה, שהראב"ד המשיג כאן, פירש נכונה כוונת רבינו, שמנכה לפי מנהג המקום לנכות בממשכן חצירו ואע"פ שהלווה אין דרכו להשכיר חצירו, מפני שזה אבק ריבית, ואע"כ אינו מנכה לו כל חובו בהתאם לדברי רב אשי (שם סז). גבי משכנתא: "אכל שיעור זווי וכו' לא

הַקָּצוּב עַל פֶּל אִישׁ וְאִישׁ עַל יְדֵי¹⁰⁵ זֶה שְׁלֹא נִתַּן יִשְׁתַּעֲבֹד בּוֹ, וְנִתַּן עַל יְדוֹ דִּינָר, אָף עַל פִּי שְׁמִשְׁתַּעֲבֹד בּוֹ יְתָר מְדִינָר - הָרִי זֶה מִתְּרָ¹⁰⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּנָה.

(103) "שמטבעו יוצא באותן הארצות, שהרי הסכימו בני אותה הארץ וסמכה דעתם שהוא אדוניהם והם לו עבדים" (רבינו פ"ה מהל' גזילה הל' יח). (104) מס גולגולת. (105) בעד, עבור. (106) שאין זה הלוואה אלא כמכר - שדין המלך דין הוא (דינא דמלכותא דינא. עיין ב"מ ע:). ומפרש רבינו שהשאלה בגמ' שם נוגעת באיסור ריבית ובאיסור ההשתעבדות בישראל יותר מדאי - ופשטוה להיתר בשניהם (השווה רבינו הל' גזילה שם, ובפ"א מהל' עבדים הל' ח. וראה השגת הראב"ד בהל' עבדים שם - 'מרכבת המשנה').

פְּרָק שְׁשִׁי

(1) מבאר דין מלווה סלע בחמישה דינרין, או סאתיים בשלוש, ודין מלווה והתנה לדור בחצירו, ודין מוכר באסמכתא שהפירות שאכל ריבית הם, ודין מלווה חבירו שלא ימשוך עבדו שיעבוד אצלו. ולא ידור בחצירו חנינם, ודין מלווה על השדה ואמר לו אם לא תחזיר לי עד זמן ידוע הרי היא שלי, ודין מוכר בית או שדה ואמר כשהיו לי מעות תחזירם לי, ודין משכונה בניכוי או בלא ניכוי.

א. המלִוּה אֶת חֲבֵרוֹ סְלַע בַּחֲמִישָׁה דִּינָרִים, או סֵאתִים חֲטִים בְּשֵׁלֶשׁ, או סְלַע בְּסֵלַע וְסֵאתָה, או שֵׁלֶשׁ סֵאִין בְּשֵׁלֶשׁ סֵאִין וְדִינָר, קָלְלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל הַלְוָאָה בְּתוֹסַפֶּת כָּל שָׁהוּ³ - הָרִי זֶה רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה, וְיוֹצֵאָה בַּדִּינִין⁴. וְכֵן הַמְלִוּה אֶת חֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה עִמּוֹ⁵ שְׁיִדוֹר בַּחֲצֵרוֹ חֲנָם⁶ עַד שְׁיִחְזִיר לוֹ הַלְוָאתוֹ, או שְׁשֹׁכֶר מִמֶּנּוּ בַּפְּחוֹת⁷, וְקָצַב הַדָּבָר, שְׁפּוֹחֹת לוֹ מִן הַשֹּׁכֶר עַד שְׁיִחְזִיר לוֹ הַלְוָאתוֹ, או שְׁמִשְׁפֵּן בְּדוֹ מְקוֹם שְׁפּוֹרוֹתָיו מְצוּיִין בְּעַת הַהַלְוָאָה, כְּגוֹן שְׁמִשְׁפֵּן חֲצֵרוֹ⁸ עַל מְנַת שְׁיִדוֹר בּוֹ בַּחֲנָם - הָרִי זֶה רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה, וְיוֹצֵאָה בַּדִּינִין. וְכֵן הַמוֹכֵר שְׁדָה⁹ או חֲצֵר בְּאִסְמַכְתָּא¹⁰, הוֹאִיל וְלֹא קָנָה הַגּוֹף - הָרִי כָּל הַפְּרוֹת שְׁאֲכַל רִבִּית, וּמִחְזִיר אוֹתָן. וְהוּא הַדִּין לְכָל מִי [שְׁלֹא] קָנָה קִנְיָן גָּמוֹר מִתְּחִלָּה¹¹, שְׁהוּא מִחְזִיר אֶת הַפְּרוֹת; מִפְּנֵי שְׁאִם אֲכַל אֶת הַפְּרוֹת - הָרִי זֶה רִבִּית¹² שֶׁל תּוֹרָה. וְכָל דָּבָר שְׁהוּא אֲסוּר מְשׁוּם רִבִּית חוּץ מֵאֵלוֹ - הָרִי הוּא אֲסוּר מִדְּבָרֵיהֶם, גְּזָרָה שְׁמָא יָבֹא לְרִבִּית שֶׁל תּוֹרָה. וְהוּא הַנִּקְרָא אֲבָק רִבִּית¹³. וְאִינוּ מוֹצִיא בַּדִּינִין¹⁴.

(2) בבא מציעא ס: (3) כלומר, באיזו תוספת שהיא - הן של כסף על הלוואת אוכל הן של אוכל על הלוואת כסף, הן תוספת כל דבר שהוא (ראה סמ"ג קצג, ו'טור' יורה-דעה סי' קסא). וזה לא כהבנת הלא-משנה בדעת רבינו. (4) שם סא: (ראה למעלה פ"ד הל' ג.) (5) בשעת ההלוואה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ט"ז טבת - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מסלקינן ליה בלא זוזי" ולכן אין כאן אפילו אבק ריבית. והשגתו של הראב"ד נדחתה ע"י הרב המגיד].
חייב עצמו בתנאי זה", והמוכר הסכים למכור גם בלי התנאי (רבינו שם).

ו. מכר לו את השדה, ונתן לו מקצת הדמים⁴¹: אם אמר לו המוכר ללוקח: קנה פשעור מעותיך⁴² - כל אחד משניהם אוכל פרות פשעור מעותיו. אמר המוכר ללוקח: לכשתביא שאר המעות תקנה⁴³ מעכשו - שניהם אסורים לאכל הפרות מיד: המוכר אסור - שמא יביא הלוקח שאר המעות, ונמצאת השדה שלו⁴⁴, ונמצא המוכר אוכל פרות⁴⁵ בשביל המעות שנשארו לו אצל הלוקח⁴⁶; וכן הלוקח אסור - שמא לא יביא, ונמצא שאכל בשביל מקצת המעות שיש לו אצל המוכר⁴⁷. לפיכך מניחין את הפרות על ידי שליש עד שינתנו לאחד מהן. אמר לו המוכר: לכשתביא שאר המעות תקנה⁴⁸ - הרי המוכר אוכל פרות עד שיביא הלוקח; ואם אכל הלוקח - מוציאין ממנו⁴⁹. אמר לו המוכר: קנה מעכשו⁵⁰, ושאר המעות הרי הן חוב אצלך - הרי הלוקח אוכל פרות; ואם אכל המוכר - מוציאין ממנו⁵¹ כל מה שאכל.

(41) מקור ההלכה - בבבא מציעא שם. (42) מעכשו, ושאר הקרקע תקנה כשתביא מותר המעות. (43) כל השדה, וקודם שיביא המעות אינו מקנה לו כלום. (44) למפרע, שהרי אמר לו מעכשו. (45) בינתיים. (46) בהלואה. (47) בהלואה. (48) משעת הבאת שאר המעות. (49) שנמצא שאכל בשביל מקצת המעות שיש לו אצל המוכר. (50) קנה כל השדה, מעכשו. (51) משום שאוכל בשביל המתנת מעותיו.

ז. הורו רבותי: שהמלוה את חברו, ומשפן לו שדהו על מנת שיאכל פרותיה פל ימי המשכונא, אף על פי שאינו מנפה לו פלום - הרי זו אבק רבית, ואינה יוצאה בדינין. שאין הממשפן את השדה דומה לממשפן בית⁵², שהרי אין בשדה פרות מצויין בעת ההלוואה, ואפשר שירויח ויהיו שם פרות, ואפשר שיפסיד בזריעתה ועבודתה, ולפיכך⁵³ היא אבק רבית. וכן אין המשכונא דומה למי שמכר באסמכתא⁵⁴; שהמוכר באסמכתא לא גמר והקנהו⁵⁵, והממשפן גמר והקנהו גוף זה לפרותיו⁵⁶. וכנה יראה מן הגמרא⁵⁷, שהמשכונא אבק רבית, ואין לה להעמידה⁵⁸ אלא בממשפן שדהו, כמו שהורו רבותי⁵⁹. נמצאת למד, ששלוש משכונות הן: משכונא שהיא רבית קצוצה, ומשכונא שהיא אבק רבית, ומשכונא שהיא מתרת. פיצד? משפן לו מקום שפרותיו מצויין תדיר, כגון חצר או מרחץ או חנות, ואכל פרותיהן - הרי זו רבית קצוצה. משפן לו שדה וכיוצא בה, ובאו שם פרות ואכלן

ג. הורו רבותי: שהמלוה את חברו, ולאחר זמן תבע חובו, ואמר לו הלוה: דור בתצרי²⁶ עד שאחזיר לך חובך - הרי זה אבק רבית, לפי שלא קצץ בשעת הלוואה; שנאמר: לא תתן²⁷ לו פנשך.

(26) והוא-הדין כל ריבית שהוא (הרמ"א בהגהותיו סי' קסז, ב). (27) כלומר, בשעה שאתה נותן את כספך בהלוואה, לא תתן לו בנשך, הרי שלא הקפידה תורה אלא על הנשך בעד ההלוואה, ולא בעד הרווחת זמן הפרעון (דרשה זו אינה במקורות שלפנינו, וכנראה שרבותיו של רבינו דרשוה מעצמם. ולגוף ההוראה, יש סמוכין מסוגיית הגמרא ב"מ סד: עיי"ש, אולם יש חולקים על הוראה זו, וסוברים שגם בעד הרווחת זמן - ריבית קצוצה היא (עיין ראב"ד בהשגותיו, ולחם-משנה כאן).

ד. המלוה את חברו על השדה, ואמר לו²⁸: אם לא תחזיר לי מפאן עד שלש שנים, הרי היא שלי - הרי זה לא קנה²⁹, מפני שהיא אסמכתא³⁰. לפיכך מנפה כל הפרות שאכלו³¹, מפני שהיא רבית של תורה³². אבל אם אמר לו המוכר³³: אם לא אחזיר לך עד שלש שנים, קנה אותה מעכשו³⁴, והביא לו בתוך שלש - אין לו פרות³⁵; הביא לו לאחר שלש - הרי כל הפרות ללוקח³⁶.

(28) המלוה, בשעת מתן מעות. (29) אע"פ שלא החזיר תוך שלוש שנים. (30) שהרי לא גמר בלבו להקנותו, לפי שדעתו עדיין סומכת שמא יהיו לו מעות לשלם בזמן הקבוע (ראה הל' מכירה פי"א הל' ב, ו). (31) בינתיים על סמך המכר. (32) הואיל ולא גמר והקנהו, נמצא שמעות המכר הלוואה הם, והמלוה (הלוקח) אוכל פירות בשביל המעות שהלווהו (ב"מ סז. כרבינא, וכן דעת הר"ף ראה לקמן ה"ז). (33) הלווה. והוא-הדין אמר הלוקח (המלוה) אם לא תחזיר וכו' (לחם-משנה). (34) שאין זה אסמכתא - וקנה, שאילו לא גמר להקנותו, לא הקנהו מעכשו (רבינו הל' מכירה שם). (35) להלוקח, ומנכה כל הפירות שאכל. (36) שם. הואיל ולא קיים התנאי - נמצא שהשדה מכור מלמפרע, לפיכך כל הפירות אפ"י של תוך ג' שנים - שלו.

ה. המוכר בית או שדה, ואמר המוכר ללוקח: לכשיהיו לי מעות תחזיר לי קרקעי - לא קנה³⁷; וכל הפרות שאכל - רבית קצוצה³⁸, ומוציאין אותם בדינין. אבל אם אמר לו הלוקח מדעתו³⁹: כשיהיו לי מעות אני אחזיר לך קרקע זה - מותר, והלוקח אוכל פרות⁴⁰ עד שיחזיר לו מעותיו.

(37) השווה למעלה הל' ד. (38) שם סה: (39) שם. (השווה רבינו הל' מכירה שם הל' יא. ועיין בכסף-משנה שם). (40) ואין בזה אבק ריבית, שהרי הלוקח מדעתו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בַּעַל הַשְּׂדֵה עִמּוֹ: שֶׁכֶּל זְמַן שְׂיָבִיא לוֹ מְעוֹת, יִחַשְׁבֵּה לֹא עֶשֶׂר בְּכָל שָׁנָה⁶⁸ וְיִסְתַּלַּק מִמֶּנָּה⁶⁹ - הָרִי זֶה מִתְּרָה⁷⁰. וְכֵן אִם הִתְנָה הַלְוָה⁷¹: שֶׁכֶּל זְמַן שְׂיָרְצָה, מִחֲשָׁב לֹא מֵה שְׂדֵר בּוֹ, וְיִחְזִיר לוֹ שְׂאָר הַדְּמִים וְיִסְתַּלַּק - הָרִי זֶה מִתְּרָה. שְׂאִין זֶה אֵלָא פְּשִׁיכִירוֹת, וְכָל תְּנָאֵי שְׂבִשְׂכִירוֹת - מִתְּרָה, כְּמוֹ שְׂבִאָרְנֵי.

(62) כן הוא דעת הרי"ף שם. (63) גם של שדה, לפי שגם בשדה הרי זה כשוכרה בפחות בשכר ההלוואה. (64) ראה למעלה הערה נו. ולדעת הרי"ף אין לך להעמיד דברי רבינא (בדף סב.) אלא במשכנתא בדרך שיתבאר לקמן. (65) כרב כהנא ורב פפא ורב אשי (שם סז:). (66) ומשכנתא זו היא המוזכרת בגמרא בשם "משכנתא דסורא". (67) ומותר אפילו בחצר (עיין ב"י סי' קעב), כמו שיתבאר להלן פ"ח הל' ח: שמותר להרבות בשכר הקרקע. (68) ינכה מן ההלוואה עשר עשר דינרים לשנה בעד פירות שאכל. (69) אבל המלוה, אם רצה להחזיר השדה ולגבות מותר המעות - אין שומעים לו, ואפילו אם שטף נהר את השדה ואינה מוציאה פירות - אינו יכול לגבות מנכסים אחרים של הלוה. (70) שאין זה אלא כשכירות - מה שאין כן בשאר משכנתות, שאם רצה המלוה להחזיר השדה - מחזיר וגובה הלוואתו מכל נכסי הלוה - נמצא שהוא שוכרו בפחות, מחמת מותר המעות שהם בהלוואה (מגיד-משנה). (71) פיסקא זו כפי שהיא לפנינו צ"ע, שהרי הם הם הדברים שכתב רבינו לפנינו "וכן אם התנה בעל השדה וכו'". ויש נוסחאות שכתוב בהם "התנה המלוה" (וראה פירושו במשנה-למלך ובאור-שמח). בפיסקא זו משמיענו רבינו שזה מותר אפילו בבית, אם כי הרווח ברור. וזה שדקדק רבינו וכתב בכבא הראשונה "בעל השדה", וכאן אומר "מה שדר בו" (כסף-משנה, ועיין ש"ך יורה-דעה סי' קעב, סי' ט). (ד.)

~ יום שישי י"ז טבת ~

פָּרָק שְׁבִיעִי

(1) מבאר דין משכונה על קרקע, וסידור משכנתא במקום שמסלקים לזמן ידוע. ודין מרבים על השכר.

א. הַמְלוֹה אֶת חֲבֵרוֹ, וּמִשְׁפָּן לוֹ אֶת הַשְּׂדֵה עַד זְמַן קְצוּב² או עַד שְׂיָבִיא לוֹ מְעוֹת³ וְיִסְתַּלַּק⁴, וְהָיָה הַמְלוֹה אוֹכַל כָּל פְּרוֹתֶיהָ⁵, אֲפִלּוֹ אֲכַל כְּשֶׁעוֹר חוֹבוֹ - אֵין מְסַלְקִין אוֹתוֹ בְּלֹא כְלוּם⁶; שְׂאִם תְּסַלֵּק אוֹתוֹ בְּלֹא מְעוֹת - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּדִינָיו. וְאֵין צָרִיף לוֹמַר, שְׂאִם אֲכַל יָתֵר עַל מְעוֹתָיו⁷ - אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ. וְכֵן אֵין מִחֲשָׁבִין מִשְׁטֵר לְשְׁטֵר⁸ בְּמִשְׁפּוֹנָא. הִיתָה הַקְּרָקַע הַמְּשֻׁפְּנָת פִּידוֹ שֶׁל יָתוּמִים, וְאֲכַל שְׁעוֹר חוֹבוֹ - מְסַלְקִין אוֹתוֹ בְּלֹא כְלוּם; אֲכַל יָתֵר עַל חוֹבוֹ - אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הִיתָר⁹. וּמִחֲשָׁבִין לוֹ מִשְׁטֵר לְשְׁטֵר. כִּיצַד מִחֲשָׁבִין מִשְׁטֵר לְשְׁטֵר? הָרִי שֶׁהִיתָה שְׂדֵה זוֹ מִמְשֻׁפְּנָת לוֹ

- הָרִי זֶה אֲבָק רְבִית. וְכֵן אִם מִשְׁפָּן חָצְרוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ בְּנִפְיֵי - הָרִי זֶה אֲבָק רְבִית. מִשְׁפָּן שְׂדֵהוּ בְּנִפְיֵי - הָרִי זֶה מִתְּרָה. כִּיצַד הוּא הַנִּפְיֵי? בְּגוֹן שֶׁהִלְוֵהוּ מֵאָה דִּינָרִין, וּמִשְׁפָּן לוֹ בְּהֵן חָצְרוֹ אוֹ שְׂדֵהוּ, וְאָמַר לוֹ הַמְלוֹה: הָרִינִי מְנַפֵּה לָךְ מְעָה כְּסָף בְּכָל שָׁנָה בְּשִׁכְרָה קְרָקַע זוֹ, כְּדִי שְׂיִהְיֶה כָּל פְּרוֹתָיו שְׁלִי, בְּחָצְרִי וְכִיּוֹצֵא בָּהּ - אֶסוּר⁶⁰, וּבְשְׂדֵה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ - מִתְּרָה⁶¹.

(52) שנתבאר לעיל הל' א שהוא ריבית של תורה. (53) הואיל והקציצה היא על דבר שאין הרווח ברור. (54) שנתבאר לעיל הל' ד - ו. (55) נמצא שאוכל פירות של המוכר, כשביל המעות שאצל המוכר בהלוואה. (56) וברשות המלוה הם גדלים. ועצם ההקנאה של השדה לפירותיו אינה ריבית קצוצה, שהרי לא קצץ עמו על רווח ברור כמו שנתבאר (עיין חידושי רבינו חיים הלוי, ובאבן האזל). (57) ב"מ סב. אמר ליה רבינא לרב אשי, והרי משכנתא בלא נכייטא וכו', ובדינינו (בדיני ישראל) אין מחזיקין ממלוה ללוה (שאבך ריבית הוא). (58) לכאורה דבריו הנ"ל נוגדים מה שמסופר בשמו בדין מוכר באסמכתא (שם סז:). עבד רבינא עובדא וחשיב ואפיק (עשה רבינא מעשה וחשיב והוציא הפירות מיד הלוקח), וכן למה ששינו (שם סד:): המלוה את חבירו לא ידור בחצרו חנם וכו' מפני שהוא ריבית, כלומר ריבית של תורה (ועיין ערכין לא). ואין לסלק סתירות אלו אלא אם נפרש את דברי רבינא בדף סב. במשכנתא של שדה, ונפרש שאין דומה משכנתא של שדה לשל בית, וכן אין המשכנתא דומה לאסמכתא, כמו שנתבאר. (59) כן הוא דעת רבותיו, אבל אצל הראשונים אנו מוצאים ישובים אחרים לסתירות הנ"ל, וכתוצאה מזה - גם דעות שונות בענין משכנתא, ומנאם הגר"א ביורה-ד סי' קעב, וראה להלן הל' ח. (60) משום אבך ריבית, ואין זה ריבית קצוצה אע"פ שהוא מנכה פחות מהמקובל בשכירות. והטעם, לפי שלא קצץ בפירוש שמנכה פחות כתשלום בעד ההלוואה. (61) לפי שהרווח אינו ברור, הרי זה כקונה הפירות בזול מפני שאין הרווח בטוח. אבל בחצר שהרווח ברור, נמצא שהוזלת הניכוי למטה ממחיר המקובל, כאילו השכירה בפחות, בשכר מותר המעות שהם בהלוואה (ע"פ רש"י שם סד: השווה למעלה הל' א).

ח. הוֹרוּ מְקַצֵּת גְּאוּנִים⁶²: שֶׁכֶּל מִשְׁפּוֹנָא⁶³ שְׂאִין בָּהּ נְכוּי פְּלָל - הָרִי הִיא רְבִית קְצוּצָה. וְלֹא יִרְדוּ לְעַמְקַ הַדְּבָר לְהַפְרִישׁ בֵּין שְׂדֵה לְחָצְרִי, וּלְפִיכָף נִתְקַשּׁוּ לְהֵן דְּבָרֵי חֲכָמֵי הַגְּמָרָא⁶⁴. וְכֵן הוֹרוּ: שֶׁכֶּל מִשְׁפּוֹנָא, אֲפִלּוֹ בְּנִפְיֵי - אֶסוּר⁶⁵ בֵּין בְּחָצְרִי בֵּין בְּשְׂדֵה. וְאֵין לָהֶם מִשְׁפּוֹנָא מִתְּרָת אֵלָא בְּדִרְף הַזֹּאת: כִּיצַד⁶⁶? בְּגוֹן שֶׁהִלְוֵהוּ מֵאָה דִּינָרִין, וּמִשְׁפָּן לוֹ בְּהֵן בֵּית אוֹ שְׂדֵה, וְהִתְנָה עִמּוֹ שְׂאִתֵּר עֶשֶׂר שָׁנִים תְּחִזֹר קְרָקַע זוֹ לְבַעֲלֶיהָ חֲנֹם - הָרִי זֶה מִתְּרָה לְאֲכַל פְּרוֹתֶיהָ כָּל עֶשֶׂר שָׁנִים, אֲפִלּוֹ הָיָה שְׂכָרָה שְׁוֵה אֶלֶף דִּינָרִים בְּכָל שָׁנָה, שְׂאִין זֶה אֵלָא כְּמִי שֶׁשְׂכָר בְּפָחוֹת⁶⁷. וְכֵן אִם הִתְנָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עצמו. (18) שם, בקניין סודר, שאם לא קנה ממנו, כיוון שמנהג המקום שלא לסלק, והלווה הוא המעוניין להתנות על כך - אין זה לטובת עצמו. ואם המלווה התנה, אלה דברים בעלמא, ויכול לחזור בו (בית יוסף יורה דעה סימן קעב. השווה פרק י"א מהלכות מכירה הלכה ו ובכמה מקומות שם).

ד. המִשְׁפּוּנָא¹⁹, בְּמָקוֹם שֶׁמְנַהֵג לְסַלֵּק הַמְלוּה בְּכָל עֵת וְשִׁבְיָא²⁰ מְעוּתָיו - אֵין בְּעַל חוֹב שֶׁל מְלוּה²¹ גּוֹבֵה מְמַנְה²² פְּדִירָה שְׁגוּבָה מִן הַקְרָקָע²³; וְאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם²⁴; וְשִׁבְעֵיט מִשְׁמַטָּה²⁵. וְכִשְׁמַסְלֵק אוֹתוֹ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֶפְלוֹ פְרוֹת שֶׁבְשָׁלוֹ וְנִפְלוֹ לְאָרֶץ²⁶. וְאִם הִגְבִּיחַ אוֹתָן קָדָם שְׁיַסְלְקוּ - קָנָה אוֹתָן. וּמְקוֹם שֶׁאֵינוֹ יְכוֹל לְסַלֵּק עַד סוֹף זְמַנּוֹ²⁷ - בְּעַל חוֹב גּוֹבֵה הֵימְנוּ²⁸; וְהַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם; וְאֵין הַשְּׁבִיעֵיט מִשְׁמַטָּה²⁹.

(19) שם סז: (20) הלווה. (21) שהמלווה הזה לוהה ממנו. (22) מיורשי המלווה. (23) הואיל והלווה יכול לסלקו בכל עת, אין לאביהם קניין בגוף הקרקע אלא לשיעבוד הפירות ודינו כדין מטלטלין. ומטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל חוב של אביהם כמו שיתבאר (פרק יא הלכה ז). (24) אמרה תורה (דברים כא, ז). שהבן הבכור יורש חלק כפול בנכסי אביו מחלק הבנים האחרים ומשמיענו כאן שאינו נוטל אלא בנכסים המוחזקים - שהם ברשות אביהם, ולא במלווה שיש לו על אחרים (כמבואר להלן פרק ג מהלכות נחלות הלכה א, ה). והקרקע הממושכן בידו אינו קנוי לו שהרי הלווה יכול לסלקו בכל עת שירצה. (25) שאין דינה כדין כל משכון שאינה משמטת (כמבואר למעלה פרק ג הלכה ה). לפי שלא אמרו המלווה על המשכון אין שביעית משמטת אלא במשכון שאין הלווה יכול לסלקו, אבל בנידון שאם רצה מסלקו בכל עת - הרי הוא ככל מלוה שבשטר. [הרשב"א הקשה: למה משמטת כשהלווה יכול לסלקו? הלא המלווה אינו יכול לדרוש פירעון החוב לפני זמנו והרי זה כמלווה לעשר שנים שאין שביעית משמטת? ותיקן, שהמדובר כאן כשהלווה לא פרע בזמנו והגיעה שביעית אחר זמן הפירעון. ומתוך כך יצא לנו שאם אינו יכול לסלקו - אין שביעית שלאחר זמן הפירעון משמטת, משום שהמשכון קנוי למלווה עד פירעון החוב (מגיד משנה). (26) כי בשדה של לוהה נפלו ולא זכה בהם המלווה. (27) כדעת רבו הר"י מיגאש בחידושיו בבא בתרא קכה. (28) שם, כדרך שגובה מן הקרקע - לפי שהיא קנויה למלוה עד סוף המשכונא. (29) עיין פרק ט מהלכות שמיטה ויובל הלכה ו, ובכסף משנה שם.

ה. אָף עַל פִּי שֶׁמְשִׁפּוּנָא זֵו³⁰ אֶסְוֵרָה הֵיא וְאֶבֶק רַבִּית, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹנָא³¹, אֶפְשָׁר שִׁהִיָּה מְנַהֵג זֵה בְּטָעוֹת, אוֹ לְעוֹבְדֵי פּוֹכְבָּיִם³², אוֹ דָרָךְ פֶּל מִי שְׁחוּטָא וּמְשַׁפֵּן בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, הוֹאִיל וְאֶבֶק רַבִּית הוֹלְכִין אַחַר הַמְנַהֵג³³. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שְׁזוֹת הַמְשִׁפּוּנָא בְּנַפְוִי³⁴.

בְּמֵאָה דִּינָר, וְשָׂדֵה אַחֲרַת מְמַשְׁפַּנְתָּ לוֹ בְּשֵׁטֶר אַחַר בְּמֵאָה דִּינָר, וְשִׁפְתֵי הַשְּׂדוֹת לְאֵדָם אַחַד, וְאֶכֶל מִפְרוֹת הַשְּׂדֵה הָאֲחַת בְּחִמְזָשִׁים, וּמִפְרוֹת הַשְּׂנֵיָה בְּמֵאָה וְחֲמִשִּׁים - אוֹמְרִים לוֹ¹⁰: הֲרֵי אֶכְלָתָּ מִן הַפְּרוֹת בְּמֵאֵתִים, וְאֵין לָךְ פְּלוּם. וְכֵאלוֹ הַשְּׂנֵי שְׂטָרוֹת שְׂטָר אַחַד וּמְשִׁפּוּנָא אַחַת¹¹.

(2) שהמלווה לא יוכל לדרוש פירעון החוב לפני הזמן הקצוב. (3) אפילו בתוך הזמן הקצוב. (4) המלווה מן השדה ויחזירו ללווה. (5) באיסור, כמו שנתבאר בפרק הקודם הלכה ז. ודע, שדעת רבינו שאין הבדל בין מקום שמסלקים (שנהגו שהלווה יכול לפרוע את החוב לפני הזמן הקצוב מראש ולסלק את המלוה) ובין מקום שאין מסלקים, ובשניהם אסורה המשכונא משום אבק ריבית (ועיין בגמרא סז:). אבל כמה מן הראשונים דעתם שיש הבדל בין שני המקומות ועיין בלחם משנה בפרק הקודם הלכה ב. (6) בבא מציעא סז. אלא מנכים כפי שיראו הדיינים (ראה שם הלכה ב.). (7) מעות החוב. (8) רבינו מבאר בסמוך כיצד. (9) שם "ובדיחמי אכל שיעור זווי - מסלקין ליה; אכל טפי (יותר מדמי ההלוואה) - לא מפקינן מיניה" (כנוסחת הר"ף), שלעניין סילוק - יפה כוח היתומים. (10) למלווה. (11) אם הייתה הקרקע של יתומים. אבל בשאר אדם דנים על כל שטר בנפרד ונמצא הלווה מחוייב לשלם לו חמישים דינרים בעד השטר שאכל רק בחמישים, ומההלוואה שבשטר השני מנכים לפי ראות עיני הדיינים וגובה את המותר.

ב. מְקוֹם שֶׁנִּהְיֶה¹² לְסַלֵּק הַמְלוּה כֹּל זְמַן שֶׁשִׁבְיָא לוֹ מְעוֹת - הֲרֵי זֵה כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ, וְאֵין צְרִיף לְפָרַשׁ¹³ דְּבָר זֵה. וְכֵן מְקוֹם שֶׁנִּהְיֶה שְׁלֵא יִסְתַּלֵּק הַמְלוּה עַד סוֹף זְמַן הַמְשִׁפּוּנָא - הֲרֵי זֵה כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ. וְכָל הַמְמַשְׁפֵּן סָתְמָם¹⁴ - אֵינוֹ יְכוֹל לְסַלֵּק עַד שְׁנַיִם עָשָׂר הַדָּשׁ.

(12) שם. (13) שמן הסתם על דעת המנהג נעשה. ואם תשאל איך ייתכן שיהיה דבר זה כמנהג והרי משכנתא כזו אסורה? שאלה זו ושאל רבינו עצמו לקמן (הלכה ה) ומשיב: אפשר שיהיה מנהג זה בטעות וכו'. (14) במקום שנהגו שלא לסלק, ולא התנה עימו על זמן הפירעון (לחם משנה וכפירוש הריטב"א שם) והמגיד משנה והכסף משנה מפרשים, שהמדובר במקום שאין מנהג מקובל וידוע בעניין סילוק המלוה).

ג. מְקוֹם שֶׁדִּרְכָן לְסַלֵּק הַמְלוּה כֹּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה הַלוּה, וְהַתְנָה עִמּוֹ הַמְלוּה¹⁵ שְׁלֵא יִסְתַּלֵּק עַד סוֹף זְמַן הַמְשִׁפּוּנָא - הֲרֵי זֵה אֵינוֹ יְכוֹל לְסַלֵּק¹⁶. הִיָּה הַמְנַהֵג שֶׁאֵין הַמְלוּה מְסַתַּלֵּק עַד סוֹף זְמַנּוֹ, וְקִבַּל הַמְלוּה עָלָיו¹⁷ שִׁיִּסְתַּלֵּק בְּכָל עֵת שֶׁשִׁבְיָא לוֹ מְעוּתָיו - הֲרֵי זֵה צְרִיף לְקַנּוּת¹⁸ מִיָּדוֹ עַל כֵּן.

(15) בשעת מתן מעות (שם, וכרש"י). (16) שכשם שאדם מתנה תנאי בשכירות כך מתנה במשכונא. (17) מדעת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השכירות בשוק. וזה שאומר לו "אם מעכשיו הרי היא בעשר סלעים" מוזיל הוא אצלו מפני הקדמת המעות ומשכירו בפחות. ודווקא בשכירות, אבל על המכר אסור להוסיף כמו שיתבאר לקמן פרק ח הלכה א.

ט. המִשְׁפִּיר⁴³ שָׁדָה לְחִבְרוֹ בַעֲשָׂרָה כוּדִים לְשָׁנָה, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי⁴⁴ מֵאֲתִים זֶוּי שְׁאֲפָרְנִס בְּהֵן אֶת הַשְּׂדֵה⁴⁵, וְאָנִי אֶתֵן לָךְ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי כוֹר שָׁנָה - הֲרִי זֶה מֵתָר; מִפְּנֵי שְׁאֵם יִפְרַנֶּס אֶת הַשְּׂדֵה בְּדִינְרֵין אֱלוֹ, יִהְיֶה שְׂכָרָה⁴⁶ יוֹתֵר⁴⁷. וְכֵן אִם הַשְּׂפִיר לֹא חֲנוּת אוֹ סְפִינָה בַעֲשָׂרָה דִּינְרֵין בְּשָׁנָה, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מֵאֲתִים זֶוּי שְׁאֲבָנָה בְּהֵן חֲנוּת⁴⁸ זֶוּ וְאֲצִירְנָה וְאֲכִירְנָה⁴⁹, אוֹ אֶתְקַן בְּהֵן סְפִינָה זֶוּ וְכָלִי תִשְׁמִישִׁיהָ, וְאָנִי אֶעֱלֶה לָךְ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי דִינָר כֹּכַל שָׁנָה - הֲרִי זֶה מֵתָר⁵⁰. אָבָל אִם אָמַר לוֹ: תֵּן לִי מֵאֲתִים זֶוּי פְּדֵי לְהַתְעַסֵּק בְּהֵן בְּחֲנוּת, אוֹ אוֹצִיאֵם בְּסַחֲרָה⁵¹ שֶׁל סְפִינָה, אוֹ אֶשְׁכַּר בְּהֵן מִלְחִין, וְאָנִי אֶעֱלֶה לָךְ בְּשֹׁכֵר - הֲרִי זֶה אֶסוּר⁵².

(43 שם סט: (44 כלומר, הלויני. (45 בזיבול, נישכש וחרישה וכו'. (46 הריווח (הפירות) שתוציא השדה. (47 והרי, שער חכירת שדה משוכחת, גבוה מאשר שדה זיבורית. (48 נראה שצריך להיות "החנות". (49 כדי למשוך את עין הקונה. (50 שם, מפני שאם ישפץ את החנות או יתקן את צרכי הספינה - יהיה שכרה יותר. (51 לשם הובלתה בספינה ממקום למקום. (52 שם, מאחר שאינו משקיע המעות בגוף החנות או הספינה - הרי תוספת השכר בשביל המתנת המעות.

י. אֶסוּר לְהַרְבּוֹת בְּשֹׁכֵר הָאָדָם⁵³. בִּיצֵד? לֹא יֵאמָר לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי הַיּוֹם מְלֶאכֶה זֶוּ שֶׁהִיא שָׁנָה כְּסָף, וְאָנִי אֶעֱשֶׂה עִמָּךְ בְּשָׁבוֹעַ אַחֵר מְלֶאכֶה שֶׁהִיא שָׁנָה שְׁתַּיִם⁵⁴.

(53 וכדוגמא שמבאר רבינו והולך. אמנם בדרך שנתבאר למעלה בהלכה ח בהיתר החצר - מותר גם באדם, כיצד? שכר פועל לשנה, ואמר לו הפועל: אם תשלם מעכשיו - הרי שכרי עשר סלעים, ואם של חודש בחודש - הרי שכרי סלע בכל חודש, כי כלל זה ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, גם באדם אמור (מגיד משנה). (54 יוצא מתוך מה שיתבאר בסמוך (הלכה יא) "לא יאמר לו נכש עימי, ואעודר עימך".

יא. מֵתָר⁵⁵ לְאָדָם לֹמַר לְחִבְרוֹ: נִכְש עִמִּי הַיּוֹם וְאֲנִכְש עִמָּךְ לְמָחָר, עֲדָר עִמִּי הַיּוֹם וְאֶעֱדָר עִמָּךְ לְמָחָר. אָבָל לֹא יֵאמָר לוֹ: נִכְש עִמִּי וְאֶעֱדָר עִמָּךְ⁵⁶, עֲדָר עִמִּי וְאֲנִכְש עִמָּךְ. כֹּל יָמֵי גְרִיד⁵⁷ - אַחַת⁵⁸, וְכֹל יָמֵי רִבִיעָה⁵⁹ - אַחַת. וְלֹא יֵאמָר לוֹ: חָרַשׁ עִמִּי בְּגְרִיד, וְאָנִי אַחֲרַשׁ עִמָּךְ בְּרִבִיעָה; שֶׁהֲרִי טָרַח הַחֲרִישָׁה בַּיּוֹם הַגָּשְׁמִים⁶⁰ יוֹתֵר⁶¹. וְכֵן כֹּל פְּיוֹצֵא בְּזָה.

(30 בלי ניכוי בעד הפירות שהמלווה אוכל. (31 בפרק הקודם הלכה ז. (32 כלומר, במשכנתא של ישראל עם העובד כוכבים ואין לפרש שכן נהוג אצל העובדי כוכבים שבאותו מקום, לפי שמנהגי הגויים אינם קובעים בדיני ישראל. (33 ר"ף שם. ואין בית דין נזקקין להוציא. (34 שהיא מותרת - לדעת רבינו, שם.

ו. עוֹבֵד כּוֹכְבִים שְׁמַשְׁפֵּן חֲצָרוֹ לְיִשְׂרָאֵל, וְחֲזָר הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְכָרָה לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר - אֵין הַמְּשַׁפֵּן חָיִב לְהַעֲלוֹת שְׂכָר לְיִשְׂרָאֵל מֵעַת שָׁנָה הַיִּשְׂרָאֵל, אֲלֵא דָר בְּחֲצָר בְּלֹא שְׂכָר³⁵ עַד שִׁחְזָר לוֹ הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים אֶת הַמְּעוֹת שִׁישׁ לוֹ עַל חֲצָר זֶוּ; שֶׁהֲרִי הוּא בְּרִשׁוֹת הַמְּשַׁפֵּן בְּדִינֵיהֶם³⁶ עַד שִׁיתֵּן לוֹ מְעוֹתָיו וְיִסְתַּלֵּק.

(35 שם עג: רש"י שם מפרש, שהמדובר, כשהקונה לא קיבל עליו לפרוע את החוב. ומשמע, שאם קיבל עליו - אסור למלווה לדור בלי שכר, שהרי זה כאילו נוטל שכר הדיור בעד הרחבת זמן הפירעון. וכתב המגיד משנה, שכן גם דעת רבינו, והוא מוסיף, שהרמב"ן והרשב"א סוברים, שאפילו קיבל עליו הקונה - מותר. ראה שם. (36 בדיני הגויים, שדנים את המשכנתא כמכר לזמן.

ז. הַמְּשַׁפֵּן בֵּית אוֹ שְׂדֵה בְּיַד חִבְרוֹ, וְהִנֵּה בַעַל הַקְּרָקַע אוֹכֵל פְּרוֹתֶיהָ³⁷, וְאָמַר לוֹ הַמְּלוֹה: לְקִשְׁתְּמִכָּר קְרָקַע זֶוּ לֹא תִמְכְּרֶנָּה אֲלֵא לִי בְּדָמִים אֲלֵא³⁸ - הֲרִי זֶה אֶסוּר³⁹. וְאִם אָמַר לוֹ: אֵל תִּמְכְּרֶנָּה אֲלֵא לִי בְּשִׁוּיָה, וְעַל מַנְתַּן כֵּן אָנִי מְלוֹה אוֹתָךְ - הֲרִי זֶה מֵתָר⁴⁰.

(37 שם סה: "משכן לו בית משכן לו שדה וכו'". ולדעת רבינו שאין במשכנתא של בית צד היתר אפילו בנכיתא - בהכרח אין לך לפרש הברייתא שנוכר בה "בית" אלא כשהלווה אוכל פירות (מגיד משנה). (38 בסכום כך וכך, וסכום זה פחות משווייה (רש"י שם). (39 שמוכרו בפחות מחמת ההלוואה. (40 שם. ואם תשאל היאך קונה השדה והרי אסמכתא היא - בהכרח המדובר פה, באמר מעכשיו וקנו מידו וכמו שמבואר בדברי רבינו בפרק ח מהלכות מכירה הלכה ז, כ. ואמנם לא ביאר רבינו ככאן תנאים אלו, לפי שאינו דן כאן אלא במה שנוגע לאיסור ריבית והיתרו (עיין ראב"ד, מגיד משנה).

ח. מֵתָר לְהַרְבּוֹת בְּשֹׁכֵר הַקְּרָקַע⁴¹. בִּיצֵד? הַשְּׂפִיר לֹא אֶת הַחֲצָר וְאָמַר לוֹ: אִם מְעַכְשָׁו אַתָּה נוֹתֵן לִי, הֲרִי הִיא לָךְ בַּעֲשָׂר סְלָעִים כֹּכַל שָׁנָה; וְאִם תִּתֵּן שְׂכָר חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁ, הֲרִי הִיא כֹּסְלַע כֹּכַל חֲדָשׁ - הֲרִי זֶה מֵתָר⁴².

(41 שם סה. (42 והטעם בזה אמרו בגמרא (שם) על פי הכלל ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף (בסוף זמן השכירות). נמצא, כשאומר לו: "אם חודש בחודש הרי הוא בסלע", אין זה תוספת בשביל המתנת דמי השכירות - כי הרי עדיין לא הגיע זמן גבייתו - אלא שכך הוא שער

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשכירות - שאינה משתלמת אלא לבסוף, מותר להרבות על השכר כמבואר בפרק הקודם הל' ת. (5) כלומר, שהמתין לו בפרעון המקח עד זמן פלוני. (6) המוכר, ויתבע מאה ועשרים. (7) שאבק ריבית אינו יוצא בדיינים, כמו שנתבאר למעלה בפרק ו הל' א. (8) כלומר, או אם רצה המוכר לחזור בו - חוזר ונוטל חזרה את הדבר שמכר, אבל הלוקח אינו חוזר, שכן הלוקח גמר לקנותו, אפילו על דעת מאה ועשרים (לחם-משנה, ועיין משנה-למלך). (9) שישלם לו לאחר זמן מסוים. (10) אפילו אם מכרו בסתם, ולא פירש אם עד זמן פלוני מאה, ואם מעכשיו תשעים. (11) לפי שנראה כריבית. [רב נחמן שם מתיר בסתם, ורבינו לא פסק כמותו, מפני שבגמרא שם אמרו: הלכתא כרב חמא, והלכתא כרבי אלעזר, ולא אמרו הלכתא כרב נחמן]. כתב רבינו "מכר לו מטלטלין", לפי שבקרקע שאין לו אונאה (כמבואר בפ"ג מהל' מכירה הל' ח) - כל שהוא דרך מקח וממכר, וגם לא אמר אם מעכשיו כך וכך ואם לזמן פלוני כך וכך - אינו נראה כריבית - ומותר (מגיד-משנה).

ב. הלוקח¹² מחברו חפץ בַּשְּׂוֹהֶה¹³ על מנת שיתן לו מִפְּאֵן וְעַד שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הָדָשׁ - הָרִי זֶה רָשָׁא לֹאמַר לוֹ: תֵּן [לִי] מְיָד בְּפָחוֹת, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוֹם רִבִּית.

(12) תוספתא ב"מ פ"ו ה"ד. (13) אבל ביותר משווי אסור, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. ובבית יוסף י"ד קעג מבאר שהתירו רק כשהלוקח קנה את החפץ תחילה ואח"כ אמר המוכר שיקח פחות אם ישלם לו מיד. ראה 'חסדי דוד' על התוספתא.

ג. חֲבִית שֶׁל יַיִן¹⁴ שֶׁהִיא שְׂוֵה עֵתָה דִּינָר, וּמְכָרָהּ לוֹ בְּשָׁנִים עַד הַקַּיִץ¹⁵, עַל מִנְתָּה¹⁶ שְׂאֵם תֶּאֲרַע בֵּהּ תִּקְלָה¹⁷ הָרִי הִיא בְּרִשׁוֹת הַמוֹכֵר עַד שְׁלֵמֵיבְרֵנָה הַלּוֹקָח¹⁸ - הָרִי זֶה מִתֵּר; שְׂאֵם אֲבָדָה אוֹ נִשְׁפָּרָה - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּלוּם, וְאִם לֹא מִצָּא לְמְכָרָהּ וּלְהַרְוִיחַ בֵּהּ - הִיא לוֹ לְהַחְזִירָה לְבַעֲלֵיהֶם¹⁹. וְכֵן אִם מְכָרָהּ לוֹ בְּשָׁנִים²⁰, וְאָמַר לוֹ: הִיתֵר עַל שְׁנַיִם יְהִיָּה שְׂכָרְךָ בְּשִׁבְלִי שְׂאֵתָה מְטַפֵּל לְמְכָרָהּ, וְאִם לֹא תִמְצָא לְמְכָרָהּ כְּמוֹ שֶׁתִּצָּרֵהּ הַחְזִירָהּ לִי - הָרִי זֶה מִתֵּר, אִף עַל פִּי שְׂאֵם אֲבָדָה אוֹ נִגְנְבָה אוֹ הַחְמִיצָה תִּהְיֶה בְּרִשׁוֹת הַלּוֹקָח²¹.

(14) שם סה. "טרשא דרב חמא" (מגיד-משנה, בלשון "אולי", ועיין 'ספר התרומות' שער מו חלק ד, לג). (15) ממתין לו בפרעון המעות עד הקיץ, כששער היין עולה, שהיין מתייקר בקיץ. (16) כלומר, והתנו ביניהם. (17) כגון אם תאבד או תשבר. (18) נמצא שדמי היין אינם בהלוואה אצלו כל זמן שלא מכרה, ואם רצה הלוקח ממתין עד הקיץ ומוכרה בשנים או ביותר, ואם הוא מוכרה בשער הזול - הרי הוא עצמו אשם בהפסדו. (19) קטע זה "ואם לא מצא למכרה ולהרויח בה, היה לו להחזירה לבעלים" נשתרבה כאן בטעות, ומקומו לקמן בסוף ההלכה (ראה

55) שם עה. (56) לזמן פלוני, מפני שפעמים מלאכה זו קשה מזו ונמצא שבשביל המתנת שכר עבודתו מקבל עליו לפרוע במלאכה קשה. (57) ימות החמה. גריד, לשון יובש כמו שאמרו בבבאשית רבה (סוף פרק לז) על הפסוק "בשה הארץ" (בראשית ח, יד): נעשית כגריד. (58) דין אחד להם כלומר ואומר אדם לחבירו נכש עימי ביום זה של גריד ואנכש עימך ביום פלוני של גריד - ואין לחוש שמא יום אחד ארוך מחבירו, שאין דרך בני אדם להקפיד בכך. (59) ימות הגשמים. רביעה, מלשון ובהמתך לא תרביע (ויקרא יט, יט) שהגשם רובע (מפרה) את הקרקע (תענית י:). (60) כשהשדה לחה. (61) מאשר ימי הגריד.

יב. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל⁶² בְּיָמֵי הַחֹרֵף לְעִשׂוֹת עֲמוֹ בְּיָמֵי הַקָּרִי⁶³ בְּדִינָר בְּכָל יוֹם, וְנָתַן לוֹ הַשְּׂכָר⁶⁴, וְהָרִי שְׂכָרוֹ שְׂוֵה בְּיָמֵי הַחֹרֵף סֵלַע בְּכָל יוֹם - הָרִי זֶה אֲסוּר, מִפְּנֵי שְׁנֵרְאָה כְּמִלּוּה אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּדִי שְׁיִזְוִיל לוֹ בְּשְׂכָרוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי מְהִיּוֹם⁶⁵ וְעַד זְמַן פְּלוֹנִי בְּדִינָר בְּכָל יוֹם, אִף עַל פִּי שְׂשׂוֹה שְׂכָרוֹ סֵלַע בְּכָל יוֹם - הָרִי זֶה מִתֵּר; הוֹאִיל וְהוּא מִתְחִיל לְעִשׂוֹת מֵעַתָּה - אֵינוֹ נִרְאָה כְּנוֹטֵל שְׂכָר מְעוֹתָיו, שֶׁהֶקְדִּים וְנִתְּנָן לוֹ בְּשְׂכָרוֹ⁶⁶.

(62) בבא בתרא פו. (63) ואינו מתחיל תיכף לעבוד. (64) בשעה ששכרו ולפני התחלת העבודה. (65) והוא מתחיל לעבוד בו ביום. (66) אלא כמי ששכר בפחות, והרי זה דומה לדין שנתבאר למעלה בהלכה ח.

פְּרָק שְׂמִינִי

(1) מבאר שאין מרבין על המכר, ודין מכירת פירות בזול לפני הבשלתם, ודין קוני זמורות ודין שומרי השדות, ודין שמותר לאדם לומר הא לך מאתים וזו דמי חביות יין ואם יחמיצו תפסיד, ודין קונים בתשרי ואין נוטלים עד טבת, ודין משכיר ספינה ונשברה, ודין קבלת נכסי צאן ברזל, ודין השכרת תרנגולת להושיבה על ביצים.

א. אֲסוּר לְהַרְבּוֹת עַל הַמְּכָר². מִיֵּצֵד? הַמוֹכֵר לְחֻבְרוֹ קָרַקַע אוֹ מְטַלְטְלִין, וְאָמַר לוֹ: אִם מְעַכְשׂוֹ תִתֵּן לִי הַדְּמִים, הָרִי הֵן שְׁלָף בְּמֵאָה³; וְאִם עַד זְמַן פְּלוֹנִי, הָרִי הֵם שְׁלָף בְּעֶשְׂרִים וּמֵאָה - הָרִי זֶה אֲבָק רִבִּית⁴, שְׂוֵה דוֹמָה כְּמוֹ שְׁנוֹטֵל עֶשְׂרִים בְּשִׁבְלִי שְׁנָתָן לוֹ מֵאָה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בֵּהּ עַד זְמַן פְּלוֹנִי⁵. וְכִשְׂיִתְבַּעְנוּ⁶ בְּדִין - אֵינוֹ חַיֵּב לְתֵן אֶלָּא מֵה שֶׁהָיָה שְׂוֵה בְּשַׁעַת הַמְּכָר⁷, אוֹ יַחְזִיר⁸ מִמְּכָרוֹ מִיָּדוֹ, אִם הָיָה קָיָם. וְכֵן אִם מְכָר לוֹ מְטַלְטְלִין עַד זְמַן פְּלוֹנִי⁹ בְּמֵאָה, וְהָיָה שְׁוִין בְּשׂוֹק לְמִי שֶׁקּוֹנֶה בְּמַעוֹתָיו מְיָד תְּשַׁעִים¹⁰ - הָרִי זֶה אֲסוּר¹¹; וְאֵינוֹ נֹתֵן לוֹ אֶלָּא תְשַׁעִים, אוֹ מִחְזִיר מִיָּדוֹ סְחוֹרְתוֹ, אִם הִיתָה קְיָמָה.

(2) ב"מ סה. (3) וכך הוא השער בשוק. (4) שהלוקח מתחייב בנתינת המעות מיד כשעבר המקח לרשותו, נמצא, שמרבה על המכר בשביל המתנת מעותיו, מה שאין-כן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאִם לֹא הִפָּךְ - נִמְצְאוּ הַמְעוֹת הַלְוָאָה³⁷, וְהָן לֹא־חִיָּן
בְּזוּל מִפְּנֵי הַהֶקְפָּה, וְאֶסוּר.

34) לפני עונת הזימור, כשעודם קטנים (שם: "אמר להו שמואל להנהו דשבשי שיבשא וכו' וכפירוש הר"ח הובא ב'ערוך' ערך שיבשא, וב'תוספות' שם). 35) בקרקע שתחת הגפנים - בעידור וניכוש (עיין 'ספר התרומות' שער מ, חלק ד, ועיין ב'בית יוסף' סי' קעג). 36) עכשיו, בשעת מתן מעות. 37) עד עונת הזמירה.

ז. שוֹמְרֵי הַשְּׂדוֹת³⁸ שְׁנוֹתְנִין לָהֶם חֲטִים בְּשֹׁכְרָן³⁹ בְּזוּל⁴⁰ מִן הַגֶּרְן - כְּשִׁבְאוּ לַגֶּרְן, צָרִיכִין לְהַתְעַסֵּק עִמָּהֶן בַּמְּלָאכָה בַּגֶּרְן⁴¹, כְּדִי שִׁהְיוּ חֲטִים הָאֱלוּ שְׁנִטְלוּ בְּסוֹף זְמַן הַשְּׂכִירוֹת⁴². וְאִם לֹא עָשׂוּ כֵן - נִמְצְאוּ הַשְּׂכִירוֹת⁴³ אֲצֵל הַבְּעָלִים כְּמִלְוָה, וְזֶה שְׁלָקָחוּ בְּזוּל מִפְּנֵי שְׁאֲחָרוּ שֹׁכְרָן עַד הַגֶּרְן.

38) שם. 39) בעד שמירת הקמה עד הקציר. 40) מאשר השער בשוק. 41) בדישת התבואה, ובירורה. 42) כי כאשר הם מסייעים במלאכה בגורן, הרי זה כאילו מלאכתם נמשכת עד הגורן, נמצא שעתה הגיע זמן תשלום השכירות, כי השכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, ולפיכך אין בזה כשנותן להם בזול אלא כמי שמוזיל ומוכר בפחות מאשר השער בשוק. 43) שזמן פרעונה תיכף אחר הקציר.

ח. אֲרִיסִין⁴⁴ שִׁהְיוּ בְּעֵלֵי הַשְּׂדוֹת מְסַלְקִין⁴⁵ אוֹתָן מִן הַשְּׂדֵה בְּנִיסָן, וְנוֹתְנִין לָהֶם הָאֲרִיסִין בְּכָל זֶרַע הַמָּר⁴⁶ אַרְבַּע סָאִין⁴⁷, וְהַגִּיֹּת זֶה אֲרִיסִין בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ עַד אֵרֶז, וְנִטַּל מֵהֶן שֵׁשׁ סָאִין - הֲרִי זֶה מִתָּר, וְאִין שֵׁם רַבִּית⁴⁸.

44) שם. 45) מאלצים את האריסים לקצור התבואה בניסן ולהסתלק. 46) שטח של בית כור. 47) שכר החכירות. 48) כי אין התוספת, בשביל המתנת הארבע סאין, אלא מפני שמשאיר את התבואה שדהו עד אייר, ובמשך זמן זה מתבשלת התבואה כל צרכה והיכול גדל ומרוויח האריס.

ט. הַלְוָקָה חֲטִים⁴⁹ אַרְבַּע סָאִין בְּסֻלַּע, וְכֵן הַשְּׂעִר, וְנָתַן לוֹ אֶת הַמְעוֹת, וְכִשְׁבָּא לְגַבּוֹת אֶת הַחֲטִים לְאַחַר זְמַן הוֹסִיף לוֹ בְּמִדָּה⁵⁰ וְנָתַן לוֹ יֶתֶר - הֲרִי זֶה מִתָּר; שְׁהָרִי בְּרִצּוֹנוֹ הוֹסִיף לוֹ, וְאֱלוּ רִצָּה - לֹא הוֹסִיף, שְׁהָרִי לֹא הָיָה שֵׁם תְּנָאִין⁵¹.

49) שם עג: 50) מרצונו - לשם מתנה. 51) על התוספת (ועיין לעיל פ"ד הל' י; פ"ה הל' יא, ובלחם-משנה ובביאורנו שם)

י. מִתָּר⁵² לְאֵדָם לְתַן דְּמֵי חֲבִית שֶׁל יַיִן⁵³ לְחִבְרוּ וְלֹמַר לוֹ: אִם הִתְמַיְצָה מִכָּאן עַד יוֹם פְּלוּגֵי - בְּרִשׁוֹתָךְ, אֲבָל אִם הוֹזִילָה אוֹ הוֹקִירָה - הֲרִי הִיא שְׁלִי; שְׁפִינָן שֶׁקָּבַל עָלָיו הַזּוּל, הֲרִי זֶה קְרוֹב לְשֹׁכֵר וְלַהֶפְסֵד⁵⁴. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה. וְכֵן מִתָּר לְאֵדָם⁵⁵ לְקִנּוֹת מַחְבְּרִים בְּתַשְׁרֵי מָאָה פְּדִין שֶׁל יַיִן⁵⁶ בְּדִינָר,

הערה כ). 20) והיא שוה עתה דינר. 21) כאן צריך לגרוס הקטע שלמעלה "שאם לא מצא למכרה ולהרויח בה, היה לו להחזירה לבעלים" והוא נתינת טעם למה מותר אפילו כשהאחריות על הלוקח, ומסביר רבינו לפי שהיה לו להחזירו לבעלים, ואם כן דינו ככל סרסור שנתבאר בפ"ז מהל' שותפין. ובבבא הראשונה המדובר, כשאינו יכול להחזירה ולכן התיירו רק שהאחריות על המוכר (ש"ך יו"ד סי' קעג ס"ק כט, ועיין בלחם-משנה כאן, ובב"ח ר'פרישה' שם, וראה השלמות).

ד. הִיוּ לוֹ פְּרוֹת, שְׂאָם יִרְצָה²² לְמַכְרָן בְּשׂוּק וְלִקַּח דְּמֵיהֶן מִיָּד, מוֹכְרָן בְּעֶשְׂרָה²³; וְאִם תְּבַעַד²⁴ אוֹתָן הַלְוָקָה לְקִנּוֹתָן וְיִתְּן הַמְעוֹת מִיָּד, יִקְנֶה אוֹתָן בְּשָׁנִים עֶשְׂרִים²⁵ - הֲרִי זֶה מִתָּר לְמַכְרָן בְּשָׁנִים עֶשְׂרִים עַד שְׁנֵים עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ²⁶; שְׂאִפְלוּ הִבִּיא זֶה²⁷ מְעוֹתָיו עִתָּה, בְּשָׁנִים עֶשְׂרִים הָיָה קוֹנֶה אוֹתָן²⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

22) יציע המוכר. 23) כשהצעת המכר בשוק תבוא מצד המוכר, צריך יהיה להזיל אותו כדי שיקפצו עליהם קונים. 24) יבקש. 25) כשער הפירות, כאשר ההצעה באה מצד הלוקח. 26) ואין בזה משום ריבית (ע"פ הירושלמי ב"מ פ"ה הל' ו גבי כיתנא דר"ח - מגיד-משנה). 27) הלוקח המבקש לקנות. 28) הרי ששווי הפירות כך הוא - וזה שהוא מוכרן בעשר, אין זה אלא מפני שמוזיל המקח ומוכר בפחות, מסיבת דוחקו למעות (ב"י יו"ד, סי' קעג).

ה. אֶסוּר לְקִנּוֹת²⁹ פְּרֵי הַפְּרָדָס קֹדֶם שְׁיִגְמַר וְיִתְבַּשֵּׁל³⁰; מִפְּנֵי שְׂזָה שְׂמוֹכֵר בְּזוּל עִתָּה, בְּעֶשְׂרִים, הוּא פְּרֵי שְׂשׂוּהָ עֶשְׂרִים כְּשִׁיגְמַר, נִמְצְאוּ הַתּוֹסֶפֶת בְּשִׁבִיל הַהֶקְפָּה³¹. אֲבָל אִם קָנָה עֲגֹל בְּזוּל³², וְיִהְיֶה אֲצֵל הַבְּעָלִים עַד שְׁיִגְדִיל - הֲרִי זֶה מִתָּר; שְׁהָרִי אִם מֵת אוֹ פָּחַשׁ - בְּרִשׁוֹת הַלְוָקָה הוּא, וְהַפְּחָשׁ וְהַמִּיתָה דְּכָר מְצוּי תְּמִיד³³.

29) ולשלם תיכף. כרב בב"מ עג. 30) היינו, כשהוא עודנו בוסר - ולכשיבשל יתנו לו. ובניתיים מטפל המוכר בעיבוד הפרדס (מגיד-משנה לקמן פ"ט הל' י). 31) ואע"פ שאם תארע תקלה, כגון ברד או קרה, יהיה הלוקח נושא בהפסד - לפי שאין גורמי הפסד זה מצויים. "אמנם יש תקנה לזה - שיקנה אילנות הפרדס לפירותיהן של אותה שנה, ויחזיק בהם מיד לקנותן" (כסף-משנה). וזה שדקדק רבינו בתחילת ההלכה ואמר: "פרי הפרדס" (השווה לקמן הל' ו). 32) שם, "מודה רב בתוורי", פירוש, בקונה עגל מן הבוקר (תוורי=בוקרים). "דנפיש פסידא" (מקרי ההפסד רבים הם - כנוסחת הר"ח, עי"ש ב'תוספות'). 33) נמצא שאין התוספת בשביל ההקפה, אלא בעד אחריות ההפסד שהלוקח נושא בו.

ו. הַנּוֹתָן מְעוֹת לְבַעַל הַפָּרָם עַל הַשְּׂרִיגִים וְעַל הַזְּמוּרוֹת³⁴ לְכַשְׂיָרְתוֹ, שְׂהֵם בְּיָקָר, וְהוּא קוֹנֶה אוֹתָן בְּזוּל עַד שְׁיִיבְשׂוּ וְיַפְּרְתוּ - הֲרִי זֶה צָרִיף לְהַפֵּךְ בְּהֵן³⁵ כְּשֵׁהֶם מַחְבְּרִים, שְׁנִמְצָא בְּקוֹנֶה³⁶ אֵילָן לְזְמוּרוֹתָיו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאִינוּ נוֹטְלִין עַד טֵבֶת, וְכִשְׁנוֹטְלִין בּוֹדֵק, וּמִחֲזִיר
הַחֲמִץ וְלוֹקֵחַ הַיַּיִן הַטּוֹב; שְׁלֵא קָנָה מִמֶּנּוּ אֶלֶּא יַיִן
טוֹב, וְאֵלּוּ שֶׁהִחְמִיצוּ - מִתְחַלְּהָ הָיָו רְאוּיִין
לְהַחְמִיץ⁵⁷, אֲבָל לֹא נוֹדַע הַדְּבָר עַד אַחַר הַזְּמַן⁵⁸.

52) שם סד. (53) וציין את החבית שקנה (מגיד-משנה).
54) אולם אם לא קיבל עליו סיכון הזול – הרי זה קרוב
לשכר (אם הוקירה) ורחוק להפסד – שהרי אם החמיצה או
הזולה יפסיד המוכר – ואסור, כי המוכר הסכים לתנאי
שכזה מפני הקדמת המעות (עיין רמב"ן שם). (55) שם
עג: (56) ואינו בורר את הכדים שהוא קונה, וגם אינו
מתנה עם המוכר "אם החמיצה – ברשותך" (בית יוסף 'סי'
קעג; וראה במפרשי השו"ע שם). (57) היה בהם כבר
לקולקל בלתי ניכר. (58) אבל לאחר טבת – לא היו ראויים
להחמיץ, וברשות הלוקח החמיצו, ואם יבדוק אותם
כשנוטלים ויחזיר החומץ, נמצא שבשביל הקדמת המעות
הסכים המוכר להחליף לו את החומץ ביין טוב (עיין 'בית
יוסף' ובמפרשי השו"ע שם).

י.א. מְקוֹם שֶׁנֶּהְגָּו⁵⁹ לְשֹׁכֵר הַסְּפִינָה וְלִטֹל שְׂכָרָה,
וְאֵם נִשְׁפָּרָה, שְׂמִיץ לוֹ מֵהַ שְׂפִיחָה⁶⁰ וּמִשְׁלֵם⁶¹ יָתֵר
עַל שְׂכָרָה - הָרִי זֶה מִתֵּר. וְכֵן מִתֵּר⁶² לְהַשְׁפִּיר סִיר
שֶׁל נְחֹשֶׁת וְכִיּוֹצֵא בוֹ, וְנוֹטֵל הַשְּׂכָר וְדָמֵי מֵהַ שְׂפִיחָה
מִמְשַׁקְלָו⁶³. וְכֵן כָּל פְּיוּצֵא בְּזָה.

י.ג. הַשֵּׁם⁷¹ פָּרָה מִחֲבָרוֹ, וְאָמַר לוֹ: אִם מִתָּה, הָרִי
הִיא עֲתָה עָלַי בְּשַׁלְשִׁים⁷² דִּינָרִים, וְאִנִּי אֶעֱלֶה לָךְ⁷³
סָלַע בְּכָל הַדָּשׁ - מִתֵּר; לְפִי שְׁלֵא עֲשָׂאָה מַחֲיִים
דְּמִים, אֶלֶּא אַחֲרַי מִיתָה⁷⁴.

59) שם סט: (60) בהקבלה למה שהיתה שווה בשעת
שכירה (השווה להלן ה' יג, ובמגיד-משנה). (61) את
הפחת. (62) ואין אנו אומרים: מכיון שקיבל עליו את
הפחת, הרי דמי הספינה הם אצלו בהלוואה, ואם-כן השכר
שהוא משלם הוא תוספת, וכשהשוכר מחזיר לו הספינה
ודמי הפחת מוסיף את השכר – הרי זה כריבית. וטעמו של
דבר אמרו בגמרא (שם), לפי "שלא עשאה דמים מחיים
אלא לאחר מיתה (=שבייה)", כלומר לא עשאה דמים –
לשלם את הפחת אלא של שבייה, אבל לא קיבל על עצמו
אחריות הפחת הבא מחמת שימוש כשהוא מחזירה בחיים
(=בעיני) ומחזירה כמות שהיא, והואיל וכך – שאין כל
הפחת באחריות השוכר – אין זה כמלוה אלא כשכירות,
ודבר זה – לקבל עליו אחריות אונסין – מותר בשכירות,
כמבואר בפ"ב מה' שכירות, ה' ט: "מתנה בעל הפקדון
על נושא שכר ושוכר להיות חייבים בכל כשואל" (עיין
חידושי הרשב"א, שם. והשווה לקמן ה' יג). (63) אם כי
הרי הוא מחזירו בעין (ראה הערה הקודמת) – נוטל שכרו,
ובטעם הדבר אמרו בגמרא (שם) "דהא מקבלי עליהו
(הבעלים) חוסכא דנחשא (פחת דמי הנחושת) דכל כמה
דמיקלי בצרי דמיה" (שהנחושת דמיה נפחתים מחמת
השימוש באש ששורפת את הנחושת. רשב"א שם).

71) ברייתא שם. (72) ואפילו לא יהיה שוויה כך בשעת
מיתה. (73) בשכר מלאכתה, כל זמן שהיא חיה. (74) אם
תמות, אבל כל עוד היא בחיים – מחזירה כמות שהיא,
אע"פ שהכחישה מחמת מלאכה. והואיל שאין כל האחריות
על המקבל – אין זה קרוב לשכר ורחוק להפסד, ומותר
להעלות לו שכר (מגיד-משנה, והשווה למעלה ה' יא,
הערה סא). [תמוה הדבר, שרבינו הקדים דין ספינה (הי"א)
לדין שם פרה, והרי בגמרא שם מבסס רב ששת דין ספינה
על הברייתא "השם פרה"].

י.ב. אִין מְקַבְּלִין צֵאן בְּרוֹל⁶⁴ מִיִּשְׂרָאֵל⁶⁵, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
אֲבָק רִבִּית⁶⁶. וְכִיּוֹצֵא הֵן צֵאן בְּרוֹל? הָרִי שֶׁהָיָה לוֹ
מֵאָה צֵאן, וְקָבְּלָם מִמֶּנּוּ לְהַטְפִּיל בָּהֶן, וְיֵהִי הַגְּזוּת
וְהוֹלְדוֹת וְהַחֲלָב לְאִמְצַע, לְשִׁלִּישׁ אוֹ לְרִבִּיעַ, עַד
שָׁנָה אוֹ עַד שְׁנַתִּים, כְּמוֹ שֶׁהִתְנֵוּ בְּיָנֵיהֶם; וְאִם מִתּוֹ

י.ד. מִשְׁפָּרֶת⁷⁵ אִשָּׁה לְחַבְרָתָהּ תִּרְנַגְלַת לִישָׁב עַל
הַבְּיָצִים בְּשָׁנֵי אֶפְרוּחִים⁷⁶, וְאִין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוֹם
רִבִּית.

75) שם סח: (76) בשכר התרנגולת, אם כי אין הפחת מצוי
בתרנגולת כאשר בבהמה שנכששת מחמת מלאכה (כך פירש
הראב"ד, הובא ב'שיטה מקובצת' שם. וכך מורה לשון
רבינו, וכן משמע מזה שסידרו רבינו בתוך קבוצת ההלכות
של שכר ופחת. ועיין רש"י שם שמפרש אחרת – 'חסדי
דוד' על התוספתא, פרק ד. והשווה למעלה פ"ה ה' טז.

טו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֵׂה בְּחָבְרוֹ אֶרְבָּעָה דִּינָרִים שֶׁל
רִבִּית⁷⁷, וְנָתַן לוֹ בְּהֵן⁷⁸ חֲפִיץ⁷⁹ שְׁשׁוּה תִּמְשָׁה⁸⁰,
כְּשִׁמוּצֵיאִין מִמֶּנּוּ⁸¹ - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ תִּמְשָׁה⁸²,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְשִׁיבָצָר הַעֲנָבִים וַיִּתְּנֶם בְּעֵבִיט¹⁵; וְעַל הַשֶּׁמֶן - מִשְׁנֵתָן זֵיתִים בְּמַעֲטָן¹⁶; וְעַל הַסִּיד - מִשְׁלִשְׁשָׁעֲנָה בַכֶּשֶׁן. וְכֵן פּוֹסֵק עַל כְּלֵי הַרֶשׁ מִשְׁנֵעֲשֶׂה הַיּוֹצֵר בְּיָצִים¹⁷ שְׁלֵהֶן. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים?¹⁸ בְּשֶׁהִיָּה עֲפָרָן¹⁹ לְכָן²⁰; אֲבָל עֲפָר שְׁחֹר - פּוֹסֵק עַל הַכֶּלִים הַנֶּעֱשִׂין מִמֶּנּוּ אֵף עַל פִּי שְׁלֵא נֶעֱשׂוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוֵי לִפְלֵ, וְאֵף עַל פִּי שְׁאִין לְזַה²¹ - יֵשׁ לְזַה. וְכֵן פּוֹסֵק עֲמֹ עַל הַזְּבָל²² כֹּל יָמוֹת הַשָּׁנָה אֵף עַל פִּי שְׁאִין לֹ זָבָל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוֵי תְמִיד.

(2) משנה בבא-מציעא עב: (3) ליתנם לו לאחר זמן בכך וכך, ואפילו אם יתייקרו בינתיים – ומקדים לו המעות. (4) ראה לקמן ה' ד. (5) ללווה אין פירות כאלה. (6) לאחר, ויכולים הם – הן המוכר והן הלוקח – לקנותם במעות הללו בשוק, והרי זה כמו שיש לו, וחל המקח מעכשיו, וכשתייקרו – ברשות לוקח נתייקרו (עיין בגמרא שם סג: עב: וברש"י שם סב: וראה מה שכתב בזה הריטב"א בשם הראב"ד. (7) והרי הוא יכול לחזור בו – מכיון שאם חוזר בו, הרי הוא ב"מי שפרע" (רבינו בפכ"ב מהל' מכירה, הל' ג) מניחים אנו שאין רצונו לקבל על עצמו קללת ביה"ד הזו, ומשום כך רואים אנו כאילו הפירות ברשות הלווה ('תוספות' שם סב: ד"ה א"פ. נוסח קללת "מי שפרע" מבוארת בהלכות מכירה פ"ז ה"ב). (8) שם סב: שאין פוסקים עד שיצא השער. (9) לאו דוקא. אלא התכוון לומר, שלא היתה בידו כמות פירות כנגד סך המעות שמקדים לו. (10) ולא באו לרשות לוקח לפי שאין לו למקח על מה לחול, מאחר שאין לו עתה למוכר מאותו המין, ועדיין לא יצא השער, ואם יתייקרו והוא יתנם לו כשער הפסיקה – נמצא שנותנם לו בזול מפני הקדמת המעות. (11) כלומר, כשיעור מעותיו (מגיד-משנה). (12) יתבאר בהלכה הבאה. (13) מכיון שיש לו – אין כאן ריבית, שמעכשיו הוא קנוי לו ואם נתייקרו ברשותו נתייקרו, ואע"פ שלא משך, כי גם כשאין לו אין איסורו אלא מדרבנן, וכשיש לו לא גזור (רש"י שם עב:; וראה הרי"ף בתשובה הובא ב'שיטה מקובצת' שם). (14) שם, הגרעינים עודם בשבלים, והם מחוסרים עדיין שתי מלאכות (=פעולות) – דישה וזרייה, כמו שמבאר רבינו בהל' ב. (15) "שם (=כינוי) לחפירה אשר יקובצו בו הענבים (לשם ריכוכם), כמו שיקראו חפירות הזיתים מעטן" (רבינו בפירוש המשנה, טהרות פ"י משנה ד). (16) "שם המקום שמקבצים שם הזיתים עד שיתרככו ויהיו ראויים להוציא שמנם" (רבינו בפיה"מ מעשרות פ"ד משנה ג). – והוא מלשון הכתוב (איוב כא, כד): עטיניו מלאו חלב (הערון, בערכו). (17) גושי חמר גולמים (רש"י שם מפרש שהוא מלשון בצה (בית חרוקה), כלשון הכתוב (שם ח, יא) "היגאה גומא בלא בצה" – על שם שהעפר מגובל במים. וה'ערוך' (ערך ביצה) אומר: . . . עושה החמר עגול כצורת ביצה, משמע שהבית צרויה, ונקראו כך על שם תבניתן (ועיין 'שיטה מקובצת' שם בשם הראב"ד). (18) שם עד. שאינו פוסק עד שיעשה היוצר ביצים שלהם. (19) של כל החרש, הנעשים ממנו.

הואיל ובתורת רבית בא לידו. וכן אם נתן לו פהן כסות או פלי⁸³ - מוציאין ממנו את הפלי עצמו⁸⁴ ואותו הפסות עצמו. השפיר לו פהן⁸⁵ מקום ששונה שָכְרוּ שְׁלֵשָׁה דִּנְרִין, כְּשִׁמְצִיאִין מִמֶּנּוּ - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ אֲרַבְעָה; שְׁהָרִי בְּאַרְבְּעָה שָׂכַר מִמֶּנּוּ מְקוֹם זֶה, שָׁקָבַל עָלָיו⁸⁶.

(77) קצוצה. (78) תמורתם. (79) שאינו מסוים, כלומר, שאין שם הבעלים עליהם כגון פירות וכיוצא בהם, שאינו ניכר שהוא של ריבית (ראה בסמוך). (80) כגון שהשער בשוק ארבע סאים בארבעה דנרים, ונתן לו חמש סאים. (81) כמו שנתבאר (למעלה פ"ה ה' א), שריבית קצוצה יוצאה בדיינים. (82) שם סה. בשם רבא. כשווי של החפץ בשוק, אבל החפץ עצמו – אפילו הוא עדיין בעין – אין מוציאים אותו, שכל שאינו מסוים, המקח קיים אע"פ שבא לידו מחמת איסור. למעלה בפ"ג ה"א גבי משכון של אלמנה, פסק רבינו שאם משכן מוציאים ממנו. וכתבנו בשם הריב"ש הטעם, לפי שפסק כרבא (תמורה ד:): שכל דבר שאסרה התורה לעשות ועבר ועשה – אין עשייתו מועילה, ולמה כאן הקנין קיים? מפני שבנידון כאן אין כל איסור בהקנאת החפץ, אלא בזה שאינו משלם ללווה בעדו ומעכב בידו תמורתו בשביל הרבית. (83) וכן כל דבר המסויים, שניכר בו שהוא של ריבית (מגיד-משנה בשם הרמב"ן והרשב"א). (84) ובטעם הדבר, אמרו בגמרא (שם) "כי היכי דלא לימרו גלימא דמכסי וקאי – גלימתא דרבייתא היא" (= שלא יאמרו הבריות: הלבוש שהוא מתלבש בו תדיר – לבוש של ריבית הוא). (85) שם, תמורת ארבעת הדינרים. (86) המלוה קיבל עליו לשלם ארבעה (בכתי"י תימן: והרי קיבל עליו).

פֶּרֶק הַשִּׁיעִי

(1) מבאר דין פוסק על הפירות או על הכלים, וכולל שם דין חמרים המעלים ממקום היוקר למקום הזול, ודין מוליד פירות ממקום למקום, ודין קונה פירות בזול כשהם קטנים, ומתנה שיישארן בשדה עד שיגדלו.

א. אֵין פּוֹסְקִין עַל הַפְּרוֹת עַד שִׁיעָא הַשְּׁעָר. יֵצֵא הַשְּׁעָר - פּוֹסְקִין; אֵף עַל פִּי שְׁאִין לְזַה⁸⁷ - יֵשׁ לְזַה. פִּיעֵד? הִיָּה הַשְּׁעָר לְחֻטִּים קְבוּעַ לְשׁוּק אֲרַבְעַ סֵּאִין בְּסֻלַּע - הָרִי זֶה פּוֹסֵק עֲמֹ עַל מֵאָה סֵּאִין, וְנִתַּן לוֹ חֶמֶשׁ וְעֶשְׂרִים סֻלַּעִים; וְאֵם יִתֵּן לוֹ מֵאָה סֵּאָה שָׁל חֻטִּים אַחַר זְמַן, בְּעַת שִׁיְהִיו חֻטִּים סֵּאָה בְּסֻלַּע - אֵין בָּזָה רַבִּית כְּלָל, אֵף עַל פִּי שְׁלֵא הִיָּה לְמוֹכֵר חֻטִּים כְּלָל בְּעַת שְׁפָסֵק⁸⁷. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים?⁸⁸ בְּשֵׁלֵא הִיָּה לוֹ כְּלוֹם⁸⁹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין בְּעַת שְׁפָסֵק עָלָיו⁹⁰; אֲבָל אֵם הִיָּה לְמוֹכֵר מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוֹם⁹¹, אֵף עַל פִּי שְׁעֵדִין לֹא נִגְמְרָה מְלֵאכְתּוֹ⁹² - הָרִי זֶה מְתַר לְפָסֵק עָלָיו אֵף עַל פִּי שְׁעֵדִין לֹא יֵצֵא הַשְּׁעָר⁹³. פִּיעֵד? הִיָּה הוּא תַחֲלָה לְקוֹצְרִים - הָרִי זֶה פּוֹסֵק עַל חֻטִּים אֵף עַל פִּי שְׁעֵדִין הֵן גְּדִישׁ⁹⁴. ופוסק על היין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החטים החדשות במדינה ארבע סאין בסלע, וישנות שלש בסלע - אין פוסקין⁴⁰ עד שיצא השער⁴¹ לחדש ולישון⁴². היו חטין של לקוטות⁴³ ארבע סאין בסלע⁴⁴, ושל בעל הבית שלש - פוסק ללקוטות כשער לקוטות⁴⁵, ולא יפסק לבעל הבית⁴⁶ עד שיקבע השער לבעל הבית⁴⁷.

(38 שם עב: 39) שהשער קבוע ומתמיד שנים ושלשה חדשים (רי"ף בתשובה, הובא ב'שיטה מקובצת' שם). (40) בין על החדשות בין על הישנות (שם, וכן גירסת הרי"ף). (41) שער אחיד. (42) שכל עוד שיש הפרשי שער לחדש ולישון - אין השער מתמיד, ועתידי הוא להשתנות תוך זמן קצר ולעמוד בשער אחד הן על חדש והן על ישן, והרי זה כשער של עיריות שאין פוסקים עליו מפני שאינו קבוע (מגיד-משנה). (43) שם, "עני המלקט לקט שכחה ופאה - נקרא: לקוט, כלומר לא חרש ולא זרע ולא קצר וכו' לא זכה בפירות אלא בלקיטה" (רבינו חננאל, הובא ב'שיטה מקובצת' שם). (44) כי "סתם תבואות לקוטות אינן יפין מתוך שלוקטין מכמה שדות, ומערבין שיבלי שיפון עם שיבלי חטיין" (רש"י שם). (45) ששער הלקוטות שער קבוע הוא, שמן הסתם לא ישתווה השער של תבואות הלקוטות שאינן יפות לשער תבואות בעל הבית (עיין ט"ז יו"ד סי' קעה ס"ק ג). (46) ארבע סאים בסלע כשער הלקוטות, לפי שמן הסתם הפוסק עם בעל הבית - על דעת פירות יפים נותן מעותיו (גמרא שם, עיי"ש ובט"ז וש"ך, שם), אבל על שלש - פוסק, שקבוע הוא ואינו עתיד להשתוות עם שער הלקוטות (מגיד-משנה, ט"ז, שם). (47) כלומר, אלא אם אירע כך שנקבע השער של בעל הבית בארבע, כשל לקוטות (עיין 'גידולי תרומה' שער מו, חלק ד, אות ט).

ה. גיזון שנקבע השער מתר לפסק⁴⁸ על השער הגבוה⁴⁹. כיצד? היו החטים נמכרות ארבע סאין בסלע, ופסק עמו שיתן לו החטים⁵⁰ בשער הזול, אם עמדו אחר פן עשר סאין בסלע - נותן לו לעשר סאין, כשער שהיה בשוק, שהרי פסק עמו בשער גבוה⁵¹. נתן לו המעות סתם, ולא פסק עמו בשער הגבוה, והזולו - נותן כשער שהיה שוין כשנתן לו המעות; ומי שחזר⁵² - מקבל מי שפרע⁵³. במה דברים אמורים?⁵⁴ בפוסק על דעת עצמו; אבל אם היה שליח לאחרים, בין המוכר בין הלוקח - אינו נוטל אלא כשער הזול או מחזיר את הדמים; ואינו מקבל מי שפרע כשליח⁵⁵, שהרי המשלח אומר: לתן שליחתי ולא לענת⁵⁶, כמו שבארנו⁵⁷.

(48) שם במשנה. (49) של פירות, היינו במחיר זול, "שפירות הרבה נמכרים בדמים מועטים" (רש"י שם), וכמו שבאר רבינו בסמוך. (50) לזמן פלוני, אם יזול. (51) ואין בזה משום רבית - שהרי יכול לקנות עכשיו גם מאחרים בשער הגבוה במעות שבידו. (52) בין שחזר

(20) שאינו מצוי. (21) ביצים (עיין 'תוספות' וב'שיטה מקובצת' שם). (22) שם במשנה עב:

ב. כל דבר שהוא מחסר מלאכה אחת או שנים - פוסק עמו עליו. היה מחסר שלש מלאכות - אינו פוסק²³ אלא אם בן יצא השער; שפיון שהוא מחסר שלש מלאכות - הרי זה כמי שאין לו מאותו המין כלום²⁴, וכמו לא בא לעולם עדן. כיצד²⁵ גדיש שהיה מחסר הנחה בשמש²⁶ שייבש²⁷ ודישה וזריה - אינו פוסק עליו אלא אם בן יצא השער; היה יבש, ואינו מחסר אלא דישה וזריה - פוסק עליו. ביצים של יוצר שהיו מחסרין לפיפה²⁸ ויבוש והולכה לכבשן ושרפה²⁹ והוצאה - אינו פוסק עליהן; היו יבשין, ואינן מחסרין אלא הולכה לכבשן ושרפה - פוסק עליהן. והוא³⁰ שיהיה דרך הלוקח להוציא אותו מן הכבשן; אבל אם היה המוכר הוא שמוציא - הרי אלו מחסרין שלש, ואינו פוסק³¹ עליהן עד שיצא השער. וכן כל פיוצא בזה.

(23) כרב, האומר (שם עב): "מחוסר שנים פוסק - שלש אינו פוסק". (24) שאין פוסקים עד שיצא השער. (25) דוגמאות אלו מובאות בשקלא-וטריא בגמרא שם. (26) טוח העומרין בחמה. (27) שתיבש. (28) "לשון מלפפין את התינוק" (שבת קכט:); - "שמגלגלן לפי מדתן, אם גדולות אם קטנות, ועושה להן בית קיבול" (רש"י ב"מ שם. וראה רבינו בפירוש המשנה טהרות פ"ד משנה ו). (29) צירוף בכבשן. (30) ובלבד. (31) שם.

ג. ההולך³² לחלב את עזיו ולגזז את רחליו ולרדות³³ את פורתו, ומצאו חברו ואמר לו: מה שעזי חולבות מכור לך³⁴, מה שרחלי גוזזות מכור לך, מה שפורתי רודה מכור לך - הרי זה מתר³⁵. אבל אמר לו: מה שעזי חולבות כף וכף³⁶ מכור לך ככף וכף, מה שרחלי גוזזות כף וכף מכור לך ככף וכף, מה שפורתי רודה כף וכף מכור לך ככף וכף - אסור³⁷, אלא אם בן פסק עמו כשער שבשוק. וכן כל פיוצא בזה.

(32) שם סד. (33) "על שם שעשויות חלות חלות ודבוקות מדופן אל דופן - נקרא רדייה, לשון הברלה של כל דבר הנדבק, כרדיית פת מדובקת בתנור" (רש"י שם; ראה שופטים יד, ט). (34) וקבע את המחיר הכללי, והלוקח שילם את הדמים. (35) כיון שקיבל עליו ההפסד אם תניב פחות מכדי הדמים שנתן - הרי זה קרוב לשכר ולהפסד. ולא אסרו אלא קרוב לשכר ורחוק להפסד, כמו שנתבאר למעלה. (36) ועדיין לא יצא השער. (37) שמוזיל לו מפני מעותיו שהקדים לו.

ד. אין פוסקין על שער של עירות, מפני שאין השער קבוע³⁸, אלא על שער שבמדינה³⁹. היו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. החמרין⁶⁸ שִׁנְכָסוּ לְעִיר, וְהָרִי הַחֲטִים אֲרָבַע סָאִין בְּסֶלַע, הוֹזִילוּ וּמָכְרוּ לְמִכְרֵיהֶן⁶⁹ או לְסִפְסָרֵיהֶן חֲמֵשׁ בְּסֶלַע, בְּמַעוֹת שִׁנְתָנוּ לְהֶן תְּחִלָּה כְּשִׁינְכָסוּ⁷⁰ לְעִיר⁷¹ עַד שִׁפְתָחוּ שְׂקֵיהֶן וַיִּמְכְרוּ לְכָל אָדָם - הָרִי זֶה מִתָּר; שְׂאִין אֱלוּ מוֹכְרִין לָהֶם בְּזוֹל מִפְּנֵי שִׁנְתָנוּ מַעוֹת עִתָּה וְלֹא יִקְחוּ אֱלָא לְאַחַר זְמַן, אֱלָא מִפְּנֵי שְׂמוֹדֵיעִין לָהֶם אֶת הַשְּׁעַר וּמִסְעָדִין אֹתָם⁷².

(68) המביאים תבואה לעיר למכור (שם עג: והשווה הנוסחא בתוספתא שם פ"ד הלכה ה). (69) בדפוס רומא ובכת"י, הנוסחא: למוכריהן, כלומר לבעלי החנויות המוכרים להם צרכי סעודתם. (70) בכת"י תימן: כשנכנסו. (71) בפרעון המעות שנתנו להם בשעת כניסתם לעיר בתורת הלואה עד שיפתחו שקיהם וימכרו החיטים, כי אם נתנו להם בדרך מכר - מותר אפילו בלי הטעמים שמבאר רבינו בסמוך - שמודיעים להם השכר ומסעדים אותו - כמו שנתבאר למעלה בהל' ו: "היו החיטים נמכרות ד' סאין וכו' שיתן לו ה' בסלע אם יש לו חיטים מותר", הרי כאן יש להם חיטים (משנה-למלך. וראה מגיד-משנה). (72) שמספקים להם במחיר מוזל צרכי סעודתם ומזון לחמוריהם (ריטב"א. ועיין בגמרא שם).

ט. המוליד פרותיו ממקום למקום⁷³, מִצֵּאוּ חֲבָרוּ וְאָמַר לוֹ: תָּנִם לִי⁷⁴, וְאָנִי אֶעֱלֶה לָךְ פְּרוֹת שְׂשִׁישׁ לִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם: אִם יֵשׁ לוֹ שֵׁם - מִתָּר⁷⁵, וְאִם לֹא - אֶסוֹר⁷⁶. הִיָּה מוֹלִיד סְחוּרָה⁷⁷ מְמָקוֹם לְמָקוֹם, אָמַר לוֹ: תָּנִם לִי, וְאָנִי אֶעֱלֶה לָךְ דְּמִיָּה כְּמוֹ שְׂשׂוּהָ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם: אִם הִיָּתָה בְּרִשׁוֹת הַמוֹכֵר⁷⁸ עַד שֶׁהִגִּיעַ לְשֵׁם - מִתָּר⁷⁹, וְאִם הִיָּתָה בְּרִשׁוֹת לֹקַח - אֶסוֹר⁸⁰.

(73) שם, ממקום הזול למקום היוקר. (74) בהלוואה. (75) כיון שיש לו פירות במקום היוקר, מעכשיו העמידם ברושותו ואע"פ שלא משך, ומחזיר לו סאה בסאה - אין כאן ריבית קצוצה אלא אבק ריבית, ואם יש לו - לא גזרו (רש"י שם, וראה לקמן פ"י הלכה ב). (76) "שבשכר המתנתו, נותן לו זה במקום היוקר" (רש"י שם). (77) שם. (78) היינו, אם אחריות הסחורה על המוכר, שאם אבדו או נגנבו - הוא מפסיד. (79) "שאין כאן מלוה עד שתמכר, וכל מה שנמכר ביוקר - של בעלים הראשונים הוא" (רש"י שם). השווה למעלה פ"ח, הלכה ג. (80) שהרי מעכשיו הסחורה היא כמלוה אצלו, וכשנותן לו אח"כ דמיה ביוקר - ריבית הוא.

י. הנותן⁸¹ לבעל הגנה דמי עשרה קשואין אלו, דְּמִי עֶשְׂרֵה אַבְטִיחִים אֱלוּ, וְהָרִי הֵן קְטָנִים, וְהִתְנֶה עִמּוֹ שְׂיִתְנֶם לוֹ לְכִשְׁגִּדְלֵו - הָרִי זֶה מִתָּר⁸²; שְׂהָרִי הוּא מִנִּיחָן וְהֵם גְּדֻלִים מֵאֲלֵיהֶן⁸³, וְאֱלוּ קִצְצֵן עִתָּה כְּשֶׁהֶן קְטָנִים - לֹא הָיוּ בָּאִים אַחֲרֵים תְּחִתֵּיהֶן⁸⁴. וְכָן פֶּלַ

המוכר ובין שחזר הלוקח. (53) שם עד: אם כי מצד הדין יכול לחזור בו, לפי שמתקנת חכמים אין המטלטלין נקנים במעות, אלא בהגבהה או במשיכה. ברם כל החזור בו - לא עשה מעשה ישראל והיב לקבל עליו "מי שפרע" (אוררין אותו בבית-דין ואומרים: "מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים שטבעו בים, הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו" (רבינו בהל' מכירה פ"ג, הל' א; פ"ז הל' א, ב). (54) שם, שאם לא פסק עמו בשער הגבוה - נותן כשער שהיו שווים בעת הפסיקה וכו'. (55) אם עיוות השליח שליחותו (עיין מגיד-משנה). (56) והיה לך לפרש ולפסוק על השער הגבוה. ואם לא שינה השליח ממה שאמר לו, וחזר בו המשלח - הרי הוא - המשלח - ב"מי שפרע". (57) בפ"א מהל' שלוחין ושותפין הל' ב, שהשליח טענה בכל שהוא - בין בקרקע בין במטלטלין - חזור.

ו. היו החטים⁵⁸ נמכרות ארבע סאין בסלע, וְנָטַל אֶת הַדָּמִים, וְנָתַן⁵⁹ לוֹ חֲמֵשׁ בְּסֶלַע, אִם יֵשׁ לוֹ חֲטִים⁶⁰ - מִתָּר⁶¹. הָיוּ לוֹ חֲטִים חוֹב אֶצֶל אַחֲרִים⁶², וְנָטַל הַמַּעוֹת עַד שִׁיגְבַּה חֲטָיו וַיִּתֵּן לוֹ - אֶסוֹר; שְׂהָרִי הֵן מְחַסְרִין גְּבִיָּה, וּכְאֱלוּ אֵינָם, וְהָרִי זֶה קוֹבֵעַ לוֹ זְמַן וְהוֹזִיל לוֹ מִפְּנֵי שְׂמַקִּיפוֹ.

(58) שם סג: צ"ל: ויתן (כן הוא בדפוס רומא ובס"א; ובכת"י תימן: שיתן), כלומר על-מנת שיתן לזמן פלוני. (60) אלא שהם במקום אחר או אבד המפתח של מחסנו והוא דחוק למעות. (61) כיון שיש לו - הרי זה כמוכרו בפחות. (62) שם.

ז. היו החטים במדינה ארבע סאין בסלע, וּבְכַפְרִים⁶³ שֵׁשׁ בְּסֶלַע - הָרִי זֶה מִתָּר לְתַן סֶלַע לְתַגָּר כְּדִי שְׂיִבִיא⁶⁴ שֵׁשׁ סָאִין מִן הַכֶּפֶר. וְהוּא שְׂהִיּוּ בְּרִשׁוֹת הַלּוֹקַח, אִם אָבְדוּ בְּדֶרֶךְ אוּ נִגְנְבוּ - אָבְדוּ לוֹ. וְאָדָם חָשׁוֹב⁶⁵ אֶסוֹר לַעֲשׂוֹת זֶה⁶⁶. וּבְמִינֵי סְחוּרָה - אֶסוֹר לְכָל אָדָם, לְפִי שְׂאִין מִינֵי סְחוּרָה מְצוּיִין כְּפְרוֹת⁶⁷.

(63) שם עג. "בסורא אזלי ארבעה ארבעה, בכפרי אזלן חמשא חמשא" (ומפרש רבינו בכפרי, ר"ל בכפריים. ורש"י שם מפרש בכפרי: שם מקום). (64) "לזמן פלוני" (שו"ע סי' קע"ט ס"ק טז, ועיי"ש בש"ך). ואין חוששים משום ריבית שמוזיל לו מפני שנתן לו הכסף למפרע (השווה הל' ו), לפי שהפירות מצויים בכפריים וכבר יצא השער, והרי זה כמוכר לו במקום הזול, ולפיכך על הלוקח לקבל עליו אחריות הדרך, כמו שמבאר רבינו (שם בגמ', ועיין שם ברש"י רתוספות', ועיין ט"ז סי' קעג). (65) שעליו להזהר ביותר ולהתנהג לפנים משורת הדין. (66) אבל אם נוטל מהתגר חמש - מותר אפילו לאדם חשוב, שהרי בעד שכר הסאה הוא - התגר - טורח (שם, בגמרא). (67) בכת"י תימן: מצויין תמיד כפירות. כלומר, ולא התירו אלא בפירות, לפי שהם מצויים תמיד (עיין בגמ' שם, וראה באידולי תרומה' שער מו, חלק ד, מא).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פִּי שְׁעָדִין לֹא יִצָּא הַשְּׁעָרִים. וְאִפְלוּ הָיְתָה לוֹ סָאָה בְּלֶבֶד - לְוָה עֲלֵיהָ כַּמָּה סְאִין.¹² הֵיטָה לוֹ טֶפֶה אַחַת שֶׁל שֶׁמֶן אוֹ שֶׁל זֵינ - לְוָה עֲלֵיהָ כַּמָּה גֶרְבִּים.¹³ זֵין וְשֶׁמֶן. לֹא הָיָה לוֹ מְאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם, וְלֹא נִקְבַּע שְׁעַר הַשּׁוּק עֲדִין אוֹ שְׁלֹא יָדְעוּ שְׁעַר הַשּׁוּק - הָרִי זֶה אֲסוּר.¹⁴ לְלוֹת סָאָה כַּמָּה.¹⁵ וְכֵן בְּשֶׁאֵר הַפְּרוֹת¹⁶ - לֹא לְוָה אֹתָן עַד שֶׁעָשָׂה אֹתָן דְּמִים.¹⁷ וְאִם לְוָה וְלֹא עָשָׂה אֹתָן [דְּמִים], וְהוֹזְלוּ - מִחֲזִיר לֹא פְרוֹת כַּמָּדָה שְׁלוֹה אוֹ כַּמָּשְׁקָל; וְאִם הוֹקְרוּ¹⁸ - נוֹטֵל דְּמִים שְׁהִיוּ שְׁוִין בְּשַׁעַת הַלְּוָאָה. אָף עַל פִּי שְׁוִישׁ לוֹ מְאוֹתוֹ הַמִּין אוֹ שְׁהִיָּה הַשְּׁעָרִים קְבוּעַ בְּשׁוּק - הָרִי זֶה אֲסוּר לְלוֹת פְּרוֹת כַּפְּרוֹת עַד זְמַן קְבוּעָה¹⁹; אֲלֵא לְוָה סְתָם, וּפְרוּעַ בְּאִיזָה זְמַן שְׁיִפְרַע.

9) שם עה. 10) שבשעת ההלוואה נקנים פירותיו למלווה וברשותו הוקרו, ואף על פי, שאין זה קניין ממש התירו חכמים, משום שהלוואת סאה בסאה אין בה משום נשך דאורייתא, וכשיש לו לא גזרו (על פי רש"י מד:). 11) שם עה. וכדרך שאמרו בפסיקת פירות (כמבואר בפרק ט הלכה א). 12) שם, לפי שאנו רואים כאילו לווה סאה כנגד סאה שיש לו - ונמצא שיש לו שתיים, ושוב אנו רואים - כלוה שתיים כנגד שתיים, וכן לעולם, לפי שהלוואה סאה בסאה, אין בה איסור מן התורה - הקלו בה (מגיד משנה). 13) חביות (הערוך בערכו עיין שם). 14) שם עד: 15) שמא יתייקרו ונמצא פורע לו יותר ממה שהלווהו. 16) שדרכם להתייקר וליוזל (עיין בבא מציעא מד:). 17) היינו קוצץ עימו דמי החיטים כפי השער בשוק וזוקף המלוה בדמים, בסכום שקבעו עכשיו - פורע לו בין הוקרו הפירות בין הוזלו, שהרי זה כאילו הלווה מעות (שם). 18) שם. 19) כמו שביארנו, שכל שקובע זמן נראה שהוא סומך שלאותו זמן יתייקרו (מקור דין זה נלמד ממה שאמרו שם עה). ומביאו רבינו בסמוך הלכה ג) "לא יאמר אדם לחבירו הלווני כור חטיף ואני אתן לך לגורן". ורבינו מפרש, שהמדובר הוא אפילו ביש לו, ואסור מפני שקבע לו זמן לגורן - בדומה למה שאמרו בסיפא (שם) בצד ההיתר: "עד שיבוא בני", שהמדובר הוא ביש לו (מגיד משנה).

ג. לֹא יֹאמֵר אָדָם לְחֶבְרִי: הַלְּוֹנִי פֹרֵר חֲטִים וְאֲנִי אֲחִזִּיר לָךְ כֹּר לַגֶּרֶן²⁰; אֲלֵא אוֹמֵר לוֹ: הַלְּוֹנִי עַד שְׁיָבֹא בְּנִי²¹ אוֹ עַד שְׁאֲמַצָּא הַמַּפְתָּח²².

20) כלומר, לזמן הגורן, דהיינו קובע לו זמן לפירועו (ולדעת רבינו מדובר כאן אפילו ביש לו). 21) שבידו המפתח למחסנו. 22) שאבד לי (שם, במשנה).

ד. לְוָה פְּרוֹת עַד זְמַן קְבוּעַ: אִם הוֹזְלוּ - מִחֲזִיר לֹא פְרוֹת בְּזְמַן שְׁקָבַע; וְאִם הוֹקְרוּ - נוֹתֵן לוֹ דְּמִים שְׁהִיוּ שְׁוִין בְּשַׁעַת הַהַלְּוָאָה.²³

23) כמבואר למעלה בסוף הלכה ב.

ה. מְלוּהָ אָדָם אֶת אֲרִיסוֹ חֲטִים כַּחֲטִים²⁴ לְזַרְעוֹ²⁵,

כִּי יִצָּא בְּזֶה מִדְּבַר שְׁאִין בּוֹ הַפֶּסֶד וְלֹא חֶסְרוֹן עַל הַמּוֹכֵר.

81) שם סד. כרבא. 82) ואין זה דומה למה שנתבאר למעלה פ"ח הלכה ה, בכגון זה בפירות פרדס, וכן למה שנתבאר למעלה הלכה ג בדין מה שעזי חולבות - לאסור, כמו שמבאר רבינו והולך. 83) ללא טיפול נוסף וברשות הלוקח גדלו - מה שאין כן בפירות פרדס שעדיין הן מחוסרים טיפול, והמוכר מטפל חנם ומפסיד. (מגיד משנה). 84) מה שאין כן בחלב, אם כי מאליו הוא מתרבה, כי החלב "לאו מיניה קא רבו" הרי החלב הבא לאחר זמן אינו גדל מכה החלב שהיה בבהמה בשעת מכר, (ואם תחלוב הבהמה עתה יבוא אחר במקומו). אבל קישואים גדלים מכח הקטנים שכבר היו בשעת מכר, והם עצמם גדלים והולכים (גמרא שם, וע"פ פירוש רש"י).

~ שבת קודש י"ח טבת ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) מבאר דין שמותר לשאול סתם ולפרוע סתם לפי השער שבשוק, ודין משאל פירות לזמן קבוע, ודין מלווה את אריסיו, ודין מעמיד הלוואה על פירות אחרים.

א. כָּשֶׁם שְׁמַתָּר לְמוֹכֵר? לְפָסֵק עַל שְׁעַר שְׁבִישׁוֹק,³ כֶּף מְתָר לְלוֹת הַפְּרוֹת? סְתָם? וּפּוֹרְעִין סְתָם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן עַל שְׁעַר שְׁבִישׁוֹק.⁶ יִצָּדַ? הָיָה הַשְּׁעָרִים קְבוּעַ וְיָדוּעַ לְשִׁנְיָהֶם,⁷ וְלָוָה מִחֶבְרִי עֲשָׂר סְאִין - חֵיב לְהַחֲזִיר לוֹ עֲשָׂר סְאִין, אָף עַל פִּי שְׁהוֹקְרוּ הַחֲטִים; שְׁהִיָּה כַּשְּׁלוֹה מִמֶּנּוּ הָיָה הַשְּׁעָרִים יָדוּעַ, וְאִלּוּ רָצָה הָיָה קוֹנֶה וּמִחֲזִיר לוֹ,⁸ שְׁהִיָּה לֹא קָבַע לוֹ זְמַן.

2) בכתב יד: ללוקח. 3) כמבואר בפרק ט הלכה א. 4) שאסרו חכמים ללוות סאה בסאה, שמא יתייקרו - ונמצא פורע לו יותר ממה שהלווהו, אם לא שיעשה אותן דמים כמבואר להלן הלכה ב. 5) מבלי שיעשה אותם דמים, ודווקא בלא קביעת זמן כמו שמבאר רבינו בסמוך (בבא מציעא עה). כחכמים שאמרו "לווין סתם ופורעין סתם", ומפרש רבינו דהיינו בלא קביעת זמן - ראה פירושו של רש"י שם ועיין ריטב"א. ומרכבת המשנה. ודעת רבינו, שכל שקובע זמן, אף על פי שיש לו מאותו המין או שהיה השער קבוע - אסור כמו שמבאר לקמן הלכה ב. ובטעם הדבר אומר המגיד משנה שכל הקובע זמן, על דבר שמחירו נד והוא מתייקר ומוזיל כגון פירות, נראה, שקבע זמן פלוני, משום שלדעתו יתייקרו אז הפירות ומפני כך אסור. 6) בהסתמך על השער שבשוק שאפשר לקנות בו פירות (שם עב: וכפירוש הבה"ג הובא ברש"י שם). 7) שיצא השער (בית יוסף סימן קסב עיין שם). 8) פורעו מייד - והרי זה כאילו יש לו ללווה מאותו המין שמותר ללוות סאה בסאה כמבואר בסמוך הלכה ב.

ב. הָיָה לוֹ? מְאוֹתוֹ הַמִּין שְׁלוֹה - הָרִי זֶה מְתָר לְלוֹת¹⁰ סְתָם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן וּפּוֹרְעַ סְתָם, אָף עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שפסק עליה הרי היא יוצאת לגמרי מרשות המוכר (הלווה) לרשות הלוקח (המלווה) - מגיד משנה בשם הרשב"א. וראה למעלה פרק ט הלכה א. (37) וכדרך שאמרו בפוסק ונותן מעותיו כמבואר למעלה פרק ט, א. (38) אף על פי שיצא השער. (39) כמבואר למעלה. (40) משום שאף על פי שאין לזה יש לזה ויכול לקנותם במעות שקיבל (ראה פרק ט שם בביאורו). (41) מאחר שאין בידו מעות - במה יקנה, והרי זה כאילו לא יצא השער - ואסור, כמבואר בפרק ט שם (שם סג. על פי רש"י). (42) זה נמשך לבבא הראשונה. (43) זקף ההלוואה על פירות באיסור. (44) כדין אבק ריבית שאמרנו בו (למעלה פרק ד, ו) שאין מוציאים מלווה למלווה.

פְּרָק אַחַד עֶשְׂרִי

(1) מבאר דין מלווה את חבירו בעדים, ודין מוציא כתב ידו שהוא חייב לו, ודין מלווה בשטר שגובה מן היורשים ומהלקוחות, ודין מלווה על פה אם נגבית מהיורשים, ודין לווה שאין לו מטלטלין ויש לו קרקע, ודין מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם, ודין טוען שמחיים תפס, ודין יתומים שגבו קרקע בחוב אביהם, ודין מוכר שדה באחריות וזקף עליו דמי השדה במלוה.

א. הַמְלוֹה אֶת חֲבֵרוֹ בְּפָנָיו עֵדִים², אוּ שְׂאֵמֵר לְעֵדִים³: הָיוּ עָלַי עֵדִים שְׂאֵנִי חָיִב לְזֶה מְנָה, אוּ: אֲתֵם עֵדִים⁴ שְׂאֵנִי חָיִב לְזֶה מְנָה - זוּ נִקְרְאת מְלוֹה עַל פִּיהוּ, וְאִין צְרִיף לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים⁶. לְפִיכְךָ, אִם טַעַן וְאָמַר אַחַר כֵּן: פְּרַעְתִּי - נִשְׁבַּע הַסֵּת וְנִפְטָר. אֲבָל הַמְלוֹה אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֵׁטֶר - צְרִיף לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים. לְפִיכְךָ, אִם טַעַן וְאָמַר: פְּרַעְתִּי שֵׁטֶר זֶה - אִינוּ נִאֲמָר⁸, אֲלֵא אוֹמְרִים⁹ לוֹ: אוּ הִבֵּא עֵדִים¹⁰ אוּ עֵמֵד וְשִׁלְמִם¹¹ לוֹ חוּבוֹ. לְפִיכְךָ, הַאֲוֹמֵר לְעֵדִים: הָיוּ עָלַי עֵדִים שְׂאֵנִי חָיִב לְזֶה מְנָה - אִין פּוֹתְבִין עֵדוֹתָן וְנוֹתְנִין לְמְלוֹה, שְׂלֵא יִחְזִירוּ לְמְלוֹה עַל פִּיהוּ עֵדוֹת בְּשֵׁטֶר¹², עַד שְׂיֵאמַר לְהֵן הַלְוָה: פְּתָבוּ שֵׁטֶר¹³ וְחֲתָמוּ וְחָנוּ לוֹ. אִף עַל פִּי שְׂאֵמֵר לְהֵן כֵּן¹⁴, צְרִיכִין לְהַפְלִיף בּוֹ¹⁵ אַחַר שְׂחֲתָמוּ בְּשֵׁטֶר, וְאַחַר כֵּן נּוֹתְנִין הַשֵּׁטֶר בְּיַד הַמְלוֹה. קִנְיֵוּ מִיָּדוֹ¹⁶ שְׂהוּא חָיִב לוֹ מְנָה - הָרִי אֵלּוּ פּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין, אִף עַל פִּי שְׂלֵא אָמַר לְהֵן כְּתָבוּ, שְׂסֵתָם קִנְיֵוּ לְכַתִּיבָה עוֹמְדִי¹⁷, וְאִינֵן צְרִיכִין לְהַפְלִיף בּוֹ¹⁸.

(2) בבא-בתרא קעה. (3) הודה בפני עדים (סנהדרין כט.). (4) כלומר, או בלשון: אתם עדי. (5) להבדיל ממלוה בשטר, שחלוקים בדיניהם כמו שיתבאר לקמן. (6) שבועות מא: "המלוה את חבירו בעדים - אינו צריך לפרועו בעדים". (7) מתקנת חכמי הגמרא (שם מ:). (8) שהרי המלוה אומר: אם פרעת, למה השארתי בידי את השטר? (9) בית-דין. (10) שפרעת. (11) שם מא. אולם, אם טען הלוה: השבע לי שלא פרעתיך, נשבע ואח"כ נוטל - כמו שיתבאר להלן פי"ד הל' ב. (12) לחובתו של לוה,

בֵּין קָדָם שְׂיֵרַד הָאָרִיס לְשָׂדֶה²⁶ בֵּין אַחַר שְׂיֵרַד²⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים²⁸? בְּמָקוֹם שְׂנַהֲגוּ שְׂיֵתֵן הָאָרִיס אֶת הַזֶּרַע, שְׂהָרִי בְּיַד בַּעַל הַקְּרָקַע לְסַלְקוֹ קַל זְמַן שְׂלֵא נִתְּן²⁹. אֲבָל בְּמָקוֹם שְׂדָרְךָ בַּעַל הַקְּרָקַע לִתֵּן אֶת הַזֶּרַע³⁰: אִם עֵדִין לֹא יֵרַד הָאָרִיס - הָרִי זֶה מִתָּר לְהַלּוֹת חֲטִים בְּחֲטִים; שְׂעֵדִין יֵשׁ לוֹ לְסַלְקוֹ, נִמְצָא בַּעַת שְׂיֵרַד לְשָׂדֶה יֵרַד עַל הַעַת שְׂיִחְזִיר לוֹ חֲטִים שְׂהַלּוֹהוּ³¹. אֲבָל אַחַר שְׂיֵרַד לְשָׂדֶה³², הוֹאִיל וְאִינוּ יְכוּל לְסַלְקוֹ - הָרִי הוּא כְּכָל אֲדָם, וְאָסוּר לְהַלּוֹתוֹ חֲטִים בְּחֲטִים לְזֶרַע, אֲבָל מְלוֹהוּ סֵתָם³³ עַל שְׂעַר שְׂבִשׁוּק³⁴.

(24) סאה בסאה. (25) לשם זריעתם בשדה שקיבל באריסות - ועל האריס לפורעם לגורן (שם עד:). (26) לעבדה בשום עבודה ועדיין לא זכה בו. (27) שכבר זכה בו. (28) שאף אם ירד - מלווהו. (29) הואיל וביד בעל הקרקע לסלק בשעה שלוה ממנו הזרע על מנת להחזירו כשיאסוף היכול - אין זו הלוואה, אלא הסכים ליטול מתבואת השדה פחות משנוטלים שאר אריסים - כשיעור הזרע שקיבל. (שם וברש"י). (30) ושינה בעל הקרקע ממנהג המקום והטיל על האריס הבאת הזרע. (31) וינכה לו מחלקו כשיעור הזרע. (32) וכבר זכה בה האריס - ונתחייב בעל הקרקע בנתינת הזרע, אלא שהאריס הסכים אחרי כן - מאיזה נימוק שהוא - לקבל על עצמו הוצאה זו. (33) בלא קביעת זמן. (34) כדרך שהתירו בכל אדם.

ו. מִי שְׂהָיָה נוֹשֵׂה³⁵ בְּחֲבֵרוֹ מְעוֹת, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתִי, שְׂאֵנִי רוֹצֵה לְקַח בְּהֵן חֲטִים; אָמַר לוֹ: צֵא וְעֵשֶׂה אוֹתָן עָלַי כְּשֵׁעַר שְׂל עַכְשָׁו, וְיִהְיֶה לְךָ אֲצִלִי חֲטִים בְּהַלּוֹאָה: אִם יֵשׁ לוֹ חֲטִים כְּשֵׁעוֹר מְעוֹתָיו³⁶ - מִתָּר³⁷; וְאִם אִין לוֹ אוֹתוֹ הַמִּין - הָרִי זֶה אָסוּר³⁸. שְׂלֵא אָמַרְוּ חֲכָמִים³⁹ שְׂמִתָּר לְפִסְק עַל שְׂעַר שְׂבִשׁוּק אִף עַל פִּי שְׂאֵין לוֹ פְלוֹם מְאוֹתוֹ הַמִּין, אֲלֵא בְּנוֹתָן מְעוֹתָיו לְקָנוֹת בְּהֵן פְרוֹת⁴⁰; אֲבָל הַרוֹצֵה לְהַעֲמִיד הַלּוֹאָתוֹ עַל גַּב הַפְרוֹת - אָסוּר⁴¹, עַד שְׂיִהְיֶה לוֹ פְרוֹת. הָיָה לְלוֹה חֲטִים, וְעֵשֶׂה הַלּוֹאָתוֹ עָלָיו חֲטִים, וְכֵן אַחַר זְמַן וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי חֲטִים, שְׂאֵנִי רוֹצֵה לְמַכְרֵן וְלְקַח בְּדַמְיֵהֵן יֵין; אָמַר לוֹ: צֵא וְעֵשֶׂה אוֹתָן עָלַי יֵין כְּשֵׁעַר שְׂבִשׁוּק עִתָּה: אִם יֵשׁ לוֹ יֵין - הָרִי זֶה מִתָּר, וְנִעֲשִׂית הַלּוֹאָתוֹ אֲצִלוֹ יֵין; וְאִם אִין לוֹ יֵין - אָסוּר. הָרִי שְׂלֵא הָיָה לוֹ⁴², וְעַבְר וְהִחְזִירוֹ⁴³ הַהַלּוֹאָה פְרוֹת, אִף עַל פִּי שְׂקָנָה פְרוֹת אַחַר כֵּן - אִינוּ חָיִב לִתֵּן לוֹ פְרוֹת, אֲלֵא נּוֹתֵן לוֹ מְעוֹת שְׂהַלּוֹהוּ⁴⁴.

(35) שם סג. (36) כלומר, אם יש לו סאה פוסק עימו על סאה ולא על יותר שאין המוכר כלווה, שנתבאר (בהלכה ב) "יש לו סאה לווה עליה כמה סאין", שלא אמרו כן אלא מתוך הטעם שאנו רואים כאילו לווה סאה כנגד סאה ונמצא שיש לו שתיים, וטעם זה אינו שייך במוכר, מפני שמשעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מלהשאירו ביד מלוה אחר הפרעון, הואיל ואין השטר כשר לגבות בו מן הנכסים המשועבדים, כמבואר בסמוך (שם בר"ף, ובמלחמות ה' להרמב"ן). (35) שמה פרעו אביהם. אבל אם ברי שלא פרע, כגון ע"פ אחד משלשה דברים שיתבאר (לקמן הלכה 1) - גובה כמלוה על-פה (כסף-משנה). (36) כמלוה על-פה, כמבואר להלן הלכה ד.

ד. **כָּל מַלְוָה בְּשֵׁטֶר**³⁷ - גֹּבֵה אֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין וּמִן הַלְקוּחוֹת³⁸, כְּמוֹ שֵׁתִבְאָר³⁹; וּמַלְוָה עַל פֶּה - גֹּבֵה אֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין⁴⁰, וְאֵינוֹ גֹּבֵה אֹתָהּ מִן הַלְקוּחוֹת⁴¹. לְפִי שְׂאִין לָהּ⁴² קוֹל, לְפִיכֶךָ לֹא יִטְרַף בָּהּ⁴³. אֲבָל מַלְוָה שֶׁבְּשֵׁטֶר - קוֹל יֵשׁ לָהּ, וְהַלּוֹקֶת הַפְּסִיד עַל עֲצָמוֹ שְׂאֵל⁴⁴ שְׂאֵל עַד שְׂיַדַע שְׁנֹכְסֵיו שֶׁל זֶה מְשַׁעֲבָדִין בְּמַלְוָה שְׁעָלָיו; שֶׁפֶל נֹכְסֵי הַלּוֹה תַּחַת שֶׁעֲבָדוֹ הַמַּלְוָה מִן הַתּוֹרָה⁴⁵.

(37) לרבות גם שאין אחריות נכסים מפורשת בו. כמבואר בפ"ח מהלכות גזילה ואבידה ה' א, "שאחריות שלא נתפרשה בשטר - טעות-סופר היא, בין בשטרי הלוואה בין בשטרי מקח וממכר". (38) שקנו מן הלוה לאחר שלוה, ונשתעבדו נכסיו למלוה. (39) להלן פרק יח. (40) שכבר נשתעבדו הנכסים בחיי אביהם (קידושין יג: ועיין ב"ב קעו. ובר"ף שם). (41) מתקנת חכמים. (42) למלוה על-פה קול, שכל הלווה - בניצנעא לווה. (43) משום הפסד לקוחות, שאין יכולים להזהר בדבר, שאין יודע לכל. (44) חקר בדבר. (45) שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה" - והוא-הדין מקרקעין (רשב"ם ב"ב שם) אלא משום הפסד לקוחות, אמרו חכמים מלוה על-פה אינו גובה מן הלקוחות כמבואר למעלה - ובשטר העמידוהו על של תורה, כעולא בבבא-בבא בתרא קעה: "דברי תורה, אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על-פה גובה מנכסים משועבדים, מאי טעמא שיעבודא דאורייתא, ואלא מה טעם אמרו: מלוה על-פה אינו גובה אלא מנכסים בני חורין, משום פסידא דלקוחות וכו'".

ה. **הַמּוֹכֵר שְׂדֵהוּ בְּעֵדִים**⁴⁶, וְיִצְאָת מִתַּחַת יְדֵי הַלּוֹקֶת⁴⁷, אֵף עַל פִּי שְׂאִין שֶׁם שֵׁטֶר⁴⁸ בְּיַד הַלּוֹקֶת - הַרִי זֶה חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִנְּכָסִים מְשַׁעֲבָדִים⁴⁹, כְּמוֹ שֵׁתִבְאָר⁵⁰; שֶׁפֶל הַמּוֹכֵר - בְּפֶרֶה־סֵיא מוֹכְרוֹ⁵¹, וְקוֹל יֵשׁ לָהּ⁵².

(46) שם מא: (47) בעל-חוב של מוכר הוציא אותה מידו. (48) שטר מכר. (49) שמכרם או שעבדם אחר מכירת שדה זו. (50) להלן פרק כא, הלכה א. (51) כדי שיקפצו עליו קונים - ויוסיפו במקח. (52) והלוקח השני שלא נזהר - הפסיד על עצמו (שם).

ו. **אֵין הַתְּלוּאָה שְׁעַל פֶּה נִגְבֵּית מִן הַיּוֹרְשִׁין אֲלָא בְּאֶחָד מִשְׁלֹשָׁה דְּכָרִים אֵלוֹ: כְּשִׁתִּיב מוֹדָה בָּהּ, וְצִוָּה בְּחֵלְיָהּ⁵³ שְׂיֵשׁ לְפָלוֹנִי עָלָיו חוֹב עֲדִין. או שְׁהִיתָה הַתְּלוּאָה לְזִמְן, וְלֹא הִגִּיעַ זְמַן לְפָרְעָה, וְחִזְקָה הִיא שְׂאִין אָדָם פּוֹרַע בְּתוֹף זְמַנּוֹ⁵⁴. או שְׁנִדְהוּהוּ⁵⁵ עַד**

שיצטרך לפרעו בעדים (בכת"י תימן: עדות על-פה, מלוה בשטר). (13) ב"ב מ. סנהדרין כט: (14) כתבו ותנו. (15) אם עדיין עומד בדיבורו. (16) בקנין חליפין (עיין פרק ה מהלכות מכירה הל' ה) על שעבוד נכסיו לפרעון ההלוואה, וגובה מן הלקוחות אפילו לא נכתב השטר (עיין שו"ע חו"מ סימן לט, א. ובבית יוסף שם על ה'טור'). (17) שכשם שמייפה כוחו בקנין - כך, מן הסתם, ייפה כוחו לענין כתיבה (ב"ב מ. וברשב"ם). (18) לפני הנתניה, לפי ש"אין לאחר קנין כלום" (כתובות נה.).

ב. **לֹה שֶׁפֶתַב שֵׁטֶר**¹⁹ בְּכֶתֶב יָדוֹ²⁰, וְהַעֲדֵי בּוֹ עֵדִים²¹, וְנָתַנוּ לְמַלְוָה - הַרִי זֶה שֵׁטֶר בְּשֵׁטֶר²². וְכֵן אִם כָּתַב שֵׁטֶר אֵף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ עֵדִים²³, וְנָתַנוּ לְמַלְוָה בְּפִי עֵדִים²⁴ - הַרִי זֶה מַלְוָה בְּשֵׁטֶר²⁵. וְהוּא שְׁהִיָּה כָּתַב שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְהַזְדַּיֵּף²⁶, וְיִקְרָאוּ אוֹתוֹ הַעֲדִים שְׁנֹמְסֵר בְּפִנְיָהּ²⁷. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוּנִים²⁸ שֶׁהוֹרָה, שְׁצַרְיָה לְאִמֵר לְעֵדִים שְׁמִסְרוּ בְּפִנְיָהֶם: הַתָּמוּ וְהַעֲדוּ²⁹ שְׁנֹמְסֵר בְּפִנְיָכֶם³⁰.

(19) הודאה. (20) כגון: אני פלוני בן פלוני הבא על החתום מודה שאני חייב . . . (ראה 'טור' ושו"ע סי' סט, א). (21) על תוכנו - לא לקיום החתימה, שכתב-ידו הוא (ש"ך סי' ס"ק ח). (22) גיטין פו. (עיין הגר"א סי' מ ס"ק ו, רבית יוסף וסמ"ע סי' סט ס"ק טו). (23) עדי חתימה. (24) עדי מסירה. (25) גיטין פ: כשמואל. האומר: הלכה כרבי אלעזר (עדי מסירה כרתי) אף בשטרות. (26) שם כב: "לא הכשיר ר"א (כתב המזדיף) אלא כגיטין, אבל בשאר שטרות אלא, דכתיב (ירמיה לב, יד) ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים" ("גזירת הכתוב הוא בשטרות שאינם כשרים אלא אם הם ראויים לעמוד ימים רבים" - ר"י ב'תוספות' שם, ד"ה אבל). (27) שאם לא יקראוהו בפניהם, על מה הם מעידים לאחר זמן (שם יא:). (28) רב שרירא ורב האי (מגיד-משנה) ע"פ ב"ב קעו. (הגר"א סימן מ, ס"ק יב). (29) חתמו או העידו. כלומר, כתבו העדתכם בשטר נפרד, לא על של ההודאה וחתמו, או - אם אינם יודעים לחתום - העידו על כך בעל-פה בפני ב"ד (תשב"ץ, הובא בכסף-משנה, וכהבנת הלחם-משנה). (30) כדי שיצא לזה קול (שיתפרסם הדבר), וכשאינו אומר להם - אינם מעידים וכותבים אם כי רשאים הם, ואין לו קול (מגיד-משנה).

ג. **הוֹצִיא עָלָיו כָּתַב יָדוֹ**³¹ שֶׁהוּא תָּיֵב לוֹ, וְאֵין שֶׁם עֵדִים, אֵף עַל פִּי שֶׁהִחֲזִיק³² כָּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין - הַרִי זֶה כְּמַלְוָה עַל פֶּה³³ לְכָל דְּבָר. וְאִם טָעַן שֶׁפָּרַע - נִשְׁבַּע הַסֵּת וּנְפִטָר³⁴. וְאֵינוֹ גֹּבֵה בְּכֶתֶב זֶה לֹא מִן הַיּוֹרְשִׁין³⁵ וְלֹא מִן הַלְקוּחוֹת³⁶.

(31) ב"ב קעה: במשנה. (32) נתקיים בב"ד שכתב-ידו הוא. (33) שאין הקיום של ב"ד - אישור על תוכנו, אלא על הכתיבה שכתב-ידו הוא (שם קעו. בגמ'). (34) אם כי השטר ביד המלוה - אין המלוה יכול לטעון: "שטרך בידי מאי בעי" (למה שטרך אצלי) מפני שאין הלוה נזהר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דבר שבוודאי אינו שייך אצל הקב"ה, וממילא אין כל סיבה לדחות ח"ו את הפדיה מהגלות, ובפרט שגם "שכינתא בגלותא" ולשם מה לעכב את הגאולה?
(על פי י"ח מלכות' ספר משפטים, סימן י', מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

53) קודם מיתתו (שם קעד:). (54) שם ה: כריש לקיש שאמר: ואפילו מיתמי. (55) על סירובו לפרוע (שם קעד:). (56) בין גדולים בין קטנים (עיין להלן פי"ד, א ובמגיד-משנה). (57) שהרי הוברר שעדיין לא נפרע (שם ה:). (58) אביהם בהיותו בחיים, ואילו היה בחיים היה טוען פרעתי - והיה נאמן. (59) ואנו טוענים בשביל יתומים - כל טענה שאביהם היה נאמן בה. (60) למעלה הלכה ג.

ז. לֹוֹה שְׂאִין לוֹ מִטְּלָטְלִין⁶¹ וַיֵּשׁ לוֹ קַרְקַע: אִם נֹדַע לְבֵית דִּין שְׁתּוֹלָה מְעוֹתָיו בְּיַד אַחֲרִים⁶² - פּוֹפִין אוֹתוֹ לְמַפְרֵי⁶³ וְלִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ; וְאִם לֹא נֹדַע לָהֶם דְּבַר זֶה - מִתְּרִמִּין⁶⁴ עַל מֵי שְׂרִיעַ לוֹ מִטְּלָטְלִין וְלֹא יִבְיֵאֵם, וְאַחַר כֵּן יוֹרְדִין לְבִינוֹנִית שְׂפִנְכָסִיו וּמַגְבִּין לְבַעַל חוֹבוֹ, כְּמוֹ שְׂתִתְבָּאֵר⁶⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?⁶⁶ בְּזִמְן שְׁנַפְרְעִין מִן הַלֹוֹה עֲצָמוֹ; אֲבָל הֵבֵא לְפָרַע מִן הַיּוֹרֵשׁ, בֵּין קָטָן בֵּין גְּדוֹל - לֹא יִפְרַע מִן הַמִּטְּלָטְלִין, אֲפִלּוֹ הֵיוּ מְפָקְדִין אוֹ מְלוֹה אֲצֵל אַחֲרִים⁶⁷; שְׁהַמִּטְּלָטְלִין⁶⁸ אֵינָן תַּחַת שְׁעָבֵד בְּעַל חוֹב מִן הַתּוֹרָה⁶⁹.

61) האומר: שאין לו ממון או מטלטלין ורוצה להגבות לבעל-חובו מן הקרקע - ומצד הדין מטלטלין קודמים לגבייה מן הקרקע כמבואר (למעלה ס"א, הל' ד. וראה בבאורנו שם). (62) להבריח מן המלוה. (63) לטרוח ולמכור הקרקע - ופרוע לבעל-חובו במעות. (64) מתקנת הגאונים (ראה באורנו למעלה פ"א הערה כג). (65) להלן פי"ט, א. שמתקנת חכמים - בעל-חוב דינו כבינונית. (66) שגובה מן המטלטלין. (67) ועדיין לא באו לרשות היתומים (כתובות פד: כרבי עקיבא). (68) של יתומים. (69) שם, כי בעוד הלווה קיים - גובה אפי' מגלימא דעל כתפיה (מהמעיל שעל כתפיו) שהרי לו הלוה מעותיו, ונשתעבד, והתורה אמרה: יבוא שליח ב"ד ויטול משכונו, שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבט החוצה". אבל כשמת הלוה, מה לו עם היתומים? הרי לא לוו ממנו ולא נשתעבדו לו. אבל קרקעות שירשו - כבר נשתעבדו למלוה מחיים מדין ערב, שנכסיו של אדם הם ערבי, ועליהם סמך המלוה כשהלוהו, אבל מטלטלין - אפילו דין ערב אין להם, שהרי לא עליהם סמך המלוה, הואיל וביד הלוה להצניעם ולאבדם (ע"פ רש"י ב"מ סו:). ומתקנת הגאונים שבעל-חוב גובה מן המטלטלין, כמו שיתבאר לקמן הלכה יא.

ח. מְצוּהָ⁷⁰ עַל הַיְתוּמִין לְפָרַע חוֹב אֲבִיהֶן מִן הַמִּטְּלָטְלִין שְׁהֵנִית⁷¹. וְאִם לֹא רָצָה הַיּוֹרֵשׁ לָתֵן - אֵין

שְׂתִתְּן וּמַת בְּגִדָיו. פֶּל אֵלוֹ גּוֹבִין מִן הַיּוֹרְשִׁין⁵⁶ פֶּלֵא שְׂבוּעָה⁵⁷. אֲבָל אִם בָּאוּ עֲדִים שְׁהִיָּה חֵיב לָזֶה מְנָה, אוּ כְּפִנְיֵנו הַלְוָהוּ - אֵינוֹ גּוֹבֵה מִן הַיּוֹרֵשׁ פֶּלֵאם, שְׂמָא פְּרַעוּ⁵⁸; שְׁהַמְלוֹה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֲדִים⁵⁹ - אֵין צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֲדִים. וְכֵן אִם מוֹצִיא פְתָב יַד אֲבִיהֶן שְׁהוּא חֵיב לוֹ - אֵינוֹ גּוֹבֵה בּוֹ פֶּלֵאם, כְּמוֹ שְׂבִאֲרָנוֹ⁶⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"חֻזְקָה הִיא שְׂאִין אָדָם פּוֹרַע בְּתוֹךְ זְמָנוֹ".

והוא דעת ריש לקיש, אבל אביי ורבא סוברים שלפעמים מזדמנים לאדם מעות קודם זמן הפירעון, ורוצה לשלם כדי שלא יטרידו אותו.

ומודים אביי ורבא לריש לקיש שבמקום שעדיין לא הגיע זמן החיוב, יש חזקה ש"אין אדם פורע תוך זמנו" כגון אם השכיר בית שאינו נאמן לומר פרעתוך תוך זמנו, כי השוכר חושש שלא יבוא לידי חיוב כלל אם יפול הבית או ביתו של המשכיר עצמו ויוציאו מבית זה ולא יבוא לידי חיוב כלל.

ועל-דרך-זה בפדיון הבן, שאם מת האב הרי בנו בחזקת שלא נפדה, שמאחר ולא נתחייב עדיין, חושש שמא ימות הבן ולא יבוא לידי חיוב כלל, וממילא אינו פורע קודם זמן החיוב.

מה-שאין-כן במלווה, כיון שנתייב בשעת ההלוואה ונשתעבדו נכסיו מיד, סוברים אביי ורבא שאדם עשוי לפרוע תוך זמנו.

החזקה שאין אדם פורע תוך זמנו, קשורה גם למלווה. שהרי הדין בצדקה הוא שצריך ליתן לפני בסבר פנים יפות, והלא הלוואה גם היא גמ"ח ואין המלווה יכול לדרוש ההלוואה תוך זמנו היפך ההנהגה של סבר פנים יפות. ובנוסף, הרי גם לאחר זמנו אם יודע שאין לו לפרוע אסור לנוגשו, ולא עוד אלא ש"אסור לאדם להראות עצמו לבעל חובו בזמן שידוע שאין לו, אפילו לעבור לפניו שלא יפחידו או יכלימו אע"פ שאינו תובעו" ומובן שגם המלווה אינו תובע חובו תוך זמנו. בנוגע ל"חיוב" של הקב"ה לפדות את בנו בכורו ישראל מהגלות, הנה נאמר "זכו אחישנה", ולכאורה הרי "מה שהקב"ה עושה, הוא מצוה לישראל לעשות", ומדוע יפרע הקב"ה "חובו" תוך זמנו.

והביאור בזה: כיון שבנוגע לפדיון הבן, הסיבה שאין לחשוש שמא פדאו אביו היא מפני שיש מקום לחשוש שמא לא יגיע לזמן החיוב, הרי כאן לא שייך סיבה זו ובוודאי שהקב"ה "חייב" כביכול לפדות את בנו ישראל מהגלות. וגם לריש לקיש, הסיבה שאין אדם פורע תוך זמנו היא כיון שגילה דעתו שלא יוכל לפרוע תוך זמנו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לבעל-חוב של אביהם? ותירצו, שקרקע הוא תחת שעבוד מלא, שאם ימכור אותו יבוא בעל-חוב ויטרוף מן הלוקח, אבל מטלטלין שאם ימכרם המלוה אין בעל-חוב גובה אותם, אין שעבודם שעבוד גמור, וחוב שהניח להם אביהם - דינו כמטלטלין).

י. ראובן⁸⁵ שמכר שדה לשמעון באחריות⁸⁶, וזקף שמעון דמי השדה עליו מלוה לראובן, ומת ראובן⁸⁷, וכא בעל חוב של ראובן לטרוף משמעון השדה, ופיסו שמעון במעות⁸⁸ והלך לו - הדין נותן, שיבואו יורשי ראובן ויתבעו שמעון במלוה שזקף עליו, שהרי⁸⁹ אינה משעבדת לבעל חוב של ראובן⁹⁰. לפיכך⁹¹, אם היה שמעון פתח - נותן להן הקרקע שלקח מראובן⁹² במלוה⁹³ שזקף על עצמו, וחוזר וטורף אותה מהן⁹⁴ מפני המעות שנתן לבעל חוב של ראובן כדי שלא יטרוף אותה ממנו, שהרי באחריות לקחה מראובן⁹⁵.

(85 כתובות צב. 86) שאם יטרוף אותו בעל-חוב בדין - יחזיר לו מעותיו. (87) ולא הניח נכסי דלא נידי בני חורין (קרקעות שלא נמכרו ולא נשתעבדו). (88) בחוב של דמי השדה שחייב ליתומים. (89) חוב זה של דמי הקרקע. (90) כמבואר למעלה (הלכה ז) - כלומר, ולא היה לך לפייס בעל-חוב של אבינו בדמי השדה, שהרי מעות אלו שירשנו מאבינו, אינן משועבדות לבעל-חוב. (91) שם. (92) לא דוקא - והוא הדין כל קרקע שהוא, ואע"פ שאין מגבים מן הקרקע כשיש ללוה מטלטלין - כאן מגבים, כדי שלא יפסיד שמעון (מגיד-משנה, וכן כתוב בהגהות מיימוניות). (93) בתור פרועון החוב. (94) כמבואר למעלה (הלכה ט) שבעל-חוב גובה מן הקרקע שגבו יתומים (ועיין מגיד-משנה והגהות מיימוניות). (95) אביהם, ובדין חוזר על היתומים.

יא. כבר תקנו גאונים האחרונים⁹⁶ בלם, שיהיה בעל חוב גובה מטלטלין מן היורשין⁹⁷. וכן דנין ושראל בכל בית דין שבעולם. אכל במערב⁹⁸ היו פותחין בשטרי חובות: שיש לגבות מן הקרקע ומן המטלטלין בין בחייו בין אחר מותו; ונמצא גובה על⁹⁹ תנאי זה¹⁰⁰ יותר מן התקנה¹⁰¹. וסיג גדול עשו¹⁰² בדבר. שפא לא ידע הל'ה בתקנה זו¹⁰³, ונמצא קמון יתומים יוצא שלא בדין¹⁰⁴. שאין פת בתקנת אחרונים¹⁰⁵ לחיב בה יתומים¹⁰⁶.

(96) בימי רב הונא הלוי גאון בר מר בר יצחק (ראה אוצר הגאונים כתובות, מעמוד 210 ואילך). (97) שכיום, רוב בני אדם, עיקר מסחרם במטלטלין, ובעל-חוב סומך עליהם (ראה מגיד-משנה, פרק טז מהלכות אישות הלכה ח). (98) צפון אפריקה. (99) בכת"י תימן: לפי. (100) שכל תנאי, בדבר שבממון, אפילו על מה שכתוב בתורה - קיים, כמבואר בפ"ב מהלכות שכירות הלכה ט. (101) שעל-פי התקנה, אינו גובה מטלטלין של יתומים אלא כשאינו להם

כופין אותו⁷². ואם תפס בעל חוב מחיים⁷³ - גובה מהן. טען שמחיים תפסו, והיורש טען שאחר מיתה תפס - על היורש להביא ראיה⁷⁴; או⁷⁵ לשבע המלוה⁷⁶ שפך וכן הוא חב לו, ויכול לטען עד כדי דמיהן⁷⁷, ויכול בשבועתו שמחיים תפס. היו הדברים שתפס שטרות⁷⁸, וטען שהן משכון⁷⁹ בדין⁸⁰ על חובו ושמחיים תפס - על המלוה להביא ראיה שמחיים תפס. ואם לא הביא ראיה - יחזיר ליורשים; מפני שאינו טוען לקנות גופם⁸¹, אלא לראיה שבהן⁸².

(70) כלומר, אם כי מן הדין המטלטלין אינם תחת שיעבוד - מצוה על היתומים, משום כבוד אביהם, לפרוע (בכא-בתרא קנז). (71) שהורישם, אבל משלהם - אין עליהם מצוה, כמבואר בקידושין (לב). כיבוד (מצות כיבוד אב) - משל אב (ע"פ בכא-בתרא שם, מגיד-משנה. "הגהות אשרי" כתובות, פרק הכותב). (72) כדי לקיים מצות כיבוד, ש"כל מצוה שמתן שכרה בצדה (שהתורה מודיעה שכן המצוה, כגון בכיבוד אב שנאמר בה "למען יאריכון ימיך") אין בית-דין של מטה מזהירים עליה" להכריח את המסרבים, כמבואר בחולין קי: (טור"י ס"ו קז). (73) בהיות אביהם בחיים, ועדיין לא זכו בהם היתומים (כתובות פד:). (74) שמתוך שיכול לטעון: לקוחה היא בידי - נאמן גם לטעון: מחיים תפסתי, ועל היורש להביא ראיה שלאחר מיתה תפס (גמרא שם). (75) אם אין עדים - ליורש. (76) בנקיטת חפץ - כדרך כל הנשבעים ונוטלים (ראה לקמן פי"ג הלכה ג). (77) של החפץ שתפס, שאילו רצה אומר לקוח הוא בידי. (78) שטרי חוב על אחרים (שם פה. בעובדא ד'היהא איתתא"). (79) רי"ף שם. (80) ונתבאר למעלה (פי"ג הלכה ה), שאין המשכון נעשה מטלטלין אצל בניו. (81) וגם אם טען כך - אינו נאמן, שהרי ב"ד אומרים לו: הבא שטר מכו, כמבואר (בפ"ו מהלכות מכירה הל' י"א) "שאינו שטר חוב נקנה במסירת השטר לידו, שלא מסר לו אלא הראיה שבו, ואין הראיה נתפסת ביד. וכיצד יקנה השטר? שיכתוב לו המקנה: קנה שטר פלוני . . . וימסור לו השטר (=שטר החוב) - ונמצא שנקנה בכתיבה ומסירה" (רי"ף שם, ועיין מגיד-משנה, ולקמן פט"ז הל' ז). (82) ואין הראיה נתפסת ביד (ועיין לחם-משנה, וצ"ע).

ט. יתומים שגבו קרקע בחוב שהיה לאביהן אצל אחרים - יש לבעל חוב של אביהם לחזר ולגבות אותה מהן⁸³; שהרי קרקע זו של אביהם היא⁸⁴.

(83) אם כי החוב עצמו אינו תחת שיעבודו של בעל-חוב (פסחים לא.). (84) כלומר, מנכסים שהיו תחת שיעבוד של אביהם, וכשם שהיא תחת שיעבוד של אביהם - כך היא תחת שיעבוד של בעל-חוב של אביהם, כמבואר למעלה (פ"ב הלכה ו): "ראובן שהיה חייב לשמעון מאה, ולוי חייב לראובן מאה, מוציאין מלוי ונותנין לשמעון" (ב'תוספות' שם שאלו: למה אין אומרים כן בחוב שיש לאביהם על אחרים ולא גבו קרקע? והלא גם החוב עצמו משועבד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. היתה המלוה רבית⁶ של עובד פוכבים⁷, שהרי הרבית אוכלת פנכסיהן - מעמידין להם אפטרופוס, ונזקקין לנכסיהן ומוכרין ופורעין החוב. וכן אשה שתבעה כתבתה⁸, בין אלמנה בין גרושה - מעמידים להם אפטרופוס ונזקקין, משום חן האשה, כדי שיהיה לה כלום שתנשא בו האשה לאחר. לפיכך, אם קפצה האשה ונשאת, ואחר כך באת לתבע כתבתה מנכסי יתומים - אין נזקקין לה עד שיגדלו היתומים; שהרי אין לה מזונות⁹, והרי נשאת¹⁰.

(6) הלוואה שנושאת רבית. (7) מן הגוי, וקיבל עליו לרדן בדיני ישראל שלא יתבע מן היתומים עד שיגדלו (ערכין כב.). (8) שם, כרבי יוחנן. ובטעם הדבר - נאמרו בגמרא שתי לשונות. ללשון אחד, הטעם הוא משום מזונות (שכל זמן שאינה גובה כתובתה ניונת מנכסי היתומים, כמבואר בריש פרק יח מהלכות אישות, ונמצא היתומים מפסידים). וללשון שני, הטעם הוא משום חינא (=חן), כלומר כדי שיהיו לה מעות ותמצא חן בעיני גברים לישא אותה (כפירוש הרי"ף בכתובות, פרק אלמנה ניונת). וההבדל שבין הלשונות הוא: ללשון ראשון, אין נזקקים אלא לאלמנה. אבל לגרושה, מכיון שאינה ניונת מנכסי יתומים - אין נזקקים לפרעון כתובתה. ואילו ללשון שני, אף לגרושה נזקקים. ורבינו מביא שני הטעמים בהמשך ההלכה. נראה שהוא מפרש, שלשון שני אינו חולק על הטעם של מזונות אלא שהוא מוסיף, שאף חן האשה מהווה סיבה להזקק לגביית כתובתה (כסף-משנה). (9) כמבואר בהל' אישות הנ"ל: ומשתתארס האלמנה - אבדה מזונותיה. (10) כלומר, ואין גם הטעם של חן.

ד. הורו מקצת הגאונים: שאם היו הנכסים פגוד הפתבה בלבד או פחותים ממנה - אין נזקקין לה. שהרי אין פאן זכות¹¹ ליתומים. שלא אמרו: נזקקין לנכסי יתומים להפרע מהן הפתבה, אלא כדי שלא יפחתו הנכסים מחמת המזונות¹²; וזאת, הואיל והיא נוטלת הפל - מה זכות יש ליתומים הקטנים בדבר זה עד שנוזקקין לה? ולא חשו לחן האשה¹³.

(11) טובה, רווח. (12) כלשון ראשון שהבאנו למעלה (ראה הערה ז). (13) משפט זה "ולא חשו לחן האשה", הוא לשון הסתייגות מהוראה הנ"ל, כלומר - ולא כיוונו יפה הגאונים בהוראתם, שכן לא חשו לטעם של לשון שני "משום חינא". ולדעת רבינו יש לפסוק בלשון זה ונזקקים לפרעון כתובתה, אף כשאין הנכסים עורפים על הכתובה (מגיד-משנה).

ה. צנה המורישין¹⁴ ואמר: תנו מנה¹⁵ לפלוני - נזקקין, אחר שמעמידין להן אפטרופוס¹⁶ לטען טענתם. אמר: תנו מנה זה לפלוני או שדה זו לפלוני - נוהגין, ואין צריכים להעמיד להן אפטרופוס¹⁷.

קרקע, אבל לפי התנאי גובה אפילו כשיש להם קרקע (מגיד-משנה). (102) כלומר, שיש עוד תועלת חשובה בתנאי זה, נוסף על התקנה (מגיד-משנה). והשווה הלכות אישות שם: "ודבר זה תיקון גדול הוא, ואנשים גדולים ונבונים הנהיגו דבר זה כו' ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלין בתנאי זה ולא בתקנת אחרונים". (103) של הגאונים. (104) מכיון שלא ידע בתקנה זו - לא שיעבד מטלטליו על-מנת שיגבר מהם לאחר מותו. ומה שקרא לזה "סייג", ומשמעו שזה כעין לפנים משורת הדין, מפני שמצד הדין - בעל-חוב (אפילו במלוה על-פה) גובה מן המטלטלין על יסוד תקנת הגאונים (וכן המנהג) אפילו לא כתב, מתוך ההנחה שכל אדם יודע תקנה זו ושיעבד כל נכסיו אפילו המטלטלין. ואף-על-פי-כן ראו גאוני המערב לתקן, מתוך החשש שמא לא ידע - אם כי רחוק הוא - שיתנה על כך בפירוש (ע"פ דברי הריב"ש המובאים בכסף-משנה כאן). (105) שעמדו לאחר חתימת התלמוד. (106) ולדון בה אף במקומות שלא פשטה - כאילו פשטה, כדרך שאנו אומרים בתקנת הסנהדרין הגדולה (ע"פ דברי רבינו בהל' אישות שם ה"ט. והשווה דברי רבינו בהקדמה (ל'משנה תורה): "והיות ב"ד של אותה מדינה (שעמד אחר התלמוד) יחידים, ובית-דין הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים. . . לפיכך אין כופין מדינה זו לנהוג כמנהג מדינה אחרת. . .").

פְּרָק שְׁנַיִם עָשָׂר

(1) מבאר דין כיצד נפרעים מן היתומים ומתי נזקקים לנכסיהם, ודין קטן שתקף בעבדיו או בשדה של חברו, ודין קרקע שהוא בחזקת יתומים ובא אחד וטען שלקחה מאביהם, ודין שום היתומים והכרזה שעושים בית דין.

א. אין נפרעין² מן היתורשין אלא אם כן היו גדולים, אבל יורשין קטנים³ - אין נפרעין מהן שטר חוב.

(2) ע"פ בבא-בבא קעד, וערכין כב. דברי רבינו בהלכה זו הם בשטר חוב, וכשאין בו אחד משלושת הדברים שהזכירם רבינו למעלה פרק יא הלכה ו. ובמקרה זה שונה דין יתומים גדולים מקטנים. אבל במקום שיש בו אחד מהדברים הנ"ל - גובה אף מיורשים קטנים, לא יהיה גרוע מלוה בשטר - ממלוה בעל-פה (מגיד-משנה וכסף-משנה, וכן יוצא מדברי רבינו בפירושו לערכין פרק ששי). (3) "בעודם קטנים, שאינם בני שלוש עשרה שנה" (שו"ע חו"מ סי' קח סעיף ג).

ב. ואפלו⁴ היה בו פל תנאי⁵ שבועולם - לא יפרע בו המלוה כלום עד שיגדלו היתומים; שקמא יש להן ראיה ששוברין בו את השטר.

(4) משפט זה מקושר עם סופה של ההלכה הקודמת, וציון ההלכה "ב" אינו במקומו. וכבר העיר על כך בעל 'מרכבת המשנה'. (5) כגון נאמנות (ראה להלן פרק טו), לפי שאפשר לבטל התנאים, וחוששים אנו שמא בוטלו, וקטנים אינם יכולים להוכיח את הביטול (מגיד-משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְבַקֵּר לוֹ³². וּבִשְׁעָה שֶׁמִּכְרִיזִין - מִסִּימִים אֶת הַשָּׂדֶה בַּמְצִרְיָה³³, וּמוֹדִיעִין בָּמָּה יָפָה³⁴, וּבִכְמָה הַיָּא שׁוּמָה³⁵, וּמִפְנֵי מָה רוֹצִים לְמַכְרָהּ, אִם לְהַגְבוֹת פֶּעַל חוֹב³⁶ אוֹ לְכַתְּבַת אִשָּׁה; לְפִי שֵׁישׁ מִי שֶׁרוֹצֶה לְתַן לְבַעַל חוֹב, וְיֵשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַגְבוֹת לְאִשָּׁה³⁷.

30 ערכין כא: (31) כלומר, או כל ימי שני וחמישי במשך ששים יום, שהם שמונה עשרה ימי הכרזה, כי ההכרזה בימי שני וחמישי שהם ימי ישיבת בית-דין, ורכים באים לפנייהם לדון - שקולה כהכרות שלושים יום רצופים. (32) לבדוק את השדה, טיבה וערכה. (33) מודיעים את גבולותיה המדויקים. (34) כך וכך פירות היא עושה. (35) בכך וכך שמו אותה בית-דין. (36) לפי שאינו מקפיד על טיב המעות, והוא נוטל אפילו מעות שבוורות וחסרות (גמרא ורש"י שם). (37) לפי שהיא מסכימה לקבל את מחיר השדה אף בתשלומים (שם).

ט. וּבִשְׁכֹּחֲתֵבִין הָאֲדֻרְכָתָא³⁸ עַל נְכָסֵי יְתוּמִים, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטָנִים - פּוֹתְבִין בָּהּ; וְהִפְרַנוּ שְׁהַנְּכָסִים הָאֵלוֹ³⁹ הֵן שֶׁל פְּלוּנֵי הַמַּת. וְאִם לֹא פְתָבוּ כָף - הָרִי אֲדֻרְכָתָא זוֹ פְסוּלָה⁴⁰, וְאִין אוֹכְלִין בָּהּ פְרוֹת אֶפְלוֹ לְאַחַר שֶׁשְׁלְמוּ הַהֲכָרוֹת⁴¹.

38) פסק דין המרשה את התובע לגבות מנכסי הנתבע בכל אשר ימצאו (רש"י כתובות קד: וראה להלן פכ"ב). 39) שעליהם אנו נותנים אדרכתא זו. (40) שם. 41) שמשעה זו התובע אוכל פירות השדה, כמבואר לקמן פכ"ב הלכה יב. אולם כאן שהאדרכתא פסולה, הרי ההכרזה נעשית על יסוד האדרכתא בטעות היו, ולפיכך לא זכה עדיין התובע בפירותיה - עד שירד לתוך השדה (רש"י שם).

י. בַּית דִּין שֶׁמִּכְרוּ שְׁלֹא בְהֲכָרְזָה - נִעְשׂוּ כְּמִי שֶׁטָעוּ בְּדָבָר מְשֻׁנֵּה⁴², וְהוֹזְרִים וּמוֹכְרִין בְּהֲכָרְזָה⁴³. וּבֵית דִּין שֶׁמִּכְרוּ - הָאֲתָרֵיהוֹן⁴⁴ עַל הִיתוּמִים⁴⁵.

42) בניגוד לדבר המפורש במשנה, והרי שנינו בערכין ריש פרק ו: "שום היתומים שלושים יום ומכריזין בוקר וערב", והטעה בדבר משנה - חזור (כתובות פד: ע"י"ש). 43) כמו שיתבאר (בפ"ו מהלכות סנהדרין ה"א) "שכל דיין שזן וטעה בדבר משנה - חזור הדין ומחזירין הדבר כשהיה, ודנים בו כהלכה". (44) על השדה, אם תמצא שאינה שלהם. (45) חזור הלוקח וגובה מהם (שם ק:).

יא. וּבֵית דִּין שֶׁהֲכָרִיזוּ פְּרָאוּי, וּבְדָקוּ יָפָה יָפָה, וְדָקְדְּקוּ בְּשׂוּמָא, אָף עַל פִּי שֶׁטָעוּ וּמְכָרוּ שְׁוָה מְנָה בְּמַאֲתִים אוֹ מַאֲתִים בְּמְנָה - הָרִי מְכָרְן קֲנִים⁴⁶. אֲבָל אִם לֹא בְּדָקוּ בְּשׂוּמָא⁴⁷, וְלֹא פְתָבוּ אֲגִרַת בִּקְרָת⁴⁸, שֶׁהַיָּא דִּקְדִּיק הַשּׂוּמָא וְהַהֲכָרְזָה, וְטָעוּ, וְהוֹתִירוּ שְׁתוֹת⁴⁹ אוֹ פְחָתוּ שְׁתוֹת⁵⁰ - מְכָרְן בְּטֵל; פְּחָתוּ מְשֻׁנּוֹת - מְכָרְן קֲנִים⁵¹. וְכַן אִם מְכָרוּ קְרַקְע פְּעַת שֶׁאִינוּ צְרִיכִין לְהִכְרִיז⁵² עָלֶיהָ, וְטָעוּ שְׁתוֹת אוֹ

14) ערכין שם. 15) ולא פירש אם כוונתו למנה צורי (מטבע של מדינת צור) שהוא מאה זוז, או למנה של מדינה שהוא שנים עשר זוז וחצי. 16) שיתדיין עם התובע ויטעון: שהמוריש התכוון למנה של מדינה, ובשדה סתם - יברר ליתומים חלק יפה. 17) כי לא יהיה לו לאפוטרופוס מה לטעון או להשתדל לטובת היתומים, שהרי פירש ואמר: זו (כמסקנה של רב אשי שם, ראה סמ"ע סי' ק"י ס"ק ט).

ו. נַמְצָאת קְרַקְע שֶׁאִינָה שְׁלֶהָן¹⁸, אָלָא טָעַן הַטוֹעֵן שֶׁהַיָּא גְזוּל בְּיַד מוֹרִישָׁן - נִזְקָקִין לְהָן, וּמְעַמְדִים לְהָן אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס לְטָעַן וְלָדוּן¹⁹; אִם נַמְצָאת גְּזוּלָה²⁰ - מְחַזְרִים אוֹתָהּ לְבַעַלְיָהּ. וְכֵן קָטַן שֶׁתִּקָּף בְּעַבְדֵי²¹ וְיָרַד לְתוֹף שָׂדֶה חֶבְרוֹ וּבְכַשָּׁה - אֵין אוֹמְרִין: נְמַתִּין לוֹ עַד שֶׁיִּגְדַּל²², אָלָא מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ, וְלִכְשֶׁיִּגְדַּל, אִם יֵשׁ לוֹ עַדִּים, יָבִיא עַבְדֵי²³.

18) ערכין שם, יצא ערעור על הקרקע שברשות היתומים שאינו שלהם, כלומר: של מורישם, שהיתה בידו בגזל. 19) להתדיין עם המערער. 20) כגון שהביא המערער עדים שהיא שלו, ובמקרה זה אין מעמידים להם אפוטרופוס, שכיון שיש עדים מצטמצמת טענת האפוטרופוס רק לאמיתות העדות "ואחזוקי סהדי בשיקרא, לא מחזיקינן" (אין אנו חושדים שהעדים משקרים), לפיכך מחזירים אותה לבעליה מיד (ע"פ נוסחת הגמרא שלפנינו, ולהרשב"א נוסחא אחרת בגמרא שם. מגיד-משנה). 21) בסיוע עבדיו (בבא-קמא קיב:). 22) שמא יש לו עדים שהקרקע שלו. 23) ויוציא את השדה ע"י בית-דין.

ז. קְרַקְע שֶׁהִתָּה בְּחֻזְקֵי קֲטָנִים²⁴, וּבֹא אַחַר וְטָעַן שֶׁהַיָּא לְקוּחָה²⁵ מִמוֹרִישָׁן, וְיֵשׁ לוֹ עַדִּים שֶׁהַחֲזִיק בָּהּ וְאִכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה²⁶ פְּחֵי אָבִיהֶן - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ עַד שֶׁיִּגְדַּל²⁷; שֶׁאֵין מְכָבְלִין²⁸ עַדִּים שְׁלֹא בָּפְנֵי פֶעַל דִּין, וְהַקְּטָן פָּאלוֹ אֵינוֹ עוֹמֵד פָּאן הוּא חֲשׁוֹב. אֲבָל אִם הוֹצִיא שְׁטַר שֶׁהַיָּא לְקוּחָה בְּיָדוֹ - הָרִי זֶה מְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטַר²⁹, וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ, אַחַר שֶׁמְעַמְדִים לְהֶם אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס.

24) וידוע הדבר שהיתה של אביהם, ואין מקום לטענת גזילה בידי המוריש (מגיד-משנה). 25) קנויה היא לו. 26) היינו, שאכל פירות הקרקע שלש שנים רצופות, ואביהם לא מחה בו (ע"ין להלן הלכות טוען ונטען מפ"א ואילך). 27) ב"ק שם. 28) שם. 29) כשם שמקיימים כל שטר אף שלא בפני בעל-דין, כמבואר להלן פ"ג מהלכות עדות הלכה יא. ודרך קיום (=אישור) שטרות, ביאר רבינו בהלכות עדות פרק ו הלכה ב.

ח. כִּשְׁנֹזְקִין בַּית דִּין לְנְכָסֵי יְתוּמִים לְמַפְר - שְׁמִין³⁰ אֶת הַקְּרַקְע, וְאַחַר כֵּן מְכָרִיזִין עָלֶיהָ שְׁלֵשִׁים יוֹם רְצוּפִין, אוֹ שְׁשִׁים יוֹם שְׁנֵי וְחִמִּישִׁין³¹. וּמְכָרִיזִים בַּבִּקְרָ וּבְעֵרֶב, בַּשְּׁעַת הַכֶּנֶסֶת פּוֹעֵלִים וּבַשְּׁעַת הוֹצָאת פּוֹעֵלִין, וְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לְקַנּוֹת - יוֹלִיף הַפּוֹעֵלִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מאשר שנכסים אלו נמכרו לאחר שדקדקו בשומא והכרזה כמשפט (ראה פיהמ"ש לרבינו שם). (49) כגון שמכרו שוה חמש מאות - בשש, או שוה שש מאות - בשבע (השווה רבינו פ"ב מהלכות מכירה ה"ב, וראה מגיד-משנה שם). (50) שוה שש מאות - בחמש, או שבע מאות - בשש. (51) שכל פחות משתות - דרך הכל למחול. ואף שהשליח שטעה אפילו בכל שהוא מכרו בטל (כמבואר בפ"ג מהלכות מכירה הלכה ט) - כח ב"ד יפה (ב"מ שם). (52) כגון לצרכי קבורה, כמו שמבאר רבינו בסמוך. (53) כיון שמצד הדין אין צריך הכרזה, אין הכרזה זו מייפה כח ב"ד, כשטעו בשתות (כדעת הרי"ף, כתובות שם, ע"פ נוסחתו בגמ' "רישא וסיפא בדאכרוז" - מגיד-משנה). (54) לצרכי קבורה (כתובות שם). (55) מס גולגולת. (56) דחוף, ואין שהות להמתין עד שיכריזו. (57) כגון עבדים, וכמו שמבאר רבינו והולך. (58) שם, ואף שהמטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל-חוב (כמבואר למעלה פ"א) - יש לפרש במקרה שתפסם בעוד אביהם חי, שגובה מהם (כמבואר שם). וכבר נתבאר (שם) שמתקנת הגאונים גובים אף מן המטלטלין של יתומים. (59) בשעה שיציגו אותם להראות ללקוחות. (60) כלומר, לעיר שבה נמצאים דברים אלו. אבל אם השוק רחוק, אף שניתן להשיג שם מחיר גבוה יותר - אין מוליכים, משום חשש אונס בדרך. וזה נאמר, כשאין חשש הפסד אם יניח את המטלטלין במקומם, אבל כשיש לחוש שיתקלקלו, כגון שכר או יין שיחמיצו אם לא יימכרו מהר - מוליכים אפילו למקום רחוק (גמ' שם ק: ועיין רבינו פ"א מהלכות נחלות הל' ב"ג ובמגיד-משנה שם).

הותירו שְׁתוּת - מְכָרָן בְּטַל, אָף עַל פִּי שְׁהִכְרִיזוּ⁵³; פְּחוֹת מִשְׁתוּת - מְכָרָן קָיָם, אָף עַל פִּי שְׁלֹא הִכְרִיזוּ, שְׂאִינָן צְרִיכִין הִכְרִיזָה בְּאוֹתוֹ הָעֵת. אִיזְהוּ הָעֵת שְׂאִינָן צְרִיכִין הִכְרִיזָה? בְּעֵת שְׂימְכְרוּ קְרָקַע לְקַבּוּרָה⁵⁴, או לְמִזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבְּנוֹת, או לְתֵן מְנַת⁵⁵ הַמֶּלֶךְ - אִין צְרִיכִין הִכְרִיזָה, לְפִי שְׁהִדְבַר נְחוּץ⁵⁶. וְכֵן בֵּית דִּין שְׂמְכְרוּ דְבָרִים שְׂאִינָן טְעוּנִין הִכְרִיזָה⁵⁷, וְטַעוּ בְּשְׁתוּת - מְכָרָן בְּטַל; פְּחוֹת מִשְׁתוּת - מְכָרָן קָיָם. וְאֵלוּ הֵן הַדְּבָרִים שְׂאִין מְכָרִיזִין עֲלֵיהֶם: הָעֵבֶדִים וְהַשְּׂטָרוֹת וְהַמְטַלְטְלִין⁵⁸. הָעֵבֶדִים - שְׂמָא לְשִׁמְעוּ וְיִבְרַחוּ; וְהַשְּׂטָרוֹת וְהַמְטַלְטְלִין - שְׂמָא יִגְנַבוּ⁵⁹. לְפִיכֵךְ שְׂמִין אוֹתָן בְּבֵית דִּין וּמִזְכְּרִין אוֹתָן מִיָּד. וְאֵם הַשּׁוֹק קָרוֹב לְמַדְיָנָה⁶⁰ - מוֹלִיכִין אוֹתָן לְשׁוֹק.

(46) כתובות צט: "הואיל והכריזו כמשפט, אין כאן טעות בפשיעה אלא שמכרו לפי מה שנודמנו הקופצים" (מאירי שם עמ' 456). ודוקא שוה מאתים במנה, אבל אם מכרו בפחות ממנה - בטל המכר (מגיד-משנה בשם הרמב"ן). ובכסף-משנה מוסיף, שוה אפשר רק לדעת הסוברים שביותר ממחצה יש אונאה גם לקרקעות. (47) רבינו מבחין בין אם לא הכריזו כלל לבין אם הכריזו אבל לא בדקו בשומא כמשפט: בלא הכריזו כלל - מכרם בטל, כלמעלה הלכה י. אבל כשהכריזו אלא לא בדקו השומא כראוי - מכרם קיים אם טעו בפחות משתות (ע"פ הבנת הכסף-משנה. ולמגיד-משנה דרך אחרת בזה, ועיין בלחם-משנה). (48) היינו, שטר חקירה ועיון ותוכנו: בית-הדין

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

מְזַרְקָא שֶׁל חֲרַשׁ חֲדָשׁ, וְקָבְלָהּ הִיא⁵ שְׂיֵהִיהָ [חֲדָשׁ], וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ רְבִיעִית⁶ מִיָּם חַיִּים⁷ הֲרֵאוּיִין לְקִדְשׁ אוֹתָן מִי חֲטָאֵת⁸, וְשִׁעוֹר זֶה מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים. וּמְבִיא שְׂתֵי צְפָרִים דְּרוֹר⁹ טְהוֹרוֹת¹⁰ לְשֵׁם טְהִירַת צְרַעַת¹¹, שְׂנֶאֱמַר: וְלָקַח לְמִטָּהְרָה. וְשׁוֹחֵט אֶת הַבְּרוּרָה¹² שְׂבִשְׂתִיהֶן עַל הַיָּמִים שְׂבִכְלֵי חֲרָס, וּמְמַצָּה עַד שְׂיֵהִיהָ הַדָּם נֶכֶר בְּיָמִים, וְחוֹפֵר וְקוֹבֵר הַצְּפוּר הַשְּׁחוּטָה בְּפָנָיו¹³. וְדָבָר זֶה קָבְלָהּ מִפִּי הַשְּׂמוּעָה. וְנוֹטֵל עֵץ אֲרִז, וּמְצָרוֹ שְׂיֵהִיהָ אֲרִכּוֹ אִמָּה וְעֵבִיז כְּרַבִּיעַ פְּרַע מִפְרָעֵי הַמִּטָּה¹⁴, וְאִזּוֹב שְׂאִין לוֹ שֵׁם לְוִי¹⁵, כְּמוֹ שְׂבִאֲרָנִי, אִין פְּחוֹת מִטְּפַח¹⁶, וְשָׁנִי תוֹלַעַת¹⁷, מְשַׁקְּלוֹ שְׁקָל. וְאֵם טְעָמָה¹⁸ - פְּסָלוֹ¹⁹, כְּצַבִּיעַת הַתְּכֵלֶת²⁰. וְכָל הַשְּׂעוּרִים - הִלְכָה²¹. וְלוֹקֵחַ עִם שְׂלִשְׁתָּן הַצְּפוּר

~ יום ראשון י"ב טבת ~

הַלְבוֹת טְמוֹאת צְרַעַת

פְּרָק אַחַד עֶשְׂרִי

(1) יבאר שטהרת המצורע ותגלחתו מצוות-עשה וכיצד מטהרים אותו, ודין שחיטת הצפור והתגלחת והזייה, ושאר מעשיו אם כשרים בלילה, ודין טהרת מצורע איפה ומתי נוהגת, והכשרים לטהר מצורע, ואם מטהרים שנים כאחת, צפור השחוטה והמשתלחת אם הן מותרות בהנאה וכל דיניהן.

א. טְהִירַת מְצָרַע מְצוֹת עֲשָׂה², וְתַגְלַחְתּוֹ פְּשׁוּטָהְרַ מְצוֹת עֲשָׂה³. פִּיצֵד מְטַהְרִין אֶת הַמְצָרַע? מְבִיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בנוזל זה צמר אחר. (19) פסול לצבוע בו הצמר לטהרת צרעת. (20) תכלת הוא צמר צבוע בדם ברייה שבים, ששמה חילזון. וגם בה פוסלת טעימה. (21) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו, שקבלה מסיני (עירובין ד, א ובכמה מקומות בתלמוד). (22) צפרים, ארוז, איזוב ושני תולעת. (23) שהורדה קליפתם. (24) היא תולעת השני שנאמרה למעלה, ומפני שהיא ארוכה וכתבנית של לשון נקראה: לשון של זהורית. (25) מקרב, אבל אינו קושר אותה. וכן במסכת ביצה לב, ב "אין מקיפים שתי חביות", בעירובין ל, ב "שלא מן המוקף", בחולין מו, ב אין מקיפין בבועי, ועוד. (26) בתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ב הלכה ה אנו שונים: שלא יעמוד ביפו וישלחנה לים, שלא יעמוד בגבת וישלחנה למדבר, שלא יעמוד חוץ לעיר וישלחנה לעיר. (27) תוספתא נגעים פרק ח הלכה ד. שם אמרו: "חמש ושש פעמים" וזבוב שהכוונה הרבה פעמים בלי הגבלה, והמדובר, כשלא הגיעה עדיין אל השדה, אבל כשהגיעה לשדה דינה ככל הצפרים והיא מותרת באכילה ולטהרת מצורע אחר. (28) תגלחת ראשונה. (29) לרבות מקומות שאינם גלויים. (30) פסוק זה נכתב בתגלחת שנייה, ולמדו ראשונה משנייה. (31) כלל, ואינו דומה לשיער של בית השחי, שנגלה לפעמים כשהאדם מגביה זרועו (כסף משנה). (32) "וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים" ודרשו (בגמרא מועד קטן ז, ב) אהלו זו אשתו. (33) כריתות ת, ב "מחוץ לאהלו" ולא מחוץ לאהלה. לא ביאר רבינו אם אסור בתשמיש המטה בימי חלוטו (לפני ירפויו). במועד קטן ז, ב נחלקו בזה רבי יוסי ורבי יהודה ורבי ושם אמרו שהמלך יותם נולד לעוזייה בימי צרעתו, ומזה למד רבי שמותר בתשמיש המטה, שהרי עוזייה שמר על המצוות כמו שכתוב (מלכים ב טו, ג): "ויעש הישר בעיני ד'". ונכשל רק בהקרבת קרבנות.

ב. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים³⁴ הָאֵלּוּ עָדִין הוּא אֵב הַטְּמֵאָה. מְטֵמָא אָדָם וְכָלִים בְּמַגָּע, לֹא בְּמִשָּׁא. שֶׁהָרִי הוּא אוֹמַר: וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וְכִבְּסָ אֶת בְּגָדָיו וְגוֹמַר - מְלָמַד שֶׁהָיָה מְטֵמָא בְּגָדִים. וְכִשֶּׁם שֶׁהָיָה מְטֵמָא בְּגָדִים בְּמַגָּע, כֵּן מְטֵמָא אָדָם בְּמַגָּע; שֶׁכָּל הַמְטֵמָא בְּגָדִים - מְטֵמָא אָדָם. וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי מְגַלְחוֹ הַכֹּהֵן תְּגַלְחֵת שֹׁנֶיָה פְּרָאשׁוֹנָה, וּמְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטוֹבֵל, וְיִטְהַר מְלֵטְמָא אַחֲרֵים, וְהָרִי הוּא כָּכָל טְבוּלֵי יוֹם³⁵ וְאוֹכֵל בְּמַעֲשֵׂר. הָעָרִיב שָׁמָּו - אוֹכֵל בְּתוֹמָה³⁶; הַכִּיָּא בְּפָרְתוֹ - אוֹכֵל בְּקֹדְשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו³⁷.

(34) נגעים פרק י"ד משנה ב: "מטמא כשרין", ושרץ מטמא אדם וכלים במגע ולא במשא. (35) טמא שטבל ביום נקרא טבול יום עד שקיעת השמש ואסור לאכול תרומה וקדשים ומותר באכילת מעשר שני. (36) אף על פי שלא הקריב עדיין קרבנותיו, שמחוסרי כפרה מותרים באכילת תרומה. (37) בפרק א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה א.

ג. כִּשְׁהוּא מְגַלַּח בְּשִׁתֵּי הַתְּגַלְחוֹת אֵינוֹ מְגַלַּח אֶלָּא בְּתַעַר. וְאֵם גָּלַח שְׁלֹא בְּתַעַר אוֹ שֶׁהִנִּיחַ שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת

הַחַיָּה. וְאַרְבַּעַה מִיָּנִין אֲלֵו²² מֵעֲכָבִין זֶה אֶת זֶה. וְעֵץ אֲרָז וְאִזּוֹב שֶׁנִּתְקַלְפוּ²³ - פְּסוּלִין. וְכוּרְףָּ הָאִזּוֹב עִם הָאֲרָז בְּלִשׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית²⁴, וּמִקֻּפֵּי²⁵ לָהֶן רִאשֵׁי אֲנָפִים וְרֹאשׁ הַזֵּנָב שֶׁל צַפּוֹר הַחַיָּה, וְטוֹבֵל אַרְבַּעַתָּן בְּמַיִם שֶׁבְּכָלֵי וּבְכָם שֶׁעָלִיהֶן, וּמִזֶּה שִׁבְעַ פְּעָמִים עַל אַחַר יָדוֹ שֶׁל מְצַרַע, וּמְשַׁלַּח אֶת הַצַּפּוֹר. וְכִיצַד מְשַׁלַּחָה? עוֹמֵד פְּעִיר וְזוֹרְקָה חוּץ לְחוֹמָה. וְאֵינוֹ הוֹפֵף פָּנָיו לֹא לַיָּם וְלֹא לָעִיר וְלֹא לְמַדְבָּר²⁶, שְׁנֹאמַר: מְחוּץ לָעִיר אֶל פְּנֵי הַשְּׂדֶה. שֶׁלַּחָה וְחִזְרָה - חִזְרָה וּמְשַׁלַּחָה, אֶפְלוֹ מֵאָה פְּעָמִים²⁷. וְאַחַר כֵּן מְגַלַּח הַכֹּהֵן אֶת הַמְצַרַע. כִּיצַד מְגַלְחוֹ²⁸? מְעַבֵּיר תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ הַנֶּרְאָה, אֶפְלוֹ בֵּית הַשְּׁחִי וּבֵית הָעָרְוָה שְׁעָרָה שֶׁעַל כָּל הַגּוֹף, עַד שֶׁיִּעָשֶׂה כְּדָלְעַת. שְׁנֹאמַר: אֶת כָּל שְׁעָרוֹ²⁹. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר רֹאשׁוֹ וְזַקְנוֹ וְגִבּוֹת עֵינָיו³⁰? לְרִבּוֹת כָּל פִּיּוּצָא בְּהֵן, וְלְמַעַט שְׁעָרָה שְׁבַתֹּף הַחֻטָּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ נֶרְאָה³¹. וְאַחַר כֵּן מְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטוֹבֵל, וְיִטְהַר מְלֵטְמָא בְּכִיָּה וּמְלֵטְמָא מְשֻׁכָּב וּמוֹשָׁב, וְיַכְנִס לְפָנָים מִן הַחוֹמָה, וּמוֹנָה שִׁבְעַת יָמִים. וְאַסוּר בְּהֵן בְּתַשְׂמִישׁ הַמְטָה, שְׁנֹאמַר: מְחוּץ לְאֹהֶלוֹ³² - מְלָמַד שֶׁאֵסוּר בְּתַשְׂמִישׁ הַמְטָה. וְהַמְצַרַעֵת מְתַרְתֵּת³³ בְּתַשְׂמִישׁ הַמְטָה.

(2) מצוה זו כוללת כל האמור בתורה (ויקרא יד, ד - ח) וגם תגלחת ראשונה בכלל. (3) בפני עצמה. והכוונה לתגלחת שנייה שהכהן מגלחו ביום השביעי לתגלחתו הראשונה. כן כתב רבינו במפורש בספר המצוות עשה קיא. [בספר המצוות שם מבאר רבינו למה תגלחת שנייה אינה כלולה במצוה של הבאת הקרבנות, ואף על פי שזו וזו הן גמר הטהרה: "...תכלית תגלחתו היא טהרתו מלטמא ... ואילו תכלית הבאת קרבנותיו היא להשלים כפרתו"]. (4) ספל גדול. (5) אמנם בגמרא סוטה טו, ב דרשו "מה מים חיים שלא נעשתה בהם מלאכה אף כלי שלא נעשתה בו מלאכה" סובר רבינו שדרשה זו "אסמכתא" ואינה דרשה גמורה. (6) רביעיית הלוג - שמונים גרם בערך. (7) מי מעיין או נהרות שוטפים. (8) לתת בהם אפר פרה אדומה להזאה על אדם שנטמא במת. (9) מין צפרים חפשיות, שאינן מקבלות תרבות. (10) כשרות לאכילה. (11) שיקח אותן הכהן בכוונה לשם טהרת צרעת, אבל אינו צריך לקבוע, שלוקח לטהרת מצורע זה. דין זה שנינו בתורת כהנים מצורע פרשתא א הלכה ו: "ולקח למיטהר" לשם מיטהר, בין איש בין אשה בין קטן, מיכן אמרו: לקח לאיש כשרות לאשה, לאשה כשרות לאיש, לבית כשר למצורע, למצורע כשר לבית. (12) הבריאה יותר. (13) בפני המצורע. (14) נגעים פרק י"ד משנה ו. ולא נתפרש שיעור כרע המטה. (15) אלא קוראים לו "איזוב" סתם והוא שיח ראוי למאכל אדם. (16) נדה כו, א תני רבי חייא: איזוב - טפה. (17) צמר צבוע במיץ גרגירים אדומים שבתוכם כמו יתוש ומכאן השם "תולעת". ויש מפרשים צמר צבוע בדם תולעת או בנוזל המתמצה מביצי תולעת. (18) פירושו, אם טבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחר שילוחה ולא הגיעה כלל לשרה, כתב רבינו למעלה בהלכה א שצריך לשלחה אפילו מאה פעמים. (43) ואמרנו למעלה בהלכה א שהבאתם מעכבת ואם כן השחיטה לא נעשתה כהלכתה. (44) מחלוקת תנאים שם ורבינו פוסק בכל מקום ששחיטה שאינה ראוייה שמה שחיטה (פרט לכיסוי הדם).

ח. אין לוקחין שתי הצפרים מצפרי עיר הנדחת, ולא מצפרים שהחליפן בעבודה זרה, ולא מצפרים שהרגו את הנפש. ומצותן⁴⁵ שיהיו שתיהן שוות במראה, בקומה ובדמים, ולקחתן כאחת. אף על פי שאינן שוות או שלקח אחת היום ואחת למחר - פשרות. לקח שתי הצפרים לשם איש - פשרות לטהר בהן אשה; לשם אשה - פשרות לטהר בהן איש; לטהר בהן בית מנגע - פשרות לטהר אדם; לקחו לאדם - פשרות לבית מנגע. שנאמר: ולקח למטהר.

(45) לכתחילה.

ט. שחט⁴⁶ אחת מהן ונמצאת שלא היתה דרוו - יקח זוג לשניה, והראשונה מתרת באכילה. שחט האחת ונמצאת טרפה - יקח זוג לשניה, והראשונה מתרת בהנאה.

(46) לשון המשנה שם, ובתוספתא שם פרק ח הלכה ח ישנן גירסאות שונות. ראה רב"ד וכסף משנה ולחם משנה, ולהלכה: אם השחטה אינה דרוו יקח זוג לשניה, שהרי לא נקבע לה עדיין בן זוג דרוו, והראשונה מותרת באכילה, מפני שאינה ציפור מצורע: ואם רצה המצורע רשאי הוא להביא שתי ציפורים אחרות ואז שתיים הראשונות מותרות באכילה (לפי התוספתא), שציפור אחת אינה נקבעת אלא זוג; אם שחט אחת ונמצאת טריפה מותרת בהנאה ואסורה באכילה מפני הטרפות. ואף על פי שרבינו פסק למעלה בהלכה ז ששחיטה שאינה ראוייה שמה שחיטה, אין שחיטת הטרפה מועילה לקבוע את השנייה כבת זוגה, מפני שהתורה כתבה "חיות טהורות" ולמדו מזה בתורת כהנים פרשת מצורע א, יב, שטרפות אינן כשרות לטהר מצורע. וכל אלו הדינים כוחם יפה גם כשהשנייה אינה דרוו או שנולדה בה טריפות לפני שחיטת הראשונה.

י. נשפך הדם⁴⁷ - מניחין את המשפלת עד שתמות⁴⁸. מתה המשפלת - ישפך הדם⁴⁹ ויקח שפלים אחרות.

(47) לפני ההזאות. (48) ואסור לקחת לה בת זוג, מפני ששחיטת הראשונה קבעה אותה לבת זוגה ואינה ראוייה לזוג אחר, מה שאין כן כשנטרפה לפני השחיטה, ששחיטה פסולה אינה קובעת. מובן שגם השחטה אסורה בהנאה. (49) המדובר, כשמתה לפני ההזאות, שהזאות מעכבות, אבל אם מתה המשפלת אחר ההזאות - נטהר המצורע והשילוח אינו מעכב.

לא עשה פלום. ואינו מגלחו אלא פהן. ואם שיר שתי שערות בתגלחת ראשונה וגלחן בשניה - לא עלתה לו אלא תגלחת אחת בלבד, והרי היא ראשונה³⁸. וכל היום פשר לטהרת המצרע.

(38) וצריך תגלחת שנייה אחר שבעת ימים.

ד. תגלחת³⁹ המצרע וטבילתו והזאתו אינן מעכבות זו את זו, ושאר כל מעשיו מעכבים.

(39) בתוספתא שם הלכה ו אמרו: "תגלחת של (מצורע) מצורע, טבילתו והזאתו מעכבים ושאר כל מעשיו אינם מעכבים". ובתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ב הלכה ד למדו, שדברים הנעשים בגופו של המצורע - מעכבים, והנעשים שלא בגופו, כגון שליחת הציפור החיה וכיבוס בגדים, אינם מעכבים.

ה. שחיטת הצפור והתגלחת וההזיה - ביום, ושאר כל מעשיו - בין ביום בין בלילה. אלו - באנשים, ושאר כל מעשיו - בין באנשים בין בנשים. אלו - בכהנים, ושאר כל מעשיו - בין בכהנים בין בישראל.

ו. טהרת מצרע זו נוהגת בארץ ובחוצה לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית. וכהן שטמאו מצוה לטהרו, שנאמר: לטהרו או לטמאו. והכל כשרין⁴⁰ לטהר את המצרע, אפלו זב⁴¹ ואפלו טמא מת. ואין מצרע מטהר מצרע. ואין מטהרין שני מצרעין כאחת, שאין עושין מצות חבילות.

(40) כל הכהנים. (41) בתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא א, ה, דרשו שטהרת מצורע היא ככהן שמותר לו להיכנס למחנה, אשר המצורע אסור להיכנס לה, ולפיקך כהן מצורע אינו כשר לטהר מצורע, ומכאן נלמד שזב וטמא מת, שאינם משתלחים מחוץ לערים מוקפות חומה כמצורע - כשרים לטהרה.

ז. עץ ארוז ואזוב ושני תולעת שטהר בהן מצרע זה - מטהר בהן מצרעים אחרים. וכן צפור המשפלת מתר לטהר בה מצרעים אחרים מאחר שנשפלתה, ומתרת באכילה⁴². אבל הצפור השחטה אסורה בהנאה. ומאימתי תאסר? משעת שחיטתה. שחטה ואין שם אזוב ולא עץ ארוז ולא שני תולעת⁴³ - הרי זו אסורה בהנאה, ששחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה⁴⁴. והאוכל בזית מצפור השחטה - עובר על עשה ועל לא תעשה. שנאמר: וזה אשר לא תאכלו מהם. מפי השמועה למדו, שזה לרבות הצפור השחטה. ונאמר: טהורה תאכלו - הא אחרת לא תאכלו; ולא הבא מפלל עשה - עשה.

(42) והמדובר כשהגיעה לשרה וחזרה, אבל אם חזרה תיכף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקום הנגע, ומשמע מזה שאם נשתנה למראה שלישי אינו צריך קריעה. (17) דין זה למד רבינו מדרשת ה'תורת כהנים' המובאה בהערה הקודמת, שהכתוב "והנה כהה" מדבר במראה שני, היינו מירקרק לאדמדום ולהיפך. דעת רבינו, שכל מה שאינו ירקרק או אדמדום, אפילו הוא ירוק או אדום - נקרא מראה שלישי, וכן כל מראה אחר שהוא. ו"מראה שני" היינו מירקרק לאדמדום ומאדמדום לירקרק. ובכסף-משנה מבאר, שרבינו מפרש את הכתוב (שם, נה) "והנה לא הפך הנגע את עינו והנגע לא פשה טמא הוא באש תשרפנו" שלא הפך אפילו למראה שני, ורק אז הוא טמא. ומכאן, שאם הפך למראה שני אינו טמא, ודינו כמו אם כהה. הראב"ד משיג על הלכה זו בצורה חריפה, וראה כסף-משנה. (18) טלאי. "ומנין שהוא טולה עליו מטלית? תלמוד לומר: ואם תראה עוד (ויקרא יג, נז), ואין עוד אלא מקומו" (תורת כהנים שם ה"ד). פירוש, ואם יישאר חור במקום שהיה בו הנגע - אין אפשרות שייראה שם נגע שנית. (19) שם משנה ה: העומד בשני - יישרף.

ב. נגע²⁰ שהיה ירקרק ופשה אדמדום או שהיה אדמדום ופשה ירקרק - הרי זה פשוין²¹.

(20) שם משנה ד. (21) בתורת כהנים' נגעים פרק יד, ב, דרשו מהכתוב "והיה" בלשון יחיד, מלמד שמצטרפים זה עם זה.

ג. נגע שהיה באמצעו מקום נקי בלא נגע ופשה לו הנגע - אינו פשוין, עד שיפשה לחוץ²². שאין פשוין הנגע לתוכו פשוין בין באדם בין בכגדים ובתים.

(22) "מה נתק שאין הפשוין לתוכו, כך נגע שאין הפשוין לתוכו". 'תורת כהנים' שם פרק ח ה"ד, ראה למעלה פ"ד ה"א.

ד. הפשוין²³ הסמוך²⁴ בכגדים - כל שהוא²⁵, והרחוק או החוזר - כגרים. כיצד? בגד שהסגר ונולד בו נגע אחר כגרים רחוק מן הנגע שהסגר בו - הרי זה פשוין וישרף; ואם היה פחות מכגרים - אין משגיחין בו. וכן בגד שקרע ממנו הנגע בסוף שבוע שני, כמו שבארנו, וחזר בו נגע כגרים - ישרף. וכן בגד שפשה בו הנגע אחר שנפטר²⁶ - ישרף.

(23) נגעים פ"א מ"ז. (24) לנגע העיקרי = לאום. (25) אפילו פשה פחות מכגרים - טמא. (26) שטיהרו אותו.

ה. מי שמכבס²⁷ את הנגע בשבוע ראשון, כמו שבארנו, צריך לכבס מעט מן הבגד שחוצצה לו, שנאמר: את אשר בו הנגע²⁸. וכל נגעי כגדים שמכבסין אותן - מעבירין עליהן שבועה סממנין²⁹ שמעבירין על הכתם, כדרך שמעבירין על הכתמים, כמו שבארנו³⁰ בענין נדה.

~ יום שני י"ג טבת ~

פְּרָק שְׁנַיִם עָשָׂר

(1) יבאר שיעור צרעת כגדים וכמה סימני טומאה יש בהם ואם מצטרפין, וכל דיניהם, קרחת וגבחת הכגדים, ואם הם צבועים או שתיו צבוע וערכו לבן, ודין כמה שיעור בגד מטמא בנגעים.

א. צרעת כגדים - כגריס², כצרעת אדם; אבל פחות מכגריס - טהור. ושלשה סימני טמאה יש בהן: ירקרק, אדמדום, והפשוין. ושלשתן מפרשין בתורה³. ירקרק הוא הירק שפירקין⁴, שהוא ירק הרבה, ככנה הטוס וכהוצי הדקל⁵; ואדמדום הוא אדם שפאדמים, שהוא אדם הרבה, כזהורית⁶ יפה. ושני מראות אלו מצטרפין זה עם זה. במראה ירקרק או אדמדום מסגירין את הכגד, ואם עמד במראה זה שני שבועות⁸ - מחליטין ושוּרְפִין⁹. וכן אם פשה¹⁰ - מחליטין ושוּרְפִין¹¹. כיצד? כגד שנגאה בו נגע ירקרק או אדמדום - מסגירו שבועת ימים, ובשבועי רואה: אם פשה - מחליטו ושוּרְף את כל הכגד¹²; ואם עמד במראהו ולא פשה, או שפשה וככה¹³ משני המראות שהסגר בהן, או שהוסיף המראה להאדים ולהוריק ולא פשה - יכבסו מקום הנגע ויסגיר שבועת ימים שנית¹⁴. ובסוף שבוע שני, שהוא יום שלשה עשר, רואה: אם כהה למראה שלישית¹⁵ - הרי זה טעון כבוס וטהור¹⁶; ואם נשתנה הנגע ממה שהיה, כגון שהיה ירקרק ונעשה אדמדום או אדמדום ונעשה ירקרק - קורע מקום הנגע ושוּרְף¹⁷ מה שקרע, ותופר מטלית¹⁸ במקום שקרע, ופותר שאר הכגד, ומכבסו פלו כבוס שני ומטבילו וטהר; ואם עמד במראה שהסגר בו בתחלה - יחליטו וישרף את פלו¹⁹.

(2) 'תורת כהנים' פרשת נגעים פרק יד, ה"ד. ראה למעלה פ"א ה"ז. (3) ויקרא יד, מט. (4) שם ה"ב. (5) עלים של עץ התמר. (6) צמר צבוע אדום. פסק כסומכוס, בתוספתא נגעים פ"א ה"ג. (7) 'תורת כהנים' שם ה"ב. (8) שני הסגרים בני שבוע ימים. (9) את כל הבגד. (10) בשבוע ראשון. (11) מיד, כלי הסגר שני. (12) מפורש בתורה (שם יג, נב). (13) ומראהו ירוק בינוני או אדום בינוני. (14) שני המקרים הראשונים, היינו: א. עמד במראהו אבל לא פשה, ב. פשה וכהה - מבוארים בנגעים פ"א מ"ה, אבל הדין השלישי: או שהוסיף המראה וכו', קשה לפרשו, ולכאורה דומה לגמרי לדין הראשון. והמבי"ט בקרית-ספר פירש, שהאדמימות או הירקות נתחזקו עוד יותר ממה שהיו לפני ההסגר. (15) אבל מירקרק לאדמדום או להיפך - יבואר דינו בפסיקה הבאה. (16) בתורת כהנים' נגעים פרק טו ה"ו, אמרו: "והנה כהה הנגע" למראה שני ולא למראה שלישי. פסוק זה מדבר אחרי הסגר שני, ומצריך קריעת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ"ח הי"ב), ולא כבהרת שהפריחה מטמאה רק מתוך החלט או מתוך הסגר (ראה פ"ז ה"א). ראה ראב"ד ומשנה-למלך.
ט. בְּגָדִים שְׂמוּכִין יוֹצְאִין עַל פְּנֵיו מִן הָאָרֶץ, כְּגוֹן סָגוּסִים שֶׁל צֶמֶר, וְנִרְאָה בּוֹ נִגְעָה - אֵינּוּ מִתְטַמָּא, עַד שִׁירָאָה הַנִּגְעָה בְּמוּכִין וּבְאָרֶץ עֲצֻמוֹ.⁴⁴ וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בְּבָגְדִים: בְּקִרְחָתוֹ אוֹ בְּגִבְחָתוֹ, קִרְחָתוֹ - אֵלּוֹ הַשִּׁחָקִים,⁴⁷ גִּבְחָתוֹ - אֵלּוֹ הַחֲדָשִׁים.⁴⁸

(44 נגעים פי"א מ"א. 45 באידיש - פליש, שחוטים יוצאים מהאריג וכולטים על פניו. 46 בשניהם יחד. 47 אריג ישן שנקרחו המוכין שיצאו ממנו. 48 'תורת כהנים' פרשת נגעים פט"ו ה"ט. גבחתו = גבתו, שחי"ת וה"א מתחלפים (קרובן אהרן בשם פסיקתא זוטרתא).

י. הַבְּגָדִים⁴⁹ הַצְּבוּעִים אֵינָן מִטְמָאִין בְּנִגְעִים, בֵּין שֶׁצְבוּעֵין בֵּינֵי אָדָם בֵּין שֶׁצְבוּעֵין בֵּינֵי שָׂמִים,⁵⁰ עַד שֶׁיִּהְיוּ לְבָנִים.⁵¹ בְּגָד שֶׁשָּׂתוּי⁵² צְבוּעַ וְעָרְבוּ⁵³ לְכֵן, עָרְבוּ צְבוּעַ וְשָׂתוּי לְכֵן - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַנִּרְאָה.⁵⁴ פָּחוֹת מִשְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת עַל שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת מִן הָאָרֶץ⁵⁵ אֵינּוּ מִטְמָא בְּנִגְעִים.⁵⁶

(49 שם מ"ג. 50 בטבע, כגון צמר מטלאים שחורים. 51 בתורת כהנים' שם פי"ג ה"ד דרשו מהכתוב לפשתים ולצמר (ויקרא יג, מח) מה פשתים לבנה, אף צמר לבנה. הפשתן הוא לבן מטבעו, ושם דרשו: "מה פשתים כברייתו, אף צמר כברייתו", פירוש, אין דרך העולם לצבוע פשתן. 52 חוטי האורך. 53 חוטי הרוחב המעורבים בשתי. 54 מה שבולט ונראה יותר לעין. זה תלוי בסוג האריגה. תוספתא נגעים פ"ה ה"ג. 55 וחוטי צמר ופשתים, נאמר שיעורם בפרק הבא. 56 מפני שאינו ראוי לכלום. משנה נגעים פי"ב, ב.

יא. בְּגָדִים שֶׁאָרְגָה בּוֹ פָּחוֹת מִשְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ וְנִרְאָה בּוֹ נִגְעָה וְאָחַר כִּף הַשְּׁלִימָה לְשָׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ - טְהוֹרִים.⁵⁸

(57 שם. 58 שאין הנגע מטמא אלא אם נולד במקום ובזמן הראויים לטמא. ראה למעלה פ"ו ה"ד.

יב. הַתּוֹפְרִים⁵⁹ מְטֻלִים שְׂאִין בְּכֹל אַחַת מֵהֶן שְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ וְעֵשָׂה מֵהֶן בְּגָד - הֲרֵי זֶה מִטְמָא בְּנִגְעִים; שֶׁהַתּוֹפֵר כְּאֲרוּג, וְכֹל בְּגָד אֶחָד הוּא.

(59 דין זה נלמד מהמשנה המובאת בהלכה הבאה.

יג. בְּגָדִים⁶⁰ שֶׁהוּא מְטֻלִים מְטֻלִים,⁶¹ מֵהֶן צְבוּעֵין וּמֵהֶן לְבָנִים,⁶² וְנִרְאָה נִגְעָה בְּלֶכֶן שְׂבוּעִים - מְסֻיָּרִין אוֹתוֹ. אִם עֲמַד שְׂגֵי שְׂבוּעוֹת - נִטְמָא פְּלוֹ וְיִשְׂרָף.⁶⁴ וְכֵן אִם פֶּשֶׁה הַנִּגְעָה בְּמְטֻלִים לְבָנָה אַחֲרָת - הֲרֵי זֶה פֶּשִׁיז, אִף עַל פִּי שֵׁשׁ בֵּינֵיהֶם צְבוּעִים.⁶⁵ הִיָּה פְּלוֹ צְבוּעַ וּבוֹ פֶּס אֶחָד לְכֵן, אֶפְלוֹ כְּגָרִיס,⁶⁶ וְנִרְאָה בּוֹ נִגְעָה⁶⁷ - יְסֻגִיר; וְשָׂאֵם עֲמַד בְּעֵינָיו וְלֹא הוֹסִיף וְלֹא פָּהָה שְׂגֵי שְׂבוּעוֹת - יִשְׂרָף.⁶⁸

(27 'תורת כהנים' שם פט"ו ה"ה. 28) ולא נאמר "את הנגע", משמע המקום שהנגע בו. 29) זבחים זה, א. 30) בפרק ט מהלכות איסורי ביאה, הלכה לו.

ו. בְּגָדִים³¹ שֶׁקָרַע מִמֶּנּוּ מְקוֹם הַנִּגְעָה וְחָפַר מְטֻלִים, כְּמוֹ שְׂבָאָרוֹ, וְחִזַּר נִגְעָה כְּגָרִיס עַל הַבְּגָד - מִתִּירָתָא אֶת הַמְטֻלִים וּמְצִילָהָ,³³ וְשׂוֹרֵף שְׂאָר הַבְּגָד. חִזַּר הַנִּגְעָה עַל הַמְטֻלִים - שׂוֹרֵף אֶת הַכֹּל.³⁴

(31 נגעים שם מ"ו. 32) מפרידה מן הבגד. 33) מן הטומאה, מפני שבאה מבגד טהור. 34) במשנה, הגירסא: "שורף את הבגד". ומפרש רבינו שהכוונה לכל הבגד עם המטלית, שהוא עכשיו חלק מן הבגד (קרת ספר). והר"ש במשנה שם מפרש, שהמטלית נידונה כבגד בפני עצמו, ואם יש בה שלוש על שלוש (מרובע של שלוש אצבעות) מסגירה כדין כל נגע, ואם אין בה כשיעור זה אינה מיטמאה בנגעים כלל. ובתוספתא נגעים פ"ו ה"ו משמע כדברי הר"ש, אבל רבינו הסתמך על המשנה, שנאמר בה סתם: שורף את הבגד.

ז. הַטוֹלְהָ³⁵ מִן הַמְסֻגָּר³⁶ בְּטָהוֹר³⁷ וְחִזַּר נִגְעָה עַל הַבְּגָד - שׂוֹרֵף אֶת הַמְטֻלִים.³⁸ חִזַּר עַל הַמְטֻלִים - הַבְּגָד הֲרֵאשׁוֹן הַמְסֻגָּר יִשְׂרָף,³⁹ וְהַמְטֻלִים תְּשַׂמֵּשׂ אֶת הַבְּגָד שֶׁהֵיא תְּפוּרָה בּוֹ בְּסִימְנֵיהּ⁴⁰: אִם עֲמַד בְּעֵינָיו שְׂגֵי שְׂבוּעוֹת אוֹ פֶּשֶׁה - שׂוֹרֵפִין הַכֹּל.⁴¹

(35) משנה שם. 36) חתך מבגד שהיה בו נגע ונסגר ונטהר. 37) תפר את החתיכה הזו בבגד שלא נראה בו נגע מעולם. 38) מכיון שהיה לה זיקה לבגד מנוגע, אין זיקה זו נפקעת ממנה ע"י חיבורה לבגד טהור, ודינה כאילו חזר בה הנגע. מובן מאליו, שהבגד הראשון יישרף. 39) מפני שלא פקעה זיקתו למטלית, והריהו כאילו חזר לבגד עצמו. 40) פירוש, צריך להסגיר את הבגד השני, שהרי נולד בו נגע, וסימני הטומאה או הטהרה שיוולדו במטלית, כוחם יפה לגבי כל הבגד. יוצא מזה, שלמטלית יש זיקה בשני הבגדים. 41) ואם עבר הנגע נטהר הבגד, אבל המטלית תישרף, שהרי הוצרכה שריפה כשחזר לה הנגע ואין לה טהרה עולמית (קרת ספר. וראה ברטנורא).

ח. בְּגָד שְׂבָא פְּלוֹ בְּתַחֲלָה יִרְקַק אוֹ אֲדַמָּם - מְסֻיָּר⁴² שְׂבוּעַ אַחֲרֵי שְׂבוּעַ. אִם עֲמַד בּוֹ שְׂגֵי שְׂבוּעוֹת - יִשְׂרָף. אֲבָל בְּגָד שֶׁהִסְגִּירוֹ וּפֶשֶׁה הַנִּגְעָה בְּכֹל וְנִעְשָׂה יִרְקַק אוֹ אֲדַמָּם, אוֹ שִׁפְטָרוֹ וְאָחַר שִׁפְטָרוֹ כָּא פְּלוֹ יִרְקַק אוֹ אֲדַמָּם - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.⁴³ פֶּנֶס וּפֶשֶׁה - יִשְׂרָף.

(42) כדין נגע קטן. ראה למעלה פ"ז ה"ב. 43) ברייתא סנהדרין פז, ב: "ר' נתן בן אבטולמוס אומר: מגין לפריחה בבגדים שהיא טהורה? נאמר קחת וגבחת באדם, ונאמר קחת וגבחת בבגדים. מה להלן פרה ככולו טהור, אף כאן פרה ככולו טהור". והשווה רבינו דין פריחה בבגדים לדין נתקים, שהפריחה מטהרת בהם אפילו אחר הפיטור (למעלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראוי (ה"ר"ש בפירושו שם). ומדובר כשראה הכהן את הנגע לפני שקנאה ישראל, והסגירה או החליטה בטעות, כגון שחשב שהנגע של ישראל, שאם לא כן - גם בבגד של ישראל אין מביאין בחשבון את הימים שקדמו לראיית הכהן (משנה-למלך לקמן פ"ד ה"ב). (9 מעורב. 10) 'תורת כהנים' שם פ"ג ה"ב. ואע"פ שאסור ללבשו.

ג. צָמַר גְּמָלִים¹¹ וְצָמַר רְחֵלִים שֶׁטְּוֹאֵן זֶה עִם זֶה: אִם רַב מִן הַגְּמָלִים - אֵינוֹ מִטְּמֵא¹² בַּנְּגָעִים, וְאִם רַב מִן הַרְחֵלִים - מִטְּמֵא בַּנְּגָעִים¹³; מְחַצֵּה לְמַחְצֵה - מִטְּמֵא בַּנְּגָעִים. וְהוּא הַדִּין בְּפִשְׁתָּן וְקַנְבוּס¹⁴ שֶׁטְּוֹרְפֵן זֶה בְּזֶה. וְרַחֵל בַּת עֲזָרָה¹⁵ - אֵין הַצָּמַר שֶׁלָּהּ מִטְּמֵא בַּנְּגָעִים. בְּגַד שֶׁהָיָה שֶׁתָּיו וְעָרְבוּ וְעָרְבוּ קַנְבוּס אוֹ שֶׁתָּיו קַנְבוּס וְעָרְבוּ פִשְׁתָּן - אֵינוֹ מִטְּמֵא¹⁶ בַּנְּגָעִים. וְכֵן אִם הָיָה שֶׁתָּיו אוֹ עָרְבוּ פִשְׁתָּן אוֹ צָמַר וְהִשְׁאָר נֹזֵעָה שֶׁל עֲזִים וְכִיזָא בָּהּ - אֵינוֹ מִטְּמֵא בַּנְּגָעִים.

(11 שם מ"ב. 12) שהצמר בטל ברוב. 13) מפני שהצמר לא נתבטל ברוב (בתוספתא פ"ה מטהר רבי שמעון בן יהודה, מפני שזה כספק, וספק נגעים להקל. ראה 'תפארת ישראל' כאן). 14) גדל בשדה ודומה לפשתן (האנף בלע"ז). 15) בכורות יז, א. 16) ואין הולכים בזה אחר הנראה כמו בערבו לבן ושתי צבוע (ראה למעלה פ"ב ה"י). תוספתא נגעים פ"ה ה"ג: "בגד ששתיו סריקין ועירבו צמר, שתיו צמר ועירבו סריקין - אינם מטמאין בנגעין". ומפרש רבינו ססריקין הוא מין משי. והר"ש במשנה נגעים פ"א מ"ד פירש - צמר צבוע.

ד. הַעוֹר¹⁷ שֶׁאֵינוֹ מְעַבֵּד - אֵינוֹ מִטְּמֵא בַּנְּגָעִים¹⁸. וְכֵן הַעוֹר שֶׁהוּא גֵלֶם קָדָם שֶׁעָשָׂה מִמֶּנּוּ פְּלִים - אֵינוֹ מִטְּמֵא בַּנְּגָעִים; שֶׁנֶּאֱמַר: פְּלִי הַעוֹר¹⁹. וְכֵל פְּלִי הַעוֹר, בֵּין פְּשוּטֵיהֶן²⁰ בֵּין מְקַבְּלֵיהֶן²¹ כֹּל שֶׁהֵן - מִטְּמֵאִין בַּנְּגָעִים.

(17) כדי שהעור יהיה ראוי לשימוש רצוי, מעבדים אותו ע"י שרייה ממושכת במים שנותנים בהם מלח, קמח ועפצים. (18) 'תורת כהנים' פ"ג ה"ט וה"י. 19) שם. 20) דברים שאין להם בית קיבול, כגון לוחות, כסאות וכדומה. 21) כלים שיש להם בית קיבול, כגון נאדות. (בהל' כלים פ"א ה"י) כותב רבינו, שפשוטי כלי עור אינם מקבלים טומאה, וברור שהוא מחלק בין קבלת טומאה ובין טומאת נגעים, והסתמך בזה על ה'תורת כהנים' שם ה"ב שמרבה עורות אוהלים מן הכתוב (ויקרא יג, נא) "לכל אשר יעשה העור למלאכה", ראה משנה-למלך כאן).

ה. עוֹרוֹת חֵיהָ שֶׁבַיִם²² - אֵין מִטְּמֵאִין בַּנְּגָעִים. חֵבֵר לֶהֶן מִן הַגְּדָל בְּאַרְץ, אֶפְלוֹ חוּט אוֹ מְשִׁיחָה שֶׁל צָמַר אוֹ פִשְׁתָּים אוֹ עוֹר בְּהֵמָה וְחֵיהָ הַמְּעַבְּדִין כֹּל שֶׁהוּא²³, וְעָשָׂה מִהֵן פְּלִים - מִטְּמֵאִין²⁴ בַּנְּגָעִים. וְהוּא שִׁיחַבְּרָנוּ לוֹ פְּדָרָן חֲבוּרֵי בְּגָדִים לְטִמְאָה²⁵.

(22) משנה, נגעים פ"א, מ"א. 23) שם. ב'תורת כהנים' שם

(60) שם פ"א משנה ז. 61) כל הבגד תפור מחתיכות קטנות. 62) "קייטא" בלשון המשנה. 63) אם נראה בצבוע אינו מטמא כלל, כמו שנתבאר למעלה ה"י. 64) כמו בגד שכולו לבן, שמקום הנגע קובע. 65) מפני שבבגדים מטמא פשיון הרחוק מן הנגע. והמדובר כשהפשיון הוא כגריס, אבל בפחות מגריס אין פשיון רחוק מטמא. ראה למעלה ה"ד. 66) פירוש, אפילו כל הפס הלבן אינו גדול יותר מכגריס, ואם כן אין לנגע הגדול כגריס אפשרות של פשיון, שהרי הפשיון לצבוע אינו מטמא. 67) כגריס, שפחות משיעור זה אינו טעון הסגר. 68) ואם כן, אפשר שיטמא בלא פשיון. כר' יהודה בן בתירה במשנה שם.

~ יום שלישי י"ד טבת ~

פְּרָק שְׁלִשָּׁה עָשָׂר

1) יבאר מין הבגדים שמתמאים בנגעים, בגד מוסגר שצבוע או מכרו לגוי או נתערב באחרים, בגד מוחלט שנתערב באחרים, ובגדים המנוגעים שמשלחים אותם חוץ לעיר.

א. אֵין מִטְּמֵא² בַּנְּגָעִים אֲלָא בְּגָדֵי צָמַר וּפִשְׁתָּים בְּלָבָד, אוֹ הַשְּׁתִי אוֹ הָעָרְב³ שֶׁל צָמַר וּפִשְׁתָּים, וְכֹל פְּלִי הַעוֹר, בֵּין קִשָּׁה בֵּין רֶךְ. אִף הַעוֹר הַצְּבוּעַ בְּיַדֵי שְׂמִימִים⁴ מִטְּמֵא בַּנְּגָעִים. וְהַלְבָּדִים⁵ - כְּבָגְדִים, וּמִטְּמֵאִין בַּנְּגָעִים. וְהָאֵהֳלִים⁶ מִטְּמֵאִין בַּנְּגָעִים, בֵּין שֶׁתָּיו שֶׁל צָמַר וּפִשְׁתָּים בֵּין שֶׁתָּיו שֶׁל עוֹר.

2) בתורה (ויקרא יג, מז - מח) נמנו רק אלה המפורשים כאן. 3) בצמר, השתי הם חוטים דקים והערב יותר עבים, אבל בפשתן אין הבדל ניכר (רבינו בפירושו על המשנה, נגעים פ"א, מ"ח). 4) עור בעל גוון לא לבן מטבעו, אבל הצבוע בידי אדם אינו מטמא. בפרק הקודם אמרנו שצמר ופשתיים מטמאים רק לבנים ולא בעלי גוון אחר ואפילו הם מטבעם כך, אבל עור מטמא אף הצבוע, בתנאי שהוא כך בידי שמים. פסק כרבי שמעון (שם מ"ג) נגד רבי יהודה, מפני שגם רבי מאיר סובר כמותו בצבוע בידי אדם (כסף-משנה). 5) צמר שאינו טווי, אלא דופקים עליו בכוח עד שהוא מתחבר. 6) 'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ג, ה"ב.

ב. כֹּל הַבְּגָדִים⁷ שֶׁל צָמַר וּפִשְׁתָּים מִטְּמֵאִין בַּנְּגָעִים, חוּץ מִבְּגָדֵי עוֹבְדֵי פוֹכְבִים. הַלּוֹקֵחַ בְּגָדִים מִן הָעוֹבְדֵי פוֹכְבִים - יֵרָאוּ בְּתַחֲלָה⁸. בְּגַד שֶׁהוּא כְּלָאִים⁹ מִן הַצָּמַר וּמִן הַפִּשְׁתָּים - מִטְּמֵא בַּנְּגָעִים¹⁰.

(7) שם מ"א. אפילו של נשים ועבדים וקטנים (רבינו בפירושו על המשנה). ראה למעלה פ"ט ה"א. 8) אם נולד בהם נגע לפני שקנה אותם הישראל, דנים את הנגע כאילו נולד עכשיו בידי ישראל. ואין זה דומה לגוי שנתגייר או עובר ונולד שנגעם אינו מטמא כלל (למעלה פ"ו ה"ד). מפני שבגד זה ראוי היה לטמא בנגעים גם לפני כן, אלא שבעליו אינם ראויים, אבל שם אותו הגוף עצמו לא היה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

40) חוטים טוויים, המיוחדים לשתי או לערב. 41) את הפשתן מבשלים במים חמים ומתלבן. 42) את הצמר אין מבשלים אלא שורים אותו במים חמים, כדי לרככו (רבינו בפירושו על המשנה). פסק כחכמים, בנגעים פ"א מ"ח. 43) שם. 44) חוטים כרוכים על קנה חלול. 45) כל החוט היה מסוג אחד. 46) ולא קשרם, אלא הם מונחים זה על זה, אבל אם קשרם - מטמאים ('ברטנורא', וכן משמע גם מלשונו של רבינו בפירושו שם, שכתב: 'יחובר חוט "על" חוט').

ט. שתי פקעיות⁴⁷ המעורות זו לזו בחוט⁴⁸, וכן השתי שמקצתו לפוף⁴⁹ על הפכד העליונה⁵⁰ ומקצתו לפוף על הפכד התחתונה, וכן שני דפי חלוק⁵¹ שמעורות בחוט אחד, ונראה הנגע באחד מהן - השני טהור, אף על פי שחוט אחד מחבר ביניהן. נראה הנגע בנפש המסכת⁵² ובשתי העומד⁵³, אף על פי שמקצת הנגע בפגד⁵⁴ ומקצתו בשתי⁵⁵ - הרי זה טמא. נראה הנגע בשתי העומד לבד⁵⁶ - הארוג טהור⁵⁷; נראה בארוג לבד⁵⁸ - השתי העומד טהור⁵⁹. נראה בסדין - שורף את הנימין⁶⁰; נראה בנימין - הסדין טהור⁶¹. פשה מן הנימין לסדין - הסדין טמא⁶².

47) משנה, שם פ"א, מ"ט. 48) מחבורות זו לזו בחוט הכרוך על שתייהן. 49) כרוך. 50) בכסא האריגה קבועות שתי קורות עגולות, העליונה בראש האריג ועליה כרוכים חוטי השתי שטרם נארגו והם מחוברים לחוטים שנארגו כבר המונחים על הקורה התחתונה. 51) משנה, שם. בתקופת המשנה היו החלוקים עשויים משני חלקים (ועל שם כך נקרא "חלוק") אחד תלוי לאדם מלפניו, והשני מגבו, וקושרים את שני החלקים בחוט או ברצועה, והארוג עושה שני החלקים במחובר ומשאר ביניהם רצועה של חוטי שתי לבדם, והקונה גזור במקום זה ומפרידם. 52) האריג שיש בו שתי וערב נקרא "מסכת", ונפש המסכת הוא חוט הערב שהארוג הכניסו כבר לתוך השתי אלא שאינו צמוד עדיין לאריג, והארוג מכה עליו בכלי המיוחד לכך ונצמד לאריג. ונקרא נפש, מפני שהוא נמצא בשתי ומחוק, כנפש היושבת בתוך הגוף ומחזקת אותו. 53) חוטי השתי המתוחים בכסא האריגה מוכנים לאריגה. 54) כלומר, בנפש המסכת שהיא כבר חלק מהבגד הנארג. 55) העומד. במשנה שם שנינו: "בנפש המסכת ובשתי העומד, הרי אלו מיטמאים בנגעים מיד", ומפרש רבינו כגון שהנגע היה מקצתו בשתי, ומקצתו בנפש המסכת. 56) ובנפש לא נראה. 57) כל האריג, ואפילו נפש המסכת, טהורה. אם מקצת הנגע בשתי ומקצתו בנפש, הנגע מצרפם. ואם לאו משתייך חוט הנפש לאריג בלי כל זיקה לחוט השתי. ודוגמה לכך אתה מוצא בסוף הלכה זו בדין נימים. 58) אפילו בנפש המסכת. 59) מאותו הנימוק עצמו שנאמר ברמב"ם בחוט העומד לבדו. וכתב הר"ש, שמדובר כשדעתו לקצו ולא לארוג יותר וטהור חלק החוט שייפרד מן האריג, אבל אם בדעתו לארוג - לא גרע החוט מנימין

ה"ט למדו זה מן הכתוב "או בעור". בין שהמשיחה מצמר ופשתים ובין שהיא מעור - מטמאה בכל שהיא. 24) גם העור הימי. ראה 'תוספות יום טוב' כאן. 25) היינו לא פחות משתי תפירות, שלגבי קבלת טומאה מועיל חיבור זה לזו שני החלקים כבגד אחד, שאם נגעה טומאה באחד מהם נטמא כל הבגד.

ו. כל פלי²⁶ הראוי להטמא בשאר הטמאות²⁷, אף על פי שאינו מתטמא במדרס הזב²⁸ מפני שלא נעשה למשכב או למושב - הרי זה מטמא בנגעים. כגון קלע²⁹ של ספינה, והפרכת, ושביס³⁰ של שבכה³¹, ומטפחות ספרים³², והאבנט, ורצועות מנעל וסנדל שיש בהן רחב פגרים³³ - הרי אלו וכל פיוצא בהן מטמא בנגעים. ואין צריך לומר שאר הפלים, כגון פרים וכסות. החמת³⁴ והתרמל³⁵ נראין פדרין³⁶, ופושא הנגע מתוך לאחוריהן ומאחוריהן לתוך³⁷. וכן כל פיוצא בהן מפלי העור³⁸ הפולין.

26) שם מ"א. 27) כגון נגיעה בשרץ או בטמא מת. 28) הזב מטמא את הדבר שדרס ("דרס" כולל שכב, ישב ורכב) עליו אפילו לא נגע בו, כגון שאבן מונחת על הדבר הראוי לטמא מדרס (פרטי דיני מדרס, מבוארים בהל' מטמאי משכב ומושב). 29) מפרש. 30) הצעיף הדק שהנשים משלשות על פניהן ('תפארת ישראל'). 31) הכיפה שהן חובשות על הראש (רבינו בפירושו למשנה, כלים פכ"ד מט"ז). 32) שאינן מצוירות ואינן מיוחדות לספרים בלבד, אבל מצוירות ראויות רק לספרים. ולפיכך אינן מקבלות טומאה כלל, מפני שאינן בגד, אלא חומר גלם (ראה פכ"ב מהל' כלים ה"ו). 33) שהרי בפחות מכגריס אין נגע מטמא כלל. 34) נאד. 35) ילקוט, שהרועים שמים בהם חפציהם. 36) הנאד והילקוט דרכם להיות קשורים תמיד מצד אחד, והכפלים שבמקום הקשר אינן נראים. והנגע שבכפלים אלה אינו מטמא מפני שאינו נראה אלא-אם-כן מתירים את הקשר. 37) אם נולד נגע בצד זה ופשה מצד שני, הרי זה פשיון ומטמא מפני שלפעמים מהפכים אותם ומשתמשים בהם כשהם מהופכים. 38) משמע שבבגדים אין הנגע פושה מצד לצד. וכן משמע בתוספתא נגעים פ"ה הי"ג.

ז. סדין³⁹ המקמט - מפשיטין את קמטו ורואין את נגעו.

39) תוספתא שם פ"א ה"ה.

ח. השתי והערב⁴⁰, בין של צמר בין של פשתן, מטמאין בנגעין מיד משיטו, אף על פי שלא לבן הפשתן⁴¹ ולא שלק הצמר⁴². וכמה יהיה⁴³ בפקעת⁴⁴ של טוי ותטמא בנגעים? פדי לארג ממנו שלש על שלש שתי וערב, בין שהיתה פלה שתי בין שהיתה פלה ערב⁴⁵. היתה הפקעת מקבצת מחוטים פסוקין⁴⁶ - אינה מטמאה בנגעים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מטלית מן הבגד שהיה מנוגע ונטהר, ותפר במקום החור מטלית אחרת ואח"כ חזר הנגע למטלית שקרע ונטמא הבגד (למעלה פ"ב ה"ז) ונתערב בבגדים מטולאים כמותו. (76) כיון שזוקק לטומאה, ספיקו טמא. ולמה אינו בטל ברוב? הרא"ש במשנה מפרש, שמוסגר אינו חמור כל כך, ולכן בטל ברוב, אבל מוחלט החמור - אינו בטל. ב'תורת כהנים' נגעים פ"ד הלכה י"א, דרשו: "צרעת ממארת" (ויקרא יג, גא) תן בו מאירה שלא תהנה ממנו. (77) טומאת החלט אינה נפקעת ע"י השינוי.

יג. אחד בגד⁷⁸ או פלי עור או שתי או ערב המסגר או המחלט לענין טמאה. הרי הוא אב מאבות הטמאה, פאדם מצרע⁷⁹ לכל דבר. מטמא פמגע ובמשא ובביאה, ועושה משקב ומושב אפלו מתחת האבן⁸⁰. ביצד? בגד מנגע או שתי או ערב או פלי עור המנגעין שהקנים מהן אפלו פזית⁸¹ לבית טהור - נטמא כל אשר בפית, בין אדם בין פלים, ונעשו פלן ראשון לטמאה. וכן משקב ומושב המנח תחת האבן, והניח פזית מהן למעלה מן האבן - נטמא המושקב או המושב.

(78) ב'תורת כהנים' שם פט"ז, למדו זה מהיקש לבית המנוגע. (79) ראה למעלה פ"י ה"א והי"ב. (80) ראה ראב"ד וכסף-משנה. (81) נגעים פ"ג מ"ח.

יד. מטלית שיש בה שלש⁸² על שלש, אף על פי שאין בה פזית - פיון שונכנס רפה לבית טהור טמאתו⁸³. היו בה פמה זיתים⁸⁴ - פיון שונכנס ממנה פזית לבית טהור נטמא. אף על פי שכל השעורין הלכה למשה מסיני⁸⁵, הרי הוא אומר⁸⁶: לכל נגע הצרעת ולנתק, ולצרעת הבגד ולפית - הקיש נגעי אדם לנגעי פגדים ובתים. והשנה המצרע למת⁸⁷, שפאמר: אל נא תהי כמת. מה המת בכזית, אף אלו בכזית.

(82) אצבעות. (83) תוספתא נגעים פ"ז ה"ו. פסק כתנא-קמא. (84) ברייתא יבמות קג, ב. (85) עירובין ד, ב. (86) בהקדמתו לפירוש המשנה מבאר רבינו, שכמה הלכות שנאמרו למשל בעל-פה, יש להן רמז במקרא, ואומר רבינו כאן, שזו אחת מהן. (87) ספרי' בהעלותך, פיסקא קה.

טו. בגדים המנגעים⁸⁸ - משלחין אותן חוץ לעיר, בין שהיתה מקפת חומה בין שאינה מקפת. וזה חמר בגדים מבאדם⁸⁹.

(88) תוספתא שם פ"ז ה"ג. (89) שאדם המנוגע משתלח מערים מוקפות חומה בלבד (למעלה פ"י ה"ז).

~ יום רביעי ט"ו טבת ~

פרק ארבעה עשר

1) יבאר שיעור צרעת בתים וכמה סימני טומאה יש בהם

שבסדין שבסוף הלכה זו (פירוש זה, מסלק כל הקשיים שהתלבטו בהם רבים). (60) נגעים פ"א מ"י. נימין הם החוטים שמשאירים בקצות הסדין או הטלית לנוי והם טפלים לסדין, ולפיכך הנגע שבסדין מטמא גם אותם. (61) שהסדין אינו טפל לנימין. (62) תוספתא נגעים פ"ה ה"י. (גירסת הגר"א שם: הסדין טהור. וראה ר"ש במשנה כאן, שהביא תוספתא זו בגירסת אחרת).

י. חלוק⁶³ שגראה בו נגע - מציל את האמרויות⁶⁴ שבו. אפלו היתה האמרה צמר או פשתים⁶⁵ - מצילה ואינה נשרפת.

(63) משנה, שם. (64) על שפת החלוק תופרים חתיכת בד עבה או פס זהב שתופרים על שפת החלוק לקישוט. (65) צבוע שאינו מיטמא בנגעים (רא"ש בפירושו למשנה), אבל אימרות מצמר לבן טמאות. ב'תורת כהנים' נגעים פט"ו ה"ג, דרשו דין זה מן הכתוב (ויקרא יג, נז) "אשר בו הנגע", היינו דבר המיטמא בנגעים. [במשנה: "אפילו הן ארגמן", ונדחק שם ה'תוספות יום-טוב' לפרש את ה"אפילו". ולפי מה שאמרנו, שאינו מציל את הלבן, מובנת המילה "אפילו", היינו לא רק מין שאינו מטמא כלל בנגעים, כגון מתכת או צמר גמלים וכדומה, אלא אפילו ארגמן שהוא צמר מציל אותו מפני שהוא צבוע, ואף-על-פי שבבגד עצמו שמקצתו צבוע ונולד נגע בחלק הלבן הכל טמא (למעלה פ"ב ה"ג), גזירת הכתוב היא באמרויות. וכן משמע ב'תורת כהנים' (שם).

יא. בגד⁶⁶ מסגר שצבעו או מקרו לעובד פוכבים - טהור⁶⁷. וכן אם נתערב באחרים⁶⁸ - פלן טהורים⁶⁹. קצצו⁷⁰ ועשהו מוכין⁷¹ פחות משלש על שלש - טהור⁷², ומתר בהניתו⁷³. היתה בהן אחת שלש על שלש ונראה בה נגע - היא לבדה טמאה.

(66) שם מ"ב. (67) נתבאר למעלה (ה"א), שבגדי גויים אינם מטמאים בנגעים, וכן צבועים, ומפני שאינם ראויים לטומאה עכשיו אינם מיטמאים, אף-על-פי שבשעה שנולד הנגע היו ראויים, תוספתא שם פ"ה ה"י. (68) ואי אפשר להכיר את המנוגעים, כגון אם המוסגר פשה וכהו וצריך להסגירו שנית (למעלה פ"ב ה"א) ונתערב במנוגעים כהים כמותו מתחילה. (69) שכל אחד הוא ספק מנוגע לפני שזוקק לטומאה (= לפני שנחלט) וספק נגעים כגון זה - להקל. וישנה עוד אפשרות של תערובת, כגון שנתערב בבגדי גויים מנוגעים. מס' נגעים פ"א מ"ב. (70) לבגד מוסגר. שם. (71) חתיכות דקות מאוד. (72) שאין הטומאה חלה על מטליות קנטנות. (73) בגד מנוגע אסור בהנאה, שהרי התורה מצווה לשרפו. ומשמיענו, שלא רק הטומאה אינה חלה עליהם אלא גם איסור הנאה לא חל.

יב. בגד מחלט⁷⁴ שנתערב⁷⁵ באחרים - פלן טמאין וישרפו, אפלו אחד בכמה אלפים⁷⁶. וכן אם קצצו ועשהו מוכין - הרי הן טמאין⁷⁷, ואסור בהניתן.

(74) שם. (75) ואינו מכירו, כגון בבגדי גויים או כגון שקרע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התוכחה הזו היא לעוררו לתשובה ושישמר מלשון הרע. (15) שאינם מקבלים טומאה במקום אחר, גזרה התורה שייטמאו בבית המנוגע. ומפני שהתורה חסה על ממונם של ישראל ציוותה לפנותם לפני שיבוא הכהן ויסגיר את הבית. ביררו כבר כמה פעמים, שטומאת נגעים תלויה בדברי הכהן וכל זמן שלא הסגיר או החליט הכל טהור.

ה. **בית אפל** - אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו¹⁶; אלא אם אין הנגע נראה בו - טהור. ואחר שיראה הכהן את הנגע יצא ויעמד על פתח הבית בצד המשקוף ויסגיר או יחליט¹⁷ או יפטר; שונאמר: ויצא הכהן מן הבית והסגיר את הבית. לא שסגיר והוא בתוך ביתו, או בתוך הבית המנוגע, או פתח המשקוף, אלא בצד פתחו¹⁸. ואם עמד פתח המשקוף או שהלך לביתו והסגיר - הרי זה מסגר.

(16) שם פרק ב משנה ג. תורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ה, הלכה י"א: "כנגע נראה ל"י - ולא לאורי. (17) במשנה אמרו דין זה בהסגר בלבד וכן בתורת כהנים. ודעת רבינו שאין הבדל בזה בין החלט ופיטור ובין הסגר. (18) עומד על יד פתח הבית המנוגע מבחוץ ואומר: הבית מוסגר, אבל אינו צריך לסגרו ממש (משנה למלך. ודעת רש"י ור"ן בנדרים נו, ב סגירה ממש אמרו).

ו. **אין הבית מטמא בנגעים עד שיהיה בו ארבע אמות על ארבע אמות או יתר, ויהא לו ארבעה קתלים, והוא בנוי בארץ באבנים ועפר ועצים, שונאמר: את אבניו ואת עציו ואת עפרו. אכל אם היה בו פחות מארבע אמות על ארבע אמות, או שהיה עגל, או שהיה פעל שלשה קתלים או פעל חמשה, או שהיה בנוי בספינה או תלוי על ארבע קורות¹⁹ - אינו מטמא בנגעים. היה בנוי על ארבעה עמודים²⁰ - מטמא בנגעים.**

(19) הכוללות מתקרת בית, ועליהן בנוי הבית המנוגע. (20) בארבע זוויותיו והגג נשען עליהם.

ז. **כמה אבנים יהיו בו? אין פחות משמונה, שתי אבנים בכל קתל, פדי שהיה כל קתל ראוי לנגע; שאין הבית מטמא בנגעים עד שיראה בו פשוני גריסין על שתי אבנים, שונאמר: את האבנים אשר בהן הנגע. וכמה עצים²¹ יהיו בו? פדי לתן פתח המשקוף²². ועפר? פדי לתת בין פצים²³ לחברו. אכל אם היה בו פחות משעורים אלו - אינו מטמא בנגעים.**

(21) שם משנה ד. רבינו בפירושו למשנה אומר שצריך שיהיו שני עצים. ונראה שכוונתו כאן לשיעור גושם של שני העצים. (22) הכוונה לעץ שהנגרים מחברים באמצע המשקוף, כדי שהדלת תתעכב על ידו. (23) הסדקים שבין נדבכי האבנים או בין הקורות והאבנים.

ומה בין זה לזה, ודין כשיראה נגע בתוך הבית איך יאמר האומר לכהן, ובית אפל אם פותחים בו חלונות, התנאים שיהיו בבית לטמא בנגעים, וירושלים וחוצה לארץ אם מטמאים, בתי גויים שבארץ ישראל והלוקח בתים מגויים.

א. **צרעת בתים - פשוני גריסין? זה בצד זה. נמצא רחב הנגע כמו מקום צמיחת שש שערות³ בגוף, וארכו פשתים עשרה שערות פרבוע⁴. והפחות משעור זה בבתים - טהור. וכל השעורין הלכה למשה מסיני⁵.**

(2) נגעים פרק י"ב משנה ג. נגעי אדם ובגדים שיעורם כגריס (למעלה פרק א הלכה ז) ונאמר בנגעי בתים: וראה את הנגע והנה הנגע ויקרא יד, (לז) הרי זה בא ללמד ששיעורם כשני נגעים. (3) שיעור הגריס. (4) לא כגריס מעוגל. (5) דעת רבינו, שהדרשה שהבאנו למעלה אינה דרשה גמורה אלא אסמכתא לשיעור שקיבל משה מסיני בעל פה.

ב. **שלשה סימני טמאה? יש בבתים: מראה ירקרק, ואדמדם, והפשויון. וכלן מפרשין בתורה. ופשוני המראות מצטרפין זה עם זה. ופשויון הסמוך⁸ - כל שהוא, והרחוק⁹ - כגריס. אכל החוזר אחר הטוח - פשוני גריסין.**

(6) לא הוברר למה קרא רבינו למראות אלה "סימני טומאה", הלא בנגעי אדם אין ארבעת המראות נקראים סימני טומאה אלא "נגע", ומראות אחרים אינם נגע כלל, וסימני הטומאה הם: פשויון, ושיעור לבן ומחיייה. (7) למד דין זה מבגדים (למעלה יב, א). (8) נוגע באום (אום = נגע העיקרי). (9) אם יש הפסק בינו לבין האום.

ג. **אין נגעי בתים מטמאין עד שיהיה מראה הנגע שפל מן הקיר¹⁰; שונאמר: שקערורת - שיהיו שוקעין בקירות. ובפשוני המראות¹¹ מסגירין או מחליטין¹², ובפשויון נותצין¹³, ואם פשה אחרי הטוח - נותץ את כל הבית, כמו שיתבאר.**

(10) כמו בנגעי אדם שצריכים להיות עמוק מן העור. (11) ירקרק או אדמדם. (12) כלומר, אין מחליטים לעולם אלא באחד משני המראות האלה. (13) את המקום המנוגע.

ד. **פשיראה נגע בבית - אפלו חכם, שיודע ודאי שזה נגע, לא יגור ויאמר: נגע נראה לי בבית, אלא אומר לכהן¹⁴: כנגע נראה לי בבית. וצוה הכהן ופנו את הבית, אפלו חבילי עצים וחבילי קנים¹⁵, ואחר כך יבוא הכהן ויפנס ויראה הנגע.**

(14) משום כבודו של כהן. בתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ה הלכה ז אמרו: יאמר לו הכהן דברי כבושים (תוכחת מוסר): "בני, אין הנגעים באים אלא על לשון הרע שנאמר (דברים כד, ח"ט): "השמר בנגע הצרעת וכו' זכור את אשר עשה ד' למרים". מה עניין זה לזה? אלא ללמד שלא נענשה אלא על לשון הרע (שדיברה במשה)". מטרת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לה): "ובא אשר לו הבית" אפשר יעלה על דעתך לדרוש: לו ולא לה, לו ולא להם (בית השותפים), משמיענו שמיטמאים, מפני שנאמר (שם, לד): "בבית ארץ אחוזתכם" משמע כל בית שהוא בארץ ישראל.

טו. קירות האבוס³¹ וקירות המחיצה³² שפפית - אין מטמאין בנגעים.

31) אם בנה קיר בבית, כדי לתלות עליו את האבוס להאכיל בו את בהמתו. 32) בפירושו על המשנה מפרש רבינו שהכוונה לתקרה שנעשתה לצל להגן על בהמותיו מפני השמש ואפילו היא בבית ממש אינה מיטמאה בנגעים.

~ יום חמישי ט"ז טבת ~

פרק המשה עשר

1) יבאר הסגר נגעי בתים ואין חולץ האבנים שבהם הנגע כשחולץ, ודין בית ועלייה על גביו שנראה בו נגע, והבונה אבנים מסוגרות בבית טהור, כיצד מטהרים בית המנוגע אחר חליצה וטיחה.

א. נגעי בתים יש בהן הסגר שלשה שבועות², שהן תשעה עשר יום; שיום שביעי עולה לכאן ולכאן, ויום שלשה עשר עולה לכאן ולכאן. נמצאת אתה למד, שאם צריך לשלשה שבועות - רואהו בשביעי, וביום שלשה עשר, וביום תשעה עשר. והסגר בתים שלשה שבועות אינו מפרש בתורה. וכן רב דיני נגעי בתים דברי קבלה הן.

2) נגעים פ"ג מ"ז.

ב. וכל הדינין המפרשין בהן בתורה ובדברי קבלה כף הם: פשיבוא הפהן ויראה הנגע שוקע ירקרק או אדמדם, כמו שבארנו, נסגיר שבעת ימים. ואפלו מצאו פלו³ בתחלה ירקרק או אדמדם - נסגיר. ובשביעי רואהו: אם פהה הנגע, ואין צריך לומר אם הלך - קולף מקום הנגע בלבד, והפית טהור; מצאו שעמד בעיניו ולא פשה - מסגיר שבוע שני. ורואהו ביום שלשה עשר: אם פהה הנגע או הלך לו - קולף מקום הנגע ומטהר את הפית בצפרים; ואם מצא הנגע שפשה בסוף שבוע שני או שעמד בעינו - חולץ את האבנים שבהן הנגע ומקצה⁴ העפר אל מחוץ לעיר⁵ וטח את כל הפית ומסגירו שבוע שלישי. וביום תשעה עשר רואהו: אם חזר בו נגע פשני גריסין - הרי זה פשיון אחרי הטוח, ונותץ את כל הפית; ואם לא חזר בו נגע - מטהרו בצפרים. וכל זמן שישחזר בו הנגע קדם שיטהרו בצפרים - הרי זה ינתץ; ואם נראה בו נגע אחר שטהרו בצפרים - יראה בתחלה. וכן אם פשה הנגע בסוף שבוע ראשון - חולץ את האבנים שבהן הנגע וקוצה העפר חוץ לעיר וטח את כל הפית ומסגירו

ח. הלבנים והשליש אינן חשובין פאבנים. בית שאחד מצדיו מחפה בשליש ואחד פסלע ואחד בלבנים ואחד בעפר - אינו מטמא בנגעים.

ט. בית שלא היו בו אבנים ועצים פשעור ונראה בו נגע ואחר כך הביא לו אבנים ועצים ועפר - טהור²⁴.

24) מפני שבשעת ראיית הנגע לא היה הבית ראוי לטמא בנגעים.

י. בית שספכו בזרעים - בטלן²⁵. הואיל ומשמשין תשמיש עץ - הרי הן פעץ, ואם נטמא הפית - נטמאו עמו טמאה חמורה, כמו שיתבאר.

25) ביטל את הזרעים לגבי הבניין ואין עליהם דין אוכלים שאינם מטמאים טמאה חמורה.

יא. ירושלים וחוצה לארץ אין מטמאין בנגעים; שנאמר: בבית ארץ אחוזתכם, וירושלים לא נתחלקה לשבטים²⁶. ובתי העובדי כוכבים שבארץ ישראל²⁷ אין מטמאין בנגעים.

26) ואינה אחוזתכם, מגילה כו, א. ופסוק זה ממעט גם חו"ל, מפני שאינה אחוזתם של עם ישראל. 27) אפילו שבארץ ישראל.

יב. הלוקח בתים מן העובדי כוכבים - יראה בתחלה²⁸.

28) כאילו נולד הנגע כשהבית ביד ישראל. אם נולד בהם נגע לפני שקנה אותם הישראל דנים את הנגע כאילו נולד עכשיו בידי ישראל. ואין זה דומה לגוי שנתגייר או עובר ונולד שנגעם אינו מטמא כלל (למעלה פרק ו הלכה ד), מפני שבית זה ראוי היה לטמא בנגעים גם לפני כן, אלא שבעליו אינם ראויים, אבל שם אותו הגוף עצמו לא היה ראוי. והמדובר כשראה הכהן את הנגע לפני שקנאה ישראל, והסגירה או החליטה בטעות, כגון שחשב שהבית של ישראל, שאם לא כן גם בבית של ישראל אין מביאין בחשבון את הימים שקדמו לראיית הכהן.

יג. בית שצדו אחד עובד כוכבים וצדו אחד ישראל, צדו אחד בארץ וצדו אחד בחוצה לארץ - אינו מטמא בנגעים. ושאר כל הבתים שבארץ ישראל מטמאין בנגעים בין צבועים בידי אדם בין צבועים בידי שמים²⁹.

29) ולא כבגדים שרק הלבנים מיטמאים.

יד. בית האשה³⁰, בית השתפין, בית הפנסת או בית המדרש שיש בהן דירה לחזנין או לתלמידים - מטמאין בנגעים.

30) יומא יא, ב מפרש שם בגמרא, מפני שנאמר (ויקרא יד,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ויש לומר שהרמב"ם ורש"י נחלקו בפירוש מאמר חז"ל "אוי לרשע ואוי לשכנו", שלדעת הרמב"ם השכנות היא סימן על מהותם האמיתית של השכנים שבמהותם שייכים זה לזה. אבל לשיטת רש"י "אוי לרשע ואוי לשכנו" פירושו שיש לשכן השפעה פנימית על שכנו. ולכן צריך לחלוץ את כל האבן שבזוית הבית גם לצד החלק של השכן, אבל לא את האבנים של השכן בעצמו.

(על-פי לקר"ש חלק ל"ג עמוד 12
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

13 שם. 14) שכל המעשים האלה כתובים בלשון רבים: וחלצו, העפר אשר הקצו, ולקחו אבנים אחרות. 15) שהנגע בו. 16) בלשון יחיד.

ה. אבן שפזוית¹⁷, בזמן שהוא חולץ - חולץ את פלה, ובזמן¹⁸ שהוא נותץ - נותץ את שלו¹⁹ ומניח את של חברו²⁰. ויש בדרך ספק, אם תהיה זו של חברו כמו יד לאבן שלו²¹.

17) וחלק ממנה בבית המנוגע, וחלקה השני נכנס לבית אחר. 18) שנאמר "וחלצו". 19) את הבית המנוגע. 20) שנאמר "ונתץ" בלשון יחיד. 21) פירוש, אם חלק האבן שבבית חבירו נידון כבית יד לחלק שלו, ומביאה את הטומאה לבית חבירו, שהרי אבן המנוגעת מטמאה באוהל. בעיא שלא נפשטה בחולץ קכה, ב.

ו. בית²² שנראה בו נגע והיתה עליו על גביו²³ - נותץ את הקורות לעליה²⁴; נראה בעליה - נותץ את הקורות לבית. לא היתה עליה על גביו - אבניו ועציו ועפרו כלן נותץ עמו²⁵. ומציל את המלפנין²⁶ ואת סריגי החלונות²⁷.

22) נגעים פי"ג מ"ג. 23) ובה אין נגע. 24) כלומר, הקורות נחשבו כאילו הן מן העליה והן טהורות, וכשהוא נותץ את הבית מעמיד עמודים תחת התקרה לתמוך את העליה. 25) מכיוון שאין בנין אחר לצרפן אליו, הרי הן חלק מבנין המנוגע. 26) במשנה שם, מפרש רבינו שהם "ממעל לשטח הקורה". 27) שבכות שבחלונות, העשויות לשמירה על התינוקות שלא יפלו מן החלון.

ז. הלוקח אבנים²⁸ מבית מסגרו²⁹ ובנאן בבית טהור: חזר הנגע למסגרו³⁰ - חולץ את האבנים³¹ שבטהור; נראה נגע על האבנים שפנה - המסגר ינתץ³², והבית השני מסגירין אותו³³ פנגע זה, פדין כל בית שנראה בו נגע בתחלה.

28) שם מ"ה. 29) אחרי שחלצן (ראה למעלה ה"ב). 30) לבית שממנו לקח את האבנים, וצריך לנתצו. 31) את האבנים שלקח מאותו בית ובנאן בבית הטהור, שהרי הן חלק מהבית הטעון נתיצה. 32) מפני שחזר הנגע לאבנים השייכות לבית. 33) ואין חולצים אותן מיד, מפני

שבוע שני. ורואה: אם מצא בו נגע פשני גריסין - הרי זה פשיון אחרי הטוה, ונותץ את כל הבית; ואם לא חזר בו נגע - מטהרו בצפריים. וכל זמן שיראה בו נגע קדם טהרה בצפריין - ינתץ; ואם נראה בו אחר שטהרו בצפריים - יראה בתחלה.

3) כל הבית. 4) כמו בנגעי אדם ונגעי בגדים. 5) קולף. 6) פירוש, שופכו מחוץ לעיר. כל הדינים שבהלכה זו, מפורשים במשנה שם פי"ג, א.

ג. קשהוא חולץ את האבנים שבהן הנגע - אינו חולץ פחות משתי אבנים⁸. ואינו נוטל אבנים מצד זה ומביאן לצד זה, שנאמר: ולקחו אבנים אחרות. ולא עפר מצד זה ומביא לצד זה, שנאמר: ועפר אחר יקח וטח את הבית. ואינו טח בסיד, אלא בעפר, שנאמר: ועפר אחר יקח וגומר. אינו מביא אבן אחת תחת שתיים¹⁰ שחלץ, ולא שתי אבנים תחת אבן אחת חלוצה¹¹, אלא מביא שתיים תחת שתיים. ויש לו להביא שתיים תחת שלש¹².

7) שם פי"ב מ"ו. 8) שנאמר (ויקרא יד, מ): "וחלצו את האבנים" בלשון רבים. 9) גדולה. 10) קטנות. 11) אין לפרש שהמדובר כשחלץ רק אבן אחת, שהרי אמרנו בראש הלכה זו, שאינו חולץ פחות משתיים. ובעל-כרחינו לומר, שהכוונה, שאסור להביא שתי אבנים תחת אבן אחת שחלץ, ואפילו אם חלץ כמה אבנים, ואע"פ שיותר להביא פחות ממספר החולצות. ראה תפארת ישראל שם, יכין אות נא, ר'תוספות יום טוב'. 12) אם הוציא שלוש, מותר להביא במקומן שתיים גדולות, שלא הקפידה אלא שיחלוץ יותר מאחת, ושיביא יותר מאחת (ראה בהערה הקודמת שאין להביא שתיים במקום חלוצה אחת, אפילו אם חלץ יותר מאחת).

ד. היה הפתל¹³ בינו לבין חברו - שניהן חולצין ושניהן קוצים את העפר ושניהם מביאין אבנים אחרות¹⁴, אבל בעל הבית¹⁵ מביא לבדו את העפר; שנאמר: ועפר אחר יקח וטח¹⁶ - אין חברו מטפל עמו בטיחה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"היה הפתל בינו לבין חברו - שניהן חולצין בו".

מדבריו משמע שחולצין כל האבנים שבינו לבין חברו, גם כאלו שאינן אבני זווית. אבל לדעת רש"י (חולץ ק"כ"ח, ב.) שמה ש"שניהם חולצין" הוא רק "באבן שבמקצוע" וכמו שפירש את דברי המשנה בנגעים (פי"ג, ב.) "אבן שבזוית כשהוא חולץ, חולץ את כולו" "אבן המנוגעת שבזוית שנראה בבית זה ובבית זה, שכן דרך הזווית לתת שם אבנים גדולות המחזיקים את כל עובי הכותל, ונראה משני הצדדים שאבן זו יש עליה חיוב לחלוץ את כולה" (גם הצד שלא נראה בו הנגע).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טמאתו, שיהיה פלו טמא⁹ ויטמא מאחוריו. וכן אבנים שלש בהן הנגע במסגר מטמאין מאחוריהן¹⁰.

שצריכים לראות את הנגע בשביל הבית השני (ראה למעלה פ"ב ה"ז בדין בגדים).

8) משנה, שם יג, ה. (9) דרשה זו נאמרה בתורת כהנים' שם פ"ד ה"ג. (10) תוספתא נגעים פ"ז ה"ד. והאבנים האחרות מתוכן בלבד, כאמור בראש ההלכה.

ח. פיצד מטהרין³⁴ את הבית המנגע? אחר החליצה והטיחה מביא מים חיים בכלי חרס ושתי צפרים ועץ ארז ואזוב ושני תולעת, כטהרת אדם שבארנו לקל דבר. אלא שבאדם מזה שבע פעמים לאחר ידו של מצרע, ובבית מזה שבע פעמים על המשקוף של בית מבחוץ. ושאר כל מעשיהן שוין.

ג. אחד המסגר והמחלט¹¹ מטמא בביאה¹². פיצד? בית שהיה מסגר¹³ על גבי בית מנגע¹⁴, בין מחלט בין מסגר, או אילן שהוא מסף עליו - העומד תחת האילן או הנכנס לבית החיצון טמא, שהרי הוא והבית הטמא תחת אהל אחד¹⁵. וכן אבן מנגעת הנכנסת לאהל והנחה שם - נטמא כל אשר באהל. היתה מנחת תחת האילן והטהור עובר - נטמא. היתה הטהור עומד תחת האילן ועבר אדם באבן מנגעת - לא טמאהו; ואם הניחה שם - טמאהו. שמושב המנגע פמוהו, בין אדם בין פלים בין אבנים ועציו וצפרו¹⁶.

(34) כל הדינים שבהלכה זו, מפורשים בתורה (ויקרא יד) ומבוארים במשנה (שם פ"ד).

~ יום שישי י"ז טבת ~

פרק שישה עשר

1) יבאר שבית המנוגע אב מאבות הטומאות, ואם אסור בהנאה, ודין בית מוסגר ואבניו אם מטמאים מאחוריהם, והמוסגר והמוחלט אם מטמא בביאה, אם צריך הכנסת רוב בבית המנוגע, וכמה ישהה ויטמאו בגדיו, מי שהיה עומד בבית המנוגע ופשט ידיו חוץ לבית או בהיפך, המציל מכוסה באוהל המת אם מציל מכוסה בבית המנוגע כו', שינוי האמור בבגדים ובבתים שקראוהו תורה צרעת שהיא אות ופלא בישראל.

11) דינם שווה בענינים האמורים למטה. (12) אם כל הבית נכנס לאוהל אחר. (13) מכסה מלמעלה. (14) כגון שהבית המנוגע היה בנוי בתוך בית טהור, שתקרתו מכסה גגו של בית המנוגע. (15) כדעת רבי אלעזר, במס' נגעים שם מ"ו. (16) שם מ"ז. ראה למעלה פ"י ה"ב בהערות.

א. בית המנגע - אב² מאבות הטמאות³, כל הנוגע בו נטמא. וכן אבנים שחולצין ממנו אחר הסגר או אבנים ועצים ועפר של בית קשנותצין אותו - פלן אבות טמאות, וכל פזית מהם מטמא אדם וכלים במגע ובמשא⁴ ובביאה. פיצד? אם נכנס פזית⁵ מהן לבית טהור - נטמא כל אשר בבית מאדם וכלים, שפלן מטמאין בביאה פאדם מצרע. וכלן אסורין בהנאה. ואם שרפן ועשה מהן סיד - הרי זה אסור בהנאה. שנאמר: צרעת ממארת - תן בו מארה⁶ ואל תהנה בו. וכלן משלחין אותן חוץ לעיר, אף על פי שאינה מקפת חומה⁷.

ד. המאהיל¹⁷ ידו על אבן מנגעת או שהאהילה עליו - טהור, עד שיגע¹⁸.

17) תוספתא נגעים פ"ז ה"ג. (18) ומה שאמרנו בה"ג שאבן המנוגעת מטמאה באוהל, היינו כשדבר אחר מאהיל על האבן ועל האדם או הכלי (הגרא"א בביאור התוספתא' שם).

2) נגעים פ"ג מ"ד. (3) ראה למעלה פ"ג ה"ג. (4) תוספתא נגעים פ"ו ה"ח. מטמאים במשא אפי' לא נגע בהם, כגון שהיו מונחים על עץ, שאינו מקבל טומאה והגביה את העץ. (5) שם מ"ח. (6) בתורת כהנים' (פ') נגעים יד, (יא) נאמרה דרשה זו גבי בגדים המנוגעים, שגם בהם נאמר "צרעת ממארת". (7) שם פ' מצורע פ"ד ה"ד. נמצא, שהם חמורים יותר ממצורע. ראה למעלה פ"ג ה"טו' בדין בגדים מנוגעים.

ה. טהור¹⁹ שנקנס לבית מנגע דרך אחוריו, אפלו נכנס פלו חוץ מחטמו - טהור; שנאמר: והבא אל הבית - דרך ביאה טמאה תורה²⁰.

19) גמרא שבועות יז, ב. (20) וכשנכנס כולו דרך אחוריו נטמא, ולא מפני הכניסה לבית, אלא מפני שהוא נמצא בתוך הבית, כמו הכלים הנמצאים בבית מלפני שנטמא, שהם טמאים. שם.

ב. בית מסגר⁸ אינו מטמא אלא מתוכו, שנאמר: והבא אל הבית כל ימי הסגר אתו יטמא עד הערב. אבל המחלט מטמא מתוכו ומאחוריו, שהנוגע בו מאחוריו - טמא. שנאמר: צרעת ממארת בבית טמא הוא. וכי טהור היתה? אלא להוסיף לו טמאה על

ו. טהור שהכניס ראשו ורבו לבית טמא - נטמא²¹. וכן טלית²² טהורה שהכניס ממנה שלש על שלש לבית טמא - נטמאת. וכן פלי חרס²³ שהכניס אורו לבית טמא - נטמא²⁴. אבל שאר פלים - עד שיקניס רב הפלי²⁵, משיכניס רבו נטמא מיד²⁶. במה דברים אמורים? בכלים שנקנסו חלוצין²⁷; אבל אדם מישראל שנקנס לבית מנגע והוא לבוש בבגדיו וסנדליו ברגליו וטבעותיו בידיו²⁸ - הרי האדם טמא מיד, ובגדיו טהורים עד שישקה שם פדי שניסב²⁹ אדם ויאכל פשלש פיצים³⁰ פת חטים בלפתן³¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְכַסֶּה⁴² בְּבֵית מְנוּגָע; וְכָל הַמְצִיל מְכַסֶּה בְּאֵהָל הַמֵּת⁴³, אִפְלוּ הִיא מְגֵלָה בְּבֵית הַמְנוּגָע - הֲרִי זֶה טְהוֹר. בְּיָצֵד? כְּלֵי חָרֶס אוֹ כְּלֵי אֲבָנִים וְכַלֵּי אֲדָמָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן שֶׁהֵיוּ אֲכָלִין וּמְשַׁקֵּין וְכֵלִים בְּתוֹכָן וְהֵיוּ מְכַסִּין בְּבֵית הַמְנוּגָע, אִף עַל פִּי שְׂאִינָן מְקַפֵּין צְמִיד פְּתִיל - הֵן וְכָל מָה שֶׁבְּתוֹכָן טְהוֹר. הַבּוֹר וְהַדּוֹת⁴⁴ שֶׁבְּבֵית הַמְנוּגָע⁴⁵, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן מְגָלִין - כְּלִים שֶׁבְּתוֹכָן טְהוֹרִין.

(40) שם מי"ב. (41) כל הכלים שאינם מקבלים טומאה כלל, כגון כלי אבנים וכלי אדמה וכן כלי חרס שהם מקבלים טומאה מתוכם ולא מגבם (אם נגעה טומאה בדופן הכלי מבחוץ) מצילים את מה שבתוכם מליטמא באוהל המת אם הם מכוסים ב"צמיד פתיל". פירוש, בכיסוי מהודק ומחובר יפה (ראה הל' טומאת מת פכ"א ה"א). (42) אפילו אין הכיסוי מחובר. כרבי יהודה שם. (43) מבואר לקמן. (44) בור - חפורה באדמה. דות - בנויה על הקרקע. (45) המצילים באוהל המת על מה שבתוכם כשהם מכוסים.

י. הַצָּרַעַת הוּא שֵׁם הָאֵמֹר בְּשִׁתְּפוֹת, כּוֹלֵל עֲנִינִים הַרְבֵּה שְׂאִין דּוֹמִין זֶה לָזֶה. שֶׁהָרִי לְכֵן עוֹר הָאֲדָם קָרוִי צָרַעַת, וְנִפְלִילת קָצֵת שֶׁעוֹר הָרִאשׁ אוֹ הַזָּקָן קָרוִי צָרַעַת, וְשְׂנוּי עֵין הַבְּגָדִים אוֹ הַבְּתִים קָרוִי צָרַעַת. וְזֶה הַשְּׂנוּי הָאֵמֹר בְּבְגָדִים וּבְבְתִים, שֶׁקְרָאתוֹ תוֹרָה צָרַעַת בְּשִׁתְּפוֹת הַשָּׂם, אֵינוֹ מְנַהֵגוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲלֵא אוֹת וּפְלֵא הִיא בְּיִשְׂרָאֵל כְּדִי לְהַזְהִיר מְלִשׁוֹן הָרַע. שֶׁהַמְסַפֵּר בְּלִשׁוֹן הָרַע - מְשַׁתְּנֵת קִירוֹת בֵּיתוֹ⁴⁶. אִם חָזַר בּוֹ - יִטְהַר הַבֵּית; אִם עָמַד בְּרָשְׁעוֹ עַד שֶׁהִתֵּן הַבֵּית - מְשַׁתְּנֵין כְּלֵי הָעוֹר שֶׁבְּבֵיתוֹ שֶׁהוּא יוֹשֵׁב וְשׁוֹכֵב עָלֵיהֶן. אִם חָזַר בּוֹ - יִטְהַר; וְאִם עָמַד בְּרָשְׁעוֹ עַד שֶׁיִשְׂרְפוּ - מְשַׁתְּנֵין הַבְּגָדִים שֶׁעָלָיו. אִם חָזַר בּוֹ - יִטְהַר; וְאִם עָמַד בְּרָשְׁעוֹ עַד שֶׁיִשְׂרְפוּ - מְשַׁתְּנָה עוֹרוֹ וְיִצְטָרַע, וְיִהְיֶה מְבַדֵּל וּמְפָרֵס לְבָדוֹ, עַד שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק בְּשִׁיחַת הָרָשָׁעִים, שֶׁהוּא הַלִּיצָנוֹת וְלִשׁוֹן הָרַע. וְעַל עֲנָן זֶה מְזַהֵר בְּתוֹרָה וְאוֹמֵר: הַשְּׂמֵר בְּנֵגַע הַצָּרַעַת. זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה יי אֱלֹהֶיךָ לְמַרְגֵּם בְּדָרְךָ. הֲרִי הוּא אוֹמֵר: הַתְּבוֹנְנוּ מָה אָרַע לְמַרְגֵּם הַנְּבִיאָה! שֶׁדְּבַרָּה בְּאִחִיהָ, שֶׁהִיא גְדוּלָּה מְנַוֵּן בְּשָׁנִים וְגִדְלָתוֹ עַל בְּרַכְיָה וְסִפְנָה בְּעַצְמָה לְהַצִּילוֹ מִן הַיָּם, וְהִיא לֹא דְבָרָה בְּגִנוּתוֹ אֲלֵא טְעָתָה שֶׁהִשְׁתּוֹת לְשָׂאֵר נְבִיאִים, וְהוּא לֹא הִקְפִיד עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שְׂנֵאָמַר: וְהֵאֵישׁ מִשֶּׁהָ עָנּוּ מָאֵד, וְאִף עַל פִּי כֵן מִיָּד נִעְנְשָׁה בְּצָרַעַת; קַל וְחָמֵר לְבָנֵי אֲדָם הָרָשָׁעִים הַטְּפָשִׁים, שֶׁמְרַבִּים לְדַבֵּר גְּדוּלוֹת וּנְפִלָאוֹת. לְפִיכָף רְאוּי לְמִי שְׂרוּצָה לְכוּן אֲרַחֲתֵיו לְהִתְרַחֵק מִיִּשְׁבִּתָּן וּמִלְדַּבֵּר עִמָּהֶן, כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְפַּס אֲדָם בְּרִשָׁת רָשָׁעִים וְסִכְלוֹתָם. וְזֶה דָרְךָ יְשִׁיבַת הַלְצִים

שְׂנֵאָמַר: וְהַשֹּׁכֵב בְּבֵית יְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו, וְהָאֲכָל בְּבֵית יְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו. וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שְׂאִין בְּגָדָיו מְתַטְמָאִין עַד שִׂיאֲכָל שָׂם? ! אֲלֵא לִתֵּן שְׁעוֹר לְשׁוֹכֵב כְּאֲכָל. וְאֶחָד הַשׁוֹכֵב אוֹ הַיּוֹשֵׁב אוֹ הָעוֹמֵד, אִם שָׁהָה כְּדִי לְאָכֵל שְׁעוֹר אֲכִילָה הָאֵמֹרָה - נְטָמָאוּ בְּגָדָיו.

(21) כשנכנס דרך ביאה, ועל זה אמרה תורה: "והבא אל הבית וכו' יטמא עד הערב" (נגעים פי"ג מ"ח). (22) שם. (23) תוספתא פ"ז ה"ז. (24) כלי חרס מיטמא אם נגעה טומאה באויר שבתוכו, ואפילו לא נגעה בכלי עצמו, ולפיכך כשנגע אוירו באויר הבית - נטמא. (25) ורובו ככולו. (26) ואפילו הוציאם ללא כל שהיה. (27) שאין אדם מלוכש בהם. (28) כלומר, באצבעותיו. (29) בתקופת המשנה ולפניה, נוהגים היו לאכול את הסעודות הקבועות בהסיכה, היינו נשענים על גבי בגדים רכים לשמאלם. (30) פחות מזה היא אכילת עראי. במשנה (שם מ"ט) אמרו: "כדי אכילת פרס (פרס = חצי ככר)". ודעת רבינו שחצי ככר הוא כשלוש ביצי תרנגולת בינוניות. (31) מכיון שפת חטים טעים, והלפתן מוסיף לו טעימות - הוא נאכל מהרה.

ז. מִי שֶׁנְכַנְסוֹ³² לְבֵית מְנוּגָע וְכֵלָיו עַל כְּתָפוֹ וְסַנְדְּלוֹ וְטַבְעוֹתָיו כְּכָפוֹ - הוּא וְהֵן טְמָאִין מִיָּד; שְׂאִינוֹ מְצִיל מְלִטְמָא מִיָּד אֲלֵא כְּלִים שֶׁהוּא לְבוּשׁ בָּהֶן. וְכֵן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים וְהַבְּהֵמָה שֶׁהֵיוּ לְבוּשִׁין כְּכִלִּים וְנִכְנְסוּ לְבֵית הַמְנוּגָע - נְטָמָאוּ הַכֵּלִים מִיָּד³³. אֲבָל הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים אֵינוֹ מְקַבֵּל טְמָאָה, בְּבֵהֵמָה.

(32) שם מ"ט. דין זה הוא ביאור מורחב למה שנאמר בהלכה הקודמת: "בכלים שנכנסו חלוצים". (33) ככלים חלוצים. 'תורת כהנים' פ' מצורע פ"ה ה": "יכול (אתה לחשוב) הבהמה והגוי יהו מצילים בגדים בבית המנוגע (שלא ייטמאו מיד), תלמוד-לומר: "וכבס בגדיו" (מכאן אתה למד) המטמא בגדים מציל בבית המנוגע, יצאו הבהמה והגוי שאין מטמאים בגדים (שהרי אינם מקבלים טומאה כלל) - אין מצילים בגדים בבית המנוגע.

ח. מִי שֶׁהִיָּה³⁴ עוֹמֵד בְּבֵית מְנוּגָע וּפָשַׁט יָדָיו³⁵ חוּץ לְבֵית וְטַבְעוֹתָיו בְּיָדָיו³⁶, אִם שָׁהָה כְּדִי אֲכִילַת הַשְּׁעוֹר - נְטָמָאוּ הַטַּבְעוֹת אִף עַל פִּי שֶׁהֵם בְּחוּץ³⁷. וְכֵן הָעוֹמֵד בְּחוּץ וּפָשַׁט יָדָיו לְבֵית מְנוּגָע - נְטָמָאוּ יָדָיו בְּלֶכֶד מִיָּד³⁸. וְאִם נִשְׁתַּהוּוּ שָׂם כְּדִי אֲכִילַת הַשְּׁעוֹר - נְטָמָאוּ טַבְעוֹתָיו, וְאִם לֹאוּ - טְהוֹרוֹת³⁹.

(34) משנה, שם. (35) לפני ששהה כשיעור. (36) על אצבעות ידיו. (37) מפני שהידים נגרות אחרי הגוף הנמצא בפנים. (38) טומאת ידים מדרבנן. (39) כחכמים, שם. ונימוקם, מכיוון שהכניסן דרך מלבוש אינן טמאות אלא אם שהו כשיעור, ואף-על-פי שגוף האדם נשאר בחוץ.

ט. כָּל הַמְצִיל⁴⁰ בְּצָמִיד פְּתִיל⁴¹ בְּאֵהָל הַמֵּת - מְצִיל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מאבות הטומאה, ודין קטן וקטנה וסריס אדם וסריס חמה טומטום ואנדרוגינוס, ודין דם הנידה ודם היולדת ושאר משקין היוצאים ממנה, ואם יצא הוולד מדופנה, ודין מקור האשה שנעקר או שהזיע, וזוב הזב וראייה ראשונה שלו ושל מצורע, משקין היוצאים מהם, ואם היה מוצץ ורוקק דם.

א. הזב² והזבה³ והנדה⁴ והיולדת⁵ - פל אָחד מאַרבעַתן אב מאבות הטמאות⁶. מטמא פלים במגע, ומטמא אדם במגע ובמשא, ומטמא משכב ומושב ומרכב מתחתיו ועושה אותן אב טמאה⁷, ומטמא מדף⁸ על גבו⁹.

(2) כתוב בתורה (ויקרא טו, ב): "איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא". "בשרו" היינו אבר כלי הזרע (ספורנו). במסכת נדה לה, ב מוסר רב הונא סימני היכר בין זרע האדם הטבעי ובין זוב חולני. (3) שם כה: ואשה כי יזוב דמה, ימים רבים בלא עת נדתה ... טמאה היא. (4) האשה הרואה דם בהתאם לטבעה נקראת נדה וטמאה שבעת ימים. (5) יולדת זכר טמאה שבעת ימים כנידה ויולדת נקבה טמאה ארבעה עשר יום. (6) ראשי טומאות, שמטמאים גם אדם וכלים מה שאין כן בוולד הטומאה, שאינו מטמא אלא אוכלין ומשקין בלבד. ארבעה אלו נמנו במסכת כלים פרק א בין אבות הטומאות. ורבינו בהקדמתו לספר טהרות מונה אחד עשר חלקי אבות הטומאות. (7) דינים אלה כתובים בתורה (ויקרא פרק טו) ומפורשים במשנה זבים פרק ה ופרטיהם מבוארים לקמן. (8) זבים פרק ד משנה ו. רבינו מפרש שם שזה מלשון "ריחו נודף" שמורגש מרחוק בלי נגיעה. (9) דברים הנמצאים על גבי הזב ואינם נוגעים בו, כגון שכלים חוצצים בינם לבין הזב, טמאים מדף (שם), כלומר, טומאה קלה לטמא אוכלין ומשקין, אבל לא אדם וכלים. ולפיך מסיים רבינו דיני משכב ומושב באמרו: "ועושה אותם אב הטומאה" ולאחר מכאן מוסיף: ומטמא מדף (פירוש, טומאה קלה) על גבו.

ב. אָחד¹⁰ זָבָה קְטָנָה וְאָחד זָבָה גְדוֹלָה, וְאָחד זָבָה מִחֶמֶת עֲצָמָה¹¹ אוּ מִחֶמֶת אֲנָס¹², וְאָחד זָב בְּעַל שְׁתֵּי רְאיוֹת¹³ אוּ בְּעַל שְׁלֹשׁ - טְמֵאת פֶּלֶן שְׁוָה לְטֵמֵא אֲחֵרִים¹⁴.

(10) נקדים דינים יסודיים אחדים, שידיעתם תקל הבנת ההלכות שלפנינו: א. איש הרואה ראייה אחת אין עליו דין זב אלא בעל קרי וטמא יום אחד ואינו מטמא משכב ומושב. ב. ראה שתי ראיות, בין ביום אחד בין בשני ימים בזה אחר זה, הרי הוא זב גמור לכל דבר מחוץ להבאת קרבנות, ואם ראה שלוש ראיות מחוייב הוא להביא קרבנות אחרי טהרתו. ג. אשה שראתה דם יום אחד, אפילו כמה ראיות, בתקופה שבין נידה לנידה (לדעת רבינו בפרק ו מהלכות איסורי ביאה כל ימי חיי האשה, החל מראיית דם ראשונה, מחולקים לתקופת נידה הנמשכת שבעת ימים ולתקופת זיבה של אחד עשר יום ולאחריהם מתחילה שנית תקופת נידה וכן לעולם) טמאה יום אחד ושומרת כל היום

הַרְשָׁעִים: בַּתְּחִלָּה מְרַבֵּין בְּדִבְרֵי הַבְּאִי, פְּעֻנֵין שְׁנֵאמַר: וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים. וּמִתּוֹף כֶּף בְּאִין לְסַפֵּר בְּגִנּוֹת הַצְּדִיקִים, פְּעֻנֵין שְׁנֵאמַר: תִּאֲלַמְנָה שְׁפָתַי שֶׁקָּר הַדְּבָרוֹת עַל צְדִיק עֵתָּק. וּמִתּוֹף כֶּף יִהְיֶה לְהוֹן הַרְגֵל לְדַבֵּר בְּנִבְיָאִים וּלְתַת דְּפִי בְּדִבְרֵיהֶם, פְּעֻנֵין שְׁנֵאמַר: וַיְהִיו מְלַעְבִּים בְּמִלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים וּבוֹזִים דְּבָרָיו וּמִתְעַתְעִים בְּנִבְיָאִין. וּמִתּוֹף כֶּף בְּאִין לְדַבֵּר בְּאֱלֹהִים וְכוּפְרִין בַּעֲקָר, פְּעֻנֵין שְׁנֵאמַר: וַיִּחַפְּאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן עַל יַי אֱלֹהֵיהֶם. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: שְׁתוּ בְּשָׁמַיִם פִּיהֶם וַיִּלְשׁוּנֶם תִּהְלַף בְּאָרְץ. מִי גֵרֵם לָהֶם לְשִׁית בְּשָׁמַיִם פִּיהֶם? לְשׁוֹנֶם שֶׁהִלְכָה תִּחְלָה בְּאָרְץ. זו היא שיחת הַרְשָׁעִים, שְׂגוּרְמַת לְהוֹן וְיִשִּׁיבַת קְרַנּוֹת וְיִשִּׁיבַת כְּנִסְיוֹת שֶׁל עַמֵּי הָאָרְץ וְיִשִּׁיבַת פְּתֵי מִשְׁתָּאוֹת עִם שׁוֹתֵי שֶׁכֶר. אֲבָל שִׁיחַת פְּשָׁרֵי יִשְׂרָאֵל אֵינָה אֶלָּא בְּדִבְרֵי תוֹרָה וְחֻקָּמָה. לְפִיכֶף הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹזֵר עַל יָדָן וּמְזַכֶּה אוֹתָן בֵּה. שְׁנֵאמַר: אֲזָ נִדְּבָרוּ יְרֵאֵי יְי אִישׁ אֶל רַעְהוֹ, וַיִּקְשָׁב יְי וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתַּב סֵפֶר זְכוּרָן לְפָנָיו לְיֵרֵאֵי יְי וְלַחֲשָׁבֵי שְׁמוֹ.

סליקו להו הלכות טמאת צרעת

~ נקודות משיחות קודש ~
"אלא אות ופלא הוה בישראל... כו".
ההבדל בין נס ובין פלא הוא, שנס זה עניין שלמעלה מהטבע לגמרי ומתגלה תוך שידוד מערכות הטבע, אבל פלא הוא נס המלוכב בטבע. וזה שכותב הרמב"ם כאן "אות ופלא" כי נגע הצרעת מצד אחד בא כנגע טבעי בבית או בבגד, אבל מצד שני הוא פלא שאחרי שמופיע בבית ולא עשה תשובה יופיע בבגד, ואם לא עשה תשובה יופיע בעור וכו'
(על פי לקו"ש חלק ל"ג עמוד 165 הערה 13 מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(46) מקורות סיום נאה ומלכב זה הם: מדרש רבה ויקרא פרשה טז, גמרא ערכין טו ב, וטז, א. ותוספתא נגעים פ"ו ה"ו.

~ שבת קודש י"ח טבת ~

הלכות מטמאי משכב ומושב

יש בכללן ארבע מצות עשה, וזהו פְּרָטָן: (א) דִּין טְמֵאת נְדָה. (ב) דִּין טְמֵאת יוֹלְדַת. (ג) דִּין טְמֵאת זָבָה. (ד) דִּין טְמֵאת זָב.
ובאור מצות אלו בפסקים אלו:

פְּרָק רֵאשׁוֹן

(1) יבאר שזב וזבה נידה ויולדת כל אחת מארבעתן אב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22) שאיננו יודעים אם הוא איש או אשה. (23) ישנם בו סימנים הן של איש והן של אשה. (24) מפני שהם ספק איש ספק אשה וכל ספק איסור תורה - לחומרא. (25) אם ראו לובן, שמא הם זכרים, ואם ראו אודם, שמא הם נקיבות. (26) אם ראו זיבה ונגעו בתרומה, או קדשים ונטמאו, אין שורפים אותם כדין תרומה וקדשים טמאים, שמא הם טהורים ואסור לשרוף תרומה וקדשים טהורים. (27) אם נכנסו לבית המקדש או אכלו בשר קדשים בשוגג פטורים מקרבן, ובמזיד פטורים ממלקות אפילו התרו בהם למלקות. (28) שהרי טומאתם וודאית. (29) והכוונה להרחיק טמאים מבית המקדש. (30) ובנידון זה אין אנו יודעים אם טומאת זכר עליו או טומאת נקיבה. (31) של הטומטום ואנדרוגינוס. (32) ונטמא וודאי.

ח. דם הנדה או דם הזבה או דם היולדת מטמא בכל שהוא במגע ובמשא. שנאמר: והנדה בנדתה והזב. מפי השמועה³³ למדו, שפדוה פמוה. וכבר בארנו בענין אסור נדה, שחמשה דמים טמאים באשה; אבל אם ראתה דם ירק - הרי הוא טהור. ואינו כמו רקה ושאר משקין היוצאין ממנה³⁴, שהרק מתעגל ויוצא וזה שותת ויורד³⁵.

33) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו. (34) שהם טמאים ומטמאים. (35) טומאת משקים היוצאים מזב וזבה למדנו מרוקם, שנאמר (ויקרא טו, ח): "וכי ירוק הזב בטהור וכו' וטמא עד הערב" ולפיכך מטמאים את הדומה לרוק בלבד.

ט. אשה שיצא הולד מדפנה ויצא עמו דם מן הדפן - הרי אותו דם אב מאבות הטמאות פדם הנדה והלדה והזיבה, שהמקור³⁶ מקומו טמא³⁷; והאשה טהורה³⁸ עד שיצא ממנה דם דרך הרחם.

36) המקום בגוף שבו נקווים דמיה לצרכי תפקידיה הטבעיים המיוחדים לאשה. (37) והדמים הנקווים בו טמאים טומאה חמורה, לטמא אדם וכלים. (38) פירוש, אינה טמאה טומאת שבעה כנידה או יולדת, אבל טמאה יום אחד מפני שנגעה בדם הטמא.

י. מקור האשה שנעקר³⁹ ונפל לארץ - האשה טמאה טמאת ערב⁴⁰. וכן מקור שהזיע בלתי טפי מרגליות⁴¹ - האשה טמאה טמאת ערב⁴². אבל אינה נדה⁴³ עד שתראה אחד מתמשה דמים המטמאין אותה.

39) נעקרה ממנו חתיכת בשר. (40) מפני שנגעה בבשר המקור הטמא. (41) נוזל לבן, ויצאו דרך הרחם. (42) שכל מה שנמצא במקור הוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים טומאת ערב (יום הנגיעה עד הערב). (43) ליטמא שבעת ימים.

יא. הזיעה טפה אחת - הרי האשה טהורה, שאינה אלא מחוץ למקור⁴⁴.

שלאחריו, ואם עבר בטהרה - טהורה אחר טבילה במקווה. ד. אם ראתה גם ביום השני, טמאה כל אותו היום ושומרת היא כל יום השלישי, ואם עבר בטהרה - טהורה. מובן שצריכה טבילה. ובשני המקרים האלה היא נקראת "שומרת יום כנגד יום", מפני שהיא שומרת יום טהרה נגד יום הטומאה, או "זבה קטנה". ה. אם תראה דם גם ביום השלישי תיקרא זבה גדולה וצריכה לספור שבעה ימים בטהרה וטובלת לביל שמיני, ולמחרת היום מביאה קרבנות. (11) בלי כל סיבה חיצונית. (12) על ידי השפעה של איזה מקרה שהוא, כגון שנבהלה או שקפצה וכדומה, אבל זב אינו מטמא באונס. (13) פרט לבעל ראייה אחת. (14) לעניין זה בלבד כולם שווים. אבל יש הבדלים שונים ביניהם ויבוארו בהלכות הבאות.

ג. קטנה פת יום אחד מטמאה בנדה; פת עשרה ימים - בזיבה¹⁵; פת שלש ימים יום אחד מטמאה את בועלה¹⁶, כמו שיתבאר.

15) שבעת ימים הראשונים הם תקופת הנידה ואפילו ראתה דם בכלום דינה כנידה ולא כזבה. ואם תראה שלושה ימים בזה אחר זה, היינו, שמיני, תשיעי ועשירי תהיה זבה. (16) להיות אב הטומאה וליטמא שבעת ימים ככתוב בתורה (ויקרא טו, כד): "ואם שכב ישכב איש אותה ... וטמא שבעת ימים". קטנה למטה מגיל זה אין בעילתה בעילה ודין בועלה כנוגע בה.

ד. קטן בן יום אחד מטמא בזיבה. ואחד גרים ועבדים ואחד¹⁷ ישראל מטמאין בנדה ובזיבה.

(17) בין ובין.

ה. סריס אדם¹⁸, סריס חמה¹⁹ מטמאין בזיבה פשאר הבריאיין.

(18) שנסתרס על ידי אדם. (19) נולד סריס. מיום שראה את החמה הוא סריס (רבינו בפירושו למשנה יבמות פרק ח).

ו. אין האשה מטמאה בלבן²⁰, ולא האיש באדם²¹; אלא האשה באדם, והאיש בלבן.

(20) אם הזיבה היא לבנה. (21) בזיבה אדומה.

ז. טמטום²² ואנדרוגינוס²³ - נוטנין עליהם חמרי האיש וחמרי האשה²⁴: מטמאין בלבן פאיש, ובאדם פאשה. וטמאתן בספק²⁵. לפיכך אין שורפין עליהן תרומה וקדשים²⁶, ואין חביבין עליהן על טמאת מקדש וקדשיו²⁷. ראה לכן ואדם פאחד - שורפין עליהן את התרומה ואת הקדשים²⁸, אבל אין חביבין עליהן על ביאת מקדש וקדשיו; שנאמר: מזכר עד נקבה תשלחו²⁹ - עד שיהיה הטמאה טמאת זכר ודאי או טמאת נקבה ודאית³⁰. וכן הנוגע בלבן ואדם שלו³¹ פאחת³² - אינו חביב על טמאת מקדש וקדשיו. נגע הוא פעצמו בלבן ואדם שראה - הרי זה חביב על ביאת המקדש.

(44) והנוזלים הבאים מחוץ למקור שלא בימי טומאתה - (49) כזוב. (50) טיפות זעירות. טהורים.

טו. אחד זב ואחד נדה ויולדת וזבה - פל אחד מהן רקו ומימי רגליו אב טמאה פזב. וכן פל מקום שנאמר בהלכות אלו הזב - אחד הזב ואחד שאר הארבעה⁵¹.

(51) כלומר, השאר של הארבעה.

טז. תשעה משקין פזב. שלשה מהן אב טמאה. והן: רקו, ושכבת זרעו, ומימי רגליו. פל אחד מאלו מטמא אדם וכלים בכל שהוא, כמו שבארנו. שלשה מהן פולד הטמאה. ואלו הן: דמעת עינו, ודם מגפתו⁵², וחלב האשה. פל אחד מאלו פמשקין טמאין, שאין מטמאין אדם⁵³ אכל מטמאין כלים מדברי סופרים, כמו שבארנו. ושלשה מהן טהורין. ואלו הן: זעתו, ולחה סרוחה היוצאים ממנו, והרעי. הרי אלו שלשה מן הזב וחבריו⁵⁴ פמותן⁵⁵ משאר האדם⁵⁶. פיהו וניעו⁵⁷ ורירו⁵⁸ ומי האף שלו - הרי הן פרקו לכל דבר, ובכלל הרק הן חשוכין. דם היוצא מפי אמה⁵⁹ ודם השותת מפיו - הרי הן בכלל דם מגפתו. הנה מוצץ ורוקק דם - הרי זה מטמא פרק; שהדם שמוצץ אי אפשר לו פלא צחצוחי רק.

(52) דם הזב מפצע שבגופו. (53) על ידי נגיעה, אבל מטמאים כששתה רביעית. (54) זבה נידה ויולדת. (55) דינם כמו משקין אלו. (56) מאנשים טהורים. (57) הליחה שהאדם מוציא על ידי שיעול או תרחור בגרון. (58) נוזל הזב מן הפה מאליו. (59) אבר הזכר.

יב. זובו של זב - אב מאבות הטמאות פזב, שנאמר: זובו טמא הוא. ומטמא במגע ובמשא בכל שהוא. ראיה ראשונה של זב אינה מטמאה במשא והרי היא כשכבת זרע⁴⁵, בין מאיש גדול בין מאיש קטן. וכן המשכבות והמושבות שישב עליהם משראה ראיה ראשונה עד שראה השניה - טהורים. שאינו קרוי זב אלא אחר ראיה שניה, כמו שבארנו בהלכות מחסרי פפרה. ראה אחת מרבה פשתים⁴⁶ - אין טמא אלא המסיט⁴⁷ טפה אחרונה⁴⁸.

(45) טבעית שמטמאה במגע אבל לא במשא. (46) זיבה רצופה כשיעור טבילה וניגוב אחריה. היינו, כדי הילוך חמשים אמה של אדם בינוני. (47) מזיזה ממקומה על ידי דבר אחר ואינו נוגע בה. (48) שהרי טיפה זו עושה אותו זב, אבל הקודמות דינן כשכבת זרע.

יג. ראיה ראשונה של מצרע מטמא במשא. שנאמר: פל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש. הרי הצרוע פזב גמור: מה זב גמור - זובו מטמא במשא, אף מצרע - ראיתו הראשונה מטמאה במשא.

יד. רק הזב ושכבת זרעו ומימי רגליו - פל אחד משלשתן אב טמאה דין תורה, ומטמא בכל שהוא במגע ובמשא⁴⁹. הרי הוא אומר פרק: וכי ירק הזב בטהור. ומימי רגליו ושכבת זרעו אי אפשר שלא יהיה בהם צחצוחי זיבה⁵⁰ פל שהוא.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

שדכר הפתוב בהנה (במצוי). ובין פדישה בין בשאר מלאכות אין מונעים אותה מלאכול בשעת מלאכה מן הדבר שהיא עושה בו, וכל זמן שמנעה - לוקה, ואפלו חסמה בקול (שצעק עליה להרתיעה מלאכול). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק ד' מבבא מציעא (צ).

המצוה הרמ"ד - הצווי שנצטוינו בדין השואל, והוא אמרו יתעלה: "וכי ישא אדם מים רעהו" (שמות כב, יג) וכבר נתבאר דיני זה בפסק ח' (מבבא) מציעא ופרק ח' משבועות.

~ יום ראשון י"ב טבת ~

מצות לא תעשה רי"ב.

מצות עשה רמ"ד.

המצוה הרי"ט - האזנה שהזנהו מלמנוע את הבהמה מלאכל מן הדבר שהיא עושה בו בשעת מלאכתה, כגון שתרוש תבואה או תשא תבן על גפה מקום למקום, אין מונעים אותה מלאכל ממנו, והוא אמרו יתעלה: "לא תחסם שור בדישו" (דברים כה, ד), ונתבאר שאחד השור ואחד פל בהמה לחסימה אלא

מתוך מהדורת חזק

בְּרִבֵּית עוֹבֵר גַּם עַל אֲמָרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנִשָּׂה",
כִּמּוֹ שְׂאֵבָאֵר לְקַמְּנָ.

~ יום שני י"ג טבת ~

מצות עשה רמד.

הַמְצָוָה הָרַמ"ד — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ בְּדִין הַשּׁוֹאֵל, וְהוּא אֲמָרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם רַעְהוּ" (שמות כב, יג) וְכָבֵר נִתְבְּאָרוּ הַלְכוֹת דִּין זֶה בְּפָרֶק ח' (מבבא) מְצִיעָא וּפָרֶק ח' מְשַׁבּוּעוֹת.

~ יום שלישי י"ד טבת ~

מצות עשה רמב.

הַמְצָוָה הָרַמ"ב — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ בְּדִין שׁוֹמֵר חֲנֻם, וְהוּא אֲמָרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־תִמֵּן אִישׁ אֶל־רַעְהוּ קֶסֶף אוֹ־ כֶּלִים לְשׂוֹמֵר" (שמות כו, ו), וְכָבֵר נִתְבְּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפָרֶק ט' (מבבא) קָמָא וּפָרֶק ג' (מבבא) מְצִיעָא וּפָרֶק ח' מְשַׁבּוּעוֹת.

~ יום רביעי ט"ו טבת ~

מצות עשה קצז. מצות לא תעשה רלד.

הַמְצָוָה הַקְצ"ז — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ לְהַלֹּת לְעַנִּי, כְּדִי לְהַרְחִיב לוֹ וּלְהַקְלֵל עַל עֲנִיָּיו. וּמְצָוָה זוֹ יוֹתֵר חוֹבָה וְיוֹתֵר חֻמְרוֹהָ מִמְצָוֹת אֲדָמָה; כִּי מִי שֶׁנֶּצְרָף וְנִתְבְּרָה וּמְגָלָה פְּנָיו לְכַקֵּשׁ מִבְּנֵי־אָדָם, אֵינן מְצוּקְתוֹ וְצִעְרוֹ בְּדָבָר זֶה (בפשיטת ידו לצדקה) כִּמּוֹ זֶה שֶׁעֲדִין לֹא גָלָה פְּנָיו, וְהוּא זָקִיק לְעוֹנָה כְּדִי שְׁלֵא יִתְגַּלֶּה מִצָּבוֹ וְלֹא יִהְיֶה נֶצְרָף (ומצוקתו היא גם נפשית ולא רק כלכלית). הַצְּוִי בְּמְצָוָה זוֹ הוּא אֲמָרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִם־כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־ הָעַנִּי עֲמִי" (שמות כב, כד). וּלְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כֹּל־אִם וְאִם שֶׁבַתְרוּהָ רְשׁוֹת, חוּץ מִשְׁלֵשָׁה, הָאֶחָד: אִם־כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת־עַמִּי". אֲמָרוֹ: אִם־כֶּסֶף תִּלְוֶה — חוֹבָה. אֵתָּה אוֹמֵר חוֹבָה, אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא רְשׁוֹת? תִּלְמוּד לוֹמֵר: הָעֵבֶט תַּעֲבִיטְנּוּ דִי מִחֲסָרוֹ (דברים טו, ח) — חוֹבָה וְלֹא רְשׁוֹת". וְכָבֵר נִתְבְּאָרוּ גַּם דִּינֵי מְצָוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּכַתְּבוֹת (מח. וּבְבַבא) בִּתְרָא (ח).

הַמְצָוָה הָרַל"ד — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְתַּבְּעַי הַמְלִוָה אֶת־הַלֵּוֹה אִם נָדַע שְׁאֵינוֹ כּוֹל לְפָרוֹעַ חוֹבוֹ, וְהוּא אֲמָרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנִשָּׂה" (שמות כג, כד). וּבְגִמְרָא בָּבָא מְצִיעָא (עה): אֲמָרוֹ: "מַנֵּינן לְנוֹשָׂה בְּחֲבָרוֹ מְנָה וְיִוֹדַע בּוֹ שְׁאֵין לוֹ, שְׁאֲסוּר לְעַבּוֹר לְפָנָיו (לפני הלוה כדי שלא יזכירו חובותיו)? תִּלְמוּד לוֹמֵר: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנִשָּׂה". וּבְמְכַלְתָּא (פרשת שופטים שם): "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנִשָּׂה — שְׁלֵא תִרְאֶה לוֹ בְּכָל־זְמַן". וְדַע שְׁלֵאוֹ זֶה כּוֹלֵל גַּם אֶת הַתּוֹבֵעַ חוֹב הָרַבִּית, וְלִפְיָקָּה אֲמָרוֹ, שֶׁהַמְלִוָה

~ יום חמישי ט"ז טבת ~

מצות עשה קמב.

הַמְצָוָה הַקַּמ"ב — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ לְנַגּוֹשׁ אֶת־ הַנֶּכְרִי וְלְלַחוּץ עָלָיו בַּתְּבִיעַת הַחוֹבוֹת, כְּדָרָף שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ לְחַמּוֹל עַל יִשְׂרָאֵל וְהַזְהָרָנוּ מִלְּנַגֵּשׁוּ, וְהוּא אֲמָרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֶת־הַנֶּכְרִי תִגְשׁ" (דברים טו, ג). וְלְשׁוֹן סַפְרֵי (פרשת ראה): "אֶת־הַנֶּכְרִי תִגְשׁ — זוֹ מְצָוֹת עֲשֵׂה".

~ יום שישי י"ז טבת ~

מצות לא תעשה רלט.

הַמְצָוָה הָרַל"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְמַשְׁפֵּן אֶת־הַחֵיב, כִּמּוֹ דִּינּוֹ, כִּמּוֹ אֵלָּא בְּפַקְדַת הַדִּין וְעַל־יְדֵי שְׁלֹחוֹ, וְלֹא שְׁנַפְגַּס אֲנַחְנוּ לְבֵית הַחֵיב בְּעַל פִּרְחוֹ וּנְמַשְׁכְּנֵנוּ. וְהוּא אֲמָרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִבֵּא אֶל־בֵּיתוֹ לְעַבֵּט עֲבָטוֹ" (דברים כד, י). וְלְשׁוֹן הַמְּשַׁנָּה (בבא מציעא פרק ט משנה ג): "הַמְּלִוָה אֶת־חֲבָרוֹ לֹא יִמְשַׁכְּנֵנוּ אֵלָּא בְּבֵית דִּין וְלֹא יִכְנַס לְבֵיתוֹ לְטוֹל אֶת־מְשַׁכְּנֵנוּ, שְׁנַאֲמַר: "בְּחוּץ תַּעֲמֹד" (שם, יא). וְלֹא זֶה נִתַּק לְעֲשֵׂה, וְהוּא אֲמָרוֹ יִתְעַלֶּה: "הָשִׁב תְּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט" (שם, יג), וְכָף נִתְבְּאָר בְּפָרֶק אֲחֵרוֹן בְּגִמְרָא מְכוֹת (טז). וְדַע שְׁאֵם לֹא הִחְזִירוֹ וְלֹא קִיַּם עֲשֵׂה שְׁבָה — חֵיב מְלָקוֹת וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי הַמְּשַׁכּוֹן, כִּמּוֹ שֶׁנִּתְבְּאָר בְּאֲחֵרוֹן דְּמְכוֹת (טז) וְכָבֵר נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי מְצָוָה זוֹ בְּפָרֶק ט' מְבָבָא מְצִיעָא (קיא).

~ שבת קודש י"ח טבת ~

מצות עשה קצט. מצות לא תעשה רמ.

הַמְצָוָה הַקְצ"ט — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ לְהַחְזִיר אֶת־ הַמְּשַׁכּוֹן לְכַעֲלָיו הַיִּשְׂרָאֵלִי בְּעַת שְׁהוּא צָרִיף לוֹ. אִם הַמְּשַׁכּוֹן מִמְּה־שְׁזַנְקָקִים לוֹ בְּיוֹם, כְּגוֹן: כְּלֵי עֲבוֹדָתוֹ וּמְלֵאכְתּוֹ — יִחְזִירָם לוֹ בְּיוֹם וְיִמְשַׁכְּנֵם בְּלִילָה; וְאִם הוּא מִמְּה־שְׁזַנְקָקִים לוֹ בְּלִילָה — כְּגוֹן מְצִעוֹת וְכַסּוֹת (שמִּיכוֹת, וּצְרִיכֵי לֵיলা) שְׁהוּא יִשָּׁן בְּהֵן — יִחְזִירָם בְּלִילָה וְיִמְשַׁכְּנֵם בְּיוֹם. וְלְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת משפטים): "עַד־ בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֵנוּ לוֹ" (שמות כב, כה) — זוֹ כְּסוֹת יוֹם שְׁאֵתָּה מִחְזִיר לוֹ כְּלֵי־הַיּוֹם; וְכַסּוֹת לְלִילָה שְׁאֵתָּה מִחְזִיר לוֹ כְּלֵי־הַלַּיְלָה מַנֵּינן? תִּלְמוּד לוֹמֵר: הָשִׁב תְּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט (המשכון) כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ (דברים כד, יג) מְבָאֵן אֲמָרוֹ: מִמְּשַׁכְּנֵי כְּסוֹת יוֹם בְּלִילָה וְכַסּוֹת לְלִילָה בְּיוֹם וּמִחְזִירֵי כְּסוֹת יוֹם בְּיוֹם וְכַסּוֹת לְלִילָה בְּלִילָה. וְכָבֵר נִתְבְּאָר בְּגִמְרָא מְכוֹת (טז). שְׁאֲמָרוֹ: "לֹא־תִבֵּא אֶל־בֵּיתוֹ

מתוך מהדורת חזק

לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ" (שם, י) — הוא לֹא שֶׁנִּתְּקַ לַעֲשֶׂה (המקיים את ה"עשה", מנתק ומבטל את הלאו), וְשֶׁהָעֲשֶׂה הוּא אָמְרוֹ: "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת-הָעֲבֹטוֹ". וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כִּי-תֵצֵא שם): "הָשֵׁב תָּשִׁיב — מְלַמֵּד שֶׁמִּחְזִיר לוֹ כְּלֵי יוֹם בְּיוֹם, וְכָלֵי לַיְלָה בְּלַיְלָה: סָגוּס (שמיכת צמר) בְּלַיְלָה, וּמִחְרָשָׁה בְּיוֹם". וְכִבֵּר נִתְּבָאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' (מבבא) מְצִיעָא (קיג).

בְּלַיְלָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יג): "מִחְזִיר אֶת-הַכֹּהֵן בְּלַיְלָה וְאֶת-הַמִּחְרָשָׁה בְּיוֹם". וְהֵלָא שֶׁבָּא בְּעִנְיָן זֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִשָּׁכַח בְּעֲבֹטוֹ" (שם, יב). וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כִּי תֵצֵא שם): "לֹא תִשָּׁכַח וְעֲבֹטוֹ עִמָּךְ". אֲלֵא מִחְזִיר לוֹ מֵה-שָׂאֵי אֶפְשָׁר לוֹ בְּלַעֲדָיו (איך לוֹ תחליף לשימוש) מִחֲמַת עֲנִיּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבָּאָר וְאָמַר: "כִּי הוּא כְּסוּתָה לְבִדָּה הוּא שֶׁמְלִתּוֹ לְעֵרוֹ" (שמות כב, כו), וְכִבֵּר נִתְּבָאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבְּבָא מְצִיעָא (שם).

הַמִּצְוָה הַמְשַׁלְּמָה מְאֵתִים וְאַרְבָּעִים — הַאֲזוּהָרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְּמִנוּעַ הַמִּשְׁפּוֹן מִבְּעָלְיוֹ בְּשַׁעֲהָ שֶׁהוּא צָרִיף לוֹ, אֲלֵא נִחְזִיר לוֹ כְּלֵי-יוֹם בְּיוֹם וְכָלֵי-לַיְלָה

אגרות קודש

ב"ה, ח' טבת, תשי"ח
ברוקלין.
שלום וברכה!

במענה למכתבו מבדר"ח עם המוסגר בו, בו כותב אודות הדיונים והשקו"ט... והרי הובטחנו בהבטחה גמורה ככתוב מכ"ק מו"ח אדמו"ר דברי אדמו"ר האמצעי (בהנוגע לאדמו"ר הזקן), אשר בגלל מס"נ הלזו על תורת החסידות פסקו בבני"ד של מעלה, אשר בכל ענין של תורה יראת שמים ומדות טובות, תהי' יד מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה, ופשיטא שאין מקום כלל לרוח דפחד ח"ו בו נכתבים שורות האמורות במכתבו, והרי כבר ראה בעבר שכמה העלמות והסתרים היו לא פחותים מהני"ל ואדרבה יותר גדולים, ובכ"ז דידן נצח, כיון שזהו הכרח השעה להפיץ המעינות חוצה, וביחוד בין אחינו הספרדים שיחיו שלפני איזה דורות היו לשם לתהלה ולתפארת, ומפני צוק העתים נשתנה המצב כו"כ לא למעליותא, שזה מגדיל עוד יותר זכות כל אלה המחזירים עטרה ליושנה, ובפרט במאור ואור פנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות שלפני כמה דורות הי' זה נחלת הספרדים, לימוד הזהר ועניני קבלה, ואין להאריך בדבר הפשוט.

נעם לי במיוחד לקרות מהתועדות יום הבהיר י"ט כסלו וחלוקת הש"ס אחרי זה בחנוכה, ומובנת כפשוטו שייכות שני הענינים, שהרי נס דחנוכה הי' בשמן רזא דרזין ובדוקא על פתח ביתו מבחוץ, ז.א. רזא דרזין בשכל הנמצא בחוץ שכל דנה"ב.

ויהי"ר אשר הענינים דיי"ט כסלו שהוא ראש השנה ללימוד החסידות ודרכי החסידות, וכדיוק הלשון ראש ולא תחלה, שהראש כולל בתוכו וממשיך חיות לכל אברי הגוף, ז.א. ימות השנה, יומשכו בהם בטוב הנראה והנגלה.

בברכה לבשו"ט.

נביאים

הושע פרקיא דה

ד בחבלי אדם אמשכם בעבתות אהבה ואהיה להם כמרימי על על לחיהם ואט אליו אוכיל: ה לא ישוב אל-ארץ מצרים ואשור הוא מלכו פי מאנו לשוב: ו וחלה חרב בעריו וכלתה בדיו ואכלה ממעצותיהם: ז ועמי תלואים למשובתי ואל-על יקראהו יחד לא ירומם: ח איך אתנג אפרים אמנגד ישראל איך אתנג כאדמה אשימך כצבאים נהפך עלי לבי יחד נכמרו נחומי:

רש"י

וכלתה גבורי ותאכלם: ממועצותיהם. נקוד שני טעמים בו הטיפחא בו הסילוק לפי שהוא דיבור בפני עצמו, וכן להחלו דלא יטמא בעל בעמיו (ויקר' כא) וכן לדורותיכם דשמן משחת קודש (שמות ל): (ז) ועמי תלואים למשובתי. כשהנביאים מלמדים אותם לשוב אלי תלואים הם אם לשוב אם לא לשוב בקושי ישובון אלי: ואל על יקראוהו יחד לא ירומם. ואל הדבר אשר עליו יקראוהו הנביאים יחד לא ירוממוהו עמי ולא יאות לעשותו ויש מפרש ואל על יקראוהו פגעים קשים יפגעום ואל כמו יש לאל ידי (ראשית לא) ואין זאת שהרי נקוד בפתח ואם היה ואל שם דבר היה נקוד בצירי, ויונתן תרגם במרעא קשיא יתערעון עשה אל (סא"א על) לשון קשה ולי נראה שפרשתי כהוגן: יחד לא ירומם. כחדא לא יהכון בקומא זקופא: (ח) אמנגד. אמסוך ביד אויביך כמו אשר מגן צריך (שם יד): נכמרו. נתחממו לשון ארמי וכן עורנו כתנור נכמרו (איכה ה):

מצודת ציון

(ד) כמרימי. מלשון הרמה: לחיהם. מל' לחי: ואט. מל' הטיה: אוכיל. מאכל: (ו) וחלה. תשכון כמו על ראש רשעים יחול (ירמיה כב): וכלתה. מל' כליון: בדיו. ענפיו כמו ותעש בדים (יחזקאל יז) ור"ל גבוריו: (ז) תלואים. מלשון תלוי ומסופק: למשובתי. מלשון השבה: על. מל' עליון וכן על עולה (איוב לו): (ח) אמנגד. ענין מסירה כמו אשר מגן צריך (בראשית יד): כאדמה. כצבואים. הן חברותיהן של סדום ועמורה: נכמרו. ענין חימום כמו עורנו כתנור נכמרו (איכה ה) וזה הלשון יאמר על החמלה: נחומי. מל' תנחומין וחרטה:

לכן תחול החרב בעריו ותכלה את גבוריו: ואכלה. הנה החרב תאכל את כולם מסיבת מועצותיהם אשר יעצו לבקש עזר ממלכי מצרים ולא פנו אל ה': (ז) ועמי תלואים למשובתי. עמי תלויים ומסופקים לשוב אלי וממתנינם עד שאשוב אליהם תחלה להטיב עמהם: ואל על יקראוהו. ר"ל עם כי הנביאים כולם קוראים אליו שהוא ישוב תחלה אל העליון ב"ה כי הוא רם ונשא הנה הם כולם יחד אין בהם מי שירומם אותו העליון לכבוד לשוב אליו תחלה: (ח) איך אתנג אפרים. ר"ל הנה עכ"ז רחמתי עליך ואומר איך אתנג אפרים ביד העכו"ם איך אמסוך בידם איך אתנג להיות הפוכה כאדמה וכו' כאומר איך אוכל לראות באבדן עמי: נהפך עלי לבי. עם כי כעסתי עליהם הנה נהפך עלי לבי לרחם אותם: יחד נכמרו נחומי. כל מדות תנחומין שיש בי לנחם על הרעה, כולם יחד נתחממו ונתעוררו בלי מצוא צד הפכו:

(ד) בחבלי אדם. הייתי מושכם תמיד בחבלים רכים אשר ישכון בהם אדם את בנו, כלומר במשיכת רחמים וכן תרגום יונתן: ואהיה להם כמרימי עול על לחיהם. כאכירי הטובים המרימי עול בידיהם ע"י לוחים להקל מעל הפרה החורשת כן הייתי עמם בכל צרה להקל מעליהן (ל"א סא"א) כמרימי עול על לחיהם כאכירי המרימים עול מעל צואר השור ע"י שמאריכין את הכלונס שהעול נתן בראשו להקל מעל הפרה החורשת, כן הייתי עמם בכל צרה להקל מעליהן כן תרגם יונתן כאיכר' טבא ומוריך בלחיאיתהון: ועל לחיהם. ל' לחי של מבווי: ואט אליו אוכיל. הטיתי לו כח להכיל עול היסורין ויונתן תרגם על שם שסיפק להם מזונות במדבר: (ה) לא ישוב אל ארץ מצרים. הבטחתיו לא תוסיפו לראותם עוד וגו' (שמות יד) ומה הועיל הרי על כרחו אשור הוא מלכו הרי חטאו וגרמו להם להיות עבדים לאשור על כי מאנו לשוב: (ו) וחלה חרב. ותנוח חרב בעריו: וכלתה בדיו ואכלה.

מצודת דוד

(ד) בחבלי אדם. משכתים ללכת אחרי בחבלים רכים ונוחים שמושכים בהם בני אדם ר"ל הנהגתים בדרך חמלה: בעבותות אהבה. בחבלים עבים שמושכים בהם דרך אהבה והוא כפל ענין כמ"ש: ואהיה להם. הנהגתים ברחמנות כמו החורשים הרחמנים המרימים העול מעל לחיי הבהמה להקל ממנה כובד משא העול: ואט אליו אוכיל. כהחורשים הרחמנים המטים אוכל לפי הבהמה בעת שחורשת ר"ל הקלתי עולם והספקתי די צרכם: (ה) לא ישוב. לא היה להם לשוב אל ארץ מצרים לבקש מהם עזרה: ואשור וגו'. ר"ל וכי אשור הוא מלכו ללחום מלחמתו אשר מאנו לשוב אלי ולבקש עזרה ממני

וסמכו על אשור כאילו היה מלכו ומבקש טובתו: (ו) וחלה. לכן תחול החרב בעריו ותכלה את גבוריו: ואכלה. הנה החרב תאכל את כולם מסיבת מועצותיהם אשר יעצו לבקש עזר ממלכי מצרים ולא פנו אל ה': (ז) ועמי תלואים למשובתי. עמי תלויים ומסופקים לשוב אלי וממתנינם עד שאשוב אליהם תחלה להטיב עמהם: ואל על יקראוהו. ר"ל עם כי הנביאים כולם קוראים אליו שהוא ישוב תחלה אל העליון ב"ה כי הוא רם ונשא הנה הם כולם יחד אין בהם מי שירומם אותו העליון לכבוד לשוב אליו תחלה: (ח) איך אתנג אפרים. ר"ל הנה עכ"ז רחמתי עליך ואומר איך אתנג אפרים ביד העכו"ם איך אמסוך בידם איך אתנג להיות הפוכה כאדמה וכו' כאומר איך אוכל לראות באבדן עמי: נהפך עלי לבי. עם כי כעסתי עליהם הנה נהפך עלי לבי לרחם אותם: יחד נכמרו נחומי. כל מדות תנחומין שיש בי לנחם על הרעה, כולם יחד נתחממו ונתעוררו בלי מצוא צד הפכו:

כתובים

דברי הימים ב פרק כט לה-לו

לה וגם-עלה לָרֹב בְּחֻלְבֵי הַשְּׁלָמִים וּבְנִסְכֵּים לְעֹלָה וּתְפוֹן עֲבוֹדַת בֵּית־יְהוָה: לו וַיִּשְׁמַח יְחִזְקִיָּהוּ וְכָל־הָעָם עַל הַהֲכִיֵן הָאֱלֹהִים לָעָם כִּי בִּפְתָאֵם הָיָה הַדָּבָר: (פ)

דברי הימים ב פרק ל א-ה

א וַיִּשְׁלַח יְחִזְקִיָּהוּ עַל־בְּלִי־יִשְׂרָאֵל וַיהוּדָה וְגַם־אֲגָרוֹת פְּתַב עַל־אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה לָבֹא לְבֵית־יְהוָה בִּירוּשָׁלַם לַעֲשׂוֹת פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ב וַיִּזְעַן הַמֶּלֶךְ וְשָׂרָיו וְכָל־הַקְּהָל בִּירוּשָׁלַם לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי: ג כִּי לֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת בְּעֵת הַהִיא כִּי הִכְהִינִם לְאֵל־הַתְּקֹדֶשׁ לְמִדְּיָ וְהָעָם לֹא־נֶאֱסָפוּ לִירוּשָׁלַם: ד וַיִּישַׁר הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וּבְעֵינֵי כָל־הַקְּהָל: ה וַיַּעֲמִידוּ דָבָר לְהַעֲבִיר קוֹל בְּכָל־יִשְׂרָאֵל מִבְּאֵר־שֶׁבַע וְעַד־דָּן לָבֹא לַעֲשׂוֹת פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַם כִּי לֹא לָרֹב עָשׂוּ בִּפְתוּב:

רש"י

(לו) על ההכין האלהים לעם. לעבדו ולעשות רצונו דוגמא דלמטה (ל פסוק יט) כל לבבו הכין לדרוש וגו' וגם שמחו כי בפתאום היה הדבר עליהם בשנה ראשונה למלכו לשוב אל ה' ושוב מיד: (א) וגם אגרות כתב על אפרים ומנשה וגו'. כי עדיין לא גלו כי זה היה בשנה ראשונה למלכו והם לא גלו כי אם בשש למלכו כדכתיב (במלכים ב' י"ח) וילכדה בקצה שלש שנים בשנת שש לחזקיה והיא שנת ט' להושע מלך ישראל כאשר תמצא כתוב בסוף הספר: (ג) כי לא יכלו לעשותו בעת ההיא. בחודש הראשון

בניסן: כי הכהנים לא התקדשו למדי. התקדשו להיות די לישראל בהם להקריב פסחיהם ואין צריך לומר שלא היו יכולים לעשותו בניסן שהרי לא כלו לקדש את הבית עד י"ו בניסן וכן פתרון כי לא יכלו לעשותו בעת ההיא כלומר אפי' אם לא עכבו טהר' הבי' שלא כלו עד י"ו בניסן לא היינו יכולין לעשותו עתה לפי כי הכהנים לא התקדשו למדי: והעם לא נאספו. עדיין כולם לירושלים: (ה) מכאר שבע ועד דן. זהו תחום עשרת השבטים: כי לא לרוב. פתרון כי רוב שנים עברו שלא עשהו כהלכתו:

מצודת ציון

(לה) בחלבי. עם חלבי, כמו הרק אך במשה (במדבר יב) ומשפטו עם משה: ותכין. מל' הכנה:

הכהנים להקריב כל אלה ולהפשיט: ותכון. כי הלויים סיעו בעבודת ההפשט: (לו) על ההכין. על אשר הכין אלהים להעם להיות הכל בסידור נפלא ועם כי נעשה הדבר בפתאום:

(ב) בחודש השני. באייר ור"ל לעבר השנה לשיקרא ניסן: (ג) בעת ההיא. ר"ל בעת הראוי בחודש הראשון: למדי. למן די ר"ל שיהיה די בהם להקריב כל ישראל: (ד) וישר הדבר. למעלה אמר שהיו מתעצמים בדבר וכאן אמר שהיה הדבר ישר בעיני כולם והסכימו לעבר השנה: (ה) ויעמידו דבר. גזרו אומר להכריז בכל מקומות ישראל וכו': כי לא לרוב. כי לזמן מרובה לא עשו פסח ככתוב בתורה ולזה היה מהצורך להזכירם ולזרום:

מצודת דוד

(לה) וגם עולה לרוב. ר"ל לזה היו צריכים הלויים לסייע את הכהנים כי המלאכה היתה מרובה כי הקריבו גם עולות מרובות עם חלבי השלמים ועם הנסכים לעולה ולא יכלו

משניות מסכת סנהדרין

ג גנב משל אביו ואכל ברשות אביו, משל אחרים ואכל ברשות אחרים, משל אחרים ואכל ברשות אביו – אינו נעשה בן סורר ומורה, עד שיגנב משל אביו ואכל ברשות אחרים. רבי יוסי בר רבי יהודה אומר: עד שיגנב משל אביו ומשל אמו.

ד הִיה אֲבִיו רוֹצֵחַ וְאִמּוֹ אֵינָה רוֹצֵחַ, אָבִיו אֵינוֹ רוֹצֵחַ וְאִמּוֹ רוֹצֵחַ – אֵינוֹ נֶעֱשֶׂה בֶן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, עַד שִׁיְהוּ שְׁנֵיהֶם רוֹצִים. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: אִם לֹא הִיתָה אִמּוֹ רְאוּיָה לְאָבִיו – אֵינוֹ נֶעֱשֶׂה בֶן סוֹרֵר וּמוֹרֵה. הִנֵּה אָחָד מֵהֶם גֵּדֵם, אוֹ חָגַר, אוֹ אֶלֶם, אוֹ סוּמָא, אוֹ חֲרָשׁ – אֵינוֹ נֶעֱשֶׂה בֶן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, שְׁנַאֲמַר (דברים כא, יט-כ): "וְתַפְּשׂוּ בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ", וְלֹא גֵדְמִין; "וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ", וְלֹא חָגְרִין; "וְאָמְרוּ", וְלֹא אֶלְמִין; "בִּנְנוּ זֶה", וְלֹא סוּמִין; "אֵינְנוּ שֹׁמְעִים בְּקִלְנוּ", וְלֹא חֲרָשִׁין. מִתְרִין בּוֹ בְּפָנָי שְׁלֹשָׁה וּמִלְקִין אוֹתוֹ. חֹזֵר וְקִלְקַל – גְּדוּן בְּעֵשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה;

פירוש ברטנורא

ג גנב משל אביו ואכל ברשות אביו. אע"ג דשכיח ליה לגנוב משל אביו, הואיל ואכל ברשות אביו מתפחד ומתבעת מאביו שמא יראנו ולא ממשיך: גנב משל אחרים. לא שכיח ליה שיוכל בכל עת לגנוב משל אחרים, ולא ממשיך: עד שיגנב משל אביו. דשכיח ליה לגנוב בכל עת: ויאכל ברשות אחרים. שאינו מתבעת שם מאביו, דבכהאי גוונא ודאי ממשיך: ומשל אמו. מנכסים שיש לה שאין לאביו רשות בהן. כגון שנתן לה אחר נכסים במתנה על מנת שאין לבעלה רשות בהן. ואין הלכה כר' יוסי ברבי יהודה:

ד ראוייה לאביו. שזה דומה לאביו בקול במראה וקומה. דכתיב אינו שומע בקולנו, מדלא כתיב בקולותינו, שמע מינה קול אחד לשניהם. ומדקול בעיני שוים, מראה וקומה נמי בעיני שוים. ואין הלכה כרבי יהודה: גידם. דיו קטועה: בננו זה. משמע שמראין אותו: חרשים. אם אמר להם איני מקבל מכם אינם שומעים אותו. ואע"פ שרואים אח"כ שאינו מקיים מצוות, מ"מ התורה אמרה אינו שומע בקולנו, דמשמע דבשעת הקול קאמרי דלא שמע, ששמעוהו

משניות מבוארות – קהתי

"ותפשו בו אביו ואמו". וטעם הדברים: שלא די בשיקול דעתו של אחד מהם, אלא צריכים הסכמת שניהם, שתהא החלטה ברורה בלא ספק (המאירי). רבי יהודה אומר: אם לא היתה אמו ראויה לאביו – בגמרא מבואר, שלא היתה שווה לו בקול, במראה ובקומה, אינו נעשה בן סורר ומורה – שנאמר: "אינו שומע בקולנו" – ומשמעו קול אחד, דהיינו ששוים הם בקול, וכיון שצריכים להיות שווים בקול, אף במראה ובקומה כך. ואין הלכה כרבי יהודה. הנה אחד מהם – מהוריו, גדם – קטוע יד, או חגר – צולע, או אלם, או סומא, או חרש, אינו נעשה בן סורר ומורה, שנאמר: "ותפשו בו אביו ואמו", ולא גדמין – שאינם יכולים לתפשו בידיים; "והוציאו אותו", ולא חגרין – שאינם יכולים להוציאו; "ואמרו", ולא אלמין – שאינם יכולים לומר; "בננו זה" – משמע שמראים עליו באצבע, ולא סומין – שאינם רואים ואינם יכולים להראות עליו; "איננו שמע בקולנו", ולא חרשין – שהחרשים אינם יודעים אם קבל דבריהם, אם לאו, שאם אמר להם: איני מקבל, אינם שומעים. ואף על פי שרואים שאינו מקיים מצוותם, מכל מקום "אינו שומע בקולנו" כתוב, ומשמע ששמעוהו שאמר: איני מקבל מכם. המאירי כותב, שנראה לו הטעם בכל אלו, מפני שהאכזריות מצויה בהם. ומכל מקום דרך אסמכתא למדים אותם מן הכתוב. – וכיצד דנים אותו כשנעשה בן סורר ומורה? מתרין בו בפניו שלשה – בגמרא מבואר: מתרים בו בפני שניים, כלומר שכשרואים ההורים שנשקע בהרגל זה, מייסרים אותו, ומודיעים לו בפני עדים, שאם יוסיף לעשות כך יביאוהו לבית דין. עבר אחד ההתראה, מביאים אותו אביו ואמו לפני בית-דין של שלושה, ואומרים להם: בננו זה סורר ומורה, שאחר שהתרינו בו בפני שניים, גנב משל אב וקנה בשר ויין, ואכל טרטימר בשר ושתה חצי לוג יין. ומביאים עדי התראה, ועדים שראו שגנב וזלל וסבא לאחר ההתראה, ומלקין אותו – שנאמר: "ויסרו אותו", ולמדים בגזרה שווה, שהוא מלקות, שנאמר כאן "בן" ונאמר במלקות (דברים כח, ב): "והיה אם בן הכות"

~ יום ראשון ~

באור משנה ג

במשנה הקודמת למדנו, שאינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין. משנתנו מוסיפה ללמד, שאינו נעשה בן סורר ומורה עד שיגנב מעות מאביו וקנה בהן בשר ויין, ויאכל וישתה מחוץ לרשות אביו, כפי שיבואר.

גנב משל אביו – גנב הבן מעות מאביו, וקנה בהן בשר ויין, ואכל ושתה ברשות אביו – בבית אביו, בחצרו, או בשדהו, אף על פי שמעות אביו מצויות לו תדיר לגנוב מהן, מכל מקום הואיל ואכל ברשות אביו, הריהו מפחד מאביו, ואין לחשוש שמא ימשיך ויתרגל בוה; משל אחרים – או שגנב מעות מאחרים, ואכל ברשות אחרים – שאין מעות אחרים מצויות לו שיוכל בכל עת לגנוב מהם, ואין חשש שימשיך בוה; ומכל שכן משל אחרים ואכל ברשות אביו – שגנב מעות מאחרים וקנה בשר ויין ואכל בבית אביו; בכל אלה אינו נעשה בן סורר ומורה, עד שיגנב משל אביו ויאכל ברשות אחרים – שכן מעות אביו מצויות לו תדיר לגנוב מהן, ואם הוא אוכל את הבשר ושתה את היין ברשות אחרים, מקום שאין אימת אביו עליו, יש חשש שימשיך ויתרגל לגנוב מעות מאביו ולהיות זולל וסובא. רבי יוסי בר רבי יהודה אומר: עד שיגנב משל אביו ומשל אמו – בגמרא מבואר: מהמעות המוכנות לקנות בהן סודרה לאביו ולאמו. פירוש אחר: שיגנב משל אביו, וגם משל אמו – ממעות שאמו קיבלה במתנה מאחר, על מנת שאין לבעלה רשות בהן. והלכה כחננים.

באור משנה ד

משנה זו ממשיכה בדין בן סורר ומורה, והיא מוסיפה ללמדנו, שאף על פי שמתנהג כבן סורר ומורה, זולל וסובא, יש וההורים אינם יכולים להביאו לדין.

הנה אביו רוצה – להביאו לבית דין ולדונו כבן סורר ומורה, ואמו אינה רוצה – בכך, או אביו אינו רוצה ואמו רוצה, אינו נעשה בן סורר ומורה, עד שיהו שניהם רוצים – שנאמר:

ואינו נסקל עד שיהו שם שלשה הראשונים, שנאמר (שם שם, כ): "בִּנְנוּ זֶה", זהו שלקה בפניכם. פרח עד שלא נגמר דינו, ואחר כך הקיף זקן התחתון – פטור; ואם משנגמר דינו פרח, ואחר כך הקיף זקן התחתון – חיב. ה בין סורר ומורה גדון על שם סופו, ימות זכאי ואל ימות חיב; שמיתתן של רשעים – הנאה להן והנאה לעולם, ולצדיקים – רע להן ורע לעולם. וין ושנה לרשעים – הנאה להן והנאה לעולם, ולצדיקים – רע להן ורע לעולם. פוזר לרשעים – הנאה להן והנאה לעולם, ולצדיקים – רע להן ורע לעולם. פניס לרשעים – רע להן ורע לעולם, ולצדיקים – הנאה להן והנאה לעולם. שקט לרשעים – רע להן ורע לעולם, ולצדיקים – הנאה להן והנאה לעולם.

פירוש ברטנורא

שאמר איני מקבל מכם: ומתרין בו בפני שלשה. הכי קאמר, ומתרין בו בפני שנים שלא ירגיל. ואם לא שמעו, מלקין אותו בבית דין של שלשה, כרתנן בפרק קמא, מכות בשלשה. דויסרו אותו האמור בנן סורר ומורה מלקות הוא, כתיב הכא (דברים כ"א) בן סורר ומורה, וכתיב התם (שם כ"ח) והיה אם בן הכות הרשע: זה הוא שלקה בפניכם. ואע"ג דמביעי ליה זה ולא סומין, אי איתא דלהך מלתא לחור אתא, לזה הוא שלקה בפניכם, לכתוב בננו הוא, מאי בננו זה שמעת מינה תרתי: ואח"כ הקיף זקן התחתון פטור. כיון דאילו עביד השתא לאו בר קטלא הוא: ואם משנגמר דינו ברח. הוי כנברא קטילא וחיבי אפילו לאחר כמה שנים:

ה נדון על שם סופו. סוף שמכלה ממון אביו ומבשח מה שהורגל בו ואינו מוצא ויושב בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חיב: הנאה להן. שאינו מוסיפין לחטאו: והנאה לעולם. שקטה כל הארץ: רע להן. שהיו מוסיפים זכות: ורע לעולם. שהיו מגנינים על דורן ומוכיחין את הדור: וין ושינה לרשעים. כל זמן ששותרים וישנים אין חוטאין ואין מרעיין לבריות: לצדיקים רע להן. שאינם עוסקין בתורה: ורע לעולם. שכשהן מתבטלים, פורענות באה לעולם: פיזור. שהן נפרדים זה מזה ואין יכולים להועץ ולסייע זה את זה:

משניות מבוארות – קהתי

לוג יין האיטלקי, אמרה תורה: יצא לבית דין ליסקל? אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, שסוף מגמר נכסי אביו (עתיד הוא לכלות ממון אביו). ומבקש למודו (הרגלו). כלומר שיבקש לזול ולסבוא. כפי שהורגל לכך). ואינו מוצא (מעוות). ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות – אמרה תורה: ימות זכאי ואל ימות חיב – מוטב שכן סורר ומורה ימות כשהוא זכאי ועדיין לא הרג אדם, ואל ימות לאחר שיהרגו ויתחייב מיתה, שמיתתן של רשעים, והנאה להן – שאינם מוסיפים לחטוא, והנאה לעולם – שאין הבריות סובלים מהם. ולצדיקים – אבל מיתתם של צדיקים, רע להן – שנמנעים מלהוסיף מצוות ושלמות, ורע לעולם – שהצדיקים מטיבים לאנשי דורם בגופם ובממונם ובחכמתם, ואף מגנינים עליהם בצדקתם. וין ושנה לרשעים – כשהם מרבים לשנות יין ולישון, והנאה להן – שאינם חוטאים, והנאה לעולם – שאינם מזיקים. ולצדיקים – כשהם שותרים וישנים, רע להן – שאינם עוסקים בתורה, ורע לעולם – שעל ידי ביטול תורה פורענות באה לעולם. פוזר לרשעים – פירוד בין הרשעים, שאינם מתוודעים יחד ואינם מסייעים זה את זה, והנאה להן והנאה לעולם – שאינם זוממים לעשות רעות לבני אדם. ולצדיקים – פיזורם, רע להן ורע לעולם – שאינם יכולים, מחוסר אחרות וליכוד, לתקן את העולם. פניס לרשעים – כשהם מאוחדים, רע להן ורע לעולם – שמתחזקים הם במעשיהם הרעים ומשליטים את כוח הרע בעולם. ולצדיקים – כינוסם וליכודם, והנאה להן והנאה לעולם – שמתחזק הטוב ומתגבר שלטונו בעולם. שקט לרשעים – כשהם חיים בשקט ובשלווה, רע להן ורע לעולם – שיש להם פנאי לחרוש רעות על הבריות, ולצדיקים – השקט והשלווה של הצדיקים, והנאה להן – שיש להם פנאי להרבות בתורה ובמצוות, והנאה לעולם – שבני אדם לומדים מהם ומתקנים מעשיהם ומדותיהם.

באור משנה ו

אגב המשנה הקודמת, שכן סורר ומורה נידון על שם סופו, מובאת כאן משנה זו העוסקת בדיון גנב שנמצא במחצת, שאף הוא נידון על שם סופו. כתוב בתורה (שמות כב, א): "אם מחצתת ימצא הגנב... (שחתר בלילה תחת ביתו של חבריו, כדי לפרוץ לתוכו), אין לו דמיס" – אין על הורגו שפיכות דמים (אגב עזרא) ורש"י על הגמרא (סנהדרין עב, א) מפרש: "כלומר, הרי הוא לך כמי שאין לו דם נשמה,

הרשע". חזר וקלקל – שהוסיף לגנוב ולאכול, גדון בעשירים ושלשה – מביאים אותו לבית דין של עשרים ושלשה, ומביאים עדים שראו שגנב ושהתרו בו, ועל סמך עדותם הרי הוא נידון לסקילה. ואינו נסקל עד שיהו שם שלשה הראשונים – שדנוהו למלקות, שנאמר (בפרשת "בן סורר ומורה"): "בִּנְנוּ זֶה", זהו שלקה בפניכם – ומכאן שבית הדין של שלושה שלקה בפניהם צריכים להיות שם. פרח – הבן, עד שלא נגמר דינו – למיתה, ואחר כך הקיף זקן התחתון, פטור – שכיון שאילו עשה עכשיו אינו בן מיתה, אין דנים אותו עכשיו (רש"י), ואם משנגמר דינו – לסקילה – פרח, ואחר כך הקיף זקן התחתון, חיב – וכל עת שיימצא ייסקל, שכן משעת גמר דין הריהו כאדם הרוג, ואין דבר שיכול להצילו.

~ יום שני ~

באור משנה ה

ענין בן סורר ומורה, שעסקנו בו במשניות הקודמות, הוא ענין מופלא. פרטי דינו וחומר עונשו תמוהים הם, ולא כל כך מתקבלים על הדעת. בתלמוד ירושלמי (סנהדרין פרק ח הלכה א) אמר: "כל אלין מלייא לא מסתברין דלא חליפין (כל אלו הדברים שנאמרו בבן סורר ומורה אינם מסתברים, שכן הטברא נוטה לחילוף הדברים). תדע לך שהוא כן: מי היה בדיון שיהא חיב, הבן או הבת? הווי אומר: הבת (עיי' בסוף באורנו למשנה א); ופטרה התורה את הבת וחיבה את הבן. מי היה בדיון שיהא חיב, קטן או גדול? הווי אומר: גדול; פטרה התורה את הגדול וחיבה את הקטן. מי היה בדיון שיהא חיב, הגונב משל אחרים או הגונב משל אביו ואמו? הווי אומר: הגונב משל אחרים; פטרה התורה הגונב משל אחרים וחיבה הגונב משל אביו ואמו. ללמדך, שכולן אינן אלא בגורת מלך" (ואי אתה רשאי להרהר אחריו ולבקש טעמו של דבר – "פני משה"). כן נחלקו תנאים (בבביתא, סנהדרין עא, א), אם בן סורר ומורה אפשרי בכלל להיות במציאות: "אמר רבי שמעון: וכי מפני שאכל זה טרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי, אביו ואמו מוציאין אותו לסקלו? אלא לא היה ולא עתיד להיות. ולמה נכתב? דרוש וקבל שכן (כלומר לא נכתב אלא כדי לדרוש וללמוד). אמר רבי יונתן: אני ראיתיו וישבתי על קברו". ואף לדעת רבי יהודה (במשנה הקודמת), שאינו נעשה בן סורר ומורה עד שיהיו אביו ואמו שווים בקול ובמראה ובקומה, בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, ולא נכתב אלא משום דרוש וקבל שכן (גמרא, שם). משנתנו באה להשמיע שעונשו החמור של בן סורר ומורה אינו בעד מעשיו של עכשיו, אלא על שם סופו, כפי שיבואר.

בן סורר ומורה נדון על שם סופו – בגמרא בבביתא מבואר: רבי יוסי הגלילי אומר: וכי מפני שאכל זה טרטימר בשר ושתה חצי

ו הָבָא בַּמַּחְתֶּרֶת נִדוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ. הִיָּה בָּא בַּמַּחְתֶּרֶת וְשִׁבֵר אֶת הַחֲבוּת, אִם יֵשׁ לוֹ דְּמִים – חֵיב; אִם אֵין לוֹ דְּמִים – פְּטוּר.
ז וְאֵלּוּ הֵן שְׁמִצְיָלִין אוֹתָן בְּנִפְשָׁן: הַרְדָּף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהַרְגוֹ, אַחַר הַזְּכוּר וְאַחַר הַנְּעִרָה הַמְּאַרְסָה. אֶבֶל הַרְדָּף אַחַר הַבְּהֵמָה, וְהַמַּחְלֵל אֶת הַשֶּׁבֶת, וְהַעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה – אֵין מְצִילִין אוֹתָן בְּנִפְשָׁן.

פירוש ברטנורא

¶ **הבא במחותרת.** שאמרה תורה והרג: נדון על שם סופו. שסופו להרוג את בעל הבית אם יעמוד כנגדו להציל את שלו: אם יש לו דמים חייב. כגון האב הבא במחותרת על הבן, שבידוע שרחמי האב על הבן, לפיכך אין הבן רשאי להרגו. ואם שבר האב החכות, חייב לשלם: אין לו דמים פטור. ושאר כל אדם הבא במחותרת שאם הרגו בעל הבית אין לו דמים, אם שבר את החכות פטור מלשלם. שכיון שהוא מתחייב בנפשו פטור מן התשלומין, שאין אדם מת ומשלם:

ז **ואלו שמצילין אותן בנפשן.** שמצילין אותן מן העבירה בנפשן, שניתן רשות לכל אדם להרגם כדי להצילן מן העבירה: הרודף אחר חבירו להרגו. דכותב אצל נערה מאורסה (דברים כ"ב) כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש בן הרבר הוא, מקיש רוצח לנערה מאורסה, מה נערה מאורסה ניתן להצילה בנפשו, אף רוצח ניתן להצילו בנפשו. ונערה מאורסה נפקא לן מקרא דכותב (שם) צעקה הנערה המאורסה ואין מושיע לה, הא יש מושיע לה חייב להושיעה בכל דבר שיכול להצילה: ואחר הזכור. נפקא לן דאמר קרא (שם) ולנערה לא תעשה דבר, נער כתוב חסר ה"א, זה זכור. וה"ה לכל חייבי כריתות ומיתות כ"ד שבעריות, שמצילין אותן בנפשן, דכותב (שם) חטא מות. חטא, אלו חייבי כריתות. מות, אלו חייבי מיתות כ"ד: אבל הרודף אחר הבהמה. אע"פ שדומה לעריות: והמחלל את השבת והעובד עבודה זרה. אף על פי ששניהם כופרים בעקר: אין מצילין אותם בנפשן. וכ"ש שאר חייבי כריתות ומיתות בית דין שאינן של עריות, שאין מצילין אותם בנפשם, ואין מותר להרגן כלל עד שיעברו עבירה בעדים ויהיו חייבים מיתה כבית דין:

משניות מבוארות – קהתי

להציל את הנדרפים (המאירי); ועיין פירוש המשניות להרמב"ם. הַרְדָּף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהַרְגוֹ – ולאחר שהזהירו אותו לא נמנע מזה, והוסיף לרדוף אחריו, ומותר להרגו, שכתוב בנערה המאורסה (דברים כב, כז): "כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש בן הדבר הזה" – וכי מה למדנו מרוצח? אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד, מקיש רוצח לנערה המאורסה, מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו, כפי שיבואר להלן, אף רוצח ניתן להצילו בנפשו. אַחַר הַזְּכוּר – וכן הרודף אחר הזכור כדי לאנסו, והזכור בורח ממנו, מצילים אותו בנפשו, שכתוב בנערה המאורסה (סו): "ולנערה לא תעשה דבר".... כתוב "נער" חסר ה"א, ודורשים מקרא ומסורת, שגם נער וגם נערה דין אחד להם, שהרודף אחריהם מצילים אותו בנפשו (רש"י), וְאַחַר הַנְּעִרָה הַמְּאַרְסָה – שכתוב בה (שם כב, כז): "כי בשדה מצאה, צעקה הנערה המאורסה ואין מושיע לה" – מכאן משמע, שאם יש מושיע, חייב הוא להושיעה בכל דבר שיכול להצילה. והוא הדין לכל חייבי כריתות ומיתות בית דין שבעריות, שמצילים אותם בנפשם, שכן דורשים את הכתוב בנערה המאורסה: "אין לנערה חטא מות", חטא – אלו חייבי כריתות, מות – אלו חייבי מיתות בית דין (ברייתא בגמרא). אֶבֶל הַרְדָּף אַחַר הַבְּהֵמָה – לרבעה, וְהַמַּחְלֵל אֶת הַשֶּׁבֶת – שראוהו הולך לעשות מלאכה בשבת, וְהַעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה – שראוהו הולך לעבוד עבודה זרה, אֵין מְצִילִין אוֹתָן בְּנִפְשָׁן – אף על פי ששבת ועבודה זרה יסודי התורה הם, אסור להרוג אותם, אלא צריך להתרות בהם, ולאחר שעשו את העבירה מביאים אותם לבית דין. והוא הדין לכל חייבי כריתות ומיתות בית דין שאינן של עריות, שאין מצילים אותם בנפשם; שלא ניתן להציל אדם בנפשו אלא מדבר שהוא ערווה ויש בו קלון ופגם לנדרף, בדומה לנערה המאורסה (רש"י), ברם ברוצח כתוב מפורש הוא שניתן להציל בנפשו, כמו שהבאנו לעיל.

באור משנה א

לאחר שסיימנו את פרטי הדינים של הנסקלים, באה משנה זו לפרט את העבירות שחייבים עליהן שריפה, וכן העבירות שחייבים עליהן הרג. וְאֵלּוּ הֵן הַנְּשַׁרְפִּין – עוברי עבירה שדינם בשריפה: הָבָא עַל אִשָּׁה וּבִתָּה – כלומר שאחת מהן נשואה לו, והוא בא על האחת (גמרא), דהיינו שבא על אם אשתו (חמותו), או שבא על בת אשתו, כמו שכתוב (ויקרא יח, יז): "ערוות אשה ובתה לא תגלה". וכן כתוב (שם כ, יד): "זאיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא. באש ישרפו אותו

ומותר להרגו". – משנתנו באה לבאר, משום מה התירה התורה להרגו.

הָבָא בַּמַּחְתֶּרֶת – שאמרה התורה: "אין לו דמים", כפי שבארנו לעיל, נִדוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ – שסופו להרוג את בעל הבית, אם יעמוד כנגדו להציל את ממונו. בגמרא מבואר: "חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו", כלומר אין אדם שולט בעצמו כשהוא רואה שאחר נוטל את ממונו, הלכך יודע הגנב הזה, שבעל הבית יעמוד על ממונו להצילו, אלא שבוודאי גמר בלבו, מאחר שבא במחותרת, שאם יעמוד כנגדו, יהרגנו, ואמרה התורה: אם בא להרגך, השכם להרגו. ולא לבעל הבית בלבד ניתנה רשות להרגו, אלא אף לכל אדם אחר המוצאו במחותרת, ברם, כל שברור הדבר שלא בא במחותרת אלא על עסקי ממון, ולא יהרוג את בעל הבית, אם יעמוד כנגדו, כגון אב הבא במחותרת על בנו, אסור להרגו. ואם הרג אותו, הרי הוא חייב כהורג נפש, שנאמר (שמות כב, ב): "אם זרחה השמש עליו, דמים לו" – אם ברור לך הדבר כשמש, שלא בא להרוג אלא לגנוב בלבד ההורג חייב משום שפיקוח דמים (לפי פירוש אבן עזרא); ורש"י על התורה מפרש: "דמים לו" – כתי הוא חשוב, ורציחה היא אם יהרגנו בעל הבית. הִיָּה בָּא בַּמַּחְתֶּרֶת וְשִׁבֵר אֶת הַחֲבוּת – או כלים אחרים, בכניסתו למחותרת, אִם יֵשׁ לוֹ דְּמִים – בזמן שאסור להרגו, כמבואר לעיל, חֵיב – הבא במחותרת לשלם דמי החכות; אִם אֵין לוֹ דְּמִים – בזמן שמוותר להרגו, כפי שבארנו לעיל, פְּטוּר – מלשלם את החכות ששבר, שהואיל והוא מתחייב בנפשו הריהו פטור מתשלומים, שאין אדם מת ומשלם (עיי' משנה בבא קמא ג. י); ואפילו ניצל ולא נהרג, פטור מלשלם, שכן ההלכה היא שחייבי מיתות שוגגים, או שלא התרו בהם, אין משלמים ממון שנתחייבו עם המיתה, אף על פי שאין נהרגים, שהרי מכל מקום חיוב מיתה וחייב תשלומים באים כאחד (רש"י).

~ יום שלישי ~

באור משנה ז

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שהרשות לבעל הבית, ואף לכל אדם, להרוג את הבא במחותרת, מוסיפה משנתנו לפרט עבירות חמורות, שהרודף אחריהן לעשותן, מותר לכל אדם להרוגו, כדי להצילו מן העבירה.

וְאֵלּוּ הֵן שְׁמִצְיָלִין אוֹתָן – מן העבירה, בְּנִפְשָׁן – של הרודפים אחריה, כלומר שניתנה רשות לכל אדם להרוג את הרודפים אחר העבירה, כדי להצילם ממנה (רש"י). ויש מפרשים: ואלו הם הנדרפים שמצילים אותם בנפשם של הרודפים. כלומר שהורגים את הרודפים כדי

פ ר ק ת ש י ע י

א ואלו הן הנשרפים: הבא על אשה ובתה, ובת פהן שזנתה. יש בכלל אשה ובתה: ובת פתו, ובת בתו, ובת בנו, ובת אשתו, ובת בתה, ובת בנה, חמותו, ואם חמותו, ואם חמיו. ואלו הן הנחרגים: הרוצח ואנשי עיר הנדחת. רוצח שהקה את רעהו באבן או בפרזל, וכבש עליו לתוך המים או לתוך האור, ואינו יכול לעלות משם, ומת – חייב; דחפו לתוך המים או לתוך האור ויכול לעלות משם, ומת – פטור. שפה בו את הפלב, שפה בו את הנחש – פטור; השיך בו את הנחש – רבי יהודה מחייב, וחכמים פוטרין. המכה את חברו בין באבן בין באגרוף ואמדוהו למיתתו, והקל ממה שהיה ולאחר מפאן הכביד ומת – חייב; רבי נחמיה אומר: פטור, שרגלים לדבר.

ב נתפנו להרוג את הבהמה והרג את האדם, לנכרי והרג את בן קימא – פטור. פירוש ברטנורא

ט א אלו הן הנשרפים. הבא על אשה ובתה. על אשה שכבר נשא בתה, דהיינו חמותו; ובת בתו, וכן בתו שזנתה היא כשריפה: יש בכלל אשה ובתה. כלומר באשה ובתה כתיבא שריפה כהדיא (ויקרא כ) ואיש אשר יקח את האשה ואת אמה וגו' באש ישרפו, ומינה לפיכך כולוהו חק נמו, דאיתנהו כשריפה: בתו. מאנוסתו, דלאו בת אשתו היא דלחייב עליה משום בת אשתו. דהא לאו בת אשתו היא: בת בתו ובת בנו. שהיו לו מאנוסתו: בת אשתו. בין שהיא בתו בין שהיא חורגתו: והמותו. אע"ג דתנא לה רישא כהדיא הבא על אשה שנשא בתה, ולא מדרשא אתיא, אידי דתני בתך כללא אם חמותו ואם חמיו דאתיא מדרשא, תנא נמי אנב ריהמא חמותו כהדיהו: כבש עליו. אחו ראשו של חברו ותקפו בתוך המים שלא יוכל להרים ראשו: שיפה. גירה: השיך. שאחו הנחש בדרו והולכו והגיע שיני הנחש לגוף חברו: רבי יהודה מחייב. דסבר ארס ארס נחש בשנינו עומד, ומכיון שהגיע שיני הנחש בבשרו של חברו הוי כאילו הרגו והחייב: וחכמים פוטרין. דקא סברי ארס נחש מעצמו הוא מקיא, הלכך לאו איהו קטליה אלא גרמא בעלמא הוא ופטור. והלכה כחכמים: ואמדוהו למיתתו. אבל אמדוהו תהלה לחיים, אפילו לרבנן פטור: היקל ממה שהיה. וחזרו ואמדוהו לחיים: שרגלים לדבר. שלא מת מחמת מכה זו:

משניות מבוארות – קהתי

לעלות משם – ולא עלה, ומת – בתוך המים או בתוך האש, פטור – ממימת בית דין, אף על פי שדחפו, הואיל ויכול היה לעלות. שפה בו את הפלב – גירה אדם בחברו את הכלב, ונשכו ומת, או שפה בו את הנחש – ומת מנשיכתו, פטור – המשסה ממימת בית דין, שאינו אלא גורם למיתתו של חברו, ואינו חייב מיתה אלא אם כן הרגו בידיים. השיך בו את הנחש – שקיבו את הנחש בידיים לגופו של חברו עד שהגיעו שיני הנחש בבשרו, ונשכו ומת, רבי יהודה מחייב – שהרי הוא כאילו הרגו בידיים, וחכמים פוטרין – שאף בזה אינו אלא גורם. בגמרא מבואר, שלדעת רבי יהודה "ארס נחש בין שנינו הוא עומד", והרי הוא כתוקע סכין בבטנו של חברו (רש"י), ולכן המשיך חייב. ולדעת חכמים "ארס נחש מעצמו הוא מקיא" (ענין "תפארת ישראל"), ונמצא שאינו הורגו בידיים, אלא הוא גורם בלבד, ולפיכך פטור (סנהדרין עח. א). המכה את חברו בין באבן בין באגרוף – כמו שכתוב (שמות כא, יח): "וכי יריבו אנשים והכה איש את רעהו באבן או באגרוף. ואמדוהו למיתה – ואמדו בית דין את המוכה שמת מחמת הנכה, והקל ממה שהיה – ונעשה חוליו קל יותר, עד שתזרו ואמדוהו לחיים. ולאחר מפאן הקביד ומת – הורע מצב בריאותו ונעשה חוליו קשה יותר עד שמת, חייב – המכה, כדן "מכה אדם ומת". רבי נחמיה אומר: פטור, שרגלים לדבר – שלא מחמת מכתו מת, שהרי הקל ממה שהיה. ויש מפרשים שפסקה זו "שרגלים לדבר" מוסבה לדברי תנא קמא: חייב. מפני שרגלים לדבר שמת מחמת מכתו, הואיל ואמדוהו תחילה למיתה (ענין משנה נידר ט. ד).

ואתה. ובת פהן שזנתה – כשהיא נשואה, שנאמר (שם כא, ט): "ובת איש כהן כי תחל לזנות, את אביה היא מחללת. באש תשרף". ברם, כועלה נידון בחנק. יש בכלל אשה ובתה – כלומר "אשה ובתה" המפורשות בתורה, שדינן כשריפה, כפי שהבאנו לעיל, כוללות תשעה חייבי שריפה, מהם שנלמדים בגורה שווה מ"אשה ובתה", ומהם שנכללים ב"אשה ובתה; ואלו הם: בתו, ואפילו אמה אינה אשתו אלא אנוסתו, ובת בתו, ובת בנו – הבא על בתו או על בת בנו, שנולדו לו מאנוסתו, ובת אשתו, ובת בתה, או על בת בנה של אשתו, שילדה מאיש אחר, חמותו, ואם חמותו, ואם חמיו – הבא על חמותו, דהיינו אם אשתו, או על אם חמותו, או על אם אביה של אשתו. – נמצאו כל חייבי שריפה עשרה: תשעה אלו שנימנו לעיל ובת כהן. ואלו הן הנחרגים – עוברי עברה שונים במיתת הרג, כלומר בסייף: הרוצח – שכתוב (שמות כא, יב): "מכה איש ומת מות יומת". ולמדים ממכה עבד כנעני, שכתוב בו (שם כא, כ): "אקם נקם". ונקימה זו סייף, שנאמר (ויקרא כו, כה): "והבאתי עליכם חרב ונקמת נקם בריח" (סנהדרין נב, ב). ואנשי עיר הנדחת – שכתוב בהם (דברים יג, טז): "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב". – משנתנו חוזרת לבאר דיני רוצח: רוצח שהקה את רעהו באבן או בפרזל – כמו שכתוב (במדבר לה, טז-יח): "דאם בכלי ברזל הכהו ימות... ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו ימות... או בכלי עץ יד אשר ימות בו הכהו ימות רוצח הוא. מות יומת הרוצח". בגמרא מובא: "מפני מה לא נאמרה יד בברזל? שהברזל ממת בכל שהוא"; וכן שנינו כברייתא: "רבי אומר: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שהברזל ממת בכל שהוא, לפיכך לא נתנה תורה בו שיעור"; וכבש – או כבש – עליו לתוך המים או לתוך האור – כלומר שנפל אחד לתוך המים או לתוך האש, ובא זה ודק על ראשו, עד שנשאר בתוך המים או בתוך האש, ואינו יכול לעלות משם – ואפילו אינו כובשו בידיו, אלא שהוא מצמצם לו מקום עמידתו שלא יוכל לצאת משם (גמרא), ומכל שכן אם דחף אותו לתוך המים או לתוך האש, ולא הניחו לצאת משם, ומת – היהו חייב – מיתת סייף. אבל דחפו לתוך המים או לתוך האור ויכול

~ יום רביעי ~

באור משנה ב

משנתנו ממשיכה בדן "מכה אדם ומת", והיא באה להשמיענו, שאין המכה חייב מיתה אלא אם כן נתכוון להמיתו והכה אותו מכה שיש בה כדי להמית, אבל אם לא נתכוון להמיתו, אף על פי שהכהו מכת מוות, או אם הכהו מכה שאין בה כדי להמית, אף על פי שנתכוון להמיתו – פטור. נתפנו להרוג את הבהמה והרג את האדם, או לנכרי – שנתכוון להרוג גורו, עובד אלילים, שאין חייבים עליו מיתת בית דין,

נתפנו להפלותו על מתניו, ולא היה בה פדי להמית על לבו והיה בה פדי להמית על לבו, ומת – פטור; נתפנו להפלותו על לבו והיה בה פדי להמית על לבו, ולא היה בה פדי להמית על מתניו, ומת – פטור. נתפנו להכות את הגדול, ולא היה בה פדי להמית את הגדול, והלכה לה על הקטן, והיה בה פדי להמית את הקטן, ומת – פטור; נתפנו להכות את הגדול, ולא היה בה פדי להמית את הקטן, והיה בה פדי להמית על מתניו, והיה בה פדי להמית על מתניו, והלכה לה על הגדול, ולא היה בה פדי להמית את הגדול, ומת – פטור. אבל נתפנו להכות על מתניו, והיה בה פדי להמית על מתניו, והלכה לה על לבו, ומת – חיב. נתפנו להכות את הגדול והיה בה פדי להמית את הגדול, והלכה לה על הקטן, ומת – חיב. רבי שמעון אומר: אפלו נתפנו להרוג את זה והרג את זה – פטור.

ג רוצח שנתערב באחרים – בלן פטורין; רבי יהודה אומר: בונסין אותן לפפה. כל חיבי מיתות שנתערבו זה

פירוש ברטנורא

ב והיה בה כדי להמית על לבו ומת פטור. דהרתי בעינן, שיהא מתכוין למכת מיתה וגם שיכנו מכת מיתה: ר"ש אומר אפילו נתכוין להרוג את זה. לאו אסיפא דמלתא דת"ק קאי, אהא דקאמר ת"ק נתכוין להכות את הגדול והיה בה כדי להמית את הגדול והלכה על הקטן ומת חיב, דאי אהא קאי, ר"ש פטור מביעי ליה, ולמה ליה למהדר ולפרושי אפילו נתכוין להרוג את זה והרג את זה, הא בפירוש אמרו ת"ק, ומאי אפילו. אלא ר"ש ארישא קאי, נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם פטור, הא נתכוין להרוג את האדם והרג אדם אחר חיב, ועלה קאמר ר"ש אפילו נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור. והלכה כר"ש:

ג רוצח שנתערב באחרים. כגון שנים שהיו עומדים ויצא חץ מביניהם והרג, שניהם פטורים. ואפילו אחד משניהם מוחזק בחסידות וכידוע שהוא לא זרק

משניות מבוארות – קהתי

להרג את זה והרג את זה, פטור – בגמרא מבואר, שרבי שמעון בא לחלוק על הרישא של המשנה, שכן ברישא שנינו: "נתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם פטור", אבל נתכוון להרוג אדם זה והרג אדם אחר, חיב. ובא רבי שמעון לחלוק, שאפילו נתכוון להרוג את זה והרג את זה, פטור. טעמו של רבי שמעון, לפי שנאמר (דברים יט, יא): "זורב לו וקם עליו" – עד שיתכוון לו, מכאן גם, שרבי שמעון חולק על ההלכה האחרונה שבסיפא, והוא סובר, שאם נתכוון להכות את הגדול והיה בה כדי להמית את הגדול והלכה לה על הקטן, ומת – פטור. ברם אם נתכוון להכות אדם על מתניו והיה בה כדי להמית על מתניו, והלכה לו על לבו, ומת, אף רבי שמעון מודה שהוא חיב. והלכה כרבי שמעון (עיין "תוספות יום טוב").

באור משנה ג

רוצח שנתערב באחרים – ואין יודעים מי הוא הרוצח, בלן פטורין – בגמרא מבואר: "שנים שהיו עומדים ויצא חץ מביניהם והרג, שניהם פטורין. ואמר רבי יוסי: אפילו אבא חלפתא ביניהן". כלומר אפילו אחד משניהם מוחזק חסיד כאבא חלפתא, אין מחייבים את השני. רבי יהודה אומר: בונסין אותן לפפה – מכניסים אותם לבית הכלא (ונקרא "כיפה" על שם תקרתו. שהיתה מקומרת). לפי הגמרא אין רבי יהודה חולק על דברי תנא קמא המפורשים במשנה, אלא על דבריו החסרים בנוסח המשנה והם: "שור שנגמר דינו שנתערב בשוורים אחרים. טוקלים אותם" – שהרי כולם אסורים בהנאה, ואין הפסד לבעלים בסקילה, הלכך סוקלים את כולם כדי שתתקיים מצוות סקילה בשור שנתחייב בה (ר"ש). רבי יהודה אומר: כונסים אותם לכיפה – אין צריך לסקלם, שלא להטריח בית דין, אלא מכניסים אותם לכיפה, שימותו ברעב. יש מפרשים בגמרא, שמשנתנו מדברת ברוצח שלא נגמר דינו שנתערב ברוצחים אחרים שנגמר דינם, וסוברים חכמים, שכולם פטורים מן המיתה, לפי שאין גומרים דינו של אדם אלא בפניו; ורבי יהודה אומר: כונסים אותם לכיפה, שימותו שם (כמבואר להלן משנה ה), שהואיל וכולם רוצחים הם, אין לפטור אותם לגמרי (כך מפרש גם המאירי; ועיין בגמרא, סנהדרין עט, ב; ג, א). כל חיבי מיתות שנתערבו זה בזה – ואין יודעים מי מהם נתחייב סקילה ומי שריפה וכדומה, נדונין בקלה – במיתה הקלה שבהן, כגון שנתערבו חיבי סקילה בחייבי הרג, נידונים כולם בהרג. הנסקלין

והרג את ישראֵל, או שנתכוון לנפלים – להרוג נפל, היינו ולד שנולד לפני זמנו ואינו בן קיום, והרג את בן קנמא – ילד שיכול היה לחיות, פטור – ממיחה, לפי שלא נתכוון להרוג מי שחייבים עליו מיתה; ואפילו התרו בו, שעלול הוא להרוג אדם שיתחייב עליו מיתה, והוא אמר, שלא איכפת לו הדבר, ועל מנת כן הוא עושה, מכל מקום הוא פטור, הואיל ולא נתכוון לבר חיוב. רש"י מבאר הטעם: לפי שאין כאן אלא התראת ספק, אבל מפרשים אחרים אינם סוברים כך (המאירי; ועיין "תפארת ישראל"). נתפנו להפלותו על מתניו, ולא היה בה פדי להמית על מתניו – כלומר שנתכוון להכותו מכה שאין בה כדי להמיתו, והלכה לה על לבו והיה בה פדי להמית על לבו – אבל פגע בלבו, ולגבי הלב היתה זו מכת מוות, ומת – ממכתו זו, פטור – מעונש מיתה, שהרי לא נתכוון להמיתו. נתפנו להפלותו על לבו והיה בה – במכתו – פדי להמית על לבו – כלומר שנתכוון אמנם להכותו מכת מוות, והלכה לה על מתניו, ולא היה בה פדי להמית על מתניו – אבל הכהו על מתניו, ולא היתה זו מכת מוות לגבי מתניו, ומת – ואף על פי כן מת המוכה, פטור – המכה מיתה, שהרי לא הכהו מכה שיש בה כדי להמית. נתפנו להכות את הגדול, ולא היה בה פדי להמית את הגדול – כלומר שלא נתכוון להמיתו, והלכה לה על הקטן, והיה בה פדי להמית את הקטן – אבל פגע בקטן, ולגבי היתה זו מכת מוות, ומת – הקטן ממכה זו, פטור – המכה ממיחה, שהרי לא נתכוון להמיתו. נתפנו להכות את הקטן והיה בה – במכתו – פדי להמית את הקטן – שנתכוון אמנם להמיתו, והלכה לה – המכה על הגדול, ולא היה בה פדי להמית את הגדול – שלגבי הגדול היתה זו מכה שאין בה כדי להמיתו, ומת – ואף על פי כן מת הגדול לאחר שהוכה, פטור – המכה מעונש מיתה, שהרי לא הכהו מכה שיש בה כדי להמיתו. אכל נתפנו להכות על מתניו, והיה בה פדי להמית על מתניו – שנתכוון להכותו על מתניו מכת מוות, והלכה לה על לבו – אלא שבמקום להכותו על מתניו, כפי כוונתו, הכהו על לבו, ומת – המוכה, חיב – המכה מיתה. וכן אם נתפנו להכות את הגדול והיה בה – במכתו – פדי להמית את הגדול, והלכה לה על הקטן, ומת – הואיל ונתכוון למכה שיש בה כדי להמיתו, והיתה זו מכת מוות אף לגבי הגדול, לפיכך חיב – מיתה. רבי שמעון אומר: אפלו נתפנו

בזה – נדונין בקלה. הנסקלין בנשרפין – רבי שמעון אומר: נדונין בסקילה, שהשרפה חמורה; והכמים אומרים: נדונין בשרפה, שהסקילה חמורה. אומר להן רבי שמעון: אלו לא היתה שרפה חמורה, לא נתנה לבת פהן שזנתה. אמרו לו: אלו לא היתה סקילה חמורה, לא נתנה למגדף ולעובד עבודה זרה. הנהרגים בנחנקין – רבי שמעון אומר: פסוף; והכמים אומרים: בחנק.

ד מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין – נדון בחמורה. עבר עברה שיש בה שתי מיתות – נדון בחמורה; רבי יוסי אומר: נדון בוקה הראשונה שבאה עליו.

ה מי שלקה ושנה – בית דין מכניסים אותו לפכה ומאכילין אותו שעורין עד שפרסו מתבקעת. ההורג נפש

פירוש ברטנורא

החך, אפילו הכי לא מחייבין ליה לאידך בחוקה זו: רבי יהודה אומר כונסין אותן לכיפה. מתניתין חסורי חסורא ומחסורא והכי קטני, ושור שנגמר דינו שנתערב בשורים אחרים, סוקלים אותם, דהא על כרחך כולו אסורים בהנאה ואפילו הן אלף, מפני זה המעורב בהן, הלכך סוקלין את כולם כדי שתתקיים מצות סקילה במחייב בה. (ר' יהודה אומר) כונסין אותן לכיפה. ואין צריך לסקלן, אלא כונסין אותן לחדר והן מתים ברעב. ואין הלכה כר' יהודה: ר' שמעון אומר בסייף. שהחנק חמור: והכמים אומרים בחנק. שהסייף חמור:

ד מי שנתחייב שתי מיתות. כגון שעבר עבירה קלה ונגמר דינו לעבירה קלה, וחזר ועבר עבירה חמורה, סלקא דעתך אמנא כיון דנגמר דינו לעבירה קלה, הא נברא קמלא הוא, קמשמע לן: עבר עבירה שיש בה שתי מיתות. כגון חמותו, והיא אשת איש: נידון בחמורה. בשריפה. מפני שהיא חמותו. ולא כאשת איש שהיא בחנק; נדון בוקה הראשונה. באותו איסור שהחוקק תחלה להזהר ולפרוש ממנו הוא נידון. אבל לא באיסור הבא עליו אחרון, ואע"פ שהוא חמור, דקסבר ר' יוסי אין איסור חל על איסור, ואפילו חמור על הקל. ואם נשא בת אלמנה, שהיתה תחלה חמותו כשהיתה פנויה ואחר כך נישאת, נידון בשריפה. ואם היתה אשת איש ואח"כ נעשית חמותו, נידון בחנק כמיתה של אשת איש שהיתה תחלה. ואין הלכה כר' יוסי:

ה מי שלקה ושנה. שלקה שני פעמים על עבירה שחייבים עליה כרת, שכל חיובי כריתות לוקים. כשיחזור ויעשה אותה עבירה עצמה פעם שלישית:

משניות מבוארות – קהתי

מיתות – כגון שבא על חמותו שהיא אשת איש, שמשום חמותו חייב שריפה, ומשום אשת איש חייב חנק, נדון בחמורה – בשריפה שהיא חמורה מחנק. **רבי יוסי אומר:** נדון בוקה הראשונה שבאה עליו – באותו איסור שהחוקק תחילה להזהר ולפרוש ממנו הוא נידון, ולא באיסור שבא אחרון, אף שהוא חמור, שסובר רבי יוסי אין איסור חל על איסור, ואפילו איסור חמור על איסור קל. ומבואר בגמרא, שאם היתה חמותו תחילה, כגון שנשא בתה כשהיתה אלמנה, ואחר כך נישאה ובא עליה כשהיתה כבר אשת איש, הרי הוא נידון בשריפה משום חמותו, שהיתה אסורה עליו קודם שנעשתה אשת איש. ואם היתה אשת איש תחילה, ואחר כך נעשתה חמותו, כלומר שבשעה שנשא בתה היתה אשת איש, ובא עליה לאחר שנעשתה חמותו, הרי הוא נידון בחנק משום אשת איש, שהיתה אסורה עליו קודם שנשא בתה. והלכה כחכמים.

באור משנה ה

אגב משנה ג שנינו בה: "רבי יהודה אומר: כונסין אותן לכיפה". באה משנה זו ללמדנו שתי הלכות בענין "כונסין לכיפה", אחת במי שלקה ושנה, ואחת ברוצח שאין עליו עדות מספקת, כפי שיבואר. "כיפה" מתפרשת בגמרא: "מלוא קומתו", כלומר בית כלא צר ונמוך שאין בו אלא כשיעור קומת אדם, ואין לו שם מקום להתפשט ולא לישון (פירוש המשניות להרמב"ם). וכבר בארנו, שבית הכלא נקרא "כיפה", לפי שתקריתו היתה מקומרת. על הפסוק "ונתת אותו אל המהפכת ואל הצניוק" (ירמיהו כט, כו), אומר התרגום: "ונתת יתיה לכיפתא"...

מי שלקה ושנה – מי שספג מלקות על עבירה שעבר, וחזר עליה ולקה שנית, **בית דין מכניסים אותו לפכה** – אם עבר אותה עבירה פעם שלישית, בית דין מכניסים אותו לבית הכלא, כפי שבארנו לעיל, ומאכילין אותו שעורין עד שפרסו מתבקעת – כלומר, שתחילה נותנים לו לחם צר ומים לחץ, כמו שמובא בסיפא של משנתנו, עד שיתכווצו בני מעיו, ואחר כך מאכילים אותו שעורים, כדי שיתנפחו קרביו, עד שכרוסו תתבקע. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בעבירה שחייבים עליה כרת, שכן כל חיובי כריתות לוקים (ענין משנה ז מכות ג, א). וכיון שהפקיר נפשו לעונש כרת, ולאחר שלקה פעמיים על אותה עבירה, לא נמנע ממנה, ועשה אותה בפעם השלישית, מכניסים אותו לכיפה, ומקריבים לו את כרתו. ברם, בשאר הלואין שאין בהם כרת אלא מלקות בלבד, מלקים וחוזרים ומלקים אפילו

בנשרפין – נתערבו חייבי סקילה בחייבי שריפה, **רבי שמעון אומר:** נדונין בסקילה, שהשרפה חמורה – מסקילה, לדעתו, כמו ששינונו לעיל (ז, א). **והכמים אומרים:** נדונין בשרפה, שהסקילה חמורה – משריפה. **אמר להן רבי שמעון:** אלו לא היתה שרפה חמורה, לא נתנה לבת פהן שזנתה – שכן רבי שמעון סובר, שבת כהן מאורסה שזינתה אף היא מיתתה בשריפה, ולא בסקילה כבת ישראל, ומכאן שמיתת שריפה חמורה מסקילה. ברם, חכמים סוברים שבת כהן שזינתה אינה בשריפה אלא כשהיא נשואה, ובה חמור דינה מבת ישראל נשואה שדינה בחנק, אבל כשהיא נערה מאורסה דינה בסקילה כבת ישראל. **אמרו לו** – חכמים לרבי שמעון: **אלו לא היתה סקילה חמורה, לא נתנה למגדף ולעובד עבודה זרה** – שחטאם הוא החמור ביותר, ומיתתם בסקילה. **הנהרגים בנחנקין** – אם נתערבו חייבי הרג בחייבי חנק, **רבי שמעון אומר:** **פסוף** – כולם נידונים בסייף, שלדעתו חנק חמור מהרג, **והכמים אומרים:** **בחנק** – שסוברים חכמים, שהרג חמור מחנק. בגמרא מבואר, שמדיחי עיר הנדחת, לדעת רבי שמעון מיתתם בחנק, וכיון שדינם של המודחים בהרג, הרי ראייה שחנק חמור מהרג, שכן עון המדיחים חמור מעון המודחים. ברם, חכמים סוברים, שדינם של המדיחים בסקילה, והואיל ועיר הנדחת דינה בהרג ולא בחנק, הרי שהרג חמור מחנק. והלכה כחכמים.

~ יום המישי ~

באור משנה ד

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שכל חיובי מיתות שנתערבו זה בזה נידונים בקלה, באה משנתנו ללמד, שמי שנתחייב שתי מיתות בית דין, נידון בחמורה, כפי שיבואר.

מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין – על שתי עבירות שונות, ואפילו נגמר דינו למיתה קלה, כגון שרצח ונתחייב הרג, ואחר כך עבר עבירה שחייב עליה מיתה חמורה, כגון שעבד עבודה זרה, שדינו בסקילה, אין אומרים הואיל ונגמר דינו ליהרג, הרי זה נחשב כהורג, ושוב אין דנים אותו על העבירות שעושה אחר כך, אלא נדון בחמורה – בסקילה, שהיא חמורה מהרג. **עבר עברה** – אחת, **שיש בה שתי**

שְׁלֹא בְעֵדִים – מְכַנְּסִין אוֹתוֹ לִפְנֵי וּמְאֻכְלִין אוֹתוֹ לְחֵם צַר וּמֵים לְחֵץ.
ו הַגּוֹנֵב אֶת הַקֶּסֶה, וְהַמְקַלֵּל בְּקוֹסֶם, וְהַבוֹעֵל אֶרְמִית – קָנְאִין פּוֹגְעִין בּוֹ. כִּינָה שְׂשֻׁמֵשׁ בְּטַמְאָה – אִין אַחֵיו
הַכְּהֻנִּים מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, אֵלָא פְּרַחֵי כְּהֵנָה מוֹצִיאִין אוֹתוֹ חוּץ לְעֹזְרָה, וּמְפַצְעִין אֶת מוֹחוֹ בְּגִזְרִין. וְר
שְׂשֻׁמֵשׁ בְּמַקְדֵּשׁ – רַבֵּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: בַּחֲנָק; וְחַכְמַיִם אוֹמְרִים: בְּיַדֵּי שָׁמַיִם.

פירוש ברטנורא

מכניסין אותו לכיפה. מקום כשיעור קומת אדם ולא יותר. ומאכלין אותו תחלה לחם צר ומים לחץ עד שיוקטנו בני מעיו, והדר מאכלין אותו שעורים שנופחות במעיו עד שכריסו נבקעת: **שלא בעדים**. שלא בעדות שיהיה מחוייב עליה מיתה. ומכל מקום ידוע לבית דין שהדבר אמת שבדואי הרג, אלא שהוכחה העדים בבדיקות או שלא היתה שם התראה מספקת: **ומאכלין אותו לחם צר ומים לחץ**. תחלה, ואח"כ מאכלין אותו שעורים עד שכריסו נבקעת. והיינו רישא. ומה שחכם זה גילה זה:

ו הגונב את הקסה. אחד מכלי שרת. מלשון קשות הנסק (במדבר ד'): **והמקלל בקוסם**. המכרך את השם בשם עבודה זרה: **והבוועל ארמית**. נכרית: **קנאים פוגעים בו**. המקנאים קנאתו של מקום היו הורגים אותו. והוא שתהיה הנכרית בת עובדי ע"ז, ובשעת מעשה, ובפני עשרה מישראל. ואם חסר אחד מן התנאים הללו אסור להרגו. אבל עגשו מפורש על פי נביא, יכרת ה' לאיש אשר יעשנה. ומלקין אותו ארבע מלקות מדברי סופרים, משום גדה, משום שפחה משום נכרית, משום זונה: **פרחי כהונה**. בחורים שמתחיל שער זקנם לפרוח בהם: **בגזירין**. בקעיות של עצים: **רבי עקיבא אומר** בחנק. נאמר כאן (במדבר א') והור הקרב יומת, ונאמר להלן (דברים י"ג) והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת, מה להלן בחנק אף כאן בחנק: **וחכמים אומרים בידי שמים**. נאמר כאן יומת, ונאמר להלן (במדבר י"ג) כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות, מה להלן בידי שמים אף כאן בידי שמים. והלכה כחכמים. ומיתה בידי שמים הוא פחות מן הכרת, שהכרת יש עליו עונש לאחר מיתה אם לא עשה תשובה כראוי, ומיתה בידי שמים אין לאחר מיתה עליו כלום. ורש"י כתב בפרק כמה מדליקין (דף כ"ה) דמיתה בידי שמים ימיו נקצרים ואינו הולך ערירי, כרת אית ביה תרתו, ימיו נכרתים והולך ערירי. ומחוייב מיתה בידי שמים שעל עסקי מקדש וקדשים הם אחד עשר, ואלו הן, האוכל טבל, וכחן טמא שאכל תרומה מטוהרה, וזר שאכל תרומה, וזר, וממא, ובזבל יום ששמשו, ומחוסר כפורים, ומחוסר בגדים, ושלא קידש ידים ורגלים, ושתוי יין, ופרועי ראש. קצת מהם נאמר מיתה בהם בפירוש, וקצתם למדום רבותינו מפי הקבלה בגזירה שוה ובהקש:

משניות מבוארות – קהתי

(רש"י). בגמרא (סנהדרין פ"ג א) אמרו, שאין הקנאים רשאים לפגוע בו אלא בשעת מעשה בלבד; ברם, "הבא לימלק" (קנאי הבא לשאול בבית דין אם לפגוע בו, ואפילו בשעת מעשה), אין מודים לו" (שלא נאמרה ההלכה אלא למקנא מעצמו ואינו נמלק – רש"י). **כִּינָה שְׂשֻׁמֵשׁ בְּטַמְאָה** – שעבד במקדש בשעה שהיה טמא, והרי עבודתו פסולה ומחוללת, וחייב מיתה בידי שמים, **אִין אַחֵיו הַכְּהֻנִּים מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין** – לחייבו מלקות כדניו, שכל לאו שחייבים עליו מיתה בידי שמים לוקים עליו, **אֵלָא פְּרַחֵי כְּהֵנָה** – צעירי הכהנים – **מוֹצִיאִין אוֹתוֹ חוּץ לְעֹזְרָה** – שלא לטמא את המקדש, **וּמְפַצְעִין אֶת מוֹחוֹ בְּגִזְרִין** – ופוצעים את מוחו בגזרי עצים, ואין מוחים בידם. **וְר** – מי שאינו מזרע אהרן, **שְׂשֻׁמֵשׁ בְּמַקְדֵּשׁ** – שעבד עבודה על גבי המזבח, **רַבֵּי עֲקִיבָא אוֹמֵר**: דינו **בַּחֲנָק** – שנאמר (במדבר י"ז): "והזור הקרב יומת", ולומד רבי עקיבא בגזירה שווה של "יומת, יומת" מהכתוב (דברים י"ג): "והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת" – מה שם בחנק, אף כאן בחנק. **וְחַכְמַיִם אוֹמְרִים: בְּיַדֵּי שָׁמַיִם** – שלמדים הם מהכתוב (במדבר י"ז, כח): "כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות" – מה שם מיתה בידי שמים, שכן מדובר שם במאתיים וחמישים איש של עדת קורח שנשרפו על ידי אש שיצאה מאת ה', אף כאן מיתה בידי שמים. והלכה כחכמים. – מיתה בידי שמים קלה מן הכרת, שמחוייב כרת יש עליו עונש לאחר מיתה אם לא עשה תשובה כראוי, והמחוייב מיתה בידי שמים, כיון שמת נתכפר לו (רמב"ם: ברטנורא). ורש"י כותב (בגמרא שבת כה א): מיתה בידי שמים – ימיו נקצרים ואינו הולך ערירי, ואילו כרת – ימיו נכרתים והולך ערירי. בגמרא (סנהדרין פ"ג א) מובאת ברייתא המונה כל העבירות שחייבים עליהן מיתה בידי שמים.

באור משנה א

שני הפרקים האחרונים במסכתנו – סדרם בגמרא הוא הפוך מאשר במשנה. פרקנו בגמרא הוא פרק י"א, הפרק האחרון, ו"אלו הן הנחנקין" הוא פרק י". מדברי רש"י בתחילת פרקנו נראה, כי סדר הגמרא הוא הנכון, וכן גורס המאירי. אבל הרמב"ם גורס את סדר המשנה, וכן הוא הסדר בירושלמי. ואף רש"י כותב במפורש בתחילת מסכת מכות, ש"אלו הן הנחנקין" הוא הסיום של "סנהדרין". וכן מבואר ב"תוספות יום טוב" סדר המשנה הוא הנכון, לפי שבפרק זה (פרק "חלק") מבאר דיני עיר

מאה פעמים ואין דנים בהם בהכנסה לכיפה. **ההורג נפש שלא בעדים** – שברור לבית דין שהרג את הנפש, אלא שאין עדות מספקת לחייבו מיתה, כגון שראוהו שני העדים, אחד מחלון זה ואחד מחלון זה, ולא ראו זה את זה, שאין עדותם מספקת בדניו נפשות, או שלא היתה בו התראה מספקת (גמרא). **מְכַנְּסִין אוֹתוֹ לִפְנֵי וּמְאֻכְלִין אוֹתוֹ לְחֵם צַר וּמֵים לְחֵץ** – ואחר כך מאכלים אותו שעורים עד שכריסו מתבקעת, כמו שבארנו ברישא. כן מבואר בגמרא. שבין ברישא ובין כסיפא מענישים אותו באותו עונש, אלא שברישא שנוי סוף העונש, ובסיפא שנויה התחלתו. ברם, אין דנים בהכנסה לכיפה בחייבי מיתות בית דין אלא בהורג נפש בלבד, שאף על פי שיש עבירות חמורות משפיכות דמים, מכל מקום אין בהם השחתת ישובו של עולם כשפיכות דמים... (עיין רמב"ם הל' רוצח ז, ט).

עונש ההכנסה לכיפה הלכה למשה מסיני היא (רש"י): ובגמרא מצאו לו רמז בכתוב (תהלים לד, כב): "תמותת רעע רעה" מי שהחזיק רשע תמיתתו רעתו.

~ יום שישי ~

באור משנה ו

לאחר ששנינו במשנה הקודמת בענין "ההורג נפש שלא בעדים", שמיתתו לא נמסרה לבית דין, ודנים אותו בהכנסה לכיפה, מוסיפה משנתנו ללמד בעבירות אחרות, שאין בית דין יכולים לחייב עליהן מיתה, ונהרגים עליהן שלא על ידי בית דין.

הַגּוֹנֵב אֶת הַקֶּסֶה – בגמרא מבואר: "ומאי קסוה? כלי שרת" (מכלי בית המקדש), וכן כתוב (במדבר ז, ז): "קשות הנסק". ובמסכת סוכה (מ"ב ב) מובאת ברייתא: "שני קשוואות היו שם. אחד של מים (לניסוך המים בחג הסוכות), ואחד של יין" (לניסוך יין). ויש דעה, שאפשר שמדובר בצדוקי שגנב את הקשוה של מים, לפי שהצדוקים לא הורו בניסוך המים; והוא הדין בגונב כלי אחר מכלי המקדש, ו**הַמְקַלֵּל בְּקוֹסֶם** – המקלל את ה' בשם עבודה זרה (גמרא). **וְהַבוֹעֵל אֶרְמִית** – נכרית, בת עובדי עבודה זרה, אם הוא בוועלה בפרהסיא, היינו לעיני עשרה מישראל, (גמרא). **קָנְאִין פּוֹגְעִין בּוֹ** – בני אדם כשרים המקנאים קנאת ה' הורגים אותו בשעה שרואים את המעשה, אבל לאחר מכן אין מיתתו מסורה לבית דין. והלכה למשה מסיני היא

פ ר ק ע ש י ר י

א פל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס, כא): "ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ, ונצור מטעי מעשה ידי להתפאר". ואלו שאין להם חלק לעולם הבא: האומר: אין תחית המתים מן התורה, ואין תורה מן השמים, ואפיקורוס. רבי עקיבא אומר: אף הקורא בספרים החיצונים, והלוחש על המפה ואומר: "כל-המחלה אשר-שמתי במצרים לא-אשים עליך, פי אני ה' רפאך" (שמות טו, כו). אבא שאול אומר: אף ההוגה את השם באותיותיו.

ב שלשה מלכים וארבעה הדימות אין להם חלק לעולם הבא. שלשה מלכים: ירבעם, אחאב ומנשה. רבי

פירוש ברטנורא

א כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. אפילו אלו שנתחייבו מותה כבי"ד מפני רשעתן, יש להם חלק לעולם הבא. ועולם הבא האמור כאן הוא העולם הבא אחר תחיית המתים, שעתידים לחיות ולעמוד בגופם ובנפשם חיים נצחיים, כחמה וכלבנה וככוכבים, כדמיתו בגמרא בהאי פרקא, מתים שעתידים לחיות אין חזרין לעפרן. והעולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ואע"פ שיש בו גוף וגויה, אלא צדיקים יושבין ועמרתיהן בראשיהן ונהנין מזיו שכניה. ומפני שאין כל ישראל שווין בו, אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפני קטנו, משום הכי קתני יש להם חלק: האומר אין תחיית המתים מן התורה. בגמרא קאמר, וכל כך למה, תנא, הוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים. ומבאן אני מוכיח שעולם הבא האמור במשנה זו אינו העולם שהשמות מונחות בו בזמן הזה, אלא העולם של תחיית המתים כדפרשתי: אפיקורוס. שמבוה תלמידי חכמים. וכל שכן המבוה התורה עצמה: בספרים החיצונים. ספרי מינים, כגון ספרי אריסטו היוני וחכיו. ובכלל זה הקורא בספר דברי הימים של מלכי נכרים ובשירים של ענבים ודברי חשק שאין בהם חכמה ולא תועלת אלא איבוד זמן בלבד: והלוחש על המכה. וברוקק בלבד הוא דאין לו חלק לעולם הבא, לפי שאין מוכרין שם שמים על הרקיקה: וההוגה את השם. של ארבע אותיות כמו שהוא נכתב:

משניות מבוורות – קהתי

(רש"י). בגמרא מובאת ברייתא: "הוא כפר בתחיית המתים, לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים, שכל מידותיו של הקב"ה מידה כנגד מידה" (סנהדרין ז, א). ואין תורה מן השמים – וכן האומר: לא ניתנה תורה מן השמים, אלא משה רבנו כתב אותה מפי עצמו, אין לו חלק לעולם הבא. ואפיקורוס – בגמרא מבוואר: זה המבוה תלמיד חכם, וכל שכן המבוה את התורה; ובכלל זה הכופר במציאות ה' ואחזרותו, והמכחיש בנבואה, וכן הכופר בתורה שבעל פה, והמבוה את המועדות, והמחלל את הקדשים, וכן כל העושה עבירות ביד רמה, כלומר להכעיס ובפרהסיא ועל דרך כפירה, וכן הכופר בביאת המשיח; שכל אלו גורמים להרוס התורה, וכולם בכלל "אפיקורוס" (המאריך). הרמב"ם מפרש, ש"אפיקורוס" היא מלה ארמית מלשון "הפקר", שמפקר ומבוה את התורה. ויש מבארים שזה על שם הפילוסוף היווני אפיקורוס. שהפיץ רעיונות כפירה ולימד את הבריות ללכת אחר תענוגות הגוף, וקרא חכמים בשם זה לכל מי שמבוה את התורה. רבי עקיבא אומר: אף הקורא בספרים החיצונים – בספרי מינים, שפירשו התורה נביאים וכתובים על פי דעתם ולא סמכו על מדרש חכמים (ר"י); והלוחש על המפה ואומר: "כל-המחלה אשר-שמתי במצרים לא-אשים עליך, פי אני ה' רפאך" – כלומר שמרפא חללים בלחישות ומיני כשפים. בגמרא מבוואר, שמדובר כאן ברוקק, שכן דרך מלחשים לרקוק קודם הלחש; והטעם הוא, לפי שאין מזכירים שם שמים על הרקיקה (סנהדרין קא, א). אבא שאול אומר: אף ההוגה את השם באותיותיו – המבטא את השם המיוחד ככתבו, ומבוואר בגמרא, שעושה כך כמעמד המון ועמי הארץ העוסקים בדברי חול. כל אלה אין להם חלק לעולם הבא, אם לא עשו תשובה; אבל אם עשו תשובה יש להם חלק לעולם הבא (רמב"ם). ברם, בשאר עוברי עבירה, שאינם עוברים מתוך ביוון התורה אלא מצד היצר, אף על פי שנענשים עליהם כפי רשעתם, יש להם חלק לעולם הבא.

~ שבת קודש ~

באור משנה ב

לאחר שפירטה המשנה הקודמת אלו שאין להם חלק לעולם הבא, מוסיפה משנתנו למנות אנשים חשובים וחכמים, שהואיל ולא היתה אמנותם שלמה, אין להם חלק לעולם הבא.

שלשה מלכים וארבעה הדימות – אנשים פשוטים, לא מלכים,

הנחתה, שנזכרה בפרק הקודם (משנה א): "ואלו הן הנהרגים: רוצח ואבש עיר הנדחת". ולאחר שמשלים לבאר דיני רוצח ושאר הדינים שהובאו אגב ענין רוצח, בא פרקנו לבאר (החל במשנה ד') דיני עיר הנדחת; אלא משום שרוצה ללמד, שאנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעולם הבא, הריהו מקדים תחילה "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" וכו' (עיין "תוספות יוס טוב").

פל ישראל – אפילו אלו שנתחייבו מיתה בבית דין, כל זמן שלא פגעו בעיקרי האמונה, יש להם חלק לעולם הבא – בברטנורא מבוואר: "עולם הבא האמור כאן הוא העולם הבא אחר תחיית המתים, שעתידים לחיות ולעמוד בגופם ובנפשם חיים נצחיים כחמה וכלבנה וככוכבים... והעולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה, ואף על פי שיש בו גוף וגויה, אלא צדיקים יושבים ועמרתיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה. ומפני שאין כל ישראל שווים בו, אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, לכן שונה המשנה: "יש להם חלק". אבל דעת הרמב"ם היא, שעולם הבא הוא עולם הנשמות הבא אחר המוות, שאין בו גוף וגויה; ולא תהא תחיית הגופות אלא לימות המשיח, שאין בין ימות המשיח והעולם הזה אלא שעבוד מלכויות, וישתמשו אז בכל הרגש החושים לצורך קיום הגוף הגשמי, שיוכה לעבוד את ה' באותו זמן בשמחה ובטוב לב. מה שאין כן בעולם הבא, לאחר שיכלו ימות המשיח, אין בו אלא פשוט בלבד, ואין שם צורך בכלים הגשמיים, שאין לו עוד הנאה בהם, לפי שאין בעולם הבא אלא הנאה רוחנית נצחית (עיין פירוש המשניות להרמב"ם. שמבאר באריכות את ענין עולם הבא. וכן שזושה נערש עיקרי האמונה). מכל מקום באה משנתנו ללמד, שאף אלה שחטאו יש להם חלק לעולם הבא (ויש מבארים: כל ישראל יש להם חלק בנשמתם, שהוא ראוי לעולם הבא – עיין "תפארת ישראל" – שנאמר: "ועמך כלם צדיקים" – ואף חוטאים בכלל, "לעולם יירשו ארץ" – כלומר ארץ החיים, והוא עולם הבא, שנשמות ישראל הן "נצור מטעי מעשה ידי להתפאר" – וכן כתוב: "ישראל אשר בך אתפאר" (ישעיהו מט, ג). ויש מבארים: "נצור מטעי" – ארץ החיים היא נצור מטעי של ה', על שם הכתוב (בראשית ב, ח): "ויטע ה' אלהים גן בעדן". ואלו שאין להם חלק לעולם הבא – כלומר שאין להם חלק בשכר הרוחני הנצחי (תפארת ישראל). אלא נידונים הם לדורי דורות ברשעם (המאריך), וזה משום שכופרים בעיקרי האמונה: האומר: אין תחית המתים מן התורה – שהוא כופר בתחיית המתים, או שאומר שאין תחיית המתים מן התורה, דיינו שכופר במדרשי חכמים שדרשו תחיית המתים מפסוקי תורה

יהודה אומר: מנשה יש לו חלק לעולם הבא, שנאמר (דברי הימים ב לג, יג): "ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנונו, וישיבהו וירשלים למלכותו". אמרו לו: למלכותו השיבו, ולא לחיי העולם הבא השיבו. ארבעה הדייטות: בלעם, ודואג, ואחיתפל, וגחזי.

ג דור המבול אין להם חלק לעולם הבא, ואין עומדין בדין, שנאמר (בראשית ג, א): "לא ידון רוחי באדם לעולם" – לא דין ולא רוח. דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר (שם יא, ח): "ויפץ ה' אתם משם על-פני כל-הארץ"; "ויפץ ה' אתם" – בעולם הזה, "ומשם הפיצם ה'" (שם שם, ט) – לעולם הבא. אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר (שם ג, יג): "ואנשי סדם רעים וחטאים, לה' מאד"; "רעים" – בעולם הזה, "וחטאים" – לעולם הבא. אבל עומדין בדין, רבי נחמיה אומר: אלו ואלו אין עומדין בדין, שנאמר (תהלים א, ה): "על פן לא יקמו רשעים במשפט, וחסאים בעדת צדיקים"; "על-פן לא יקמו רשעים במשפט" – זה דור המבול; "וחטאים בעדת צדיקים" – אלו אנשי סדום. אמרו לו: אינם עומדים בעדת צדיקים, אבל עומדין

פירוש ברטנורא

ב שלשה מלכים וארבעה הדייטות. א"ע פ שנרולים וחכמים היו. אין להם חלק לעוה"ב: שלא היתה אמונתם שלימה. ואע"ג דבלעם מאומות העולם הזה, ואנן כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא תנן, משום דקיימא לן חסדי אומות העולם יש להם חלק לעוה"ב, אשמעוין דבלעם לאו מחסדי אומות העולם הוא:

ג שנאמר לא ידון רוחי באדם לא דין ולא רוח. שאין עומדים בדין ואין להם רוח לחיות עם הצדיקים שיש להם חלק: פורתי בריתי עלי זבח. שכתרו ברית עם המקום עלי זבחים ושלמים, דכתיב (שמות כ"ד) ויבחרו זבחים שלמים, וכתיב (שם) וירוק על העם ויאמר הנה דם הברית: אין עתידים לחזור. ממקום שגלו. והא דאמרין שירמיה החזירן ויאשיהו בן אמן מלך עליהם, לא כולן חזרו אלא מקצתן:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

דור המבול אין להם חלק לעולם הבא – בשכר הרוחני הנצחי, כמבואר במשנה א בפרקו, ואין עומדין בדין – לאחר תחיית המתים, להיות נידונים על מעשיהם, שנאמר: "לא ידון רוחי באדם לעולם" – ודורשים "לא ידון רוחי", לא דין ולא רוח – לא יעמדו לדין, ולא יהא להם רוח לחיות עם הצדיקים שיש להם חלק לעולם הבא (ד"ס). דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר: "ויפץ ה' אתם משם על-פני כל-הארץ"; "ויפץ ה' אתם", בעולם הזה, "ומשם הפיצם ה'", לעולם הבא – בגמרא אמרו, שחטא דור הפלגה היה, שרצו למרוד בה', אלא שיראו לנפשם שלא יביא עליהם מבול, לכן אמרו: "הבה נבנה לנו עיר ומגדל", ונעלה לרקיע ונכה הרקיע בקרדומות עד שיובנו כל ממיו, ולא יהיו לו עוד מים להביא מבול עלינו (סנהדרין קט. א): ונקרא דור הפלגה, לפי שנפלגה הארץ בימיהם. אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר: "ואנשי סדם רעים וחטאים, לה' מאד"; "רעים" בעולם הזה, "וחטאים" לעולם הבא – בגמרא דרשו: "רעים" בגופם, "וחטאים" בממונם; ברם, משנתנו דורשת "רעים וחטאים" במוכן עונש. אבל עומדין בדין – אחר תחיית המתים. רבי נחמיה אומר: אלו ואלו – בין דור המבול ובין אנשי סדום, אין עומדין בדין, שנאמר: "על פן לא יקמו רשעים במשפט, וחסאים בעדת צדיקים"; "על-פן לא יקמו רשעים במשפט", זה דור המבול – שכתוב בו (בראשיתו, ח): "כי רבה רעת האדם", "וחטאים בעדת צדיקים", אלו אנשי סדום – שכתוב בהם: "ואנשי סדום רעים וחטאים", אמרו לו – חכמים לרבי נחמיה: אינם עומדים בעדת צדיקים – אנשי סדום לא יעמדו בעדת צדיקים, אבל עומדין בעדת רשעים – להיות נידונים על מעשיהם. ואף דור הפלגה עומדים בדין (תוספות יוס טוב). מרגלים אין להם חלק לעולם הבא – מפני שהוציאו דבת הארץ רעה, שנאמר: "וימתו האנשים מוצאי דבת-הארץ רעה, במגפה לפני ה'"; "וימתו" בעולם הזה, "במגפה" בעולם הבא – שכתוב: "במגפה לפני ה'?"

אין להם חלק לעולם הבא – לפי שקלקלו ביסודות האמונה. שלשה מלכים – הם: ירבעם – שכתוב (מלכים א יג, לד): "ויהי דבר הזה לחטאת בית ירבעם ולהכחיד ולהשמיד מעל פני האדמה"; "להכחיד" – בעולם הזה, "ולהשמיד" – לעולם הבא (גמרא), אהאב – שכתוב בו (מלכים א כא, כא): "והכרתו לאחאב משתין בקיר ועצור ועזוב בישראל"; "ועצור" – בעולם הזה, "ועזוב" – בעולם הבא. ובגמרא אמרו: "קלות שעשה אחאב כחמורות שעשה ירבעם, ומפני מה תלה הכתוב בירבעם (שנאמר בכמה מקומות: "לא טר מכל חטאת ירבעם")? מפני שהוא תחילה לקלקלה" (סנהדרין קב. ב), ומנשה – שכתוב בו (מלכים ב, כא, ג): "ויעש הרע בעיני ה'... כאשר עשה אחאב מלך ישראל" – מה אחאב אין לו חלק לעולם הבא, אף מנשה אין לו חלק לעולם הבא (גמרא סו. ס). רבי יהודה אומר: מנשה יש לו חלק לעולם הבא – לפי שעשה תשובה, שנאמר: "ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנונו, וישיבהו וירשלים למלכותו" – מכאן שנמחל לו על חטאיו, ויש לו חלק לעולם הבא. אמרו לו – חכמים לרבי יהודה: למלכותו השיבו, ולא לחיי העולם הבא השיבו – שתשובתו לא היתה שלימה אלא מחמת יראה בלבד (תפארת ישראל). ארבעה הדייטות – הם: בלעם – בגמרא מבואר, שבלעם נתן סימן בעצמו, ואמר: "תמות נפשי מות ישרים ותחי אחריתי כמוהו" (במדבר כג, י) – אם "תמות נפשי מות ישרים" (אם ימות מיתת עצמו – ד"ס). "תחי אחריתי כמוהו" – שיהא לי חלק עמהם, ואם לאו – שלא ימות אלא ייהרג, "הנני הולך לעמ"י" – לגיהנם (סנהדרין קה. א). מכאן שאף חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא, אלא שבלעם לא היה מחסידי אומות העולם; ודואג – שסיפר לשאול לשון הרע על דוד וגרם למותם של כוהני נוב (עיי' שמואל א כב, ט-כ), וכתוב (תהלים נב, ב; ז) "כבוא דואג האדומי ויגד לשאול ויאמר לו, בא דוד אל בית אחימלך... גם אז יתצד לנצח... ושדך מ'ארץ חיים"; ונאחיתפל – שיעץ לאבשלום רעה נגד אביו דוד, וכתוב עליו (שמואל ב י, כג): "ויהנה וימות" (עיי' תוספות יוס טוב); וגחזי? – נערו של אלישע הנביא (עיי' מלכים ב, ה, כ-כ); ומובא בגמרא, שביה תלמידי חכמים, ואף היה חוטא ומחטיא את הרבים (עיי' סנהדרין קז, ב).

בערת רשעים. מרגלים אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר (במדבר יד, לו): "וימתו האנשים מוצאי דבת הארץ רעה, במגפה לפני ה'"; "וימתו" – בעולם הזה, "במגפה" – בעולם הבא. דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין, שנאמר (במדבר יד, לה): "במדבר הזה יתמו ושם ימתו"; דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר: עליהם הוא אומר (תהלים ג, ה): "אספולי חסידי ברתו בריתי עלי יבוח". עדת קרח אינה עתידה לעלות, שנאמר (במדבר טו, לו): "ותכס עליהם הארץ" – בעולם הזה, "ויאבדו מתוך הקהל" – לעולם הבא; דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר: עליהם הוא אומר (שמואל א ב, ו): "ה' ממות ומחיה מוריד שאל ויעל". עשרת השבטים אינן עתידין לחזור, שנאמר (דברים כט, כו): "וישלכם אל-ארץ אחרת פיוס הזה" – מה היום הזה הולך ואינו חוזר, אף הם הולכים ואינם חוזרים; דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר: מה היום מאפיל ומאיר, אף עשרת השבטים שאפל להן, כך עתיד להאיר להן.

משניות מבוארות – קהתי

כלומר שיש לעדת קורח חלק לעולם הבא. עשרת השבטים – שהגלם שנחריב מלך אשור (מלכים ב יז, ו), אינן עתידין לחזור – ממקום שגלו, שנאמר: "וישלכם אל-ארץ אחרת פיוס הזה", מה היום הזה הולך ואינו חוזר – שהיום שעבר אינו חוזר לעולם, אף הם הולכים ואינם חוזרים; דברי רבי עקיבא – שהכתוב "וישליכם אל ארץ אחרת" משמע שיהיו כולם גולים למקום אחד, והיינו עשרת השבטים, שהגלם שנחריב והושיבם במקום אחד, ואלה לא יחזרו מהגלות, ולא יהא להם חלק לעולם הבא לאחר ימות המשיח, אבל שני השבטים לא גלו למקום אחד אלא נתפורו בכל הארצות; ולא מדובר כאן בבניהם ובבני בניהם, אלא באותם שגלו בלבד, שהיו רשעים גמורים, אבל בניהם והדורות הבאים זוכים ומזכים (רש"י). רבי אליעזר אומר: מה היום מאפיל – בערב, ומאיר – בבוקר, אף עשרת השבטים שאפל להן – כשהלכו לגולה, כך עתיד להאיר להן – שעתידים לחזור ויהיה להם חלק לעולם הבא.

אלא שהכוונה היא לעולם הבא, כלומר שניגפו מחלקם לעולם הבא (יתורה תמימה). דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין, שנאמר: "במדבר הזה יתמו ושם ימתו"; דברי רבי עקיבא – שדורש "ושם ימותו" – שם בעולם הבא ימותו מיתת עולם, שלא יעמדו בדין. רבי אליעזר אומר: עליהם – על דור המדבר, הוא אומר – הכתוב אומר: "אספולי חסידי ברתו בריתי עלי יבוח" – שכתרו ברית עם ה' עלי זבח ושלמים, שכתוב (שמות כד, ה): "ויבחו זבחים שלמים לה'", וכתוב (שם סט, ח): "ויקח משה את הדם ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם", ומכאן שיש להם חלק לעולם הבא. עדת קרח אינה עתידה לעלות – מן השאל שבלע אותם, שנאמר: "ותכס עליהם הארץ" בעולם הזה, "ויאבדו מתוך הקהל" לעולם הבא; דברי רבי עקיבא – הלומד מפסוק זה שאין לעדת קורח חלק לעולם הבא. רבי אליעזר אומר: עליהם הוא אומר – על עדת קורח אומר הכתוב: "ה' ממות ומחיה מוריד שאל ויעל" –

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שני עמ' ב

מהאיוב יכשלו זה בזה, ודרשו חכמים 'באחיו' היינו בשביל אחיו, כלומר איש יכשל ויענש כעון אחיו, מלמד, שכולן ערבים זה לזה – כל אחד מישראל ערב על שמירת המצוות של חברו, ואם חברו יעבור על המצוה, יענש אף הוא. ורואים מכאן שיתכן שיענש אדם על עון חברו. מתרצת הגמרא: ה"ם מה שדרשו שיענש על עון חברו, מדובר באופן שהיה בידם למחות באחיהם שלא יחטאו, ולא מיחו, ולכן נענשו על עונם.

בשהוא אומר (דברים כד טו) 'איש בהטאו יומתו', שאין נענשים זה על עונו של זה, ונמצא אם כן שסותרים הפסוקים זה את זה, הרי בהכרח שהפסוק 'ואף בעונות אבותם אתם ימקו' מדובר בשאחיון מעשה אבותיהן בידיהן, והפסוק 'איש בהטאו יומתו' כשאנשים אחיהם. מקשה הגמרא: ולא – האם אין נענשים זה על עונו של זה, והק"כ בתוכחה (ויקרא כו לו) 'יבשלו איש באחיו' – שכאשר ינוסו

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שיש עמ' א

נחמן. אמר ליה רבא לרב נחמן, כמאן – כדעת מי פסקת כך, האם רבבי, דאמר (ב"ב ע"ג) שאותיות י' וחו"ב נקנות במקיפה – הקונה שטר חוב מחברו, קנה בזה שמסר לידו המוכר את השטר. וכשמסרו לה את השטר, קנאתו והוא כשלה, ולכן נאמנת. אך לדעת חכמים אינה נאמנת. אמר ליה רב נחמן, שאני תבא – שונה הדין כאן, ואף לדעת חכמים היא נאמנת ב'מיגו', משום דאי כעניא קלתיה – שאם היתה רוצה להפסיד את המלוה, היתה שורפת שטר זה. איבא דאמר – יש שאמרו שמועה זו בנוסח אחר. לא תימנה – לא האמין לה רב נחמן. אמר ליה רבא לרב נחמן, והא – והרי יש לנו להאמינה ב'מיגו' אי כעניא

שאיבך פרע. אמר ליה, לא. תיבית וחיבבו רב נחמן. הנה קא כבי ואזיל, שמעיהו הנה אינשי – היתה היתום הולך ובוכה, שמעיהו אנשים שאמרו ליה, אנו תדעין במילי דאבוק – אנו מכירים בעסקי אביך ויכולים להעיד לך. אמר רב נחמן, בהא, אפילו רבנן מודו שאפשר להביאם לסתור את הדין, משום דינוקא במילי דאבוק לא ידע – קטן אינו יודע בעסקי אביו, ואין אמירתו 'אין לי עדים' הוכחה שהם שקרנים. מעשה נוסף שהיה בבית דינו של רב נחמן: היתה איתתא דנפק שטרך מתותי ידה – אשה שיצא שטר חוב מתחת ידה, שהאמינה המלוה והלוה לשומרו, ואמרה ליה לרב נחמן, תדענא בהאי שטרך דפרעי הנה – אני יודעת שהשטר פרוע. תימנה – האמין לה רב

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם 'שפה ברורה - עוז והדר'

רש"י

דף נב עמוד ב. שנינו במשנה לגבי נוסח ברכת הנר בהבדלה: **בֵּית שְׁמַאי** אומרים **שֶׁפָּרָא בּו'** מאור האש, ובית הלל אומרים בורא מאורי האש. הגמרא מבארת את מחלוקתם: **אָמַר רַבָּא, פְּלִשׁוֹן 'פָּרָא' בּוּלִי עֲלֵמָא לֹא פְּלִיגֵי דְפָרָא מְשַׁמְעַ.** כלומר, לפי כולם 'ברא' משמעותו לשון עבר, והוא נוסח נכון, משום שברכת הנר היא ברכה על בריאת האור שנברא במעשה בראשית במוצאי השבת הראשונה, ואם כן נכון לאומרה בלשון עבר. **כִּי פְּלִיגֵי** – ומחלוקתם היא רק פְּלִשׁוֹן 'פָּרָא', דְּבֵית שְׁמַאי סְבָרֵי שֶׁהִלְשׁוֹן 'פָּרָא', משמעותו דְּעֵתִיד לְמַבְרָא [שעתיד לברוא], כלומר שבורא אותו תמיד, ובברכת ההבדלה לא נכון לומר לשון זו, משום שבהבדלה יש לברך על האור שכבר נברא במעשה בראשית, ו**בֵּית הֵלֵל סְבָרֵי שֶׁהִלְשׁוֹן 'פָּרָא' נִמְי דְּפָרָא מְשַׁמְעַ** – גם היא משמעותה לשון עבר, ונכון לאומרה על בריאת מעשה בראשית.

רב יוסף מקשה על דברי רבא, וחולק עליו: **מְתִיב – מִקְשָׁה רַב יוֹסֵף עַל דְּבַרֵי רַבָּא, כִּי־צַד אַתָּה אוֹמֵר שְׁלִפֵי בֵּית שְׁמַאי 'בורא' הוא לשון עתיד, והלא נאמר (ישעיה מה ז), 'יוֹצֵר אוֹר וְבוֹרֵא חֹשֶׁךְ' וכן נאמר (עמוס ד יג) 'יוֹצֵר הַרְיָם וְבוֹרֵא רוּחַ' וכן נאמר (ישעיה מב ה) 'בוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטִימָהֶם', ופסוקים אלו עוסקים במעשה בראשית שהיה בעבר, אם־כן מוכח מפסוקים אלו שהלשון 'בורא' בוודאי לפי כולם משמעותו אף לשון עבר.**

אֵלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף, פְּלִשׁוֹן 'פָּרָא' וּבִלְשׁוֹן 'פָּרָא' בּוּלִי עֲלֵמָא לֹא פְּלִיגֵי דְפָרָא מְשַׁמְעַ – אין מחלוקת ששתי הלשונות משמעותן לשון עבר, ונכון לאומרם בברכת הנר, **כִּי פְּלִיגֵי** – ומחלוקתם היא רק פְּלִשׁוֹן 'מְאֹר' ובלשון 'מְאֹרִי', דְּבֵית שְׁמַאי סְבָרֵי חָדָא נְהוֹרָא אִיפָּא בְּנוֹרָא – שלהבת אחת יש בנר, ויש לומר עליו לשון יחיד בורא 'מְאֹר' האש, ו**בֵּית הֵלֵל סְבָרֵי, מוּבָא נְהוֹרֵי אִיפָּא בְּנוֹרָא** – הרבה אורות יש בנר [כלומר השלהבת בכמה גוונים, אדומה לבנה וירוקה], ויש לומר עליו לשון רבים בורא 'מְאֹרֵי' האש.

הגמרא מביאה ברייתא המסייעת לרב יוסף: **תַּנְיָא נִמְי הָכִי – בְּבֵרִיתָא גַּם שְׁנִינּוּ כַךְ, שֶׁהִמְחִילוּקָא שְׁלָהֶם הִיא לִגְבֵי לְשׁוֹן 'מְאֹר' ו'מְאֹרִי', שֶׁכֵּן שְׁנִינּוּ בְּבֵרִיתָא, אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הֵלֵל לְבֵית שְׁמַאי, הֲרֵבָה מְאֹרֹת יֵשׁ בְּאֹר – כמה גוונים יש בשלהבת. ומכך שתשובת בית הלל לבית שמאי היתה מענין כמות המאורות שיש בנר, מוכח שבאו לחלוק על הלשון 'מְאֹר' שאין ראוי לאומרה, אלא צריך לומר 'מְאֹרֵי' כיון שיש כמה מאורות בנר.**

הגמרא מביאה כמה מעשים ללמדנו שיש להחמיר ולנהוג כבית שמאי: **הִנְחֹהוּ הַרְיָ תַלְמִידֵי – שְׁנֵי תַלְמִידִים הָיוּ, שֶׁלֹּא בִּירְכוּ בְּמִקּוֹם שֶׁאֵכְלוּ, חָד – תַּלְמִיד אֶחָד עֹבֵד [עשה] בְּשׁוֹנֵג כְּבֵית שְׁמַאי, כְּלוּמַר, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵלֵךְ מִמְּקוֹם אֲכִילָתוֹ בְּלֹא בְּרַכָּה בְּשׁוּגַג, מְכַל מְקוֹם הַחֲמִיר עַל עֲצֻמוֹ לְנַהוֹג כְּדַבְּרֵי בֵּית שְׁמַאי, וְחֹזֵר לְבֵרֵךְ בְּמִקּוֹם שֶׁאֵכְלוּ, וּבִזְכוּת זֶה נַעֲשָׂה לוֹ נֵס וְאִשְׁפַח אֲרֻנְקָא דְרַהֲבָא – ומצא ארנק של זהב. וְחָד – ותלמיד אחד עֹבֵד [עשה] בְּמִזִּיד כְּבֵית הֵלֵל, כְּלוּמַר הֵלֵךְ בְּמִזִּיד מִמְּקוֹם אֲכִילָתוֹ בְּלֹא בְּרַכָּה, עַל מִנְתַּ לְבֵרֵךְ בְּמִקּוֹם אַחֵר, וְאִכְלִיָּה אֲרִיא – אכל אותו אריה בדרך והרגו.**

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום רביעי עמ' 1

- 1 הדיינים יודעים וסופרי הדיינים יודעים. והרי יש הרבה דיינים
2 שאין יודעים שהורה בפני ב' ולא קנו אין כותבים, ושמא גם
3 הסופר לא ידע זאת, וכתב שלא מדעת הנתבע.
4 דוחה הגמרא: שאילוניחו לְסַפְרֵי דְאַבְי – שאלו דין זה לסופרי בית
5 דינו של אביי, וְדַע – וידעו שאין כותבים הודאה כזו. ושאלו
- 6 לְסַפְרֵי דְרַבָּא, וְדַע.י.
7 הגמרא דנה בשטר הודאה שנכתב שלא כראוי: הִיא אוֹרְתָא
8 שלא היה כתוב כנוסח השטרות הנכתבים על פי עדים, זכרון
9 עדות, אלא דְתָהוּ קָתַב בֵּיהּ כְּנוֹסַח דְיִבְרָן פִּתְגָמֵי – זכרון דברים,
10 שהוא הנוסח הנכתב על פי דיינים,

53 בפני שני העדים, ויש כאן הודאה אחר הודאה, ומדוע צריך רב
54 לומר פעמיים את אותו הדין. אָמַר לָהּ רַב נחמן לרב הונא, הֵינִי
55 דְּשָׂמִיעַ לִי עֲלֵיכֶם – זהו מה שמעתי על בני עירך, דְּרָמִיתוֹ דִּיקְלִי
56 וְזַקְנֵיתוֹ לְהוּ – שאתם קוצצים דקלים וחזורים ונוטעים אותם,
57 כלומר אתם מתנהגים באופן משונה, בנינים וסותרים, שהרי
58 תירצת לי קושיא וחזרת וסותרת את התירוצך.
59 הגמרא מביאה עוד דעה החולקת על רב: נְהַרְדְּעִי – חכמי העיר
60 נהרדעא אַמְרֵי, בֵּין הוֹדְאָה אַחַר הוֹדְאָה, וּבֵין הוֹדְאָה אַחַר הוֹדְאָה,
61 וּבֵין הוֹדְאָה אַחַר הוֹדְאָה, וּבֵין הוֹדְאָה אַחַר הוֹדְאָה, העדויות
62 מְצַבְּרוֹת, שכן מכל מקום מעידים שני העדים שהנתבע חייב מנה
63 לתובע. מבררת הגמרא: כְּמָאן – כדעת מי היא שיטה זו. ומבארת,
64 שזהו פְּשִׁיטָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּן קַרְחָה, הסובר שבכל אופן ניתן לצרף
65 את שני העדים.
66 שנינו להלן (מ), שבדיני נפשות בודקים את העדים ב'ו' חקירות
67 ובבדיקות. חקירות הן, שהיו שואלים אותם 'באיזו שמיטה ראייתם
68 את המעשה, באיזו שנה בשמיטה, באיזה חודש, בכמה בחדש,
69 באיזה יום, באיזו שעה ובאיזה מקום', והן נצרכות כדי שיהיה
70 אפשר להזים את העדים, שהרי המזימים צריכים להעיד שהיו עם
71 העדים באותו זמן במקום אחר. ובדיקות הן, שהיו שואלים את
72 העדים הרבה שאלות על האופן המדויק של המעשה, כגון האם
73 לבש בגדים לבנים או שחורים, וכדומה. ובדיקות אלו אינן
74 נצרכות להזמת העדות. ואם העדים מכחישים זה את זה, בין
75 בחקירות ובין בבדיקות, עדותן בטילה.
76 מהתורה גם בדיני ממונות צריך דרישה וחקירה, אבל אמרו
77 חכמים שאין דיני ממונות צריכים דרישה וחקירה, כדי שלא
78 תנעול דלת בפני לויים. אבל אם חקרו אותם או שאמרו מאליהם,
79 והכחישו זה את זה בחקירות, עדותם בטילה. הגמרא מביאה את
80 דעת רב יהודה, שעדים שהוכחשו בבדיקות עדותם כשרה.
81 אָמַר רַב יְהוּדָה, עֵדוֹת הַמִּכְחִשֵׁת זֶה אֵת זֶה בְּבִדְיוֹתָ – שענו שני
82 העדים תשובות שונות לשאלות הבדיקה, פְּשַׁרְהָ עֵדוֹת בְּדִינֵי
83 מְמוֹנוֹת, שכן אין דין המומה תלוי בבדיקות.
84 מבארת הגמרא: אָמַר רַבָּא, מְסַפְּרָא מִלִּילְתֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה – מסתבר
85 שדברי רב יהודה נאמרו רק באופן שעד אַחַד אוֹמֵר 'בְּאַרְבָּעִין
86 [ארבע] שְׁחוּרָה הלוה לו', ועד אַחַד אוֹמֵר 'בְּאַרְבָּעִין לְבָנָה/ שהרי אין
87 בדיקה זו על עיקר העדות, שהיא ההלוואה, אֲכַל אִם עַד אַחַד אוֹמֵר
88 'מִנָּה שְׁחוֹר ומטבעות ישנים' הלוה לו', ועד אַחַד אוֹמֵר 'מִנָּה לְבָן
89 [מטבעות חדשים], אֵין מְצַבְּרִין, שכן ההכחשה היא על עיקר
90 העדות, כלומר ההלוואה עצמה.
91 מדברי רב יהודה (ובביאור רבא) אפשר לדייק, שעדות המכחשת
92 זו את זו בצבע ארנק וכדומה, פסולה בדיני נפשות, שהרי לא
93 הכשיר רב יהודה עדות כזו אלא רק בדיני ממונות. מקשה על כך
94 הגמרא: וְאַרְבָּעִי שְׁחוּרָה – בהכחשה בבדיקות שאין עיקר העדות
95 תלוי בהן, כארנק שחור ולבן בדיני ממונות, בְּדִינֵי נְפְשוֹת לֹא –
96 האם בדיני נפשות העדות אינה כשרה. וְהָאֵמֵר רַב חֲסִדָּא, אם עד
97 אַחַד אוֹמֵר 'בְּסִיף [חרב] תְּרַגְוּ', ועד אַחַד אוֹמֵר 'בְּאַרְבָּעִין [מין
98 רומח] תְּרַגְוּ', אֵין זֶה נְכוּן – אין עדות זו מכוננת, כלומר אינה
99 מצטרפת, שכן יש הכחשה בבדיקה הנוגעת לעיקר העדות, אך
100 אם עד אַחַד אוֹמֵר 'בְּלִיזו [בגדיו] של הרוצח היו שְׁחוּרִים', ועד
101 אַחַד אוֹמֵר 'בְּלִיזוֹ הֵיוּ לְנִיבִים, תְּרִי זֶה נְכוּן, והעדות מצטרפת, שכן
102 ההכחשה היא רק בבדיקה שאינה מעיקר העדות. והרי זה שלא
103 כדברי רב יהודה (ובביאור רבא), הפוסל בדיני נפשות אף
104 בהכחשה בבדיקה שאינה מעיקר העדות.

1 שיתבאר להלן, ובאופנים אלו אינם מצטרפים. ושמועה זו היא
2 להיפך ממה שהתבאר לעיל בדעת רב ועולא.
3 מבארת הגמרא: רַב שְׂפוּסֵס שֵׁישׁ אופנים שאין הלכה כרבי יהושע
4 בן קרח במטלטלין, לְמַעְטֵמִיהּ – סובר בזה כשיטתו, דְּאָמַר רַב,
5 הוֹדְאָה אַחַר הוֹדְאָה – אם עד אחד מעיד שהנתבע הודה לתובע
6 שחייב לו מנה, והעד השני מעיד שהנתבע הודה לו ביום אחר על
7 מנה, וכן הוֹדְאָה אַחַר הוֹדְאָה – עד אחד המעיד 'בפני הלוה התובע
8 לנתבע מנה ביום ראשון', והעד השני מעיד 'בפני הלוה לו הנתבע
9 ביום שני על מנה', מְצַבְּרִי העדים שכן יש לומר שהם מעידים
10 על חוב אחד. אך בעדות על הוֹדְאָה אַחַר הוֹדְאָה – עד שמעיד על
11 הלוואה, ועד שני שמעיד על הלוואה ביום אחר, וכן הוֹדְאָה אַחַר
12 הוֹדְאָה – באופן שהעד הראשון מעיד על הודאת הנתבע ביום
13 ראשון, והעד השני מעיד שביום שני לזה הנתבע מהתובע מנה,
14 אם כן ודאי מדובר כאן בשתי הלוואות, שודאי לא הודה לו ביום
15 א' על ההלוואה של יום ב', ולכן לֹא מְצַבְּרִי, אף שלדברי שניהם
16 חייב הנתבע מנה לתובע. נמצא שדברי רב שאין הלכה כרבי
17 יהושע בן קרח במטלטלין. הם לשיטתו שאין לצרף עדים שאינם
18 מעידים על אותו חיוב ממון.
19 הגמרא מבררת את טעמו של רב, לפי שיטה זו: וְאֶשְׁכְּחִיהּ [ומצאון]
20 רַב נְחֻמִּי בְּרִי יֶאֱחָה לְרַב יְצָחָה בְּרִיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, וְאָמַר לִיהּ רַב נחמן
21 לרב הונא, מָאי נְשָׂא – מדוע שונה דין הוֹדְאָה אַחַר הוֹדְאָה, דְּלֹא
22 מצטרפים, הרי זהו משום דְּקָמָה דְּקָמָה הוּא הָאֵין לֹא קָמָה הוּא –
23 שהמנה שראה עד זה, אינו המנה שראה עד זה, והם מעידים על
24 הלוואות שונות, ואם כן, באופן של הוֹדְאָה אַחַר הוֹדְאָה נְמִי – גם
25 כן, אֵמְנָה דְּקָמָה מוֹדֵה קָמִי הָאֵין לֹא מוֹדֵה קָמִי הָאֵין – יתכן שעל המנה
26 שהודה בפני העד הראשון לא הודה בפני העד השני, אלא הודה
27 על חוב של הלוואה אחרת, ולכן אף באופן זה אין העדים צריכים
28 להצטרף. השיב רב הונא לרב נחמן: באופן של 'הודאה אחר
29 הודאה' שהוזכר רב, מדובר דְּאָמַר לִיהּ הנתבע לְהָאֵין בְּתֵרָא – לעד
30 האחרון, כשהודה בפניו, 'בְּהָאֵין מִנָּה דְּאוֹדֵי לִיהּ קָמָה, אוֹדֵי לִיהּ נְמִי
31 קָמִי פְּלוֹנִי' – על אותו מנה שהודיתי עכשיו לפלוני בפניך, הודיתי
32 לו גם בפני פלוני העד הראשון. ואם כך, העד האחרון יודע שהם
33 מעידים על אותו המנה, ולכן עדותם מצטרפת.
34 הקשה רב נחמן לרב הונא: אֲפֹתֵי – עדיין, אף באופן זה, בְּתֵרָא יָדַע
35 – העד השני אמנם יודע שהם מעידים על אותו המנה, אך קָמָה
36 – העד הראשון לֹא יָדַע זאת, ולכן אין לצרף את עדותם שכן אין
37 זה נקרא 'והוא עד'. תירץ רב הונא: מדובר דְּהִדְרָא אוֹיִל – ששוב
38 הלך הלוה וְאָמַר לִיהּ לְקָמָה – לעד הראשון, 'הָאֵין מִנָּה דְּאוֹדֵי לִיהּ
39 קָמָה, אוֹדֵי לִיהּ נְמִי קָמִי פְּלוֹנִי' – אותו המנה שעליו הודיתי
40 לפלוני בפניך, הודיתי לו גם בפני פלוני העד השני, ושני העדים
41 יודעים שהם מעידים על אותו המנה, ולכן מצטרפים. אָמַר לִיהּ
42 רב נחמן לרב הונא, תְּנִינָה דְּעֵתָךְ שְׁהִתְנַחֵת אֵת דְּעֵתִי בתירוצך זה.
43 אָמַר לִיהּ רַב הונא, מָאי נִחוּתָא – מדוע תירוצך זה מיישב את דעתך,
44 דְּרַבָּא – שהרי רבא, וְאִימִימָא – ויש אומרים שהיה זה רַב שְׁשֵׁת,
45 שְׂרָא בְּהַ נְרָנָא – קצץ תירוצך זה בגרוך, כלומר הקשה עליו קושיא
46 ניצחת. האם האופן של הודאה אחר הודאה לֹא הֵינִי הוֹדְאָה אַחַר
47 הוֹדְאָה – אינו בדיוק האופן של הודאה אחר הלוואה, כלומר מאחר
48 שבהודאה אחר הודאה אתה מצריך שכל עד ידע מעדות חבירו,
49 על כרחך שגם בהודאה אחר הלוואה מדובר כך, שאמר לעד השני
50 'המנה שאני מודה עליו למלוה בפניך, לוייתי אותו ממנו בפני עד
51 פלוני', וחזר הלוה לעד הראשון ואמר לו 'הודיתי למלוה בפני
52 פלוני [והעד השני] על המנה שלוייתי ממנו בפניך', ונמצא שהודה

מבררת הגמרא: הוֹ אָמַר לְהוּ בְּרִישָׁא - על איזה אדם אמר להם
תחילה, אֵילִימָא הָא קְמַיְתָא אָמַר לְהוּ בְּרִישָׁא - אם נאמר שעל
החורש אמר להם בתחילה, ועל כך ענו לו שהחורש יכול לומר
שהוא שכיר בשדה של גוי, יש לשאול, הָא נַמִּי לִימְרוּ אֲנִימָאן אָנִי
בְּתוֹבוֹ - גם לגבי הוומר היה להם לומר לריש לקיש שיכול הוומר
לומר שכיר אני בכרם של גוי, ומדוע אמרו לו שצריך לעקל בית
הבד. משיבה הגמרא: אֵילָא הָא אָמַר לִיהּ בְּרִישָׁא - על הוומר אמר
להם בתחילה, ואמרו לו שאינו עובר איסור מאחר ואין כוונתו
לעבוד בשדה אלא נצרך הוא לעץ לקושרו בבית הבד, וְהָדָר אָמַר
לְהוּ הָךְ - ואחר כך אמר להם על החורש, שזה ודאי כוונתו
לעבודת השדה, ועל זה אמרו לו שיכול לומר ששכיר הוא בשדה
של גוי.
שואלת הגמרא: מַאי שְׂנַא בְּהוּן - מדוע אמר להם שאדם זה הוא
כהן. משיבה הגמרא: מְשוּם דְּהַשְׁרִי אֲשֶׁבְעִית - להכהנים חשודים
לעבור על דברים האסורים בשביעית, ומצינו כן חשודים
הכהנים על השביעית, (דתנן) [דְּתַנְיָא] בברייתא, סָאָה פִירוֹת שֶׁל
תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְגָה לְמֵאָה סְאֵין שֶׁל פִירוֹת שְׁבִיעִית, תַּעֲלָה - תבטל
התרומה בפירות השביעית, כיון שתרומה בטלה באחד ומאה,
אבל אם נפלה סאה תרומה לפחות מִיָּבֵן - לפחות ממאה סאה
פירות שביעית, הדין הוא שכל הפירות שבתערובת יִקָּבְּוּ. וְהוֹיֵן
בָּהּ - ונשאנו ונתנו בדברי ברייתא זו, אֲמַאי יִקָּבְּוּ, והרי פירות
שביעית מותרים באכילה לפני זמן הביעור, שכל איסור
התערובת היא מחמת התרומה, אם כן שִׁיבְרִינוּ לְבָתְּנָה הִרְשָׁא
באכילת תרומה, בְּדִמֵי תְּרוּמָה - במחיר זול כמו שתרומה עולה,
חוץ מְדָמֵי אוֹתָהּ סָאָה - ולא יטול מהכהן כסף עבור הסאה תרומה
שיש בתערובת, מפני שהתרומה שייכת לכהנים. וְאָמַר רַב חֵימָא
מִשְׁמִיחָה [מִשְׁמוּךְ דְּעוֹלָא], וְזָאת אוֹמְרָת - לדמדו ממה שלא התירו
למכור את כל התערובת לכהנים, שֶׁנִּשְׁרִדוּ בְּהֵינִים אֲשֶׁבְעִית -
שלא ישמרו את הלכות השביעית, וישהו את הפירות לאחר זמן
הביעור.
הגמרא מביאה את המשך המעשה של ריש לקיש עם רבי חייה
ורבי שמעון: אָמְרוּ רְבֵי חֵימָא וְרְבֵי שְׁמַעוֹן זֶה לזֶה, מְרֻדָא הוּא דִּין
- ריש לקיש הוא קנתרן ומטריח אותנו בדבריו. כִּי מְטוּ לְהֶתֶם -
כאשר הגיעו לעליית הגג
שבה היו מעברים את השנה, סְלִיקוּ לְאַיְרָא - עלו אלו
האמוראים לעלייה, שְׁלִפְתָּה לְדְרָמָה מְתוּתִיה - והוציאו את הסולם
שדרכו היו עולים לגג לתחתיו, כדי שלא יעלה ריש לקיש
אחריהם. אָתָא רִישׁ לְקִישׁ לְקַמְיָה דְּרַבִּי יוֹחָנָן - לפני רבי יוחנן, אָמַר
לִיהּ - שאל ריש לקיש את רבי יוחנן, כִּי אָדָם הִתְשׁוּדִין עַל
הַשְּׁבִיעִית האם הם בְּשֵׁרִין לְעַבְרָ שְׁנָה, כלומר, האם רבי חייה ורבי
שמעון כשרים לעבר את השנה, והרי מכיון שנעשו סניגורים
לאנשים שעברו על הלכות השביעית, הרי הם גם חשודים לעבור
על הלכות שביעית. הָדָר אָמַר - לאחר ששאל ריש לקיש את
שאלתו, חזר ואמר, לֵא דְקָשִׁיא לִי - אי לי שאלה בדבר כשרותם
של אלו לעיבור השנה, שכן מִיִּד דְּהוּא אֲשֶׁלְשָׁה רוּעֵי בְּקָר - כמו
שמצינו שחכמים גיברו את השנה על פי שלשה רועי בקר, וְרַבְּנָן
לא סמכו על חשבון רועי הבקר שהם פסולים לדין, אלא
אֲחֻשְׁבְּנֵיהוּ סְמוּךְ - סמכו הם על החשבון שחכמים עשו שאכן
צריכה שנה זו להתעבר, וכמו כן יוכלו לעבר את השנה על פי
אלו החשודים על השביעית, מכיון שלא יסמכו על חשבונם. וְהָדָר
אָמַר - לאחר מכן חזר בו ריש לקיש ואמר, לֵא דְמִי הַמַּעֲשָׂה שֶׁל
רועי הבקר למעשה של אלו החשודים על השביעית, שכן הָתֵם
רַעֲלֵי רוּעֵי הַבְּקָר, הִירוּ אִתְּמָנוּ רַבְּנָן וְעַבְרִיהּ לְהוּא שְׁתָּא - לאחר
שמעו את דברי רועי הבקר, נמנו החכמים שסברו שצריך לעבר
את השנה, ועיברו על פי הרוב, אבל הָתָא בַּמּוֹרָאִים שהיו

וּמַיְנִינוּ בּוֹלֵי עֲלָמָא - ונחבאים היו כל בני העיר שלא יראה השר
שיש אנשים רבים בעיר. כִּי אָתֵי - כאשר בא השר לבקשו שיגבה
מס מבני העיר, אָמַר לִיהּ אַבּוּי שֶׁל רַבִּי זִירָא לִשְׂר, מְמָאן נָפְעִי -
ממי אבקש כסף, שאין כאן הרבה אנשים לגבות מהם. מספרת
הגמרא: כִּי נִיְהָא נִפְשִׁיהּ - כאשר נפטר אביו של רבי זירא, אָמַר
לְהוּ - לאנשי ביתו, שְׁקוּלוּ לְסִיסָר מַעֵי דְּצִיָּירָא לִי בְּסִרְיָא - טלו
שלש עשרה מעות הצרות בסדן שלי, וְהָדָר לִיהּ לְפִלְגִיָא -
ותחירו אותם לפלוני, דְּשָׁקְלִיתְהוּ מִיְנֵיהּ וְלָא אִיצְטְרִיכוּ לִי -
גביתי אותם ממנו ולא הוצרכתי להם.
שנינו במשנה: אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, בְּתַחֲלִילָה הָיוּ קוֹרְאִין אוֹתָן אוֹסְפֵי
שְׁבִיעִית, מִשְׁרָבוּ הַאֲנָסִין חִזְרוּ לְקִרוֹתָן סוּדְרֵי שְׁבִיעִית. מבררת
הגמרא: מַאי קָאָמַר - מה כוונת רבי שמעון לומר. מבארת הגמרא:
אָמַר רַב יְהוּדָה, הֵכִי קָאָמַר, בְּשֵׁרִין, בְּתַחֲלִילָה הָיוּ חַכְמִים אוֹמְרִים, אוֹסְפֵי
פִירוֹת שְׁבִיעִית לְעַצְמָם, בְּשֵׁרִין, סוֹחְרִין בִּפְרִיֹת שְׁבִיעִית פְּסוּלִין.
מְשַׁרְבוּ מְצִיאֵי מְעוֹת לְעֵנִים - ומזמן שהתרבו אנשים שהיו
נותנים כסף לעניים, וְאִוְלֵי עֵנִים וְאִסְפֵי לְהוּ וּמִיָּתוּ - ותמורת
המעות היו העניים הולכים ואוספים פירות ומביאים להם, ונמצא
שהעניים עושים סחורה בפירות שביעית, הָזְרוּ לוֹמְרֵי שֶׁאֲחָדָה זֶה
וְאֲחָדָה זֶה - בין האוסף, ובין הסוחר, פְּסוּלִין לְעֵדוּת.
הגמרא דוחה ביאור זה, ומבארת באופן אחר: קָשׁוּ בָּהּ גְּנֵי הַקְּבָה
הקשו על ביאור זה בני האיש ששמו רחבה, הָאֵי - לביאור זה,
וכי האם היה למשנה לכתוב 'מְשַׁרְבוּ הַאֲנָסִים', והלא אינם אנסין,
שהרי המציאו מעות לעניים על כך, ואלא 'מְשַׁרְבוּ הַתְּנַרְיָן' מִיְבָעֵי
לִיהּ - כך היה צריך לשנות, שהם העניים שהיו עושים סחורה
בפירות. אֵילָא הַבֵּיאור בַּדְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן כִּךְ הוּא, בְּתַחֲלִילָה הָיוּ
אוֹמְרִים אֲחָדָה זֶה וְאֲחָדָה זֶה - בין האוסף שלא לצורך אכילה, ובין
הסוחר בפירות שביעית פְּסוּלִין לְעֵדוּת. אבל מְשַׁרְבוּ הַאֲנָסִין -
שהכריחו את בעלי השדות לאסוף פירות, וּמַאי נִיְהָוה - ומי הם
אותם אנסים, אלו שלוחי בית המלך לגבות אֲרָנוּא - מס למלך
מחבאות השדה, והיו אנסים את ישראל לעבוד בשדותיהם כדי
שיהיה להם תבואה לתת למלך, וחכמים התירו להם לעבוד
בשדה בשביעית בְּדַמְסְרֵי רַבִּי יַנְאִי בְּעִירוֹ, פְּזוּקוּ [צֵאוּ] וּוְרַעֲוֵי
בְּשְׁבִיעִית מְשוּם אֲרָנוּא. ומכיון שהותר להם לעבוד בשדה, הָזְרוּ
לוֹמְרֵי אוֹסְפֵי בְּשֵׁרִין לְעֵדוּת, כּוֹחְרִין פְּסוּלִין.
הגמרא מביאה מעשה לגבי היתר עבודה בשביעית: רַבִּי חֵימָא פִּר
וְרַבְּנֵי וְרְבֵי שְׁמַעוֹן בְּן יְהוֹזְבָד, הָיוּ קְאֹלֵי לְעַבְרָ שְׁנָה פְּעֻסָא - היו
הולכים לעבר את השנה במקום הנקרא עטיא, פְּנַע בָּהּ - פגש
אותם ריש לקיש, אִישׁפִּיל בְּתַרְיָהוּ - התלווה אליהם, אָמַר אוֹיּוּל
- אלך עמם, אֵיתִיו הִיבֵי עֲבָדֵי עוֹבְדָא - ואראה איך הם עושים
את מעשה עיבור השנה. בעודם בדרך, תַּיִיבָה לְהוּא נִבְרָא דְקָא
פְּרִיב - ראה ריש לקיש אדם שחורש את שדהו. אָמַר לְהוּ רִישׁ
לְקִישׁ לְרַבִּי חֵימָא וְרַבִּי שְׁמַעוֹן, כּמִדּוּמָה אֲנִי שָׂאדָם זֶה הוּא בְּהוּן,
וְחָזְרָשׁ הוּא אֵת שִׁדְהוּ בַּאיסוֹר, וְאַתֶּם צְרִיכִים לְהוֹכִיחוּ. אָמְרוּ לוֹ
רַבִּי חֵימָא וְרַבִּי שְׁמַעוֹן לְרִישׁ לְקִישׁ, יְבּוֹל לוֹמְרֵי הַחֹרֵשׁ הַזֶּה, אִינִי
עוֹבֵר עַל אִיסוֹר, שֶׁכֵּן אֲנִימָאן אָנִי בְּתוֹבוֹ - שכיר אני לחרוש
בשדה של גוי ואיני חרש בשדה שלי.
תו חֵימָא לְהוּא נִבְרָא - שוב ראה ריש לקיש אדם אחר, דְּהוּוּ
בְּכַח בְּכַרְמֵי - שהיה זומר בכרמים את הגפנים, אָמַר לְהוּ רִישׁ
לְקִישׁ לְרַבִּי חֵימָא וְרַבִּי שְׁמַעוֹן, כּמִדּוּמָה אֲנִי שָׂאדָם זֶה הוּא בְּהוּן,
וְזָמַר הוּא אֵת כַּרְמוֹ. אָמְרוּ לוֹ רַבִּי חֵימָא וְרַבִּי שְׁמַעוֹן לְרִישׁ לְקִישׁ,
יְבּוֹל אָדָם זֶה לוֹמְרֵי, אִינִי מְתוּכִין לְהַשְׁבִּיחַ אֵת הַכְּרָם, אלא לְעַקֵּל
בֵּית הַבַּד אָנִי צְרִיךְ - אני נצרך לעץ הכרוך סביב הויתים בבית
הבד. אָמַר לְהֶם רִישׁ לְקִישׁ, הִלֵּב שֶׁל אָדָם זֶה יוֹדַע, אֵם הַתּוֹכִין
בּוֹמִירַת הַעֲצִים לְעַקֵּל בֵּית הַבַּד, אֵם לְעַקֵּלְלוֹת - או שכונתו
בּוֹמִירַת הַעֲצִים לְעוֹבֵר עַל הַדָּת.

1 **משרבו** האנסין ומאי נינהו ארנונא. וא"ת ומשום ארנונא תתירו לחרוש ולרועע והויא
2 איסורא מדאורייתא וי"ל דמייירי בשביעית בזמן הזה דרבנן גמי י"ל דפקח
3 נפש הוא ששואל להם המלך מס ואין להם מה יפיענו ומתים בתפיסת המלך והכי
4 איתמר בירושלמי משום חיי נפש:

5 **לעבר** השנה בעסיא. וא"ת היאך היו מעברין
6 בעסיא הא עסיא חוציא לארץ היא
7 כדאמרין פ' חוקת הבתים (בי"ב דף נו. ושם)
8 עסיא ואספמיא וכו' וי"ל דלעבר ר"ל לחשוב
9 והכי משמע מדקאמר כהן חריש משמע
10 ששביעית היתה ואין מעברין השנה בשביעית
11 כדאמרין (לעיל ד' י"ב).

12 **אניסמון** אני בתוכה. פ"ה לישן ראשון שכר
13 אני בתוכה ורקע של גוי הוא ולא
14 נהירא דאמרין גניטין (דף סב. ושם) אין עוררין
15 עם הגוי בשביעית ע"כ נראה בפירוש אחר
16 שפירש הקונטרס משום ארנונא:

17 **לעקל** בית הברא אני צריך. וקשה דמימי מה
18 בכך מ"מ מה שהמשבח הברם הדמי
19 אמרין פרק כלל גדול (שבת דף עג. ושם)
20 הוזמרי וצריך לעצים חייב שתזום משום קוצר
21 ומשום נוטע הכא נמי לחייב משום עבודת נוטע
22 וי"ל דעבדי ליה באונו ענין דודאי קשה ליה
23 דליכא לחייבו משום נוטע כדאמרין גבי שבת
24 דשאני גבי שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה
25 והא מתעבדא מחשבתו אבל גבי שביעית אף
26 לאסור רק היכא דמשביח הקרקע אבל הכא
27 קשיא ליה וכה"ג שרי כדאיתא פרק המוכר את
28 הספינה (בי"ב דף פא:) **ימכרו** לכהנים ברמי
29 תרומה. וא"ת והא אסור לעשות סחורה בפירות
30 שביעית כדאמרין במסכת ע"ז (דף סב.) לאכלה
31 ולא לסחורה וי"ל דסחורה היינו כשמוכרה
32 בשוק כעין חנות דמיני לסחורה אבל פעם א'
33 כעין אקראי בעלמא משום סחורה
34 **כדור** אל ארץ רמת ליבא. פ"ה כדור כדורה
35 יסובבה חילות פ"ה כגור שהוא גולה ל' דייה
36 כמו מדור באחלי רשע (תהלים פד) ל"א כדור
37 פלוט"ה בעל"ז כמו כדור והאמום (לקמן) דף
38 (סח) ואע"ג דלא כתיב כדור מ"מ אשכחן כי
39 היא דרשה דכתיב (קתל יב) דברי חכמים
40 כדרבנות ודרשין (ירושלמי סנהדרין פ"ה)
41 כדכור של גנות שזורקין זו ליד חבירתה כך
42 אדם מוסר דברי תורה לחבירו ולתלמידיו זה
43 לזה ומתפקחין זה מזה ולא כתיב כדורבנות.
מחשבה

1 **אוספין** כשרין. דמיני למיכיליהו קודם זמן הביעור. ואולי עניים אספי. לחו. בשביל
2 המעות והוו להו סחריי שביעית ורחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה (ע"ז דף סב.)
3 והכי משמע מתניתין בתולה לאלו הפסולין עכשיו משום סחריי שביעית היו קורין
4 אותן אוספי שביעית וכשרין משרבו האנסין חזרו לקרות את האוספין סחורין

5 ופסולין: ארנונא. מס שגובה המלך מן
6 התבואות כך וכך כורין מן השדה לשנה:
7 פוקו זרעו בשביעית. שביעית בזמן הזה
8 דרבנן דבטלה קדושת הארץ: כריב. חריש:
9 אמר להו. ריש לקיש: כהן וחורש. זה כהן
10 הוא שחורש בשביעית דאמרי' לקמן נחשדו
11 כהנים על השביעית: אניסמון. שכרי ורקע
12 של גוי הוא א"ג משום ארנונא שכרו אבל
13 הבית לחרוש: כסה. וזמר כרם: עקל.
14 דדורתא וצריכה לבית הברא לקשור את
15 תפוח הויתים כשעוצרין אותן בקורה: חלב
16 יודע. לכו יודע אלו לעקל נתכוין או
17 לעקלקלות: לעקלקלות. לעבור על דת:
18 תעלה. התרומה בטילה באחד ומאה
19 והשביעית יאכל זר קודם זמן הביעור:
20 לפחות. מנמאת ההיא ליה מדומע ואסרה
21 לזרים: ימכרו לבחן. דהא שרייה ל' תרומה:
22 דמי תרומה. כלומר בוול דתרומה אף
23 דמי יקריים בחולין לפי שאינה ראויה אלא
24 לכהנים כלומר ימכרנה בעליהם לכהנים
25 במה שיכול חוץ מדמי תרומה שהוא חייב
26 לתתם לכהן כהנא דמותה למכור שביעית
27 ע"מ לאכול היא דמיה קודם הביעור:
28 נחשדו כהנים. השהות שביעית אחר זמן
29 הביעור דמורו בה היתירא משום דאיתתרו
30 תרומה וקדישי קדשים לגבייהו והשביעית
31 נמי קדושת הארץ היא: אמרי. ר' חייא בר
32 זרוביא ור' שמעון עליה דריש לקיש: שרודא
33 הוא י"ג. קתנין הוא זה ומטריח דבדריה: כי
34 הוא י"ג. לעליה שמעברין בה שנה
35 כדאמרין בפ"ק (דף יא.) החשודין על
36 השביעית. שנעשו סניגורין לרשעים: שלשה
37 רועי בקר. בפרק כהן גדול (לעיל דף יח):
38 קשר רשעים הוא. והיאך אנו סומכין על מנין
39 זה לעשות כדבריהם ואפילו אי הו עושין
40 עבור כדן וכתא את השנה מתעברת על
41 ידיהו דבעינן ביד נימנין וזה אינו מנין: דא
42 עקא. שאתה קורא אותן רשעים: שבנא.
43 ממונה על ביתו של חזקיהו מלך יהודה:
44 השלימו. לעובדך. ידרכון קשת כוננו הצם
45 ונל. על שם שיעי החץ הוא מבקש להמית
46 את אדוניו בלשון הרע הכתוב שם: לא
47 תאמרין קשר. אל תחשוב בדעתך חזקיהו
48 שיהא מניינו של שבנא מנין ליחשב רוב
49 כקברי בית דוד. שהיה מתגאה למרוד
50 במלכות וליקבר במוחו בקבורת המלכים:
51 גניוף ינפד. כדור. סבב כדורבן
52 חילות כדור כשורה להגלותך אל ארץ
53 רחבת ידים סיפה דקרא שמה תמות ושם
54 מרכבות כדורן לקלון בית אדונך: כי הוה.
55 שבנא נפיק עם סיעתו לצאת מירושלים
56 ולהשלים עם סנתיב:
משרותיך

1 **דרכי** יחזקו, אמר ליה, גני אדם החשודין על השביעית, פשרין לעבר שנה. הדר אמר, לא
2 קשיא ל', מידו דהיה אשלישה רועי בקר. ורבנן, אחושבניהו סמוקי. והדר אמר, לא דמי.
3 התם, הדור אימנו רבנן ועבריהו לההוא שתא. הכא, קשר רשעים הוא, וקשר רשעים אינו מן
4 המנין. אמר רבי יוחנן, דא עקא. פי אתו לקמיה דרבי יוחנן, אמרו ליה, קרי לן רועי בקר, ולא
5 אמר ליה מר ולא מירי. אמר להו, ואי קרי לכו רועי צאן, מאי אמינא ליה. מאי קשר רשעים?
6 שבנא, הוה דריש בתליסר רבנותא. חזקיהו' הוה דריש בחד סר רבנותא. פי אתא סנהרוב וצר
7 עליה דירושלים, כתב שבנא פתקא. שדא בגינא 'שבנא וסיעתו השלימו, חזקיהו וסיעתו לא
8 השלימו' שצאמור 'כי הנה הרשעים ידרכון קשת פוגנו הצם על ית'. הוה קא מסתפי חזקיהו'
9 אמר, דילמא חס ושלום נמיה דעתיה דקדושא בריהו הוא פתר רובא. פון דרובא מימסרי,
10 אינהו נמי מימסרי. פא נביא ואמר לו 'לא תאמרין קשר לכל אשר יאמר העם הנה קשר',
11 כלומר, קשר רשעים הוא, וקשר רשעים אינו מן המנין. הלך לחצוב לו קבר בקברי בית דוד, פא נביא ואמר לו 'מה לך פה ומה לך פה
12 פי חצבת לך פה קבר הנה מטלטלך מטלטלה גבר'. אמר רב, מטלטלא דגברא קשי מדאיתתא. 'ועטד עטה' אמר רבי יוסי ברבי חנינא,
13 מלמד שפרחה בו צרעת. פתיב הכא 'ועטד עטה', וכתיב התם 'ועל שפם יעטה'. 'צנוף ינפד צנפה פדור אל ארץ רחבת ידים'
14 וגו', תנא, הוא ביקש קלון בית אדניו, לפיכך נהפך כבודו לקלון. פי הוה נפיק איהו, אתא גבריאל, אתא לידא בפי משרייתיה.
אמרו

מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה. פירש ריב"א דאגת לב האדם על מזונותיו מחניא לשבח ממנו כל שאר מחשבות אף מחשבת דברי תורה שנאמר מפר מחשבות ערומים וגו' וקאי אנוח מטר על פני ארץ וגו' י"מ מועלת משקרת ולא תחלה כלומר אם אדם חושב ון להעשיר ון גם לדברי תורה לא יסיפק אלא כשעשה לשמה כדמסיק

הלכה

1 כרבי יהודה. דמכשיר בביש לו 1
2 אמנות בלא הוא וכן הלכה 2
3 דמשחק בקוביא לאו אסמכתא היא ודוקא 3
4 כשמועתי שניהם על הדין שקורין אישקב"ר 4
5 בלע"ז שהמקום קניו למי שהרזיק לקנות 5
6 המעות אבל אותם המשחקים באמנה אפילו 6
7 הקנו זה לזה לא קנה דאסמכתא גמורה היא 7
8 ואין קנין מועיל בה 8

אובלי

1 דבר אחר פסולין להעיד. ליכא 1
2 לפרוש אובלי דבר אחר הדיינו 2
3 אובלי חויר דאי באובלי חויר היכי מפליג בין 3
4 צניעא לפרהסיא וכי גרע מאוכל נבלות 4
5 לחיאבון דאמרינן לקמן (דף כו.) הפסול לעדות 5
6 בכל ענין אלא נראה כפי' הקונטרס הדיינו 6
7 מקבלי צדקה מן הגויים: 7

החשוד

1 על העריות כשר לעדות. תימה מאי 1
2 שנה מאוכל נבלות לחיאבון ומפלוני 2
3 רבעני לרצוני פסולין לעדות וי"ל דמרייבא 3
4 בחשוד בעלמא בלא עדים דאין כאן כי אם 4
5 שמועה ומי"מ דאמרנן ארעים בכתפיה נחא 6
7 כדאמרנן מלקין על לא טובה השמועה אי נמי 7
8 הכא משום דיצרו תוקפו ולא דמי לנבלה וגם 8
9 לרביעה דליכא יצרו תוקפו כל כך כמו בערונה: 9
10 רבא

20 השמן. דבר אחר, תושיה, דברים של תוחו, שהעולם משותף עליהם. אמר עולא, מחשבה 20
21 מועלת אפילו לדברי תורה, שנאמר 'מפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושיה'. אמר 21
22 רבה, אם עסקין לשמה, אינה מועלת, שנאמר 'רבות מחשבות בלב איש ועצת היא תקום', 22
23 'עצה שיש בה דבר ה' היא תקום לעולם'. אמר רבי יהודה, אימת: אמר רבי אבהו אמר רבי 23
24 אלעזר, הלכה כרבי יהודה. ואמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר, פולין צריכי' הכרוה בבית דין. 24
25 ורועה, פלוגי בה רב אחא ורבנא. חד אמר, פעי הכרוה. וחד אמר/ לא בעי הכרוה. בשלמא 25
26 למאן דאמר לא בעי הכרוה, היינו דאמר רב יהודה אמר רב, סתם רועה פסול. אלא למאן 26
27 דאמר בעי הכרוה, מאי סתם רועה פסול. דבסתמא, מכרוינן עליה. הויה מתנה, דהו' חתימי 27
28 עליה תרי' גזלינו, סבר רב פפא פר שמואל לאכשושה, דהא לא אכרוינן עליהו. אמר ליה 28
29 רבא, הוי דבעינן הכרוה, בגולין דרבנן, בגולין דאורייתא, מי פעינן הכרוה: סימן דכ"ר וערי"ת 29
30 ג"ב. אמר רב נחמן, אובלי דבר אחר, פסולין לעדות. הני מילי בפרהסיא, אבל בצניעה, לא. 30
31 ובפרהסיא נמי לא אמרן, אלא דאפשר ליה לאיתווי בצניעה, וקאי מכוי נפשיה בפרהסיא. אבל 31
32 לא אפשר ליה, חיותיה הוא. אמר רב נחמן, החשוד על העריות, פשר לעדות. אמר רב ששת, 32
33 עני מרי, ארבעין בכתפיה וכו'. אמר רבא, ומודה רב נחמן לענין עדות אשה, שהוא פסול. 33
34 אמר רבינא, ואיתמא רב פפא, לא אמרן אלא לאפוקה. אבל לעוילה, לית לן בה. פשיטא? 34
35 מהו דתימא, הא ערפא ליה, דכתיב 'מים גנובים ימתקו וגו'', קא משמע לן, דכמה דתימא 35
36 הכי שכיחא ליה. ואמר רב נחמן, גנב ניסן וגנב תשרי, לא שמייה גנב. הני מילי באריסא ודבר 36
37 מועט ודבר שנגמרה מלאכתו. איקריה דרב וביד, חד גנב קבא דשערי, ופסליה. וחד גנב 37
38 קיבורא דאוינו, ופסליה. הנהו קבורא, דקבור נפשא ביום טוב ראשון של עצרת, שמתניהו רב 38
39 פפא, ופסלינהו לעדות, ואכשוויהו רב הונא פריה דרב הושע. אמר ליה רב פפא, והא רשעים 39
40 נינהו? סבר, מצוה קא עברי. והא קא משמתניא להו? סברי, כפרה קא עברי לן רבנן: איתמר, 40

משרייתך חיבא. שכתבת לנו שבנא וסיעתו השלימו: הדרו בי. חזרו ממה 1
2 שהבטיחוני: בעל הנאה. כמשמעו וי"א משכב זכור: סוכנת. מחממתו וחבירו ובוקע 2
3 עצים יסכן בם (קהלת ז:.) (ואומר) כי השתות ייהסון וגו'. בתריה דכי הנה הרשעים 3
4 ידרכון קשת תביבי: צדיק מה פעל. הקב"ה מה שכר שהוא משלם ולקמן מפרש 4

5 כדמסיק 5
6 אמרו ליה, משרייתך היכא. אמר, הדרו בי. אמרו 6
7 ליה, אם פן, אחוכי קא מחייבת פן. נקובוהו בעקבוי, 7
8 ותלאוהו בונבי סוסיהם, והו' מגררין אותו על הקוצים 8
9 ועל הפרקנין. אמר רבי אלעזר, שפגא פעל הנאה 9
10 היה, פתיב הכא' לך בא אל הסוכן וה' וכתוב התם 10
11 'והיה לו סוכנת', (ואומר) 'פי השתות ייהסון צדיק 11
12 מה פעל'. רב יהודה ורב עינא, חד אמר, אילו חוקיה 12
13 וסיעתו גהרסים, צדיק מה פעל. וחד אמר, אילו בית 13
14 המקדש יהרס, צדיק מה פעל. ועולא אמר, אילו 14
15 מחשבותיו של אותו רשע אינן גהרסות, צדיק מה 15
16 פעל. בשלמא למאן דאמר אילו מחשבותיו של אותו 16
17 רשע, היינו דכתיב 'כי השתות ייהסון'. ולמאן דאמר 17
18 בית המקדש, נמי, דתנן, אפן היתה שם מימות נביאים 18
19 הראשונים ושתייה היתה נקראת. אלא למאן דאמר 19
20 חוקיה וסיעתו, היכא אשפחן צדיקי דאיקרו שתות, 20
21 דכתיב 'כי לה' מצקין ארץ ונשח עליהם תבל'. ואיבעית 21
22 אימא מהכא, 'הפליא עצה הגדיל תושיה'. אמר רב 22
23 הון, למה נקרא שמה תושיה, מפני שהיא מתשת כחו 23
24 של אדם. דבר אחר, תושיה, שנייהנה פחשאי מפני 24
25 תוחו, שהעולם משותף עליהם. אמר עולא, מחשבה 25
26 מועלת אפילו לדברי תורה, שנאמר 'מפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושיה'. אמר 26
27 רבה, אם עסקין לשמה, אינה מועלת, שנאמר 'רבות מחשבות בלב איש ועצת היא תקום', 27
28 'עצה שיש בה דבר ה' היא תקום לעולם'. אמר רבי יהודה, אימת: אמר רבי אבהו אמר רבי 28
29 אלעזר, הלכה כרבי יהודה. ואמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר, פולין צריכי' הכרוה בבית דין. 29
30 ורועה, פלוגי בה רב אחא ורבנא. חד אמר, פעי הכרוה. וחד אמר/ לא בעי הכרוה. בשלמא 30
31 למאן דאמר לא בעי הכרוה, היינו דאמר רב יהודה אמר רב, סתם רועה פסול. אלא למאן 31
32 דאמר בעי הכרוה, מאי סתם רועה פסול. דבסתמא, מכרוינן עליה. הויה מתנה, דהו' חתימי 32
33 עליה תרי' גזלינו, סבר רב פפא פר שמואל לאכשושה, דהא לא אכרוינן עליהו. אמר ליה 33
34 רבא, הוי דבעינן הכרוה, בגולין דרבנן, בגולין דאורייתא, מי פעינן הכרוה: סימן דכ"ר וערי"ת 34
35 ג"ב. אמר רב נחמן, אובלי דבר אחר, פסולין לעדות. הני מילי בפרהסיא, אבל בצניעה, לא. 35
36 ובפרהסיא נמי לא אמרן, אלא דאפשר ליה לאיתווי בצניעה, וקאי מכוי נפשיה בפרהסיא. אבל 36
37 לא אפשר ליה, חיותיה הוא. אמר רב נחמן, החשוד על העריות, פשר לעדות. אמר רב ששת, 37
38 עני מרי, ארבעין בכתפיה וכו'. אמר רבא, ומודה רב נחמן לענין עדות אשה, שהוא פסול. 38
39 אמר רבינא, ואיתמא רב פפא, לא אמרן אלא לאפוקה. אבל לעוילה, לית לן בה. פשיטא? 39
40 מהו דתימא, הא ערפא ליה, דכתיב 'מים גנובים ימתקו וגו'', קא משמע לן, דכמה דתימא 40
41 הכי שכיחא ליה. ואמר רב נחמן, גנב ניסן וגנב תשרי, לא שמייה גנב. הני מילי באריסא ודבר 41
42 מועט ודבר שנגמרה מלאכתו. איקריה דרב וביד, חד גנב קבא דשערי, ופסליה. וחד גנב 42
43 קיבורא דאוינו, ופסליה. הנהו קבורא, דקבור נפשא ביום טוב ראשון של עצרת, שמתניהו רב 43
44 פפא, ופסלינהו לעדות, ואכשוויהו רב הונא פריה דרב הושע. אמר ליה רב פפא, והא רשעים 44
45 נינהו? סבר, מצוה קא עברי. והא קא משמתניא להו? סברי, כפרה קא עברי לן רבנן: איתמר, 45

46 הא ערפיא ליה. דתיהי אטורה עליה ולא תיחוי שכיחא ליה: דכתיב מים גנובים ימתקו. ושקורי משקר: ניסן, זמן קציר תשרי זמן בציר ואסיה: לא שמייה גנב. כדמפרש 46
47 ואזיל: כאריסא. דטרבח בה ומורה היתירא לטול דבר מועט יותר על חלקו מפני טרחו: ודבר שנגמרה מלאכתו. דמשייה נפשיה כפועל ומורי בה היתירא וסבר לא קפיד: 47
48 איכר. לאו היינו אריס ואינו חולק בפירות: קיבורא דאוינו. כמין אשכול יש תמרים הרבה בענף אחד: קבורא. קובי תמים: ופסלינהו לעדות. דמשום שכר ממון עובדים 48
49 על דת והו' להו כרשע דחמס: והא משמתני להו. על הראשונה וחוורין ועוברין ושונין בעבידה: סברי. האי דשמתנין משום כפרה הוא על שעברנו ולא משום דנהדר 49
50 בן אלא מותר לחלל יום טוב בשביל המצוה ונשב בנידוי משום כפרה: 50

תושי'ה' - ה' נתן מזונות לאדם ובכך מפר ומבטל מהחכמים את
 המחשבות והטירדה על מזונותיהם, שמחשבות אלו לא היו
 מניחות להם לעסוק בתורה שנקראת תושי'ה. אָמַר רַבָּה, אָם
 עָסוּקִין בְּתוֹרָה לְשִׂמְחָה, הַמַּחֲשָׁבָה עַל הַמְּזוּנוֹת אֵינָה מוֹעֵלֶת
 לְהַשְׁכִּיחַ לִימּוּדוֹ, שְׁנַאֲמָר (משלי יט כא), 'רַבּוֹת מִחֲשָׁבוֹת גִּלְבֵּי אִישׁ
 וְעַצַּת ה' הֵיא תִקּוּם, וְכך דוֹרֵשׁ רַבְּהוּ, גַּם כִּשְׁשִׁי בְּלֵב אִישׁ מַחְשְׁבוֹת
 עַל מְזוּנוֹתָיו, מִכֵּל מַקּוּם עֲצָה שְׁשִׁשׁ בְּה דָּבָר ה' - כְּשִׁלּוּמֵד לַשְׁמָה,
 הֵיא תִקּוּם לְעוֹלָם וְלֹא תִשְׁכַּח מִמֶּנּוּ.
 שנינו במשנה לגבי הפסולים לדון ולהעיד: אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה, אִמְרִיתִי
 בְּזַמֵּן שְׂאִין לְהֵן אַמְנוּת אַלֵּא הוּא, אֲבָל יֵשׁ לְהֵן אַמְנוּת שֶׁלֹּא הוּא
 כְּשֵׁרִין. פּוֹסְקַת הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, הַלְּקָה
 בְּרַבִּי יְהוֹדָה.
 דין נוסף: וְאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, בּוּלִין - כל הפסולים
 ששנו במשנתנו, צָרִיכִין הַכְּרִיזָה בְּכִיתִי דִין שְׁפֻסִים הֵן לְעֵדוּת,
 וְעַד שֶׁלֹּא הַכְּרִיזוּ עֲלֵיהֶם אֵינָם נִפְסְלִים. וְלִגְבֵי רוּעָה, פְּלִיגִי בְּה רַב
 אָחָא וְרַבִּינָא הָאֵם צְרִיךְ הַכְּרִיזָה לְפֻסְלוֹ. הֵךְ אָמַר, בְּעִי וְצְרִיךְ
 הַכְּרִיזָה, וְהֵךְ אָמַר לֹא בְּעִי הַכְּרִיזָה. שוֹאֵלַת הַגְּמָרָא: בְּשִׁלְמָא לְמַאן
 דְאָמַר שְׁרוּעָה לֹא בְּעִי הַכְּרִיזָה שְׁהוּא פְּסוּל, הֵינִי דְאָמַר רַב יְהוֹדָה
 אָמַר רַב, בְּה פְּתָם רוּעָה פְּסוּל - שֶׁאִף סַתֵּם רוּעָה, שֶׁלֹּא הַכְּרִיזוּ עָלָיו,
 נִפְסַל. אֵלֵא לְמַאן דְאָמַר שְׁגַם רוּעָה בְּעִי הַכְּרִיזָה, קַשְׁה, מָאי כּוּונַת
 רַב בְּמָה שְׁאִמְרִי פְּתָם רוּעָה פְּסוּל, הֵרי סַתֵּם רוּעָה לֹא הַכְּרִיזוּ עָלָיו.
 מֵיִשְׁבַּת הַגְּמָרָא: כּוּונַת רַב לּוּמַר דְּבַסְתָּמָא מַכְרִיזִין עָלֵיהּ -
 שִׁבְסַת רוּעָה, אָף שֶׁלֹּא רַב עָלֵיו עֵדִים שְׂרַעָה עֵדְרוּ בְּשֻׁדוֹת
 אַחֲרַיִם, מַכְרִיזִים עָלָיו שְׁהוּא פְּסוּל.
 הגמרא מביאה מעשה שלמדים ממנו שלא כל הפסולים צריכים
 הכרזה: הֵהיא - מעשה בשטר מתנה, דְּהוּוּ חֲתִימֵי עֲלֵה תַרְוִין גִּוְלִינִן
 - שֶׁהָיוּ חֲתוּמִים עָלָיו שְׁנֵי גּוֹלְנִים, וְהֵם הָיוּ עַדִי הַשֵּׁטֶר, כְּסֵר רַב
 פְּפֵא בַר שְׁמוּאֵל לְאֶבְשָׁרָה - לְהַכְשִׁיר אֶת הַשֵּׁטֶר, וְאָף שְׁעִידוֹ
 גּוֹלְנִים, וְטַעְמוֹ הָיָה מֵשֹׁם דְּהָא לֹא אֶבְרִיזִין עָלֵיהוּ - שְׁהָרִי עֵדִין
 לֹא הַכְּרִיזוּ עֲלֵיהֶם שֶׁמֵם פְּסוּלִים, וְעֵדִים אֵינָם נִפְסְלִים בְּלֹא
 הַכְּרִיזָה. אָמַר לֵיהּ רַבָּה לֹרַב פְּפֵא, נְהִי וְאִמַּנְסִין דְּבְעִינָן הַכְּרִיזָה, אֲבָל
 כָּל זֶה רַק בְּגִוּוֹן דְּרַבְּנָן, כְּגוֹן אֲלוֹ הַשְּׁנִיִּים בְּמִשְׁנֵיתֵנו, אֲךָ בְּגִוּוֹן
 דְאֹדְרִיטָא, שְׁהוּא אַדְּם חוּטוֹף חָפֵץ מִיַד חֲבִירוֹ, מִי בְּעִינָן הַכְּרִיזָה -
 הָאֵם צְרִיךְ הַכְּרִיזָה, הֲלֹא בּוֹדָאי שִׁישׁ לְפֻסְלוֹ עַדִי שֶׁטֶר מִתְנֵה זֶה
 אָף בְּלֹא הַכְּרִיזָה.
 הגמרא מביאה עוד אנשים שפסלו לעדות: סִימָן דְּרַבְּרִי וְעִירִי"ת
 גִּי. אָמַר רַב נַחְמָן, אֲנִישִׁים שְׁהֵם אֲוְבִילֵי דְבֵר אֲחֵר - מַקְבֵּלִים
 צַדְקָה מִן גֵּרָוּיִם, הֵרִי דֵם פְּסוּלִין לְעֵדוּת. מוּסְטִיפָה הַגְּמָרָא: הֵינִי מִיְלִי
 - דִּין זֶה שֶׁנִּפְסְלִים אֵין זֶה אֲלֵא כִּשְׁדֵם מַקְבֵּלִים מֵהַגְּוִיִּים בְּפִרְהָסָא,
 אֲבָל כְּשֶׁמַּקְבֵּלִים בְּצִינְעָה, לֹא. וּבְפִרְהָסָא נִמְי לֹא אֲמַרְן שְׁנִפְסְלִים
 אֲלֵא דְאֶפְשָׁר לֵיהּ לְאִיתּוּנֵי בְּצִינְעָה - רַק אֵם יוֹכֵל לְקַבֵּל מֵהֶם
 לְצוּרְךָ מְזוּנוֹתֵינוּ בְּצִינְעָה, וְקָא מְכִיר נְפְשֵׁיהּ בְּפִרְהָסָא - וּמוּזוֹל
 בְּעַצְמוֹ לְקַבֵּל מֵהֶם בְּפִרְהָסָא, אֲבָל כְּשֶׁלֹּא אֶפְשָׁר לֵיהּ לְקַבֵּל מֵהֶם
 בְּצִינְעָה, אֵינּוּ נִפְסַל מִכּוּיָן שְׁהָיוּתֵיהּ הוּא - חֵייו תְּלוּיִם בּוּה.
 אָמַר רַב נַחְמָן, הַשְּׁוֵד לְבוֹא עַל הַעֲרִיזוֹת, בְּשַׁר לְעוּדוֹת. רַב שֵׁשֶׁת
 תְּמַה: אָמַר רַב שְׁשִׁית לֹרַב נַחְמָן, עֵזִי מְרִי - עֵנְנִי אֲדוֹנִי, אֲרָבֵעִין
 בְּכַתְּפֵיהּ וְכָשָׁר - וְכִי יִתְכַן שְׂאֵדֵם זֶה מַצֵּד אֲחֵד יִהְיֶה דִינוֹ לְלֻקּוֹת
 אַרְבַּעִים מִלְּקוֹת בְּכַתְּפָיו, וּמַצֵּד שְׁנֵי יִהְיֶה כְּשֶׁר לְעוּדוֹת, וְבוֹדָאי
 שְׁנַפְסַל. אָמַר רַבָּה, וְמוּדָה רַב נַחְמָן לְעִנְנֵן לְהַשְׁדִּי בְּעוּדוֹת אִשְׁהָ שְׁהוּוּ
 פְּסוּל, שִׁישׁ לַחֲשׂוֹשׁ שֶׁמֶשְׁקֶר בְּעוּדוֹתָיו כִּדֵי שְׂוִיכָל לְקַלְקֵל עִמָּה.
 מְבַרְרַת הַגְּמָרָא אֶת דְּבִרֵי רַבָּה: אָמַר רַבִּינָא, וְאִיתֵיהּ - וִישׁ
 אַוּמְרִים שְׂאִמְרָא זֹאת רַב פְּפֵא, לֹא אֲמַרְן - לֹא נֶאמַר דִּין זֶה
 הַחֲשׁוּד עַל הַעֲרִיזוֹת אֵינּוּ נֶאמְנָן בְּעוּדוֹת אִשְׁהָ, אֲלֵא לְאַפְּקָה -
 לְהוֹצִיָאָה מִבְּעַלָּה, כְּגוֹן שֶׁמְעִיד שְׁבַעֲלָה מַת אוֹ גִּירָשָׁה, שְׁבּוֹה י
 לוֹ תּוֹעֵלֶת בְּכָךְ שְׁתֵּדִיָּה מוֹתֵרֶת וְיוֹכֵל לְקַלְקֵל עִמָּה, וְחֲשׁוּד הוּא

אָמְרוּ לֵיהּ - שֶׁלֹּאחֶהוּ אֲנִשֵׁי סַנְחָרִיב לַשְׁבָּנָא, מְשִׁרְיָתָךְ הֵיכָא -
 הֵיכָן הַמְּחַנֵּה שֶׁלְךָ שְׁכַתְּבֵת לָנוּ שֶׁהַשְּׁלִימוּ עִימָנוּ. אָמַר לְהֵם שְׁבָנָא,
 הֲרָדוּ בִי - חוֹרוּ מִמֶּה שֶׁהַבְּטִיחוּ לִי. אָמְרוּ לֵיהּ אֲנִשֵׁי סַנְחָרִיב
 4 לַשְׁבָּנָא, אָם כֵּן - שֶׁלֹּא הַבָּאת אֶת הָאֲנָשִׁים שְׂאִמְרַת שִׁישׁ לְךָ,
 5 אֲחֻבִי קָא מְחִיבֵית כֵּן - הֲרִי אַתָּה צוֹחֵק עֲלֵינוּ, נְקַבּוּהוּ בְּעִקְבָיו,
 6 וְתִלְאַחֹהוּ בְּנִבְי סוּפֵיָהֶם, וְהָיוּ מְבַרְרִין אוֹתוֹ עַל הַכְּרִיזָה
 7 וְמִין קוֹרְצִים.
 8 הַגְּמָרָא מְבַאֵרֶת אֶת מֵהוֹתוֹ שֶׁל שְׁבָנָא: אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, שְׁבָנָא בַּעַל
 9 הַנְּהֵא - רוֹדֵף אַחֵר הַנְּאוֹת הָיָה, וְהַמְקוּר לּוֹה, כְּתִיב הָכָא בְּעִנְיֵינוּ
 10 שֶׁל שְׁבָנָא, שֶׁה' אִמַר לִישִׁיעָה (ישעיה כב טו) 'לֵךְ בָּא אֶל הַסּוֹכֵן הַזֶּה'
 11 - שִׁילְךְ אֶל שְׁבָנָא, וְכְתִיב הָתָם אֲצַל דּוּד הַמֶּלֶךְ (מלכים א' א ב),
 12 שְׁכַאשֵׁר הֵיחַ לוֹ קֵר לַעַת זַקְנוֹתוֹ, אִמְרוּ לוֹ עַבְדֵי שִׁיבְאוּ לוֹ וְעַרְה
 13 לַעֲמִיד לַפְּנִי, 'וְתַחִי לוֹ סוֹכְנָת' - שְׁתֵּהא מַחְמַמְתוֹ, וּבִכָּךְ יִהְיֶה.
 14 לַמְדֵים מְכָךְ שְׁגַם מַה שְׁשְׁבָנָא נִקְרָא 'סוֹכֵן' הֵיחַ עַל שֵׁם שְׁהִיָה בְּעַל
 15 הַנְּהוּת.
 16 הַגְּמָרָא לְעִיל (ע"א) דְּרַשָּׁה אֶת הַפְּסוֹק (תהלים יא ב) 'כִּי הִנֵּה הַרְשָׁעִים
 17 יִדְרֹכוּן קֶשֶׁת' וְגו' בְּעִנְיֵינֵם שֶׁל חוֹקִיָה וְשְׁבָנָא. מְמַשִּׁיכָה הַגְּמָרָא
 18 לְדָרוּשׁ אֶת הַפְּסוֹק שְׁאֲחֵרֵיו בְּעִנְיָן זֶה: (וְאוֹמַר) 'כִּי הַשְּׁתוֹת יְהִרְסוּן
 19 צִדִיק מִה פֶּעַל, רַב יְהוֹדָה וְרַב עֵינָא נְחַלְקוּן בְּבִיאור הַפְּסוֹק, הֵךְ
 20 אָמַר, הַפְּסוֹק נְדַרְשׁ כֵּךְ, אֵילּוּ תִּקְנֵה וְיַעֲתוֹ הַגְּרָסִים - נַהֲרִגִים, צְדִיק
 21 מִה פֶּעַל - ה' הַצִּדִיק, אֵיזָה שֹׁכֵר הוּא מַשֵּׁל לְצִדִיקִים. וְהֵךְ אָמַר,
 22 הַפְּסוֹק נְדַרְשׁ כֵּךְ, אֵילּוּ בֵית הַמֶּקְדָּשׁ יִהְיֶם עַל יַד סַנְחָרִיב בְּעַצְמוֹ.
 23 שֶׁל שְׁבָנָא, צְדִיק מִה פֶּעַל - ה' הַצִּדִיק הֵיכָן הֵם נִפְלְאוּתוֹ. וְעוֹלָא
 24 אָמַר, הַפְּסוֹק נְדַרְשׁ כֵּךְ, אֵילּוּ מִחֲשָׁבוֹתֵינוּ שֶׁל אוֹתוֹ רְשָׁע שְׁבָנָא
 25 שֶׁחֲשַׁב לְהַמִּית אֶת חוֹקִיָה אֵינְן נִרְדָּסוֹת וְמַתְבַּטְלוֹת, חוֹקִיָה הַצְּדִיק,
 26 מִה פֶּעַל - מַה שְׁכָרוּ.
 27 שוֹאֵלַת הַגְּמָרָא: בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְאָמַר שֶׁהַפְּסוֹק נְדַרְשׁ אֵילּוּ
 28 מִחֲשָׁבוֹתֵינוּ שֶׁל אוֹתוֹ רְשָׁע, כְּלוּמַר, עַל מַחְשְׁבוֹתָיו שֶׁל שְׁבָנָא, הֵינִי
 29 מוּבָן מַה דְּכִתְּבִית 'כִּי הַשְּׁתוֹת יְהִרְסוּן', כִּיֵּן שֶׁמַּחְשְׁבוֹתֵינוּ נִקְרָאוֹת
 30 'שְׁתוֹת' שְׁהוּוּ שֶׁתּוֹת וְנִוְתֵנֵם בְּלִיבּוֹ. וְכֵן לְמַאן דְאָמַר שֶׁהַפְּסוֹק נְדַרְשׁ
 31 עַל בֵּית הַמֶּקְדָּשׁ, נִמְי מוּבָן הַלְשׁוֹן 'שְׁתוֹת', כִּיֵּן שֶׁמִּמָּקוּמוֹ שֶׁל בֵּית
 32 הַמֶּקְדָּשׁ הוֹשַׁת וְהִתִּיִּסַּד הָעוֹלָם, דְּתֵנֵן בְּמִשְׁנֵה, אֲבָן הִיָּתָה שֵׁם
 33 תַּחַת הָאָרֶץ, מִיּוֹת נְבִיאִים הִרְאִשׁוּנֵים - מַאוּ יַמֵּיהֶם שֶׁל דּוּד
 34 וְשְׁמוּאֵל וְשִׁלּוֹמֵה, וְשְׁתִּיָּה הִיָּתָה הָאֲבָן נִקְרָאת, לְפִי שֶׁמִּמֶּנָּה הוֹשַׁת
 35 הָעוֹלָם. אֵלֵא לְמַאן דְאָמַר שֶׁהַפְּסוֹק רִמּוּ לְחוֹקִיָה וְיַעֲתוֹ, קַשְׁה,
 36 הֵיכָא אֶשְׁבֶּתוּן צְדִיקֵינוּ דְאִיקְרוּ שְׁתוֹת - הֵיכָן מְצִינוּ שְׁצִדִיקִים נִקְרָאוּ
 37 שְׁתוֹת. מֵיִשְׁבַּת הַגְּמָרָא: מְצִינוּ שֶׁהַצְּדִיקִים נִקְרָאִים הַכְּתִיב דְּכִתְּבִית
 38 בְּתַפִּילַת חֲנָה (שְׁמוּאֵל א' ב ח), 'כִּי לֹה' מְצִקֵי אֲרִין וְיָשֵׁת עָלֵיהֶם תַּבְּל'
 39 - כִּי לֹה' יֵשׁ אֶת הַצְּדִיקִים שְׁהֵם יְסוּדוֹת הָאָרֶץ, וְה' מֵיִסֵּד עֲלֵיהֶם
 40 אֶת הָעוֹלָם. הֵרִי מְכַאֵן שֶׁהַצְּדִיקִים נִקְרָאִים שְׁתוֹת. וְאִיבְעִית אִמָּא
 41 מְהָא (ישעיה כח ט), 'הַפְּלִיא עֲצָה הִגְדִּיל תּוּשִׁיָּה', שִׁישׁ לְדוּרְשׁוֹ שֶׁה'
 42 הַגְּדִיל אֶת הַתּוֹרָה וְלִמּוּדֵיהּ הַנִּקְרָאִים 'תּוּשִׁיָּה' כְּמוֹ שֶׁהַגְּמָרָא
 43 מְבַאֵרֶת לְהֵלן, וְאֶפְשָׁר אֵם כֵּן לּוּמַר שֶׁהַפְּסוֹק 'כִּי הַשְּׁתוֹת יְהִרְסוּן'
 44 רִמּוּ עַל הַצְּדִיקִים לּוּמְדֵי הַתּוֹרָה.
 45 מְבַאֵרֶת הַגְּמָרָא: אָמַר רַב כְּנָן, לְמָה נִקְרָא שְׁמָה שֶׁל הַתּוֹרָה תּוּשִׁיָּה,
 46 מְפִנֵי שְׁהִיא מְתַשֵּׁת - מַחְלִישָׁה אֶת כֹּחַ שֶׁל הָאֲדָם. דְּבַר אֲחֵר,
 47 נִקְרָאת הַתּוֹרָה תּוּשִׁיָּה, שְׁנִיתְנָה בְּחֲשָׁאִי - בְּצִינְעָה, וְזֹאת מְפִנֵי
 48 הַשְּׁמֵן, שְׁהִיא מַקְטֵרַג שֶׁלֹּא תִתֵּן הַתּוֹרָה לְעַם יִשְׂרָאֵל. דְּבַר אֲחֵר,
 49 תּוּשִׁיָּה, שְׁתֵּי תֵיבוֹת הֵן 'תּוֹהוֹ שִׁי'ה' וְנִדְרַשׁ כֵּךְ, אָף שֶׁהַתּוֹרָה דְּכָרִים
 50 שֶׁל תּוֹהוֹ - דִּיבּוּר וְאִמְרָה בְּלִבְד אֵשֶׁר אֵין בְּהֵם מְמִשוֹת, וְהֵרִי הִיא
 51 כְּתוּהוֹ, בְּכָל זֹאת 'שִׁי'ה', כְּלוּמַר שֶׁהָעוֹלָם מְשׁוֹתָת - עוֹמֵד עָלֵיהֶם.
 52 הַגְּמָרָא מְבַאֵרֶת אֶת דְּבִרֵי הָאִמּוֹרָאִים בְּעִנְיָן שֶׁהַמִּירָה הִנְצַרְכַת
 53 לַתּוֹרָה: אָמַר עוֹלָא, מְחֻשָּׁבָה שְׁהָאָדָם דּוֹאָג מְהֵיכָן יִשְׁגַּח אֶת
 54 מְזוּנוֹתָיו, מוֹעֵלֶת וְגוֹרְמַת לְשִׁכְחָה אִפְּילוּ לְדִבְרֵי תוֹרָה, שְׁנַאֲמָר איִיב
 55 ה' עַל גְּדוּלוֹת ה', 'מִפְּרַי מִחֲשָׁבוֹת עַרְוִיִּים וְלֹא תַעֲשִׂיָּה יִדְּיָהֵם

56 - בכדי לפסול לעדות צריך שיהא רשע של חמש, כלומר גולן,
57 וכן האוכל נבילות לתיאבון דומה לגולן בכך שעובר על איסור
58 מחמת ממון, אבל האוכל נבילות כדי להכעיס, אינו רשע של
59 חמש ואינו נפסל. מקשה הגמרא על רבא: מיתבי, שנינו ברייתא,
60 נאמר בפסוק (שמות כג א) 'אל תשת ידך עם רשע להיות עד חסם',
61 דורשים חכמים, אל תשת רשע עד, אל תשת חסם עד - אל תשים
62 גולן להיות עד. מפרשת ברייתא: אלו גולנין ומעלין בשבועות -
63 העוברים על השבועות. סבורה הגמרא, מאי לאו - האם אין
64 כוונת הברייתא במה שנקטה 'שבועות' בלשון רבים, שאחד וביין
65 שבועות שואו - שנשבע על עמוד של אבן שהוא של זהב, ואחד
66 שבועות ממון, כלומר שנשבע לשקר כדי להוציא ממון. ומבואר
67 בברייתא שמי שנשבע שבועת שוא נפסל לעדות אף שאינו עובר
68 עבירת ממון, וקשה על רבא שסובר שרק רשע של חמש נפסל
69 לעדות. דוחה הגמרא: לא, אידי ואידי - שני השבועות שהוכרו
70 בברייתא, הכוונה בהם רק לעובר על שבועת ממון, ומאי שבועות'
71 בלשון רבים, הכוונה לשבועות העלמות - מה שבני אדם נשבעים
72 שבועות זה לזה, ואין הכוונה להוסיף סוג נוסף של שבועה.
73 הגמרא מקשה על אביי: מיתבי, שנינו ברייתא נוספת שדרשו
74 חכמים אל תשת רשע עד, אל תשת חסם עד. מפרשת הברייתא:
75 אלו גולנין ומעלין רביות, שהעבירה שבידם היא מענין ממון,
76 ומבואר שלא כדעת אביי שפסל אף מי שאין עבירתו מחמת ממון.
77 תיובתא דאביי - פירכא היא לדברי אביי. מסיימת הגמרא:
78 תיובתא.

79 הגמרא דנה אם אביי ורבא נחלקו במחלוקת תנאים: נימא בתנאי,
80 שנינו ברייתא, עד זומם פסול לכל דיני התורה בולקה, בין לדיני
81 ממונות ובין לדיני נפשות, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר, במה
82 דברים אמורים, ששהונו על עדות דריני נפשות, שמאחר והזוהו על
83 דבר חמור חשוד הוא אף על דבר קל, אבל הונו דריני ממונות,
84 כשר לדיני נפשות. נימא - נאמר שאביי דריני מאיר, ורבא דריני
85 יוסי. ומבארת הגמרא: אביי שאמר שהאוכל נבילות להכעיס
86 פסול לעדות, סובר דריני מאיר דאמר אמרינו מקולא להוירא -
87 שכאשר נפסל על עדות של ממונות הקל, נפסל גם להעיד בדיני
88 נפשות החמור. ואף לאביי כאשר נחשד באכילת נבילות שעבירה
89 קלה היא מפני שרע לשמים ואינו רע לבריות, נחשד גם להעיד
90 עדות שקר החמור שבזה הוא רע אף לבריות. ורבא שסובר
91 שאוכל נבילות להכעיס אינו נפסל לעדות, דאמר - סובר דריני
92 יוסי דאמר מחוימרא לקולא אמרינו - שאם נפסל על עדות של דיני
93 נפשות החמור, נפסל לממון הקל. אבל מקולא להוירא לא אמרינו
94 - אם נפסל בדבר קל אינו נפסל להעיד בדבר חמור, ולכן אם
95 נמצא עובר עבירה שאינו נעשה בה אלא רע לשמים, אינו נחשד
96 להעיד עדות שקר שיהיה בזה גם רע לבריות. דוחה הגמרא: לא,
97 אין הכרח לומר שמחלוקת אביי ורבא תלויה בתנאים הללו,
98 ואליבא דריני יוסי בוליה עלמא לא פליגי - הכל מודים בדעת רבי
99 יוסי הסובר שהחשוד לדבר קל אינו נפסל לדבר חמור, שלדבריו
100 מומר לנבילה אינו נפסל לעדות ממון וכדעת רבא. כי פליגי
101 אליבא דרבא דריני מאיר, אביי ודאי סובר דריני מאיר, ורבא
102 יאמר, עד כאן לא דאמר רבי מאיר התיב שאם נפסל בדבר קל
103 נפסל גם לחמור, אלא נבי עד זומם דממון, דרע לשמים בכך
104 ששיקר בעדותו, ורע לבריות בכך שרעה להפסידים, ומשום כך
105 נפסל גם להעיד בעדות נפשות. אבל קבא באוכל נבילות להכעיס,
106 דרע לשמים ואין רע לבריות, אף לפי רבי מאיר לא יפסל לעדות
107 ממון.

108 פוסקת הגמרא: והלקמא פותיה דאביי שאוכל נבילות להכעיס
109 פסול לעדות. מקשה הגמרא: והאיתוהב - הרי פרכנו את דבריו
110 לעיל מהברייתא של גולנים ומלוי בריבית שאין נפסל אלא מי

1 עד זומם - עד שהונו בתשרי על עדות שהעיד בניסן של שנה
2 שעברה, אביי אמר, למפרע - מזמן שהעיד את העדות שהונו
3 עליה הוא נפסל, וכל העדויות שהעיד מניסן פסולות. ורבא אמר,
4 מיכן - משעה שהונו בו ולהקבא הוא נפסל, אבל כל העדויות
5 שהעיד מניסן ועד תשרי כשירות. מבארת הגמרא: אביי אמר
6 למפרע הוא נפסל, שהרי הוברר דמעדינא דאסיה - מהזמן
7 שהעיד בשקר רשע הוא, והתורה אמרה שמהות כג א) 'אל תשת ידך
8 עם רשע להיות עד חסם', שאדם לא יהיה עד למי שתובע בשקר
9 את חברו. וחכמים דרשו מהפסוק אוהרה לדיינים, אל תשת רשע
10 עד - אל תקבל רשע לעדות, ולכן כל מה שהעיד מהשעה
11 שנעשה רשע, נפסל. רבא אמר מיכן ולהקבא הוא נפסל, משום
12 שהדין של עד זומם, שנפסלים העדים הראשונים על ידי העדים
13 השניים שאומרים עמנו היתם, חידוש הוא, שהרי יש כאן שנים
14 כנגד שנים, ואם כן מאי חיות דפמכת אהני, סמוך אהני - מה ראת
15 לסמוך על העדים המזימים שאומרים שהעדים הראשונים היו
16 במקום אחר, מדוע לא נסמוך על דברי העדים הראשונים
17 שמעידים שהיו במקום וראו את המעשה. אלא גזירת הכתוב היא
18 זו, ומכיון שכך, אין לה פו אלא משעת חידושו ואלוה - אין לנו
19 לומר שתפסל עדותם אלא משעה שחידשה תורה שהם נפסלים
20 שהוא שעת הזומה ואילך, אך לא קודם ההומה. איבא דאמרי, רבא
21 נמי באביי סברא ליה שראוי לפוסלם משעה שהעידו מחמת שהם
22 רשעים, ומאי הניע דקאמר שאין העדים נפסלים אלא מקבא
23 ולהקבא, משום פסידא דלקוחות - שלא יפסידו הלקוחות שנקב
24 שדות בין הזמן שהעיד עד הזמן שנמצא פסול, שלא היו יודעים
25 שהוא פסול, והחתימו אותו כעד על שטר המכירה, ואם יפסל,
26 כל השטרות שחתם עליהם יפסלו.

27 מבררת הגמרא: מאי פנייהו - מה ההבדל בין שני הטעמים של
28 רבא. מבארת הגמרא: איבא פנייהו באופן דאסיהו בי תרי פחד
29 - שבאו שתי תיות להעיד על הכת הראשונה, וכל שני עדים
30 מעידים על אחד מהעדים הראשונים עמנו היית. לפי הטעם
31 שחידוש הוא, בזה אין חידוש במה שמאמינים לשנים נגד אחד,
32 ויודה רבא שנפסלים משעה שהעידו, אבל לטעם של הפסד
33 לקוחות, אף בזה סובר רבא שיש להכשירם עד שעת הזומה, שלא
34 יהיה הפסד ללקוחות. הבדל נוסף: אי נמי, דפסילנהו בגולנותא -
35 שהעדים השניים פסלו את הראשונים בטענה שהם גולנים, ובה
36 אין חידוש במה שמאמינים לאלו, שהרי באים לפוסלם מצד דבר
37 אחר, ולא במה שמעידים שלא ראו את המעשה. ואם טעמו של
38 רבא משום שעד זומם חידוש הוא, כאן יש לפסלם למפרע, אבל
39 אם טעמו משום הפסד לקוחות, גם באופן זה אם נפסול למפרע
40 יהיה הפסד ללקוחות, ולכן יש להכשירם עד שעת הזומה.

41 מביאה הגמרא את פסק ההלכה: ואמר רבי ירמיה מדיפתי, עבד רב
42 פפי עובדא פותיה דרבא - עשה רב פפי מעשה בדין שבא לפניו
43 בדעת רבא, שלא פסלם אלא מכאן ולהבא. מר רב אשי אמר,
44 הלקמא פותיה דאביי שנפסל למפרע. ופוסקת הגמרא: והלקמא
45 פותיה דאביי פיע"ל קנ"ם - סימני הלכות שפסקו בהם כאביי,
46 ואחד מהם והאזו עי"ן מרמו על עד זומם שהלכה כאביי.

47 הגמרא דנה באוכל נבילות האם נפסל לעדות: מוקר שאוכל
48 נבילות, אם אוכלם לתיאבון - מחמת תאוות אכילה, ונבילות
49 מצויות לו יותר לאכילה מממת מחירם הזול, דברי הכל פסול
50 לעדות, שמאחר ומחמת תאוות ממון אוכל נבילות שמחירם בזול,
51 נחשב הוא בעבירה זו כגולן שעובר את העבירה משום חמדת
52 הממון ופסול לעדות, אבל אם אוכל נבילות להכעיס את ה', בזה
53 נחלקו, אביי אמר פסול, רבא אמר כשר. מבארת הגמרא: אביי
54 אמר פסול, משום דהיה ליה אדם זה רשע, ורחמנא - ה' אמר אל
55 תשת - תשים רשע עד, ורבא אמר כשר, משום שרשע דחקם פנינו

1 **עד זומם**. העיד בניסן הוהם בתשרי על עדות זה: **למפרע**. כל עדיות שהעיד מניסן
2 ואילך פסולין שהרי משהעיד עדות זו הוא רשע: **מיכן ולהבא**. משהוהם: חידוש
3 **הוא**. שנפסלן שנים בשביל שנים שאומרים עמנו הייתם דמאי חזית דסמכת אחני
4 סמוך אחני אלא גזירת הכתוב הוא הלכך אין לך בו אלא משעת חידוש ואילך
5 משעה שהוהם: **פסידא דלקוחות**. שלקחו
6 שדות על פיו והתם בשרטא מניסן עד תשרי
7 ועדיין לא היה ידוע שהוא פסול: **מאי**
8 **ביניהו**. בין הני תרי טעמי דרבא: תרי בחד.
9 תרי כיתות שהעידו בבת זו שנים אמרו לכל
10 אחד עמנו הייתם במקום פלוני חידוש ליבא
11 פסידא דלקוחות איבא: א"נ **דפסלינהו**. להם
12 תרי: בגולנתא שוהדו שגולנץ הם על
13 גזילה שגזלו בניסן חידוש ליבא דהא מילתא
14 אחריני קמסהדי אבל פסידא דלקוחות
15 איבא: יע"ל ק"מ. יאוש שלא מדעת באלו
16 מציאות (ב"מ ד' כא): עד זומם הכא לחד
17 העומד מאיליו בר"פ דעירובין (ד' טו).
18 קידושין שלא ננסו לביאה בהאי שמוקד
19 (קדושין ד' נא). גילוי דעת בניסן בהשולח
20 גט (גיטין ד' לז). מומר אוכל נבלות להכעיס
21 לקמן: ד"י משומד אוכל נבלות לתיאבון
22 דברי הכל פסול. דכיון דמשום ממון קעביד
23 דהא שביחא בווי טפי מדהיתירא הוה ליה
24 כרשע דחמס ופסול לעדות: **שבעת שוא**.
25 על העומד של אבן שהוא של אבן שבעת
26 שקר על העמוד של אבן שהוא של זבב
27 א"ע' דלאו רשע דחמס הוא: ומלוי ריבית.
28 הני אין לרד. אכל אוכל נבלות להכעיס לא
29 ומיהו לתיאבון כגולנץ ומלוי ריבית דמו
30 דמשום ממון קעביד הלכך חשוד למישקל
31 שחודא ואסהודי שקרא: בדיני נפשות. שכיון
32 שהחשד לחמור הוחמד לקל: **אביי ב'**
33 **מאיר**. דהיינו נמי מקולא לחורמא דאובל
34 נבילות רע לשמים ואינו רע לבריות אבל
35 מעיד שקר בממון רע לשמים ורע לבריות
36 שהרי מפסידן בעדותו וקא פסיל ליה אביי
37 משום נבילות לעדות ממון: **אליבא דרבי**
38 **יוסי ד"ע לא פליגי**. כלומר אביי ודאי לאו
39 כרבי יוסי מצי לאוקומא למילתיה דכיון
40 דאמר רבי יוסי ממון לנפשות לא מיפסל וא"פ
41 על גב דממון היו רע לשמים ורע לבריות
42 וכל שכן דמנבלה לממון לא אפסיל ולאביי
43 על כרחיה תנאי היא: **כי פליגי אליבא ד'**
44 **מאיר**. כלומר לרבא לא תוקמא כתנאי
45 דהא אפילו אליבא דר"מ אמר למילתיה:
46 **האי**. דקתני אלו הגולנץ ומלוי ריבית
47 דמשמע אבל אוכלי נבילות כשרין: ר' יוסי
48 **היא**. דאמר מקולתא לחמירתא לא ויחידאה
49 הוא: לבחיוהו לעניה. ינקרו את עיניו דבטלו
50 מיתוב ב"ד והאי קנסא קא עבדינן ביה דב"ד
51 מנין ועונשין שלא מן התורה וי"א שיל
52 ממנו ויתנו ליורשין ויש אומרים שמתא
53 וראשון עיקר: **חושלא**. שעורין קלופין.
קתא

40 **לעניה**. אתו תרי סהדי, אסהודו ביה דודאי קטל. אול איהו, אייתי תרי סהדי, אסהודו
41 **ביה בחד מהנדף**. חד אמר, קמאי דידי, גנב קבא דחושלא. וחד אמר, קמאי דידי, גנב
אשבעת ממון דרע לשמים היו רע לבריות וי"ל דלא דמי דהתם מן השבעה הוא רע לשמים ועכשיו שבובר ממון לחבירו הוה ליה נמי רע לבריות הלכך מיראת שבעה לא יודה
דכבר רע לשמים הוא ובהאי שבעה נמי ליבא כ"א רע לשמים כדפרישית אבל הכא גבי עדות א"ע' דהוא רע לשמים משום שבעת שוא לא יעיד עדות שקר להיות רע לבריות

ו"ע'ע' תוס' שבעות מז' ד"ה ואפילו:
ואלו

1 קתא דבורטיא. בית יד של רומנו: כר' מאיר. דכין דחשידי אממון חשידי אעדות
2 נפשות: כל הראוי לדון בו'. ומקומא לה בחשודין: אלא לאו רבי מאיר. דאמר כיון
3 שהוחמד לממון פסול לעדות נפשות הלכך לא משכחת לה כשר לנפשות דליהוי
4 פסול לממון: בפסול יוחסין. דלנפשות בית דין מיוחסין בעיני דכרתי רב יוסף לקמן
5 דף לו: כשם שביט דין מנוקס בצדק שנאמר
6 בצדק תעשפוט כך ב"ד מנוקס מכל מום
7 שנאמר כולך יפה רעיתי ומום אין בר: דאי
8 לא תימא הכי. דגבי יוחסין קאי אלא
9 בחשודין אוקמת ליה: ראוי לדון דיני
10 ממונות. בתמיה והא דברי הכל פסול הוא:
11 אלא בפסול יוחסין קאי. בעון גר וממור
12 דכשרין לדון דיני ממונות ופסולין לדון דיני
13 נפשות: ונשקפו לברעיה דרב פפי. שהיפך
14 בזכותו: וקבליה לברניה דכוליה שניה.
15 להצילו כל ימיו ממנת המלך: מתני' אחיו
16 ואחיו אביו ואחיו אמו. הן ובניהן ילפינן
17 מקראי בגמרא: בעל אהותו. כאחותו הוא
18 דילפינן בעל כאשתו ובנו דהוה ליה בן
19 אחותו כבן אחיו וילפינן בגמרא קרובי האם
20 כקרובי האב: בעל אחות אביו. כאחי אביו
21 בעל אחות אמו. כאחי אמו ובעל אמו
22 גרסינן בהדיה: וגיטו. בעל אחות אשתו
23 וחורגו. בן אשתה לבדו. ולא בנו דהוה ואי
24 קשיא לך כיון דתנא בעל אמו פסול לו
25 ממילא ידענא דהוא נמי פסול לבעל אמו
26 למה לי למיתני חורגו אי משום דאתא
27 לאשמעינן לבדו לישתוק מיניה וכל כמה
28 דלא תני ליה מכללא דבעל אמו לא
29 משתמע אלא הוא לבדו ולא תיקשי דכל הך
30 דמשתמע מכללא מיתני במתניתין בהדיא
31 כגון אחי פסול לי ואני לו דאנא נמי אחיו
32 ובנו פסול לי ואני לו דאנא אחי אביו
33 ובמתני' תני לה אחי אבי פסול לי ואני לו
34 שאני בני פסול לי ואני לה תנא ליה אחיו ובנו
35 אחי אבי פסול לי ואני לו שאני בן אחי אביו
36 אחי אמי פסול לי ואני לו שאני בן אחותו
37 ותנן במתניתין בעל אחותו הוא ובנו דהיינו
38 בן אחותו בן אחות אמי פסול לי ואני לו
39 שאני בן אחות אמו ותנן במתני' בעל אחות
40 אביו ובנו דהיינו בן אחות אביו בעל אחותי
41 פסול לי ואני לו שאני בן חמיו ותנן במתני'
42 חמיו ובנו וכן כולוהו כי מעינת להו משכחת
43 להו בהדיא בר מכן אחי אשתו דמפיק מכלל
44 בעל אחות אביו וחנתו דמפיק מכלל דחמיו
45 דלא מיתניא בהדיא: וכל הראוי לירוש. נמי
46 דהיינו קרובי האב בעל אחות אביו כגון אחי
47 אמו כשר לו שהרי אינו ראוי לירוש דתנן
48 (ב"ב דף קה). אחי האם מנחליק ולא נחליק
49 אבל הוא פסול לאחי אמו שהרי מעיד זה
50 ראוי לירושו וגיטו נמי שר להעיד לו שאינו
51 ראוי לירוש: כמותה שניה. שהוא בא
52 להעיד אי שראה העדות: היה קרוב. כגון
53 חנתו שראוי לירוש: ונתרחק. שמתה אשתו
54 קודם שראה עדות זו: שושבינו. פסול לו
55 בימי חופתו: לא נחשו ישראל על כך.
56 להעיד שקר משום איבה והאבה דרוקא
57 בעדות פליגי אבל ברין מהוה ליה רבנן
58 דפסול לו לדון דכיון דסני ליה ולא מצוי
59 להפוכי בזכותיה: נמי' לא יומתו. שני אבות בעדות בניהם ועל כרחיק הני שני אבות באחין קא מישתעי שדן קרובין מן הכל דבאב ובנו לא מצוי למימר דאם כן לא הוה
60 קרי לדו אבות דחד אב וחד בן סגי ולקמן מפרש כוליה מיניה: כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם. ונפרעין מן עונותיהן ועון אבותיהם: איש בשביל אחיו: אשכחן

1 הן הקרובין וכו' ובניהם וחנתיהם. ובניהם וחנתיהם לא קאי רק אהך קרובים
2 דמפרש במתני' בהדיא כגון אחי אביו ואמו אבל אהך דנפקי מכללא לא קאי
3 כגון בניו וחנתיו ידידה אינם פסולים להך אי לאו הוה בכלל הך קרובים דמפרש ותדע
4 דהא בנו כשר הוא לאחי אביו לתנא דמתני' דהא הוי שלישי בראשון כדאינתא בגמרא
5 (דף כח). והקשה בקונטרס אמאי תנא חורגו הא
6 נפיק מבעל אמו ואי לאשמעינן לבדו הא נמי
7 פשיטא ברפ"ג דבניהם וחנתיהם לא קאי אהך
8 דנפקו מכללא ותיריך דאין התנא חושש בזה
9 דאבתי איכא שש קרובים דאתו מכללא ואפ"ה
10 תני להו בהדיא כגון אחי אביו נפיק מכללא
11 דאחיו ובנו וכו' וקשה ליתני נמי בן אחי אשתו
12 כמנו איך ומיהו דמתנא איכא למימר דמפיק
13 דהוה (תני) ואתו מחנתיהם דכ"ש דפסול לחמיו
14 אבל מימ' בן אחי אשתו קשה אלא נראה
15 דכולהו איצטריכו אי משום אינהו גופיהו או
16 משום בניהם וחנתיהם והשתא הא ק"ל מחורגו
17 וי"ל דתנייה לאשמעינן דהוי לבדו ולא בנו
18 וחנתו ואע"ג דבניהם וחנתיהם לא קאי אהך
19 דאתו מכללא כדפרישית מימ' בחורגו איצטריך
20 דס"דא כיון דחורגו כבנו וכן הבן פסול כדאינתא
21 פרק ש' נחליק (ב"ב דף קה). אימא דה"ה בן
22 חורגו קמ"ל ואפי' למר בר רב אשי דמשכר
23 באבא דאבא דהיינו בן הבן איכא למימר
24 דמהכא הוא ידליק לה אבל בן אחי אשתו לא
25 צריך למהדר ולמיתניה כלל כיון דמפיק הוא
26 מכללא דאי לאשמעינן דהוה לבדו פסול ולא
27 בנו וחנתו כמו בחורגו הא פשיטא דמהכא תיתי
28 ועוד דלא עדיף בן אחי אשתו מכן אחיו ובן
29 אחיו ובנו וחנתיו כשרין לו כדתני גבי כולוה
30 ובניהם משמע ולא בני בניהם:
31 אלו הן הקרובים חורגו לבדו. פי' לא בנו ולא
32 חנתו והקשה רש"י אמאי נקט חורגו הא
33 נפיק מכלל דבעל אמו ואין לומר דנקטיה נשדא
34 לבדו לאשמעינן דבנו כשר ולא מהימא
35 דמהכא תיתי עפי' הוא אמרינן דבניהם
36 וחנתיהם לא קאי אלא למבוארים דבתיבי
37 במתני' ולא קאי אהני דנפקי מכללא שהרי בנו
38 לאחי אביו כשר לתנא דמתני' דהוי שלישי
39 בראשון כדאינתא בגמ' ותיריך רש"י דכולהו נמי
40 אחתי מכללא כגון אחי אביו מכללא דאחי
41 ובנו בר מכן אחי אשתו דמפיק מכלל דבעל
42 אחות אביו וחנתו נפקא מכלל דחמיו ואפ"ה תני
43 להו שאינו מקפיד בזה ולא הנירא ד"כ אמאי
44 לא הדר ותני הך דאתו מכלל דבעל אחות
45 אביו על כן נראה לומר דכולהו איצטריכא
46 דאחי אביו אע"ג דאיהו גופיה אתי מכללא דבן
47 אחיו מימ' בנו וחנתו לא נפקי מכללא וכן אחי
48 אמו ובעל אחותו אף ע"ג דבנו אחי מכללא
49 (דבעל) אחי אמו מימ' איהו גופיה לאו מכללא
50 אחי ואתא לאשמעינן דבעל כאשתו וכן כולם
51 איצטריכו אי משום אינהו גופיהו אי משום
52 בניהם וחנתיהם: (זה הדבור נראה לי מיתר') מאי
39 כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם. אתה אומר כשאוחזין, או אינו אלא כשאין אוחזין. כשהוא
40 אומר 'איש בהטאו יומתו', הרי כשאוחזין מעשה אבותיהן בידיהן. ולא? והכתיב 'וכשלו איש
41 באחיו' איש בעון אחיו, מלמד, שכולן ערכים זה בזה. התם, שהיה בידם למחות, ולא מוחו. אשכחן

מכיון שחשודים בענין ממון נפסלים גם להעיד בענין נפשות. והרי לפנינו משנה שרבי סתם אותה כדעת רבי מאיר. לאחר שרב פפי טרח לזכות את בר חמא, על ידי שפסל את העדות שהעידה עליו שהרג, גם בר חמא, נשקיה אפרעיה - נישק את רגליו של רב פפי, ונקבליה לכתוביה דכולי שניה - וקיבל עליו לשלם את המס שמוטל על רב פפי כל שנות חייו.

משנה

משנתינו מבארת מי הם הקרובים שפסולים לדרון ולהעיד: ואילו הן הקרובין הפסולים לדרון ולהעיד לקרובם. אחיו, ואחיו אביו ואחיו אמו, ובעל אחותו, ובעל אחות אביו, ובעל אחות אמו, ובעל אמו, וקמי - אבי אשתו, וניסו - בעל אחות אשתו. כל אלו השנויים לעיל, פסול להעיד לו רק הוא לבדו, אבל בן חורגו וחתן חורגו אינו נפסל להעיד לו. אמר רבי יוסי, זו משנת רבי עקיבא, שכל הקרובים הללו נפסלים, אבל לפי משנת ראשונה, רק דודו וכן דודו - אח אביו וכן אח אביו נפסלים להעיד לקרובם, וכן כל הראוי לזרשו פסול להעיד לו, אך כל שאר הקרובים אינם נפסלים. וכל הקרוב לו באותה שעה - או בשעה שבא להעיד או בשעה שראתה את העדות, נפסל להעיד לו. אך אם היה קרוב וקודם ראיית והגדת העדות תתקן, כגון חתנו, שהוא קרוב מחמת אשתו, ומתה אשתו קודם ראיית העדות, הרי זה כשר. רבי יהודה אומר, אפילו מתה בתו ויש לו בנים ממנה, הרי זה יחמתון קרוב ופסול לעדות. האזהב, וכן השונא את חבירו, פסולים להעיד לחברם. מבארת המשנה, אזהב, זה שושבינו - אדם שמשפל בצרכי חופתו ובדיוגו, פסול לו בימי חופתו. שונא, זה כל שלא דבר עמו שלשה ימים בארבעה - מחמת שנאה. אמרו לו חכמים לרבי יהודה, לא תחשדו ישראל על כך - להעיד בשקר מחמת אהבה ושנאה, ולכך האזהב או השונא כשר להעיד לחבירו.

גמרא

מבררת הגמרא: מנהגי מילי - מנין שקרובים פסולים לעדות. מבארת הגמרא: דתנו רבנן, נאמר בפסוק (דברים טו כז) 'לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות'. מבררת הברייתא: מה תלמוד לומר, אם ללמד שלא יומתו אבות בעון בנים, ובנים לא יומתו בעון אבות, אי אפשר לפרש כך, שהרי כבר נאמר בהמשך הפסוק 'איש כחטאו יומתו', ומדוע צריך לכתוב זאת שוב. אלא, לא יומתו אבות על בנים' שלא יומתו בעדות בנים, והיינו שכשיש שתי אבות שהם אחים, כל אחד מבניהם פסול להעיד לשתי האבות, ובנים לא יומתו על אבות' שלא יומתו בעדות אבות. מקשה הגמרא: וכי האם בנים בעון אבות לא נענשים, והקתיב בתורה שאמר ה' למשה שלש עשרה מדות שהוא נוהג בהם (שמות לד ז), ואחד מהם 'שוקד' [זוכר] עון אבות על בנים, הרי שהבנים נענשים בעון אבותיהם. מתרצת הגמרא: היום בפסוק זה, מדובר בשאחיון מעשה אבותיהן בדיהן - כשחוטאים גם הבנים במה שחטאו אבותיהם, שאז ה' מעניש אותם על עוונותם וגם על עוונות אבותם. מוכיחה הגמרא: בדתנא בברייתא, נאמר בתוכחה (ויקרא כו טז), 'והנשארים בכם ימקו בעונם וגו' ואף בעונות אבותם אתם ימקו', שהבנים יענשו גם על עוונות אבותם. סוברת הברייתא לומר שמדובר רק בשאחיון מעשה אבותיהם בדיהם. מבררת הברייתא: אף אמר שמדובר רק בשאחיון במעשה אבותיהם, אז אינו - אולי לא מדובר אלא אף בשאחיון הבנים ואחיון במעשה אבותיהם שנענשים על עוונות אבותם. משיבה הברייתא:

קתא דבורקטיא - ידית של רומת, אמר ליה רב אבא לבר חמא, מאי דעמיך - מה היתה דעתך לפסול את אחד מהעדים הראשונים, שהלכה פרבי מאיר שעדים החשודים בעבירות ממון חשודים גם לשקר בעדות של נפשות, ולכך העד שגנב ממון לא יהיה נאמן להעיד עליך שהרגת את הנפש, והלא כלל בדינו שכשנחלקים רבי מאיר ורבי יוסי, הלכה פרבי יוסי, ורבי יוסי האמר - הרי טוב, עד שהזים פדיני ממונות, כשר לדיני נפשות, ואף שהעידו על עד זה שגנב ממון, היה נאמן עליך שהרגת את הנפש. אמר ליה רב פפי לרב אבא, הני מילי - דבר זה שהלכה כרבי יוסי נגד רבי מאיר, אינו אלא היכא דלא סתם לן תנא פרבי מאיר - במקום שרבי לא שנה את שיטת רבי מאיר בסתם בלי להזכיר את שם אומרה, אבל היכא לגבי עד שנחשד לענין ממון, סתם לן תנא פרבי מאיר ללמדינו שהלכה כדבריו, שהחשוד בממונות חשוד לשקר גם בנפשות, ולכן גם העד שהעידו עליו בגניבת ממון, אינו נאמן להעיד על בר חמא שהרג את הנפש. מבררת הגמרא: ממיא - היכן מצא רב פפי שרבי סתם במשנה כרבי מאיר, אילומא מהא דתנן במשנה (נדה מט), כל הראוי לדרון בדיני נפשות, ראוי לדרון גם דיני ממונות, וסבור היה רב פפי, שמשנה זו עוסקת בחשודים מחמת עבירה. ויש לברר, מי - בשיטת מי שנה רבי משנה זו, אילומא רבי יוסי היא, לא יתכן לומר כן, דהא ארבע עד זומם הדחום בעדות ממון, ודינו דכשר לדיני נפשות ופסול לדיני ממונות, ואילו במשנה בנדה מבואר שאם כשר לדיני נפשות כשר גם לדיני ממונות, אלא לאו, בודאי שמשנה זו רבי מאיר היא, הסובר שהחשוד לממון חשוד גם לנפשות. ונמצא שלדעתו אין מי שכשר לנפשות ואינו כשר לממונות, ורבי סתם במשנה זו כדעת רבי מאיר. דוחה הגמרא: ממיא - מנין לך הוכחה זו, דילמא בפסולי יחסיין קאי - שמא משנה זו אינה עוסקת בחשודים להעיד שקר מחמת עבירה, אלא באלו הפסולים לדרון מחמת שאינם מיוחסים, וכונת המשנה לומר שהראוי לדרון נפשות שאין בו פגם משפחה, ודאי שהוא מיוחס גם לדרון דיני ממונות, ולפי זה אין הוכחה ממשנה זו לרבי מאיר. מוכיחה הגמרא: דאי לא תימא הכי שהמשנה שם אינה עוסקת בחשודים מחמת עבירה, אם כן בסיפא של המשנה, דקתיני יש מי שראוי לדרון דיני ממונות, ואין ראוי לדרון דיני נפשות, אמאי - מדוע ובאיזה אופן מדובר שאינו ראוי לדרון דיני נפשות, ודאי שמדובר דאיתום - שהזום על עדות פדיני נפשות, וכי באופן זה יהיה ראוי לדרון דיני ממונות, והא דכריי הכל - בין לרבי מאיר ובין לרבי יוסי, כשהזום בנפשות פסול הוא לממונות. אלא ודאי שהסיפא בפסול יחסיין קאי, כגון גר וממזר שאף שפסולים לדרון בנפשות, כשרים לדרון בממונות, ואם כן היכא נמי ברישא ששינוי שכל מי שראוי לדיני נפשות ראוי לדיני ממונות, לא מדובר בנחשד על העבירה אלא בפסול יחסיין קאי, לגבי פסול של פגם משפחה. ואין לנו להוכיח ממשנה זו שרבי סתם בה כשיטת רבי מאיר. הגמרא מביאה משנה אחרת שרבי סתם בה כדעת רבי מאיר: אלא היכא קא סתם לן תנא כשיטת רבי מאיר, דתנן במשנה ר"ה (כב), אלו הן הפסולים להעיד, המשחק בקוביא, ומלוי ברביית, ומפריחי יונים, וסוחרין בפירות שביעית, והעבדים. זה הכלל, כל עדות שאין האשה פשיה לה, אף הן - הפסולים הללו, אין בשוין לה. ומבררת הגמרא, מי - בשיטת מי שנה רבי משנה זו, אילומא רבי יוסי שסובר שאינו נפסל מממון לנפשות, והאיכא - והרי יש מקרה שסותר את הכלל שנאמר במשנה, והוא, עדות פדיני נפשות, שאין האשה פשיה לה, והן - ואותם הפסולים פשרין לה, שהרי אף שנפסלו לממונות כשרים להעיד בנפשות, אלא לאו - אלא ודאי משנה זו כרבי מאיר היא, ולכן כל הפסולים הללו,

56 רב, אחי אבא לא יעיד לי, הוא ובנו וחתנו, ואף אני לא אעיד לו
 57 - לאחי אבא, אני ובני וחתני. מקשה הגמרא: ואמאי - מדוע בני
 58 פסול להעיד לאחי אבא. הוי ליה שלישי בראשון - הקורבה
 59 ביניהם היא בין דור שלישי לראשון, ואנן שני בשני תנן שני
 60 בראשון תנן - ואנו שנינו פסול של שני בשני או שני בראשון,
 61 ואילו שלישי בראשון לא תנן, ומדוע רב פסל את בני לאחי אבא.
 62 מתרצת הגמרא: מאי חתנו דקתני בפתניתין - מה ששינונו
 63 במשנתנו אבא ובנו וחתנו, הכוונה לתת לנו של אח אביו
 64 שהוא דור שלישי, ומוכח ששלישי בראשון גם פסול. שואלת
 65 הגמרא: מדוע התנא לימד ששלישי בשני פסול בחתן בנו, וליחתי
 66 בן בנו - היה לו לשנות דין זה בין בנו של אחי אבא. מיישבת
 67 הגמרא: ששאנו בחתן בנו כיון שמילתא אנב אויחיה קא משמע
 68 לן - השמענו דרך אנב דין נוסף דבעל באשתו.
 69 הגמרא דוחה שחתנו אינו חתן בנו. שואלת הגמרא: ואלא הא דתני
 70 רבי חייה, שהפסולים שבמשנתנו הם שמונה אבות - שמונה ראשי
 71 משפחות, שהן עשרים וארבעה, כי בכל משפחה נכלל האב ובנו
 72 וחתנו. ואם נאמר שחתנו היינו חתן בנו, יקשה, הני תלתין ותרתי
 73 הוי - שהקרובים הם שלושים ושנים, מכיון שבכל משפחה נכלל
 74 גם חתן הבן, ומדוע מנה רבי חייה רק עשרים וארבעה.
 75 הגמרא מיישבת את שיטת רבי: אלא לעולם תתנו ממש, היינו חתן
 76 אח אביו, ואמאי קרי ליה חתן בנו - והטעם שרב קרא לחתנו חתן
 77 בנו, כיון דמילתא קתני ברובי אחר דמי - כיון שחתן אח אביו אינו
 78 זרע של אח אביו אלא בא ממשפחה אחרת, לכן נחשב כדור
 79 שלישי, ולמד מזה ששלישי בראשון פסול.
 80 שואלת הגמרא: אי קרי - אם חתנו נחשב כדור אחר, נמצא שחתן
 81 אחי אבא הוה ליה שלישי בשני, שהרי הוא נידון כשלישי לאחי
 82 אבא, ונפסל להעיד לי שאני שני, ורב אבשר - הכשיר שלישי
 83 בשני, שהרי אמר שבני לא יעיד לאחי אבא, אבל בני לבנו מעיד,
 84 כיון שהוא שלישי בשני. ובהכרח שחתן נחשב כדור שני, וחזרת
 85 הקושא מנין לרב לפסול גם שלישי בראשון.
 86 הגמרא מבארת מנין רב למד את דבריה: אלא רב טעמו, משום
 87 דאמר ברבי אלעזר. דתניא, רבי אלעזר אומר, בשם שאחי אבא לא
 88 יעיד לי הוא ובנו וחתנו, כמו ששינונו במשנתנו, כך בן אחי אבא
 89 לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו, ולפי רבי אלעזר חתן בן אחי אבא
 90 שהוא שלישי, פסול להעיד לי שאני שני, וכל שכן ששלישי פסול
 91 להעיד לראשון כרב. שואלת הגמרא: ואפתי הוה ליה - ועדיין
 92 קשה, שחתן בן אחי אביו הוא שלישי בשני, ורבי אלעזר פסול, ורב
 93 אבשר (הכשיר) שלישי בשני, וכיצד אפשר לומר שרב סובר כרבי
 94 אלעזר. מיישבת הגמרא: רב סבר ליה כנותיה בחדא, ופליג עליה
 95 בחדא - רב סובר כמותו בדיון אחד, ששלישי בראשון פסול, וחולק
 96 בדיון אחד, ששלישי בשני כשר ולא כדעת רבי אלעזר.
 97 הגמרא מבררת את טעמם של רב ורבי אלעזר. מבררת הגמרא:
 98 מאי מעמא דרב - מה טעמו של רב. משיבה הגמרא: דאמר קרא
 99 (דברים כ טו) 'לא יומתו אבות על בנים, ובנים לא יומתו על אבות'.
 100 והיתור של האות וא' במילה 'ובנים', בא לרבות דור אחר, שלא
 101 יומתו גם על פי דור שלישי. ורבי אלעזר טעמו, משום ש'על בנים'
 102 אמר רחמנא, ודרשו, שפסולי האבות שדי אבנים - שאת פסולי
 103 האבות יש להשליך על בניהם, וכשם ששלישי פסול להעיד
 104 לראשון, כך פסול לבנו שהוא שני.
 105 רב נחמן מביא עוד קרובים הפסולים להעיד: אמר רב נחמן אחי
 106 תמותי לא יעיד לי, בן אחי תמותי לא יעיד לי, בן אחות תמותי לא
 107 יעיד לי. ותנא תנא, והתנא במשנתנו מסייע לדברי רב נחמן,
 108 ששינונו בעל אבותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו, הן ובניהן
 109 וחתניהן, והוא גם פסול להם, וכשאני נפסל לחתן בעל אחותי זה
 110 משום שאני אחי חמותו, וכשאני נפסל לחתן בעל אחות אבי זה

1 הגמרא מבררת מנין שבני אחים פסולים להעיד זה על זה. מקשה
 2 הגמרא: אשפקח אבות לבנים ובנים לאבות - מצאנו שאב ובן אחיו
 3 פסולים להעיד זה על זה, וכל שכן אבות להרדי - שהאבות
 4 פסולים להעיד זה על זה. בנים לבנים מנול - מנין שבני האחים
 5 פסולים להעיד זה על זה. משיבה הגמרא: אם בן - אם נאמר שבני
 6 האחים כשרים, ליכתוב קרא, לא יומתו אבות על בן בלשון יחיד,
 7 מאי בנים - מדוע נכתב (דברים כ טו) 'בנים' בלשון רבים, לומר
 8 דאפילו בנים להרדי - שגם בני האחים פסולים להעיד זה על זה.
 9 הגמרא מבררת מנין שקרובים פסולים להעיד על אדם אחר.
 10 שואלת הגמרא: אשפקח בנים להרדי, בנים לעלמא מנול - מצאנו
 11 שבני אחים פסולים להעיד זה על זה, מנין שקרובים פסולים
 12 להעיד על אדם אחר. משיבה הגמרא: אמר רמי בר חמא, קברא
 13 הוא. ברתניא (מכות ד), אין העדים נעשין זוממין עד שזימו שניתן,
 14 אבל אם רק אחד הוזה, אינו נעשה זומם. ואי סלקא דעתך בנים
 15 לעלמא בשני - שקרובים מעידים על אחרים, נמצא עד זומם נהרג
 16 בעדות אחיו, כי אם אחיו לא היה מעיד היה רק עד אחד ולא היה
 17 נהרג. ועל כרחק שקרובים פסולים להעיד יחד.
 18 רבא דוחה את סברת רמי בר חמא: אמר ליה רבא לרמי בר חמא,
 19 ולימעמיה הא דתנן (ב"ב נג), שלשה אחין שמעידים שאדם הוזיק
 20 שני חוקה בקרקע, וכל אחד מעיד על שנה אחת, ועד אחד שאינו
 21 קרוב ממצרף עמהן - עם כל אחד מהם להעיד על כל שנה, הרי
 22 אלו שלש עדות, כי כל אחד מעיד על שנה אחרת, והן עדות אחת
 23 לתוקפה - ולענין הומה נחשבת עדותם כאחת, ואם יוזה אחד מהם
 24 לא יעשו, רק אם יזימו כולם. ואם נאמר כרמי בר חמא, יקשה גם
 25 כאן שנמצא עד זומם משלם ממון בעדות אחיו, כי לולא שהעידו
 26 כל האחים לא היו משלמים. והיה לנו לומר שלא יעידו יחד כדי
 27 שלא יגרם שיתחייבו ממון אם יזימו. אלא בהכרח, שהזמה מעלמא
 28 קאתי - שהתשלום הוא מחמת העדים המזימים ולא על ידי אחיו,
 29 הקא נמי - גם כאן, בדברי רמי בר חמא, הוזה מעלמא קאתי -
 30 בדמות המיתה בא על ידי העדים המזימים, ולא נחשב אחד מהם
 31 בעדות אחיו. ואין להוכיח שקרובים אינם יכולים להצטרף להעיד
 32 על אחר. ויקשה מנין לנו לפסול קרובים להעיד לאחריהם.
 33 משיבה הגמרא: אלא אם בן - אם נאמר שקרובים כשרים להעיד
 34 על אחריהם, ליכתוב קרא 'בן' לא יומתו על אבות' בלשון יחיד, אי
 35 נמי, והם לא יומתו על אבות, מאי - מדוע כתוב (דברים כ טו)
 36 ובנים, לדרוש שאפילו בנים פסולים להעיד לעלמא - על אחרים,
 37 שאינם קרוביהם.
 38 הגמרא מבררת מקור לפסול קרובי האם. מבררת הגמרא:
 39 אשפקח - מצאנו שקרובי האב פסולים להעיד, קרובי האם מנול -
 40 מנין לפסול קרובי האם. משיבה הגמרא: אמר קרא 'אבות אבות'
 41 תרי זימני - בפסוק (שם כ טו) כתוב פעמיים 'אבות' ואחד מהם
 42 מיותר, ואם אינו ענין לקרובי האב, תניהו ענין לקרובי האם -
 43 נדרוש שקרובי האם פסולים להעיד.
 44 הגמרא מבררת מקור לפסול קרובים כשמעידים לזכות ובדיני
 45 ממונות. מבררת הגמרא: אשפקח - מצאנו שקרובים פסולים
 46 להעיד לחובת, לזכות מנא לן. משיבה הגמרא: אמר קרא 'ומתו'
 47 יומתו' תרי זימני - בפסוק כתוב 'ומתו' פעמיים ואחד מהם מיותר,
 48 ואם אינו ענין לחובת, תניהו ענין לזכות - נדרוש שקרובים פסולים
 49 להעיד לזכות.
 50 מבררת הגמרא: אשפקח - מצאנו שקרובים פסולים להעיד בדיני
 51 נפשות, בדיני ממונות מנול. משיבה הגמרא: אמר קרא (ויקרא כ כב)
 52 'משפט אחד ויהיה לכם', כלומר משפט השווה לכם - שדיני התורה
 53 שום בדיני ממונות ובדיני נפשות, וכשם שקרובים פסולים להעיד
 54 בדיני נפשות, כך גם בדיני ממונות.
 55 הגמרא דנה על קרובים רחוקים יותר, אם פסולים לעדות: אמר

1 **אשכחן אבות לבנים.** ראובן לבן שמעון והיינו אחי אביו: **ובנים לאבות.** בן שמעון
2 לראובן והיינו בן אחיו וכל שכן אבות להרדי דהא בני מכת דידהו קא אתו
3 ואימעטו להו מהאי קרא אחיו ובנו ואזי אביו: **בנים להרדי** מלן, דקתני במתני
4 בן אחי אביו פסול לה: **ליכתוב לא** וימתו **אבות על הכן**, דכיון דכתוב **אבות שני**
5 אחים משמע ועל הכן הבן הוי משמע בנו של כל
6 אחד ואחד הוי פסול לשניהם: **לעלמא**, שיהו
7 שנים קרובים פסולי להעיד על אדם מן
8 השוק: **בעדות אחיו**, דאי לאו דאסהדי האי
9 קרובו בהדיה לא הוה מיקטל נמצא בניס
10 מתים זה על זה: **שלושה אחים ואחד**, מן
11 השוק עם כל אחד ואחד מעידים על אבילת
12 שני חוקה של קרקע של אדם מן השוק
13 ומעיד אחד מן האחין והבא מן השוק על
14 שנה ראשונה ואחד מן האחין והבא מן
15 השוק על שנה שניה והשלישי על השלישית
16 והרי אלו שלש עדיות והחוקה קיימת ולא
17 אמרי' עדות אחת היא והרי העדים קרובים
18 אלא ג' עדיות נינהו דאשתא דקא מססדי
19 האי לא מססדי האי: והן עדות אחת להומת
20 דעד דמתומי כולוהו לא משלמי ממונא דהא
21 לא הוה מתוקמא בידא דלוקח אלא
22 בסהודותא דכולוהו: **אלא הומת מעלמא** קא
23 **אתי להו**, עיי' המוזמין אותן הן משלמים ולא
24 זה על יד זה: הוה ליה שלישי **בראשון**, בני
25 שלישי הוא ואזי אבא ראשון דאבא ואחיו
26 ראשונים ואני שני ובני שלישי ואמר רב
27 דשלישי לא יעיד בראשון: **ואנן**, במתני' שני
28 בשני ושני בראשון תנן אבל כולי האי לא
29 פסול מתני': **שני בשני**, כגון אחי אביו ובנו
30 אחי אבא לי ואני לו הרי ראשון בשני ושני
31 בראשון בן אחי אבא לי ואני לו הרי שני
32 בשני אבל בני לאזי אבא לא תנן: **מאי חתנו**
33 דקתני **מתני'**, אחי אביו ובנו וחתנו האי חתנו
34 דמתני' אבנו קאי דהוה שלישי האי חתנו
35 ולקמן פריך א"כ הוה שלישי בשני: **אנב**
36 אורחיה. דבעי לאשמועינן שלישי פסול נקט
37 חתנו בנו דאשמועינן נמי בעל כאשתו: **שפנה**
38 **אבות**, עם בנייהם וחתניהם הוה כ"ד אע"ג
39 דבמתני' תשעה תנן בר מחורגו שאין בן
40 וחתנו עמו לקמן פריך להו: **תלתין ותרתין**, ח'
41 אבות וח' בניים וח' חתנים וח' בני נשים ואע"ג
42 דיכאית תו ח' חתנים שם חתנות חד קרי ליה:
43 **ואמאי קרי ליה**, רב חתנו דמתני' חתנו בנו
44 כיון דחתן לא הוי מזורע ומעלמא אתי כדור
45 שלישי חשיב ליה רב והלכך בני נמי לאזי
46 אבא דהוי שלישי בראשון פסול ואיכא
47 לאקשווי לרב כיון דאמר חתן כדור אחר דמי
48 אמאי פסול חתנו לאזי אבא הוה ליה רביעי
49 בראשון אלא מילתא אחריני' אקשי ליה עד
50 דאפקיה מהאי טעמא לגמרי: **אי הכי**, דחתן
51 נמי כדור אחר דמי וקתני מתני' חתן אבא פסול לי הוה ליה שלישי פסול להעיד בשני ורב אכשר שלישי בשני דקאמר אף אני לא אעיד לו אני ובני אביו לבנו
52 יעיד: ה"ג **אלא רב דאמר בר"א**, ולעולם חתן לאו כדור אחר דמי ורב דפסיל שלישי בראשון בר' אלעזר דאמר שלישי בשני פסול וכ"ש שלישי בראשון ומיהו לית
53 הלכתא כוותיה דאמרין ביש נחלין (ב"ב ד' קכת). דשלישי (בראשון) כשר והלכתא כוותיה דרב (דמדברתיא הוה: בן בנו של אחי אבא. לדידי הוי שלישי בשני ורב
54 שלישי בראשון נפקא ליה מכתבים בניים הוה שנים: ו"ו לרבות בני בניים. דפסולי לאבות דהוה שלישי בראשון: רבי אלעזר. כרב סבירא ליה דרובא אתא דרדיש
55 על בניים למימר וכל דפסילי לאבות פסול לבנים הלכך כי הזכי דג' בראשון פסול שלישי בשני נמי פסול: **ותנא תונא**, תנא דידן כמו אבונא אחונא: חתן בעל אחותי פסול
56 לי ואני לו שאני אחי חמותו ואני לחתן בעל אחות אביו בן אחי חמותו אני ולחתן בעל אחות אביו אני מילתיה דרב נחמן מחתניהון דקתני מתני' יליף וכן
57 מילתיה דרב אשי מחתניהון דרדיו ואזי אביו ואזי אמו שפסולי הוה והוא להם הוי איהו לגבייהו אחי חמיו וכן אחי חמיו וכן אחות חמיו:

גוליל

1 ג'יסו לבדו וכ"ש חורגו. אינם שרים חורגו לבדו למעוטי בנו וחתנו וגיסו לבדו לא
2 למעוטי בנו דהא ברייתא ר' יוסי היא אלמא חשיב בעל אחות אמו והיינו בן גיסו
3 ולא אתא למעוטי אלא חתנו כדפי' הקונטרס ומזמסקי' הדלכה כר' יוסי דגיסו לבדו
4 למעוטי חתנו יש דקדק כ"ש שנים הנשואים שתי בנות אחיות או בנות שני אחים
5 דכשרים:
6 והא מודו רבי אלעזר במזוהי מתוכו. מדמהדר
7 ליה אביי הכי משמע דס"ל כרבי אלעזר
8 דאמר עידי מסייה כרתי אלמא קסבר אביי כתב
9 לאחד ומסר לאחר זה שמסר לו קנה דרבי א"ר
10 אלעזר בסוף מי שדיה נשוי (כתובות דף צד.
11 ושם) ותימה הא אביי הוא דאמר בפ"ק דב"מ
12 (דף יג. ושם) עדיי בחתומי זכין לו ו"ל דהתיא
13 דכתב לאחר מיירי בב' שטרות היוצאים ביום
14 אחד שזמנם שזה דכין דלא מוכח מתוך השטר
15 איזה קדם לא שייך למימר עדיי בחתומי זכין
16 לו ואולינן בחר מסירה אבל היכא דמתוך
17 השטר מוכח אחר קדם עדיי בחתומי זכין לו
18 ואפילו נמסר לבסוף:
19 דמו להרדי, אלא פי אכלא לדינא. אמר רבה בר בר חנה, מעיד אדם לאשתו ארוסה. אמר
20 רבינא, לא אמרו אלא לאפוקי מינה, אבל לעילוי לה, לא מהימן. ולא היא, לא שניא לאפוקי,
21 ולא שניא לעילוי, לא מהימן. מאי דעתיד, פדאמר רבי חיאי בר אמי משמיה דעולא, אשתו
22 ארוסה, לא אוגן ולא מטמא לה. וכן היא לא אוגנת ולא מטמאה לו. מתה, אינו יורשה. מת
23 הוא, גובה פתובתה. התם, ב' שאר' תלה רחמנא, אפתי לאו שארו היא. הלא, משום אוקרוכי
24 דעתא הוא, והא איקרא דעתיה לגבה: חורגו לבדו: תנו רבנן, חורגו לבדו, רבי יוסי אומר,
25 ג'יסו. ותניא אידך, ג'יסו לבדו. רבי יהודה אומר חורגו. מאי קאמר, אלימא הכי קאמר, חורגו
26 לבדו, והוא הדין לג'יסו. ואתא רבי יוסי למימר, ג'יסו לבדו, והוא הדין לחורגו. אלא, מתניתין
27 דקתני ג'יסו הוא ובנו וחתנו, מעי, לא רבי יהודה ולא רבי יוסי. ואלא הכי קאמר, חורגו
28 לבדו. אבל ג'יסו, הוא ובנו וחתנו. ואתא רבי יוסי למימר, ג'יסו לבדו. אבל חורגו, הוא ובנו
29 וחתנו. ואלא, הא דתני רבי חיאי, שמונה אבות שהן עשרים וארבעה. כמאן, לא פרבי יוסי
30 ולא פרבי יהודה. אלא, הכי קאמר, חורגו לבדו. אבל ג'יסו, הוא ובנו וחתנו. ואתא רבי יוסי
31 למימר, ג'יסו לבדו, וכל שכן חורגו, ומתניתין רבי יהודה, ברייתא רבי יוסי. אמר רב יהודה
32 אמר שמואל, הלכה פרבי יוסי. תהיא מתנתא, דהו חתימו עלה תרי ג'יסו, סבר רב יוסף
33 לאבשריה, דאמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה פרבי יוסי. אמר ליה אביי, ממאי דרבי יוסי
34 דמתניתין, דמכשר ג'יסו. דילמא רבי יוסי דברייתא, דפסיל ג'יסו. לא סלקא דעתך, דאמר
35 שמואל, ג'ון אגא ופנחס, דהיונ אחי וג'יסו. אבל ג'יסו דעלמא, שפיר דמי. ודילמא ג'ון אגא
36 ופנחס, משום דג'יסו קאמר. אמר ליה, זיל קניה בעדי מסירה, פרבי אלעזר. והאמר רבי
37 אבא, מודה רבי אלעזר במוזף ממוזכר שהוא פסול. אמר ליה, זיל לא שבקי לי, דאיתובניה
38 לך: רבי יהודה אומר כו': אמר רבי תנחום, אמר רבי טבלא, אמר רב פרוצא, אמר רב,
39 הלכה פרבי יהודה. רבא אמר רב נחמן, אין הלכה פרבי יהודה. וכן אמר רבה בר בר חנה
40 אמר רבי יוחנן, אין הלכה פרבי יהודה. איפא דמתני לה, להא דרבה בר בר חנה, אהא. את
41 זו דר' רבי יוסי הגלילי, ו'באת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם, וכי
42 תעלה על דעתך שאדם הולך אצל שופט שלא היה בזמניו, אלא זה שתיה קרוב ונתרחק.
43 אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, הלכה פרבי יוסי הגלילי. בני חמוה דמר עוקבא,
44 קרובים
45 ג'יסו. ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי: הכי נסיבין אלא הכי קאמר חורגו לבדו אבל ג'יסו הוא ובנו וחתנו ואתא רבי יוסי למימר ג'יסו לבדו אבל חורגו הוא ובנו
46 וחתנו: אלא הא דתני רבי חיאי כו' לא רבי יהודה ולא ר' יוסי. דלך יהודה ט' אבות הוויין במתני' בר מחורגו וכן לר' יוסי תשעה הוויין: אלא חורגו לבדו אבל ג'יסו
47 הוא ובנו וחתנו ואתא ר' יוסי למימר ג'יסו לבדו וכל שכן חורגו: ופתני' רבי יהודה. דקתני בן חותן ג'יסו: ברייתא ר' יוסי. אפיק ג'יסו חורגו הו' ח' אבות ובנים וחתנים
48 ואת דמוקמי להאי בן ג'יסו דקא מכשר ר' יוסי בבן שיש לו לג'יסו מאשה אחת כי היכי דלא לפלוג ר' יוסי אבעל אחות אמו ולא מיתקמי' שפיר דכל ג'יסו דמתני'
49 מאותה אשה קאמר ועדי אי מאשה אחת מכשר ר' יוסי מכלל דתנא דידן מאשה אחת נמי פסול משום קרוב מחמת קרוב תיקשי לרב חסדא דאבשר באחי האח
50 דהשתא בן ג'יסו פסול משום אחי בן אחות אשתו אחי האח משום מביעה: אלא פסול אלא קרוב התיא לירש וג'יסו אינו ראוי לירשה
51 דפסיל ג'יסו. דקתני ג'יסו לבדו: לא ס"ד. דהא בהדיא פריש שמואל לפסולא דג'יסו כגון אגא ופנחס שהיה אחיו וג'יסו מכלל דג'יסו דעלמא כשר: משום ג'יסו. ושמואל
52 פירושה דג'יסו אתא לאשמעיה: א"ל. למקבל מתנה: זיל קניה בעדי מסירה. אם יש לך עדים אחרים שמסר לך שטר זה בפניהם הביאם ועידו ותהיה שלך דסבר כרבי
53 אלעזר דאמר: במסכת גיטין (ד' ג) אפי' לא חתמו בו עדים אלא שנתנו לה בני עדים כשר וגובה מנכסים משועבדים שאין העדים חותמים על הג'יסו אלא מפני תקן
54 העולם: בזוהי מתוכו. שחתמו בו עדים פסולים שהוא פסול דבמאי קני ליה בהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא:
55 קרובים

1 אלא כל אחד הביא קרוב אחר שפסול לבדו.
 2 הגמרא דוחה פירוש זה בברייתא: אלא מתניתין דקתני גיסו הוא
 3 ובגו וחתנו - מה ששינו גיסו נפסל עם בנו וחתנו, כן, והרי אינה
 4 לא רבי יהודה ולא רבי יוסי, כיון שלפי שיטתם גיסו נפסל לבדו.
 5 ואלא צריך לפרש שהביא קרובו, 'חורגו לבדו' נפסל, אבל גיסו, הוא
 6 ובגו וחתנו פסולים, ואתא רבי יוסי למימר, שגיסו לבדו נפסל, אבל
 7 חורגו, הוא ובגו וחתנו פסולים, ומשנתניו כרבי יהודה שגיסו נפסל
 8 עם בנו וחתנו.
 9 הגמרא דוחה ביאור זה. שואלת הגמרא: ואלא הא דתני רבי תימא,
 10 שיש במשנתנו שמונה אבות משפחות, שהן עשרים וארבעה
 11 קרובים, כיון שכל אב כולל את בנו וחתנו, וקשה, כמאן - כמו מי
 12 נשנית ברייתא זו, שאינה לא כרבי יוסי ולא כרבי יהודה, כיון
 13 שלפי שיניהם יש תשעה אבות שבנם וחתנם נפסלים עמם, כי רק
 14 חורגו רבי יהודה וגיסו לרבי יוסי לא נמנו כיון שנפסלים לבדם,
 15 ואילו רבי תימא מנה שמונה אבות.
 16 מבאר הגמרא: אלא הכי קאמר חורגו לבדו נפסל, אבל גיסו הוא
 17 ובגו וחתנו, ואתא רבי יוסי למימר - ובא רבי יוסי לומר, שגיסו
 18 לבדו, וכל שבין שחורגו שהוא דור אחד אחרי גיסו, נפסל לבדו.
 19 ולפי זה, מתניתין שמבואר שגיסו נפסל עם בנו וחתנו היא כרבי
 20 יהודה, והברייתא שרבי תימא מנה רק שמונה אבות, היא כרבי יוסי,
 21 שחורגו וגיסו נפסלים לבדם, ויש רק שמונה אבות שבפרטם יש
 22 עשרים וארבעה.
 23 הגמרא מביאה פסק הלכה: אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה
 24 כרבי יוסי. וסבורה הגמרא, שהכוונה לרבי יוסי במשנתו, שאמר
 25 שרק מי שראוי ליורשו פסול לעדות.
 26 הגמרא מבררת את כוונת שמואל: הריא מתנתא - מעשה בשטר
 27 מתנה, דתני תתימי עלה תרי גיסי - שהיו חותמיו שני גיסי. כבר
 28 רב יוסף לאכשורה - להכשיר את השטר, משום דאמר רב יהודה
 29 אמר שמואל הלכה כרבי יוסי במשנתו, שרק הראוי ליורשו פסול
 30 לעדות, וגיסו לא ראוי ליורשו, ואם כן העדים אינם קרובים זה
 31 לזה. אמר ליה אביי לרב יוסף, ממאי דרבי יוסי דמתניתין דמכשר
 32 בגיסי - מנין שהכוונה לרבי יוסי שבמשנתו שהכשיר את גיסו
 33 לעדות, דילמא רבי יוסי דברייתא דפסיל בגיסי - שמא כוונתו
 34 לפסוק כרבי יוסי שבברייתא שפסל את גיסו מלהעיד, ויש לפסול
 35 שטר זה.
 36 הגמרא מוכיחה שלשמואל גיסי כשרים להעיד. דוחה הגמרא:
 37 לא סלקא דעתך דלומר ששמואל פסל גיסי לעדות, משום דאמר
 38 שמואל, כשפירש מהו גיסו שפסול לעדות, פירש כגון אנא ופנחס
 39 דהוינן אחי וגיסי - כגון אני ופנחס אחי שאנו אחים וגם גיסי,
 40 ששינו נשואים שני אחיות. ויש לדייק מדבריו שפסלו גיסי רק
 41 כשהם גם אחים כשמואל ואחיו, אבל גיסי דעלמא שפיר דמי -
 42 אבל גיסי שאינם אחים כשרים לעדות, ועל כרחך ששמואל
 43 פסק כרבי יוסי שבמשנתו שמכשיר גיסי, ויש להכשיר שטר זה.
 44 דוחה הגמרא: ודילמא - שמואל מה שאמר שמואל כגון אנא
 45 ופנחס, משום דגיסו קאמר - כוונתו היה רק לפרש מהו גיסו,
 46 ולא לומר שגיסי לא נפסלים אלא אם כן הם אחים.
 47 רב יוסף קיבל שכוונת שמואל לפסוק שגיסי פסולים להעיד,
 48 ולכן אמר ליה - למקבל המתנה, זיל קניה בעדי מסירה - לך וקיים
 49 את השטר על ידי עדים שראו שהנותן מסר לך אותו, ותקנה את
 50 המתנה, וכרבי אלעזר הסובר שקיום השטר נעשה על ידי העדים
 51 שראו את מסירת השטר.
 52 אביי דוחה שאף בעידי המסירה אינו יכול לזכות במתנה. הקשה
 53 אביי לרב יוסף: ותאמר רבי אבא, שאף לרבי אליעזר שעדיי מסירה
 54 מקיימים את השטר, מכל מקום מודה רבי אלעזר במונה מתוב -
 55 שבתוך השטר יש זיוף ופסול, כגון כשחתומים עליו עדים פסולים,

1 גיולי - קלפים, בעו מיניה, מהו שיעיד אדם באשת חורגו - לאשת
 2 בן אשתו, שנכסי מלוג שברשותה שייכים לה.
 3 השיב רב: פסולא אמר שפסול משום שדין פעל באשתו, וכשם
 4 שאם חורגו היא חמותה של אשת חורגו, כך בעלה נידון כחמה
 5 ששינו שפסול. ובפומבדיתא אמרי, שדין אשה כבעלה, וכשם
 6 שפסול לחורגו, כך הוא פסול לאשת חורגו. דאמר רב הונא, אמר
 7 רב (נחמן), מניין שהאשה כבעלה, דכתיב (ויקרא יח יד), 'ערות אחי
 8 אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב, דודתך היא' ומדוע נקראת
 9 דודתך, והלא אשת דודו היא, אלא מקלל - משמע דאשה כבעלה,
 10 ולכן היא קרויה דודתו.
 11 שינו במשנה: ובעל אמו, הוא ובגו וחתנו. שואלת הגמרא: הרי בגו
 12 של בעל אמו היינו 'אחיו' ומדוע כפל התנא את אותה קורבה.
 13 מתרצת הגמרא: אמר רבי ירמיה, לא נצרכא אלא לאחי האח - לא
 14 הוצרכה המשנה לומר אלא שבו שיש לבעל אמו מאשה אחרת
 15 פסול מחמת שהיא אח אחיו.
 16 הגמרא מביאה מחלוקת בדין זה: רב תסא אכשר - הכשיר באחי
 17 האח. אמרו ליה, לא שמיע לך הא דרבי ירמיה - האם לא שמעת
 18 את דינו של רבי ירמיה. אמר להו, לא שמיע לי, כלומר, לא סבירא
 19 לי - איני סובר כשיטתו. שואלת הגמרא: אי הכי יקשה, בגו היינו
 20 אחיו. מתרצת הגמרא: תנא - התנא שנה בפסולי עדות גם את אחיו
 21 מן האב, וקתני אחיו מן האם.
 22 אמר רב תסא, אבי חתן ואבי פלה מעידין זה על זה, ולא נעשו
 23 קרובים בנישואי בנייהם, ולא דמו לתרדי אלא כי אכלא לדינא -
 24 ואינם דומים זה לזה אלא ככיסויי חבית שאינו דומה לחבית.
 25 הגמרא דנה אם אדם כשר להעיד על ארוסתו: אמר רבא בר בר
 26 חנה, מעיד אדם לאשתו ארוקה, לפי שאינם קרובים זה לזה. אמר
 27 רבינא, לא אמרן אלא לאפוקי מינה - כשמעיד להוציא מרשותה,
 28 אבל לעיולי לה לא מהימן - להכניס לה אינו נאמן. כי יש לחשוש
 29 שמשקר כדי שדבר זה יכנס לרשותו כשישאנה. הגמרא דוחה
 30 חילוק זה: ולא אמר, אלא לא שגא אמפוקי, ולא שגא לעיולי לא
 31 מהימן - בין כשמעיד להוציא מרשותה, ובין כשמעיד להכניס לה,
 32 אינו נאמן, כיון שהם קרובים זה לזה.
 33 הגמרא מבאר מהיכן הוציא רבה את דינו: מאי דעתך - מה
 34 סברתך שארוס אינו קרוב לארוסתו, דאמר רבי תימא בר אמי
 35 משמיה דעולא, כהן שמתה אשתו ארוקה, לא אוזן - אינו נאסר
 36 בקדשים מחמת אנינות, ולא משמא לה - אסור להטמאות לה. וכן
 37 היא - ארוסתו, אם מת הארוס, לא אוגנת - אינה נאסרת בקדשים
 38 מחמת אנינות, ולא משמא לו - אסורה להטמאות לו. ואם מתה,
 39 אינו יורשה - את הנדוניה שהביאה מבית אביה, ואם מת הוא,
 40 גזקה בתוקחה. ומה שמבואר שאינם קרובים לגבי טומאה
 41 וירושה, למד רבה שאינם קרובים בעדות, ויש לדחות, שהתם,
 42 לענין טומאה וירושה, כ'שאר' תלה רתמא - התורה תלת דנינים
 43 אלו בכך שהאשה היא 'שאר' ואבתי לאו שארו היא - וארוסתו
 44 אינה נחשבת שארו, ולכן אינו מטמא לה ואינו יורשה, אבל תנא,
 45 הטעם שקרובים פסולים להעיד, משום איקרובי דעתא הוא -
 46 משום שקרובה דעתם זה לזה, והא איקרובא דעתיה לנבה - והרי
 47 התקרבה דעת הארוס לארוסתו.
 48 שינו במשנה: חורגו לבדו. הגמרא דנה על חורגו וגיסו אם הם
 49 נפסלים לבדם: תנו רבנן, חורגו - בן אשתו מבעל אחר, נפסל
 50 לבדו, ובגו וחתנו כשרים. רבי יוסי אמר, גיסו - בעל אחות אשתו
 51 נפסל לבדו. ותניא אידך, גיסו לבדו נפסל. רבי יהודה אמר חורגו
 52 נפסל לבדו. מבררת הגמרא: מאי אילמא הכי קאמר - אם
 53 נאמר שכוונתו לומר כך. רבי יהודה אמר בברייתא הראשונה
 54 'חורגו לבדו', וכוונתו שהוא תדין גיסו שנפסל לבדו, ואתא רבי
 55 יוסי למימר, שגיסו לבדו והוא תדין חורגו, ואין מחלוקת ביניהם.

53 נְאָמַר (לֹא תִלְךָ רַבִּי בְעַמּוּדָא) (ויקרא טו טז) וְאָמַרְתָּ (חולף רביל מְנַלָּה
54 סוּד' (משלי יא ג), שגילוי סוד זה מכניס שנאת הדיינים בלבד, וזו
55 רכילות.

נמרא

56 הגמרא מבררת היאך מאיימים: חייב אֲמַרְיָן לְהוּ. ומבארת: אָמַר
57 רַב יְהוּדָה, חֲבִי אֲמַרְיָן לְהוּ, נְשִׂאִים וְרוּחַ וְנֶשֶׁם אֵין, אִישׁ מִתְהַלֵּל
58 בְּמַתַּת שְׁקָרָא (משלי כה יד) – בגלל עדי שקר 'איש מתהלל במתת
59 שקר' אין גשם אף שיש ענינים 'נשיאים' ורוח. דוחה הגמרא:
60 אָמַר (לִיחָ) רַבָּא, רַבִּי הַעֲדִים לְמִימַר, אֹמְרִים אֲנִישִׁים שֶׁבְ שַׁנִּי הָוֵה
61 בְּפָנָא, וְאִתְּבַּא אֹמְנָא לֹא חִלְיָת – ז' שנים היה רעב, ולא עבר על
62 פתח בעל המלאכה. ויתכן שאינם יראים מרעב, ואין לאיים כך.
63 אָלֵא אָמַר רַבָּא, אֲמַרְיָן לְהוּ מְפִיזִין וְחָרֵב וְחַץ שִׁנּוּ, אִישׁ עֲנֵה בְרַעְיוֹ
64 עַד שְׁקָרָא (משלי טו יד) – בגלל עדי שקר בא דבר. דוחה הגמרא: אָמַר
65 (לִיחָ) רַב אֲשֵׁי, רַבִּי לְמִימַר, שֶׁבְ שַׁנִּי הָוֵה מוֹתָנָא וְדַבְרָא, וְאִינִישׁ בְּלֹא
66 שְׁנִיָּה לֹא שְׂבִיב – ואף אדם לא מת טרם זמנו. ויתכן שאינם יראים
67 מדבר.
68 אָלֵא אָמַר רַב אֲשֵׁי, אָמַר לִי נֶתַן בְּרַ מַר וּמְרָא, אֲמַרְיָן לְהוּ שְׁחַדִּי
69 שְׁקָרָא אֲוֹנְרִיָּהוּ וְיָלִי – שוכרי עדי שקר מבזים אותם, כאיזבל
70 שקראתם בני בלעל, דְּכֵתִיב, כִּשְׁלֹא רִצָּה נְבוֹת לְמוֹכֵר אֶת כְּרֹמּוֹ
71 לְאֶחָב, כְּתַבָּה אִיזְבֵּל לִזְקַנִּי עִירוֹ (מלכים א' כ) וְהוֹשִׁיבוֹ שְׁנִים
72 אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלַעֲלֵל נְגִדוֹ וְנֶגְדוֹ נְבוֹת, וַיַּעֲדֵהוּ לְאֶמֶר בְּדַבַּת אֱלֹהִים
73 וַיִּמְלֹךְ, וּסְקֻלוֹהוּ וִירֶשׁ אֶחָב קְרוֹבוֹ אֶת כְּרֹמּוֹ.
74 שנינו במשנה: אִם אָמַר 'הוּא אָמַר לִי' כִּי עַד שְׂאִמְרוּ בְּפָנֵינוּ הוֹדָה
75 לוֹ שְׂהוּא חֲיִיב לוֹ מֵאִתּוֹם וְזוּ.
76 אומרת הגמרא: הלשון 'בפנינו' וּלֹא 'שמענו שהודה לו' משמע
77 שייחדם לעדים, וזה מְפִיזֵעַ לִיחָ – ראייה לְרַב יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה
78 אָמַר רַב, הַמּוֹדֵה לְחֻבְרֵי בְעַדִּים, צִרְדָּה שְׂאִמְרָא אֲתֵם עֲרִיבִי כְּדֵי שְׂלֵא
79 יוֹכֵל לְחַזּוֹר מִהוֹדָאתוֹ.
80 אִיתְמַר כִּךְ נִמְי מַחֲכֵם אַחַר. אָמַר רַבִּי חִיָּא בְּרַ אֲבֵא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
81 (הַתּוֹבֵעַ מְנַלָּה לִי בִּיָּדָה שֵׁאתָ חֲיִיב לִי, וְאָמַר לוֹ הֵן – כן, לְמַחַר אָמַר
82 לוֹ הַתּוֹבֵעַ תְּנֵהוּ לִי, אָמַר, אֵינִי חֲיִיב לָךְ, אֲלֵא מְשַׁמָּה אֲנִי בְךָ –
83 הודיתי דרך השטאה, פְּטוּר אף שהודה בעדים, שכן לא אמר
84 'אתם עדי').
85 תֵּנִיא נִמְי חֲבִי, הַתּוֹבֵעַ מְנַלָּה לִי בִּיָּדָה, אָמַר לוֹ הֵן, לְמַחַר אָמַר לוֹ
86 תְּנֵהוּ לִי, אָמַר לוֹ מְשַׁמָּה אֲנִי בְךָ, פְּטוּר. וְלֹא עוֹד, אָלֵא אֲפִילוּ הַכְּמִין
87 וְהַחֲבִיבִין לוֹ הַתּוֹבֵעַ עֲדִים אֲחֻזְרִי בְרָא, וְרוֹאִים וְשׁוֹמְעִים אֶת הַתּוֹבֵעַ
88 וְהַנִּתְבַּע, וְאָמַר לוֹ מְנַלָּה לִי בִּיָּדָה, אָמַר לוֹ הֵן, וְאִמַר הַתּוֹבֵעַ הָאֵם
89 בְּצוֹנְדָּה שְׁתּוֹדָה בְּפָנָי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי – בעדים, אָמַר לוֹ, לֹא, שֶׁכֵּן
90 מְתִירָא אֲנִי שְׂמַא תְּכַפְּיָנִי – תּכִּירְתֵּנִי לְיָדִי. לְמַחַר אָמַר לוֹ תְּנֵהוּ לִי,
91 אָמַר לוֹ מְשַׁמָּה אֲנִי בְךָ, פְּטוּר אף שיש עדים שהודה, שכן לא אמר
92 'אתם עדי'. מוסיפה הברייתא: וְאֵין מוֹעֲזִין לְמַסִּית אֶת חֲבִירוֹ
93 לַעֲבוֹדָה זְרָה, אִין בֵּית דִּין טוֹעֲנִים בִּשְׁבִילוֹ טַעֲנַת זְכוֹת שְׂלֵא טַעֵן
94 בַּעֲצָמוֹ.
95 מִקְשָׁה הַגְּמֵרָא: מַסִּית מַאֵן דְּבַר שְׂמִיָּה – מי הזכיר שמו, ומה ענין
96 מַסִּית בְּרִייתָא זו. ומתרת: חֲפוּזִי מִתְּפָרָא וְהָכִי קִתְּנִי – גירסת
97 הברייתא חסירה. וכך צִרְדָּה לַשְׁנוֹת בַּהּ, אִם לֹא מְעֵן הַנִּתְבַּע מְשִׁטָּה
98 אֲנִי, אֵין בֵּית דִּין מוֹעֲזִין לוֹ כִּךְ, וְהַהוֹדָא מְחִיבַת. וְכִדְרִי – אַךְ
99 בְּדִינֵי נְפֻשׁוֹת, אֵף עַל גֵּב דְּלֹא מְעֵן הַנִּתְבַּע טַעֲנָה שֶׁאֲפֻשֵׁר לַטַּעֵן
100 לְזְכוּתוֹ, מוֹעֲזִין לוֹ. וְאֵין, אַךְ אִין מוֹעֲזִין לְמַסִּית טַעֲנָה שְׂלֵא טַעֵן.
101 שואלת הגמרא: מֵאֵי שְׂמַא – מדוע שונה דין מַסִּית. ומשיבה: אָמַר
102 רַבִּי חֲמַא בְּרַ הַנִּינְא, מְפִיזְקִיָּה – מדרשתו דְּרַבִּי חִיָּא בְּרַ אֲבֵא שְׂמִיעַ
103 לִי – שמעתי זאת, שְׂמִיעַ – שונה דין מַסִּית, דְּרַחֲמֵנָא – ש'ה' אָמַר
104 (דברים יג ט) 'לֹא תִחְמַל וְלֹא תִכְפֹּר עָלָיו', ולכן אין לטעון לו.

1 קְרוּבִים לוֹ וְנִתְחַקּוּ הוּו – אחותם היתה אשתו, ומתה. אִתּוּ לְקַמִּיָּה
2 – באו לפניו לְדִינָא, אָמַר לְהוּ פְּסִילָנָא – פסול אני לְכוּ לְדִינָא. אָמַר
3 לִיחָ, מֵאֵי דְעָתִידָה – מהי סברתך, בְּרַבִּי יְהוּדָה שֶׁקְרוֹב שֶׁהַתְּחַקּוּ
4 פְּסוּל לְדוֹן כִּשִׁישׁ לוֹ בְּנִים מִמֶּנּוּ, אֵן מִיָּתִינֵן אִינְרָתָא מְפַעֲרָא –
5 אנו נביא איגרת מארץ ישראל דְּאֵין הִלְכָה בְּרַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לְהוּ,
6 אִתּוּ בְּקַמָּא דְקִרְיָא אִידְבָּקָנָא כְּבו – האם נדבקתי בכס בקב שעה
7 שאיני יכול להנתק מקרבתכם. דְּלֹא קְאָמִינָא פְּסִילָנָא לְכוּ לְדִינָא –
8 שלא אמרתי שאני פסול לדון אתכם, אָלֵא רַק מְשׁוּם דְלֹא צְיִיתִיתוּ
9 דִינָא – שאינכם מקבלים את פסק הדין.
10 שנינו במשנה: אֹהֶבֶב זֶה שׁוֹשְׁבֵינוּ וְכוּ'. מבררת הגמרא: וְכֵמָּה שִׁיעוֹר
11 הַזִּמְן שֶׁפְּסוּל הָאוֹהֶב. ומבארת: אָמַר רַבִּי אֲבֵא אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה אָמַר
12 רַב, בְּלִ שְׁבַעֲת יְמֵי הַמִּשְׁפָּחָה. וְרַבָּן מְשַׁמִּיָּה דְרַבָּא אָמַר, אֲפִילוּ מִיּוֹם
13 רֵאשׁוֹן שֶׁל יְמֵי הַמִּשְׁתָּה וְאֵילָף כֶּשֶׁר, וְרַק בְּיוֹם הַרְאֵשׁוֹן פְּסוּל.
14 שנינו במשנה: הַשּׁוֹנֵא כֹּל שְׂלֵא דְבַר כּו'. הגמרא מבארת את מקור
15 הדין: תְּנֵן רַבָּן, הַפְּסוּק (במדבר לה גב) 'וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מִבְּקֶשׁ
16 רַעְיוֹתוֹ' נִדְרָשׁ כִּךְ, 'וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ', וְעִדְנֵנּוּ – עד שאינו אויב
17 להורג כשר להעיד לו, 'וְלֹא מִבְּקֶשׁ רַעְיוֹתוֹ', וְדִינָנּוּ – ודיין שאינו
18 מִבְּקֶשׁ רַעְיוֹתוֹ כֶּשֶׁר לְדוֹנוֹ. שוואלת הגמרא: אֲשַׁבְּחֵן שׁוֹנֵא שֶׁפְּסוּל,
19 אוֹהֶב מְנַלָּן שֶׁפְּסוּל. ומשיבה: קְרִי בֵּיה חֲבִי – קרא כך את הפסוק,
20 'וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ וְלֹא אוֹהֶב לוֹ וְעִדְנֵנּוּ, וְלֹא מִבְּקֶשׁ רַעְיוֹתוֹ וְלֹא מוֹזְבֵתוֹ
21 יְדִינָנּוּ, דוּחָה הַגְּמֵרָא: מִדִּי 'וְכוֹיֵן' אוֹהֶב' חֲבִיב. מבארת הגמרא:
22 אָלֵא סְבָרָא הוּא לְפַסְלוֹ, שְׂאוֹיֵב, מֵאֵי מְעַמָּא שֶׁהַתּוֹרָה פְּסַלְתָּה, מְשׁוּם
23 דְּמִתְחַקָּא דְעִתָּה – שדעתו רחוקה ממנו. ושמא יעיד שקר לחובתו,
24 אוֹהֶב נִמְי מִקְרָבָא דְעָתִידָה –קרובה דעתו אליו, ושמא יעיד שקר
25 לטובתו.
26 שוואלת הגמרא: וְרַבָּן הַחֻלּוֹקִים עַל רַבִּי יְהוּדָה, הָאֵי לֹא אוֹיֵב לוֹ
27 וְלֹא מִבְּקֶשׁ רַעְיוֹתוֹ, מֵאֵי דְרִשִׁי בֵּיה – מה ידרשו בו. ומשיבה: חֲד
28 לְרִינָן – חלק אחד מהפסוק מלמד שדיין השונא פסול. אֵידָךְ –
29 והחלק השני נדרש בְּרִתְּנָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה, נֹאמַר
30 (במדבר לה גב) 'וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ, וְלֹא מִבְּקֶשׁ רַעְיוֹתוֹ' וְדוֹרִשִׁים מְכַבֵּת,
31 לְשַׁנֵּי תַלְמִידֵי חֲכָמִים שְׂשׁוֹנָאֵין זֶה אֵת זֶה, שְׂאֵין יוֹשְׁבֵין בְּדוֹן כְּאֶחָד.
32 הַמִּשְׁנָה דְנָה בְּבִדּוּקַת הָעֵדִים וְגַמַר הַדִּין: בְּצִד בְּדִקְיָם אֶת הָעֵדִים
33 בְּדִינֵי מַמוֹנוֹת. הַיּוֹ מְכַנְּסִין אוֹתָן לְחַדְרָא, וְאִמְרִינֵן עֲלֵיהֶן – מייראים
34 אותם כאשר יבואו, וְמוֹצִיאֵין אֶת כֹּל הָאָדָם לְחוּץ וּמְשִׁירִין אֶת
35 הַגְּדוֹל שְׁבָתָה – שבעדים, וְאוֹמְרִים לוֹ, אָמַר, הִיאָךְ אֲתָה יוֹדֵעַ
36 שֶׁהַנִּתְבַּע הָוֵה חֲיִיב לָהּ. אִם אָמַר, 'הוּא עֲצָמוֹ אָמַר לִי שְׂאֵנִי חֲיִיב
37 לוֹ', אִין זוֹ עֲדוּת, שֶׁאִדְם עֲשׂוּי לְשַׁקֵּר וְלוֹמַר 'אֲנִי חֲיִיב לְפְלוֹנִי' כְּדִי
38 שְׂלֵא יִחְשַׁב עֲשִׂיר. וכן המעיד 'איש פלוני אָמַר לִי שְׂהוּא חֲיִיב לוֹ'
39 –שֶׁהוּא רָאָה שֶׁהַנִּתְבַּע לוֹהַ מִהַתּוֹבֵעַ, לֹא אָמַר כָּלוּם. ואינה עדות
40 עַד שְׂאִמְרוּ הַעַד' בְּפָנֵינוּ הוֹדָה לוֹ תּוֹבֵעַ שְׂהוּא חֲיִיב לוֹ מֵאִתּוֹם וְזוּ,
41 וְשֶׁאִינוֹ עֲדִים עַל הַהוֹדָא. ואחר כך מְכַנְּסִין אֶת הַשְּׁנֵי וּבְדִיקָן
42 אוֹתוֹ כִּךְ. אִם נִמְצָאוּ דְבָרֵיהֶן מְכּוֹנְנִין – שהעידו אותו דבר, נוֹשְׂאֵין
43 וְנוֹתְנִין הַדֵּינִים בְּבְרָךְ.
44 אִם שְׁנִים אוֹמְרִים 'זָכַא' וְאֶחָד אוֹמַר 'חֲיִיב', הַנִּתְבַּע וְזָכַא, כְּדַעַת
45 הַרּוֹב. שְׁנִים אוֹמְרִים 'חֲיִיב' וְאֶחָד אוֹמַר 'זָכַא', חֲיִיב. אֶחָד אוֹמַר
46 'חֲיִיב' וְאֶחָד אוֹמַר 'זָכַא' וְאֶחָד אֵינוֹ יוֹדֵעַ, וְאֲפִילוּ אִם שְׁנִים מְכּוֹנְנֵין אֵין
47 שְׁנִים מְחִיבִין וְאֶחָד אוֹמַר 'אֲנִי יוֹדֵעַ', הַרִי הוּא כְּמִי שֶׁאֵינוֹ שֶׁם, וִישׁ
48 רַק ב' דֵּינִים, וְלִכֵּן יוֹסְפִיפוּ הַדֵּינֵין עוֹד ב' וְדִינִים.
49 כִּשְׁנֵי אֶת הַקְּבֵר (הדיין) הֵיוּ מְכַנְּסִין אוֹתָן – את בעלי הדין. הַגְּדוֹל
50 שְׂבִיבִינֵן אוֹמַר, 'אִישׁ פְּלוֹנִי, אֲתָה זָכַא', או 'אִישׁ פְּלוֹנִי, אֲתָה חֲיִיב'.
51 וּמְנִינֵן שְׁלֶבְשֵׁצַא הַדֵּינִין, לֹא יֵאמַר לְבַעַל הַדֵּינִין שֶׁהַחֲיִיב אֲנִי מְכַבֵּה
52 אוֹתָךְ, וְחֲבִירֵי מְחִיבִים, אָבֵל מַה אֲעַשֶׂה שְׁחִבִירֵי רַבּוּ עָלָי, עַל זֶה

קרובים ונתרחקו הוו. שמתה אחותם אשת מר עוקבא: בקבא דקירא אידבקי ככו. בקב של שעה נדבקתי בבם בתמייה כלומר איני דבוק בבם כלל אלא אתון לא צייתיתון דינא: מיום ראשון ואילך. בטלה שושבינות וכשר להעיד: והוא לא אויב לו יעידנו. דהאי והוא אעד קאי דמעיד שהוא חייב גלות והעד לא אויב לו לררצח דאי בררצח הא כתיב (דברים ד) והוא לא שונא לו וקראי אחריו טובא: ולא מבקש רעתו דייננו. דסמיך ליה ושפטו העדה וקאמר ר' יהודה דהאי לא מבקש רעתו אשופטים קאי ולשון זה מצאתי בבביתא דספרי ולא בספרי שלנו והוא לא אויב לו העד ולא מבקש רעתו השופט: חד לדיין. דדיין מודו רבנן דשונא לא דיון דלא

1 דבריו הרב ודברי התלמיד. וא"ת אם כן כל
2 מסית יפטר עצמו באותה טענה וש
3 לומר דדוקא נחש שלא נצטוו שלא להסית
4 ולא נעשו אלא לפי שבאת תקלה על ידו אבל
5 מסית שנצטוו שלא להסית נמצא כשמסית
6 עובר:

כך

קרובים ונתרחקו הוו. אתו לקמיה לדינא, אמר להו, פסילנא לכו לדינא. אמרו ליה, מאי דעתידך, ברבי יהודה. אגן מיתנינן אינן קבא, דאין הלכה ברבי יהודה. אמר להו, אטו בקבא דקרא אידבקנא בכו, דלא קאמנא פסילנא לכו לדינא. אלא, משום דלא צייתיתו דינא: אוהב זה שושבינו וכו': וכפמה?
אמר רבי אבא אמר רבי ירמיה אמר רב, כל שבעת ימי המשטה. ורבנן משמיה דרבא אמרי, אפילו מיום ראשון ואילך: השונא כל שלא דבר כו': תנו רבנן, 'הוא לא אויב לו', יעידנו. 'לא מבקש רעתו', ידינו. אשפחן שונא, אוהב מלן. קרי ביה הכי, והוא לא אויב לו ולא אוהב לו, יעידנו. ולא מבקש רעתו ולא טובתו, ודינו. מידי 'אוהב' פתיב? אלא, סברא הוא. אויב, מאי מעמא, משום דמרחקא דעתיה. אוהב נמי, מקרבא דעתיה. ורבנן, האי 'לא אויב לו' ולא מבקש רעתו', מאי דרשי ביה. חד, לדיין. אידך, בדתניא, אמר רבי יוסף ברבי יהודה, 'הוא לא אויב לו', ולא מבקש רעתו', מפאן, לשני תלמידי חכמים ששונאין זה את זה, שאין יושבין בדין באחד: משנה כיצד בודקים את העדים, היו מכניסין אותו לחדר, ומצימין עליהן. ומצימין את כל האדם לחוץ, ומשירין את הגדול שבהן. ואמרים לו, אמור, היאך אתה יודע שזה חייב לזה. אם אמר, 'הוא אמר לי שאני חייב לו', 'איש פלוני אמר לי שהוא חייב לי', לא אמר פלום, עד שאמר 'בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים וזו'. ואחר כך מכניסין את השני, ובודקין אותו. אם נמצאו דבריהן מכוונין, נשואין ונותנין בדבר. שנים אמרים 'זכאי' ואחד אומר 'חייב', זכאי. שנים אמרים 'חייב' ואחד אומר 'זכאי', חייב. אחד אומר 'חייב' ואחד אומר 'זכאי', אפילו שנים מוכיבין, ואחד אומר 'איני יודע', יוסיפו הדיינין. נמרו את הדבר, היו מכניסין אותו. הגדול שבהן אומר, 'איש פלוני, אתה אומר 'זכאי' וזה אומר 'חייב', ונניין לכשיצא, לא יאמר 'אני מוכה וחיביו מתייבם, אבל מה אעשה שחיביו רבו עלי', על זה נאמר (לא תלך רכיל בעמך', ואומר) 'הולך רכיל מנלה סוד': גמרא הכי אמרינן להו? אמר רב יהודה, הכי אמרינן להו, 'נשיאים רוח ונשם אין, איש מתהלל במתת שקר'. אמר (ליה) רבא, וכלי למימר, שב שני הוה פפנא. ואבבא אוקנא לא חליף. אלא אמר רבא, אמרינן להו 'מפיין וחרב וחץ שנון, איש ענה ברעהו עד שקר'. אמר (ליה) רב אשי, וכלי למימר, שב שני הוה מותנא. ואניש פלא שניה לא שכיב. אלא אמר רב אשי, אמר לי נתן בר מר זוטרא, אמרינן להו 'סהדי שקרי אאוגריהו ויל', דכתיב, 'והושיבו שנים אנשים בני בלעל נגדו ועידתו לאמר ברכת אלהים ומקד': אם אמר 'הוא אמר לי' כו' עד שאמרו 'בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים וזו': מסייע ליה לרב יהודה, דאמר רב יהודה אמר רב, צידך שיאמר 'אתם עדיי'. איתמר נמי, אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, (מנה) לי בידך, אמר לו הן. למחר אמר לו, תנהו לי. אמר, משטה אני בך, פטור. תניא נמי הכי, מנה לי בידך, אמר לו הן, למחר אמר לו תנהו לי, אמר לו משטה אני בך, פטור. ולא עוד, אלא אפילו חכמין לו עדים אחורי גדר, ואמר לו מנה לי בידך, אמר לו הן, רצונך שתודה בפני פלוני ופלוני, אמר לו, מתיירא אני שמא תכפני לדין. למחר אמר לו תנהו לי, אמר לו משטה אני בך, פטור ואין מוענין למסית. מסית, מאן דכר שמייה. חפזי מיתפרא והכי קתני, אם לא מען, אין מוענין לו. וברייני נפשות, אף על גב דלא מען, מוענין לו. ואין מוענין למסית, מאי שנא מסית. אמר רבי חמא בר חנינא, מפרוקיה דרבי חייא בר אבא שמעי לי. שאני מסית, דרמנא אמר 'לא תחמול ולא תכסה עליו'. אמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יוחנן, מניין שאין מוענין למסית, מנחש הקדמוני, דאמר רבי שמלאי, הרבה מענות היה לו לנחש למענו, ולא מענו. ומפני מה לא מענו לו הקדוש ברוך הוא, לפי שלא מענו הוא. מאי הוה ליה למימר, 'דברי הרב ודברי תלמיד, דברי מי שומעין, דברי הרב שומעין'. אמר חזקיה, מניין שכל המוסר גורע, שנאמר 'אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו'. רב משרשיא אמר, רב אשי אמר, 'עשתי עשרה ירעות'. אמר אביי, לא שנו אלא דאמר 'משטה אני בך'. אבל אמר

1 מצי חוי ליה זכותא: ואידך. לפסול בדין אחד
2 שני דיינין ששונאין את זה: מתני' מאימין
3 עליהם. מפרש בגמרא: הוא אמר לו. הלה
4 אמר לי: לא אמר כלום. דעביד איניש דאמר
5 פלוני נושה בי כדי שלא יחזיקוהו עשרה:
6 הורה לו. שהיו שניהם בפנינו להודות נתכון
7 להיות לו עדים דבר: שנים אומרים ומא
8 ואחד אומר חייב וכו'. דכתיב (שמות כג)
9 אחרי רבים להטות: אפילו שנים מחיבין או
10 מוכין והשלישי אומר איני יודע ויסיפו
11 הדיינין. ואע"ג דאי הוה פליג עליהו הו
12 בטל במיעוטא כי אמר איני יודע הו כמי
13 שלא ישב בדין ונמצא הדין בשנים ואין
14 תלתא בעינן: מכניסין אותו. לבעלי דינן
15 ובגמרא פריך הא לא אפקינהו: גמ' היכי
16 א"ל. לעדים כשמאמינן עליהם: נשיאים
17 ורוח ונשם וכו'. בשביל מתהלל במתת שקר
18 דהיינו מעדי שקר גשמים נעצרים ואפילו
19 כשהשמים מתקשרים בעבים ורוח הלוהד
20 גשמים אין הגשם בא: אמר רבא. מאי
21 איכפת להו אם לא ירדו גשמים אמרי בלבם
22 משל הדיוט שב שני הוה כפנא ואבבא
23 אומנא לא חליף על פתח מי שידע אומנת
24 ובעל מלאכה לא עבר הרעב: מפין וחרב
25 וכו' איש עונה וכו'. בעון ערות שקר דבר בא
26 ויתיראו שלא ימותה: אאוגריהו ויל. א
27 השוכרים אותם מביים אותם וקלים הם
28 בעיניה: והושיבו שנים אנשים בני בלעל. גבי
29 נבות הירועאלי כתיב שיועצי הבלך היו
30 יועצים לשוכרם והיו קורין אותם בני בלעל:
31 בפנינו. משמע שעשאונו עדים: פטור.
32 ואע"פ ששמעו עדים אתמול שהודה לו
33 הואיל ולא אמר אתם עדיי: משטה אני בך.
34 שחוק הייתי בך בשביל שהיית שואלני מה
35 שלא היה: חכמין. החביא כמו וארבי
36 (דברים ט) ויכחון ליה: ואין מוענין למסית
37 המסית חיברו לעבודה זרה אין טוענין אותו
38 ב"ד בשבילו טענת זכות אלא אם כן טוענה
39 הוא: ואם לא מען, משטה הייתי בך
40 כשהודיתי אלא אמר לא אתן לך הכא עדים
41 שהלוחי לי אין טוענין בשבילו אלא אומרי
42 לו אחרי שהודית לך שלם: וברייני נפשות.
43 אם יש טענת זכות והוא אינו יודע לטעון
44 טוענין לו: לפי שלא מען. הנחש לא טען
45 הקב"ה בשבילו: ולא תגעו בו. הקב"ה לא
46 הודיע על הנגיעה ומתוך תוספת גרעו
47 שדחף הנחש את חוה על האילן עד שנגעה
48 בו אמר לה ר' אשי שאין מיתה על הנגיעה אף
49 על האכילה לא תמות: אמתיים. דל א"ף
50 מהבא קרי ביה (מתים) הוי שתי מאות אמה
51 כל אותיות שבתורה הברתם ככתיבתם כמו
52 ועשת ואמרת כאלו כתובה בה"א וכן אתה
53 חסר כמו אותה מלא: עשתי עשרה. דל ע"י
54 מהבא הוה להו שתיים עשרה:
55 לא

1 לא היו דברים. לא הודיתי לך והרי עדים ששמעו: הוחזק כפרן. ואינו נאמן עליו
 2 בשבועה: כל מילי דברי לא דכירי אינשי. דברים של חנם כלומר הואיל ואתה
 3 הודאה דברי רוח היו שהשטבו בו לא דכירי אינשי ושכח אותה הודאה: בילתא.
 4 יריעה הפרוסה סביבות המטה: עירי ושכבי ליהויו עלך סהרי. רוצה אתה שיהו כל

השומעין מעידין שלב בניעורין בין ישינים
 5 שהיה מכיר זה בו שכל יודע עדים
 6 אחר בלבד שמו יהא סבור שיהו עדים
 7 ויאמר הן: קב רשו. מלא קב שטרות יש
 8 עליו: מאן מסיק בני. למי אני חייב כלום:
 9 אדם עשוי. לומר לבניות חייב אני מעת
 10 לפלוני להתרחק מעני הרע: שלא להשביב
 11 שלא ליראות שבט משמון: עכבאר דשביב
 12 אדיגרי. עשיר שלא נהנה מממונו כעכבר זה
 13 ששובכ על דיגרי זהב ואינו נהנה מהן: ניוול
 14 וניהיר. נשלם החצי שקבלנו: כבר הורה
 15 זקן. ר' ישמעאל שקבלתם על פיו ולא
 16 אחלוק על מה שעשה: וקנו מידו. ואם לאו
 17 אין בותבין. ואע"ג דאמר להו אתם עדי
 18 וחיוב לשלם לו אפילו הכי ניהא ליה מלוא
 19 על פה ממלוא בשטרו: שלשה. עשאן בית דין
 20 הפקירן ויבליין לשבטו לעשות מלוא
 21 בשטר ולהיות במקומו הלוה לעשות שלח
 22 לכותבו: אודיתא. שטר הודאה בפני שלשה
 23 שלא קנו מידו: בניפי ויתבי. שלשה שהיו
 24 יושבין ובא הודה לו בפניהם הואיל ולא
 25 זימנום וקיבצום לכך לא נעשו ביד אלא
 26 עדים דדילמא אי לא הוה אלא תרי הוה
 27 מודי ליה קמיהו ולא הוה מחדר אחר ב"ה:
 28 בניפיהו איהו כתבין. דמכניף תלתא
 29 דעתא אבי דינא: דקבעי דוכתא. כדרך
 30 הדיינין: ושלוה. שלח בשמיהו ללוה למיתי
 31 קמיהו לדינא ואודויי הוואיל ועומד בדן
 32 נעשית כמלוה בשטר שלגיה לכל הלכך
 33 כתבין: בפקירקעי. קרקע שהיה ראובן
 34 מוחזק בה הודה לשמעון שהיה שלה:
 35 בותבין. דהא כיון דאודי ליה ידידה הוא ולא
 36 מיחסרה גבינא דבשלמא מטלטלי מלוא
 37 להוצאה ניתנה חובו בעלמא הוא ומלוא על
 38 פה ריעא ממלוא בשטר לא ניהא ליה
 39 לאלומא אבל הכא גלוי מלוא בעלמא
 40 הוא: לדיפהריא. שם מקום: איתגהו
 41 בעניניהו. בשעת הודאה: מאי. מי אמרין
 42 כיון דצבורין ומונחין ואודי ליה כל היבא
 43 דאיתגהו ידידה הוה או דילמא כיון דמלוא
 44 להוצאה ניתנה שמוא יוצאה ולא ניהא ליה
 45 למיהו שטרא עלויה ובהודאה בפני שני
 46 עדים קאמר: ההיא אודיתא. שנים חתומים
 47 עליה: נעשה גדול. המוכר דקיימא לן (ב"ב
 48 דף קנו) ולמכור בבכסי אביו עד שיהא בן
 49 עשרים הכא נמי כיון דשנים לא מצוי כתבי
 50 אלא ברשותו והיא איהו אמר לה: דאנן לא
 51 ידעינן. כלומר יש דינין הרבה שאין שקייא
 52 בהלכה זו שאמרנו דשנים שלא קנו מידו אן
 53 בותבין: דוכין פיתגמי. לא היה כתוב בה
 54 זכרון עדות בלשון עדים אלא בלשון זכרון
 55 דברים והוא לשון דיינין:
 56 וכל

1 אדם עשוי שלא להשביע את בניו. והא דאמר בגט פשוט (ב"ב דף קעה. ושם) שכבי
 2 מרע שהודה אצל אתם עדי משום דאין אדם משהה בשעת מיתה ואמאי לא
 3 אמרין כדאמר הכא שלא להשביע את בניו וי"ל דהתם מיירי שתבעוהו הודה ולא
 4 שייך טענה שלא להשביע אלא טענת משטה ואע"ג דאמרין לעיל דטענת משטה לא
 5 טענין ליה לבניו טענין כדמשמע התם דאי
 6 לאו דאין אדם משהה בשעת מיתה טענין ליה
 7 וטענת שלא להשביע אפי' לדידה טענין כמו
 8 שטען רב נחמן לההוא גברא:

9 הודה בניו ב' וקנו מידו כותבין. ואע"ג דלא
 10 אמר כתבו משום דסתם קנין לכתביה
 11 עומד כדפ"ה מיהו אם רצה לחזור חזר כדאמר
 12 בפ' המוכר את הספינה (שם דף עז. ושם) וכו'
 13 בשדה זו לפלוני וכתבו את השטר חזר בשטר
 14 ואינו חזר בשדה והא דאמר בפ' אע"פ (כתובות
 15 דף נה.) אמר לעדים כתבו וחתמו והבו ליה קנו
 16 מניה לא צריך לאימלוכי לאו דוקא כתובו
 17 דהיי"ה אע"ג דלא אמר כתובו והא דקאמר
 18 כתבו משום סיפא נקטי' דהיבא דלאו קנו מניה
 19 אף ע"ג דאמר כתובו צריך לאימלוכי הוא
 20 דקאמר קנו מניה לא צריך לאימלוכי ביה לאו
 21 משום שאינו יכול לחזור בשטר אלא מסתמא
 22 כל כמה דלא הדר ביה רוצה הוא שיכתבו תדע
 23 דהא קנו מניה פשיטא דנמי הדר ביה
 24 ואיבא למדי א"צ לאימלוכי ביה וא"ת כיון
 25 דאינו חזר בשדה מ"ט חזר בשטר אי שטר
 26 מתנה הוא מאי נ"מ ואי שטר מוכר הוא ומשום
 27 משעבדי הא אמרין בחזקת הבתים (ב"ב דף
 28 מא) המוכר את שדהו בעדים גובה מנכסים
 29 משועבדים וי"ל דלא ניהא ליה דליפשו שטרא
 30 עליוהו דקלא אית בהו חיילי נכסיה כסבורים
 31 שהן שטרי חוב והא דאמר בהגזול קמא (ב"ב דף
 32 צח.) גבי השורף שטרו של חברו דאי איבא
 33 שהיו ידיעי מאי כתב ביה ליכתוב שטרא
 34 אחרני התם שאני שכבר היה לו שטר דלא
 35 להפסיד כתב מ"ר בר רב אשי אמר כ"י.
 36 בשבועות (דף מא. ושם) פירש הר"ב' בשם
 37 רש"י ובשם רבינו גרשון הדלכה כמו בר רב
 38 אשי במיפך שבועה ואודיתא. אודיתא דך
 39 דהבא מיפך שבועה דפרק שבועת הדיינים (שם)
 40 דאפילו בדאורייתא מתפסין וכן בר האי פסק
 41 כמותו במיפך שבועה והביא רביא מדאמר התם
 42 האי מאן דמפיך שטרא על חבריה ואמר ליה
 43 אידך אישטבע לי דלא פרעתין דאמר' ליה
 44 אישטבע ליה ולא דמי כלל דהתם לא רמיא
 45 עליה שבועה דאורייתא ובסדר תנאים
 46 ואמוראים (סימן ל"ח) כתוב דבבבלי השט"ס
 47 הלכתא כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה
 48 ואודיתא וכן פסק בה"ג דאין הלכה כמותו
 49 במיפך שבועה ובערוך פסק וכן בתשובת
 50 הגאונים דלא מהפכין בשבועה דאורייתא ור"ח
 51 פסק כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה חזירי
 52 דפרק בהמה הנמשכה וחולין דף עז. ושם) ותן
 53 עליו סימן כולו הפך לבן:
 54 דיילמא

40 רב דימו בר רב הונא מדמקריא לרבינא, מטלטלי ואיתגהו בעניניהו, מאי אמר ליה,
 41 כמקרקעי דמו. רב אשי אמר, פיון דמחסי גובינא, לא. תהיא אודיתא דלא הוה פתוב
 42 בה, אמר לנא פתבו וחתמו והבו ליה, אפי' ורבא דאמרי תרוניהו, היינו דריש לקיש, דאמר ריש לקיש, הוה אן העדים
 43 חותמין על השטר אלא אם כן נעשה גדול. מתקוף לה רב פפי, ואיתמא רב הונא בריה דרב יהושע, מי אפיא מדי דאנן לא
 44 ידעינן, וספרי דבי דינא ידעי. שאילניהו לספרי דאפי, וידעי. לספרי דרבא, וידעי. תהיא אודיתא, דהוה פתב ביה דוכרן פיתגמי,
 45 וכל

56 עומד לכתובה (ב"ב מ). ואם לאו - שלא עשו קנין, אין פותבין, ואף
57 שאפשר לתובעו ושומר אתם עדי, משום שאינו רוצה שטר.
58 הודה בפני שלשה, ולא קנו מידי, רב (אמרי) אמר, פותבין אף שלא
59 מדעתו, שכיון שהודה בפני ג' מוכח שרצה לעשותם בית דין, ובית
60 דין יכולים להפקיר ולהוציא ממון, ולעשות מלוה על פה למלוה
61 בשטר. ורב אפי' אמר, אין פותבין, שאף שהם ג' אין כוונתו
62 לעשותם בית דין, אלא רק עדים. הנה עובדא - היה מעשה שבא
63 דין כזה לפני רב, והוא וחסדו לא רב להא - לדעתו דרב אפי' ופסק
64 שלא לכתוב.
65 אמר רב אבא בר אבהו, הא אודיתא - שטר הודאה זה ובפני ג'
66 בלא קנין, וימנין פותבין - יש אופנים שכותבים אותו אף בלא דעת
67 הלוה, וימנין לא פותבין. ומבאר: בנייני וותבי - אם היו הג'
68 מכוונים ויושבים, ובא הודה בפניהם, לא פותבין, שיתכן שלא
69 רצה בית דין, ואף אם היו ב' היה מודה בפניהם, אך אם פניניהו
70 איהו - כינס הוא ג' אנשים והודה, פותבין, שמוכח שרצה בית דין,
71 ובית דין יכול לכתוב הודאה אף בלא דעתו.
72 רבא אמר, אפילו פניניהו איהו, לא פותבין, עד דאמר להו 'הווי עלי
73 דיניני' - שיאמר להם 'היו עלי דינינים'.
74 מר בר רב אשי אמר, אפילו אמר 'הווי עלי דיניני', לא פותבין, עד
75 דקבעי דוקתא - עד שהשלש יקבעו מקום לדון, כדרך הדיינים,
76 ושלחי ומומני ליה לבי דינא - וישלחו ללוה להזמין לבית הדין
77 לדון, ויודה, שבאופן זה החוב נהיה גלוי לכל כמלוה בשטר, ולכן
78 כותבים.
79 לעיל למדנו שהמודה בפני עדים (ולא בית דין) בלא קנין, אין
80 כותבים שלא מדעתו. הגמרא מחלקת בזה בין מטלטלים
81 לקרקעות: הודה בעדים במקלטלי - שהיה בידו חפץ של פלוני,
82 והוא מחויב לשלם את שוויו, וקנו מידי, פותבין, שסתם קנין
83 לכתובה עומד, ואם לאו - שלא קנו מידי, אין פותבין. אך המודה
84 במקרקעי - שרקע פלונית שהוא מוחזק בה, שייכת לתובע, ולא
85 קנו מידי, מסתפקת הגמרא מאי - מה הדין.
86 נחלקו אמוראים בזה: אמרי אמר, אין פותבין. ומר ווסרא אמר,
87 פותבין, שכן קרקע אין צריכה גבייה, ומיד כשהודה הרי היא
88 ברשות התובע, והשטר הוא גילוי בעלמא ואינו מזיק למודה.
89 מעלה הגמרא במסקנא: והלכתא, פותבין.
90 רבינא אילקע - נודמן להקטורא. אמר ליה רב דימי בר רב הונא
91 מדקתריא לרבינא, מטלטלי ואיתנהו בעיניהו - הודה שחפצים
92 שבידו הם של התובע, מאי - מה הדין. האם חפצים שקיימים
93 עכשיו הרי הם ברשות התובע כקרקעות (לעיל), וכותבים, או
94 שמא אין כותבים, שמא ישברו ויתחייב לשלם, ולכן דינם כחוב.
95 אמר ליה רבינא, חפצים במקרקעי דמו 'דומים', שהם ברשות
96 התובע, וכותבים. רב אשי אמר, בין דהם מחסרי גובינא -
97 מחוסרים גבייה, שעדיין יתכן שישברו ויתחייב המודה לשלם,
98 דינם כחוב ולא כותבים.
99 הגמרא דנה בשטר הודאה שלא ידוע אם נעשה בציווי המודה:
100 התיא אודיתא - שטר הודאה החתום בשני עדים. דלא הוה כתוב
101 בה, אמר לנא כתבו ותתמו ותכו ליה' - אמר לנו הלוה (לעדים)
102 כתבו והודאה זו וחתמו ותנו לו (למלוה), ואם כן יתכן שנכתב
103 שלא מדעת המודה. אפי' ורבא דאמרי תרייהו (שניהם), היינו -
104 דין זה נכלל בדין דריש לקיש, דאמר ריש לקיש, חוקה אין העדים
105 חותמין על השטר של המכר אלא אם כן נעשה המוכר גדול מכן כ',
106 ואין חשש שמא קטן מכן כ' מכר נכסים שירש, שאז המכר בטל.
107 וכן כאן, חוקה שנעשה השטר בכשרות ומדעת הלוה, ושכן
108 הסופר לכתוב כך.
109 מתקוף לה רב פפי, ואיתימא רב הונא פריה דרב יהושע, מי איבא
110 מידי דאנן לא דיעינו וספרי דבי דינא ידעי - האם יש דין שאין

1 לא היו דברים מעולם - לא הודיתי, הנתבע הוחזק כפסדן, שכן יש
2 עדים שהודה, ואינו נאמן אף בשבועה.
3 (אמר) רב פפא פריה דרב אחא בר אבא, הכי אמרינן משמיה דרבא
4 - כך אמורים אנו בשם רבא, כל מייל דכרה, לא דכירי אינשי - כל
5 דבר של חנים בלא תועלת, אין אנשים זוכרים. ואף באופן זה
6 הנתבע פטור ולא הוחזק כפסדן, שכן יתכן שהשטה ולכן שכח זאת,
7 וסבור שבאמת לא הודה מעולם.
8 עוד אופנים בהם הודאת בעל דין אינה מחייבת: ההוא אדם דאמין
9 (החביא) ליה עדים להקריה בקילתיה - ביריעה הפרוסה סביב
10 למיטה, שלא יראה אותם, ואמר ליה לחבירו 'מנה לי בידך, ואמר
11 ליה חבירו 'הן, וידע התובע שלא ירצה להודות בפני עדים, ולכן
12 אמר לו 'עירי ושאב ליהו עילך סהדי' - האם רצונך שכל השומעים
13 יהיו עדים בזה, בין ערים ובין יושנים. אמר ליה 'לא'. אמר רב פנא,
14 הא - הרי אמר ליה 'לא', שלא הסכים להודות בעדים, ולכן יכול
15 לטעון שהשטה בהודאתו.
16 ההוא דאמין עדים פקורא (ובקרו) להקריה, ואמר ליה 'מנה לי
17 בידך'. אמר ליה 'הן', אמר 'הווי ויתו עילך סהדי' - האם רצונך
18 שיהיו כל השומעים עדים, בין חיים ובין מתים. אמר ליה 'לא'. אמר
19 רבי שמעון, הא אמר ליה 'לא', ויכול לטעון שהשטה.
20 אמר רבינא, ואיתמא - ויש אומרים שאמר זאת רב פפא, שמע מינה
21 מהא - יש ללמוד מהפסקים הללו, שהא דאמר רב יהודה אמר רב
22 (לעיל ע"א) 'צריך שיאמר אתם עדי', לא שפא כי אמר ליה, ולא שפא כך
23 אמר מלוה ושתק ליה - בין שאמר הלוה אתם עדי, ובין שאמר כך
24 המלוה ושתק הלוה, אין הלוה יכול לומר שהשטה. שהרי פפא,
25 דאמר ליה 'לא' - הטעם שיכול היה הנתבע לחזור בו, הוא משום
26 שלא הסכים להעדאת עדים, אבל אי - אם היה שתיק, הכי נמי -
27 אכן היה מתחייב, שכן אמירת המלוה עם שתיקת הלוה מועילה.
28 אופן נוסף שיכול בעל דין לחזור מהודאתו: ההוא דהנה קרו ליה -
29 קראו לו 'קב רשו', כלומר שיש קב (מידת נפח) שטרות חוב עליו,
30 שחייב להרבה אנשים. אמר, מאן פסיכי - מי נושה בי, אלא רק
31 פלוני ופלוני, ולא אחרים. אתו - באו פלוני ופלוני ותבעיהו לדינא
32 קמיה ו'לפני דרב נחמן, שהרי הודה להם. אמר רב נחמן, אדם עשוי
33 שלא להשביע את עצמו - שלא להיראות שבע מממון ולהיחשב
34 עשיר, ולכן מודה שחייב לאחר אף שאין זה נכון, כדי להתרחק
35 מעין הרע, ואין לחייבו בהודאה זו.
36 ההוא דהווי קרו ליה עפכרא דשכיב אדינרי' - עכבר ששוכב על
37 דינרים, כלומר עשיר שאינו נהנה מממוןו כעכבר השוכב על
38 דינרי זהב ואינו נהנה מהן. כי קא שכיב - בעת מותו אמר, 'פלגיא
39 ופלגיא מסקי בי ווני' - פלוני ופלוני נושים בי מעות. בתר דשכיב -
40 לאחר שמת, אתו פלוני ופלוני ותבעיהו לדינא. אתו לדין לקמיה
41 דרבי ישמעאל ברבי יוסי, אמר להו, כי אמרינן - זה שאנו אומרים
42 שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו, הני מיילי - והורק מהיים, אבל
43 לאחר מיתה, לא - בשעת מיתה ודאי הודה באמת, שכן לא אכפת
44 לו להיחשב עשיר שהרי הוא הולך למות. פריה הירושמי פלגא
45 (חצי). תבעיהו הנושים לדינא לאידך פלגא - על החצי הנותר,
46 אתו לדין לקמיה דרבי תיא, אמר להו, בשם שאדם עשוי שלא
47 להשביע את עצמו, כך אדם עשוי שלא להשביע את פניו, ואף בעת
48 מותו להודות בחוב שלא קיים, כדי שלא יחשבו בניו לעשירים.
49 אמרו ליה התובעים, האם ניזיל וניתדר - נלך ונחזיר את החצי
50 ששילמו. אמר להו רבי חייא, פקר הורה זקן - הם הרי שילמו על
51 פי רבי ישמעאל, ולא אחלוק על מעשיו.
52 הגמרא מלמדת באיזה אופן העדים כותבים שהלוה הודה, אף
53 שלא אמר להם לכתוב: נתבע שהודה בחוב בפני שנים, וקנו מידי
54 - עשו קנין סודר על ההודאה, פותבין העדים בשטר שהודה,
55 ומוסרים לתובע, אף שלא אמר הנתבע שיכתבו, שכן סתם קנין

56 דָאָמַר פִּלּוּנִי וּפְלוּנִי מְזַבֵּין וּפְלוּנִי וּפְלוּנִי מְחַיִּיבִין, שִׁמְפָרְשִׁים שֶׁהָדִין
 57 נִגְמַר בְּבִי וְלֹא קִיבְלוּ אֶת כָּל הָאֲחֵרִית, לֹא מִשְׁלָמִי.
 58 מִקְשָׁה הִגְמַרְא: וְלִמָּאן דָאָמַר 'זְבֹא', מְדוּעַ מִשְׁלָמִי אֶת חֵלְקוֹ,
 59 וְלִמָּרוּ לֵיהּ, 'אִי לֹא אֵת בְּתָדָן, לֹא הוּוּ סְלִיק דִּינָא מִיְדִי' - 'בִּלְעֲדִיךָ
 60 לֹא הִינּוּ יְכוּלִים לְדוּק, וְאִין כָּל הָאֲחֵרִית עֲלִינוּ, וּמִתְרַצַּת: אֵלֶּא
 61 לְדַעַת כּוֹלָם מִשְׁלָמִים הֵב' רַק אֶת חֵלְקָם הַשְּׁלִישִׁי שְׁטוּר, וְאַיְמָא
 62 בְּיַנְיָהוּ הָאֵם אֶסוּר לְפָרְט שְׁמוֹת מִשְׁשׁוֹם 'לֹא תִלְךְ רִבְבִיל בְּעַמְךָ' (תְּקִירָא
 63 ט טו), רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כּוֹתָבִים רַק 'זְבֹא' מִשְׁשׁוֹם 'לֹא תִלְךְ רִבְבִיל',
 64 שֶׁאֶסוּר לְאָמַר לְבַעַל הָדִין מִי חַיִּיבוֹ. רִישׁ לְקִישׁ אָמַר, 'פִּלּוּנִי וּפְלוּנִי
 65 מְזַבֵּין, וּפְלוּנִי וּפְלוּנִי מְחַיִּיבִין, מִשְׁשׁוֹם דְּ'זְבֹא' מִיּוֹהוּ פְּשִׁיקְרָא - נִרְאָה
 66 כְּשָׂקֵר, שֶׁמִּשְׁמַע שְׂכוֹלָם הִסְכִּימוּ. וְרַבִּי אֲלֶעָזָר, אֵית לֵיהּ דְּמַר וְאַיִת
 67 לֵיהּ דְּמַר - חוּשֶׁשׁ גַּם לְרַכִּילוֹת וְגַם לְשָׂקֵר, הֲלָפֵךְ - וְלֹכֵן בְּתַבֵּי הַבֵּי,
 68 'מִדְּבָרֵיהֶם נִדְבָה פְלוּנִי, שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁנִּחְלַקוּ, וְאִין פּוֹרְטִים שְׁמוֹת.
 69 שָׂנִינּוּ בְּמִשְׁנָה: נִמְרוּ אֶת הַדְּבָר, הָיוּ מְכַנְּסִין כּוּ' אוֹתוֹן. מִבְּרַת
 70 הַגְּמַרְא: לִמָּאן - אֶת מִי הָיוּ מְכַנְּסִים אֹ. אֵילִיָּא שֶׁהֲכוֹנָה לְבַעַלֵּי
 71 הַדִּינִין, הָרִי הָתָם קְרִימִי - הֵם עֲדִינן שִׁם, שֶׁלֹּא שָׂנִינּוּ שִׁיצָא. אֵילִא
 72 הַכּוֹנָה לְעֲדִים. שׂוֹאלָת הַגְּמַרְא: אִם כֵּן מִשְׁתַּנֵּינוּ כִּמָּאן - כַּדְעַת מִי,
 73 דְּלֹא כְּרַבִּי נָתָן. דְּתֵינְא, לְעוֹלָם אִין עֲדוּתָן שֶׁל עֲדִים מְצַטְרַפְתָּ, עַד
 74 שְׁרִיאָו שְׁנֵיהֶן אֶת הַמַּעֲשֶׂה בְּאֶהֱר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה אוֹמַר, אִפִּילוּ
 75 רַאוי כְּוָה אֶהֱר זָה, מְצַטְרַפִּים, כֹּאשֶׁר יִבְאָר. מִמְּשִׁיכָה הַבְּרִיתָא: וְאִין
 76 עֲדוּתָן מִתְקַיֵּמֶת בְּבֵית דִּין לְפִסּוֹק עַל פִּיהֶם עַד שְׁעִידוּ שְׁנֵיהֶן בְּאֶהֱר.
 77 רַבִּי נְתָן אוֹמַר, שׂוֹמְעִין דְּכַרְוִי שֶׁל עַד זָה הַיּוֹם, וְכַשִּׁיבָא לְכִירוֹ לְמַהֲרָה,
 78 שׂוֹמְעִין אֶת דְּכַרְוִי. וְהַמְּבּוֹאֵר בְּמִשְׁתַּנֵּינוּ שִׁישׁ לְהַכְנִיס שׁוֹב אֶת
 79 הָעֲדִים, מִשְׁמַע שֶׁאִין דִּי בִּכְךָ שֶׁמִּשְׁמַעוּ אֶת עֲדוּתוֹ שֶׁל כָּל עַד בְּנִפְרָד,
 80 אֵלֶּא צִרְיָךְ לְהַכְנִיסוּ וְלִשְׁמַעוּ אוֹתָם מִעֲדִים יָחַד, וְהָרִי זֶה שֶׁלֹּא
 81 כַּדְעַת רַבִּי נָתָן.
 82 דּוּחָה הַגְּמַרְא: לֹא, מִשְׁתַּנֵּינוּ כְּרַבִּי נָתָן, וְלְעוֹלָם כּוֹנְתָה לְבַעַלֵּי דִינִין,
 83 וְכַדְעַת רַבִּי נְחֵמְיָה הָיָא, דְּתֵינְא, רַבִּי נְחֵמְיָה אוֹמַר, כִּךְ הִיָּה מִנְהַנְךָ
 84 שֶׁל נְקִי הַדְּעַת שְׂבִירֻשְׁלָיִם לְדוּק, מְכַנְּסִין לְבַעַלֵּי דִינִין וְשׂוֹמְעִין
 85 דְּכַרְוִי, וּמְכַנְּסִין אֶת הָעֲדִים וְשׂוֹמְעִין דְּכַרְוִי, וְזוֹצִיאִין אוֹתָן - אֶת
 86 בְּעַלֵּי הָדִין וְהָעֲדִים לְחַזֵּין וְנִזְשָׁאִין וְנִזְחִין בְּדַבְּרָה, (נִמְרוּ אֶת הַדְּבָר
 87 מְכַנְּסִין אוֹתָן כּוּ). מִקְשָׁה הַגְּמַרְא: וְהֵתֵינְא, נִמְרוּ הַדִּינִים אֶת
 88 הַדְּבָר, מְכַנְּסִין אֶת הָעֲדִים. וּמִתְרַצַּת: הֵתֵי - בְּרִיתָא זֶה דְּלֹא כְּרַבִּי
 89 נָתָן, אֶךְ מִשְׁתַּנֵּינוּ כְּרַבִּי נָתָן.
 90 הַגְּמַרְא דְנָה בְּרִיתָא לְעִיל: גּוּפָא - נִבְאָר אֶת עַצְם דְּבַרִּי
 91 הַבְּרִיתָא. לְעוֹלָם אִין עֲדוּתָן מְצַטְרַפְתָּ, עַד שְׁרִיאָו שְׁנֵיהֶם בְּאֶהֱר, מִבְּרַת
 92 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה אוֹמַר, אִפִּילוּ כְּוָה אֶהֱר זָה, מְצַטְרַפִּים. מִבְּרַת
 93 הַגְּמַרְא: בְּמִיָּא קְמִיפְלוּ - בְּמַה נִּחְלָקוּ. וּמִבְּאֵרָת: וְאִבְעִית אֵימָא קְרָא
 94 - אִם תְּרַצָּה אֲמוּרֵי, שִׁנְחַלְקוּ בְּדַרְשַׁת פִּסּוֹק, וְאִבְעִית אֵימָא
 95 שִׁנְחַלְקוּ בְּכִבְרָא.
 96 מִפְרַשְׁתָּ הַגְּמַרְא: אִבְעִית אֵימָא כְּבָרָא, שֶׁתִּנָּא קָמָא סוּבַר שֶׁבִּשְׂרָאוּ
 97 שְׁתֵּי הַלּוֹאוֹת, אֲמַנְהָ דְקָא מְסַחֵד הָיָי לֹא קָא מְסַחֵד הָיָי, וְמָנָה
 98 דְקָא מְסַחֵד הָיָי לֹא קָא מְסַחֵד הָיָי - עַל הַלּוֹאוֹת הַמְּנָה שְׁמַעִיד זָה,
 99 אִין הַשְּׁנַנ מַעִיד, וְלִהֲפִיךְ, וְאִין מְנָה שִׁישׁ עֲלִינוּ בִי עֲדִים. וְאִידָךְ -
 100 רִיבֵיק סוּבַר מְצַטְרַפִּים שֶׁכֵּן אֲמַנְהָ בְּעֵלְמָא תְּרַוּוּהוּ קְמַסְהִדֵי -
 101 שִׁנִּימָה מַעִידִים שְׁחִיבֵי מְנָה.
 102 וְאִבְעִית אֵימָא קְרָא, וְטַעַמָּו שֶׁל תִּנָּא קָמָא דְבַתֵּיב (וִיקָרָא ה א) וְהָוּא
 103 עַד, אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע, שְׁבַעַל דִּין שֶׁהִשְׁבִיעַ עֲדִים לְהַעִיד לוֹ, וְנִשְׁבַּעוּ
 104 שֶׁאִין יוֹדְעִים לוֹ עֲדוּת, וְהֵם אֲבָן רַאוי אוֹ יָדַעוּ עֲדוּת, חַיִּיבִים קָרְבַן,
 105 וְתֵינְא, נִבְאָר (דְּבַרִּים ט טו) 'לֹא יָקוּם עַד אֶהֱר' גּוּר, וְקִשָּׁה, מִפְּשַׁמְעֵי
 106 - מִמִּשְׁמַעוֹת מַה שְׁנֵאָמַר 'לֹא יָקוּם עַד', הָאֵם אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֶהֱר, אֵלֶּא
 107 הָרִי זֶה לְשׁוֹן יָחִיד, וְמָה תִּלְמוּד לִוְמָר וְנִמְלַמֶּדֶת הַמִּילָחָה 'אֶהֱר'. אֵלֶּא
 108 פִּסּוֹק זֶה כִּנְהָ אֵב - קָבַע כָּלֵל לְכָל הַתּוֹרָה, שְׁבַל מְקוּם שְׁנֵאָמַר 'עַד',
 109 הָרִי כִּמָּא הַכּוֹנָה לְשָׂנִים, עַד שְׁיִפְרַט לָךְ הַתְּכוּב בְּפִירוּשׁ 'אֶהֱר'. וְאִם
 110 כֵּן, אִף 'הָוּא עַד' הַכּוֹנָה לְבִי, וְאִפְקִיָּה רְחִמָּא בְּלִשׁוֹן הַד - וְאִמְרוּ

1 וְכֵן כָּל לִישְׁנֵי דְבֵי דִינָא - נוֹסַח שְׁטוֹת בֵּית דִּין, אֶךְ הָיוּ רַב כּוּ בִי
 2 חֲתִימוֹת, וְלֹא הָיָה קָתֵב בָּהּ 'בְּמוֹתְב תִּלְתָּה הָוִינָא וְחָד לִיתוּהִי' -
 3 בְּמוֹשָׁב ג' (דִּינִינִים) הִינּוּ וְהָאֲחַד אֵינּוּ, שְׁמַת אַהֲר גַּמַר דִּין לְפָנֵי
 4 שַׁחְתָּם. וְאִם כֵּן שְׁמַא הָיוּ רַב כֵּן דִּינָיִם, סָבַר דְּבִינָא לְמִיָּר, הִינּוּ -
 5 אִופָן זֶה נִכְלַל בְּדִין דְּרִישׁ לְקִישׁ (טו), וְחֻקָּה שֶׁהִשְׁטַר נַעֲשֶׂה כִּרְאוּי
 6 בְּג', וְשִׁכְחוּ לְכַתוּב 'בְּמוֹתְב' וְכוּ'. אָמַר לֵיהּ רַב נָתָן בְּר אַמֵּי לְרַבִּינָא,
 7 הַכֵּי אָמַרִינִי - כִּךְ אוֹמְרִים אֲנּוּ מִשְׁמִיתָ דְּרָבָא, כָּל בֵּי הָאֵי גּוֹינָא
 8 תִּישְׁיָנּוּ לְבֵית דִּין שׂוֹעִין - בְּאוֹפְרִים כְּאֵלּוּ, אֲנּוּ חוֹשִׁשִׁים שְׁבִית הָדִין
 9 טַעַה, וְסָבַר שְׁמוֹתָ לְדוּק בְּבִי.
 10 אָמַר רַב נְחֵמְיָן בְּר יַזְבְּקָה, אִי קָתֵב בָּהּ שְׁכַתְּבוּהָ 'בִי דִינָא', תוּ וְשׂוֹבוּ
 11 לֹא צִרְיָךְ לְכַתוּב 'בְּמוֹתְב' וְכוּ', שֶׁהִכֵּל יוֹדְעִים שְׁבִי אֵינִים 'בֵּית דִּין',
 12 וְוִדָּא הָיוּ ג'. מִקְשָׁה הַגְּמַרְא: וְדִילְמָא לְשׁוֹן 'בֵּית דִּין' כּוֹנְתוּ בֵּית דִּין
 13 חֲצוּפָה הוּא, דָאָמַר שְׂמוּאֵל, שְׁנִינִם שְׁדַנְהוּ, דִּינְיָהוּ דִין, אֵלֶּא שְׁנִינְקָרְאוּ
 14 'בֵּית דִּין חֲצוּפִי'. וּמִתְרַצַּת: מְדוּבַר דְּקָתֵב בִּיה 'בִּי דִינָא דְרַבְנָא וְיִשְׁל
 15 רַבִּינֵי אִשְׁי', וְהֵם יוֹדְעִים - שְׁבִית דִּין' הוּא ג'. מִקְשָׁה הַגְּמַרְא: וְדִילְמָא
 16 רַבְנֵי דְבֵי - חֲכָמֵי בֵּית הָדִין שֶׁל רַב אִשְׁי, בְּשְׂמוּאֵל סְבִירָא לְהוּ.
 17 וּמִתְרַצַּת: דְּבַתֵּיב כּוּ (וְאַמְרָנָא לֵיהּ לְרַבְנָא אִשְׁי) 'וְאַמְרָנָא לָן וְלִנְלוּ
 18 רַבְנָא אִשְׁי לְכַתְּבוּ, וְוִדָּאִי לֹא צוּהָ לְפַחוּת מַג' לְכַתוּב.
 19 עוֹד הוֹדְאוֹת שְׁאִינִן מְחַיִּיבוֹת: תַּנּוּ רַבְנָן, אָמַר לְהוֹן לִיתוּמִים אֲדָם
 20 אֶהֱר, 'אֵינִי רִאִיתִי אֶת אֲבִיכֶם שֶׁהִטְמִין מַעוֹת בְּשִׂידָה, בְּתִיבָה
 21 'יְקוּפּוּסָא', וּמְגַדֵּל - אוּ בְּמַגְדַּל, וְאַמַר אַבִּיכֶם 'שֶׁל פְלוּנִי הוּן' או 'שֶׁל
 22 מַעֲשַׂר שְׁנֵי הוּן'. אִם הִשִּׁידָה מַבְּתֵל שֶׁל הִיתוּמִים, לֹא אָמַר הַעַד כֵּלּוֹם
 23 וְהַמַּעוֹת שֶׁלָּהֶם, וְאִם הָיָא בְּשִׂידָה, דְּכַרְוִי קְרִימִי. כָּלְלוּ שֶׁל דְּבָר, כָּל
 24 אִופָן שְׁכַרְוִי שֶׁל הַעַד לִימָלְן וְאֵת הַמַּעוֹת וְלִיתוּבָם לְפָלוּנִי, דְּכַרְוִי
 25 קְרִימִי, מִשְׁשׁוֹם 'מָה לוֹ לְשָׂקֵר', שְׁהָרִי הַעַד יִכּוֹל לִישׁוֹל אֶת הַמַּעוֹת
 26 מִשֶּׁם וְלַחַת אוֹתוֹן לְפָלוּנִי, וְאִם כֵּן הוּא נִאֲמָן בְּמִיָּגָה. וְאִם אִין פִּירוֹ
 27 לְיָטְלוּ, לֹא אָמַר כֵּלּוֹם, שְׁאִינּוּ נִאֲמָן בִּלְאִי מִיָּגָה.
 28 הָרִי שְׂרָאוּ יִתּוּמִים אֶת אֲבִיהֶן שֶׁהִטְמִין מַעוֹת בְּשִׂידָה, תִּיבָה וּמְגַדֵּל
 29 - אוּ מַגְדַּל, וְאַמַר לָהֶם 'הַמַּעוֹת שֶׁל פְלוּנִי הוּן' או 'שֶׁל מַעֲשַׂר שְׁנֵי
 30 הוּן', אִם נִרְאָה שֶׁאֲמַר מִיָּסַר - בְּאֵמַת כְּמוֹצָה לָהֶם, דְּכַרְוִי קְרִימִי,
 31 אֶךְ אִם כְּמַעֲשִׂיבִים, כְּגוֹן שְׂרָצָה שֶׁלֹּא יִטְלוּם בְּנֵי בְחִיבֵי, לֹא אָמַר
 32 כֵּלּוֹם.
 33 הָרִי שְׂהִיָּה מְצַטְרַעַר עַל מַעוֹת שְׁהִנִּיה לּוֹ אֲבִיו, שְׁאִינּוּ יוֹדַע מְקוּמָם,
 34 וְכֹא בְּעַל תְּחִלוֹם - הַשֶּׁר הַמְּרָאָה חֲלוּמוֹת וְאַמַר לוֹ בַּחלוֹם 'כִּךְ וְכִךְ
 35 מַעוֹת הוּן, בְּמִקּוּם פְלוּנִי הוּן, שֶׁל מַעֲשַׂר שְׁנֵי הוּן, וְאֲבָן שִׁם הָיוּ זָה
 36 הִיָּה מַעֲשֶׂה, וְאַמְרוּ חֲכָמִים, דְּכַרְוִי תְלוּמוֹת לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרְדִין,
 37 וְהוּן חוּלִין.
 38 שָׂנִינּוּ בְּמִשְׁנָה: שְׁנִינִם אוֹמְרִים זְבֹא' כּוּ. מִבְּרַת הַגְּמַרְא: מִיְכַתֵּב הִיבִי
 39 קָתֵיב - הִיאֵךְ כּוֹתָבִים אֶת הַפִּסּוֹק. וּמִבְּאֵרָת: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, 'אִישׁ
 40 פְלוּנִי זְבֹא', וְאִין מְזַכִּירִים שִׁנְחַלְקוּ. רִישׁ לְקִישׁ אָמַר, 'פְלוּנִי וּפְלוּנִי
 41 הַדִּינִינִים מְזַבֵּין (וּפְלוּנִי וּפְלוּנִי מְחַיִּיבִין). רַבִּי (אֲלֶעָזָר) אָמַר, 'מִדְּבָרֵיהֶן
 42 שֶׁל הַדִּינִינִים נִדְבָה פְלוּנִי'.
 43 מִבְּרַת הַגְּמַרְא: מָא' בְּיַנְיָהוּ - מָהוּ הַבְּדַל בֵּין הַשִּׁיתוּת. וּמִבְּאֵרָת:
 44 אֵימָא בְּיַנְיָהוּ הַבְּדַל לְעַנְוִין לְשִׁלּוּמֵי אִיהוּ מְנַתָּא בְּתַרְוִיהוּ - שִׁישְׁלָם
 45 הוּא חֵלְקוֹ עַמְהוּם, בְּאוֹפַן שֶׁטַעַן בְּדִין וּמִשְׁלָמִים לְבַעַל הָדִין מַה
 46 שֶׁהִפְסִידוּהוּ. דְּלִמָּאן דָאָמַר 'זְבֹא' וְאִין כּוֹתָבִים שִׁנְחַלְקוּ, כּוֹלָם
 47 שׁוּיָם וּמִשְׁלָם גַּם הוּא. וְלִמָּאן דָאָמַר 'פְלוּנִי וּפְלוּנִי מְזַבֵּין וּפְלוּנִי
 48 וּפְלוּנִי מְחַיִּיבִין', שִׁמְפָרְשִׁים שֶׁלֹּא הִסְכִּים לָהֶם, לֹא מִשְׁלָם, וּבַעַל
 49 הָדִין מִפְסִיד שְׁלִישׁ.
 50 מִקְשָׁה הַגְּמַרְא: וְלִמָּאן דָאָמַר 'זְבֹא', מְדוּעַ מִשְׁלָם, לִימָא לְהוּ 'אִי
 51 לְחִירֵי צִיְתִיתוֹן, אֲתוֹן נִמְי לֹא שְׁלִמְתוּן' - שִׁיאֲמַר לָהֶם 'לוֹ
 52 הַקְּשַׁבְתֶּם לִי, אִף אֲתָם לֹא הִיתֶם מִשְׁלָמִים. וּמִתְרַצַּת: אֵלֶּא אֵימָא
 53 בְּיַנְיָהוּ לַגְבִּי לְשִׁלּוּמֵי אִינְהוּ מְנַתָּא דִידֵיהּ - שִׁישְׁלַמוּ הֵם אֶת הַשְּׁלִישׁ
 54 הַשְּׁלִישִׁי. לִמָּאן דָאָמַר 'זְבֹא' שֶׁמִּשְׁמַע שְׂכוֹלָם הִסְכִּימוּ, אִם כֵּן אֵלוֹ
 55 שַׁעַל פִּיהֶם נִפְסַק הָדִין מְקַבְּלִים אֶת כָּל הָאֲחֵרִית וּמִשְׁלָמִי. וְלִמָּאן

1 וּדְלִמָּא רבנן דבי רב אשי כשמואל ס"ל. כשמואל ק"ל כדפי' בריש מכלתין (דף)
2 (ג) ופי' כשמואל בעלמא ס"ל באודיא שכתבו בהודאה בשנים בלא קצין
3 ובוה אן הלקה כמותו כדאמר לעיל הודה בפני שנים קטן מידו כותבין ואם לאו אן
4 כותבין: כל שאן בידו. ליכא למימר דלהנחה במיגו דאי בעי שתק אזן דן מיגו דאי
5 שתק מנחי התם ולא יבא ליד פלוני:
6 ואם כמותו דבריו קיימין. אן שייך כאן שלא
7 להשביע את בניו: משום דמחו
8 כשקרא. ומשום לא תלך רכיל אן באן.
בעדות

1 וכל לישיני דבי דינא. כל דבריהם היו כתובין בלשון ביד ולא היו חתומין אלא
2 שנים: ולא הוה כתיב ביה כמות תלתא הוינא וחד ליתוהי. כדמצרכינן בכתובות
3 (דף כב). בשלשה שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהם: היינו דריש לקיש.
4 דאמר חזקה אין ביד כותבין שטר אלא כדת וכהלכה והני וודאי תלתא הוה: לבית

5 דין מועין, סבורין שיהו שנים כשרים לדון: בי
6 דינא. הכל יודיען שאין שנים קרובים ביד: בי
7 דינא דרבנא אשי. דאינהו דאי ידעי שאן
8 ביד קרויין בשנים: ואמר לן רבנא אשי.
9 לכתוב כך דכין דהוא היה שם מסתמא לא
10 לכתוב לפחות מלשחא לכתוב והאי דניקט רב
11 אשי לפי שנית דינו היה ראש בימי רבינא
12 ושניהם סדרו גמרא של תלמוד בבלי
13 כדארמינן התם בהשוכר את הפועלים (דף
14 פו) רב אשי ורבינא סוף הוראה ובמינן
15 נאמרו דברים הללו והוקבעו בגמרא: בבית
16 לא אפר כלום. אינו נאמן לפי שאן ביד
17 לישלך: בשרה דבריו קיימין. דמה לו לשלך
18 אם רוצה נוטלן ונותנן לאותו שהוא מעיד
19 עליו: אם כמסור. אם נראה להם כמסור
20 דבריו לבניו באמת בלשון צוואה: כמערים.
21 שהוא מתירא שלא יטלם בחיו או שלא
22 יחזיקוהו כשער להוסף על גיאותיה:
23 שהניח לו אביו. ולא אמר להו היכן הם: בעל
24 החלום. שר המראה חלומות בלילה: כך וכך
25 הם. מגיד לו כמה יש: לא מעלין בו: וכול
26 החגיגים במקומן: מיכתב היכי בתנין.
27 לפק דין במקום שיש מחלוקת ונטו אחרי
28 הרבים: זכאי. פלוני: מדבריהם נודבה.
29 משמע שהיה מחלוקת ביניהם ומתוך
30 דבריהם נודבה: לשלומי איהו מנתא
31 בהדיהו. אם טעו השנים וחיבין לשלם
32 מנתיב פלוגי הניך רבנן בדיין דאשלישי אמר:
33 ישלם חלקו עמהם: מאן דאמר זכאי. כתיבין
34 ולא כתיבין פלוגתייהו דקסבר כולם שוין
35 ואף השלישי ישלם עמהם דאי לא הוה איהו
36 בהדיהו בתרי לא הוה מיפסיק דינא:
37 לשלומי איהו. לבעל הדין חלקו של דיין
38 בשליש: למאן פלוני ופלוגי מוכין בו'
39 לא משלמי. דלחכי כתיבין פלוגתא בהדיא
40 לאודועי דבתרי נגמר דינא ולא קיבלו
41 עליהו כולי דינא: התם קיימי. דהא לא
42 קתני מנתיב שירצואים לאחר ששמעו
43 דבריהם: עד שיראו שניהם כאחת. את
44 העדות ולקמן יליף טעמא: אין עדותן
45 מתקיימת בב"ד. לפסוק הדין על פייהם: עד
46 שיעידו שניהם כאחת. וסתמא היא ולא ר'
47 יהושע בן קרחה קאמר לה: לימא דלא בר'
48 נתן. דהא מנתיב קתני דלעילינהו לסהדי
49 משום דמתחילה כשברקום שמעו דבריו של
50 זה בלא זה: ור' נחמיה היא. דאמר בשעת
51 משא ומתן הוה מפכי להו לבעלי דינים:
52 במאי קמפילגי. ת"ק ר' יהושע: אמנה דקא
53 מסהדי האי בו'. זה אומר בפני הלוהו מנה
54 וזה אומר בפני הלוהו מנה זה לא ראה של
55 זה נמצא שאן כאן עדות שלם במנה אחר:
56 ואידך. מימ תרווייהו מסהדי דמנה קא רשי
57 ביה: והוא עד. והאי קרא בשני עדים משמע
58 לגבי קרבן שבועת העדות דאילו השביע עד
59 אחד ולא העידו פטור: דתינאי ממשמע
60 שנאמר בו'. עד אחד משמע: ואפקיה
61 רחמנא בלשון חד. דכתיב והוא עד: לשבועה
62 אתי.

עד אחד אינו מחייבו מנמן אלא שבועה הלכך כשהעיד זה יחיד וזה יחיד לא שייכא תורת מנמן בעדותן ולא מצרפינן להו דהא לאו לחיוביה ממותא את:

1 וְכֹל לְיִשְׁנֵי דְבֵי דִינָא, וְלֹא הָוּה פְּתַב בְּהַ' פְּמוֹתָב
2 תְּלַתָּא הֵוִינָא וְחַד לִיתוּהוּ, סִכְר רְבִינָא לְמִימַר, הֵוִינּוּ
3 דְרִיש לְקִיש. אִמַר לִיה רַב נְתָן בַּר אֲמִי, הִכִּי אֲמַרִינָן
4 מִשְׁמֵיה דְרַבָּא, כֹּל כִּי הָאִי גּוֹנָא, הִישְׁינָן לְבֵית דִּין
5 מוּעִין, אִמַר רַב נְחֻמְן בַּר יִצְחָק, אִי פְתַב בְּהַ' בִּי דִינָא, תּוּ לֹא צָרִיד. וּדְלִמָּא בֵּית דִּין חֲצוּרָא
6 הוּא, דְאִמַר שְׂמוּאֵל, שְׁנַיִם שָׁרְנִי, דִּינְיָהּ דִּין, אֵלָא שְׁנַקְרָאוּ 'בֵּית דִּין חֲצוּרָא'. דְכַתְּבַב בֵּיה 'בִּי
7 דִינָא דְרַבְנָא אֲשִׁי'. וּדְלִמָּא, רַבְּנָן דְבִי רַב אֲשִׁי, כְּשִׂמוּאֵל סְבִירָא לְהוּ. דְכַתְּבִיב בּוּ (וְאֲמַרְנָא לִיה
8 לְרַבְנָא אֲשִׁי) 'וְאִמַר לָן רַבְּנָא אֲשִׁי'. תִּנּוּ רַבְּנָן, אִמַר לָהּ אַחַר, אֲנִי רְאִיתִי אַכִּיכִם שְׁחַמְמִין
9 מְעוֹת בְּשִׁדְדָה, תִּיבָה וּמְגַדְל, וְאִמַר 'שֶׁל פְּלוּנִי הוּן, 'שֶׁל מְעֶשֶׂר שְׁנֵי הוּן'. בְּבֵית, לֹא אִמַר כְּלוּם.
10 בְּשִׁדְדָה, דְכָרְוִי קְיַמִּין. כִּלְלוּ שֶׁל דָּבָר, כֹּל שְׁפִירֵי לְשַׁלְךְ, דְכָרְוִי קְיַמִּין. אִין בְּרִדוּ לִישַׁלְךְ, לֹא אִמַר
11 כְּלוּם. הֲרִי שְׂרָאוּ אֶת אֲבִיהוֹן שְׁחַמְמִין מְעוֹת בְּשִׁדְדָה, תִּיבָה וּמְגַדְל, וְאִמַר 'שֶׁל פְּלוּנִי הוּן' שֶׁל
12 מְעֶשֶׂר שְׁנֵי הוּן' אִם כְּמוֹסַר, דְכָרְוִי קְיַמִּין. אִם כְּמַעְרִים, לֹא אִמַר כְּלוּם. הֲרִי שִׁדְדָה מְצַמְעֶר עַל
13 מְעוֹת שְׁהַנִּיחַ לוֹ אֲבִיו, וְכַא פַעַל הַחִלּוּם וְאִמַר לוֹ 'כֵּד וְכֵד הוּן, 'בְּמָקוֹם פְּלוּנִי הוּן, 'שֶׁל מְעֶשֶׂר
14 שְׁנֵי הוּן, זֶה הָיָה מְעֶשֶׂה, וְאִמְרוּ דְכַר חִלּוּמֵת לֹא מְעַלִּין וְלֹא מוֹרְדִין: שְׁנַיִם אוֹמְרִים זָכַאי כּו':
15 מְקַתְּבַב, הִיכִי פְתַבִּי. רַבִּי יוֹחָנָן אִמַר, 'זָכַאי'. רִיש לְקִיש אִמַר, 'פְּלוּנִי וּפְלוּנִי מְזוּבִין' (וּפְלוּנִי וּפְלוּנִי
16 מְחִיבִין). רַבִּי [אֶלְעָזָר] אִמַר, 'מְדַבְּרִיהוֹן גּוֹדְפָא פְלוּנִי'. מֵאי בִינְיָהוּ? אִיכָא בִינְיָהוּ, לְשִׁלּוּמֵי אִיהוּ
17 מְנַתָּא בְּהִדְוִיהוּ. דְלִמָּאן דְאִמַר 'זָכַאי', מְשַׁלֵּם. וְלִמָּאן דְאִמַר 'פְּלוּנִי וּפְלוּנִי מְזוּבִין וּפְלוּנִי וּפְלוּנִי
18 מְחִיבִין', לֹא מְשַׁלֵּם. וְלִמָּאן דְאִמַר 'זָכַאי', מְשַׁלֵּם? לִימָא לְהוּ 'אי לְרִידֵי צִיִּיתִתּוֹן, אַתּוֹן נְמוּ לֹא
19 שְׁלָמְתוּן'. אֵלָא, אִיכָא בִינְיָהוּ, לְשִׁלּוּמֵי אִיהוּ מְנַתָּא דִידִיהּ. לִמָּאן דְאִמַר 'זָכַאי', מְשַׁלְמִי. לִמָּאן
20 דְאִמַר 'פְּלוּנִי וּפְלוּנִי מְזוּבִין וּפְלוּנִי וּפְלוּנִי מְחִיבִין', לֹא מְשַׁלְמִי. וְלִמָּאן דְאִמַר 'זָכַאי', מְשַׁלְמִי?
21 וְלִמְרוּ לִיה, 'אי לֹא אַתְּ בְּהִרְךְ, לֹא הָוּה סְלִיק דִינָא מִיְדֵי'. אֵלָא, אִיכָא בִינְיָהוּ, מְשׁוּם לֹא
22 תְּלַךְ רְכִיל בְּעַמְדָּה'. רַבִּי יוֹחָנָן אִמַר, 'זָכַאי' מְשׁוּם לֹא תְלַךְ רְכִיל. רִיש לְקִיש אִמַר, 'פְּלוּנִי וּפְלוּנִי
23 מְזוּבִין, וּפְלוּנִי וּפְלוּנִי מְחִיבִין', מְשׁוּם דִמְיַחוּ בְּשִׁיקְרָא'. וְרַבִּי אֶלְעָזָר, אוּת לִיה דְמַר וְאוּת לִיה
24 דְמַר, הִלְכְּד פְתַבִּי הִכִּי, 'מְדַבְּרִיהֶם גּוֹדְפָא פְלוּנִי': גְּמַרו אֶת הַדְּבָר, הוּי מְכַנְסִין כּו': לִמָּאן,
25 אֵילִמָּא לְכַעֲלֵי דִינּוֹן, הֶתֵם קְיַמִּי. אֵלָא לְעֵדִים, כְּמָאן, דְלֹא כְרַבִּי נְתָן. דְתַנְיָא, לְעוֹלָם אִין
26 עוֹדוֹתָן מְצַטְרַפְתָּ, עַד שְׂרָאוּ שְׁנֵיהוֹן כְּאַחַד. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קְרָחָה אוֹמַר, אִפִּילוּ בּוּה אַחַר זֶה,
27 וְאִין עוֹדוֹתָן מְתַקְיַמַת בְּבֵית דִין עַד שְׁעֵידוּ שְׁנֵיהוֹן כְּאַחַד. רַבִּי נְתָן אוֹמַר, שׁוּמְעִין דְכָרְוִי שֶׁל
28 זֶה הַיּוֹם, וְכִשְׁבָּא חֲבִירוֹ לְמַחַר, שׁוּמְעִין אֶת דְכָרְוִי. לֹא, לְעוֹלָם לְכַעֲלֵי דִינּוֹן, וְרַבִּי נְחֻמֵּיה הוּא,
29 דְתַנְיָא, רַבִּי נְחֻמֵּיה אוֹמַר, כֵּד הָיָה מְנַהֲגֵן שֶׁל נְקִי תַדְעַת שְׁפִירוּשְׁלִים, מְכַנְסִין לְכַעֲלֵי דִינּוֹן
30 וְשׁוּמְעִין דְכָרְוִיהוֹ, וּמְכַנְסִין אֶת הָעֵדִים וְשׁוּמְעִין דְכָרְוִיהֶם, וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹן לַחוּץ וְגוֹשְׁאִין וְגוֹתְנִין
31 בְּדַבְּרָא (גְּמַרו אֶת הַדְּבָר מְכַנְסִין אוֹתוֹן כּו'). וְהַתְנַיָּא, גְּמַרו אֶת הַדְּבָר, מְכַנְסִין אֶת הָעֵדִים.
32 הַהוּא, דְלֹא כְרַבִּי נְתָן. גּוֹפֵא, לְעוֹלָם אִין עוֹדוֹתָן מְצַטְרַפְתָּ, עַד שְׂרָאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַד. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
33 בֶּן קְרָחָה אוֹמַר, אִפִּילוּ בּוּה אַחַר זֶה. כְּמָאי קְמִיפְלְגִי? אִיבְעִית אִימָא, קְרָא. וְאִיבְעִית אִימָא,
34 כְּרָא. אִיבְעִית אִימָא כְּכָרָא, אִמְנָה דְקָא כְּסָהִיד הָאִי, לֹא קָא כְּסָהִיד הָאִי. וּמְנָה דְקָא כְּסָהִיד
35 הָאִי, לֹא כְּסָהִיד הָאִי. וְאִידְךָ, אִמְנָה בְּעֵלְמָא תְרוּוִיהוּ קִסְמְהֵדִי. וְאִיבְעִית אִימָא קְרָא, דְכַתְּבִיב
36 'וְהוּא עַד, אוּ רָאָה אוּ יָדַע'. וְתַנְיָא, מְשַׁמְעֵ שְׁנַאֲכַר לֹא יָקוּם עַד, אֲיִנִי יוֹדַע שְׁהוּא אַחַר,
37 מָה תְלַמּוּד לּוֹמַר 'אַחַד'. זֶה בְּנָה אֲב, כֹּל מָקוֹם שְׁנַאֲכַר 'עַד', הֲרִי כְאֵן שְׁנַיִם, עַד שְׁיִפְרַט לֶךְ
38 הַתְּרִיב 'אַחַד'. וְאַפְקִיָה רַחְמַנָּא בְּלִשׁוֹן חַד, לְמִימַר עַד דְחוּו תְרוּוִייהוּ כְּחַד. וְאִידְךָ, 'וְהוּא עַד,
39 אוּ רָאָה אוּ יָדַע', מִכָּל מָקוֹם: וְאִין עוֹדוֹתָן מְתַקְיַמַת בְּבֵית דִין, עַד שְׁעֵידוּ שְׁנֵיהוֹן כְּאַחַד. רַבִּי
40 נְתָן אוֹמַר, שׁוּמְעִין דְכָרְוִי שֶׁל זֶה הַיּוֹם, וְכִשְׁבָּא חֲבִירוֹ לְמַחַר, שׁוּמְעִין דְכָרְוִי. כְּמָאי קְמִיפְלְגִי?
41 אִיבְעִית אִימָא, כְּרָא. אִיבְעִית אִימָא, קְרָא. אִיבְעִית אִימָא כְּכָרָא, מִר כְּכָר, עַד אַחַר כִּי אַתִּי,
42 לִשְׂבוּעָה אַתִּי, לְמִזְוֹנָא לֹא אַתִּי. וְאִידְךָ, אִטּוּ כִּי אַתּוּ בְּהִדֵי הַרְדֵי, כְּחַד פּוּקִיא מְסָהִדֵי.
43 אֵלָא, מְצַרְפִּין לְהוּ. הַכָּא נְמוּ, לִיצְרַפְנֵיהוּ. וְאִיבְעִית אִימָא קְרָא, 'אִם לֹא יָגִיד, וְנֶשֶׂא עֲוֹנוֹ',
44 וְרַבִּיל

1 ודבולו עלמא. תנא קמא ור' נתן: ברבנן דפליגי אדר' יהושע בן קרחה. סבירא להו דאמרי בעינן שיראו שנים באחד ויפליגן טעמא מוהוא עד דליחזי בחד וגבי הגדה
2 פליגי תנאי דסיפא באקושיה הגדה לראיה כדכתיב (ויקרא ה) או ראה אם לא יגיד בחד קרא: משתקיה. מצפה ומחור ושוקד לסוכמו: דין ידע. זה יודע ורבי יוסי בר'
3 חנינא היה: שמויה ר' יהושע לר' נתן. דכי היכי דלא בעי ר' יהושע ראייה כי הרדי הגדה נמי כי הרדי לא בעי: בין בקרקעות. זה אומר בפני הורה לו שרקע זה שלו
4 וזה אומר אף בפני הורה לו: בין במטלטלין. זה אומר בפני הלווה מנה וזה אומר בפני הלווה מנה ואע"פ דאמנה דקמסחיד האי לא מסחידו האי מ"מ תרוייהו מסחדי

5 שחיבי לו מנה: הלכה כמותו בקרקעות.
6 שמוטל הקרקע בפניו ושניהו מעידין עליו:
7 אבל לא במטלטלין. דאין עדות שלימה לא
8 על זה ולא על זה: מכלל דפליגי. עליה רבנן
9 בקרקעות: בעדות כבוד. תנן בבבורות (דף
10 לה.) כל מומין הראויין לבא בידי אדם רועים
11 כהנים אין אמנן לומר מאליו נפל בו מום
12 מזה לפי שנחשדו כהנים להטיל מומין
13 בבבורות בזמן הזה כדי להתייר בשחיטה
14 ואם הביא כבוד להראותו לחכם צריך שני
15 עדים עמו שמאליו נפל בו מום זה אם הביא
16 עד אחד על מום זה ועד אחד על מום אחר
17 בכבוד זה מצטרפין ואית דאמרי בעדות
18 בכבוד להניח שחתירו חכם ולא מילתא היא
19 דהא חד נאמן דעד אחד נאמן באיסורין
20 ואפילו כהן שהוא בעליו נאמן דתנן (שם דף
21 לו.) נאמן הכהן לומר היראתי כבוד זה ובעל
22 מום הוא דמילתא דעבידא לאיגלויי לא
23 מוסק: ובעדות חזקה. זה אומר בפני אכלה
24 שלש שנים ראשונות של שמיטה וזה אומר
25 בפני אכלה שלש שנים אחרונות מצטרפי
26 דאחד קרקע מסחדי חזקה מעלייתא: וכן.
27 לענין שתי שערות שבבן ושבתת וכי פליגי
28 בהלוואת מנה פליגי משום דלאו אחד מנה
29 קמסחדי: ונברא אמברא. רבי אבא ור' אידא
30 אדעולא: נגבה. בין קישרי אצבעותיה: חצי
31 דבר וחצי עדות. עד א' הוא חצי עדות
32 שיער אחת הוא חצי דבר: אלא אחד אמר
33 שתיים נגבה. דתרווייהו מסחדי גדוליה היא:
34 בקרקעות אבל לא במטלטלין. הלכה
35 כמותו דלא בעינן דחוון תרווייהו בחד
36 בקרקעות משום דכי מסחדי בבי דינא
37 תרווייהו ידעי דאחדא מילתא מסחדי
38 וקרינא ביה והוא עד ואע"ג דבשעתא דחוי
39 לא ידע (חדו) בחבריה אבל לא במטלטלין
40 דכי מסחדי קמן לאו אחד מנה מסחדי: רב
41 דאמר אבל לא במטלטלין משום דלאו בחד
42 מנה מסחדי: למעניה דאמר רב הוראה
43 אחר הוראה. זה אומר בפני הורה לו על
44 מנה באחד בשבת וזה אומר בפני הורה לו
45 עליו בשני בשבת: הוראה אחר הלוואה. זה
46 אומר בפני הלווה מנה באחד בשבת וזה
47 אומר בפני הורה לו מנה בשני בשבת:
48 מצטרפי. דאיכא למימר בחד מנה קמסחדי
49 וכדמוקי לקמן: הלוואה אחר הוראה. מנה
50 אחרינא הוא ולא מצטרפי אע"ג דתרווייהו
51 אמרי שחיב לו מנה: הוראה אחר הוראה
52 נמי. דילמא מנה דאודי ליה קמי האי לאו
53 היינו מנה דאודי ליה קמי האי: ואכתי בתרא

9 לימא איזו. אמר ליה, ליסמכיה מר גרישא. סמכיה, אמר ליה, גני, אמור לי, ביצד שמעתי.
10 אמר ליה, קד שמעתי, שמודה רבי יהושע בן קרחה לרבי נתן. אמר, לזה הוצרכתי. השתא,
11 ומה עיקר ראייה ביהדי הדרי, אמר רבי יהושע בן קרחה לא בעינן. הגדה, מיבעיא. אמר
12 ליה, הואיל ועלית, לא תרד. אמר רבי יורא, שמע מיניה, נברא רבה פיון [דאסתמדין]
13 סמדי. אמר רב חייא בר אבין אמר רב, הלכה פרבי יהושע בן קרחה, בין בקרקעות,
14 בין במטלטלין. עולא אמר, הלכה פרבי יהושע בן קרחה בקרקעות, אבל לא במטלטלין.
15 אמר ליה אפי', 'הלכה' מקבל דפליגי. והאמר רבי אבא, אמר רב הונא, אמר רב, מודים
16 חכמים לרבי יהושע בן קרחה בעדות קרקע, ותני רב אבין, בנזקין דבי קרנא,
17 מודין חכמים לרבי יהושע בן קרחה בעדות כבוד, ובעדות קרקע, ובעדות חזקה, וכן שבבן
18 ושבבת. נברא אמברא קא רמית? מר סבר, פליגי. ומר סבר, לא פליגי. מאי [כן שבבן
19 ושבבת]? אלימא, אחד אומר אחת נגבה, ואחד אומר אחת בכריסה. האי חצי דבר וחצי
20 עדות הוא. אלא, אחד אומר שתיים נגבה, ואחד אומר שתיים בכריסה. אמר רב יוסף,
21 אנא אמינא משמיה דעולא, הלכה פרבי יהושע בן קרחה, בין בקרקעות בין במטלטלין.
22 ורבנן דאתו ממוחזא אמרי, אמר רבי יורא משמיה דרב, בקרקעות, אין, אבל לא במטלטלין.
23 רב, למעניה. דאמר רב, הודאיה אחר הודאיה, הודאיה אחר הלוואה, מצטרפי. הלוואה אחר
24 הלוואה, הלוואה אחר הודאיה, לא מצטרפי. אשפחיה רב נחמן בר יצחק לרב הונא בריה
25 דרב יהושע, אמר ליה, מאי שנא, הלוואה אחר הלוואה, דלא. דמנה דקא חוי האי, לא קא
26 חוי האי. הודאיה אחר הודאיה נמי, אמנה דקא מודה קמי האי, לא מודי קמי האי, דאמר
27 ליה להאי פתרא 'האי מנה דאודיי ליה קמו, אודיי ליה נמי קמי פלוגי'. אפתי, פתרא דע,
28 קמא לא דע. דהדר אויל, אמר ליה לקמא 'האי מנה דאודיי ליה קמו, אודיי ליה נמי קמי
29 פלוגי'. אמר ליה, תנתן דעתך שהתנתחת את דעתי. אמר ליה, מאי ניהותא. דבא ואיתימא
30 רב ששת, שדא בה נגא. לאו, היינו הודאיה אחר הלוואה. אמר ליה, היינו דשמיע לי
31 עליוכ, דרמייתו דיקלי וקפיתו להו. נהרדעי אמרי, בין הודאיה אחר הודאיה, בין הודאיה אחר
32 הלוואה, בין הלוואה אחר הלוואה, בין הלוואה אחר הודאיה, מצטרפות. קמא, פרבי יהושע
33 בן קרחה. אמר רב יהודה, עדות הפכחשת זו את זו בבדיקות, פשרה בדיני קמונות. אמר
34 רבא, מסתברא מילתיה דרב יהודה, באחד אומר 'בארנקי שחורה' ואחד אומר 'בארנקי
35 לבנה'. אבל אחד אומר 'מנה שחור' ואחד אומר 'מנה לבן', אין מצטרפין. וארנקי שחורה,
36 בדיני נפשות, לא? והאמר רב חסדא, אחד אומר 'בסירף הרגו', ואחד אומר 'באררין
37 הרגו', אין זה נכון. אחד אומר 'פליו שחורים', ואחד אומר 'פליו לבנים', הרי זה נכון.

ידע. דאמנה דקא מסחדי איזו מסחדי איך אבל קמא לא ידע דאחד מנה קמסחדי הלכך לא קרינא ביה והוא עד דמשעו תרווייהו בחד: לאו היינו תודאיה אחר הלוואה.
בין ובעינן ידע סחדי בחבריה על כרחין הודאיה אחר הלוואה נמי הכי מוקמת לה: דאמר ליה לבתרא מנה דמודינא קמך. יזיפי קמי פלניא והדר אמר ליה לקמא
מנה דיזיפי קמך אודאי ליה קמי פלניא ותרתי למה לי לרב למימר: היינו דשמיע לי. על בני עירך: דרמייתו דיקלי וקפיתו ליה. שאתם משונים קרוצין דקלין וחרחין
ונוטעין אותן כלומר בונים וסותרים שפירשתם לי קשיא וחרתם וסותרתם: מצטרפין. ד"מ הן מעידין שחייב לו מנה: בבדיקות. שאינה משבע חקירות באיזו יום באיזו
שעה שהומה תלויה בהן אבל בכליו שחורין וכליו לבנים שאין דין הזמה תלויה בהן: מנה שחור. סלע ישנה: אין מצטרפין. הואיל ובעיקר גוף העדות מתכחשי: וארינקי
שחורה. דלאו בעיקר גוף העדות מתכחשי דכותיה בדיני נפשות לא בתמיה: באריין. יושרמא בלע"ז: אין זה נכון. אין עדות זו מכוונת ולישנא דקרא נקט והנה אמת
בנון דהרב (דברים יג) דמהאי קרא נפקא לן בדיקות לקמן מ:)

נברא

נברא

נברא

נברא

נברא

נברא

נברא

56 אָמַר לִיה אַפְי לְעוּלָא, מְלוֹנוּךְ שְׁאֵמַרְתָּ הַלְלָהּ כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
57 קָרְחָה בְּקִרְקֻעוֹת, מְכַלְלָהּ הַפְּלִיגִי – מְשַׁמְעָ שְׁנַחֲלוֹק חַכְמַיִם עָלָיו
58 בְּדִין זֶה. וְהָאֵמֶר – וְהָיִי אִמְרֵי רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַב הוֹנָא, אָמַר רַב,
59 מוֹדִיִּים חֲכָמַיִם לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה בְּעֵדוּת קָרְקָע, וְאֵין בּוֹה
60 מַחֲלוֹקַת כְּלָל, וְכֵן תַּנְי וְשִׁנְהָה רַב אִידִי בְּרַבִּי בְּגִזְיוֹן רַבִּי קְרָנָא
61 – בְּבְרִייתוֹת שֶׁל מִסְכַּת נִזְיָקִין שֶׁהָיוּ שׁוֹנִים תְּלַמִּידֵי בֵּית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל
62 חֲכַם שְׁמֻמוֹ קְרָנָא. מוֹדִין חֲכָמַיִם לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה בְּד' אֹפְנִים
63 שֶׁבָּהֶם מִצְטַרְפִּים שְׁנֵי עֵדִים הַמְעִידִים עַל שְׁנֵי מַעֲשִׂים שׁוֹנִים, וְהֵם,
64 בְּעֵדוּת בְּבוֹר – לְהַעֲיֵד עַל מוֹם שֶׁבְּכֹכּוֹר בַּהֲמָה טְהוֹרָה, שֶׁנֶּפֶל
65 מֵאֲלֹו וְלֹא נִעְשָׂה בִּידֵי אָדָם, וְאֵם עַד אַחַד מֵעֵד שְׁמוֹם זֶה נֶפֶל
66 מֵאֲלֹו, וְעַד אַחַר מֵעֵד עַל מוֹם אַחֵר שֶׁנֶּפֶל בְּכֹכּוֹר זֶה מֵאֲלֹו, הָרִי
67 עֵדִים אִלוּ מִצְטַרְפִּים לְהַתִּיר אֶת הַבְּכוֹר, וְבְעֵדוּת קָרְקָע, וְבְעֵדוּת
68 חֲזָקָה – שֶׁאֵחָד מֵעֵד אָדָם זֶה הַחֲזִיק בְּקִרְקָע זֶה שְׁלֹשׁ שָׁנִים
69 רְצוּפוֹת בְּתַחֲלִית מַחוּר הַשְּׁמִיטָה, וְהִשְׁנִי מֵעֵד הוּא הַחֲזִיק
70 בְּקִרְקָע שְׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת כְּסוּף מַחוּר הַשְּׁמִיטָה, מִצְטַרְפִּים,
71 וְנִאֲמַן הַמְּחִיזֵק לְטַעוֹן שֶׁקֵּנָה אֶת הַקִּרְקָע וְאִיבַד אֶת שְׁטַר הַמְּכִירָה,
72 וְכֵן בְּעֵדוֹת לְעֵנִין שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת שְׂבָבִין וְשַׁבְּתָה וְיִבּוּאָר לְהַלְקֵן,
73 וּבֹאֹפְנִים אִלוּ מוֹדִיִּים חַכְמַיִם לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה שֶׁמִּצְטַרְפִּים
74 אָף שְׁנֵי עֵדִים הַמְעִידִים עַל שְׁנֵי דְבָרִים שׁוֹנִים. וְאֵם כֵּן, מְבֹאֵר
75 מִדְּבַרֵי רַבִּי אַבָּא וְרַב אִידִי שֶׁלֹא נַחֲלוֹק חַכְמַיִם בְּעֵדוֹת קִרְקָע,
76 וְשֶׁלֹא כְּדַבְרֵי עוּלָא.
77 דוּחָה הַגְּמָרָא: גְּבָרָא אֲנָבְרָא קָא רְמִית – וְכִי אַתָּה מְקַשָּׁה קוּשִׁיא
78 מִדְּעוּתוֹ שֶׁל אַמְרָא אַחַד עַל דְּעוּתוֹ שֶׁל אַמְרָא אַחֵר, מִרְ קָבֵר פְּלִיגִי
79 – עוּלָא סוּבְר שֶׁחַכְמַיִם אֲכַן נַחֲלוֹקוּ עַל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה בְּעֵדוֹת
80 קִרְקָע, וְמִרְ קָבֵר לֹא פְּלִיגִי – וְרַבִּי אַבָּא וְרַב אִידִי סוּבְרִים שֶׁלֹא
81 נַחֲלוֹקוּ עָלָיו חַכְמַיִם בּוֹה.
82 הַגְּמָרָא חוֹרֵר לְפָרֵשׁ אֶת הַסִּיפָא שֶׁל הַבְּרִייתָא. שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא:
83 מָאִי – מַהִי כּוּוֹנַת הַבְּרִייתָא? וְכֵן שְׂבָבִין וְשַׁבְּתָה, כְּלוּמַר, מַהִי הַעֲדוֹת
84 שֶׁבָּבֵן וּבִבְתָּ שֶׁבָּה לֹא נַחֲלוֹקוּ חַכְמַיִם עַל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה.
85 אִילִּימָא – אֵם נִאֲמַר שְׁמוּדַבְר בְּאֹפֶן שְׁבֹאָו שְׁנֵי עֵדִים לְהַעֲיֵד שֶׁבֵּת
86 זֶה כָּבֵר גְּדוֹלָה הִיא, וְאֵם כֵּן הֵם צְרִיכִים לְהַעֲיֵד שֶׁהִיא הִבִּיאָה סִימְנֵי
87 גְּדוּלוֹת, שְׁהֵם שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת, וְעַד אָהָד אֹמְרֵי שְׂרָאָה שַׁעֲרָה אַחַת
88 בְּנִבְתָּה וּמְקוֹם הַעֲרֹוהוּ, וְעַד אָהָד אֹמְרֵי שְׂרָאָה אַחַת בְּכַרְיִסְתָּה וּמְקוֹם
89 אַחֵר בְּמְקוֹם הַעֲרֹוהוּ, וּבֹאֹפֶן זֶה מִצְטַרְפִּים הָעֵדִים. זֶה לֹא יִתְכַן,
90 שְׂכֵן חָאִי – אֹופֶן זֶה, חָצִי דְכָר וְחָצִי עֵדוּת הוּא – כֹּל עַד הוּא חָצִי
91 עֵדוּת, שְׁהָרִי עֵדוּת הִיא שְׁנֵי עֵדִים, וְכֵן כֹּל עַד מֵעֵד רַק עַל חָצִי
92 דְּבַר, שְׁהָרִי סִימְן גְּדוּלוֹת הוּא שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת, וְכֹל עַד שְׂרָאָה רַק
93 שַׁעֲרָה אַחַת הָרִי אֵינוֹ מֵעֵד שֶׁהִיא גְּדוֹלָה, וּבֹאֹפֶן זֶה פְּשׁוּט שְׂאֵין
94 זֶה עֵדוּת.
95 מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֵלָא מְדוּבַר שַׁעֲד אָהָד אֹמְרֵי שְׂרָאָה שְׁתֵּים – שְׁתֵּי
96 שַׁעֲרוֹת בְּנִבְתָּה, וְעַד אָהָד אֹמְרֵי שְׂרָאָה שְׁתֵּים בְּכַרְיִסְתָּה, שְׂכֹל עַד מֵעֵד
97 שֶׁהִיא גְּדוֹלָה, וּבֹאֹפֶן זֶה הֵם מִצְטַרְפִּים אָף לְדַעַת תְּנֵא קְמָא שְׂכֵן
98 שְׁנֵיהֶם מֵעִידִים עַל דְּבַר אַחַד, כְּלוּמַר עַל אוֹתָהּ הַבֵּת.
99 לְעֵיל תְּהַבְאָר שְׁלַדְעַת רַב הַלְכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה בֶּן
100 בְּקִרְקֻעוֹת וּבֶין בְּמִטְלָטְלִין, וְלַדְעַת עוּלָא הַלְכָה כְּמוּתוֹ רַק
101 בְּקִרְקֻעוֹת. הַגְּמָרָא מְבֹאֲרַת שִׁישׁ מַחֲלוֹקַת לִגְבֵי דַעוּת רַב וְעוּלָא:
102 אָמַר רַב יוֹסֵף, אַנְאִי אַמְיִנָא מְשַׁמְיָה דְּעוּלָא – אֲנִי אוֹמַר מְשַׁמוֹ שֶׁל
103 עוּלָא, שֶׁהִלְכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה בֶּין בְּקִרְקֻעוֹת בֶּין בְּמִטְלָטְלִין,
104 וְרַבִּנְן דְּאַתוֹ מְטַהוּזָא – וְחַכְמַיִם שְׁבֹאוּ מִהַעֲרִיר מַחוּזָא אֲמַרֵי, אָמַר רַבִּי
105 יוֹרְאָה מְשַׁמְיָה דְּרַב, בְּקִרְקֻעוֹת, אֵין – אֲכַן הַלְכָה כְּמוּתוֹ תְּמִיד, אֲבָל
106 לֹא בְּמִטְלָטְלִין, שֶׁבָּהֶם יֵשׁ אֹפְנִים שְׂאֵין הַלְכָה כְּמוּתוֹ, כְּמֹבֹאֵר
107 לְהַלְקֵן. וְטַעַם הַחֲזִילוֹק הוּא, שֶׁכְּשֶׁמְעִידִים הָעֵדִים עַל קִרְקָע, הָרִי
108 שְׁנֵיהֶם יוֹדְעִים שֶׁהֵם מֵעִידִים עַל אוֹתָהּ הַקִּרְקָע, וְלְכֵן זֶה עֵדוּת אַחַת.
109 אָךְ בְּעֵדוּת עַל חוּב, יֵשׁ
110 אֹפְנִים שֶׁהֵם אֵינֵם יוֹדְעִים שֶׁהֵם מֵעִידִים עַל אוֹתוֹ הַחוּב, כְּפִי

1 וְדְבוּלֵי עֲלָמָא – בֶּין תְּנֵא קְמָא וּבֶין רַבִּי נְתַן סוּבְרִים כְּרַבְּנֵן הַפְּלִיגִי
2 עָלָיה וְהַחֲלוּקִים עָלָיו? דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה בְּרִישָׁא שֶׁל הַבְּרִייתָא,
3 וְלוּמַדִּים מִהַפְּסוּק 'וְהוּא עַד' צְרִיכִים הָעֵדִים לְרֹאוֹת אֶת הַעֲדוֹת
4 כְּאַחַד, וְהָבֵא בְּאִשְׁוֵי הַגְּדָה לְרֹאֵיהּ קָא מִיפְּלִגִי – וְכַאֵן נַחֲלוֹקוּ תְּנֵא
5 קְמָא וְרַבִּי נְתַן הֵאֵם מְקִישִׁים אֶת דִּין הַגְּדָה הָעֵדִים לְרֵאִיתָּה הָעֵדִים.
6 מִר – תְּנֵא קְמָא סְפֵר, מְקַשְׁשִׁין תַּנְהָה לְרֹאֵיהּ, שְׂמַכְךָ שֶׁנִּמְכָּו 'וְהוּא
7 עַד' וְיֹאז רֹאֵה וְגו' אֵם לֹא יַגִּיד' בְּפְסוּק אַחַד, לוּמַד תְּנֵא קְמָא
8 שְׂכֵם שַׁעַל הָעֵדִים לְרֹאוֹת אֶת הַעֲדוֹת כְּאַחַד, כֵּן עָלִיהֶם לְהַגִּיד
9 אוֹתָהּ בְּבֵית דִּין כְּאַחַד, וְמִר – רַבִּי נְתַן סְפֵר, לֹא מְקַשְׁשִׁין הַגְּדָה
10 לְרֵאִייהּ, וְאָף שֶׁעָלִיהֶם לְרֹאוֹת כְּאַחַד, אֵינֵם צְרִיכִים לְהַעֲיֵד כְּאַחַד.
11 הַגְּמָרָא מְבֹרַרַת אֶת הַהֲלָכָה בְּמַחֲלוֹקַת תְּנֵא קְמָא וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
12 קָרְחָה: רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְקָיִם הוּוֹ מְשַׁתְּקִיר – מִצַּפָּה וּמַחֲזוֹר וְשׁוֹקֵד
13 עָלָיה דְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי הַנִּינְא לְמַסְמִכְיָה – לְטוּמְכוֹ, כְּלוּמַר שִׁיִּקְבַּל
14 רִבְי"ח סְמִיכָה, וְלֹא קָא מִסְתַּיִע מִלְּתָא – לֹא עָלָה בִּידוֹ. יוֹמָא הָד
15 הוּוֹ יִתִּיב קְמִיָּה דְּרַבִּי יוֹחָנָן – יוֹם אַחַד הִיָּה יוֹשֵׁב רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
16 אֶלְקָיִם לְפָנֵי רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לְהוֹ רַבִּי יוֹחָנָן לְתַלְמִידֵים, מִי אִיִּמָּא
17 הוֹדַע – הִישׁ כֵּאֵן מִי שִׁיּוּדַע הֵאֵם הַלְלָהּ כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹ
18 לֹא. אָמַר לִיה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְקָיִם לְרַבִּי יוֹחָנָן, דִּין – אָדָם זֶה,
19 כְּלוּמַר רִבְי"ח, וְעַד זֹאת. אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְקָיִם,
20 לִמָּא אִיוּז – שִׁיאֲמַר זֹאת, אִיפּוּא. אָמַר לִיה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְקָיִם
21 לְרַבִּי יוֹחָנָן, לִיִּסְמַכְיָה מִר בְּרִישָׁא – קוּדָם סְמוּךְ אוֹתוֹ, וְאִזִּי אֲמַר לֵךְ.
22 סְמִכְיָה – סְמוּךְ רַבִּי יוֹחָנָן אֶת רִבְי"ח, וְאִזִּי אָמַר לִיה, בְּנִי, אָמֹור לֵךְ.
23 כִּיצַד שְׁמַעְתָּ שֶׁל הַשְּׁמוּעָה שֶׁמִּנְהָ אַתָּה יוֹדַע הִיאֵךְ הַהֲלָכָה. אָמַר
24 לִיה רִבְי"ח, כִּדְ שְׁמַעְתָּ, שְׁמוּדָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה לְרַבִּי תַנְי שְׂאֵין
25 הָעֵדִים צְרִיכִים לְהַעֲיֵד יַחַד, שְׂכֵם שֶׁלְּדַעַת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה
26 אֵין הָעֵדִים צְרִיכִים לְרֹאוֹת אֶת הַמַּעֲשָׂה יַחַד, הוּא הַדִּין שְׂאֵין צוֹרֵךְ
27 שִׁיעִידוֹ כְּאַחַד. הָרִי שִׁשִּׁיתוֹ קְשׁוּרָה בְּשִׁיטַת רַבִּי נְתַן, וְאֵם כֵּן, כְּשֵׁם
28 שֶׁהֲלָכָה כְּרַבִּי נְתַן, כִּךְ הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
29 וְכִי לְדַבְרֵי זֶה וְכֵן הוֹצִירְתָּ, הָרִי וְדֵאִי שְׂרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה סוּבְר
30 כְּרַבִּי נְתַן, וְכֵן הַשְׁתָּא וְעַכְשָׁיו, וְמָה עֵינְךָ רֹאֵיהּ שֶׁל הָעֵדִים בְּהִדִּי
31 הַדְרִי וְיַחֲדוֹ? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה לֹא בְּעֵינֵן – שְׂאֵין צְרִיכִים,
32 כְּלוּמַר אֵין הָעֵדִים צְרִיכִים לְרֹאוֹת אֶת הַעֲדוֹת יַחַד, אֵם כֵּן תַּנְהָה
33 מִיַּבְּעֵיא – וְכִי נִצְרָךְ לוּמַר שֶׁלְּדַעַתוֹ אֵינֵם צְרִיכִים לְהַעֲיֵד יַחַד. וְלְכֵן
34 אָף שְׁמוּדָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה לְרַבִּי נְתַן, יִתְכַן שְׂרַבִּי נְתַן אֵינוֹ
35 מוּדָה לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, וְאֵם כֵּן מַכְךָ שֶׁהֲלָכָה כְּרַבִּי נְתַן אֵין
36 רֹאִיה שֶׁהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה.
37 אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן לְרִבְי"ח, אָף שֶׁלֹא נִצְרַחְתִּי לְשְׁמוּעַתְךָ, וְנִמְצָא
38 שֶׁסְּמַכְתִּיר בְּחִינֵם, מְכַל מְקוֹם הוֹאִיל וְעָלִיתָ לְסַמְכְיָה, לֹא תִרַד –
39 תְּשֹׂאֵר סְמוּךְ. אָמַר רַבִּי יוֹרְאָה, שְׁמַע מִינָה – יֵשׁ לְלַמּוֹד מִמַּעֲשָׂה זֶה,
40 גְּבָרָא רַבָּה בִּין (דְּסַמְכִיר) [דְּאִסְתְּמִיר] סְמִיר – שֶׁאֵדָם גְּדוּל, כִּיּוֹן
41 שְׁהוּא נְסַמְךְ, אָף אֵם נְסַמְךְ בְּטַעוֹת, הָרִי סְמִיכְתוֹ סְמִיכָה, שְׂכֵן וְדֵאִי
42 לֹא יִזְמְנוּ לוֹ מִהַשְּׁמַיִם לְהַסְמֵךְ אֵם אֵינוֹ הַגּוֹן לְכָךְ.
43 הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיכָה לְבַרֵר אֶת הַהֲלָכָה בְּמַחֲלוֹקַת תְּנֵא קְמָא וְרַבִּי
44 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: אָמַר רַב חִיָּיא בְּרַבִּי אֲבָין אָמַר רַב, הַלְלָהּ כְּרַבִּי
45 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, בֶּין בְּעֵדוֹת קְרָקֻעוֹת, שַׁעֲד אַחַד מֵעֵד 'בְּפָנֵי הוּדָה
46 הַנִּתְּבַע לְתוּבַע, שְׁקָרְעוּ זֶשׁ שְׁלו', וְהַעַד הַשְּׁנֵי מֵעֵד 'אָף בְּפָנֵי הוּדָה
47 הַנִּתְּבַע, בּוּזְמָן אַחֵר, שֶׁהַקִּרְקָע הִיא שֶׁל הַתּוּבַע, הָעֵדִים מִצְטַרְפִּים,
48 וּבֶין בְּעֵדוֹת מְטַלְטְלִין, שַׁעֲד אַחַד מֵעֵד 'בְּפָנֵי הוּוֹה הַתּוּבַע לְתַנְבַּע
49 מְנָה, וְהִשְׁנִי מֵעֵד 'אָף בְּפָנֵי הוּוֹה לֹו מְנָה, בּוּזְמָן אַחֵר, מִצְטַרְפִּים
50 הָעֵדִים לְחִיבֵיב אֶת הַתּוּבַע מְנָה שְׂכֵן שְׁנֵיהֶם מֵעִידִים שֶׁהוּא חִיבֵיב
51 לְתוּבַע מְנָה. עוּלָא אָמַר, הַלְלָהּ כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה שֶׁמִּצְטַרְפִּים
52 אֶת עֵדוּתוֹתֵיהֶם, רַק בְּקִרְקֻעוֹת, שְׁהָרִי שְׁנֵיהֶם מֵעִידִים עַל אוֹתָהּ
53 הַקִּרְקָע, וְיֵשׁ שְׁנֵי עֵדִים שְׂקָרְעוּ זֶשׁ עַל הַתּוּבַע, אֲבָל לֹא בְּמִטְלָטְלִין,
54 שְׂכֵן כֹּל אַחַד מֵעֵד עַל חוּב אַחֵר, וְאֵין אָף חוּב שִׁישׁ עָלָיו עֲדוֹת
55 שְׁלִימוֹה, וְלְכֵן אֵינֵם מִצְטַרְפִּים.

משנה

56 המשנה מלמדת האם אפשר להביא ראיות שלא הובאו מתחילה:
 57 מי שנתחייב בדין שכן לא היה בידו שטר זכותו, כל זמן שפניא
 58 ראיה זו, בית דין סותר את הדין ומחייב את בעל דינו. אבל אם אמר
 59 לו בית דין 'כל ראיות שיש לך, הבא מיכן - מעכשיו ועד שלשים
 60 יום', אם מצא את שטרו בתוך שלשים יום, סותר את הדין, אך לאחר
 61 שלשים יום אינו סותר. אמר רבן שמעון בן גמליאל, מה יעשה בעל
 62 דין זה, שלא מצא בתוך שלשים, ומצא לאחר שלשים. והוא סותר
 63 את הדין שכן אין זו אשמתו שלא מצא בתוך ל'.
 64 אמר לו בית דין 'הבא עדים לזכותך, ואמר בעל הדין אין לי עדים'.
 65 או שאמר 'הבא ראיה, ואמר אין לי ראיה'. ולאחר זמן הביא ראיה
 66 ומצא [או מצא] עדים, הרי זה אינו בלום, שכיון שהודה שאין לו
 67 יש לחשוש שזיזף ראיה ושכר עידי שקר. אמר רבן שמעון בן
 68 גמליאל, מה יעשה זה, שלא היה יודע שיש לו עדים, ומצא עדים,
 69 ולא היה יודע שיש לו ראיה, ומצא קרבו פלוני ופלוני ויעידוני, או
 70 ראיה שהוא מתחייב בדין, ואמר 'קרבו פלוני ופלוני ויעידוני, או
 71 שהוציא ראיה מפתח פונדקו - חגורתו, הרי זה אינו בלום אף לדעת
 72 רבן שמעון, כיון שהודה שאין לו עדים אף שיש לו, ודאי הם
 73 שקרנים.

גמרא

74 הגמרא מבארת את ההלכה במחלוקת הראשונה: אמר רבה בר רב
 75 הונא, הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ברישא, שמביא ראיה אף
 76 לאחר הזמן שכן לא הודה שאין לו. ואמר רבה בר רב הונא, אין
 77 הלכה כרבני חכמים ברישא. מקשה הגמרא: מימרא זו פשיטא,
 78 שכן בין דאמר רבה שהלכה כרבן שמעון בן גמליאל, ממילא ידענא
 79 - אנו יודעים דאין הלכה כחכמים. ומתרצת: אם היה אומר רק את
 80 הפסק הראשון, מהו דתימא הני מיילי - שמא תאמר שפסק זה
 81 אומר רק לכתחילה שיש לסתור את הדין, אבל דיעבד - אם פסקו
 82 הדיינים כחכמים ולא סתרו את הדין, שפיר דמי - טוב עשו, ושוב
 83 אין סותרים. קא משמע לן - משמיע לנו רבה בפסק השני דאף אי
 84 עבד - אם עשו כחכמים, מהדרין ליה - מחזירים וסותרים את
 85 הדין.
 86 שנינו במשנה: אמר לו, הבא עדים בו, אמר רבן שמעון בן גמליאל
 87 בו, אמר רבה בר רב הונא אמר רבי יוחנן, הלכה כרבני חכמים
 88 במחלוקת זו. ואמר רבה בר רב הונא אמר רבי יוחנן, אין הלכה כרבן
 89 שמעון בן גמליאל. מקשה הגמרא: פשיטא, כיון דאמר שהלכה
 90 כרבני חכמים, ממילא ידענא דאין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.
 91 ומתרצת: במימרא השניה קא משמע לן - הוא משמיע לנו דרק
 92 בתימא - במחלוקת זו אין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, הא
 93 בבחילה - בכל המשניות שבש"ס הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.
 94 ובזה בא לאפוקי מהא - להוציא מהשמועה דאמר רבה בר רב הנה
 95 אמר רבי יוחנן, כל מקום שישנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו -
 96 במשניות שבש"ס, הלכה כמותו, חוץ משלשה מקומות, והם ערב
 97 - שאסר רבן שמעון על המלוה להפרע מערב קבלן כשיש נכסים
 98 ללוה, והמעשה שאירע בצדק, שגירש בעל את אשתו על מנת
 99 שתתן לו את טליתו, ואבדה הטלית, ואמר רבן שמעון שתשלם לו
 100 את שוויה ותהיה מגורשת, וראיה אחוונה - המחלוקת השניה
 101 במשנתנו ושבעין ראיה. ולדעת רבה בר רב הונא, לדעת רבי
 102 יוחנן הלכה כרבן שמעון אף בערב וצידן.
 103 הגמרא מבארת אופן שחכמים מתירים להביא ראיה אף שהודה
 104 שאין לו. ההוא ינוקא - קטן יתום דבעלי חוב של אביו תבעוהו
 105 לדינא קמיה דרב נחמן, אמר רב נחמן, אית לך קהרי' - היש
 106 לך עדים שאבך פרע. אמר ליה היתום, לא. אמר לו, אית לך ראיה'

1 מתרצת הגמרא: נקרא אנקרא קא קמית - וכי אתה מקשה
 2 מאמורא אחד על אמורא אחר, רב יהודה פוסל עדות כזו ורב
 3 חסדא מכשיר.
 4 עוד דעה בענין הכחשה בבדיקות בדיני ממונות: נהרדעי - חכמי
 5 העיר נהרדעא אמרי, אפילו עד אהד אומר 'מנה שחוד הלוחו',
 6 ואהד אומר 'מנה לכו', שההכחשה בעיקר העדות, מצטרפים.
 7 הגמרא מבררת את הטעם: כמאן - כדעת מי סברו נהרדעי, האם
 8 כרבי יחושע בן קרחה המתיר לעיל (ל) לצרף עדים שראו שתי
 9 הלאות שונות, שכן שניהם מעידים שחייב מנה, וסוברים נהרדעי
 10 שגם ב'שחור' ולבן' מצטרפים שכן שניהם מעידים על חיוב מנה.
 11 דוחה הגמרא: אימר דשמעת ליה - אמור ששמעת לרבי יחושע בן
 12 קרחה שמתיר לצרף עדים היבא דלא מבקשו אהדי - כשאין
 13 הכחשה ביניהם, אך היבא דמבקשו אהדי, מי - האם אמר
 14 שאפשר לצרפם. מבארת הגמרא: אלא הוא - נהרדעי דאמר כי
 15 האי תנא. דתניא, אמר רבי שמעון בן אלעזר, לא נחלקו בית שמאי
 16 ובית הלל על שתי בתי וזכותו עדים, שאחת אומרת 'מאתים זה
 17 הלוחו, ואחת אומרת 'מנה ומאה וזה', שחייב הנתבע מנה משום
 18 שיש בכלל מאתים מנה - בדברי המעידים על מאתים בכלל
 19 שהלווהו מנה, ונמצא שכולם מעידים על מנה. אלא על מה
 20 נחלקו, על בת אחת, שעד אחד אומר 'מאתים זה' והשני 'מנה',
 21 שבית שמאי אומרים, עד אחד שקרן ולכן נחלקה עדותן ואין כאן
 22 שני עדים. ובית הלל אומרים, יש בכלל מאתים מנה, וחייב הנתבע
 23 מנה שכן עליו שניהם מעידים. וכך סוברים נהרדעי, שאף
 24 שהכחישו בגוף העדות ושחור או לבן העדות כשירה במה
 25 שהסכימו עליו ושלוח מנה.
 26 עוד אופני הכחשה: אהד אומר 'קמית של יין הלווהו, ואהד אומר
 27 'קמית של שמן', הנה עובדא זתי - מעשה כזה היה ובה לקמיה
 28 דרבי אמי. תיביה רבי אמי את הנתבע לשלומי ליה לתובע קמיתא
 29 דתקרא מינו קמיתא דמשקא - דמי חבית יין מתוך חבית שמן,
 30 כלומר כפחותה שבעדותו. מקשה הגמרא: כמאן סובר רבי אמי,
 31 האם כרבי שמעון בן אלעזר. אימר - אמור דאמר רבי שמעון [בן
 32 אלעזר] שאפשר לצרף עדויות היבא ו'במקום דיש בכלל מאתים
 33 מנה, ששניהם מעידים על מין אחד (מעות) ועל המנה הראשון אין
 34 הכחשה, אך כי האי נוקא - באופן כזה, שמעידים על שני מינים
 35 שונים, הרי הוכחשו לגמרי, שהאומר 'שמן' אומר שלא הלוהו יין,
 36 מי אמר - האם התיר רבי שמעון לצרפם. מתרצת הגמרא: לא
 37 צריכא - לא נצרך רבי אמי לומר כך, אלא לרמי - באופן שאחד
 38 העיד שהודה הנתבע בדמי חבית יין, והשני העיד שהודה בדמי
 39 חבית שמן, שחייב הנתבע דמי חבית יין. אך עדות על שני מינים
 40 אין מצטרפת.
 41 אהד אומר 'כדיימא העליונה הלווהו מנה, ואהד אומר 'כדיימא
 42 התחתונה'. אמר רבי תינא, מעשה כזה קא לפני רבי, וצירף עדותן
 43 שכן שניהם העידו על מנה. ואף שהוכחשו בבדיקות, רבי סובר
 44 כרב יהודה (ל) שעדות מוכחשת בבדיקות כשירה בדיני ממונות.
 45 שנינו במשנה: ומניין לכשיצא בו' לא יאמר אני מוכה וכו'. הגמרא
 46 מבארת מקור דין זה: תנו רבנן, מניין לכשיצא הדיין, לא יאמר
 47 'הריני מוכה ותיבדי מחייבין, אבל מה אעשה שתיבדי רבו עלי',
 48 תלמוד לומר (ויקרא יט טו) 'לא תלך רכיל בעמך', ואמירה הגורמת
 49 שבעל הדין ישנא את הדיינים היא רכילות. וכן פסק אהד אומר
 50 (משלי יא ג) 'חולק רכיל מגלה סוד', שגילוי סוד הוא רכילות.
 51 הגמרא מלמדת עד כמה יש לזהר בסוד: ההוא תלמיא דנפיק
 52 עליה קלא - תלמיד שיצא עליו קול הגלי מילתא דאימרה כי
 53 מדרשא בתי עשרין ותרתינן שנין - שגולה דבר לשון הרע כ"ב שנה
 54 אחר שנאמר בבית המדרש של רב אמי, אפקיה - הוציאו רב אמי
 55 מבי מדרשא, ואמר, 'דין גלי רינא' - אדם זה הוא מגלה סוד.

הוא דאמר כי האי תנא. משמע הכא דרב יהודה דאמר במנה שחור ובמנה לבן און מצטרפין לית ליה דרשב"א ותימא דבחוקת הבתים (ב"ב דף מא. ושם) גבי עובדא דרב כהנא שקל בידקא בארעיה משמע בהדיא דרב יהודה אית ליה דרשב"א ואין לומר דרב יהודה בכל ענין קאמר ואפילו במנה שחור ובמנה לבן הואי דקאמר רבא מסתברא מילתיה דרב יהודה באחד אמר בו רבא טעמא דנפשיה קאמר דא"כ הליל והלחים אמר רב יהודה אפילו במנה שחור ובמנה לבן כדאשכחן בפ"ק דגיטין (דף יג. ושם) מסתברא מילתיה דרב בפוקין בו דיש לומר דודאי אית ליה דרשב"א אלא שמחלק בין מנה למאתים למנה שחור ומנה לבן. **שבת** שמאי אומרין נחלקה ערות. ואם תאמר כיון דבבב אחת בית שבאי אומרין נחלקה ערותן אם כן בשתי כיתי עדים ה"ל נמצא אחד מהן קרוב או פסול ויש לומר דהיינו דוקא כשהפסול יודע אי נמי כמ"ד תתקיים העדות בשאר אי נמי לא אמרין נמצא אחד מהם קרוב או פסול אלא בבאו בבת אחת תוך כדי דיבור דאו חשבי עדות אחת והבא שבאו שני כיתי עדים זו אחו זו ועיל דכי אמר נמצא אחד מהם קרוב או פסול ה"מ כי מסייעי אהרדי אבל הבא דמבכשי אהרדי לא: **חז"ב** לית ליה לרב נתנון הא דאמרין ואן נוקקין יתומים אמ"ב בית יריבת אוכלת בהן דאמר רב נתנון בפרק שום היתומים (ערכין דף כב.) מריש לא הוה מוקקין לנכסי יתומים כיון דשמענא להא דאמר רב דינמי דאכלי דלאו זידהו לזילו בתר שביקיהו מוקקין ומהאי טעמא נמי א"ג דבעלמא און מקבלים עדים אלא בפני בעל דין גבי קטן מקבלין א"ג לא קאמר נוקקין אלא כביש שטר דמקיימין את השטר שלא בפני בעל דין וכאן היה שטר:

וכיון מילתא דאיתמר בי מדרשא, **משנה** כל זמן שמביאי ראיה, סותר את הדין. אמר לו 'כל ראיות שיש לך, הבא מיכן עד שלשים יום'. מצא בתוך שלשים יום, סותר. לאחר שלשים יום, אינו סותר. אמר רבן שמעון בן גמליאל, מה יעשה זה, שלא מצא בתוך שלשים, ומצא לאחר שלשים. אמר לו 'הבא עדים, ואמר אין לי עדים'. אמר 'הבא ראיה, ואמר אין לי ראיה'. ולאחר זמן, הביא ראיה ומצא עדים, הרי זה אינו פלום. אמר רבן שמעון בן גמליאל, מה יעשה זה, שלא היה יודע שיש לו עדים, ומצא עדים. לא היה יודע שיש לו ראיה, ומצא ראיה. ראש שמתחייב בדיו, ואמר 'קרבו פלוני ופלוני ועידוני', או שהוציא ראיה מתחת פוגדתו, הרי זה אינו פלום: **גמרא** אמר רבה בר רב הונא, הלכה פרבן שמעון בן גמליאל. ואמר רבה בר רב הונא, אין הלכה פרברי חכמים. פשימא, פיון דאמר הלכה פרבן שמעון בן גמליאל, מפיילא דענא דאין הלכה פרבכמים. מהו דתימא, הני מיילי, לפתחיה. אבל דיעבר, שפיר דמי. קא משמע לן, דאי עביר, מהדרין ליה: אמר לו, הבא עדים כו', אמר רבן שמעון בן גמליאל כו': אמר רבה בר רב הונא אמר רבי יוחנן, הלכה פרברי חכמים. ואמר רבה בר רב הונא אמר רבי יוחנן, אין הלכה פרבן שמעון בן גמליאל. פשימא? פיון דאמר הלכה פרברי חכמים, מפיילא דענא דאין הלכה פרבן שמעון בן גמליאל. הא קא משמע לן, דבבהיא, אין הלכה פרבן שמעון בן גמליאל. הא בכלהו, הלכה פרבן שמעון בן גמליאל. לאפוקי מהא דאמר רבה בר רב הונא אמר רבי יוחנן, כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו, הלכה פמותרו, חוץ מערב וצידן, וראיה אחרונה. והוא ינוקא, דתבעוהו דלינא קמיה דרב נתנון. אמר ליה, 'אית לך סהרי'? אמר ליה, לא. 'אית לך ראיה'? אמר ליה, לא. תיביה רב נתנון. הוה קא פכי ואויל, שמעוהו הך אינשי. אמרו ליה, אגן דיענין במיילי דאבוק. אמר רב נתנון, בהא, אפילו רבנו מודו. דינוקא, במיילי דאבוקה לא ידע. והיא איתתא, דנפק שטרך מתותי ודה. אמרה ליה, דענא בהאי שטרך, דפריע הוה. הימנה רב נתנון. אמר ליה רבא לרב נתנון, במאן פרבי, דאמר, אותיות נקנות במסירה. אמר ליה, שאני הבא, דאי בעיא קלתיה. איפא דאמרי, לא הימנה רב נתנון. אמר ליה רבא לרב נתנון, והא אי בעיא קנתא והוי כידיה ונאמנת לומר פרוע: קלתיה

נברא אנברא. דרב חסדא אדרב יהודה: כר' יהושע בן קרחה. דמכל מקום שניהם מעידים שחייב לו מנה: **היבא דלא מכחשו אהרדי**. כגון זה מעיד על מנה שביים שני וזה מעיד על מנה שביים ראשון ושניון מודין שזה לא ראה בשל זה אבל דהבא שניהם מעידים על מנה אחד ומכחשין זה את זה מי אמר: הוא דאמר כי

האי תנא. נהרדעי אמרו כי האי תנא דאמר זה אמר מנה זה אמר מאתים דמכחשין זה את זה מצטרפין למנה שיש בכלל מאתים מנה ולא אמרין שתיקן שקרו אלא הלך אחר הפחות שבהם: נחלקה עדותן, שכיון שהאחד שקרן שוב אין כאן עדות: יש בכלל מאתים מנה. שניהם מעידין על מנה ובא כל מנה אין מכחשין זה את זה: כי האי נוטא. דתרי מיני נינהו וכולי האי מיכחשי הדדי מי אמר: לדמי. זה אמר בפני הודה לו דמי הבית של יין וזה אמר בפני הודה דמי הבית של שמן דתרווייהו מסהדי אדמי הבית יין: בריוטא עליונה. להוהו מנה: דיופנה עליה הכולטת לרשות הרבים על פני רוחב הבית ובני רשות הרבים עוברים תחתיה: וצירוף עדותן. כר' יהושע בן קרחה דתרווייהו מנה מחייבי וא"ע דמתכחשי בבדיקות כדרב יהודה: בתר עשרין ותרתינו שני. דאיתמר בי מורשא אפיקה הווא תלמידא דרב לישן הרע היה: מתני' כל זמן שמביאי ראיה, הבא לבית דין ולא היה שטר זכותו בידו ויצא מבית דין חייב ולאחר זמן מצא שטר זכותו והביאה סותר את הדין. בית דינו סותרין לו דינו שפסקו ומחייבין את שכנגדו: הבא ראיה. שטר וכו': הרי זה אין פלום. שהרי אמר אין לי והיישנין שמא זיף או שבר עדים: קרבו פלוני ופלוני כו'. אפילו רבן שמעון בן גמליאל מודה שכיון שהיה יודע בהן ואמר אין לי וראי שקרנים הן: פוגדתו. חרובה נמי הלכה כרבן שמעון: אמרין קאי כיון דלא אמר אין לי א"ג דלא מצא בתוך שלשים יום: דאי עבר. כרבנן מהדר עובדא: מפיילא דיענין אין הלכה כרבן שמעון. והבא לבכא למימר כדלעיל מיניה דאי עבר כו' רבשלמא התם אי לאו דהדר ואמר אין הלכה כחכמים הוה אמרין אי עבדי לא מהדרין דאליס כח דברי המרוכין אבל הבא כיון דאמר הלכה כחכמים פשיטא דאי עבדי כיווד מהדרין לה: הא קא משמע לן דבהא. לחודא הוא דאין הלכה כרבן שמעון אלא בכל מקום הלכה כמותו אפילו בערב וצידן: עריב. בגט פשוט (ב"ב ד' קעג): צידן. במסכת גיטין בני שאחו קורדיקוס (ד' עז.). ראה אחרונה. הך בתרייתא דמתני' דאילו בקמייתא הילכתא כותיה: דנפק שטרך מתותי ידה. שהאמינה הלוה והמלוה לשומרו: אותיות נינקות במסירה. המוכר שט"ח לחבירו קנה החוב במסירת אותיות ומילתיה דרבי בהמוכר את הספניה (ב"ב ד' עז.) והבא נמי קנתא והוי כידיה ונאמנת לומר פרוע: קלתיה

1 **וביון** דאיתחוק בני דינא פי' הקונטרס שכתוב בו הנפק וקשה דמכל מקום ניהמנה
2 במיגו דאי בעי קלתי' וי"ל דאיתחוק בני דינא שראוהו בידה כי הוא דשילחי
3 מי שמת (כ"ב דף קנ"ט) שזוחוק כתב ידו בבית דין **סמפון** שיש עליו עדים. פי' שובר
4 ויוצא מתחת ידי לזה כמשפטו ור"ת פירש דביד הלזה קרוי שובר וכשהוא יוצא מתחת
5 ידי המלוה קרוי סמפון ויתקיים בחותמו היינו
6 דשילחינא לטהרי אי פריע אי לא פריע כדאיתא
7 שילחי פ"ק דב"מ (דף)
8 **אין** עליו עדים ויוצא. השטר הסמפנות
9 מתחת ידי שליש כשר משמע ליה
10 אפילו איתחוק דומיא דיוצא אחר חיתום
11 שטרות. אינ' יש לפרש לאו דאין עליו עדים כלל
12 אלא יש עליו עדים ולא ידע אי פריע אי לא
13 פריע ויוצא הסמפנות מתחת ידי שליש:
14 (**ויוציא** מנה על מנה. מכאן למתחייב בדין
15 דלא משלם לאיך יציאותיו אע"פ שמזיקו
16 לילך לו לדון בעיר אחרת):
17 **ואם** אמר כתבו ותנו לי מאיזה טעם בו. ודקא
18 חיבא דנתעצמו לדון בו וכפו אותו לדון
19 כאן אבל בעלמא לא וכן משמע באיזה נשך
20 (ב"מ דף סט. ושם) גבי תרי כותאי דעבדו עיסקא
21 דא"ל חזינא דכל בתר דידי קאזיל מר וקאמר כי
22 האי ודאי צריך לאודועי מיהא יש לדחות דהכי
23 קאמר כי האי ודאי צריך לאודועי אע"פ שאין
24 שואל מאיזה טעם נחתיב צריך לאודועי אבל
25 בעלמא אי שאל אין אי לא לא:
26 **אי** ציית ציית. אין לפרש אי לא ציית שלא
27 תוכלו לכופו דכ"ש שלא יוכל נשיא לכופו
28 דהבא שבת והתם מחוקק ומר עוקבא ריש גולה
29 הוה אלא מפר"ת אי לא ציית כגון דאמר לב"ד
30 הגדול קאזילנא:

הדרן עלך זה בורר

1 קלתי'ה. שרפתו הלכך מה לה לשקר: דאיתחוק בני דינא. שכתוב בו הנפק לא
2 אלימא איהי לאפקועי מעשה ב"ד: **סימפון**. שובר ויוצא מתחת יד לזה כמשפטו:
3 ויתקיים. השטר בחותמו יעידו עדים על חתימות ידיון וכשר: **אין** עליו עדים. והרי
4 הוא יוצא מתחת יד שליש ולא מתחת יד הלזה הואיל ונשיגם מודים שזה מיגוהו
5 להיות שליש ביניהם כשר: **או שיצא אחר**
6 חיתום שטרות. בתוך שטר המלוה נכתב
7 השובר תחת העדים כשר שהרי המלוה
8 עצמו מחוק בשטרו ואי לאו דפרעיה לא
9 הוה שביק למיכתב תברא בגויה: **עד**
10 **שיסתם מענותיו**. משמע שחוק בבית דין
11 אין לי לא עדים ולא ראיא חזר ואמר קרבו
12 פלוני ופלוני שהיו מוומנין שם ומתחילה
13 סותר טענותיו לומר אין לי: **הא גופא קשיא**.
14 יסתם טענותיו משמע מכיון שיסתמו שוב
15 אין מבאי ראיא ואפילו מצאם לאחר זמן
16 כרבנן והדר קתני קרבו דמשמע דהאי הוא
17 דלא מייתי דאפי' רשב"ג מודה בו אבל
18 מצאם לאחר זמן מייתי כרבנן שמעון: **ואמר**
19 **אין לי עדים**. ואפילו מצאם לאחר זמן אינו
20 סותר כרבנן: דקייא. שק של עור שהיו
21 שטרותיו של אביו מונחין בה. היתוקף את
22 חבירו ברין. בעל דין קשה ומטריח את
23 חבירו ואין רוצה חבירו לדון כאן אלא
24 למקום וועד תלמידי חכמים הרבה שיהא זה
25 בוש מהם: נתעצמו. שנעשו קשין זה לזה:
26 **אפילו מטכריא לציפורי**. אע"פ שישבת
27 טבריא גדולה משל ציפורי הלך אחריו
28 לציפורי: והאמר רבי אלעזר. והא חזינן
29 דפליג עלה ר' אלעזר לעיל ויהיב טעמא
30 למילתי'ה דמסתבר טעמא: **חיבא דקאמר**
31 לזה. נלך למקום הוועד כופין אותו וידון כאן
32 ולא יוציא זה מנה על מנה: **מר עוקבא**. אב
33 ב"ד הוה במסכת שבת בבבא בהמה ויוצאה
34 (דף נה). לדיו ליה כבר בתיה. כמשה
35 שהוא בו בתיה למי שמקרין עור פניו כמשה
36 רבינו שגידלתו בתיה בת פרעה לשון אחר
37 כבר ביתיה כמשה שהוא בן בית דכתיב
38 (במדבר יב) בכל ביתי נאמן הוא לדיו ליה
39 על שם שהיה חכם וכתוב (קהלת ח) חכמת
40 אדם תאיר פניו ומצאתי בספר הגדה שהיה
41 מר עוקבא בעל תשובה שנתן עינו באשה
42 אחת והעלה לבו סינא ונפל בחולי ואשת
43 איש היתה לימים נצרכה ללות ממנו ומתוך
44 דחוקה נתרצית לו וכבש יצרו ופטרה
45 לשלום ונתראה וכשהיה יוצא לשוק היה נר
46 דולק בראשו מן השמים ועל שם כך קרי ליה
47 ר' נתן צוציאת במסכת שבת (דף נו) הבא
48 נמי להכי כתבו ליה הכי על שם האור שהיה
49 זורח עליו: עוקבן חבלי קבל קדמנא. צעק
50 לפניו ואמר ירמיה אחי העביר עלי את
51 הדרך איבד ממני דרך בני אדם שסירטו כך
52 שמעתי וי"א העביר עלי את הדרך לא נהג
53 עמי כשורה ועל עסקי ממון היה צעק: **אמר**
54 לו. לירמיה להתייפס עמו: השיאוהו ויראה פניו כמכריא. הכריחוהו והוקיחוהו לבוא כאן לדון עמו: דיני קנסות. אלהים כתיב בןן (שמות כב) ובעינן סמוכין ובבבל אין
55 סמיכה כדאמרין בפרק קמא (דף יד):

הדרן עלך זה בורר

הדרן עלך זה בורר

1 אֶלְמָא בּוֹפִין אוֹתוּ וְאֵת הַלּוּחַ וְדִן כְּעִירוֹ.
 2 אִיתְמַר נְמֵי - נאמרה שמועה זו גם מפי חכם אחר, אֶמַר רַב סְפָרָא
 3 (אֶמַר רַבִּי יוֹחָנָן), שָׁנִים שָׁנְתַעְצָמוּ - שנעשו קשים זה לזה בְּדִין, אֶחָד
 4 אוֹמֵר 'נִדּוֹן כָּאֵין' וְאֶחָד אוֹמֵר 'נִלְחָד לְמִקּוּם הַתּוֹעֵד', בּוֹפִין אוֹתוּ וְאֵת
 5 הַשְּׁנַי וְדִן כְּעִירוֹ. וְאֵף אִם הוֹצֵרֵךְ בֵּית דִּין דְּךָ לְשֹׂאֵל מִבֵּית דִּין
 6 הגדול כדי לרדן דין זה, אין בעל הדין יכול לומר 'אם כן נעלה אנו
 7 לשם גודלן, אלא בית דין בּוֹתְרִין וְשׁוֹלְחִין לְבֵית דִּין הגדול, ודנים
 8 כאן על פי תשובתם. וְאִם אֶמַר בעל הדין לְבֵית דִּין, 'תּבְּתוּ וְתֵנוּ לִי
 9 שטר המבאר מְאִיָּה מַעֲסָה דְּתוֹבְנָי וְחַיִּיבְתוֹנֵי, בּוֹתְרִין וְנוֹתְנִין לֹא כִּדִּי
 10 שיוכל לילך למקום הוועד להראות להם, ואם יראו שטעה בית
 11 דין, ישלחו להם ויחזרו בהם. וְהִיבְתָּה הוֹלְכֵת אַחַר הִיבָּם לְבֵית דִּין
 12 שבעירו כדי לְהַתִּירָה - שיחלוץ לה, אם אינו רוצה לבוא למקומה.
 13 שואלת הגמרא: עַד כַּמָּה מִזְקִיקִים אֵת הַיִּבְמָה לְלַבֵּת אַחֲרָיו.
 14 וּמֵיבִיבָה: אֶמַר רַבִּי אַמֵּי, אֲפִילוּ כְּמִבְרֵיא לְצַפּוֹרִי, אֵף שִׁישִׁיבַת טְבַרְיָא
 15 גְדוּלָּה יוֹתֵר. הַגְּמָרָא מְבָאֵר מִקּוּר הַדִּין: אֶמַר רַב כַּהֲנָנִי, מֵאֵי קָרָא
 16 - מֵאִיזַה פְּסוּק לַמִּדְנָה שֶׁהִיבְמָה הוֹלְכַת אַחַר הַיִּבָּם, 'וְקָרָא לוֹ וְקָנָה
 17 עִיר' (דברים כה ט), וְלֹא נֵאמַר 'וְקָנָה עִירָהּ, וּמִשְׁמַע שֶׁהִיא הוֹלְכַת
 18 לְבֵית דִּין שְׁבַעִירוֹ.
 19 הַגְּמָרָא מְבָאֵר הֵיאֵךְ הַהֲלָכָה, כְּשֶׁבַע דִּין אֶחָד רוֹצֵה לְדוֹן בַּמִּקּוּם
 20 הוֹעֵד: אֶמַר אַמֵּימַר, הִילְכָתָא, בּוֹפִין אוֹתוּ - אֵת זֶה שְׂרוּצָה לְדוֹן
 21 בעירו, וְלִלְחָד לְמִקּוּם הַתּוֹעֵד. אֶמַר לֵית רַב אֲשֵׁי לְאֶמֵּימַר, וְהָא אֶמַר רַבִּי
 22 אֶלְעָזָר שְׁבוֹפִין אוֹתוּ וְדִן כְּעִירוֹ. מֵתֵרַצַת הַגְּמָרָא: הֲנֵי מִי לִי - דְּבַר זֶה,
 23 שְׁכּוֹפִים אוֹתוּ לְדוֹן בעירו, זֶהוּ הִיבָּא דְּקֶאָמֵר לֵיהּ - בְּאוּפִין שְׁאוּמֵר
 24 לוֹ לִזְה לְמַלְחָה נִלְחָד לְמִקּוּם הוֹעֵד, וְבוּזָה אִמַר רַבִּי אֶלְעָזָר שְׁדִנִּים
 25 בעירו, שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ הַמְּלוּחָה לְהוֹצִיא הוֹצֵאוֹת עַל הַדְּרָךְ, אֶכְּלַל
 26 הַמְּלוּחָה שְׂרוּצָה לְלַבֵּת לְמִקּוּם הוֹעֵד, כּוֹפִים אֵת הַלּוּחַ לִילְחָד,
 27 שְׁנֵאמַר (משלי כב ז) 'עֶבֶד לֵזֶה לְאִישׁ מְלוּחָה', שֶׁהַלּוּחַ מְשׁוּעָבֵד לְמַלּוּחַ,
 28 וּבְאוּפִין זֶה דִּיבַר אֵמֵימַר. וְאֵף רַבִּי אֶלְעָזָר מוּדָה לֹזֶה.
 29 אַגַּב שְׁנוֹכְרָה לְעֵיל טְבַרְיָא, מְבִיאָה הַגְּמָרָא מַעֲשֵׂה מִמֶּנּוּ מוֹכַח
 30 שְׁטַבְרַיָא הֵיחֵד מִקּוּם הוֹעֵד: שְׁלַחוּ לֵיהּ בֵּית הַדִּין שְׁטַבְרַיָא לְמַר
 31 עוֹקְבָא, שֶׁהִיא אַב בֵּית דִּין בְּבַבְלָא לְדִין לֵיהּ כְּבַר בְּתֵיחַ - לְמִי שׁוֹי
 32 פְּנֵיו דּוּמָה לִזְיוּ פְּנֵי מִשָּׁה רַבִּינָא, שְׁלָם - שְׁלום. עוֹקְבִין תְּבַבְלִי קָבַל
 33 דְּקֶאָמֵר - צַעַק בְּפִנְיָו, 'דְּרַמְיָה אֲחֵי הָעִבְרִי עָלַי אֵת הַדְּרָךְ' - לֹא נִהַג
 34 עִמִּי כְּשׁוֹרֵה בְּעַסְקֵי מַמּוֹן, וְאִם כֵּן אֶמְרוּ לוֹ לִירְמִיָּה שֶׁבְּבַבְלָא שִׁיתְפִּיֵס
 35 עִם עוֹקְבֵי, הַשִּׂיאָהוּ - הַכְרִיחוּהוּ לְבוֹא לִכְאן, וְיִרְאָה פְּנֵינוּ בְּמִבְרֵיא
 36 וְנִדְּוֹנוּ.
 37 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: הָא נִפְסָא קִשְׁיָא - נוֹסַח זֶה קִשָּׁה תַּחֲלִיתוֹ לְסוּפֹה,
 38 שְׁבַתְחִילתוֹ אֶמַרְתָּ 'אֶמְרוּ לוֹ, אֶלְמָא - מִשְׁמַע שְׂדִינֵי טְבַרְיָא
 39 אוֹמְרִים לְמַר עוֹקְבָא דִּינְגוּחַ אֲתוּן - דּוֹנוּ אוֹתוֹ אַתֶּם, בְּבַבְלָא. וּבִסּוּף
 40 כְּתָבוּ לוֹ 'הַשִּׂיאָהוּ וְיִרְאָה פְּנֵינוּ בְּמִבְרֵיא, אֶלְמָא שְׁאוּמְרִים הֵם
 41 שְׂדִיָּהוּ הַכָּא - שְׁלַחוּהוּ לְכָאן.
 42 מֵתֵרַצַת הַגְּמָרָא: אֶלְמָא הֵכִי קֶאָמֵר - כִּךְ כּוֹוֹנְתָם, 'אֶמְרוּ לֵיהּ'
 43 לִירְמִיָּה שִׁיתְפִּיֵס עִם עוֹקְבֵי, כְּלוּמַר דִּינְגוּ אֲתוּן, אֵי צִיַּת - אִם
 44 הוּא צִיַּת לְדוֹן בְּפִנְיָם, צִיַּת, דּוֹנוּ אוֹתוֹ, וְאֵי לֹא מְקַבֵּל עֲלֵיו
 45 לְדוֹן בְּפִנְיָם, אֵלְא רוֹצֵה לְדוֹן בְּבֵית דִּין הגדול שְׁטַבְרַיָא,
 46 הַשִּׂיאָהוּ וְיִרְאָה פְּנֵינוּ בְּמִבְרֵיא. תִּירוּץ נוֹסַף: רַב אֲשֵׁי אֶמַר, דִּינֵי
 47 קְנָסוֹת הֵנּוּ דִּין זֶה, וְלֹא דִינֵי מִמוֹנוֹת, וּבְכָל לֹא דִינֵי דִינֵי קְנָסוֹת,
 48 שְׁהֵי רַק דִּינֵים סְמוּכִים יְכוּלִים לְדוֹן דִּינֵי קְנָסוֹת, וּבְכָל אֵין
 49 סְמִיכָה, וְלִכֵּן בְּקִשׁוֹ דִּינֵי טְבַרְיָא שִׁיכְרִיחוּהוּ לְבוֹא אֵלֵיהֶם. וְהָא
 50 דְּשְׁלַחוּ לֵיהּ הֵכִי בְּנוֹסַח 'אֶמְרוּ לֵיהּ, שִׁמְשַׁמְעַת שִׁדְוֵנוּהוּ בְּבַבְלָא, זֶהוּ
 51 רַק כְּדִי לְחַלּוֹק כְּבֹד לְמַר עוֹקְבָא.

1 קְלָתִיָּה. תִּירוּץ רַב נַחְמֵן לְרַבָּא, בִּינּוּ דְּאִיתְתַּחַב כְּבִי דִּינָא, אִתְּעִיָּא
 2 קְלָתִיָּה לֹא אֶמְרֵנּוּ - אַחַר שֶׁהַתְּקִיִּים הִשְׁטַר בְּבֵית דִּין, אֵין לְהֵאֱמִין
 3 לַה בְּמִיגוּ, שְׁאֵין כַּח בְּמִיגוּ לְבַטֵּל מַעֲשֵׂה בֵּית דִּין. מַקְשָׁה רַבָּא:
 4 אִתְּיָבִיבָה רַבָּא לְרַב נַחְמֵן, שִׁנְיֵנו בְּבִרְיַיְתָא. סִיפּוֹן - שְׁטַר שְׁבִיד
 5 הַלּוּחַ, שְׁכַתוּב בּוֹ שֶׁנִּפְרַע הַחֹב, שְׁיַשׁ עָלָיו עֵדִים, וְתִקְנִים כְּחֻזְמִיתוֹ
 6 - יַעֲרִידוּ עֵדִים שֶׁהַחֲתִימוֹת אֵינָן מְזוּיפּוֹת, וְכִשְׁר הַסִּימְפוֹן. וְאִם אֵין
 7 עָלָיו עֵדִים, וְלֹא הִיָּה בִיד הַלּוּחַ אֵלְא יִצָּא מִתַּחַת יָדִי שְׁלִישׁ, וְהַמְּלוּחָה
 8 וְהַלּוּחַ מִדִּים שֶׁהַמְּלוּחָה מִיגוּהָ לְהִיטֵעַ שְׁלִישׁ וְהַפְקִיד בִּידוֹ אֵת
 9 הַסִּימְפוֹן, אוֹ שְׁיַצָּא אַחַר הֵיטוּם שְׁמֵרוֹת - שְׁכַתוּב הַסִּימְפוֹן בְּשְׁטַר
 10 הַהַלּוּחָה עֲצָמוּ (שְׁבִיד הַמְּלוּחָה) תַּחַת חֲתִימוֹת הָעֵדִים, כְּשֶׁר, שְׁאֵין
 11 לְחַשׁוֹשׁ לְזִיוּף. אֶלְמָא שְׁלִישׁ מְהֵינּוּ - מוֹכַח מֵהַבְּרִייתָא שֶׁשְׁלִישׁ
 12 נַאֲמַר (מֵאֲחַר שֶׁהֵאֱמִינוּ הַמְּלוּחָה) לְמוֹר שֶׁהַחֹב הַמוֹשַׁלֵּשׁ בִּידוֹ פְּרוּעַ,
 13 אֵף בְּלֹא מִיגוּ וְאֵף אִם הִשְׁטַר הוֹחֹק בְּבֵית דִּין. אוֹמַרְתָּ הַגְּמָרָא:
 14 הִיבְתָּתָא דְרַב נַחְמֵן - לְכֹאֲרָה זֶה פִּירְכָּה עַל רַב נַחְמֵן הַסּוֹבֵר שְׁאֵין
 15 שְׁלִישׁ נַאֲמֵן לְמוֹר שֶׁשְׁטַר מְקִיִּים פְּרוּעַ (מַסִּיקָה הַגְּמָרָא: תִּיבְתָּתָא -
 16 אֵכֵן זֶה פִּירְכָּא, וְאֵין הַלְכָה כְּרַב נַחְמֵן).
 17 הַגְּמָרָא מְבַרַרַת עוֹד אֵת דַּעַת רַבִּי יוֹחָנָן, לְגַבִּי הַהֲלָכָה בְּמַחְלוֹקַת
 18 הַשְּׁנִיָּה בְּמִשְׁנָה: כִּי אֲתָא - כְּשָׁבַע רַב דִּימֵי מֵאֲרָץ יִשְׂרָאֵל לְבַבְלָא,
 19 אֶמַר בִּשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן, לְעוֹלָם מְבִיאָה בַּעַל הַדִּין רְאֵיהּ, וְסוֹתֵר אֵת הַדִּין,
 20 עַד שִׁיפְתָּתָם מְעוֹתָיו - שִׁיאֵמַר 'אֵין לִי עֵדִים וְרֵאִיָּה, וְאַחַר כֵּךְ
 21 כְּשִׁרְאוּהָ שְׁמַתְחִיב בְּדִין יִאֵמַר 'קָרְבוּ פְּלוֹנֵי וּפְלוֹנֵי וְהָעִירוּנִי, וְכִי
 22 שְׁבַאפוֹן זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר.
 23 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: הָא נִפְסָא - מִימְרָא זֶה עֲצָמָה קִשְׁיָא תַּחֲלִיתָה לְסוּפָה,
 24 שְׁמַתְחִילָה אֶמַרְתָּ שְׁמִבִּיא רֵאִיָּה עַד שִׁיפְתָּתָם מְעוֹתָיו, וּמִשְׁמַע
 25 שֶׁאִם נִסְתַּמְּנוּ טַעוֹנוֹתָיו (שְׁאֵמַר 'אֵין לִי רֵאִיָּה') אֵינוֹ מְבִיאָה עוֹד רֵאִיָּה
 26 לְאַחַר זְמַן, וְבוּזָה אֶתָּאן לְרַבֵּן - בְּאַנּוּ לְשִׁיתָ רַבְנָן, וְהָדֵר - וְחִזַּרְתָּ
 27 וְאֶמַרְתָּ שְׁמִבִּיא רֵאִיָּה עַד שִׁיאֵמַר 'קָרְבוּ אִישׁ פְּלוֹנֵי וּפְלוֹנֵי וְהָעִירוּנִי',
 28 שְׁרַק אִם אִמַר 'אֵין לִי' וְאֵז הִבִּיא עֵדִים שִׁידַע בְּהֵם מַתְחִילָה,
 29 פּוֹסְלִים, וְבוּזָה אֶתָּאן לְשִׁיתָ רַבֵּן שְׁמַעוּן בִּן גְּמִלְיָאֵל. וְאִם כֵּן קִשָּׁה,
 30 מִדֵּי דַעַת רַבִּי יוֹחָנָן, וְכִי תִימָא - וְאִם תֵּאֲמַר פּוֹלָה - שְׁכַל הַמִּימַרְא
 31 הִיא כְּדַעַת רַבֵּן שְׁמַעוּן בִּן גְּמִלְיָאֵל, וְפָרֻשִׁי קֶאָמֵרְשׁ - וְסוּף דְּבַרְיוֹ
 32 מְפַרְשִׁים תַּחֲלִיתָם, שְׁמֵאֵי פִירוּשׁ 'עַד שִׁיפְתָּתָם מְעוֹתָיו, אֵין
 33 הַפִּירוּשׁ 'עַד שִׁיאֵמַר אֵין לִי' אֵלְא 'עַד שִׁיאֵמַר קָרְבוּ פְּלוֹנֵי וּפְלוֹנֵי
 34 וְהָעִירוּנִי', וְאִם כֵּן פּוֹסַק רַבִּי יוֹחָנָן כְּרַבֵּן שְׁמַעוּן. וְהָא - וְהִרֵי אֶמַר
 35 רַבָּה בַּר בַּר הֵנָּה אֶמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כִּל מִקּוּם שְׁפַנְהָ רַבֵּן שְׁמַעוּן בִּן
 36 גְּמִלְיָאֵל בְּמַשְׁתַּיְתֵנוּ, הַלְכָה כְּמוֹתוֹ, חוּץ מִעַרְב וְצִדְדֵין וְרֵאִיָּה אַחֲרוֹנָה,
 37 וְאִם כֵּן רַבִּי יוֹחָנָן אֵינוֹ פּוֹסַק כְּרַבֵּן שְׁמַעוּן.
 38 מֵתֵרַצַת הַגְּמָרָא: אֶלְמָא כִּי אֲתָא רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה לְבַבְלָא, אֶמַר
 39 בִּשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן, לְעוֹלָם מְבִיאָה רְאֵיהּ וְסוֹתֵר, עַד שִׁיפְתָּתָם מְעוֹתָיו
 40 וְיִאֵמְרוּ לוֹ בֵּית דִּין 'רַבָּא עֵדִים' וְאוֹמְרֵי 'אֵין לִי עֵדִים', אוֹמְרִים לוֹ 'רַבָּא
 41 רְאֵיהּ' וְאוֹמְרֵי 'אֵין לִי רְאֵיהּ', שְׁאֵז אֵינוֹ סוֹתֵר, וְכִשִׁיתָ רַבְנָן. וּמוֹסִיף
 42 רַבִּי יוֹחָנָן, אֶכְּלַל אִם כְּאֵז עֵדִים מְמַדְיַת הֵם, אוֹ שְׁהִתַּה דִּיכְסִיָּא וְשִׁק
 43 עוֹרוֹ שֶׁל אֶבְיָו מוֹפְקַתָּה בְּיַד אַחַר, וְבֵה שְׁטוּרְתוֹ שֶׁל אַבְיָו, תְּרִי זֶה
 44 מְבִיא רְאֵיהּ זֶה אוֹ אֵת הָעֵדִים הַלְלוּ וְסוֹתֵר, שְׁכֵן אֵף לְדַעַת חֲכָמִים,
 45 כְּשֶׁלֹּא יַדַע שִׁישׁ לוֹ רֵאִיָּה אוֹ עֵדִים, מֵה שְׁאֵמַר 'אֵין לִי' אֵין אוֹ
 46 הַיְכֹחָה שֶׁהֵרִיאָה מְזוּיפּוֹת.
 47 מִימְרָא נוֹסַפְתָּ שֶׁל רַב דִּימֵי בִשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן: כִּי אֲתָא רַב דִּימֵי, אֶמַר
 48 בִּשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן, הַתּוֹקֵף - בַּעַל דִּין קִשָּׁה שְׁתּוּבַע וּמְטִירָה אֵת הַכְּרִי
 49 בְּדִין, וְאַחַר (וְהַמְּלוּחָה) אוֹמֵר 'נִדּוֹן בְּבֵית דִּין שְׁפָאוֹ, וְאַחַר (וְהַלּוּחַ)
 50 אוֹמֵר 'נִלְחָד לְמִקּוּם הַתּוֹעֵד' - לְבֵית דִּין שִׁישׁ בּוֹ הַרְבָּה תַּלְמִידֵי
 51 חֲכָמִים, כְּדִי שִׁיבוֹשׁ הַמְּלוּחָה מֵהֵם, בּוֹפִין אוֹתוּ וְאֵת הַמְּלוּחָה וְלִלְחָד
 52 לְמִקּוּם הַתּוֹעֵד. אֶמַר לְפָנָיו - לְפַנֵּי רַבִּי יוֹחָנָן רַבִּי אֶלְעָזָר, רַבִּי מִי
 53 שְׁנִישָׂה כְּחִבְרֹו מְנָה, יוֹצִיא מְנָה עַל מְנָה - הָאֵם יֵשׁ לְחִיבָּת אֵת
 54 הַמְּלוּחָה, שְׂרוּצָה לְגִבּוֹת מְנָה מֵהַלּוּחַ, לְהוֹצִיא לְשֵׁם כִּךְ מְנָה עַל
 55 הוֹצֵאוֹת הַדְּרָךְ לְמִקּוּם הוֹעֵד, הִרִי לֹא יִשָּׂאֵר לוֹ מֵאוּמָה מַחֻבּוֹ.

הדרן עלך זה בורר

פרק רביעי - אחד דיני ממונות

משנה

1 המשנה מבארת במה שוים דיני ממונות ודיני נפשות זה לזה,
 2 ובמה הם חלוקים: אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות שוים זה
 3 לזה דרישה ופיקוקה, שהייבים בית דין לדרוש ולחקור את
 4 העדים, כדי לברר שאינם משקרים, שנאמר בדיני נפשות (דברים י'
 5 ט) 'וְדָרַשְׁתָּ וְחִקַּרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הַיָּטִב', ודיני ממונות נלמדים מדיני
 6 נפשות, שנאמר (ויקרא כד כב), 'מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם'.

7 מה הם החילוקים שבין דיני ממונות לדיני נפשות: דיני ממונות
 8 דנים בבית דין של שלשה דיינים, ודיני נפשות בבית דין של עשרים
 9 ושלשה דיינים, והוא סנהדרין קטנה. בדיני ממונות פותחין הדיינים
 10 את המשא ומתן של הדין, בין בדברים שהם לזכות הנתבע, ובין
 11 בדברים שהם לחובה לו, ובדיני נפשות פותחין בדברים לזכות
 12 הנידון, ואין פותחין בדברים שהם לחובה לו.
 13 בדיני ממונות, אם חלק מהדיינים מחייבים וחלקם מזכים, מפיין על
 14 פי אחד - מכריעים את הדין על פי הרוב, אף אם ההפרש בין מנן
 15 המזכים למנן המחייבים הוא אחד בלבד, כגון ששנים אומרים כך
 16 ואחד אומר להיפך, בין אם ההכרעה היא לזכות הנתבע ובין אם
 17 היא לחובה לו. ובדיני נפשות, מפיין על פי אחד רק לזכות, כגון
 18 ששנים עשר מזכים ואחד עשר מחייבים, ועל פי שניים לחובה -
 19 אבל על ההכרעה היא לחובתו, אין מטים את הדין אלא אם כן
 20 יש רוב של שני דיינים מחייבים.

21 בדיני ממונות, אם פסקו הדיינים את הדין וגודע להם שטעו,
 22 מחזירין ומבטלים את הכרעת הדין, בין אם היתה לחובת הנתבע
 23 ועכשיו מכריעים לזכות, ובין אם היתה לזכות ועתה מכריעים
 24 לחובה, אבל בדיני נפשות מחזירין רק באופן שהפסק היה לחובת
 25 הנידון, ועכשיו מכריעים לזכות הנידון, ואין מחזירין אם הפסק
 26 היה לזכות הנידון, ועכשיו רוצים להכריע לחובה.

27 בדיני ממונות, הכל וכל היושבים בבית הדין מלמדין זכות וחובה
 28 על הנתבע, ואפילו תלמידים היושבים לפני הדיינים ולא התמנו
 29 לדון, אבל בדיני נפשות, הכל מלמדין זכות ואין הכל מלמדין
 30 חובה, ואם אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו חובה'
 31 משתיקים אותו ואין שומעים לו. בדיני ממונות, המלמד חובה
 32 מלמד זכות - דיין שהתחיל להביא ראיות לחובת הנתבע, יכול
 33 לחזור בו ולזכות אותו, וכן להיפך המלמד זכות חוזר בו ומלמד
 34 חובה, אבל בדיני נפשות, המלמד חובה מלמד זכות, אכל המלמד
 35 זכות אין יכול לחזור בו וללמד עליו חובה. בדיני ממונות, דנין
 36 ומתחילים הדיינים את המשא ומתן של הדין ביום, ולא בלילה,
 37 ואם התחילו ביום גומדין ומכריעין את הדין אפילו בלילה, אבל
 38 בדיני נפשות, דנין ביום, וגומדין - וצריכים גם לגמור ולהכריע את
 39 הדין ביום ולא בלילה.

40 בדיני ממונות, גומדין הדיינים את הדין בו ביום שהתחילו אותו,
 41 בין אם מכריעים לזכות הנתבע, ובין אם לחובה לו, אבל בדיני
 42 נפשות, גומדין בו ביום אם ההכרעה היא לזכות, ופוטרים אותו
 43 והולך לו, אבל אם ביום שהתחילו את הדין לא מצאו איך
 44 לזכותו, מלינים את דינו עד למחר, שמא בלילה ימצאו לו זכות,
 45 וזיום שלאחריו יכריעו את הדין לחובה אם לא מצאו לו זכות.
 46 לפיקה, אין דנין דיני נפשות לא בערב שבת ולא בערב יום טוב,
 47 שמא ירצו לחייבו, ויצטרכו להלין את הדין עד למחרת, ואם
 48 יגמרוהו למחרת לחובה לא יוכלו להמיתו בו ביום, שהרי מיתת
 49 בית דין אינה דוחה את השבת, אלא יצטרכו להמתין מלהמיתו
 50 עד אחר השבת או היום טוב, וזה אי אפשר, כיון שאחר שנגמר
 51 הדין לחובה אסור לענות את הדין ולהשהותו. ועל כן חובשים

52 את הנידון בבית האסורים עד אחד בשבת, ואז מתחילים בדינו.
 53 בדיני ממונות, וכן אם בא אדם לבית הדין לשאול על דיני
 54 הממונות והפקדות, מתחילין לשאול מן הגדול שבדיינים, ואחר
 55 שיאמר את דעתו ישאלו את הקטן ממנו, וכן הלאה. אבל בדיני
 56 נפשות, מתחילין לשאול את היושב מן הצד, והיינו מן הקטן,
 57 משום שאם ישאלו את הגדול תחילה, שמא יחייב, ולא ירצו
 58 האחרים לחלוק על דבריו. ובדיני ממונות אין חוששים לכך.
 59 הכל כשרין לדון דיני ממונות, ואפילו ממזר. ואין הכל כשרין לדון
 60 דיני נפשות, אלא רק פהנים ולוים, וישראלים המשיאין לכהונה -
 61 שהם מיוחסים וראויים להשיא את בנותיהם לכהנים.

נמרא

62 הגמרא דנה בדברי המשנה שגם בעדות ממוין יש דרישה וחקירה.
 63 מקשה הגמרא: דיני ממונות מי פעינן בהם דרישה וחקירה, וימיניהו
 64 - וקשה על זה ממה ששינונו בברייתא, שטרך הלוואה שומנו - זמן
 65 כתיבת השטר כתוב בתוכו, והוא פאחד גניסן בשנת השמיטה,
 66 ופאו לבית הדין עדים, ואמריו לעדים החתומים בשטר, הויאך אהם
 67 מעדין על שטרך זה, והלא ביום פלוגי הכתוב בשטר, עמנו הייבם
 68 בקוקם פלוגי, ולא הייתם במקום שבו נכתב השטר, הדין הוא
 69 שאין העדים נעשים וזומיין בעדות זו, אלא השטר כשר, ועדין
 70 כשרין. והטעם, משום שהיישין שפאם ההלוואה היתה לפני אחד
 71 בניסן, והעדים החתומים על השטר אכן ראו את ההלוואה, והטיל
 72 עליהם הלוה לכתוב שטר, אך לא כתבו את השטר בו ביום, אלא
 73 אחריוהו וכתבוהו באחד בניסן באותו מקום שהמיימים אומרים
 74 שהיו שם עימם, ובגוף השטר כתבו את המקום שבו היתה
 75 ההלוואה, ולא את מקום כתיבת השטר, ולפיכך אין עדות העדים
 76 השניים סותרת את אמיתות השטר. ואי סלקא דעתך שבדיני
 77 ממונות פעינן דרישה וחקירה, הוי הויישין שפאם אחריוהו וכתבוהו
 78 ובכך להכשיר את השטר, והרי הדרישה והחקירה נועדו כדי
 79 שיהיה אפשר להכחיש את העדים, ואיך באופן זה שהעדים כבר
 80 הוכחשו לפנינו על ידי עדים אחרים, נטרץ אנחנו את דבריהם
 81 בדרך 'שמא'.

82 חזרת הגמרא ומקשה על המקוש עצמו: וליפעמיך - ולשיטתך
 83 שאתה מקשה מהברייתא, הויקשי לך פתניתי - עדיף שתקשה
 84 מהמשנה, שהיא תקיפה יותר ומפורסמת בפי הכל. שהרי שינוי
 85 (שביעית פ"י מ"ה), שפארי חוב הפוקדימין - שנכתבו לפני ההלוואה,
 86 וכתבו בהם את הזמן של כתיבת השטר, פסולים, משום שמביאים
 87 לידי תקלה, שהמלוה יוכל לגבות נכסים משועבדים שהלוה מכר
 88 כבר מהיום הכתוב בשטר, והרי ההלוואה לא היתה אלא לאחר
 89 זמן, ונמצא שהוא גובה ממשועבדים שלא כדין. וכיון שכן,
 90 קונסים אותו שלא יגבה בשטר זה נכסים משועבדים כלל, ואפילו
 91 נכסים שהלוה אכן מכר אחרי ההלוואה, שמא יבוא לגבות
 92 מנכסים שמכר קודם לכן. ושטרי חוב המאחרים, שבאו עדים
 93 והעידו שההלוואה היתה קודם לזמן הכתוב בשטר, כשרין, שאנו
 94 מתרצים את העדים החתומים על השטר, ואומרים שהם איחרו
 95 את כתיבתו מיום ההלוואה עד היום הכתוב בו. ושטר זה אינו
 96 מביא לידי תקלה ללקוחות, אלא להיפך, שהרי המלוה היה רשאי
 97 לגבות נכסים שמכר הלוה מיום ההלוואה, ועכשיו יגבה רק מיום
 98 כתיבת השטר, ונמצא שהוא מוחל את השיעבוד המגיע לו מיום
 99 ההלוואה עד יום הכתיבה, והלקוחות מרויחים. ומקשה הגמרא:
 100 ואי סלקא דעתך שבדיני ממונות פעינן דרישה וחקירה, שטרי חוב
 101 המאחרין אמאי כשרין, הרי הדרישה והחקירה נועדו כדי שיהיה
 102 אפשר להכחיש את העדים ולפסול אותם, ואילו כאן כבר באו
 103 עדים אחרים והכחישו את העדים הכתובים בשטר, וצריכים היינו

1 אחד דיני ממונות: בדישה וחקירה. חקירות ודרישות שחוקרים את העדים
 2 שנאמר משפט אחד יהיה לכם ובדיני נפשות כתיב ודרשת וחקרת (דברים יג.) דיני
 3 ממונות כשלה. הא ליפנין בפרק קמא (דף ב:) פותחין. תחלה במשאו ומתנו של
 4 דין: בין לזכות בין לחובה. באיה שרעו אבל בדיני נפשות פותחין לזכות ובגמרא
 5 יליף לה: מטיף על פי אחד. מטיף את הדין
 6 אחד המרובץ על פי דין אחד כגון שנים
 7 אומרים וזאי ואחד חייב או אפכא: ודיני
 8 נפשות מטיף ע"פ אחד לזכות. שנים עשר
 9 מזכים ואחד עשר מתייבים וזאי אבל לחובה
 10 אין מטיף את הרוב אלא אם כן רבו
 11 המחזיקין על המזכין שנים כדאמרין בפרק
 12 קמא (דף ג.) לא תהיה אחרי רבים לערעור
 13 ובדיני ממונות ליכא לאוקמה כדאמר לקמן
 14 (דף לו:) לא תטה משפט אביונך אבל אתה
 15 מטה משפט שור הנסקל וכל שכן שאר דיני
 16 ממונות: מחזירין. סותרין את הדין לאחר
 17 שנמרהו ודעו שטעו מחזירין את הדבר בין
 18 לזכות בין לחובה: ואין מחזירין לחובה.
 19 בגמרא יליף לה: הכל מלמד. ואפי'
 20 תלמידים היושבין לפני הדיינים ולא נתנמו
 21 בית דין על כך. תלמוד חובה. דין שהתחיל
 22 תחלה להביא ראיות לחובה יכול לחזור בו
 23 ולזכות: אינו חוזר ומלמד חובה. סברא היא
 24 דבעינן והצילו ובגמרא (דף לד.) מוקים לה
 25 בשעת משא ומתן הוא דלא יחזור דמתוך
 26 שאנה אומר לו שלא לחזור הוא מחזיר את
 27 ראיות להעמיד דבריו ושמה ימצא ראיות
 28 נכונות אבל בשעת גמר דין שכבר חזר על
 29 כל צדדין נראה לו שאין דבריו נכונים חזר
 30 ומלמד חובה: דנין ביום. משא ומתן של דין:
 31 וגומרין בלילה. אם רצו וכו' יליף בגמרא:
 32 דיני נפשות נמרים בו כיום לזכות וכיום
 33 של אחריי לחובה. אם זכרוהו ביום ראשון
 34 פוסקין את דינו מיד והולך לו אבל אם לא
 35 יכלו לזכותו ביום ראשון אין פוסקין את דינו
 36 לחובה אלא מלינין את דינו עד למחר שמא
 37 ימצא בלילה זכות. לא בערב שבת. שאין
 38 יכולין לגומר למחר אם יתחייב שאין מיתת
 39 בית דין דוחה שבת ולשהותו אי אפשר מפני
 40 עינו הדין משגמרו הדין: התפירות
 41 והטמאות. אם בא אדם לישאל על דבר
 42 טהרות מתחילין מן הגדול שואלין תחלה
 43 לגדול שבדיינים מה הוא אומר בדבר: מן

משנה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות,
 בדישה ובחקירה. שגאמרו, מושפט אחד
 יהיה לכם. מה בין דיני ממונות לדיני נפשות: דיני
 ממונות בשלשה, ודיני נפשות בפעשרים ושלשה. דיני
 ממונות, פותחין בין לזכות בין לחובה. ודיני נפשות,
 פותחין לזכות ואין פותחין לחובה. דיני ממונות, מטיף
 על פי אחד, בין לזכות בין לחובה. ודיני נפשות,
 מטיף על פי אחד לזכות, ועל פי שנים לחובה. דיני
 ממונות, מחזירין בין לזכות, בין לחובה. דיני נפשות,
 מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה. דיני ממונות,
 הפל מלמדיו וזות וחובה. דיני נפשות, הפל מלמדיו
 וזות ואין הפל מלמדיו חובה. דיני ממונות, המלמד
 חובה מלמד זכות, ותלמדו זכות מלמד חובה. דיני נפשות, המלמד חובה מלמד זכות,
 אכל המלמד זכות אין יכול לחזור וללמד חובה. דיני ממונות, דיני ביום, וגומרין בלילה. דיני
 נפשות, דיני ביום, וגומרין ביום. דיני ממונות, גומרין בו ביום, בין לזכות בין לחובה. דיני
 נפשות, גומרין בו ביום לזכות, וביום שלאחריו לחובה. לפיכך, אין דנין לא בערב שבת ולא
 בערב יום טוב. דיני ממונות, הטמאות והטהרות, מתחילין מן הגדול. דיני נפשות, מתחילין
 מן הצד. הפל פשרין לדון דיני ממונות, ואין הפל פשרין לדון דיני נפשות, אלא פהינים
 ליום, וישאלים המשיאין לפניה: גמרא דיני ממונות, מי פעינן דרישה וחקירה. ורמניה,
 שטר שזמנו כתוב באחד בגיטין בשמיטה, ובאו עדים, ואמרו ה'איך אתם מעידין על שטר
 זה, והלא ביום פלוני עמנו היתם במקום פלוני, שטר פשר, ועדיו פשרין. חיישין, שפא
 איחרוהו ובתבוהו. ואי סלקא דעתך פעינן דרישה וחקירה, היכי חיישין שפא איחרוהו
 ובתבוהו. וליטעמיה, תיקשי לך מתניתין, שטר חוב המוקדמין, פסולים. והמאחרים, פשרין.
 ואי סלקא דעתך פעינן דרישה וחקירה, מאחרין אמאי פשרין. הא לא קשיא, דעדפא
 מינה קאמרין, דאפילו אחד בגיטין בשמיטה, דלא שכיחי אינשי דמוזפי, דליכא למימר
 שפא איחרוהו ובתבוהו, דלא מרע לשטריה. אפילו הכי, פינן דשביעית סופה משמטת,
 מלשינן. מפל מקום, קשיא: סימן חרפ"ש: אמר רבי חנינא, דבר תורה אחד דיני ממונות
 ואחד דיני נפשות בדישה ובחקירה, שגאמרו מושפט אחד יהיה לכם. ומה טעם אמרו,
 דיני ממונות לא פעינן דרישה וחקירה, כדי שלא תגעול דלת בפני ליון. אלא מעתה,
 מעו

כאן

44 הצד. מן הקטנים שמא יחייבנו הגדול ולא ירצו לחלוק על דבריו משום לא תענה על ריב (שמות כג) על דבריו של גדול רב כתיב בלא ייד: הכל כשרין. ואפילו מזה:
 45 ישראלים המשיאין לכהונה. המייחסין וראויין להשיא בנותיהם לכהנים: גמ' באחד בגיטין בשמיטה. לקמן מפרש אמאי נקט שמיטה: שזמנו כתוב. זמנו הוהיה שנתב
 46 באחד בגיטין בשמיטה והוציא בעל חוב על ידי משכון או על ידי פרוכול שלא משמטתו שביעית או שהגיע זמנו לזכות קודם ראש השנה קודם ששמינת שביעית
 47 בניסן אינה משמטת אלא בסופה דכתיב (דברים טו) מקץ שבע שנים לטוף שביעית וזה קדם ותבע: חיישין שמא איחרוהו ובתבוהו. וקודם לכן ראו המלוה במקום
 48 הכתוב בשטר והוטל עליהם לכתוב שטר ואיחרוהו מלכתבו עד אחד בניסן ובתבוהו במקום שאומרים המזימן ולא כתבו שם המקום שנכתב בו השטר אלא שם המקום
 49 שראו המלוה שם ואף על גב דאמרין בגיטין (דף פ.) כי יתביתו בהיני כתובו בהיני ואף על גב דמימסרין לכו מילי בשילי מיהו אם כתבו בשילי לא מיפסיל בהכי והיחא
 50 עצת טובה קמיל שלא יביאווהו לידי הומה דלא לימרו והלא ביום פלוני עמנו הייתם בהיני: היכי. אמר שמא איחרוהו מכדי דרישה וחקירה לאכחושי קא אתיא והיכא
 51 דקא מיתבחושו קמן ניקו אן מחרצין למילתיהו בשמא: וליטעמיה. דמותב מבריתא אותיב ממתניתין דאלימא ומצויה בפי כל: שפרי חוב המוקדמין. ליכתב קודם
 52 המלוה: פסולין. דקא בעי למיטרף לקוחות ממון הכתוב שלא כדון וקנסינן דיתרא אטו איסורא ופסול אפי' מומן שני כדאמרין באיזהו נשך: והמאחרין. שבאו עדים
 53 ואמרו אני יודעים במלוה זו שקדמה לזמן הכתוב כאן: כשרין. דמעליותא היא דקא מחיל ליה לשיעבודא עד השתא אלמא לא פעינן דרישה וחקירה דא"כ היכי מחרצין
 54 למילתא דשטרא נימא ויפא הוא ולא ראו עדים החתומים בו את המלוה הזאת ואי משום הנך סהדי אחרני תהוי כמלוה על פה ולא יטרופן לקוחות דמלוה על פה לא
 55 משנה דמשעבדי דלית לה קלא: הא. דמקשה לי לזכותיה ממתניתין לא קשיא לי דעדפיא מינה קאמרין מתניתא דאיתבבא מינה העדיפה והחזיקה כח בדבר יותר מאותה
 56 משנה דאשעבינן רבותא דאפילו שמיטה דאי לאו דווקא קאמרי בו ביום לא הוה מרעי למילתיהו לכתוב שטר המלוה הנעשית קודם לכן באותו זמן: דלא שכיחי אינשי
 57 דמוזפי. משום דמתיראין מן השמיטה שלא תשטמ מנותיהם דליכא למימר איחרוהו ובתבוהו דלא מרעי לשטריהו שחבל מרגנן אחריו לומר מוהיף הוא שאין דרך
 58 להלוות בזמן שמיטה: א"פ ביון דשביעית. אינה משמטת אלא בסופה דכתיב מקץ תלינן איחרוהו ומכשרינן: מכל מקום. מתני' קשיא אהדי: אמר רבי חנינא וכו'.
 59 ומתניתין דאורייתא קמי תקנתא וברייתא דרבנן בתר תקנתא:

מעו

מעו

כאן בדין מרומה. לא שיעידים בו שהוא מרומה דא"כ אין לדנו כלל כדררשין בפרק שבעות העדות (שבעות ל:) מדבר שקר תרחק: קול רחיים בבורני. פ"ה שעת גזירת המלכות היה שגורו שלא למול והיו יראים להוציא קול וקבעו סימן זה וכן משמע בירושלמי דכתובת (פ"א) גבי הגירה שגורו ביהודה ודקאמר מה סימן היה קול מגרוס

בבורני משתה שם אור נר בברור חיל שבוע הבן פירוש קול מגרוס רחיים של גרוסות הוא דכתבי בימניה (כ"ה) והאבדתי מהם קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול רחיים ואור נר איכא לממר שגם בראשונה היו עושין סימנן אלו לשם שמחה: אור הנר בברור חיל. מכאן נהגו להדליק נר במילה ומה שנהגו הפרוש המפה על הפתח מנחה דאמר בירושלמי פירוש (ב"ב דף צג:) מנהג גדול היה בירושלם כל זמן שהמפה פרוסה על הפתח אורחין נכנסין: היכי אמר להו. פ"ה שקביבלו עדותן של עדים ואם תאמר א"כ במאי חסמינן להו הא כיון שהגיד שוב אינו חרור ומגיד וכו' שיחזור בהו תוך כדי דיבור כפ"ה הא מי יימר כדאמריתו טפי מתוך כדי דיבור וכו' דלא חשיב הפסק לימא אתר כדי דיבור אמרי' להו ואף על גב דאין פתיחה זו ומעלת יש לומר דה"מ לשנויי הכי אלא דפשי רמשי וע"ל דעד שלא נחקרה עדותן בב"ד יכולין לומר מבודח אנו כדנתיא בתוספתא מיהו בקנטרט פירש דפתיחת זכות לאחר שדרשוהו וחקרוהו ובאין לישא וליתן וכפ"י משמע כפי' היו בודקין (לקמן ד' מ.) דקתיא אם נמצאו דבריהם מכותינן פותחין:

טעו. ב"ד בדיני ממונות לא ישלמו דילמא אי שבקת להו לדרוש ולחקר הוה רווחא למילתא ולא הוה טעו: כל שכן שאתה נועל. דמתיראין להפסיד ע"י ב"ד טועין: רבא אמר. תרווייהו בתר תקנתא דרבנן ומתניתין בדיני קנסות דליכא למיחש לנעילת דלת אבל בהודאות והלוואות דאיכא למיחש לנעילת דלת

בהודאות והלוואות בדיני מלוה וזה בא לידון בעדי הודאה שהודו לו בפניהם או בעדי הלוואה שהלווהו בפניהם דאיכא למיחש לנעילת דלת: מרומה. שבית דין מכירין בתובע זה שהוא רמאי או מבנינם טענת רמאי בדבריו: בצדק תשפוט. ולא כתיב בצדק צדק להזהיר ב"ד לדקדק בו כל כך לדרוש ולחקור: מתנייהו. שפיר איתרצו בחז מהני שינויי אי כרבי חנינא אי כרבא אי כרב פפא: אבל קראי. דרמי להו ריש לקיש לא קשו דצדק צדק לאו לדרושה ולחקרה אתי אלא צדק דין שלך וצדק פשרה שלך לפי ראות עיניך ולא תרדוף את האחד יותר מחבירו: שתייהן טובעות. שתדחוק זו את זו: ואם בוו אחר זו. משתלך אחת אל היבשה עד שתעבור חבירתה ואח"כ תעבור היא: מעלות בית חורון. מקום צר ואין דרך לנסות ימין ושמאל וצריך הא' לנסות לאחריו עד שמצא מקום לנסות: אם עולות שתייהן. כגון זה עולה מצד זה וזה עולה מצד זה ופוגעות בראש חודו של הר והבקעה עמוקה מימין ומשמאל: קרובה. לעירה: ומעלות שכר. לאחת ותידחה: קול רחיים. שנשמעין: בבורני. מקום: שבוע הבן שבוע הבן. סימן הוא שיש שם ברית מילה כמכריז ואומר שבוע הבן כאן והריחים סימן לשחיכת סמנינן למכת התינוק ושעת גזירת המלכות היה שגורו שלא למול והיו יראים להוציא קול וקבעו סימן זה: אור הנר בברור חיל. ביום או נרות נראים הרבה במילה סימן הוא כמו שצווק משתה שם בשלש שם ברית מילה קרי שבעת הבן על שם שהוא לסוף שבע: אחר הכמים לשיבשה. בית הוועד ששם בית דין קבוע כגון אחר ר' אליעזר בלוד וכן כולם כל אחד במקומו: לגולה. לפומבדיתא כדתנן בריה' (דף כג.) עד שרואה כל הגולה לפניו כמדרות אש ואמרין (שם דף כג.) מאי גולה אמר אביי פומבדיתא שעיקר ישיבת בבל שם היתה: אחר הכמים. סנהדרי גדולה: היכי אמרי'. בפתיחת זכות כשקיבלו עדותן של עדים ודרשוהו וחקרוהו ובאין לישא וליתן היכי אמרי' להו לעדים: מי יימר כדאמריתו. שמא בעצה באתם וזו היא פתיחת הצלה לזה: והא קא חסמינן להו. חוסמינן אנו את

מן זכאי לברור חיל'. תנא, קול ריחים ב'בורני', 'שבוע הבן שבוע הבן', אור הנר ב'ברור חיל', 'משפתה שם, משתה שם'. תנו רבנן, 'צדק צדק תרדף', הלך אחר חכמים לשיבשה. אחר רבי אליעזר ללוד, אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל, אחר רבי יהושע לפקיעין, אחר רבן גמליאל ללבנה, אחר רבי עקיבא לבני ברק, אחר רבי מתאי לרומי, אחר רבי חנניא בן תרדיון לסיכני, אחר רבי יוסי לצ'פורי, אחר רבי יהודה בן בתירה לנציבון, אחר רבי יהושע לגולה, אחר רבי לביט שערים, אחר חכמים ללשפת הגוית: דיני ממונות פותחין בו: היכי אמרינן? אמר רב יהודה, הכי אמרינן להו, מי יימר פדקאמריתו. אמר ליה עולא, והא חסמינן להו. וליחסמו, מי לא תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, מפיעין את העדים במקום למקום כדי שתיימר דעתן ויחזרו בהן. מי דמי, התם, ממילא קא מידחו. קא, קא דחינן להו בידים. אלא אמר עולא, הכי אמרינן 'יש לך עדים להוים'. אמר ליה רבה, וכי פותחין בזכותו של זה שהיא חובתו של זה. ומי הוית חובתו, והתנן אין עדים זומינן נהרגין, עד שייגמר תדין'. הכי אמרינן, אילו שתיק האי עד דמיגמר דיניה, ומייתי עדים ומזים להו, הוית ליה חובתו של זה. אלא אמר רבה, אמרינן ליה 'יש לך עדים להכחישין'. רב פהנא אמר, 'מדבריהם נודפה פלוגי'. אביי ורבא דאמרי תרווייהו, אמרינן ליה 'אי לא קמלת לא תתחיל'. רב אשי אמר, 'כל מי שיועד לו זכות, יבא וילמד עליו', תניא כותיה דאביי ורבא, רבי אומר, אם לא שכת איש אותך ואם לא שמית וגו',

פיהם כשאנו מכחישין אותן ויחזרו בהן בתוך כדי דיבור: ופרכינן וליחסמו. מאי תיקשי ליחסמו ולהדרי בהו: מי לא תניא מפיעין. היו בית דין את העדים קודם קבלת עדות ממקום ומחזר כשבאין להעיד אומרים להם לא נקבל כאן אלא כאן וכן משם למקום אחר: אנו דחינן להו. ובתיבי (דברים ט) ובערת הרע: שתיא חובתו של זה. לחזר אחר עדי הומה כדי שיהרגו הראשונים: ופרכינן מי הויא חובתן אי הוו מיתומי השתא קודם גמר דין והא תנן וכו': הכי קאמינא. היכי ממרינן להאי לחזר אחר עדי הומה והא חובתן של אלו היא דילמא שתיק האי עד דמיגמר דין והדר מייתי להו: להכחישן. כגון ראינו אותו הרוג אחר כך חי וקיים והויא עדות בטילה דהוא וזן פטורין דאין זוממינן אלא בעמנו הייתם כדיליף במסכת מכות (דף ה.) רב פהנא אמר. כך פותחין בזכות לאחר קבלת עדות אומר מתוך דבריהם מזדכה פלוגי סופו לצאת מבית דין זכאי לפי ראות עינינו ואחר כך נושאין ונותנין: אם לא שמת הנקי. תחילת התנאי לזכות:

מיכן

מיכן

או ששתיהן היו ריקניות, המל' [ועשה] פְּשֵׁרָה בִּינְיוֹ, וּמְעֻלוֹת שָׁכַר
 זו לזו - שאחת מהם תעלה תחילה, והספינה שעלתה תחילה
 תעלה שכר לספינה שנדחתה, וכן בגמלים. וזו דוגמא לצדק
 בפשרה.
 הגמרא מביאה ברייתא הדורשת את הפסוק: הִגְּנוּ רַבְּנָן, אֶצְדֵּק צֶדֶק
 תִּדְרֹךְ, בא הכתוב לומר הַלֵּךְ אַחַר בֵּית דִּין יָפֵה - שיש ללכת אחר
 בית דין טוב אפילו למקום רחוק, כגון אַחַר בֵּית דִּינוֹ של רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
 לְלוֹד, או אַחַר בֵּית דִּינוֹ של רַבָּן יוֹהָנָן בֶּן זַבְדִּי לְמָקוֹם הַנְּקֵרָא 'בְּרוֹר
 חִיל'.
 אגב שהזכר המקום הנקרא 'ברור חיל', מביאה הגמרא ברייתא
 אודות מקום זה: הִנָּא, אם נשמע קול של טחינה בריחים בְּמָקוֹם
 הַנְּקֵרָא 'בְּרוֹנִי', הרי זה כמכריו 'שְׂבוּעֵי הַבֵּן כָּאן, שְׂבוּעֵי הַבֵּן כָּאן',
 דהיינו שיש שם ברית מילה, שברית מילה נקראת 'שבוע הבן',
 שנעשית לאחר שבוע מלידתו, בתחילת היום השמיני, וריחים
 הם סימן לברית מילה, ששוחקים בהם סממנים לרפא את המכה
 של התינוק הנימול. וכן אם נראה אוֹר הַגֵּד ביום או שנראו הרבה
 נרות בלילה, יותר ממה שרגילים להדליק, בְּמָקוֹם הַנְּקֵרָא 'בְּרוֹר
 חִיל', הרי זה כמכריו 'מִשְׁתָּה שָׂם, מִשְׁתָּה שָׂם', דהיינו משתה של
 נישואין. ודברים אלו הנזיגו בשעת השמיר שגזרו שלא למול ולא
 להינשא, והיו יראים להוציא קול ולהודיע לבני אדם על הברית
 ועל הנישואין, וקבעו סימנים אלו. ואף שבטלה הגזירה, לא בטל
 המנהג.
 ברייתא נוספת אודות הפסוק הני': הִגְּנוּ רַבְּנָן, אֶצְדֵּק צֶדֶק תִּדְרֹךְ,
 בא הכתוב לומר הַלֵּךְ אַחַר הַחֲקִימִים לְיִשְׁרָאֵל - לבית הועד שלהם,
 שבו יש בית דין קבוע, כגון אַחַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְלוֹד, אַחַר רַבָּן יוֹהָנָן
 בֶּן זַבְדִּי לְכִרְיֹר חִיל, אַחַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְפָקִיעִין, אַחַר רַבָּן נְמִלְיָאֵל
 לְבִקְנָת, אַחַר רַבִּי עֲקִיבָא לְבְּנֵי גְרָקָא, אַחַר רַבִּי מַתְיָא לְרוּמֵי, אַחַר רַבִּי
 הֲנִינְאִי בֶן תַּרְדִּיּוֹן לְסִיכְנֵי, אַחַר רַבִּי יוֹסִי לְצִיפּוּרֵי, אַחַר רַבִּי יְהוֹדָה
 בֶּן מַתִּירָה לְנִצְיָבִין, אַחַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְגוּלָה - פּוּמְבִדְיָתָא, אַחַר רַבִּי
 לְבִית שָׁעְרַיִם, וכן אַחַר חֲקִמִים - סנהדרין גדולה, לְלִשְׁבֵת הַגְּזִירָה,
 ששם מקום מושב הסנהדרין.
 שנינו במשנה: דִּינֵי מְמוֹנֹת פּוֹתְחִין כּו' ודיני נפשות פותחין לזכות
 וכו'.
 שואלת הגמרא: הֵיכִי אֲמַרִינן - מה יאמרו הדיינים לעדים, לאחר
 שקיבלו את עדותם ודרשו וחקרו אותה, ומתחילים במשא ומתן,
 כיצד יפתחו לזכות. משיבה הגמרא: אַחַר רַבִּי יְהוֹדָה, הֵיכִי אֲמַרִינן
 לְהוֹ, מִי יֵימַר בְּרִבְּקָא מְרִיתוֹ - מי אומר שהאמת כפי שאתם אומרים,
 שמא באתם בעצה של שקר להעליל עליו. וזו פתיחה של הצלה
 לנידון.
 עולא מקשה על ביאורו של רב יהודה: אֲמַר לִיה עוֹלָא, וְהָא חֲסִמִּין
 לְהוֹ - הרי אנו חוסמים בכך את פיהם של העדים כשאנו מכחישים
 אותם, ויחזרו בהם בתוך כדי דיבור.
 מקשה הגמרא על קשייתו של עולא: וְלִי חֲסִמּוֹ - שאכן יחסמו ומה
 אכפת לנו שיחזרו בהם מעדותם, מִי לֹא תִנְיָא - האם לא שנינו
 בברייתא. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִסִּיעִין - מעבירים היו בית
 הדין אֶת הָעֵדִים לפני קבלת העדות בִּמְקוֹם לְמָקוֹם ומחדר לחדר,
 שהיו אומרים להם 'לא נקבל את עדותכם כאן אלא במקום אחר',
 ומשבאו למקום ההוא שוב מעבירים אותם למקום אחר, כִּדִּי
 שְׁתִּימְרָה דְעֵתָן וְתִחְזֹרֵי בְּהוֹ, ואם כן כשם שמיסיעים אותם כדי
 שיחזרו בהם, כך נשאל אותם כן כדי שיחזרו בהם.
 הגמרא דוחה את הקושיא על עולא: מִי דָמִי, הָתָם - שם בדיני
 של רבי שמעון בן אלעזר, אין בית הדין אלא מסייעים אותם,
 וּמְמִילָא קָא מִידְחו - והעדים נדחים מעצמם, אבל הָתָם אם נאמר
 להם בלשון כוח, נמצא שקא דְחִינן לְהוֹ בְּדִימֵי - אנו דוחים אותם
 בידינו, וזה אי אפשר, שהרי נאמר (דברים יט) וְעֵבֶרְתָּ דְרַעַ

אם קָעוּ הדיינים לֹא יִשְׁלְמוּ למי שגרמו לו הפסד, לפי שיתכן שאם
 היו יכולים לדרוש ולחקור לא היו טועים, ומדוע דין שטעה צריך
 לשלם.
 מתרצת הגמרא: אם יפטרו מלשלם כָּל שָׁכָן שְׁתַּנְעוּל דְלֵת בְּכַנְיָא
 לוֹיִן, שלא ירצו אנשים להלוות, שיחששו שהדיינים יטעו ויפטרו
 את הלוה, וגם אם יתברר שטעו לא ישלמו, ולכן אמרו חכמים
 שישלמו.
 הגמרא מביאה תירוץ אחר על הסתירה אם דיני ממונות צריכים
 דרישה וחקירה: רַבָּא אָמַר, בֵּין בַּמְשַׁנָּה כָּאן וּבֵין בַּמְשַׁנָּה בַּשְּׁבִיעִית
 ובברייתא, מדובר לאחר שתיקנו שאין דרישה וחקירה בדיני
 ממונות, אלא שמתניתין דְּהָכָא עוֹסֵקת בְּדִינֵי קִנְסוֹת, שבהם לא
 ביטלו את הדרישה והחקירה, מאחר שאין בהם חשש של נעילת
 דלת בפני לוויין, וְאֵדָךְ - ואילו במשנה בשביעית ובברייתא,
 מדובר בְּהוֹדָאוֹת וְהִלְאוֹת, שבהם שייך חשש זה.
 תירוץ נוסף: רַב פְּפָא אָמַר, אִירִי וְאִירִי - בזו ובו, מדובר בְּהוֹדָאָה
 וְהִלְאוֹת, וְכָאן - במשנתנו מדובר בְּדִין מְרוּמָה - שהדיינים רואים
 בו חשש שקר, כגון שמכירים בתובע שהוא רמאי, או שמבינים
 בטענתו שהיא רמאות, ובוה צריכים דרישה וחקירה אפילו
 בהודאות והלוואות, כדי לברר את האמת. ואילו כָּאן - במשנה
 בשביעית ובברייתא, מדובר בְּדִין שְׂאִינוּ מְרוּמָה. וּבְדִינֵי לְקִישָׁה,
 דְרִישָׁה לְקִישָׁה רַמִּי - הקשה סתירה, כְּתִיב (ויקרא טו טו) בְּצֶדֶק תִּשְׁפּוּט
 עֲמִיתֶךָ, וְכְתִיב עוד (דברים טו כב) אֶצְדֵּק צֶדֶק תִּדְרֹךְ, ובפסוק זה נכפלה
 תיבת 'צדק', ויש ללמוד מכך אזהרה לבית הדין לדקדק בדין
 ביותר ולדרוש ולחקור אותו היטב, ואילו מהפסוק הראשון שלא
 נכפלה המילה 'צדק' משמע שאין צריך לדקדק כל כך, הֵא בְּצִדֵּךְ
 מתיישבים שני הפסוקים יחדיו, אלא כָּאן - בפסוק 'צדק צדק
 תדרוך' מדובר בְּדִין מְרוּמָה, ובוה נאמר שצריכים לחקור ולדרוש
 היטב, ואילו כָּאן - בפסוק 'בצדק תשפוט עמיתך', מדובר בְּדִין
 שְׂאִינוּ מְרוּמָה, שבו אין דין צריכים לחקור ולדרוש היטב.
 תירוץ נוסף לקושיות ריש לקיש: רַב אֲמַר, את הקושיא על
 מתניתין עד לתרץ בְּשִׁנְיָן - כאחד מהתירוצים שנאמרו לעיל,
 אבל קָרָאִי - את הסתירה בין שני הפסוקים, אין צריך ליישב
 כדברי ריש לקיש, אלא שבא הכתוב 'צדק צדק תדרוך' לומר אַחַד
 לְדִין וְאֶחָד לְשָׁפָרָה, שבין כשבאים לדון ובין כשבאים להטיל
 פשרה לא ירדפו הדיינים צד אחד יותר מרעהו, אלא יעשום
 בצדק לפי ראות עיניהם, כְּתִיב, אֶצְדֵּק צֶדֶק תִּדְרֹךְ, אַחַד לְדִין
 וְאֶחָד לְשָׁפָרָה, וכאמור. ומביאה הברייתא דוגמא לדבר: בְּצִדֵּךְ,
 שְׁתֵּי כְּפִינֹת שֶׁהֵיוּ עוֹבְרוֹת בְּגֵהָ, וּפְגָעוּ - נפגשו זה בזה במקום
 צר, שָׂאם עוֹבְרוֹת שְׁתֵּיתָן, תדחוק האחת את השניה וְשִׁתְּיָן
 מוֹכְעוֹת, אך אם תעבורנה בְּגֵה אַחַר זֶה, שְׁתֵּיתָן עוֹבְרוֹת. וְכֵן שְׁנֵי
 גְמָלִים שְׁהֵיוּ עוֹלִים בְּמַעֲלוֹת בֵּית חוֹרֵן, שהוא מקום צר, והגמל
 האחד עולה מצד זה של ההר והשני עולה מצידו האחר של
 ההר, וּפְגָעוּ זֶה בְּגֵה בְּרֹאשׁ הַהָר, ואין שם מקום לנטות לימין או
 לשמאל, שהבקעה עמוקה משני הצדדים, וְאִם עָלוּ שְׁנֵיתָן, שְׁתֵּיתָן
 נוֹפְלִין לְבַקְעָה שֶׁבְּצַדְדֵימָּה, אך אם יעלו בְּגֵה אַחַר זֶה, שגמל אחד
 יחזור לאחוריו עד שימצא מקום שיכול לנטות בו לימין או
 לשמאל, ויניח לחבירו לעבור, ואחר כך יעבור הוא, שְׁתֵּיתָן עוֹלִין
 בְּלִי לִפּוּל, הֵא בְּצִדֵּךְ - מי יעבור תחילה. אם אחת היתה מְעוֹנָה
 בסחורה, והשניה היתה שְׂאִינָה מְעוֹנָה, תִּדְחֶה שְׂאִינָה מְעוֹנָה מִפְּנֵי
 הַמְעוֹנָה, והטעונה תעבור תחילה. וכן אם אחת קְרוּבָה לעיירה
 שממנה יצאה, והשניה שְׂאִינָה קְרוּבָה לעיירה שיצאה ממנה אלא
 היא באמצע הדרך, תִּדְחֶה הַקְרוּבָה מִפְּנֵי שְׂאִינָה קְרוּבָה. וכן
 בגמלים. ומקרים אלו הם דוגמא לצדק בדין. וכיצד הוא צדק
 בפשרה, כגון אם לא היה הבדל בין הספינות, שְׁהֵיוּ שְׁתֵּיתָן קְרוּבוֹת
 בשווה, או שהיו שְׁתֵּיתָן רְחוֹקוֹת בשווה, ושתיהן היו נושאות משא

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

**הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע**

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

ז בַּמְקוֹם שֶׁמִּתֵּר לַפְתוּחַ נֶקֶב יֵשֶׁן שְׁנֵסְתָם מַחֲו - מוֹתֵר לְנֶקְבוֹ מַחֲו אֶפְלוּ בְּמִקְדָּח מַחֲו, כְּגוֹן אִם נִשְׁבְּרָה הַבְּרִיאַ שֶׁבְּחִבֵּית מַחֲו וְאִינוּ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ - יָכוֹל לְנֶקְבָהּ בְּמִקְדָּח. וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁמִּתֵּר לְקַח בְּרִיאַ אַחֲרֵת מַחֲו וּלְחַפּוֹת בְּאוֹתָהּ בְּרִיאַ הַתְּחוּבָה בְּהַחֲו, אִם הוּא לְצָרִיךְ לְשִׁתוֹת יַיִן בְּשַׁבָּת. וּבְלִבְדֵּי שְׁלֵא תְהֵא הַבְּרִיאַ הַתְּחוּבָה בְּהַ נֶגֶד הַשְּׁמֵרִים [א], כְּמוֹ שְׁנֵתְבָאָר:

חלק ב, סימן שיד, דברים האסורים משום כְּגוֹן וְקַתְיָהּ בְּשַׁבָּת, סעיף ז:

ביאורי הלכה

בו ניתן לאחוז ולהוציא את הברזא (הפקק).
[מט] ברזא אחרת – או כל דבר אחר המותר בטלטול⁵⁴.
[נ] ברזא התחובה בה – עד שתכנס לתוך החבית ויפתח הנקב.
[נא] נגד השמרים – אף אם היא ברזא העשויה לפתוח ולסתום תדיר⁵⁵.

[מה] שנסתם – למעלה מן השמרים⁵¹.
[מז] מותר לנקבו – מותר לחלוץ פקקי שעם של קבוקי יין וכדומה, גם באמצעות פותחן הקודח חור בפקק⁵².
[מו] אפילו במקרה – כלי מיוחד לנקוב בו⁵³.
[מח] הברזא שבחבית – לא נותר חלק בולט כלפי חוץ

צינונים והוספות

55) אף שנתבאר לעיל סעיף ו שברזא העשויה לפתוח ולסתום תדיר מותר לסתום ולפתוח בשבת גם כנגד השמרים, היינו בפתחה כדרך שעושים תדיר שלא נראה כעושה נקב חדש, אבל כשקודח בברזא שלא כדרך פתיחתה ואפילו כשמכה בה להוציאה (אף שלא קודח מאומה והרי הוא דומה יותר לפתיחה) – בטל ההיתר של 'עשוי לפתוח ולסתום תדיר' (ולכך אף שכבר בפתחת הסעיף משמע כבר שגם קדיחה מותרת רק למעלה מן השמרים, מדגיש זאת שוב בסוף הסעיף לעניין 'הכאה'). ובתה"ד ס"ק ו פירש שבשבירתה נעשתה הברזא כדבר שאינו עשוי לפתחו. וראה לעיל הערה נ.

51) וכשהוא בחבית של חרס לפי המבואר להלן סעיף ח, וכן נקב כנגד השמרים בברזא שעשוי לפותחו ולסתומו תדיר (ראה להלן הערה נה), וראה לעיל הערה מט.
52) לעניין פתיחת פקקים אחרים, ראה להלן על סעיף יד.
53) אף שנראה כמעשה אומן, ואף שהוא כלי שמלאכתו לאיסור הרי זה לצורך גופו (ואולי לכן כתב 'לצורך שבת'), ראה פמ"ג מש"ז ס"ק ב.
54) נקט 'ברזא אחרת' כי חתיכת עץ שלא מיוחדת לסתימה אסורה בטלטול, ועוד שלרוב רוצה להשתמש בברזא אחרת שתחליף את הברזא הראשונה, ועוד שכשמביא ברזא אחרת נראה קצת כבא לעשות נקב חדש שהרי מביא ברזא חדשה, ואעפ"כ מותר.

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות שמירת גו"נ/שאלה ושכירות ~

עולה ומסמין ויורד ונוטל נשמה וכן כשהולכות אחר המת לא יפגע אותן פנים אל פנים אלא ילך מאחריהן או לפניהן ובחזירתו ילך בדרך אחרת שלא יפגע אותן ואם פגע מה תקנתו ידלג ממקומו ד' אמות אם יש שם נהר יעברנו או

~ יום ראשון ~

י אסור לעמוד בפני הנשים בשעה שחוזרות מן המת מפני שמלאך המת מרקד ובה לפניהם ויש לו רשות לחבל כי

שורף כגד לכסות דם באפר כדי שיוכל לשחטו ולאכלו אם אין לו עפר אחר כגון שהולך בספינה וכן כל כיוצא בזה:

פז כל אילן סרק מותר לקצצו אפילו אינו צריך לו כלל וכן אילן מאכל שהוקין ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי למרוח בו מותר לקצצו וכן כל כיוצא בהם בקלקולי שאר דברים.

ואילן זית שהוא עושה רובע הקב זיתים ודקל העושה קב תמרים אסור לקצצם וגם יש סכנה בקציצת אילן מאכל אלא על דרך שנתבאר למעלה:

דיני שאלה ושכירות והסימה:

א השואל או השוכר בהמה או ממלטלין אינו רשאי לא להשאילם ולא להשכירם לאחר שלא מדעת בעלים אפילו ספרים שיש מצוה בשאלתם אין אומרים מן הסתם נוח לבעלים שתיעשה מצוה כממונם כי שמא אין רצונם שיהא פקדונם ביד אחר שאינו נאמן בעניניהם כזה אפילו הוא קל שבקלים והשני אדיר שבאדירים ואסור להעביר על רצון הבעלים. ואם דרכם להאמין תמיד להשני דבר [ח]שונ[ב] כזה מותר.

ובלבד שלא ימעט בשמירתו כגון אם הוא שאול בידו רשאי להשאילו לו ולא להשכירו שהשואל חייב באונסין והשוכר פטור ואם הוא מושכר בידו רשאי להשאילו ולהשכירו אבל לא להפקידו שישמרנו בחנם שהשומר חנם פטור מגנבה ואברהם אם לא פשע בשמירתו והשוכר חייב:

ב וכל זה בבהמה וממלטלין אבל השוכר בית מחבירו רשאי להשכירו לאחר ובלבד שלא יהיו בני ביתו מרובים מבני ביתו של השוכר וכן השואל רשאי להשאיל ואפילו להשכיר לזמן משך ימי שאילתו לפי שהקרקע בחזקת ורשות בעליה עומדת ואי אפשר להבריחה ולא שייך בה נאמנות כלל:

~ יום שלישי ~

ג וכן בבהמה וממלטלין אם הבעלים עצמן נשכרים עמהם כמלאכתם רשאי להשכירם לאחר שלא מדעתם מן הדין אלא שיש להם עליו תרעומת כגון השוכר חמור או ספינה להוליך סחורה למקום פלוני ומכרה באמצע הדרך רשאי להשכירו שם לאחר הרוצה להוליך משוי כזה למקום פלוני אם הבעלים הולכים עמהם אלא שיש להם עליו תרעומת משום שינוי דעת שגמרם להם לסכול דעת איש אחר שלא הורגלו בו עדיין.

ואם אין הבעלים הולכים עמהם אינו רשאי להשכירו לאחר שלא מדעתם עד שילך הוא בעצמו עמהם למקום פלוני שאו מותר אף על פי שהאחר מוליך סחורה אחרת רק ששוה במשקלה (ובנפח) לראשונה והוא הדין אם אחד מבני ביתו הולך עמהם כמו שנתבאר בהלכות מציאה ופקדון שכל המפקיד על דעת אשתו ובניו של הנפקד הוא מפקיד שיהיו

אם יש שם דרך אחרת ילך בה ואם יש שם כותל יעמוד אחורי הכותל עד שיעברו ואם לאו יחזיר פניו ויאמר פסוק ויאמר ה' אל השמן יגע ה' בך כו' עד שיעברו כולן (ואם אין שם שבע נשים אין לחוש כל כך):

יא אסור לעבור בנחל שמיזמו רודפים אם המים מגיעים למעלה ממתנים משום סכנה שלא ישטפוהו המים.

ואין להתוך בשר על גבי היד שלא יחתוך היד ואין לחצוץ שיניים בקרומות של קנה וכיוצא בו שכשדוחקין בו קיסמין ניתוין ומתפרשים ממנו ויכולין להזיק:

יב אסור להוציא מפיו דבר פורענות על אדם מישראל אפילו לומר אילו היה פלוני קיים היה בא לכאן כי ברית כרותה לשפתים ואין לאב ואם לעשות מורא לתינוק בדבר טמא כגון לומר חתול או כלב יקוהו כי יש מויקים שלהם שמות כשמות הטמאים ההם ויוכלו להזיק לתינוק בגופו או בנשמתו שברית כרותה לשפתים וכן בכל כיוצא באלו צריך לזהר מאד מהרגל הלשון:

יג שלום בעיר אל יהלך אדם בצדי הדרכים מפני שמלאך המות אין לו רשות לעבור ומחביא עצמו בצדי דרכים דבר בעיר אל יהלך אדם באמצע הדרך מפני שמלאך המות מהלך באמצע הדרכים הואיל ונתנו לו רשות לעבור ויש לברוח בתחלת הדבר ואם לא ברח בתחלתו לא יברח בסופו אלא יחביא עצמו במסתרים ולא יתראה בשוק מפני המזיקים כמ"ש ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר:

יד כשם שצריך לזהר בגופו שלא לאבדו ולא לקלקלו ולא להזיקו כך צריך לזהר במאודו שלא לאבדו ולא לקלקלו ולא להזיקו וכל המשבר כלים או קורע בגדים או הורס בנין או סותם מעין או מאבד מאכלות או משקין או ממאסם (או זורק מעות לאיבוד) וכן המקלקל שאר כל דבר הראוי ליהנות בו בני אדם עובר בלא תעשה שנאמר לא תשחית את עצה וגו' (ואם הוזהרה תורה על של נכרים שנלחמים עמהם קל וחומר לשל ישראל או אפילו משל הפקר).

ואפילו כוונתו כדי להראות כעם וחימה להטיל אימה על בני ביתו שאינן נוהגין כשורה:

~ יום שני ~

מז כמה דברים אמורים כשעושה דרך השחתה וקלקול אבל על מנת לתקן מותר לקלקל אם אי אפשר לתקן אלא על ידי קלקול זה כגון אילן מאכל שמכחיש את הקרקע ומזיק לאילנות אחרים הטובים ממנו וכן אם צריך למקומו לבנות שם או שמאפיל על החלון מותר לקצצו וכן אם דמיו יקרים לבניו יותר מלמאכל וכן כל כיוצא באלו בקלקולי שאר דברים.

ואין צריך לומר אם מקלקלו על מנת לתקן גופו כגון ששורף כסא ושולחן להתחמם בהם אם אין לו עצים אחרים או

לחוש לסכרא האחרונה אלא אם כן ידוע לו שלא יקפיד עליו (חבירו):

ז וכל זה בחפצים שאין עומדין לשכר אבל חפץ העומד לשכר שדרכו של בעליו להשכירו תמיד לכל ואינו נשכר בעצמו עמו מותר ליטול מבתו שלא מדעתו וליתן השכר ומכל מקום אם בני ביתו מוחזין בו באמרם שהבעל הבית צריך בעצמו להחפץ להשתמש בו עכשיו אסור:

~ יום חמישי ~

ח מי שביקש מחבירו שישכיר לו חדרו להכניס בו פירותיו ולא רצה להשכיר לו והטעהו עד שהכניסם לחדרו שהבטיח לו איזה דבר וחזר בו כיון שעשה עמו שלא כהוגן להטעותו רשאי הוא לעשות עמו גם כן שלא כהוגן ליקח מהפירות לשכור פועלים בדמיהם להשליכם ואפילו הוא חדר העומד לשכר שמשכירו לכל. ומכל מקום אחר שהשליכם לשוק צריך להודיע לבעל הפירות שיבא ויאסוף פירותיו מן השוק ומדת חסידות להודיע לבית דין קודם שישליכם לשוק והבית דין ישכרו ממקצת דמיהם איזה חדר אחר ופועלים להוליכם שמה משום מצות השבת אבדה לבעלים אף על פי שעשה שלא כהוגן:

ט אבל אם לא הטעהו אלא הכניסם שלא מדעתו לחצרו אם הוא חצר העומדת לשכר אינו רשאי להשליכם כלל לשוק עד שיודיעו תחלה ואם אינה עומדת לשכר רשאי להשליכם לשוק ומודיעו אחר כך אבל אינו רשאי לשכור פועלים מדמיהם.

י ואם מילא חצרו כדי יין וכדי שמן שלא מדעתו הרי זה נכנס ויוצא כדרכו ואינו חושש אם משכרם דרך הילוכו שלא ככוונה אבל ככוונה אינו רשאי לשכר אלא להוציאם לשוק וכן כל כיוצא בזה:

יא פועל שהוא שכיר יום צריך לנהוג בענין ההשכמה וההערכה כמנהג שכירי העיר לפי שכל הנשכר בסתם נשכר על דעת המנהג וכן המלמד ובמקום שאין מנהג ידוע יצא לפעול אחר זריחת החמה ויעבוד עד צאת הכוכבים שזהו דין תורה כמו שכתוב תורה השמש וגו' יצא אדם לפעול ולעבודתו עדי ערב:

יב כשם שמצוה לתת שכר פעולת אדם בזמנו ואם אחריו עובר בלא תעשה שנאמר ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש כך מצוה לתת שכר בתמה או כלים בזמנו ואם אחריו עובר בלאו שנאמר לא תעשוק שכיר עני ואביון מאחריך או מגורך אשר בארצך בשעריך ביומו תתן שכרו וגו' מה תלמוד לומר בארצך והלא כל דבר שהוא חובת הגוף נהוג בין בארץ בין בחוץ לארץ אלא לרבות כל דבר שבארצך.

יג אבל על שכירות קרקע יש מי שאומר שאינו עובר שנאמר בארצך ולא ארצך:

נאמנים על הפקדון כמוהו ונמצא שעדיין פקדונם הוא ברשותו של זה הנאמן אצלם ולא מסרו ביד אחר ואין להם עליו אפילו תרעומת כלל:

יד ולכן השואל ספר מחבירו רשאי להניח לאחר לקרות בו ברשותו ואינו חושש שמא אין רצונם של הבעלים שיהיה פקדונם ביד אחר כיון שעדיין הוא בביתו וברשותו וגם אין לחוש כלל שמא המשאל אינו רוצה להשאל ולעשות חסד אלא לזה ולא לזה שכיון שאנו רואים שעשה חסד בממונו והשאל ספרו ללמוד לזה מן הסתם אינו מקפיד בחסד זה שעשה גם על אחר שילמוד כל ימי משך שאילתו שהשאל לראשון.

והבלבד שילמוד יחידי ולא עם אחר אפילו עם השואל כי לא השאל אלא לאחד ולא לשנים ואין לנו לעשות חסד בממונו שלא מדעתו אפילו כל שהוא יותר ממה שראינו בעיינינו שכבר עשה מדעתו:

~ יום רביעי ~

ה במה דברים אמורים כשהשואל נותן רשות לזה ללמוד בו כי כל משך ימי שאילתו הספר קנוי לו ללמוד בו ורשאי ליתן זכותו לאחר. אבל אסור לילך לבית חבירו לקרות שם מספרו אפילו באקראי שלא מדעתו בין שהוא שלו בין שהוא שאול בידו ואין צריך לומר להשתמש בשאר חפציו אלא אם כן ידוע לו כבירור שלא יקפיד עליו בעל החפץ או שהוא דבר שאין דרך כל בני אדם להקפיד עליו כלל מפני שאין חשש הפסד וקלקול כלל בתשמיש זה אבל דבר שמקצת בני אדם מקפידים עליו מפני חשש קלקול אף על פי שרובן אין מקפידין מפני שהוא חשש רחוק אין הולכין בזה אחר הרוב לומר שמן הסתם לא יקפיד בעל החפץ זה ואפילו אם ברי לו שלא יקלקל כלל אסור כי בעל החפץ חושש על כל פנים שמא יקלקל ואם היה יודע שזה משתמש בחפציו אפשר שהיה מקפיד ונמצא זה שואל שלא מדעת הבעלים והוא גולף אף שאינו מקלקל כלל כמו שנתבאר כל זה בהלכות מציאה ופקדון:

ו ומכל מקום אם אירע לאדם איזה הפסד פתאום רשאי ליטול חפציו של חבירו שלא מדעתו להציל בהם שלו ולשלם לחבירו מה שיקלקל ויפסיד חפציו ואפילו אם יפסידם לגמרי כגון שגשברה לו הבית דבש ויש לחבירו הבית מלאה יין רשאי לשפוך יינו של חבירו לארץ להציל בחביתו הדבש שדמיו יקרים מן היין ולשלם לחבירו דמי יינו. ואם חבירו כאן חייב חבירו לעשות כן כשזה מבקש ממנו וזהו תנאי מתנאים שהתנה יהושע עם ישראל כשהנחיל להם את הארץ. ויש חולקין בזה.

ז וירא שמים יחמיר לעצמו בדבר שאין בו הפסד (ומכל מקום אם אירע לו הפסד פתאום לא יציל שלו בקלקול חפציו של חבירו שלא מדעתו אף על פי שמשלם לו אם בעל נפש הוא

אף אם יש לו מעות וצריך להם שאם אין לו מעות אינו צריך ליתן משכון אלא ממדת חסידות כמו שיתבאר:

~ שבת קודש ~

יד אין בעל הבית עובר משום כל תלין אלא בבקר ראשון ולא משום ולא תבא עליו השמש אלא בערב ראשון כי ממשמע שנאמר לא תלין פעולת שכיר אתך אני יודע שעד בקר מה תלמוד לומר עד בקר מלמד שאינו עובר בלא תעשה של תורה אלא בבקר ראשון.

ומכל מקום מדברי קבלה חייב ליתן מיד שתובעו לעולם וכל עת שישהה עובר בלאו של קבלה אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך והוא שמתכוין לדחותו אבל אם הוא מרוד ואין לו פנאי עכשיו רשאי לומר לו לך ושוב לאחר זמן כשיהיה לי פנאי:

מן אין בעל הבית עובר משום כל תלין ולא תבא עליו השמש אלא אם כן תבע השכיר שכרו ממנו ויש לו מעות ליתן לו ולא נתן לו לא תבעו השכיר או שתבעו ואין לו מעות ליתן לו אפילו יש לו מטלמלין הרבה או שהמחהו אצל חנווני או שולחני ליתן לו וקבל עליו ליתן לו אינו עובר שנאמר לא תלין פעולת שכיר אתך אתך לדעתך ולא מדעתו ורצונו של השכיר שאינו תובע שכרו אתך שיש אתך שכרו ושכרו הוא מעות ולא מטלמלין כמו שנתבאר בהלכות הלואה אתך ולא שהמחהו אצל חנווני ושלחני שכבר נסתלק מאתך (וגם הם אינם עוברים שהרי אינו שכירם):

מן אם השכיר מכיר בבעל הבית שאין דרכו להיות בידו מעות אלא ביום השוק אינו עובר עליו אפילו יש לו מעות שמן הסתם נשכר אצלו על דעת כן שלא יפרענו עד יום השוק ומיום השוק ואילך אם אינו נותן לו ומכוין לדחותו עובר משום אל תאמר לרעך וגו' ולא משום כל תלין כיון שאינו בקר ראשון.

וכן אותן שאין דרכן לפרוע לפועלים עד שיעשו חשבון עמהם אינם עוברים עד אחר החשבון ואפילו תבעו מהם דבר מועט שבודאי מגיע להם שכיון שידוע שדרכם כן על דעת כן נשכרו אצלם:

~ יום שישי ~

ב ואיזהו זמנו אם כלתה המלאכה ביום יש לו זמן ליתן השכר עד סוף היום ואם יצא היום ולא נתנו לו עבר על ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש ואם כלתה המלאכה לאחר שיצא היום יש לו זמן ליתן השכר כל הלילה עד הבקר ולא עד בכלל כי כיון שהגיע הבקר עבר על לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר שבשכיר יום הכתוב מדבר שהוא עובד כל היום עד הלילה ושכירות אינה משתלמת אלא לבסוף לכך לא עבר על לא תבא עליו השמש כיון שלא נתחייב כלום קודם ביאת השמש וביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש מדבר בשכיר לילה שעבד עד הבוקר לכך לא עבר בבוקר על לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר.

ובזמן הזה ששכירי יום שלנו אינם עוברים עד הלילה צריך ליתן להם שכרם קודם הלילה שלא לעבוד על ולא תבא עליו השמש ואם עשו מלאכה עד הלילה אף על פי שלא נתחייבו הרי זה אינו עובר עד הבוקר שכיון שכלתה מלאכתם בלילה יש לו זמן לפרועם כל הלילה.

ואם הוא שכיר לשעה או פחות או יותר אם הוא ביום יש לו זמן לפרעו עד סוף היום שאו עובר משום ולא תבא עליו השמש ואם היא בלילה יש לו זמן כל הלילה עד הבוקר ולא עד בכלל ואם נמשכה מלאכתו מביום לבלילה או מבלילה לביום הכל הולך אחר גמר מלאכה וכן שכיר שבוע שכיר חדש שכיר שנה יצא ממלאכתו ביום יש לו זמן כל היום בלבד יצא בלילה יש לו זמן כל הלילה בלבד:

ג וכן אם נתן מליתו לאומן לתקנה בקבלנות והביאה לו ביום יש לו זמן כל היום בלבד הביאה לו בלילה יש לו זמן כל הלילה בלבד שקבלנות היא כשכירות לפרועה בזמנה אבל כל זמן שהמלית ביד האומן אף על פי שגמרה וכלתה מלאכתו אינו עובר אפילו היא אצלו כמה ימים ואפילו הודיעו שיביא מעות ויטול שלו (שכיון שיש ביד האומן משלו ננגדו שכרו אין אני קורא בו לא תעשוק וגו' ביומו תתן וגו' שאין זה עושק).

ומזה יש ללמוד שאם נותן משכון לפועל אינו עובר כלום

~ 'תורה אור' פרשת שמות - הפרשה החסידית ~

קול דודי

"קול דודי הנה זה בא, מְדַלֵּג על הַהָרִים מְקַפֵּץ על הַגְּבָעוֹת" (שיר השירים ב, ה) - שְׁדִיִּלֵּג קִין הַיְשׁוּעָה מֵ"ל לְרַד"ו שְׁנָה².

1. (נאמר שבת פרשת שמות, מְקַרְבֵּין ראש הַדָּשׁ שְׁבֵט, כ"ג מֵבַת תְּקִי"ו, 2. (שיר השירים רבה תניינא בתהלתו).

שבהשפלה והכנה זו נולדה ונתעוררה מדת האהבה בקרב כל אחד ואחד, וכן היראה.

פי כל ניצוץ מישראל יש בו בחינת אהבה ויראה, והן הן עצמות הנשמה כמו שנתבאר במקום אחר. וכן כנסת-ישראל – חבור כל הנשמות – נקראת (שיר השירים ג, ט): "בת נדיב" – "בתו של אברהם-אבינו שנקרא נדיב"⁸, מפני שהוא איש חסד המתנדב חסד לכל העולמות עליונים ותחתונים, ונקרא "אבינו", ו"ירושנתנו" – ממונו.

רק מפני שהבחירה ביד אדם, ויכולת בידו להפוך האהבה מאהבת ה' אל ההפוך לגמרי, על פן צריך הוא לעורר את האהבה לה'. ועל זה מיוסד כל ענין שיר השירים: "אם תעירו ואם תעוררו כו"¹⁰. והתעוררות האהבה היא על ידי "קול דודי דופק וגו'".

וזהו שאמרו רז"ל¹¹: "אנשי יריחו היו פורכין את 'שמע' ולא היו מפקיין בין 'אחד' ל'ואהבת'", פי מן התבוננות ב'אחד – אמת" – פי "אין עוד מלבדו" (ואתחנן ד, לה), ממילא נמשך התעוררות אהבה לה' בלי הפסק. ועל פן מסיימין בקריאת-שמע "אמת וציב" – "ציב" הוא תרגומו של "אמת", אלא שאומרים גם בלשון תרגום, לומר שהוא אחד-אמת בין בנשמות בין ברוחניות, פי "אין עוד מלבדו" בתיב.

אך כל זה הוא בהיות החכמה ובינה בגדולת ה' בהתבוננות גדול במוחו ומחשבתו, ועל ידי כן יכול הוא לעורר מדותיו, אהבה ויראה, בהתגלות לבו על ידי עומק המחשבה בלבד. אבל מי שמוחו קטן מהכיל התגלות אלהותו במחשבתו לעורר את האהבה, הנה זאת עצתו אמונה: לצעוק אל ה' בתפלה. וכמו שכתוב (איכה ב, יח): "צעק לבם". פי הקול מעורר הפונה¹² והתגלות, לעורר את האהבה בהתגלות לבו. ונקרא בחינת זו בחינת "מצרים" – מצר ים החכמה, שיערה ונתלבשה במצר הגרון.

ולחבין ענין הגאולה ברוחניות, כענין שכתוב (תהלים צח, א): "הושיעה לו ימינו"³; וכתוב: "צדיק וגושע"⁴.

וצריך לחבין תחלה ענין הגלות, ו"ירידה צריך עליה", כמו שכתוב (ויג' מו, ד): "אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה גם עלה". וכתוב (שמות ג, יב): "וזה לך האות פי אנכי שלחתיך, בהוציאך את העם ממצרים תעבדו את האלקים על ההר הזה", דהיינו על הר סיני בשעת מתן-תורה, שהיה גילוי אלהותו ותברך "פנים אל פנים"⁵.

ולחבין זה, צריך לחבין פירוש הפסוק (ויג' מו, ד): "אנכי ארד עמך מצרימה". שלכאורה אינו מובן, שלשון זה לא שייך פי אם בלשון בני אדם, שמתחלה לא היה במקום ההוא ועכשיו יורד לשם. מה שאין פן אצלו ותברך, הלא כתיב (דברים כח, כה): "את השמים ואת הארץ אני מלא וגו'?"

אך הענין, דהנה אמרו רז"ל⁶: "מזכירין יציאת מצרים בגדולת" – פירוש: בכל הגליות ושעבוד הדומות לגליות. שכל בחינת הגלות הוא בחינת "גלות מצרים". וכן ענין הגאולה כתיב (מזכה ג, טו): "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". וכמו שהיה גלות מצרים (שמות א, יד): "בעבודה קשה בחומר ובלבנים וגו'", כך בכל בחינת גלות, אף שאין דוגמתן ממש בנשמות, מפל מקום יש בחינת "עבודה קשה בחומר ובלבנים" ברוחניות. וכמו שכתוב ב'רעיא מהימנא': "בחומר" דא קל וחומר. ו"בלבנים" דא לבון הלכתא. ו"בכך עבודה בשדה" דא ברייתא.

ולחבין זה, הנה דרשו בהגדה: "שמרו חיי אבותינו במצרים" – פירוש: פי האבות הן המדות: אהבה, ויראה, ורחמנות. וחיותם הם המוחין, שהן החכמה ובינה בגדולת ה', לדעת פי "אין עוד מלבדו" (ואתחנן ד, לה) – "בשמים מופעל ועל הארץ מתחת" (שם לט), למעלה עד אין קץ ולמטה [עד⁸] אין תכלית, ולד' סטריין;

8. (נזקף בדפוס זיטמור. אבל בכתב יד 1223 ליחא).
9. (הגיגה ג, א).
10. ("עד שתחפין". שיר השירים ב, ו, ג, ה).
11. (פסחים נה, ב).
12. (הקול מעורר הפונה: ראה רבנו תימן שער הקדושה סוף פרק טו. הובא בשל"ה שער האותיות (פב, ב). וראה גם לקוטי שיחות חלק ל"ה עמוד 195 הערה 29. ושמ נקמן).

3. ("הושיעה לו ימינו... אימתי? בוקנא דיקומון מתי עלמא ויתערון מעפרא". זהר חלק א חיי שרה קבר, א. וראה לקוטי תורה סוכות עמ, ב).
4. (זכריה ט, ט [ורש"י]: "תנה מלבד לבוא לך [ואי אפשר לפתורו] אלא על מלך המשיח שאמרו בו 'מושלול מים ועד יום' ולא מצינו מושל לישראל כזה בימי בית שני' צדיק וגושע [בה] הוא, עני [ענותו] ורכב על חמור [מדת ענה היא] וגו'").
5. (ואתחנן ה, ד: "פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר מתוך האש").
6. (ברכות יב, ב).
7. (זהר חלק ג בהעלותך קנ, א).

ב'חשך אור לישרים'; וכתוב (ישעיה ס, א): "וכבוד ה' עליך ורח", לעורר את האהבה.

וזה שכתוב²¹: "פה אומר ה' ליעקב אשר פדה את אברהם" – פי על ידי מדת יעקב, בחינת רחמנות²², הוא מעורר את האהבה, בחינת אברהם.

וזהו שכתוב (פרשתנו א, ה): "וימדרו את חזיקם" – פירושו וביאור הכתוב:

פי הנה הכתוב אומר איך שעל ידי גלות מצרים צריך הוא לשית עצות בנפשו לצעוק אל ה' בתפלה, ולהתמרמר במר נפשו על חינו, דהיינו על חיות אלהות שבתוכו, שהוא חיות העיקרית של האדם. מה שאין בן חיי עולם־הזה אינם נקראים חיים כלל.

וזהו "בעבודה קשה" (שם):

פי "עבודה שבלב" – זו תפלה²³, לצעוק אל ה' בבחינת "צעק לבם", בשביל גילוי אלהותו ותברך. כמו שכתוב (תהלים קכט, ו): "רוקמות אל בגדונם", שהוא התגלותו ותברך על ידי בחינת הגרון הנ"ל. ועל ידי זה (שם): "וחרב פיפיות בידם" להכרית כל הקליפות ותאוות שיש לאדם.

והנה, כמו למשל חרב שהיא של ברזל קשה, יכולה לעמוד אפילו בפני דבר קשה פאבנים ולא תפגום בהפאתו בהם, מה שאין בן אם היה הברזל רך – פך התפלה צריכה להיות קשה. ולכן נקרא "עבודה קשה", דהיינו לקרוא לה' לעמוד נגד כל מונע מבית ומבחוץ, ולשבר כל הקליפות ותאוות החוקות, להיות לבו נשבר בקרב, ואפילו אם הוא כלב האבן – ימום.

והנה כל זה הטורח הוא בשביל הגלות. מה שאין בן בשהיה בית־המקדש קיים – שלא היו צריכין לתפלה, פי אז היה התגלות אלהותו במוחו ומחשבתו של אדם בהתרחבות, (להאיר) [להעיר²⁴] את האהבה מ"קרב איש ולב עמוק" (תהלים סד, ו) – בעומק המחשבה בלבד:

וזהו ענין "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" (ויצא כח, י): פי בחינת גרון וחרון הכל אחר¹³, פידוע לידעי חן. וזהו ענין המוריות "שמרו חיי אבותינו במצרים", שחיות המדות ירדו ונתלבשו במצר הגרון, ועל ידי זה נעשו מרים. פי אלו היו בבחינת "באר שבע" היו מתוקים ויותר טובים.

וזהו "אנכי ארד עמך וכו'":

פירושו: "אנכי" – "מי שאנכי"¹⁴, בחינת 'סוכב כל עלמין, בחינת "אחד – אמת" – "ארד עמך", שהוא בחינת ירידה בפכול, מחמת שאין גלוי אלהותו ותברך מתגלה כל פך, פי אם בבחינת "מצרים". והיינו על ידי שהוא "עמך", כמו שאמר¹⁵: "גלו לארום ושכינה עמכם". ולא נשאר פי אם בחינת האמונה הנמועה בלב כל ישראל, שהם "מאמינים בני מאמינים"¹⁶ אפילו בגלות, כמו שכתוב (פרשתנו ד, לא): "ויאמן העם".

אבל אינו דומה שמיעה לראיה¹⁷, שהיא בחינת גלוי אלהותו, כמו שהיה בשעת מתן־תורה בבחינת ראיה ממש. ובזמן הגלות אין בחינת ראיה ממש בהתגלות זו, אלא בבחינת מצרים, שהוא על ידי הקול, בחינת גרון הנ"ל:

והנה גם לזה יש "רבות מחשבות"¹⁸ המורדות ומבלבלות התפלה. והן המה עגונותיו המבדילין¹⁹. ועצה העוצה לזה הוא: לעורר רחמים רבים; ולא על עצמו, פי אדרבה, בזה הוא מעורר עליו את הדין, שדין אותו אם הוא ראוי להתפלל לפני ה' ולעבוד אותו. אלא ש"ש"ש"ב אל ה' וירחמה" (ישעיה נה, ו) – ברחמים רבים על גלות השכינה, שהיא ניצוץ אלהותו המתלבש במחשבתו, והמחשבות ורות הם נקראו "לבושים צואים". ועל זה ותמרמר מאד במר נפשו.

ועל ידי זה יסורו התגרים הצואים²⁰ מעליו, ונגלה כבוד ה'" (ישעיה מ, ה), כמו שכתוב (תהלים קיב, ד): "ורח

13. (חרון עם הכולל בנימטריא גרון. – ליקובי תורה להארז"ל ריש פרשת ויצא ופרשת וישב).

14. (בסמן לעיל א, א).

15. (ספרי מסעי לה, לד. ראה מגילה כט, א).

16. (שבת צו, א: "מאמינים בני מאמינים... הן 'מאמינים' דכתיב (בראשית טו, ו): 'ויאמן העם'; 'בני מאמינים' – 'והאמן בה'").

17. (אינו דומה שמיעה לראיה: ראה מבילתא ותרז יט, ט).

18. (על פי משלי יט, כא: "רבות מחשבות בלב איש").

19. (ישעיה נט, ב: "פי אם עגונתיים היו מבדילים").

20. (על פי זכריה ג, ד: "הסירו התגרים הצואים מעליו. ויאמר אליו ראה העבדתי מעליך עגוד").

21. (ישעיה כט, כב. ושמ: "אל בית יעקב". ובסנהדרין יט, ב מוכח דיעקב עצמו פדה את אברהם. – מראי מקומות והנהרות לתנאי מפורד קדושת ארמו"ר פרק לב).

22. (זכר חלק א פ, ב ועוד).

23. (תענית ב, א).

24. (בדפוס ראשון: להאיר).

כמו ש'מעורר התשוקה בחדות ה' לעשות נחת ריח ליוצרו בשמחה, כמו שכתוב (תהלים קמט, ב): "ישמח ישראל בעשיו", כך חדות ה' היא מעוזו²⁸, ו"ישמח ה' במעשיו" (תהלים קד, א).

וזהו "דבליבנים" – "דא לבון הלכתא":

כי הנה פתיב (שיר השירים א, ה): "שחזרה אני ונאנה" – פירוש: כי התורה שבעל-פה, היא נראית לעין כל בבחינת "שחזרה" – שאין נראה בה שום אור כלל, לפי ש'מדברת בעניני עולם הנשמי, בעניני זרעים, ובדבר שבממון בין איש לרעהו. אבל באמת – ונאנה" – שכל הדברים שבה יסודתם ב'הררי קדש'²⁹ – מחכמה-עלאה, ש'כד עלה ברצונו וחקמתו יתברך, חפים ולא בחכמה דיעא כו"³⁰.

וזהו "לבון הלכתא": שההלכות הנראות כשחורות צריך ללבנם בלובן העליון, על ידי "חדות ה'", היא השמחה אמיתית בה' אחר, ולהכביל ברצונו, ולא יבקש רצון אחר וזולת רצונו יתברך המלוכש בתורתו.

וזהו "קומוי לך רעותי ופתי ולכי לך" (שיר השירים ב, י): פירוש "לך" – לעצמך. כי "ישראל עלו במחשבה תחלה"³¹, ועל פן "קומוי לך" – להתפלל ב"אחר".

והנה, על דרך זה מתעורר למעלה בחינת "לובן העליון", בהתגלות בבחינת הארת פנים. דהיינו התעוררות השמחה וחדות ה' – "צהבו פניו"³². כמו שכתוב (תהלים סו, ב): "צא פניו אתנו סקה", שהארת פניו היא "אתנו" ועל ידינו – כפי מה שאנו מעוררים בחינת התגלות אלהותו, כמו שכתוב (משלי כו, יט): "כפנים הפנים לפנים כו".

והנה, תכלית ושלמות הגילוי הזה יהיה לעתיד-לבא, לימות המשיח, שאז "עין בעין יראו" (ישעיה נב, ח) כבשעת מתן-תורה, ויותר מזה; שאילו בשעת מתן-תורה, לא היה רק לפי ש'ענה. מה שאין פן לימות המשיח יהיה גילוי אלהותו לעד ולעולמי עולמים בלי הפסק. וזהו "סקה" – שהוא לשון נצח³³.

וכן בענין התורה בזמן הגלות, הוא "בחומר וזבנים וגו'". וכמו שכתוב ב"רעיא מהימנא".

והענין הוא, דכתיב (שיר השירים ג, ח): "ששים המה מלכות, ושמונים פילגשים, ועלמות אין מספר – אחת היא יונתי תמותי". ופירש זוהר²⁵: "ששים המה מלכות" אלו ששים מסכתות. ו'שמונים פלגשים' אלו ברייתות. ו'עלמות אין מספר' אלו ההלכות. אחת היא יונתי תמותי וגו'. ופירוש "תמותי" – שלימתי. שאין שלימות אצלו, כביכול, וזולת כנסת-ישראל. כמו שכתוב (ישעיה סו, א): "והארץ הדום רגלי", וכתיב (ראה יד, א): "בנים אתם להויה אלתיכם", ו"כרא פרעא דאבוה הוא"²⁶.

דהיינו, מפני גילוי יחודו יתברך בעולמות עליונים – הוא בכל צבא מעלה, כמו שכתוב (נחמיה ט, י): "וצבא השמים לך משתתרום", שבטלים אליו במציאות בפועל ממש. אך בעולמות התחתונים, הנה עובדי כוכבים ומזלות²⁷ המורדים ופושעים בו. רק "מי כעמד ישראל גוי ארץ בארץ" (דברי הימים א' יז, כא) – ליחד לבכם ל"אחר", ולכבול רצונם מפני רצונו.

והוא כמו למשל אברי האדם שבטלים אליו, ואפילו הרגלים שהוא לבר מן גופא, ואפילו צפורני רגלו – והיינו כל זמן שדבוקים בו. אבל כשנפרד אחד מאבריו, וכן צפורן הפורש מן האדם, שוב אינו נחשב כמכלל האדם מפני שאינו בטל אליו.

וכך בנפש האדם פתיב (משלי יח, א): "לתאנה יבקש נפרד", שנפרד מיחודו יתברך, והוא כמו אבר הפורש מן האדם. והרי זה פאלו נקטע אחר מאבריו, או נקצץ צפורן אחד מן הקומה שלימה של יוצר בראשית, כביכול. אבל הבא לדבקה בו באמת, הוא בטל לגמרי אליו, ואין לו רצונות אחרים כלל. כמו שכתוב (תהלים עג, כה): "מי לי בשמים, ועמד לא חפצתי בארץ כו", צור לבבי וחלקי וגו'. ועושה הקומה שלימה כביכול, ולכן נקרא "תמותי". והנה באתערוותא-דלתא – אתערוותא-דלעילא, כמו שכתוב (שיר השירים ג, א): "אני לדודי, ועלי תשוקתו". כי

25. בלקטני תורה שיר השירים לח, ב מציינ: "ענין ברבות בשיר השירים במקומו, ובפרשת קרח גבי זבני קרח לא מתי". באור התורה שמות עמוד יב: "ברבות שם (שיר השירים רבה פרשה ו ט, י) אלו פ' פרשיות שבתורת פנים וזהו ענין ברייתא. ובגמרא פרק קמא דברכות דף יא, ב דתורת פנים נקרא מדרש".

26. (נמקן לעיל א, ב).

27. (האמות).

28. (על פי נחמיה ח, י: חדות ה' היא מעוזכם).

29. (על פי תהלים פו, א: "יסודתו ב'הררי קדש").

30. (ז"ח יתרו לר, ד. תקוני זרע בהקדמה "פסח אלהי" יז, ב).

31. (בראשית רבה בתחילתו. מובא בענין חיים בקמה מקומות ומהם שער הכללים פרק א ופרק ב. בלקטני תורה חוקת סג, ג מציינ לענין חיים שער מא פרק ג)

32. (לשון הש"ס חילון ג, ב. ועוד).

33. (עירובין נד, א).

שאין לו בחינת האהבה מצד עצמו, אך מפני שרואה ושומע תפלות אחרים מתעורר בו גם כן.

והנה אמרו רז"ל (אבות א, ב): "על ג' דברים העולם עומד: על התורה, ועל העבודה (זו תפלה), ועל גמילות חסדים". שהם עצמן תקוני המדות ש"בין אדם למקום" וש"בין אדם לחבירו". והנה, בענין תורה ותפלה כבר נתבאר בפסוק איך שהוא בחינת הגלות, וכמו שנתבאר לעיל.

ובא גם כן לפרש בענין תקוני המדות, וזה נקרא (פרשנו א, ד): "את כל עבודתם אשר עבדו בהם": פי העבודה היא מהם ובהם עצמן – לתקן מדותיהם. ולזה צריך תורה עמל ויגיעה גדולה, להפך מן ההפוך אל ההפוך, ולשנות דרכו ומכעו. ונקרא "עבודה" – מלשון "עורות עבודים", שצריך לעבד את המדות שיהיו מתוקנים לה' לבדו:

ועצה תיעוצה לזה – מה שכתוב (ש): "בפרך":
וְיֵשׁ בּוֹ ב' פִּירוּשִׁים:

אחד – לשון טורח ומלאכה כבידה. ולא מפני כבדות המלאכה מחמת עצמה, אלא כעין שדרשו רז"ל³⁸ גבי פרעה: "בפרך" – נתן מלאכת נשים לאנשים. שהגם שפאמת מלאכת נשים קלה ממלאכת האנשים, אף על פי כן היתה כבידה עליהם, מפני שהוצרכו לשנות טבעם ורגילותם. וכן בענין תקוני המדות, אהבה ויראה ש"בין אדם למקום", הן בבחינת "סור מרע", הן בבחינת "ועשה טוב" צריך הוא לשנות רגילותו ומכעו.

ופירוש הב' הוא – לשון פחד³⁹. וזה ישים האדם ללב, כמו פעם וקנאה ונדלות והתרוממות אחד על חבירו – זה הפלל: "מענה רך ישיב⁴⁰ חמה". ולא חימה של חבירו בלבד, אלא אף חימה שבו, דהיינו כל המדות רעות ש"בין אדם לחבירו", שישודם היא בחינת גבורות. והמכין יבין:

והנה בזמן הגלות צריך עמל ויגיעה רבה לקבוע בלבו השמחה אמתית בה', שהוא "לבון הלכתא", מה שאין כן לימות המשיח אז (ישעיה מ, ה): "וראו כל בשר יחדו":
וְכֵן בְּעֵינָי וּבְכָל עֲבוּדָה בְּשֻׁדָּה – "דא ברייתא":

פי ברייתא – בחינת "לבר מן גופא"³⁴, שהם אברים החצוניים. והמשנה נקראת אברים הפנימיים. וכל דבר שהוא שגוי בברייתא הוא מרומז במשנה.

כמו שאמר אילפא: "מאן דשאיל לי בברייתא ולא פשטינא ליה ממתניתין?"³⁵ פירוש "פשטינא" – מלשון "פשט את ידו", שהוא לשון הושטת יד. ואמר, שישטים את ידו ממתניתין לבאר הדין השגוי בברייתא, ולא היה צריך ללמוד הברייתא בפני עצמה כיון שהיא נכללת במתניתין. אך לא כל אדם זוכה לזה. ושמו מוכיח עליו שלכן נקרא אילפא, מלשון "אאלפך חכמה, אאלפך בינה"³⁶. ולכן היה מכין דין הברייתא מתוך המשנה.

אבל אנהנו צריכין גם כן לעסוק בדין הברייתא מתוך המשנה. וזהו "ובכל עבודה בשודה". וזהו כמו למשל שמביא חטים מתוך הבית וזורעים בשדה מחוץ לעיר, כך העוסקים בברייתא בדין השגוי במתניתין.

והנה תכלית ירידה והגלות היא צורך עלייה גדולה – שיאיר אור ה' בגילוי רב לימות המשיח:

וזהו "קול דודי הנה זה בא מדלג על כו", פירוש: מלמעלה למטה;

"על ההרים" – פירוש: כאדם שקופץ מהר להר ועל ידי כן הולך הרבה ביחד, כך הנה ההרים העליונים הם בחינת חסד וצילות, שהוא חסד ה' ממש בגילוי רב ועצום. ואתערותא דלעילא הוא על ידי אתערותא דלתתא, אף על פי שיש הרבה מדרגות בנתיים.

"מנפנפ על הגבעות" – פירוש: "גבעות" הם האמהות³⁷, בחינת מקבלים מן ההרים. דהיינו אפילו מי

34. (מחוץ לגוף).

35. (תענית א, א. יש מי שישאל מפני בבריתא ולא אשיבנו ממשנה?)

36. "ואאלפך חכמה". איב לג. ל. – אלפך (מצודת ציון). ובשבת קר, א: אל"ף ב"ת – אלף בינה.

37. (גבעות הם האמהות ראש השנה יא, א. שמות רבה פרשה טו, ד. במדבר

רבה פרשה כ, ט).

38. (סוטה יא, ב).

39. (במדבר רבה פרשה טו, כ. תנחומא בתעלותך יג. תנחומא באבער שם כג).

40. (משלי טו, א. בדפוס ראשון: משיב).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויאמר גו' לך לך

להבין ולהשיג בלבוש המסתיר ומגשם כו' (והוא מ"ש הבן בחכמה כנ"ל) אבל נקודה דחכמה עצמה אין בה רק כמו שהיא בנקודה אחת ואין בה כח זה להביא לידי השגה ממש לפי שאין לו שרש גבוה בכתר כ"כ בעומק ורוממות העצמות עד שיוכל לבא לידי ירידה והתלבשות כ"כ כפי כלל הנ"ל דכל שאינו גבוה כ"כ לא יוכל לבא למטה כ"כ אבל בחי' קוץ התחתון דיו"ד יש ביכולתו להתפשט בהשגה ולעשות מיו"ד ה"א לפי ששרשו היינו בחי' קוץ העליון ממש הפונה למעלה ע"ג היו"ד שהוא בחי' הכתר עצמו כידוע (שנקרא כתר שבכתר שלמעלה מחכמה שבכתר) שהוא גבוה יותר יותר ויכול לבא למטה שהוא בהשגה דוקא המלביש ומסתיר לנקודה דחכמה וכנ"ל דכל הגבוה יותר א"א לו להתלבש כ"א בלבוש היותר תחתון וכמו משלי שלמה וכה"ג ונמצא דבחי' קוץ העליון שביו"ד שהוא בחי' הכתר היינו מ"ש ועבד הלוי הוא שהוא בחי' בינה שזהו קוץ התחתון דיו"ד שעושה מיו"ד ה"א והוא מ"ש בוהר דדא הוא עתיקא ממש שאין זה בא אלא מכחו של עתיק ממש שהוא קוץ עליון דיו"ד שלמעלה מן החכמה שמלוּבש בקוץ התחתון דוקא כנ"ל וד"ל:

(יד) ומעתה הנה יובן שבחי' התגלות הזאת בהשגה דבינה אין זה רק הוראה ומופת על עצמות רוממות מעלתה בבחי' הכתר הנק' עתיקא וז"ש במאמר דלעיל דא הוא עתיקא ממש לפי שכה זה דבינה היינו בחי' הכתר עצמו ממש שלמעלה מכח השפע דחכמה שבא מאין דכתר (ויובן זה בנפש האדם בשמחה שבשיר ונגון שנק' שיר פשוט שבעצמות הנפש ממש הוא בא דוקא בשמחה שבשיר הבא בבינה שבהשגה כמו (תהלים פד, ג) לבי ובשרי ירננו כו' (שם קלב, ט) וחסידך ירננו ואמר בוהר לויך מבעי לי' כו'. וזהו ענין הפסוק הזה ועבד הלוי בשיר לחוא דבחי' עתיקא ממש שהוא גלוי התענוג הפשוט שיבא במורגש בהשגה דבינה מטעם הנ"ל והוא העוה"ב אשר אהיה דאנא זמין לאתגלאה ממש כמו שהוא בהשגה בבחי' יש מורגש דוקא כנ"ל וד"ל). ועם ביאור ענין זה יובן ג"כ עוד ענין א' המובא בפרדס בענין ג' קוצין שבי' שקוץ העליון הוא בחי' הכתר וגופו של יו"ד הוא נקודה דחכ' והקוץ התחתון שבה הוא הנמשך ומתפשט לעשות לצורת אות הה"א באורך ורוחב כי מקוץ התחתון דוקא שנוטה להלאה מן הנקודה הוא שנמשך ההשגה דבינה לאורך ורוחב כנ"ל. שזהו כח הבינה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - מה יפו פעמיך

החיצוני' מרגלי השכינה, כי רגלי' יורדות מות מקום שיש שם יניקת החיצונים. וגם לצורך עלמין דקדושה כי השפע צריכה להתעלם ע"י המנעלים כנ"ל, אבל בעלותה באצילות אומרת רחצתי את רגלי' שכבר רחצה אותם מכל מנוף ולכלוך כי באצ' לא יגורך רע כתי' שאין מקום ליניקת החיצוני' שם, וה"ז כמו הנכנס בהיכלו שמנקה רגליו ומגעליו מהלכלוך והטנוף שבחזון, והנה כמו שהוא למעלה בהשכינה מל' דאצ' שהוא מקור נשמות ישראל, כך בישראל עצמן

ב. והנה כתי' רחצתי את רגלי'. פי' כל כל הנ"ל בענין המנעלים שהשכינה מל' אצ' מתלבשת בהם עד"מ על רגלי' אינו אלא כשנשפלת כבי"ע להחיות רוח שפלים בבחי' גלות, שאז מוכרחת להתלבש בלבוש המנעלים, כמו עד"מ מי שהולך במקום שיש בו טנופת ולכלוך שמתלבש מנעלים שלא יתמנפו רגליו, כך עד"מ ירדת השכינה כבי"ע שיש שם קליפות שרוצים לחטוף יניקה יתירה, לכן יהי' ההתלבשות שלה ברגלי' שלא יהנו

כשעולין ברגל. וזהו שאמר עוד מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב ופי' רז"ל בתו של אברהם שנק' נדיב כי הנה עיקר סיבת הנפילה בהשתלשלות רבות עד שיש יניקה גם לע' שרים החיצונים הוא מחמת תגבורת חסד העליון כאשר הוא רב חסד משפיע חיות לכולם גם למי שאינו ראוי כמו הנדבן וחסדן בטבעו שישפיע גם לנבזים ושפלים כמו לגדולי הערך כו' וזהו בת נדיב כמ"ש נדיבי עמים נאספו כו' כמו שאמר אברהם לו ישמעאל יחי' שמחמת שה' מסמ' דחסד ה' גם מותר השפע ממנו לישמעאל כמ"ש במ"א והגם שאותו החסד שירד במותרות נשתלשל מאד למטה ומחי' לקליפה גשמי' כישמעאל מ"מ ברש שרשו הוא מאור חסד עליון האלקי ממש כנ"ל, וזהו שאומרים כלה נאה וחסוד"ה פי' כשרוצים להעלות המל' הנק' כלה מזכירים אך שהיא בת נדיב כלומר שבא מותרות שפע החסד מצד תגבורת אור חסד העליון כי רב חסד הוא רק שאח"כ בא מזה סיבת ריבוי ההשתלשלות כנ"ל וכזאת הוגבהה ונתעלית לגבי בעלה או אביה מקור החסדים הוא אברהם שהי' אב המון גוים כו' וזהו חסוד"ה לשון נפעל דהיינו החסדים שלה להחיות ע' שרים הוא ממקור תגבורת החסד דאברהם וזהו העליה שלה ע"י אהרן שושבינא דילה להיות כי הכה"ג מזכיר שרש שרשה במקור החסדים כנ"ל מביאה אל בעלה בזה ור"ל:

בעלותן לרגל, דכתי' יראה כל זכורך את פני הוי', סוכ"ע שבאצילות, למעלה מזמן ומקום, אני הוי' לא שניתי מבלי שימצא שם ראש וסוף בהשתלשלות (ולכן יראה כל זכורך כי קטן וגדול שם הוא), ולכן כתיב ע"ז מה יפו פעמיך בנעלים, כי להיות עליה זו בבחי' אצילות ואז להיות כי עלתה המל' בתכלית העילוי מתייפה גם הלבוש שק של המנעלים כי רחצה אותם מכל טנוף ולכלוך אחיות החיצוני' דעשי' קודם שעלתה כו' וזהו מה יפו פעמיך בנעלים. אך להבין איך יתכן שגופו של לבוש שק יהיה יפה ויעלה גם הוא לבחי' אצי', ר"ל גם שרחצה המנעלים מכל לכלוך וטינוף הלא מ"מ נשארו עור שהוא לבוש גם ועב ומהו היופי בו כ"כ עד שיעלה בבחי' האצי' ויאמר עליו מה יפו פעמיך בנעלים. אך הענין להיות כי ידוע דרש לבושים דנוגה דבי"ע נפלו בשבב"כ וקודם שנפלו בשבירה היו במדרגה היותר נעלה מבחי' האצי' כמ"ש לפני מלוך מלך לבני' כידוע דכל שנפל למטה מוכרח להיות שהיה במעלה גדולה יותר קודם שנפל כו', אלא שאחר שנפל הוא לבוש גם ועב כנ"ל אבל כשמתעלה לשרשו שקודם השבירה הרי הוא מאד נעלה במדרגה. וזהו שהמנעלי' כמו שהם בעשי' הוא בחי' לבוש שק, אבל כשעלה המל' באצי' אז המנעלים דעשי' מגיעי' לשרשן שקודם השבירה שהיו מאד נעלה לכך נאמר ע"ז מה יפו פעמיך בנעלים. וכן בישראל למטה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

להבין בתוס' בי' שורש ענין יחוד שמשא וסיהרא

מבחי' ד"ע, כי הנה אל דעות הוי' שיש ב' דיעות ד"ע וד"ת שהם בחי' יחו"ע ויחו"ת, שנודע שבחי' יחו"ת הוא בשם אלקים שהוא המפריד להיות בחי' יש דוקא ושיהי' היש בטל, כי יש ב' מיני ביטול הא' בחי' הביטול דיהו"ע בחי' אתה הוא ה' לכרדך כו' דכולא קמי' כלא חשיב, והב' בחי' ביטול דיהו"ת אתה עשית את השמים את חסר כתי' דמזה נמשך ג"כ בחי' ביטול היש להיות וכל צבא השמים לך משתחווים בבחי' ביטול, והו"ע מודים אנחנו לך ומאן דלא כרע במודים כו' הכוונה על בחי' ביטול היש עכ"פ כו', ועל ב' בחי' ביטול אלו יש ב' מיני השגחות שמשגיחי' כך מלמעלה, וזהו דכתי' משמים הביט ה' שהוא משגיח באופן כמו שהוא מלמעלה למטה דכולא קמי' כלא כו', ולפעמים משגיח במדת החסד

ג) אך א"כ צ"ל מהו שאמרה א"א לשני כו' ומה רצתה בזה, כי זה שכ' בפרדס שער י"ח פ"ב בדרך סברא שהיתה כוונת הירח שירד השמש ממקומו ותשאר היא במקומו, זהו דחוק עצום כי מאי חזית ומאי ס"ד דירח. ועוד למה הקפידה כ"כ אח"כ מאחר שאיך שיהי' לפי דבריה הוי' א' מהם צריך לירד ולמעט א"ע, וזהו דבר הגון א"כ מאי חזית כו' ואין כאן מקום קפידא כ"כ. ואפ"ל דמעיקרא כשהיו שניהם שוים הוי' ההמשכה בבי"ע ע"י שניהם היינו שבי"ע היו מתעלים לקבל מו"א עצמו כענין שילוב אד' בהוי', והגם שהמל' נק' זה השער להוי' מ"מ ע"י שער זה היו מתעלים לקבל מו"א ממש כענין שמקבלים עתה רק מהמל', וע"ד שא' הכתוב משמים הביט ה' שענין הבטת והשגחה זו הוא

ההשגחה ע"י ז"א לבר, אמנם קודם קטרוג הלבנה הי' ההתגלות מבחי' זו דמשמים הביט גם כבי"ע ממש, וז"ע שני מלכים משתמשים בכתר א' ממש היינו פעולה אחת, אלא שזה הי' בבחי' העלאה וזה הי' בבחי' המשכה. א"נ י"ל שכתר א' לשניהם היינו בחי' כתר ועתיק דבריאה ששניהם היו בבחי' זו. וכוונתה הי' שתהי' היא לברא המאירה כבי"ע וכמ"ש בפרדס שם בשם הזוהר שא"ל חמונא דרעותך למהו רישא לשועלים, אלא שכוונתה הי' שלא יהי' בה שום מיעוט כ"א כמו שהיא באצי' כך ממש תאיר כבי"ע.

ולפעמים במדת הגבורה כו', כי מדה הוא לשון לבוש מלשון מרו בר קדש ילבש, וכשם שהוא במדות כך הוא בהשתלשלות העולמות הו"ג דו"א נק' משמים הביט שהוא מלמעלמ"ט וכמארז"ל במדר"ר ר"פ וירא שאין שייך ל' הביט אלא מלמעלמ"ט, ויש הו"ג דמל' בחי' מלמעלמ"ע בחי' בנימין צ"ת מלמעלמ"ע שושבינא דמטרוניתא כו' להעלות בחי' ביטול היש דבי"ע שאין ערוך לבחי' האצי' שבאצי' איהו וחיותו חד ושם הביטול יותר עליון משא"כ כבי"ע כו'. אלא שענין זה דכתי' משמים הביט זהו לענין השגחה שלפעמים

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

וידבר אלקים, ליל א' דחה"ש, תרד"ע

וכמש"ש בסש"ב שאינו עולה שם בשם אור וזו כלל כו'). וכמו"כ הוא גם בבחי' הרוממו' שהוא בבחי' התפשטות מן העצם דלהיותו מרומם בעצם ה"ה בבחי' התפשטות הרוממו' על הזולת כו', וכמ"ש במ"א בענין כתר מל' ולבוש מל', דכתר מל' הוא בבחי' רוממו' עצמו שמונשא ומרומם בעצם וכמו המלך הקדוש כו', ולבוש מל' הוא בחי' הרוממו' על העולמו' וכמ"ש ה' מלך גאות לבש בבחי' רוממות והתנשאו' על עם כו', והוא בחי' מל' דא"ס כמו שהוא לפה"צ שעלה ברצונו אנא אמלוך כו', שזהו סבה על הרצה"פ שעלה ברצונו להאציל ולברוא כו', משום שאין מלך בלא עם כו', דרצון זה דאנא אמלוך גם כמו שהוא לפה"צ ה"ה רק הארה ובחי' התפשטו' לבר כו', וכידוע דבעצמותו הוא בחי' אור השייך אל העולמות כו' וכמ"ש במ"א, אך זהו התפשטות הארה מבחי' הרוממות עצמי דעצמות א"ס שאינו כגדר שייכות אל העולמות שזהו בבחי' רוממו' עצמי כנ"ל, וכמו אשר מלך כמרים כו', שגם ע"ז אמרו אין מלך בלא עם דפי' אין הן שיש מלך בלא עם כו', ומבחי' רוממות העצמות נמשך התפשטות הארה בחי' הרצון דאנא אמלוך כו', וכמו שאו' המלך המרומם לברו והמתנשא כו' דמפני שהוא מרומם לבר בבחי' רוממות עצמי ע"כ הוא מרומם ומתנשא מימות עולם כו', וע"כ גם הרצון דאנא אמלוך הוא בבחי' רוממות עצמי להיותו התפשטות הארה מבחי' הרוממות בעצם כו', ועיקר ענין התנשאות על עם שייך לאהה"צ, אבל בחי' מל' דא"ס כמו שהוא לפה"צ ה"ה בחי' רוממו' עצמי עדיין שבא מבחי' הרוממו' בעצם כו' וכמ"ש במ"א (עמ"ש בדרוש שמח תשמח רנ"ז), ועוד זאת דבחי' הרצון דאנא אמלוך הוא שבא ע"י

רלב) והענין למע' הוא דהנה הביטול דתיקון בכלל הוא הביטול בעצם המציאות, שז"ע רך כקנה וקשה כאור, דמדות דתהו בכללות הן בבחי' המציאות ומדות דתיקון הן בכללות בבחי' ביטול המציאות כו', וע"ה שיש בזה מדר' שהן בבחי' המציאות (וכמשנת"ל פרל"א דגם מדות דתיקון הם בבחי' מציאות דבר כו'), מ"מ בכללות הוא בבחי' ביטול בעצם כו', וכמו מי שהוא בטבע הרך שהוא בבחי' ביטול ושפלות בעצם המציאות שלו, דע"ה שהוא מ"מ בבחי' מציאות ושייך בו עבודה בבחי' ביטול היש כו' מ"מ הוא בטל בעצם כו', כמו"כ הוא במדר' דתיקון דבעצם יש בזה הביטול בעצם המציאות כו'. אך לפי המבו' כאן בענין הרוממות יובן זה בבחי' העצמות שהוא בבחי' רוממות עצמי להיותו עצמי כו', והרי אין בזה ענין המציאות כלל ח"ו כו', אמנם בנילויים זהו בהאור שהוא בבחי' גילוי העצם וכלול בעצמו כו' שהרוממות בזה הוא בבחי' רוממות עצמי כו', וכמו המלך המרומם לברו וכמו אשר מלך כמרים כל יצור נברא כו' שהו"ע רוממות עצמי כו' (וי"ל דבזה שייך ענין רוממות המעלה כו', דהרי הרוממות שלהיותו עצמי הרי אינו שייך בזה מע' לו' שהוא גבוה במעלתו מאחר שהוא עצמי ה"ו למע' מגדר ענין העילוי כו', והרוממות שמצד היותו גילוי העצם וכלול בהעצם כו' בזה שייך ענין העילוי שמרומם במעלתו כו', וכמ"ש בסש"ב במשל זיו השמש כמו שהוא בנוף כדור השמש שהוא שם ביתר שאת וביתר עז דהיינו שהאור שם בריבוי ביותר ובאופן נעלה הרבה יותר כו' וכמ"ש במ"א, אבל ג"ז הוא רוממות עצמי היינו שהוא מרומם בעצם מהותו ואינו בבחי' מציאות בעצמו כמו העצם כו',

התעוררות דהרצון דאנא אמלך זהו ע"י ממוצע שיש ביניהם, והו"ע התורה דכתי' בה כי מלכים ימלוכו כו', והיינו שע"י התו' בא בהתגלות בחי' המלוכה הכלולה בעצמותו, וע"ה שא"ז שנעשה בבחי' מקור רק שמתגלה כמו שהוא בעצם כו', ועי"ז נמצא מזה בחי' התפשטות הרוממות דאנא אמלך כו', ולהיות שזהו ע"י התגלות הרוממות בעצם ע"כ גם זאת הוא בבחי' רוממות עצמי כו'.

קיצור. והענין הוא דהנה תיקון בכלל הוא בחי' רך כקנה הנחת עצמותו, אמנם ענין הרוממות הוא בבחי' העצמות, רוממות עצמי, אך כמו"כ בהאור הכלול בעצמותו עצם האור הוא בבחי' רוממות עצמי (וי"ל בזה ג"כ רוממות המעלה להיותו בחי' אור עכ"פ), המלך המרומם לבדו, בחי' מלך בלא עם, וכן בחי' התפשטות האור בעצמותו בחי' הרצון דאנא אמלך סבת הרצון להאציל, להיות שזהו התפשטות רוממות העצמי, ה"ז ג"כ בבחי' רוממות עצמי, כתר מל' ולבוש מל', ועוד שזהו ע"י התגלות עצם האור, דהנה יש ג' מדרי' בחי' מל' הכלולה בעצמותו שאינו בבחי' המשכה, והיינו עצם האור, ועליית הרצון למלוכה, והשערה בכח, ומדרי' ד' היא התורה ממוצע שיהי' התגלות עצם המלוכה בכדי שיהי' עליית הרצון למלוכה, ע"כ הוא בחי' רוממות עצמי.

התגלות דבחי' הרוממות בעצם דבחינת עצמות האור כו'. והענין הוא דהנה ידוע דבפרטי' יש בזה ג' מדרי' (בבחי' המלוכה הכלולה באוא"ם לפה"צ כו') הא' בחי' המלוכה כמו שהיא כלולה בעצמותו שאינו בבחי' המשכה וגילוי כו' (וזהו בחי' עצמות האור שנת"ל), והב' מה שעלה ברצונו אנא אמלך כו' (והוא בחי' התפשטות הארה מבחי' עצם האור כו'), והג' איך שמשו"ז עלה ברצונו להאציל כו'. וכידוע שכל כח מתחלת הווייתו עד שמוכן להתגלות קודם שמתגלה עדיין יש בו ג' מדרי', וכמו מדת החסד יש בזה ג' מדרי', כמו שהיא נטוע ומושרש בנפש שאינו בבחי' המשכה כלל ולא בבחי' מקור אל הגילוי כו', וכמו שבא בבחי' התעוררות כללי כו', ואח"כ ההשערה באיזה אופן תהי' ההמכה כו', ולמע' הו"ע כי הפיץ חסד הוא בחי' הפיץ חסד ההיולי העצמי כו', וכמו שעלה ברצונו להטיב שזהו בחי' התעוררות הטבה כבי' רק שהיא כד"כ עדיין כו', ואח"ז ההשערה באיזה אופן תהי' ההמכה שו"ע שיער בעצמו בכח כו'. וכמו"כ במדת המלוכה למע' הוא בחי' המלוכה כמו שהיא כלולה בעצמותו שאינו בבחי' המשכה כלל וכמו המלך הקדוש כו', ומה שעלה ברצונו כבי' אנא אמלך שזהו בבחי' התעוררות כללי כו', ואח"ז ההשערה בפרט שעלה ברצונו להאציל כו'. אמנם בכדי שמבחי' המלוכה כמו שהיא בעצמותו תהי'

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

חביבין ישראל - י"ב-י"ג תמוז תרפ"ט

והנה הנשמות כמו שבאים בהשתל' ה"ה בבחי' מציאות בפ"ע וכמו הבן שהוא מעצמות מוח האב ובא במציאות בפ"ע כמו"כ הנשמות הם במציאות בפ"ע וא"כ איך הם כלים לעצמות א"ם, ועי"ז הוא בראשית ברא אלקים שהוא התורה דתלת קשרין מתקשראין דא כדא, ישראל מתקשראין באורייתא ואורייתא בקוב"ה, ועם היות דאורייתא מחכמה נפקת אבל אורייתא וקוב"ה כולא חד, וידוע דהתורה ונשמות שניהם הם בבחי' העצמות וההפרש ביניהם שבנשמות העצמות הוא כהעלם, ובתורה העצמות הוא בגילוי, ועוד דבנשמות העצמות הוא בבחי' מציאות כנ"ל, ובתוכה הוא בבחי' יחוד דהא כהא תליא דלהיות דבנשמות העצמות הוא כהעלם ע"כ בא בבחי' מציאות דבר בפ"ע ובתורה שהעצמות בא בגילוי ע"כ היא בבחי' יחוד דבתו' כתי' ואהי' שעשועים, אצלו וסמוך, דבנשי' יש ג"כ תענוג

והתענוג הוא עצמי, אבל זהו כמו התענוג בדבר הנבדל משא"כ התענוג שבתורה הוא אצלו בבחי' יחוד גמור וע"כ ע"י התורה נמשך האוא"ם בנשי', וזהו הב' מדריגות שבממוצע, דכל ממוצע ה"ה כלול מב' מדריגות, הא' מדרי' התחתונה שבעליונה והב' מדרי' העליונה שבתחתון, וכן הוא בהממוצע שבין אוא"ם ועולמות דכד"כ הוא או"כ דאצי' האורות הם מצד האוא"ם והכלים הם מצד העולמות והנם דכלים דאצילות ה"ה אלקות ממש מ"מ ה"ה בבחי' מציאות וכדאי' בעבוה"ק דא"ם הוא שלימותא דכולא וכשם שיש לו כח בבבע"ג כן יש לו כח בנבול, דא"ת שיש לו כח בבבע"ג ואין לו כח בנבול הרי אתה מחסר שלימותא והגבול נמצא ממנו תחלה הם הכלים דע"ם דאצילות, ובפנימיות הם תורה ונשמות דתורה היא כמו האור וכמ"ש ותורה אור ונשמות הם כמו הכלי, ונשמות הם למעלה מבחי' כלים דאצי'

פנימו ועצמו וע"י העבודה דמס"ג יכולים לגלות ולהאיר האור פנימי, וזהו שאמר דכתיב הנה לא ינום כו' ישראל, דאלו שהם בזמה"ג צריכים לדעת ברור כי ביכולתם להשלים הכוונה העליונה להיות כי בנים אתם להו' אלקיכם.

וזוהו חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, דישראל עלו במחשבה עצמית שהיא למעלה מבחי' המחשבה הכללית, אמנם זהו מה שהם חביבים בכלל, דכל הנבראים והנאצלים היותר עליונים עלו רק במחשבה הכללית, אבל חיבה יתירה נודעת להם שנקראים בנים למקום דבמחשבה עצמית גופא הרי עלו בבחי' הברדה כמו הבן שהוא עצמות מוח האב והוא דבר לעצמו דמשו"ז הוא מעלתן של ישראל שהם בבחי' הכלים לעצמות אוא"ס דע"י חיבה זו ה"ה משלימים את הכוונה העליונה בענין התהוות של העולמות להיות ותורה אור להאיר את העולם.

דהנשמות עלו במחשבה עצמית והם כלים לעצמות א"ס אמנם המחשבה הוא ע"י התורה, וע"י נש"י הוא המשכת אלקות בעולם.

והנה כ"ז הוא בזמן שמאיר גילוי אור אבל בזמה"ג אז הוא נמשל ללילה ושינה, דבעת השינה הרי הכחות מתעלמים ומסתלקים, ואין זה סילוק לגמרי דהאדם הישן הוא בחי בכל אבריו וגם יש לו הכחות הדרי רואה ושומע בחלומו שהוא רק הארת הכחות בלבד, ובעת התעלמות הכחות אז אינו נראה מעלת המוחין על שער הכחות, דהדוגמא מזה למעלה דכד אנת אסתלק מנייהו, והיינו בזמה"ג שהאור מוסתר ונעלם אז הגם דהמחדש בטובו בכלל, ונש"י בפרט נשמרים בהשגחה פרטית אז אינו נראה מעלת ישראל שהם בבחי' המוחין, ומהאי טעמא אמרו עורה כו' אבל יוחנן כה"ג חידש זה דימה"ג אם שהאור הוא בבחי' העלם אבל הוא אור

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

ח"י אלול, תש"א

בהסכם כ"ק האדמו"רים וכבוד הרבנים הגאונים שליט"א, הננו מכריזים תענית צבור עולמי לכל עם ישראל על הצרות הנוראות.

ובהסכם כולנו קבענו תענית ציבור ביום אחד בכל תפוצות ישראל, הוא יום הראשון לסליחות, עשרים ושנים לחודש זה, באמירת סליחות, קריאת ויחל, ואמירת עננו (חולים, עוברות ומניקות אינם מחויבים להתענות ויפדו עצמם באגרא דתעניתא).

הסכת ושמע ישראל!

עין בעין נראה אשר כל התלאות והצרות המתרחשות ובאות הם חבלי משיח וד' אלקינו דורש מאתנו לשוב אליו יתברך בתשובה שלמה, כל אחד ואחת לפי מצבו בשמירת וקיום המצות ולא נעכב ביאת גואל צדק משיח צדקנו.

ובכן, אחינו ואחיותינו, בני ובנות ישראל, הבה נתעורר כולנו כאחד בהתעוררות תשובה אל ד' אלקינו אל דתו ואל תורתו.

אנא אחינו ואחיותינו, חוסו על עצמכם, ורחמו על בניכם ובנותיכם, מבלי לגוע חו"ש וחו"ש בצרות חבלי משיח. עזבו דרכי חילול המצות, חלו פני אבינו שבשמים סליחה ומחילה על העבר ובחרו בשמירת המצות מעשיות.

ומובטחים אנחנו בהאמור אשר אל כביר לא ימאס, והתעוררות התשובה, התפילות ותחנוני כל ישראל בכל

הוספה א.

ב"ה י"ג אלול, תש"א.
ברוקלין.

אל אחינו ואחיותינו בני ובנות ישראל

די בכל אתר ואתר, ה' עליהם יחיו!

לשלום אין קץ ולברכה אין סוף!

עת צרה היא ליעקב!

אחינו ואחיותינו שמעבר לים נמצאים במצב נורא ואיום, מאות ואלפים, קבוצים וקהילות שלמות מאחינו ואחיותינו מעונים ביסורי מות באופן מבהיל, והנשארים בחיים נדונים ברעב, שבי וגלות, ואי אפשר להיות בטוח אשר חו"ש וחו"ש לא יתפשטו הצרות גם במדינות אחרות.

מצות-עשה מן התורה לזעוק לפני ד' בכל עת צרה גדולה שלא תבא על הציבור, ודבר זה מדרכי התשובה הוא שבזמן שתבא צרה ויזעקו עלי' ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להם וזה הוא שיגרום להסיר הצרה מעליהם, אבל אם לא יזעקו, אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקריה, הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים ותוסיף הצרה צרות אחרות, ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבא על הצבור עד שירוחמו מן השמים (רמב"ם – הלכות תעניות).

ובימי הרחמים והסליחות הממששים ובאים, הנה

מקומות פזוריהם יבואו לפני אדון כל ויאמר לצרותינו די, בכל מקום שהם, בשנה טובה ומתוקה בגשם וברוח, ויברך אותנו כולנו, אחינו ואחיותינו ובניהם ובנותיהם ונזכה כולנו לגאולה שלמה בקרוב ממש, אמן ואמן. יוסף יצחק

הוספה ב.

תפלת ערבית, וביהכ"פ קודם כל נדרי וקודם תפלת נעילה יאמרו – בצבור – שלשה מזמורי תהלים אלו: כ', כ"ב, ס"ט, ואחרי כן לומר נוסח תפלה המוסגר בזה.

ויהי רצון אשר יעלו תפלותינו – עם תפלות כלל ישראל – לרצון לפני אדון כל, ונכתב ונחתם בתוך כלל ישראל לשנה טובה ומבורכת בגשמיות וברוחניות ולגאולה שלמה, אמן כן יהי רצון. בברכת התורה ואהבת ישראל,

יוסף יצחק

ב"ה. י"ח אלול, תש"א
ברוקלין.

אל כבוד הרבנים הגאונים
ואל כבוד הגבאים ומנהלי בתי הכנסיות
די בכל אתר ואתר,
ה' עליהם יחיו!

שלום וברכה!
הנני בזה להציע אשר בשני הלילות דר"ה קודם

~ רשימות אדמור מוהרי"צ ~

מכתב הרבי הרי"צ לחתנו הרבי

יב.

מורי-ורבי הרשב"צ התפעס, אָבֵל פֶּבֶשׁ קֶצְפוֹ וַיֹּאמֶר בְּנַחוּתָא, ר' פִּנְחָס, אִיהֵר טְרַאגֶּט אַ
הַעֲמֵד [=הָאֵם אַתֶּם לֹבְשִׁים חוּלְצָה?]. בְּוֵדָאִי, עָנָה ר' פִּנְחָס. אַ לַאֲיִוִּנְטֵעֵנְעַ [מִפְּשָׁתָן]? – שְׁאַל
רְשִׁב"ץ – אַ וַדָּאִי לַאֲיִוִּנְטֵעֵנְעַ [=וַדָּאִי מִפְּשָׁתָן], עָנָה ר' פִּנְחָס.

וַיֹּא מֵאֲכֹט מְעַן לַאֲיִוִּנְטֵעֵנְעַ [=אֵיף מְיַצְרִים פְּשָׁתָן] – שׁוֹאַל רְשִׁב"ץ – וַיִּסְט אִיהֵר [=אַתֶּם יוֹדְעִים]
ר' פִּנְחָס, דִּי פִּלְאָקֶס וַאֲקֶסֶט בַּא דְעַם פּוֹיַעַר, אֹון נֶאֱכַדְעַם שִׁקֶּט מְעַן אֲוַעַק דְעַם לִיִּין אִין
אוֹיס־לֵאנְד, אֹון דָּאָרְטִין וַיִּינְעַן פֶּאָרֶאן אַזְעֶלְכֶע בְּעֵלִי מְלֵאכוֹת, וַאֲס מֵאֲכִין פּוֹן דְעַם לִיִּין גּוֹטְע
לִיִּוִּנְטֵעֵנְעַ [=סִיבִי הַפְּשָׁתָן צוֹמַחִים אַצֵּל הָאֵיכָר, וַאֲחֶרֶפֶף שׁוֹלְחִים אוֹתֶם לְחוּץ-לְאָרֶץ, וְשֵׁם יִשָּׁנֵם
בְּעֵלִי-מְלֵאכָה שְׁעוֹשִׂים מֵהִסִּיבִים פְּשָׁתָן טוֹב].

מִיר [=אַנֹון] חֲסִידֵי חֲב"ד – אֹומֵר רְשִׁב"ץ – טִיילִין זִיף נִיט קִיִּין יְחוּסִים, אַפִּילוּ גָאָר גָאָר
פֶּרֶאָסְטֵעַ אִידִין – זָאגֶט אֹונֵז דְעַר רַבִּי, אַז זִי וַיִּינְעַן הֶעֱכַעַר וַיֹּא הִיִּיף [=לֹא מְחַלְקִים לְעֶצְמָנוּ
יְחוּסִים, אַפִּילוּ אַנְשִׁים חֲכִי פֶשׁוּטִים, אֹומֵר לָנוּ הַרְבֵּי, שְׁהֵם גְּבוּהִים מְאוּד], וּמְכַל־שֶׁכֶן צַדִּיקֵי יִסוּדֵי
עוֹלָם.

בַּא אֹונֵז, וַיִּינְעַן [=אַצְלִינוּ, הֵם] פֶּל הַצַּדִּיקִים תְּלַמִּידֵי הַבְּעַל-שֵׁם טוֹב וְתְלַמִּידֵי תְלַמִּידֵינוּ, פּוֹלָם
אַהוּבִים, פּוֹלָם בְּרוּרִים, פּוֹלָם גְּבוּרִים, גְּבוּרֵי פֶח לְהַשְׁמִיעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ יִתְבָּרַךְ, אַז אַ אִיד זָאל
דְּעַרְהֶעֲרִין אֱלֻקוֹת [=שְׁיִהוּדֵי יִרְגִישׁ אֱלֻקוֹת].

אַבְעַר אִיהֵר, אַז אִיר טִיילֵט יְחוּס, אֹון זָאגֶט אַז בִּי אֵיִף אִיז גִּיּוֹעַן דְעַר [=אַבֵּל כְּשֶׁאַתֶּם
מְחַלְקִים יְחוּסִים, וַאֲמָרִים שְׁאַצְלָכֶם הָיָה הַבְּעַל-שֵׁם טוֹב, הַמְגִיד וְכֹל הַצַּדִּיקִים הַגְּדוֹלִים, הִיִּסְט
אַז אִיהֵר זָאגֶט, אַז בִּי אֵיִף הָאֵט גִּיּוּאָקֶסִין דְעַר לִיִּין] = יוֹצֵא שְׁאַתֶּם אֹומְרִים, שְׁאַצְלָכֶם צָמַח
הַפְּשָׁתָן].

מוז איך אייך זאגין, אז די [=מוכרח אני לומר לכם, ש]פּעַלִי מְלַאכּוֹת, נאס אויף זיי שטייטן=שעליהם כתוב] נאמלא כו' לחשוב מחשבות כו', דאס הייסט די נאס מאכין פון דין=ז.א. אלה שעושים מה]פשתן – בגדי שש, דאס איז בא=[זו אצל] חב"ד.

המענה הלזו, היתה תשובה ניצחת להחסיד ר' פנחס נשמתו-עדן, ופעל ועשה עליו רושם גדול.

בן הדבר, צדקו דברי מורי-ורבי הרשב"ץ נשמתו-עדן, כי בתמשה הדורות של הוד כבוד-קדושת אבותינו רבותינו הקדושים, הצליחה בעזר-השם-יתברך תורת הקסידות, ותהי בעזרת וחסדי אל עליון, לתורה שלמה, מעוטרה במשבצות חכמה בינה ודעת.

אבטח, כי מצאת מענה ברורה על שאלתך העמוקה, ביחס תורת מורנו רבינו הגדול אל תורתו של מורנו הבעל-שם-טוב נשמתו-עדן.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

כל מי שהיכולת בידו יבין שנות דור ודור ולא יעשה שום שינויים בחינוך נגד דעת התורה.

בי"ה, כ"ד אייר תשי"ט
ברוקלין

אמנם אין ספק אשר נפשו העדינה של ידידי שי, אשר צור חסידים ואנשי מעשה מחצבתה, לא תרצה להשתתף בפעולות אשר הן חלילה הריסה בדת. ולא אליו כלאישיות פרטית דברי מכוונים, אלא כאל איש אשר גדול כח השפעתו על סביבתו, בקשתי שטוחה להשתמש בהזדמנות זו שלפניו, להיות מהקונים עולמם בשעה אחת, ולדחות ולבטל כל הצעת גזירה רעה חלילה על החינוך הכשר.

כבוד ידידי הנכבד והנעלה מו"ה שניאור זלמן שי רובשוב-שז"ר, שר החינוך והתרבות

שלום וברכה!

ואני תפלה כי השם יתברך יאיר עיני כל ישראל באור התורה והמצוה וישונו אליו ית' באמת.

מאה"ק תובבי"א הגיעו לאזני שמועות מבהילות המספרות על החששות פן תפגע יד הממשלה חלילה בחינוך הכשר בכלל ובסדרי הלימוד והחינוך בישיבות ובחדרים אשר מתחלת הוסדם ועד עתה מתנהלים בדרך התורה מבלי לסור ממנה ימין ושמאל ומבלי לעשות שום פשרות רוחניות למרות נסיונותיהם השונים.

השם יתברך יהי בעזרו ויברכו ויצליחו בגשמיות וברוחניות.

והנה אף קצת התבוננות בזכרון ימות עולם ובאיו מסירת נפש לחמו אבותינו הקדושים זצ"ל נבג"מ זי"ע אשר יד זרים לא תגע אף בקוצו של יו"ד של היהדות בכלל וסדרי החינוך בפרט, צריכה להיות די מספיקה אשר

ידידו הדורש שלומו ומברכו להצליח בגשמיות וברוחניות.

צדיקים – שהכוונה בזה לכל בני ישראל, כמו שכתוב "ועמך כולם צדיקים" – "דומים לבוראם", וכשם שרק הארה מהבורא נמשכת בעולם, כך נמשך בהגוף רק הארה מהנשמה, כיוון שהגוף אינו כלי להכיל את עצם הנשמה

משיחת כ"ג טבת, ה'תשי"ט

כל ימי חייך

בהגדה של פסח מובא דיון לגבי זמן החיוב של ספור יציאת מצרים: רבי אלעזר אמר: "הרי אני כבן שבועים שנה, ולא זכיתי שתאמר [-שיסבר מאיפה לומדים את חובת ספור] יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא. שנאמר: למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך".

המלה "ימי" מלמדת את הזכרת יציאת מצרים בימים, אך המלה "כל" באה לרבות וללמד שלא רק בימים, אלא גם בלילות עלינו לספור ביציאת מצרים.

על כך הוסיפו החכמים, שהמלה "ימי" מלמדת שעלינו לספור ביציאת במצרים, כיום בעולם הזה, ואלו המלה "כל" מלמדת שגם בימות המשיח נמשיך ונספור ביציאת מצרים.

למה באמת כל כך חשוב לעסק בספור יציאת מצרים? מסביר ספר 'החנוך' שעוסק בטעמי המצוות, שיציאת מצרים היא יסוד חזק בתורה ובאמונה שלנו. בני ישראל יצאו אז מעבדות לחרות, והפכו להיות בני חורין, כך שאפילו בזמן הגלות יהודי הוא בעצם בן חורין ואינו כפוף למגבלות הגלות והעולם הזה.

ובכל דור ודור ובכל יום ויום, תיב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא היום ממצרים, וכמבואר בתנ"א שבכל יום אנו חווים מחדש את יציאת מצרים, כאשר הנשמה יוצאת מה'מאסר' שלה בגוף לחרות, על ידי התורה והמצוות שמוציאות את נשמת האדם מ'מצרים', המצרים והמגבלות של העולם, ומחברות אותו לקדוש ברוך הוא.

עבודה זו לספור ולהרגיש את יציאת מצרים, היא גם בימים - בזמן שבו מאיר האור האלקי ואנחנו באמת מרגישים שיצאנו ממצרים, אך גם בלילות - בזמן הגלות, גם אז אנחנו צריכים לצאת מהמצרים והמגבלות ולחוש בני חורין.

ועוד יותר מזה, אומרים חכמים, שאפילו בימות המשיח יזכירו את יציאת מצרים. מפני שיציאת מצרים היא הגאולה הראשונה שהפקה אותנו לבני חורין, ובכך נפתח הפתח גם לגאולה העתידה, בה נהיה בני חורין באופן סופי ומחלט.

לפי זה נבין את דברי המדרש על הפסוק בפרשתנו, בתחלת ספר שמות, "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" המפרט את שמות השבטים שירדו למצרים, והמדרש דורש את שמות השבטים על שם הגאולה של עם ישראל. ולכאורה זה בדיוק להפך, כיון שהספור פה הוא על הירידה לגלות מצרים? אלא, כל המטרה של גלות מצרים היא להזכיר יציאת מצרים בלילות, ולהביא לימות המשיח - להפך את חשך הגלות לאור של גאולה, ולכן כבר בירידתם למצרים רמוז בשמות השבטים הענין של הגאולה, שהיא המטרה של הירידה למצרים.

(מעובד על פי שיחת ש"פ שמות תשנ"ב. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

פרשת שמות

שני י" ויקרא מלך מצרים למולדת ויאמר להן מדוע עשיתן הדבר הזה ותחנינן את הילדים: ויתאמרן המולדת אל פרעה כי לא כנשים המצרית העברית פייחות הנה בטרם תבוא אלן המולדת וילדו: ויטיב אלהים למולדת וירב העם ויעצמו מאד: ויהי פיראון המולדת את האלהים ויעש להם בתים: ויצו פרעה לכל עמו לאמר פליחן הילוד היארה תשליכוהו וכל הבת תחיון: פ ב וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי: ותהר האשה ותלד בן ותרא אתו פריטוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים: ולא יכלה עוד הצפינו ותקח לו תבת גמא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד ותשם בסוף על שפת היאר: ותתצב אחתו מרחק לדעה מה יעשה לו: ותרד בת פרעה לרחץ על היאר ונערתיה הלכת עליד היאר ותרא את התבה בתוך הפוף ותשלח את אמתה ותקחה: ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה: ותאמר אחתו אל בת פרעה האלף וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את הילד: ותאמר לה בת פרעה לכי ותלך העלמה ותקרא את-אם הילד: ותאמר לה בת פרעה היליכי את הילד הזה והינקו לי ואני אתן את שכרך ותקח האשה הילד ותניקוהו: ויגדל הילד ותבאהו לבת פרעה ויהי לה לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתוהו:

~ נקודות משיחות קודש ~

ותרא אותו כי טוב הוא (ב, ב) נולד פשהוא מהול . .
נתמלא הבית פלו אור (טוטה יב, א). נולד מהול – רומז על

א ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו: ב ראובן שמעון לוי ויהודה: ג יששכר זבולן ובנימן: ד דן ונפתלי גר ואשר: ה ויהי פלנפש יצאי ירד יעקב שבעים נפש ויוסף היה כמצרים: ו ימית יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא: ז ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם: פ (לוי) ח ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף: ט ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו: הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה פיתקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שניאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ: י וישמו עליו שרי מפים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתם ואת רעמסס: יי וכאשר יענו אתו בן ירבה וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל: יג ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך: יד וימרו את חייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך: טו ויאמר מלך מצרים למולדת העברית אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה: טז ויאמר בילדכן את העבריות וראיתן עליהאננים אם בן הוא והמתן אתו ואם בת הוא וחיה: יז ויתראן המולדת את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחנינן את הילדים:

~ נקודות משיחות קודש ~

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א) שמו של אדם אינו קשור לעצמותו, ואינו אלא כדי שהזולת יוכל ליצר קשר עמו. והינו ש'שם' הוא בחינת הארה, לא בחינת עצם. זהו ואלה שמות – רק הארת הנשמה נמשכת ויורדת במצר הגוף והעולם, שכן הגוף אינו 'פלי' לעצם הנשמה.

(לקוטי שיחות, כרך ג, עמ' 846)

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ (ב, יב) מִשֶּׁה רָאָה שָׂאִין מִי שְׂיִצִיל אֶת הַיְהוּדִי, וְהוּא חָיֵב לְהִשְׁתַּדֵּל בְּנֹחַ.

(תורת מנחם, כרך לה, עמ' 64)

רביעי ג א וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעִה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ הַתְּנִי
 בְּתוֹן מִדִּין וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא
 אֶל־הַר הָאֱלֹהִים חֲרָבָה: ב וַיֵּרָא מֶלֶאךָ יְהוָה
 אֵלָיו בַּלְּבַת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֶּנֶה וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסֶּנֶה
 בְּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסֶּנֶה אֵינְנו אֶכְלָ: ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
 אֶסְרֶה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמְּרֹאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה
 מִדּוֹעַ לֹא־יִבְעַר הַסֶּנֶה: ד וַיֵּרָא יְהוָה כִּי סָר
 לְרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסֶּנֶה וַיֹּאמֶר
 מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲגַנִּי: ה וַיֹּאמֶר אֶל־תִּקְרַב
 הֵלֶם שְׁלֵנְעֵלֶיךָ מֵעַל רִגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
 אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמַּת־קֹדֶשׁ הוּא: ו וַיֹּאמֶר
 אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבֹתַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק
 וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מֵהַבְּיֹט
 אֶל־הָאֱלֹהִים: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה רְאֵה רְאֵיתִי אֶת־עֲנִי
 עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶת־צַעֲקוֹתֵם שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי
 נִגְשָׁיו כִּי יִדְעֹתִי אֶת־מַכְאֲבוֹ: ח וַאֲדַרְדֵּר לְהַצִּילוֹ |
 מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ
 טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל־אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ אֶל־
 מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי
 וְהַיְבוּסִי: ט וְעַתָּה הִנֵּה צִעַקְתָּ בְּנִי־יִשְׂרָאֵל בְּאֶה
 אֵלַי וְגַם־דֹּאִיתִי אֶת־הַלֶּחֶץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לְחַצִּים
 אֲתָם: י וְעַתָּה לֵכָה וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל־פְּרַעֲה וְהוֹצֵא
 אֶת־עַמִּי בְּנִי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
 אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אֲנֹכִי כִּי אֵלֶךְ אֶל־פְּרַעֲה וְכִי
 אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: יב וַיֹּאמֶר כִּי־
 אֶהְיֶה עִמָּךְ וְוַהֲלַכְתָּ הָאֹת כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ
 בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת־
 הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה: יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
 הָאֱלֹהִים הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי

צְדָקוֹתוֹ כְּשִׁלְעֶצְמוֹ (הַצֵּר הָרַע, שְׁנִקְרָא 'עֲרֵל' (סוכה נב, א), לֹא
 הִסְתִּיר עַל נַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית). נִתְמַלֵּא הַבַּיִת אוֹר - רוֹמְזו עַל
 מַעֲלָתוֹ כְּמִשְׁפִּיעַ רוֹעֵה לְיִשְׂרָאֵל וְלַעוֹלָם. הַדְּבָר נִרְמַז גַּם
 בְּדַבְרֵי רַשִׁי לְהִלָּן פְּסוּק יֹא: לְקוֹמָה - שְׁלֵמוֹת עֲצָמִית.
 לְגִדְלָה, שְׁמֹנְהוּ פְּרַעֲה עַל בֵּיתוֹ - שְׁלֵמוֹת בְּתוֹר מְנַהֵג רוֹעֵה.
 (לקוטי שיחות, כרך טו, עמ' 26)

שלישי י וַיְהִי | בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא
 אֶל־אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסַבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרֵי מִפְּה
 אִישׁ־עֲבָרֵי מֵאֶחָיו: יא וַיִּפֶן פֶּה וְכָה וַיֵּרָא כִּי אֵין
 אִישׁ וַיִּדַּךְ אֶת־הַמִּצְרֵי וַיִּשְׁמְנֵהוּ בַּחֹל: יב וַיֵּצֵא
 בָּיּוֹם הַשְּׁנַיִם וְהִנֵּה שְׁנַי־אֲנָשִׁים עֲבָרִים נָצִים
 וַיֹּאמֶר לְרַשֵּׁעַ לָמָּה תִּפְהָ רַעְדָ: יג וַיֹּאמֶר מִי שְׁמוֹךְ
 לְאִישׁ שֶׁר וְשִׁפְטִי עָלֵינוּ הַלְהַרְגֵנִי אַתָּה אֲמָר
 כְּאִשֶׁר הִרְגַת אֶת־הַמִּצְרֵי וַיֵּרָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר
 אָבִן נוֹדַע הַדְּבָר: יד וַיִּשְׁמַע פְּרַעֲה אֶת־הַדְּבָר
 הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לְהַרְגוֹ אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי
 פְּרַעֲה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר:
 טו וּלְכַתְּוֹ מִדִּין שִׁבְעַת בָּנוֹת וַתְּבַאֲנֵה וַתְּדַלְּנֶה
 וַתְּמַלְאֲנֶה אֶת־הַרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן:
 יז וַיָּבֹאוּ הָרַעִים וַיִּגְרְשׁוּם וַיִּקָּם מֹשֶׁה וַיּוֹשְׁעֵן וַיִּשְׁק
 אֶת־צֹאנָם: יח וַתְּבַאֲנֶה אֶל־רַעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר
 מִדּוֹעַ מִהֲרַתֶּן בָּא הַיּוֹם: יט וַתֹּאמְרוּן אִישׁ מִצְרֵי
 הַצִּילָנוּ מִיַּד הָרַעִים וְגַם־דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשְׁק
 אֶת־הַצֹּאן: כ וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וְאֵין לָמָּה זֶה
 עֹזְבָתוֹן אֶת־הָאִישׁ קְרָאֵן לוֹ וַיֹּאכַל לֶחֶם: כא וַיּוֹאֵל
 מֹשֶׁה לְשִׁבְתָּ אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפְרָה בְּתוֹ
 לְמֹשֶׁה: כב וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵּרְשָׁם כִּי
 אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נְכָרִיה: כג וַיְהִי בַּיָּמִים
 הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּאֲנַחוּ בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבָדָה וַיִּזְעַקוּ וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל־
 הָאֱלֹהִים מִן־הַעֲבָדָה: כד וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־
 נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם
 אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב: כה וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים: ס

לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְאָמְרוּ לִי
 מִה־שָׂמוּ מָה אָמַר אֱלֹהִים: ^ד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 אֶל־מֹשֶׁה אֱהִיה אֲשֶׁר אֱהִיה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר
 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֱהִיה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם: ^ה וַיֹּאמֶר עוֹד
 אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק
 וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם זֶה־שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה
 זְכוּרִי לְדֹר דָּר:

~ נקודות משיחות קודש ~

הסנה בער באש והסנה איננו אכל (ג, ה) האש שלמעלה
 . שורפת ואינה אוכלת (מדרש רבה) סנה - השפיל מכל
 האילנות, רומז ליהודי, המשפיל ומבטל את עצמו. בער
 באש - יהודי צריך להרגיש אתה גדולה לה' ותשוקה עזה
 להתקרב אליו. איננו אכל - אכל אסור שנה זביא לילות
 הנפש, עליו להשאר נשמה בגוף. וכמבאר בחסידות על
 פסוק זה, ש"רשפי אש האהבה בנשמות ישראל, להיות
 בטול היש . . אינה אוכלת ומכלה אותם . . אדרבה, הבטול
 הזה הוא עקר החיות".

(לקוטי שיחות, כרך לג, עמ' 225)

בִּיתָה כְּלִי־כֶסֶף וְכֹלֵי זָהָב וְשִׁמְלַת וְשִׁמְתָם
 עַל־בְּנוֹיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרַיִם:
 ד * וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא
 יִשְׁמְעוּ בְּקֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֱלֹהֵי יְהוָה:
 ז וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי יְהוָה כְּתִיב מוֹזֵה קְרוֹי מִה־זֶּה בְּיַדְךָ
 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: ^ח וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ
 אֶרְצָה וַיְהִי לְנַחֵשׁ וַיִּנֶּם מֹשֶׁה מִפְּנֵיו: ^ט וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזוּ בּוֹנֵבּוּ וַיִּשְׁלַח
 יָדוֹ וַיַּחֲזֹק בּוֹ וַיְהִי לְמַטָּה בְּכַפּוֹ: ^י לְמַעַן יֵאֱמִינוּ
 כִּי־נִרְאָה אֱלֹהֵי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתָם אֱלֹהֵי
 אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ^{יא} וַיֹּאמֶר יְהוָה
 לוֹ עוֹד הִבְאֵנָה יָדְךָ בְּחִיקְךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחִיקוֹ
 וַיּוֹצֵאֶה וְהִנֵּה יָדוֹ מִצְרַעַת פְּשָׁלָג: ^{יב} וַיֹּאמֶר הַשֵּׁב
 יָדְךָ אֶל־חִיקְךָ וַיִּשֵׁב יָדוֹ אֶל־חִיקוֹ וַיּוֹצֵאֶה
 מִחִיקוֹ וְהִנֵּה־שָׁבָה כַּבְּשָׂרוֹ: ^{יג} וְהָיָה אִם־לֹא
 יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֵת הָרִאשׁוֹן
 וְהֵאֱמִינוּ לְקֹל הָאֵת הָאַחֲרוֹן: ^{יד} וְהָיָה אִם־לֹא
 יֵאֱמִינוּ גַם לְשְׁנֵי הָאֵתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן
 לְקֹלְךָ וְלִקְחַתָּ מִמִּימֵי הַיָּאֵר וְשִׁפְכַתָּ הַיִּבְשָׁה
 וְהָיוּ הַפְּיּוֹם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיָּאֵר וְהָיוּ לְדָם
 בַּיִּבְשָׁת: ^{טו} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה כִּי אֲדֹנָי לֹא
 אִישׁ דְּבָרִים אֲנֹכִי גַם מִתְּמוֹל גַּם מִשְׁלָשׁ גַּם
 מֵאָז דַּבַּרְתָּ אֶל־עַבְדְּךָ כִּי כִבְד־פָּה וּכְבֹד לְשׁוֹן
 אֲנֹכִי: ^{טז} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם
 אוּ מִי־יִשׁוּם אֵלֶם אוּ חֵרֶשׁ אוּ פֶקֶח אוּ עוֹר
 הֲלֹא אֲנֹכִי יְהוָה: ^{יז} וְעַתָּה לָךְ וְאֲנֹכִי אֱהִיה
 עִם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר: ^{יח} וַיֹּאמֶר כִּי
 אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְיַד־תְּשַׁלַּח: ^{יט} וַיַּחֲרָאֶף יְהוָה
 בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְרֵן אַחִיךָ הַלֹּוֹי יִדְעָתִי
 כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֵצֵא לְקִרְאֹתְךָ
 וְרָאָךְ וְשָׁמַח בְּלָבוֹ: ^כ וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו וְשִׁמְתָּ
 אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאֲנֹכִי אֱהִיה עִם־פִּיךָ וְעִם־
 פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:

חמישי ^{טו} לך ואספתי את־זקני ישראל ואמרת
 אלהם יהוה אלהי אבותיכם נראה אלי אלהי
 אברהם יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם
 ואת־העשוי לכם במצרים: ^{יז} ואמר אעלה
 אתכם מעני מצרים אל־ארץ הפניעני והחתי
 והאמרי והפרזי והחוי והיבוסני אל־ארץ זבת
 חלב ודבש: ^{יח} ושמעו לקלך ובאת אתה וזקני
 ישראל אל־מלך מצרים ואמרתם אליו יהוה
 אלהי העבריים נקרה עלינו ועתה נלכה־נא
 הרף שלשת ימים במדבר ונזבחה ליהוה
 אלהינו: ^{יט} ואני ידעתי כי לא־יתן אתכם מלך
 מצרים להלך ולא ביד חזקה: ^כ ושלחתי את־ידי
 והפיתי את־מצרים בכל נפלאתי אשר אעשה
 בקרבן ואחר־יכן ישלח אתכם: ^{כא} ונתתי את־חן
 העם־הזה בעיני מצרים והיה כי תלכוֹן לא
 תלכוֹ ריקם: ^{כב} ושאלה אשה משכנתה ומגרת

הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקְלוּ: ^כ וַיַּגִּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת
כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוּ וְאֵת כָּל־הָאֹתוֹת
אֲשֶׁר צִוְּהוּ: ^{כא} וַיִּלְךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֵּאסְפוּ אֶת־
כָּל־זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{כב} וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ
הָאֹתוֹת לְעֵינֵי הָעָם: ^{כג} וַיֵּאמְרוּ הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ
כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־
עֲנָנִים וַיִּקְרָו וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּרְכִּיבֶם עַל הַחֲמֹר (ד, כ) הַחֲמֹר שֶׁחֲבַשׂ אֲבָרְהָם . .
שְׁעֵתִיד מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ לְהַגְלוֹת עָלָיו (רש"י) 'חמור' רומז לחמר
הגוף ולחמרייות העולם. באבְרָהָם אָבִינוּ נֶאֱמַר "וַיַּחֲבֹשׂ אֶת
חֲמֹרֹו", רמז להכנעת החמר. במֹשֶׁה רִבְנוּ נֶאֱמַר "וַיִּרְכִּיבֶם
עַל הַחֲמֹר", רמז להמשכת אור הקדשה לתוף החמר. מֶלֶךְ
הַמְּשִׁיחַ - יתגלה על החמור, רמז לזכוף החמר עד שהוא
עצמו מגלה את אור הקדשה.

(לקוטי שיחות, כרך לא, עמ' 20)

שְׁשִׁי ^ה וַיִּלְךְ מֹשֶׁה וַיֵּשֶׁב | אֶל־יֵתֵר הַחֲנֹזֵו וַיֹּאמֶר
לוֹ אֲלֹכָה נָא וְאִשׁוּבָה אֶל־אֲחֵי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם
וְאַרְאֶה הַעֹרֶם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ
לְשָׁלוֹם: ^ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְּוָן לֵךְ
שֶׁב מִצְרַיִם כִּי־מָתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים
אֶת־נַפְשֶׁךָ: ^ז וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו
וַיִּרְכַּבֶם עַל־הַחֲמֹר וַיֵּשֶׁב אֶרֶצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת־מִטֶּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ: ^ח וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה בְּלִבְתֶּךָ לְשׁוּב מִצְרַיִמָה רָאָה כָּל־
הַמִּפְתִּיחַ אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בְיָדְךָ וַעֲשִׂיתֶם לַפָּנִי
פְרָעָה וְאֲנִי אַחֲזֶק אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־
הָעָם: ^ט וְאָמַרְתָּ אֶל־פְרָעָה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי
בְּכַרִּי יִשְׂרָאֵל: ^י וְאָמַר אֵלֶיךָ שְׁלַח אֶת־בְּנֵי
וַיַּעֲבֹדֵנִי וְתִמְאַן לְשַׁלְּחוֹ תַּגֵּה אֲנֹכִי הֲרֹג אֶת־
בְּנֶךָ בְּכַרְדֶּךָ: ^{יא} וַיְהִי בַדְרֹךְ בְּמָלוֹן וַיִּפְגְּשׁוּהוּ יְהוָה
וַיִּבְקַשׁ הַמִּיתוֹ: ^{יב} וַתִּקַּח צַפְרָה צֹר וַתַּכֶּתֶת
אֶת־עַרְלַת בְּנֵה וַתַּנַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חַתֵּן
דְּמַיִם אַתָּה לִּי: ^{יג} וַיִּרְרַף מִמֶּנּוּ אִזּוֹ אָמְרָה חַתֵּן
דְּמַיִם לַמּוֹלַת: ^{יד} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ
לְקַרְאֵת מֹשֶׁה הַמְדַבֵּרָה וַיִּלְךְ וַיִּפְגְּשׁוּהוּ בְּהַר

וַיִּשְׁקְלוּ: ^כ וַיַּגִּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת
כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוּ וְאֵת כָּל־הָאֹתוֹת
אֲשֶׁר צִוְּהוּ: ^{כא} וַיִּלְךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֵּאסְפוּ אֶת־
כָּל־זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{כב} וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ
הָאֹתוֹת לְעֵינֵי הָעָם: ^{כג} וַיֵּאמְרוּ הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ
כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־
עֲנָנִים וַיִּקְרָו וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּשְׁקְלוּ אֵשֶׁה מִשְׁכֻּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָה כְּסָף וְכֶלֶי זָהָב
(ג, כב) אֵשֶׁה - היא הַנְּשֻׁמָּה. שְׁכֻנְתָּהּ - דְּבָרִים שֶׁהַנְּשֻׁמָּה
עוֹסְקַת בָּהֶם מִזְמַן לְזְמַן (כְּשֶׁכֵּן שְׂאִין פּוֹגְשִׁים בּוֹ בְּקַבִּיעוּת).
גֵּרַת בֵּיתָה - דְּבָרִים שֶׁהַנְּשֻׁמָּה עוֹסְקַת בָּהֶם בְּדֶרֶךְ קִבְעָה (כְּאֵדָם
הַמִּתְגוֹרֵר בְּבֵית). כְּסָף - אֲהַבַת ה' (מִלְשׁוֹן "נְכֹסֶף נְכֹסֶפְתִּי").
זָהָב - יְרֵאת ה' ("זָהָב מִצְפוֹן אֲתָהּ", בְּחִינַת שְׁמָאל, יְרֵאָה).
עַל הַנְּשֻׁמָּה לְהוֹצִיא מִן הַגְּלוּת אֵת נְצוּצוֹת הַקִּדְשָׁה שֵׁיִשְׁנָם
בְּגֵרַת בֵּיתָה' וְאֵף אֵלּוֹ הַנְּמַצְאִים בְּשְׁכֻנְתָּהּ'; עַלֶּיהָ לַעֲשׂוֹת
מִשְׁנֵהֶם כְּלִים לְאַהֲבַת ה' וְלִיְרֵאָתוֹ.

(לקוטי שיחות, כרך ג, עמ' 826)

שְׁשִׁי ^ה וַיִּלְךְ מֹשֶׁה וַיֵּשֶׁב | אֶל־יֵתֵר הַחֲנֹזֵו וַיֹּאמֶר
לוֹ אֲלֹכָה נָא וְאִשׁוּבָה אֶל־אֲחֵי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם
וְאַרְאֶה הַעֹרֶם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ
לְשָׁלוֹם: ^ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְּוָן לֵךְ
שֶׁב מִצְרַיִם כִּי־מָתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים
אֶת־נַפְשֶׁךָ: ^ז וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו
וַיִּרְכַּבֶם עַל־הַחֲמֹר וַיֵּשֶׁב אֶרֶצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת־מִטֶּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ: ^ח וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה בְּלִבְתֶּךָ לְשׁוּב מִצְרַיִמָה רָאָה כָּל־
הַמִּפְתִּיחַ אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בְיָדְךָ וַעֲשִׂיתֶם לַפָּנִי
פְרָעָה וְאֲנִי אַחֲזֶק אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־
הָעָם: ^ט וְאָמַרְתָּ אֶל־פְרָעָה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי
בְּכַרִּי יִשְׂרָאֵל: ^י וְאָמַר אֵלֶיךָ שְׁלַח אֶת־בְּנֵי
וַיַּעֲבֹדֵנִי וְתִמְאַן לְשַׁלְּחוֹ תַּגֵּה אֲנֹכִי הֲרֹג אֶת־
בְּנֶךָ בְּכַרְדֶּךָ: ^{יא} וַיְהִי בַדְרֹךְ בְּמָלוֹן וַיִּפְגְּשׁוּהוּ יְהוָה
וַיִּבְקַשׁ הַמִּיתוֹ: ^{יב} וַתִּקַּח צַפְרָה צֹר וַתַּכֶּתֶת
אֶת־עַרְלַת בְּנֵה וַתַּנַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חַתֵּן
דְּמַיִם אַתָּה לִּי: ^{יג} וַיִּרְרַף מִמֶּנּוּ אִזּוֹ אָמְרָה חַתֵּן
דְּמַיִם לַמּוֹלַת: ^{יד} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ
לְקַרְאֵת מֹשֶׁה הַמְדַבֵּרָה וַיִּלְךְ וַיִּפְגְּשׁוּהוּ בְּהַר

חצי קריש

וַתַּגְדַּל וַתִּקְדַּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אִמֵּן בְּעֶלְמָא דִּי בְרָא
 בְּרֻעוּתָהּ וַיְמַלִּיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוּרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
 מְשִׁיחָהּ. אִמֵּן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
 בְּעֶגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
 לְעָלַם וּלְעַלְמֵי עֵלְמַיָּא. יְתַבְרַךְ: יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
 וְלְעַלְמֵי עֵלְמַיָּא. יְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיְתַפְאֵר, וַיְתַרְוֶמֶם,
 וַיְתַנְשְׂא, וַיְתַהַדֵּר, וַיְתַעַלֵּה, וַיְתַהַלֵּל, שְׁמָה דְקַדְשָׁא
 בְּרִידָא הוּא. אִמֵּן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
 תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחְמָתָא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן

~ נקודות משיחות קודש ~

ומאז באתי... לדבר בשמך... והצל לא הצלת את עמך
 (ה, כג) ה'משה' שבכל אחד ואחד מישראל בא בטענה
 להקב"ה. באתי... לדבר בשמך - קימתי את מצוות התורה,
 שבלה שמותיו של הקב"ה, ובכל זאת לא הצלת את עמך -
 אף שיש פסוק דין מפרש ברמב"ם (הלכות תשובה ג, ד) שקיום
 מצוה אחת מביאה "תשובה והצלה" לכל העולם!
 (ספר השיחות תש"ג, כרך א, עמ' 253)

מפטיר ב וישב משה אליהו ויאמר אדני למה
 הרעתה לעם הזה למה זה שלחתני: ב ומאז
 באתי אל-פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה
 והצל לא-הצלת את-עמך: ו ויאמר יהוה
 אל-משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה
 כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם
 מארצו: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~

וביד חזקה יגרשם מארצו (ו, א) יש לפרש בדרך רמז
 ולחידודא, שעל-ידי למוד יד החזקה של הרמב"ם נזכה
 לצאת מן הגלות. שהרי רז"ל אמרו "אין הגליות מתבנסות
 אלא בזכות המשניות", שהן תלכות פסוקות, ואף ספר ה'יד'
 הוא תלכה פסוקה.

(ספר השיחות תנש"א, כרך א, עמ' 242)

על־פִּן הֵם צְעָקִים לְאֹמֵר גִּלְגָּה נִזְבַּחַה
 לֵאלֹהֵינוּ: ט תִּכְבַּד הַעֲבֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ
 בָּהּ וְאֵל־יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי־שָׁקֶר: י וַיֵּצְאוּ נְגִישֵׁי הָעָם
 וַיִּשְׁטְרוּ וַיֵּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר
 פְּרַעֲהַ אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תְּבֹן: יא אַתֶּם לָכוּ קָחוּ
 לָכֶם תְּבֹן מֵאֲשֶׁר תִּמְצְאוּ כִּי אֵין נִגְרַע
 מֵעֲבַדְתְּכֶם דְּבַר: יב וַיַּפֵּץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
 לְקִישׁ קִשׁ לְתֵבֹן: יג וְהַנְּגִישִׁים אֲצִים לֵאמֹר כֹּלוּ
 מֵעֲשִׂיכֶם דְּבַר־זֶם בְּיוֹמוֹ כִּי־אֲשֶׁר בַּהֲיוֹת הַתְּבֹן:
 יד וַיָּכּוּ שְׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׁמוּ עֲלֵהֶם נְגִישֵׁי
 פְּרַעֲהַ לֵאמֹר מִדּוֹעַ לֹא כִלִּיתֶם חֻקְכֶם לְלִבֵּן
 כְּתִמּוֹל שְׁלִשָּׁם גַּם־תִּמּוֹל גַּם־הַיּוֹם: טו וַיִּבְאֹו
 שְׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּצְעֲקוּ אֶל־פְּרַעֲהַ לֵאמֹר
 לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה לְעַבְדֶּיךָ: טז תְּבֹן אֵין נֹתֵן
 לְעַבְדֶּיךָ וּלְבָנִים אֲמָרִים לָנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה עַבְדֶּיךָ
 מִפִּים וְחַטָּאת עֲמָד: יז וַיֵּאמְרוּ נִרְפִּים אַתֶּם
 נִרְפִּים עַל־פִּן אַתֶּם אֲמָרִים גִּלְגָּה נִזְבַּחַה
 לַיהוָה: יח וַעֲתָה לָכוּ עֲבָדוּ וְתֵבֹן לֹא־יִנְתֵן לָכֶם
 וְתֵבֹן לְבָנִים תִּתְּנוּ: יט וַיִּרְאוּ שְׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
 אֶתֶם בְּרַע לֵאמֹר לֹא־תִגְרַעוּ מִלְּבַבְכֶם דְּבַר־זֶם
 בְּיוֹמוֹ: כ וַיַּפְּגְעוּ אֶת־מִשָּׁה וְאֶת־אַהֲרֹן נְצִבִים
 לְקִרְאתָם בְּצֵאתָם מֵאֵת פְּרַעֲהַ: כא וַיֵּאמְרוּ
 אֲלֵהֶם יֵרָא יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר
 הִבְאִשְׁתֶּם אֶת־רִיחֲנוּ בְּעֵינֵי פְּרַעֲהַ וּבְעֵינֵי עַבְדָּיו
 לְתַת־חֲרֹב בִּידֶם לְהַרְגֵנוּ: כב וַיִּשָּׁב מֹשֶׁה אֶל־
 יְהוָה וַיֵּאמֶר אֲדֹנָי לָמָּה הֲרַעַתָּה לְעָם הַזֶּה לָמָּה
 זֶה שְׁלַחְתָּנִי: כג וּמֵאֵז בָּאתִי אֶל־פְּרַעֲהַ לְדַבֵּר
 בְּשִׁמּוֹךְ הַרַע לְעָם הַזֶּה וְהִצַּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־
 עַמְּךָ: ו וַיֵּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲתָה תֵרְאֶה
 אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפְרַעֲהַ כִּי בִיד חֻזְקָה יִשְׁלַחֶם
 וּבִיד חֻזְקָה יִגְרַשֶׁם מֵאֶרְצוֹ: ססס

קכ"ד פסוקים, ויק"ח סימן, מער"י סימן:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. *מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטרף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר שם משה לפני בני ישראל:

עין־חיים היא למחזיקים בה, ותמכה מאשר. דרכיה דרכי־נעם, וכל־נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עֶשֶׂר וְכבוד. יי חפץ למען צדקו, ויגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. *האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשָּׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אִי אֲמַת וְצַדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

שי למורא

ו דמה את ישראל אחרי הגלות ויהרג אשר עברו עליהם לכהם שחרב פולו ולא נשאר מננו רק שרש, אבל הנביא אומר, בימים הבאים בימי הנאולה ישרש ימן ה' שרש של יעקב להיות מתפשט למרחוק יציין ופרח ישראל הם ימשלו עד למרחוק ויגדלו עד כאור ומלאו פנייתכל תנובה עצמתי

1) הבאים, בימים הבאים, כלומר בזמן הנאולה. ישרש יעקב, ישריש יעקב את שרשיו להיות נטוע היטב במקומה. יציין ופרח ישראל, יציין ויוציא פרח למקומה. ומלאו פני תבל תנובה, ופרותיו ומלאו פני כל הישוב של העולם. 2) הכמפת מכהו הפהו, וכי הפה הקב"ה את ישראל (על עונותיהם) כמו

השנה: ז ראה נא האם הכמפת שהכה ה' את מכהו של ישראל הפהו ה' את ישראל? אם־פכהו כמו שהרג ה' את הרגיו של ישראל הרג ה' את ישראל? הלא את הנשים שהפו והרגו בישראל השמיד ה' עד פלה: ח ואת ישראל בסאפאה במדה שקיו חוטאים לפניו, במדה זו נפרע מהם, בשלחה תריבנה היה שופך חמתו על השרות והנגות לשלות ביהן שרפון וארבה ולא פגע בנפשות תחלה, הגה הסיר הפרי ברותו תקשה ביום שנושבת רוח קדים

שהכה הקב"ה את הנשים שהפו את ישראל. אם פהרג הרגיו הרג, וכי הרג בישראל כמו שהרג פהרגיו הנשים שהרגו בישראל. ח) בסאפאה, באותה מדה. בשלחה תריבנה, כששלח הקב"ה מדת פרגנות להפרע מעמו על חטאם, תריב ננסת ישראל לכפל הנורה. פרוש אחר, "שלחה" הוא שם על הנגות ושרות תבואה, כמו "ברכת השלח" (נחמיה ג.10). "שלתוך פרדם רמונים" (שיר השירים ד.1), ואמר שלפרעון החטא הוא מביא רק שרפון בתבואה במדה בלבה. הגה

הפטרה לפרשת שמות לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

בישעיה פרק כז

כז ו הַבָּאִים יִשְׂרָש יַעֲקֹב וַיֵּצֵא וּפְרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְּנֵי־תֵבֶל תְּנוּבָה:

ז הַכְּמַפֵּת מִכְּהוּ הַכְּהוּ אִם־פְּכֵהוּ הַרְגִּיו

ח בְּסַאפָּאָה בְּשַׁלְחָה תְּרִיבְנָה

ברוחו הקדשה, הסיר את הפרות על ידי רוח קשה שמנשבת באילנות. ביום קדים, ביום שנושבת רוח מנורחות חזקה. ולא ישפך קמחו עליהם בלא מדה עד שיקבלם, דבר זה לא יעשה הקב"ה לישראל. (ט) לכן, הואיל ורחמי עלי. בזאת יכפר עון יעקב, אעשה לו גם זאת, להתכפר בדבר קל. וזה כל

פרי הסר הטאתו, וזה יהיה לי פרי טוב להסיר ולמחל על הטאתו. כל אבני מזבח, כל אבני המזבחות שהוקמו לעבודתה: וזה. פאבני גר מנפצות, שיהיו אבניהם מנפצות כדרך שמנפצים אבני גיר הרק היטב לא יקמו יותר שום אשירים ופמנים, שלא יקומו יותר שום אשירים ושום פמנים. ("אשירים", הם אילנות שעובדים אותם. ו"פמנים", הם דמויות פסלים עשויות לעבודת החמה.) כי עיר בצורה בדרך, כי בעשותם זאת לנפץ את אבני מזבחות האילנים, אז העיר הבצורה, היא כרך גדול של אדום, תהיה בדרך מיישבה. גוה משלח ונעזב, ותהיה שילו וזה משלח מיישבו. שם ירעה עגל במקום העיר הבצורה ירעו עגלים. ושם ירפץ, ושם ישכבו לנית. וכלה סעפיה, ויכלו את ענפי האילנות אשר נדלו שמה. (יא) ביבש קצירה תשברנה, כשיתבשו ענפיה וישתברו מאליהם. כלומר, כשתמלא סאתם ישברו מאליהם. נשים פאות מאירות אותה, נשים תבאנה ויבעירו בהם האש. כלומר, עם חלש פגשים ישחיתו אותה. כי לא עם בינות הוא, שלא הבין שכל ממשלתו פאה לו מה' ולא בכה ורעו. עושהו, הקב"ה שנגדלו והמשילו. (יב) יחבט ה', כלומר, כמו שחובטים את השבילים במקל להסיר את התבואה מן הקש, כן יסיר ה' את ישראל מפני העוים.

משבילת הנהר, בארץ אשור היושבים על נהר פרת. עד נחל מצרים, הם הנדחים בארץ מצרים. לאחד אחד בני ישראל, המוצא אחד מבני ישראל, וביאהו לירושלים. (ג) ותקע בשופר גדול, כל כך ותקעו. פאלו היה נתקע בשופר גדול להשמיע הקול בכל העולם. האבדים בארץ אשור, עשרת השבטים, לפי שלא חזרו לארץ ישראל מעת שגלו לשם, לכן נקראו אבדים. והנדחים בארץ מצרים, אותם שגלו למצרים שאינה רחוקה, נקראו נדחים. בחר הקדש, בחר המורה מקום בית המקדש. (א) הוי, קריאה של צער. עטרת גאות, מן הנאזה היו עושים עטרת לראשם, כלומר, היו מתפארים בעשרם ובתענוגם. שפרי אפרים, אנשי מלכות אפרים כשעבדו לא הלכו ללואיה, היה

ענה: מ לכן הואיל ורחמי עליו גם עתה בזאת שהענישם בדרך קל יכפר עון יעקב לכות להגאל וזה כל פרי הסר הטאתו גם השונג בשומנו | כל אבני מזבח כמה שיתוץ המזבחות של עבודתה וישם אבניהם פאבני גר מנפצות הרק היטב ובתנאי לא יקמו מעתה אשירים

וחמנים: י כי בעשותם זאת עיר בצורה של גוים תהיה בדרך מיישבה גוה גאות אדם, גנות ופרדסים נעשה משלח מיישבו ונעזב כמדבר עד פי שם ירעה עגל ושם גם בקבעות ירפץ וכלה סעפיה ענפי האילנות אשר נדלו שמה: יא ביבש קצירה כשתתבשו ענפיה תשברנה מעצמה, רצה לומר כשתמלא סאתם ישברו מאליהם נשים האבילות פאות ומלקטות אותם מאירות מבערות אותה וזה משל על השממון והאבדון כי לא עם בינות הוא אין גם תבונה לשוב בתשובה על פני לא ירחמנו עשהו ויצרו לא יחננו: יב והיה ביום ההוא יחבט יהוה משבילת הנהר הם האבדים בארץ אשור עד נחל מצרים הם הנדחים בארץ מצרים ואתם בני יהודה ובנימין המתפארים בכל פאה תלקטו מן הנליות לאחד אחד בני ישראל והבאתי אתכם ציון: יג והיה ביום ההוא מולם ותקעו ויבאו פאלו ותקע בשופר גדול להשמיע הקול בכל העולם להתקבץ ולבוא ויבאו האבדים שפוצו בארץ רחוקה לפני מן הנהר סמפטון בארץ אשור שלא חזרו לארצם מעת שגלו והנדחים בארץ מצרים והשתחוו ליהוה בחר

הקדש מקום המקדש בירושלים: מדר על המון התלואות שעברו על שבט יהודה על ידי מלך אשור, ומפלתו לפאר, ותחבובים (מן הפסוק א' עד ה') המדברים על עשרת השבטים. א הוי הנביא מתאונן על עטרת גאות על גאות חלב של שפרי אפרים המלכות שלהם שלא נתקמה בדם כי היא וציון נבל כפרה נבל צבי תפארתו מפרת הנאזה שלהם אשר היו מפגים ענקים על ראש גיא שמנים למשוח ראשם בהרבה שמן מבושם, עטרת גאות, מן הנאזה היו עושים עטרת לראשם, כלומר, היו מתפארים בעשרם ובתענוגם. שפרי אפרים, אנשי מלכות אפרים כשעבדו לא הלכו ללואיה, היה

הם מכבד ה'לומי יין שבזרים בגלל היון והשכרות: ב הנה יש רוח חזק ואמיץ לאדני שהוא פזרם בך המשבר אילנות שער קטב ברוח סערה הכורת פזרם מים בפירים אשר המה שטפים בחוקת, הניח והוא יניח עטרת זאננים לארץ בך בחוקת הדי: ג ברגלים של האויב תרמסנה

עטרת גאות כל הדברים שהם מתנאים בהם שבזרי אפרים: ד והיתה הדר תפארתו של שבזרי אפרים לציצת הנבל צבי תפארתו אשר היא לעטרה על ראש גיא שמנים והיא תתה כבבורה פתאנה שנתבשלה ראשונה בטרם יהיה הקיץ אשר מיד פשראה הראה אותה בעודה בכפף תלויה על הענף יבלענה ואינו ממתין עד שתלוש. ואמר שכן ימהר האויב להשפיל אפרים: ה ביום ההוא מופלת מלכות אפרים יהיה יהנה צבאות לעטרת צבי ותלו הכבוד בגאון ה' ולצפירת לבתר תפארה לשאר עמו הם יהודה ובגמיון: ו ולרוח משפט יהיה הקדוש ברוך הוא ליושב על המשפט יחונן דעה לחוקים לעשות משפט אמת ולגבורה יהיה לאותן שהם משיבי מלחמה של תורה שערה: ז וגם אלה ובגמיון ביין שגו בדתם ובשכר יו ישן תעו מדרך הלשך בתי ונביא שהיה להם להורות התורה שגו בדתם בשכר מרוב שתית השכר נבלעו נשחת בם נביאתם מן הניון תעו מן השכר נשחתו מן השכרות שגו בראה הלענו בדברי הנביאים פקו פליליה והמו משפט: ח פי כל שלחנות של זכחי מתים אשר הם

מסובים עליהם מלאו קיא צאה הקאה ושלשול מלמטה בלי מקום פניו ונקי מאלה: ט הואיל והנדולים פונים אל השכרות, אם פן אתמי וורה דעה תפחו ואתמי יבין שמועה של הנביא אשר שמע מאת ה', וכי ולמד לגמולי מחלב שנגמלו מהנתת החלב עתיקי העתקים משדרים משדי אמוני: י פי על צו של נביא לצו של הקדוש ברוך הוא, הם אומרים

כי כל שלחנות, אפילו שלחן הכהנים. מלאו קיא צואה, קיא וגואה, שכן דרך השבור. וחסר ויו' השמוש. בלי מקום, עד שאין מקום נקי. ט) את מי וורה דעה, מאחר שהם משתקרים בכה, אם פן למי וורה תפורה דעה. שמועה, מה ששמע הנביא מאת ה' לצוהם. גמולי מחלב עתיקי משדרים, הם כמו נגרים קטנים שזה עמה נשלחה ויקחתם ונעמקו משדרים. י) פי צו לצו לצו,

כל עסקם במאכל ומשתה ובשכרות. וציץ נבל צבי תפארתו, וכאמת כל הדר תפארתם היה חומה לציץ נבל. אשר על ראש גיא שמנים, שפרב השמן המבושם שיוצקים על ראשם כאילו הוא גיא מלא שמנים. ה'לומי יין, מפי היון. ב) הנה חזק, הנה יש רוח חזק. שער קטב, ברוח סערה הכורת ומשוחת. הניח לארץ בך, זה הרוח יניח עטרת גאותם לארץ בחוקת הדי וככה רב. ג) ברגלים תרמסנה, ברגלי האויב תרמסנה עטרת הנאות של שבזרי אפרים, כלומר, האויב ישפיל גאותם. ד) והיתה ציצת נבל צבי תפארתו... כבבורה בטרם קיץ וגו', הדר תפארתו שהיא ציצת נבל, ואשר היא על ראש גיא שמנים, תתה כבבורה בטרם קיץ, פתאנה שהתכפרה בטרם יהיה הקיץ. בעודה בכפף יבלענה, מיד כשהיא ערוה תלויה על הענף ואינו ממתין עד שתלוש כלומר, שבה ימהר האויב להשפיל את גאותם. ה) ביום ההוא, ביום שגלו עטרת השמנים. לעטרת צבי, לעטרה של רצון ותורה (והדרה). ולצפירת תפארה, ולבחר של תפארת. לשאר עמו, שכח יהודה ובגמיון והמוצטרפים עמיהם למלכות חזקתו מלך יהודה. ו) ולרוח משפט ליושב על המשפט, ויהיה הקב"ה לרוח משפט למי שתיה יושב על המשפט, והוא חזקתו מלך יהודה, שישב על כפא המלכות לעשות משפט, ויתן לו הקב"ה דעת ובינה לעשות משפט אמת. ולגבורה, ויהיה הקב"ה להם לגבורה, כפי שהכה מלאך ה' במחנה אשור ולא הצרכו להלחם בהם. משיבי מלחמה שערה, וכו' כשילחמו אויביהם בהם וישיבו מלחמה

נגדם, ויתן ה' להם גבורה שיהיו מוכים באויביהם עד שער עריהם הבצורות. ז) וגם אלה, וגם שבטי יהודה ובגמיון. ביין שגו וגו', זה היה בימי אחו אביו של חזקיהו. ובשכר תעו, ומתוך רביו שתת יו ישן תעו מן הדרך הבטונה ונביא, נביא השכר. נבלעו מן הניון, נשחתו מרוב שתית הניון. שגו בראה, לא הלכו בדרך שחורם הראה, הוא הנביא האמתי. פקו פליליה, כשלו במשפט, ולא שפטו דין אמת. פקרי, כשלו והוא מלשון "ופק ברכים" (נחום ב'יא). פליליה, משפט, כמו "ופללו אליהם" (שמואל א' ב'כה). ח) פי כל שלחנות, אפילו שלחן הכהנים. מלאו קיא צואה, קיא וגואה, שכן דרך השבור. וחסר ויו' השמוש. בלי מקום, עד שאין מקום נקי. ט) את מי וורה דעה, מאחר שהם משתקרים בכה, אם פן למי וורה תפורה דעה. שמועה, מה ששמע הנביא מאת ה' לצוהם. גמולי מחלב עתיקי משדרים, הם כמו נגרים קטנים שזה עמה נשלחה ויקחתם ונעמקו משדרים. י) פי צו לצו לצו,

נגדם, ויתן ה' להם גבורה שיהיו מוכים באויביהם עד שער עריהם הבצורות. ז) וגם אלה, וגם שבטי יהודה ובגמיון. ביין שגו וגו', זה היה בימי אחו אביו של חזקיהו. ובשכר תעו, ומתוך רביו שתת יו ישן תעו מן הדרך הבטונה ונביא, נביא השכר. נבלעו מן הניון, נשחתו מרוב שתית הניון. שגו בראה, לא הלכו בדרך שחורם הראה, הוא הנביא האמתי. פקו פליליה, כשלו במשפט, ולא שפטו דין אמת. פקרי, כשלו והוא מלשון "ופק ברכים" (נחום ב'יא). פליליה, משפט, כמו "ופללו אליהם" (שמואל א' ב'כה). ח) פי כל שלחנות, אפילו שלחן הכהנים. מלאו קיא צואה, קיא וגואה, שכן דרך השבור. וחסר ויו' השמוש. בלי מקום, עד שאין מקום נקי. ט) את מי וורה דעה, מאחר שהם משתקרים בכה, אם פן למי וורה תפורה דעה. שמועה, מה ששמע הנביא מאת ה' לצוהם. גמולי מחלב עתיקי משדרים, הם כמו נגרים קטנים שזה עמה נשלחה ויקחתם ונעמקו משדרים. י) פי צו לצו לצו,

כי כל שלחנות, אפילו שלחן הכהנים. מלאו קיא צואה, קיא וגואה, שכן דרך השבור. וחסר ויו' השמוש. בלי מקום, עד שאין מקום נקי. ט) את מי וורה דעה, מאחר שהם משתקרים בכה, אם פן למי וורה תפורה דעה. שמועה, מה ששמע הנביא מאת ה' לצוהם. גמולי מחלב עתיקי משדרים, הם כמו נגרים קטנים שזה עמה נשלחה ויקחתם ונעמקו משדרים. י) פי צו לצו לצו,

שי למורא

אמר שהם כמו גערים קטנים שצוה אותם אדם מעט מעט וילמדם כדי שיקבלו, כי אין להם לב לקבל אלא דברים מעטים, ולכן צוה להם מצוה קטנה, ואחר כך עוד מצוה. קו לָקוּ קו לָקוּ, כמו הנפאי, שמותח את קו הנגנון לגמר מור אחר, ואחר־כך יתחיק את הקו למור שני, וככה מעט מעט עד שישלים את הקור. ועיר שם ועיר שם, מעט מעט, פעם אחר פעם. (יא) כי בלעגו שפה ובלשונו אחרת, הם עושים עצמם כאלו הית הנביא מדבר בשפה בלתי מוכנת, או בשפה אחרת לנגרי. (יב) אשר אמר אליהם, והנביא הרי אמר להם רק דברים טובים. זאת המנוחה, בזה תהיו בשלוח. הניחו לעיף, אל תגלוהו, וזאת תהיה לכם המנוחה לשבת במנוחה

עטרת מורים

יש לנו צו של עבודת־הרה לָצוּ הוה קו חוט משקולת משפמי רשע פגור לָקוּ הַצֶּדֶק הוה קו לָקוּ הַנְּבִיא עוֹד אמר להם אולי ועיר שם ועיר שם מעט בדרך זה ומעט בדרך זה פו תקבלו וארעל־פירכו אינם מקבלים: יא כי דברי הנביא בעניניהם כאלו ודברו אליהם בלעגו שפה נגמגום שאין מבינים את דבריו ובלשונו אחרת שאינם מפרים ידבר אל־העם הוה: יב אשר | אמר הנביא אליהם בזאת תמצאו המנוחה פארצכם ולא תגלו עוד, אבל הנאי הניחו לעיף ותש כח ואל תגלו אותו וזאת המנוחה לכם אם אתם נוהגים כך. עם כל זה ולא אבוא שמוע: יג והיה להם דברי־יהוה אף שאין הוצים לשמוע צו לָצוּ ציווי אחר ציווי צו לָצוּ ואתרה אחר אתרה קו לָקוּ פעם אחר פעם קו לָקוּ משמרת למשמרת התורה, אף במקום שלמדתה נחשבת

לָצוּ קו לָקוּ קו לָקוּ וְעִיר שָׁם וְעִיר שָׁם: יא כי בלעגו שפה ובלשונו אחרת ידבר אל־העם הוה: יב אשר | אמר אליהם וזאת המנוחה הניחו לעיף וזאת המנוחה ולא אבוא שמוע: יג והיה להם דברי־יהוה צו לָצוּ צו לָצוּ קו לָקוּ קו לָקוּ וְעִיר שָׁם וְעִיר שָׁם לָמַעַן יִלְכוּ וּכְשֶׁלּוֹ אַחֲזוּ וְנִשְׁפְּרוּ וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכְּדוּ: כט כב לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי בֵית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אֲבֹתָם לֹא־עֲתָה יבוש יַעֲקֹב וְלֹא עֲתָה פָּנָיו יַחֲרוּ: כג כי בְּרֵאוֹתָו יִלְדְּוּ מַעֲשֵׂה יְדֵי בְּקִרְבּוֹ יִקְדִישׁוּ שְׁמִי וְהַקְדִישׁוּ אֶת־קְדוּשַׁת יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ:

פארצכם. (יג) והיה להם דבר ה', כמדחם ימיר להם, כיון שלא רצו לשמע מעט מעט, יגור בדרך עליהם צו של אמות המושמעתים גם. צו לָצוּ וגו', צו על צו, פקדה על פקדה, עבודה על עבודה, קו של פרענות פגור קו של עברות. ועיר שם ועיר שם, למים מועטים תבוא עליהם, והם והמעטו שם פארצ אויביהם. למען ילכו וכשלו אחר ונשפרו, כשילכו וכשלו לכל אחר וישברו. ונוקשו ונלכדו, ופלו כפח המוקש, וילכדו בו. כלומר, יפלו בצרה ולא יוכלו להמלט. כב) אשר פדה את אברהם, כלומר, ה' אשר פדה את אברהם מאור פשרים, אמר אל בית יעקב לא עתה יבוש יַעֲקֹב, כי כשאין ישראל עושים רצון הקב"ה, הוא כאלו יעקב בוש בדרך. ומעשה לא יבוש יַחֲרוּ, יתלבנו כי המתבטש מתלבנים פניו. כג) כראותו ילדיו, כראות יעקב את צאצאיו בלבתם בדרך הפוכה. מעשה ידי בקרבו, כלומר, צדיקים יש בהם. יקדישו שמו, שהם מקדישים שם ה'. והקדישו את קדושת יַעֲקֹב, יאמרו בהקדישם שמו "קדוש יַעֲקֹב ואלהי ישראל", שהוא אביהם. יַעֲרִיצוּ, ישבחו לומר שהחזק ברו.

ועיר שם ועיר שם מעט ואף כי אותם שלא דרכו בנתיבותיה למען ילכו וכשלו אחר כפון ונשפרו בלי תרופה ונוקשו כפח יקוש שפמנו לו אחרים כפנה, ונלכדו יפלו בצרה ולא יוכלו להמלט: כב לכן אחר שחזרו ישראל בתשובה כה־אמר יהוה אל־בית יַעֲקֹב ה' אשר פדה את־אֲבֹתָם מאור פשרים כשנשלך לכבשו האש לֹא־עֲתָה יבוש יַעֲקֹב עוד, כי ישראל עושים רצון המקום ויעקב אבינו לא בוש מהם ולא עתה פָּנָיו יַחֲרוּ יתלבנו מבושה: כג לכן לא יבוש יַעֲקֹב כי בְּרֵאוֹתָו יִלְדְּוּ הצדיקים וכשרים מעשה ידי בקרבו אשר המה יקדישו שמי והקדישו את־קְדוּשַׁת יַעֲקֹב על ידי קדושת מעשיהם ואת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ ישבחו לומר שהחזק ברו:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

כָּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מְלֹךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צְדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכַל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוּר לֹא יִשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מְלֹךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. כָּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה
 בימינו. פרוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה
 יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את
 כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: פרוך אתה יי,
 מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
 אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
 מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמך בפני כל חי תמיד לעולם ועד: פרוך
 אתה יי, מקדש השבת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

מצרים: ה והבאתי אתכם אל-הארץ אשר
 נשאתי את-ידי לתת אתה לאברהם ליצחק
 וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני יהוה:
 וידבר משה בן אל-בני ישראל ולא שמעו
 אל-משה מקצור ריח ומעבדה קשה: פ (ישראל)
 וידבר יהוה אל-משה לאמר: כ בא דבר
 אל-פרעה מלך מצרים וישלח את-בני-ישראל
 מארצו: ג וידבר משה לפני יהוה לאמר הן
 בני-ישראל לא-שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה
 ואני ערל שפתיים: פ וידבר יהוה אל-משה
 ואל-אהרן ויצום אל-בני ישראל ואל-פרעה
 מלך מצרים להוציא את-בני-ישראל מארץ
 מצרים: ס

ו וידבר אלהים אל-משה ויאמר אליו אני
 יהוה: ג וארא אל-אברהם אל-יצחק ואל-יעקב
 באל שדי ושמי יהוה לא נודעתי להם: ה וגם
 הקמתי את-בריתי אתם לתת להם את-ארץ
 כנען את ארץ מגריהם אשר-גרו בה: ה וגם א
 אני שמעתי את-נאקת בני ישראל אשר
 מצרים מעבדים אתם ואזכר את-בריתי: (כ)
 לכן אמר לבני-ישראל אני יהוה והוצאתי
 אתכם מתחת סבלת מצרים והצלתי אתכם
 מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה
 ובשפטים גדלים: ולקחתי אתכם לי לעם
 והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני יהוה
 אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

שבת	יציאת שבת	צאת המוככים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ה"ז		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
17:42	16:43	17:31	17:26	17:03	16:58	12:21	12:19	10:07	10:06	9:13	9:13	8:38	8:37	6:39	6:40	באר שבע (ח)
17:39	16:28	17:28	17:22	17:03	16:57	12:20	12:18	10:08	10:07	9:14	9:14	8:38	8:37	6:42	6:43	חיפה (ח)
17:39	16:25	17:29	17:23	17:06	17:00	12:20	12:17	10:06	10:05	9:12	9:12	8:36	8:36	6:39	6:40	ירושלים (ח)
17:41	16:39	17:30	17:25	17:02	16:56	12:21	12:19	10:08	10:07	9:14	9:14	8:38	8:38	6:41	6:42	תל אביב (ח)
17:24	16:13	17:10	17:02	16:33	16:24	12:35	12:33	10:36	10:36	9:50	9:51	9:02	9:03	7:38	7:42	אוסטרליה, וינה (ח)
21:28	20:25	21:15	21:17	20:44	20:46	14:07	14:05	11:06	11:03	9:52	9:48	9:07	9:02	6:18	6:12	אוסטרליה, מלבורן (ק)
17:30	16:22	17:17	17:09	16:41	16:33	12:38	12:35	10:37	10:37	9:49	9:50	9:04	9:04	7:35	7:38	אוקראינה, אודסה (ח)
17:08	15:57	16:54	16:46	16:17	16:08	12:20	12:18	10:22	10:22	9:35	9:36	8:48	8:48	7:24	7:28	אוקראינה, דניפופטרובסק (ח)
17:30	16:16	17:15	17:07	16:36	16:27	12:46	12:44	10:49	10:50	10:04	10:05	9:15	9:15	7:56	8:01	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
17:22	16:08	17:07	16:59	16:27	16:18	12:38	12:36	10:42	10:42	9:57	9:58	9:07	9:08	7:50	7:54	אוקראינה, קייב (ח)
18:34	17:37	18:24	18:20	17:58	17:54	13:03	13:01	10:45	10:43	9:49	9:48	9:15	9:14	7:08	7:08	אירוד אמירויות, אבו דאבי (ח)
17:59	16:51	17:45	17:38	17:13	17:05	13:04	13:02	11:02	11:02	10:14	10:14	9:29	9:29	7:57	8:01	איטליה, מילאנו (ח)
19:01	18:10	18:52	18:50	18:29	18:27	12:55	12:53	10:23	10:21	9:21	9:19	8:50	8:48	6:21	6:19	אקוודור, קיטו (ח)
20:51	19:50	20:38	20:40	20:09	20:11	13:40	13:38	10:43	10:39	9:30	9:26	8:48	8:44	6:00	5:54	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
22:05	20:59	21:51	21:54	21:16	21:19	14:33	14:31	11:29	11:25	10:13	10:09	9:24	9:18	6:35	6:28	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
17:54	16:52	17:42	17:36	17:11	17:05	12:47	12:45	10:39	10:39	9:48	9:48	9:08	9:08	7:23	7:25	ארה"ב, בולטימור (ח)
17:41	16:38	17:29	17:22	16:57	16:50	12:36	12:34	10:30	10:29	9:39	9:39	8:58	8:58	7:16	7:18	ארה"ב, ברוקלין (ח)
17:41	16:38	17:29	17:23	16:57	16:51	12:37	12:35	10:30	10:30	9:40	9:40	8:59	8:59	7:17	7:19	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)
18:14	17:10	18:02	17:55	17:29	17:22	13:13	13:11	11:08	11:07	10:18	10:18	9:36	9:36	7:57	8:00	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:25	17:28	18:14	18:10	17:48	17:43	13:02	13:00	10:47	10:46	9:53	9:52	9:17	9:17	7:17	7:18	ארה"ב, האוסטון (ח)
17:49	16:51	17:38	17:33	17:09	17:04	12:33	12:31	10:20	10:20	9:27	9:27	8:51	8:50	6:56	6:57	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:31	17:35	18:20	18:16	17:54	17:50	13:01	12:59	10:44	10:43	9:48	9:47	9:15	9:13	7:09	7:09	ארה"ב, מיאמי (ח)
17:36	16:32	17:23	17:17	16:51	16:44	12:32	12:30	10:26	10:26	9:36	9:36	8:55	8:55	7:14	7:16	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
17:42	16:38	17:30	17:23	16:57	16:50	12:40	12:37	10:34	10:33	9:44	9:44	9:02	9:02	7:22	7:25	ארה"ב, ניו יורק, נג ישראל (ח)
18:06	17:03	17:53	17:47	17:22	17:15	13:01	12:58	10:54	10:53	10:03	10:03	9:23	9:22	7:40	7:42	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
17:33	16:29	17:21	17:14	16:49	16:42	12:31	12:29	10:25	10:25	9:36	9:36	8:54	8:54	7:14	7:17	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:47	18:54	19:37	19:37	19:12	19:12	13:16	13:14	10:33	10:31	9:26	9:24	8:54	8:50	6:14	6:10	בוליביה, לה-פס (ח)
18:04	16:49	17:49	17:41	17:09	17:00	13:23	13:21	11:28	11:28	10:43	10:45	9:52	9:53	8:37	8:42	בלגיה, אנטוורפן (ח)
18:05	16:51	17:50	17:42	17:11	17:01	13:23	13:21	11:27	11:28	10:43	10:44	9:52	9:53	8:36	8:41	בלגיה, בריסל (ח)
19:35	18:41	19:25	19:25	19:03	19:03	12:51	12:49	10:03	10:00	8:54	8:51	8:19	8:15	5:36	5:31	ברזיל, סאן פאולו (ח)
19:22	18:27	19:11	19:12	18:45	18:45	12:39	12:37	9:52	9:49	8:43	8:40	8:08	8:05	5:25	5:21	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
17:22	16:09	17:06	16:58	16:28	16:18	12:41	12:39	10:46	10:46	10:02	10:03	9:10	9:11	7:56	8:01	בריטניה, לונדון (ח)
17:25	16:09	17:09	17:00	16:26	16:16	12:49	12:47	10:58	10:58	10:15	10:16	9:20	9:21	8:14	8:19	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
17:25	16:08	17:09	17:01	16:29	16:20	12:47	12:45	10:54	10:54	10:10	10:12	9:17	9:18	8:07	8:12	גרמניה, ברלין (ח)
17:50	16:37	17:35	17:27	16:56	16:47	13:06	13:04	11:09	11:09	10:24	10:25	9:34	9:35	8:16	8:20	גרמניה, פרנקפורט (ח)
19:42	18:46	19:31	19:32	19:11	19:12	12:52	12:50	10:02	9:59	8:52	8:49	8:16	8:12	5:31	5:26	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
18:58	18:05	18:48	18:44	18:23	18:19	13:19	13:17	10:58	10:56	10:00	9:59	9:28	9:26	7:15	7:14	הודו, מומבאי (ח)
18:55	18:02	18:45	18:41	18:20	18:16	13:15	13:13	10:53	10:52	9:56	9:54	9:24	9:22	7:10	7:10	הודו, פונה (ח)
17:15	16:05	17:01	16:53	16:24	16:16	12:24	12:22	10:24	10:24	9:37	9:38	8:51	8:51	7:25	7:29	הונגריה, בודפשט (ח)

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ר		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
17:45	16:41	17:32	17:26	17:00	16:54	12:41	12:39	10:35	10:34	9:44	9:45	9:03	9:03	7:22	7:24	טורקיה, איסטנבול (ח)
18:15	17:14	18:03	17:57	17:33	17:27	13:06	13:03	10:57	10:56	10:05	10:05	9:26	9:26	7:39	7:41	יוון, אתונה (ח)
17:37	16:27	17:23	17:15	16:47	16:39	12:45	12:43	10:45	10:45	9:58	9:58	9:12	9:12	7:44	7:48	מולדובה, קישינב (ח)
18:55	18:02	18:45	18:41	18:20	18:16	13:16	13:14	10:55	10:54	9:58	9:56	9:26	9:24	7:13	7:12	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
21:09	19:57	20:53	20:57	20:15	20:18	13:18	13:16	10:08	10:04	8:50	8:45	7:53	7:46	5:04	4:56	ניו-זילנד, קריסטצ'רץ (ח)
18:10	17:14	18:00	17:55	17:33	17:28	12:44	12:42	10:28	10:27	9:33	9:32	8:58	8:57	6:55	6:56	נפאל, קטמנדו (ח)
18:00	16:56	17:48	17:42	17:17	17:10	12:55	12:53	10:47	10:47	9:57	9:57	9:17	9:16	7:33	7:35	סין, בייג'ינג (ח)
19:49	18:58	19:40	19:38	19:17	19:15	13:45	13:43	11:14	11:12	10:12	10:10	9:42	9:39	7:13	7:11	סנגפור, סינגפור (ח)
16:55	15:39	16:40	16:31	15:58	15:49	12:16	12:14	10:23	10:23	9:39	9:41	8:47	8:47	7:35	7:41	פולין, ורשה (ח)
19:14	18:23	19:05	19:04	18:41	18:40	12:51	12:49	10:11	10:09	9:06	9:03	8:34	8:31	5:57	5:54	פרו, לימה (ח)
18:15	17:08	18:02	17:55	17:27	17:19	13:21	13:19	11:20	11:19	10:32	10:32	9:47	9:47	8:16	8:19	צרפת, ליון (ח)
18:18	17:07	18:04	17:56	17:28	17:20	13:31	13:29	11:33	11:33	10:47	10:48	9:59	9:59	8:36	8:41	צרפת, פריז (ח)
18:36	17:45	18:27	18:25	18:03	18:01	12:37	12:35	10:08	10:06	9:07	9:05	8:36	8:34	6:10	6:09	קולומביה, בוגוטה (ח)
17:57	16:51	17:44	17:37	17:13	17:06	12:58	12:56	10:54	10:54	10:05	10:06	9:22	9:22	7:46	7:49	קנדה, טורונטו (ח)
17:30	16:22	17:16	17:09	16:43	16:35	12:35	12:33	10:33	10:33	9:45	9:45	9:00	9:00	7:28	7:32	קנדה, מונטריאול (ח)
17:41	16:41	17:29	17:24	17:00	16:54	12:26	12:24	10:15	10:14	9:22	9:22	8:45	8:44	6:52	6:53	קפריסין, לרנקה (ח)
18:08	16:46	17:51	17:42	17:06	16:56	13:37	13:35	11:47	11:48	11:05	11:07	10:09	10:10	9:07	9:14	רוסיה, לובאוויטש (ח)
17:38	16:15	17:21	17:11	16:39	16:28	13:10	13:08	11:22	11:23	10:41	10:43	9:43	9:44	8:46	8:52	רוסיה, מוסקבה (ח)
17:53	16:43	17:39	17:31	17:02	16:54	13:02	13:00	11:02	11:01	10:14	10:15	9:28	9:28	8:01	8:05	רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)
17:57	16:47	17:43	17:36	17:12	17:04	13:06	13:04	11:06	11:06	10:19	10:20	9:33	9:33	8:06	8:10	שווייץ, ציריך (ח)
18:45	17:53	18:36	18:32	18:11	18:08	12:59	12:56	10:34	10:33	9:35	9:34	9:04	9:02	6:46	6:45	טאילנד, בנגקוק (ח)

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועודיות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל-אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומכל-פּוּרְעָנִיּוֹת המְתַרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. ותשלח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדִינוּ, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל-פּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי וזוגתו רינת שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

כפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7